Holy Bible

Aionian Edition®

Bible Gourmantche du Togo

Gourmantche Bible

AionianBible.org
The world's first Holy Bible untranslation
100% free to copy and print
also known as " The Purple Bible "

Holy Bible Aionian Edition ®
Bible Gourmantche du Togo
Gourmantche Bible

Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0 International, 2018-2025
Source text: eBible.org
Source version: 4/18/2025
Source copyright: Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0
Door43 World Missions Community, 2020

Formatted by Speedata Publisher 5.1.9 (Pro) on 6/3/2025
100% Free to Copy and Print
TOR Anonymously
https://AionianBible.org

Published by Nainoia Inc, https://Nainoia-Inc.signedon.net
All profits are given to https://CoolCup.org

We pray for a modern Creative Commons translation in every language
Translator resources at https://AionianBible.org/Third-Party-Publisher-Resources
Report content and format concerns to Nainoia Inc
Volunteer help is welcome and appreciated!

Celebrate Jesus Christ's victory of grace!

Preface

Gourmanchéma at AionianBible.org/Preface

The *Holy Bible Aionian Edition* ® is the world's first Bible *un-translation*! What is an *un-translation*? Bibles are translated into each of our languages from the original Hebrew, Aramaic, and Koine Greek. Occasionally, the best word translation cannot be found and these words are transliterated letter by letter. Four well known transliterations are *Christ*, *baptism*, *angel*, and *apostle*. The meaning is then preserved more accurately through context and a dictionary. The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven additional Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies.

The first three words are *aiōn*, *aiōnios*, and *aïdios*, typically translated as *eternal* and also *world* or *eon*. The Aionian Bible is named after an alternative spelling of *aiōnios*. Consider that researchers question if *aiōn* and *aiōnios* actually mean *eternal*. Translating *aiōn* as *eternal* in Matthew 28:20 makes no sense, as all agree. The Greek word for *eternal* is *aïdios*, used in Romans 1:20 about God and in Jude 6 about demon imprisonment. Yet what about *aiōnios* in John 3:16? Certainly we do not question whether salvation is eternal! However, *aiōnios* means something much more wonderful than infinite time! Ancient Greeks used *aiōn* to mean *eon* or *age*. They also used the adjective *aiōnios* to mean *entirety*, such as *complete* or even *consummate*, but never infinite time. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs. So *aiōnios* is the perfect description of God's Word which has *everything* we need for life and godliness! And the *aiōnios* life promised in John 3:16 is not simply a ticket to eternal life in the future, but the invitation through faith to the *consummate* life beginning now!

The next seven words are *Sheol*, *Hadēs*, *Geenna*, *Tartaroō*, *Abyssos*, and *Limnē Pyr*. These words are often translated as *Hell*, the place of eternal punishment. However, *Hell* is ill-defined when compared with the Hebrew and Greek. For example, *Sheol* is the abode of deceased believers and unbelievers and should never be translated as *Hell*. *Hadēs* is a temporary place of punishment, Revelation 20:13-14. *Geenna* is the Valley of Hinnom, Jerusalem's refuse dump, a temporal judgment for sin. *Tartaroō* is a prison for demons, mentioned once in 2 Peter 2:4. *Abyssos* is a temporary prison for the Beast and Satan. Translators are also inconsistent because *Hell* is used by the King James Version 54 times, the New International Version 14 times, and the World English Bible zero times. Finally, *Limnē Pyr* is the Lake of Fire, yet Matthew 25:41 explains that these fires are prepared for the Devil and his angels. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The eleventh word, *eleēsē*, reveals the grand conclusion of grace in Romans 11:32. Please understand these eleven words. The original translation is unaltered and a highlighted note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. To help parallel study and Strong's Concordance use, apocryphal text is removed and most variant verse numbering is mapped to the English standard. We thank our sources at eBible.org, Crosswire.org, unbound.Biola.edu, Bible4u.net, and NHEB.net. The Aionian Bible is copyrighted with creativecommons.org/licenses/by/4.0, allowing 100% freedom to copy and print, if respecting source copyrights. Check the Reader's Guide and read at AionianBible.org, with Android, and with TOR network. Why purple? King Jesus' Word is royal and purple is the color of royalty! All profits are given to CoolCup.org.

History

Gourmanchéma at AionianBible.org/History

06/21/75 - Two boys, P. and J., wonder if Jesus saves all and pray.
04/15/85 - Aionian Bible conceived as B. and J. pray.
12/18/13 - Aionian Bible announced as J. and J. pray.
06/21/15 - Aionian Bible birthed as G. and J. pray.
01/11/16 - AionianBible.org domain registered.
06/21/16 - 30 translations available in 12 languages.
12/07/16 - Nainoia Inc established as non-profit corporation.
01/01/17 - Creative Commons Attribution No Derivatives 4.0 license added.
01/16/17 - Aionian Bible Google Play Store App published.
07/01/17 - 'The Purple Bible' nickname begins.
07/30/17 - 42 translations now available in 22 languages.
02/01/18 - Holy Bible Aionian Edition® trademark registered.
03/06/18 - Aionian Bibles available in print at Amazon.com.
09/15/18 - Aionian Bible dedicated as J. and J. pray again.
10/20/18 - 70 translations now available in 33 languages.
11/17/18 - 104 translations now available in 57 languages.
03/24/19 - 135 translations now available in 67 languages.
10/28/19 - Aionian Bible nursed as another J. and J. pray.
10/31/19 - 174 translations now available in 74 languages.
02/22/20 - Aionian Bibles available in print at Lulu.com.
05/25/20 - Illustrations by Gustave Doré, La Grande Bible de Tours, Felix Just.
08/29/20 - Aionian Bibles now available in ePub format.
12/01/20 - Right to left and Hindic languages now available in PDF format.
03/31/21 - 214 translations now available in 99 languages.
11/17/21 - Aionian Bible Branded Leather Bible Covers now available.
12/20/21 - Social media presence on Facebook, Twitter, LinkedIn, YouTube, etc.
01/01/22 - 216 translations now available in 99 languages.
01/09/22 - StudyPack resources for Bible translation study.
01/23/22 - Volunteers celebrate with pie and prayer.
02/14/22 - Strong's Concordance from Open Scriptures and STEPBible.
02/14/23 - Aionian Bible published on the TOR Network.
12/04/23 - Eleēsē added to the Aionian Glossary.
02/04/24 - 352 translations now available in 142 languages.
05/01/24 - 370 translations now available in 164 languages.
08/05/24 - 378 translations now available in 165 languages.
08/18/24 - Creative Commons Attribution 4.0 International, if source allows.
10/20/24 - Gospel Primer handout format.
11/24/24 - Progressive Web Application off-line format.
01/28/25 - All profits are given to CoolCup.org.
03/12/25 - 382 translations now available in 166 languages.
05/04/25 - 393 translations now available in 175 languages.
05/27/25 - 462 translations now available in 229 languages.

Table of Contents

NEW TESTAMENT

Matiewo 11
Marka 36
Luka 52
Jan 77
Jesu Tondiba Tuona 96
Roma Yaaba 122
1 Korantien 133
2 Korentien 143
Galati 150
Efesia 154
Filipi 158
Kolɔsi 161
1 Tesalonika 164
2 Tesalonika 167
1 Timote 169
2 Timote 172
Tidi 174
Filimo 176
Eblenba 177
Jaki 185
1 Pieri 188
2 Pieri 191
1 Jan 193
2 Jan 196
3 Jan 197
Jude 198
Mi Dɔgdima 199

APPENDIX

Reader's Guide
Glossary
Maps
Destiny
Illustrations, Doré

NEW TESTAMENT

Jesu bo jaandi: ... n baà, tieni sugli bi po, kelima bi ki bani ban tiendi yaali.
A minteela den təni o tiadi, titia, ki bəgdi bəgdi.
Luka 23:34

Matiewo

1 Abalahama biga, jakobo biga, JESU kiristu yajanba
yela n ne: **2** Abalahama mali Isaka; Isaka ń mali
Jakobo; Jakobo ń mali Juda yeni o ninjaba; **3** Juda bo
taa Tamaar, ki mali Fares yeni Saara; Fares ń mali
Esrom; Esrom ń mali Aram; **4** Aram ń mali Aminadab;
Aminadab ń mali Naasɔn; Naasɔn ń mali Salmɔn; **5**
Salmɔn ń taa Rahab, ki mali Bɔas; Bɔas ń taa Rut ki
mali Obed; **6** Obed ń mali Isayi; Isayi ń mali Dafid; O
badciamo Dafid ń taa Uri denpua, ki mali Salomɔn; **7**
Salomɔn ń mali Robuam; Robuam ń mali Abia; Abiya
ń mali Asa; **8** Asa ń mali Josafat; Josafat ń mali Joram;
Joram ń mali Osiyas; **9** Osiyas ń mali Juatam; Juatam
ń mali Ahas; Ahas ń mali Esekihas; **10** Esekihas ń
mali Manase; Manase ń mali Amɔn; Amɔn ń mali
Josias; **11** Josias ń mali Jekonias yeni o ninjaba, ban
cuo ba ya yogu ki gede yeni ba Babilɔni, ti yonbidi. **12**
Babiloni yonbdi ń pendi, ke Jekonias mali Salatiel;
Salatiel ń mali Sorobabel; **13** Sorobabel ń mali Abiyud;
Abiyud ń mali Eliakim; Eliakim ń mali Asɔar; **14** Asɔar
ń mali Sadɔk; Sadɔk ń mali Akim; Akim ń mali Eliyud.
15 Eliyud ń mali Eleyasaar; Eleyasaar ń mali Matan;
Matan ń mali Jakob; **16** Jakob ń mali Josef, Maari calo,
Maari, yua n mali Jesu, ban yi yua kiristu. **17** Lan
wani, lan cili Abalahama, ki tuoni Dafiid, li tie piiga n
nifiima na, lan taa Dafiid ki tuoni Babiloni yonbidi, li
mo tie piiga n nifiima na, ki taa Babiloni yonbdi hali
kiristu li mo tie piiga n nifiima na. **18** Jesu kiristu ń
mali maama n ne. Maari, o naá bo tie Josef cikpenga
i, ki punbi U Tienu Foŋanma paalu po, ke bi dá ki
taani yeni bi yaba (ki dá ki kuni ti cikpendi) **19** O calo,
Josef ń bo tie nitegnka, kaa bua ke o fiagi o yeni, o
den jagi ke wan wuoni, ki yie o ŋasiili nni. **20** Wan
taa lan ya maalma yeni, O Diedo maleki ń legdi o po
ti dangdi nni, ki maadi o: Dafiid bijua Josef, da jie
yeni ŋan kuani a denpua Maari kelima, wan punbi ya
biga ne ñani U Tienu Foŋanma kani i. **21** O ba mali
bonjaga, ŋan yini o Jesu; wani n ba faabi o buolu u
tuonbiidi po. **22** Ne kuli tieni ke O Diedo ń bo cedi ke
bi sawalpuaba tuodi ki waani yaali ń tieni ki dudi: **23** I
ba la powandiali (ya jifaano dá ki bani ja) ba punbi, ki
mali bonjaga, ban yini o Emanuyel, li niima nni tie U
Tienu ye yeni ti. **24** Josef ń den findi, o den tieni nani
O Diedo maleki ń waani o yaala, o den ga o denpua ke
bi taani ki ye. **25** Ama, o den ki taani yeni o hali ke o
ban mali bonjaga ke o yini o Jesu.

2 Jesu den mali Betelema, Jude dogu nni, ya yogu ke
Herodi den tie badciamo; lanyogu ke ya badtieba n
bani i ŋmaali cogma ñani puoli, ki cua Jerusalema,
2 yedi: Jufinba badciamo, ban mali yua mɔlane ye
le? Kelima, ti la ke o ŋmaabiga pudi puoli, ke ti cua
ki ba pugi o. **3** O badciamo Herodi ń gbadi lanya
maama, o yama ń ŋmadi lan mugi Jerusalema yaaba
kuli. **4** O badciamo ń taani salga yidkaacianba yeni
u dogu nn gbanbanda, ki buali ki bandi ban ba mali
Kiristu naana. **5** Ban maadi o: li tie Betelema, Jude
dogu nni; kelima o sawalpualo ń diani yaali n ne: **6**
Fini, Betelema, Juda tinga, fini ka ñidi ki cie, Juda
dogciami siiga, kelima bado ba ña a niini, ki ya kpaa n
buolu Isirayeli. **7** Lanyapo, Herodi ń wuoni, ki yini a
ŋmaabila banda yeni, ki buali ki bandi ya yogu ke ki
ŋmaabiga yeni den pudi ki ñigdi. **8** Ki waani ba ke
ban gedi Betelema, ki maadi ba: "Gedi mani ki ban ga
ki bigi yeni laabaali bonŋanla, I ya la o, yin guani ki
maadi nni, mini mo ń gedi ki pugi o. **9** Ban cengi o
badciamo ki gbeni, ban ña ki paani u sani. Ban den la
ya ŋmaabiga puoli yeni ń go legdi bi liiga, ki ya cuoni,
ki ban pundi ki biga ń ye naani, ki sedi. **10** Ban la ki
ŋmaabiga, bi pala ń mangi boncianla. **11** Ban kua li
dieli nni, ki la ki biga yeni o naá Maari, ki gbaani ki
pugi o, ki fiidi bi ligbɔga, ki ñani wula, li ŋubli yeni
ya tolade n yi miiri ki teni o bi paabu. **12** Bi den la ti
dangdi nni, ke li ki buali ke ban guani ki tɔgni Herodi
po, ke bi kogni santianu, ki lebdi ki kuni. **13** Puoli
banda yeni ń kuni, ke maleki legdi ti dangdi nni, ki
maadi Jesefi: "Fii, ki taa ki biga yeni o naá, ki sani ki
gedi Ejipti, ki ya ye lanpo hali min ba waani a ya yogu;
kelima Herodi ba kpaani ya sani ke o ba biani ki biga
ne miali. **14** Josefi ń fii ku ñiagu ki taa ki biga yeni o
naá, ki sani ki gedi Ejipti **15** Bi den ye Ejipti hali ke
Herodi ti kpe. Li tieni yeni ke O Diedo ń bo cedi ke
sawalualo waani yaali yeni ń tieni ki dudi: "N yini n
bijua, ki ñani o Ejipti tinga nni." **16** Herodi ń diidi ki
sua ke puoli ŋmaabanda yeni bɔndi o, ke o pali beni
boncianla, ke sɔni ke ban kpa Betelema dogu nni yeni
li tinkundogi kuli, ya bonjabila pia bina lie yeni yaaba
n nagi bina lie nani wan den buali ki bi waani o ya
yogu yeni, ke o jia ki dagni ki biga yeni ń baa pia ya
bina. **17** Mɔla, o sawalpualo Jeremi ń den waani yaali
tieni ki dudi: **18** Bi gbadi i yigni Roma dogu nni, li
bubuuli i kuumoe yeni i fanfabinciami, Raciheli ń
buudi o bila kuumoe, kaa bua ban baagi o, ki sɔngi
opali, kelima, bi ji ki ye. **19** Herodi ń kpe, ke maleki

legdi ti dangdi nni Ejipti, ki maadi Josefi: 20 ki yedi:
“Fii, ki taa ki biga yeni o naá ki gedi Israyeli dogu nni,
kelima yaaba n den kpaani ke ban gbindi ki biga miali
nan kpe o. 21 Josefi ń fii, ki taa ki biga yeni o naá, ki
gedi Israyeli. 22 O den gbadi ke Arkelawus n ga o báa
Herodi, ki kaa Jude badkpagli po, ke o jie yen wan
gedi li dogu nni. O den la ti dangdi nni ke li buali ke
wan gedi Galile, 23 ke o gedi ki kua ya dogu ke bi yi
Nasareti, ke bi sawalpuaba n den waani yaali ń tieni ki
dudi: “Bi baa yi o Nasaeti yua.”

3 Lanyogu, ke Jan bo legdi Jude tinkuonga nni, ki
kpaandi ki wangi U Tienu maama 2 O den maadi:
“Lebdi mani i pala kelima tanpoli diema nagi. 3 Jan tie
o sawalpualo Esayi ń bo tuodi ki waani yua ya maama,
ki tua: “Ne tie yua ya nialu n kpaandi ki tinkuonga
nni ki tua: «Bobni mani O Diedo sanu, sondi mani
o sanbulmu.” 4 Jan bo la ti yodyuokobdi liadgaalgu,
ki ñaagi o ciaga nni ku gbanñagdigu. O bo ŋmani ti
naasuudi, ki mua li fuali nni siadi. 5 Jerusalema niba,
yeni Jude yaaba kuli yeni Jurden tinkundogi yaaba
den caa o kani. 6 Bi den tuodi ki dɔgdi ki wangi bi
tuobiidi, ki cedi ke Jan batise ba Jurden kpenu nni.
7 Ama wan den la ke farisienba yeni saduseyenba
boncianla kpendi o kani ki bua wan batise ba, ke o
maadi ba: “Waalaba buoli, ŋma waani yi ke yin sani ya
pabienli n kpendi. 8 Yin nan loni ya luana n dagdi
yeni i tuubma. 9 Yin da daani i ala nni ki tua: “Ti pia
Abalahama ke o tie ti báa! Kelima n kadi ki maadi yi
ke a tana ne siiga nni, U Tienu ba fidi fiini ya bila n tie
Abalahama puolŋuani.” 10 Ku yalgu ji caa i tiidi jiina
po i; ya tiiga n ki luoni luanŋana, bi ba pedi bu ki lu
bu u mu nni. 11 Mini, n batise yi yeni mi ñima ki bua
yin legdi ki waani i biidi ki lebdi i pala. Ama yua n
ŋua n puoli ki ba cua pia u paaciamu ki cie nni, hali
ke n kan fidi ki pili o taacaakpaga. Wani ba batise yi
yeni U Tienu Foŋanma yeni u mu i. 12 O ji muubi li
bonlendkaali o nuu nni i. O ba ŋanbi ki tigni u jalu, ki
tini ki taani mi dibima, ki wodi ki kuodi li bunbuali
nni, ki nan juu ku fengu ya mu n ki pia gbindma nni.
13 Lanyognu ke Jesu ñani Galile ki cua Jurden kpenu
nni, Jan kani ke wan batise o. 14 Ama ke Jan yie, ki
yedi: Mini n bua ŋan batise nni, ke a mo nan cua n ya
kani! 15 Ke Jesu jiini o: «Ji cedi lan tieni yeni kelima li
buali ke tin tieni yeni i yaali n tiegi kuli ń tieni ki dudi.
Jan ji den ki yie o maama. 16 Ban batise Jesu, ke o
ñani mi ñima nni, ke tanpoli luodi, ke o la ke U Tienu
Foŋanma jiidi nani ki kpaajiega yeni ki sedi o po. 17
Ke u nialu ñani tanpoli, ki yedi ya maama ne: «O ne
tie n bijabuadga i, n pali mani o po hali boncianla.

4 Ki fuoŋanbi gedi yeni Jesu i tinkuongi n, ki sitaani
bign o. 2 Ki Jesu loli bu ñəbu yentuna piina yeni
ñiadi piina, ki mi komi cuo gu. 3 Ki sitaani nagni ki
maad o, ya tie U Tienu bijua cedi k a tana ne n kpandi
jiedi. 4 Ki jesu ŋmian o: li diani ki maadi, k ti jiedi po
baba k a cedi k o nul pia li miali, ama ya maataana
kuli ña U Tienu ñəbi n. 5 Ki sitaani tug o ki gedi yen
o dingbanli ni, ki duon o jaandieciangu yuli po. 6
Ki maadi o: a ya tie U Tienu b ijua, ŋan yugi ki jiidi,
klima li diani ki maadi: U Tienu tondikaaba ba tebni
ki gaba, ba k a taali n da si tanli 7 Ki Jesu yedi o: li mə
diani ka kan bigni a diedo U Tienu. 8 Ki sitaani guani
ki tugi o ki gedi yeni o ya juali n kpedi paaa yuli po, ki
waani o duliña munli kuli yeni li ŋanmu, 9 ki maadi o:
n ba teni a lan kuli ne, li ya tie k a gbaani ki pugi nni.
10 Ki Jesu yedi o: sudi n kan ne, fin sitaani! klima a baa
pugi a Diedo U Tienu baba i, ki gɔ dondi wani baba i.
11 Ki li yogu sitaani siedi ki ŋagu. Li yogu, ki maleki
nba nagni ki tieni o buama 12 Ki Jesu gbadi ki bi cuo
San, k o ñani li kani ki gedi Galile. 13 O ñani Nasareti
ki gedi kafarnahom ki li ki fagi yeni li məgli, babilɔni
yeni Nepitaali tingn nni. 14 Ki lan fidi U Tienu tondu
Esayi n bo maadi yaali n fidi ki tieni yeni i məni. 15
Yabulɔn yeni Nepitaali dogi n yaabi, yeni yaabi n kua
ki kpia li məgli bɔnpuoli po Juuridan dogu yeni Galiile
yaabi bi nimɔnbi. 16 Li dogu n yaabi den ye bɔnbɔnli
nni, k te la ya yinyienbi n yabi; ki yaabi n den kali mi
kuuma bɔnbɔnli po mə la ya yinyienbi n cua ki fandi.
17 Ki li yogu ki Jesu ji cili ki muandi ki maadi, ŋa mani
i tuonbiidi ki lebdi i ba klima U Tienu diema nago.
18 Li bo tie yeni k o cuoni Galiile li məgli kung, ki la
o ninjabi bonbilie, Siimɔn, yua ki bi yiigu Piar yeni
Andre ki bi lu bi janbaandi li məgli nni ki kpaani i
jami. 19 Jesu maadi ba: ya ŋua man n ni, n bi cedi yin
ya kpaani bi niba ki ji cedi li jancuoli. 20 Li yogunu, ki
bi ŋa bi janbaandi, ki ji ŋuagu 21 Ki wan cuoni ki gedi
liigi waami, k o la o ninjanbi bonbilie mə Jaak Sebede
bidi yeni San o kpelo ki bi ye o ñunbiagu nni ki ŋanbdi
bi janbaandi. 22 K o yinbi, ki bi ŋa bi janbaandi yeni
bi baà, ki ji ŋəd o. 23 O bo cuoni Galiile jandieciandi
nni, ki muandi U Tienu diema maama, ki paagdi i
yian buoli kuli. 24 Bi ji den taagi o yeli kaana kuli Siri
dogun ni, ki bi cuoni o kani yeni yaabi n yia i yian

buali kuli: yaabi ka sanpola ŋuabi, yaabi n baali i ting
yeni ti gbannankpiendi danb. 25 O nuwuligu ji den
ŋua o: Galiile, Dekapol, Jerusalem, Jude yeni Jourdin
puoli.

5 Wan la o niwulgu, k jesu don li juali po, k oyegntieb
nagni ki kal o kani. 2 yeni wan yaadi o nɔbu, ki
tundiba, ki maadi ba: 3 pamanli tie yaabi n jiindi bi
ba, ki duu U Tienu po i. Ban n tie U Tienu diemani
niba. 4 Pamanli ye, yeni yaabi n kaa yeni ti ninsiidi. 5
Pamanli ye, yaabi n pia li pañiili, klma U Tienu bo ti
cabi bani i tinga. 6 Pamanli tie yaabi n buudi mi koma
yeni o ñuñuunu, i mɔmɔni sanu nni, klma bi ti ba di
ki guo. 7 Pamanli bi ninbadama po, klma bi bo ti di li
danbi mɔ ya po m ninñuma. 8 Pamanli tie yaabi n pia
li papienli, ki dugni ban ba ti la U Tienu. 9 Pamanli
tie yaabi n kpaani laafia yen m buama bi lieba po, ki
dugni U Tienu ba ti yini bani o bidi. 10 Pamanli tie
yaabi n tuagi i mɔmɔni sanu, ki bi nan wangi bi fala li
po, kilima bani n tie U Tienu diema yabi. 11 Pamanli
yen ŋanbi ki loli ki cuo, yayognu ki bi sugdi, ki maadi
ti maa biidi, ki pua mi faama, ki tiendi li bonbiili ki
dugni min ya po. 12 Ya ye mani li pamanli nni yeni i
lalayien nni, ki dugni i ñuadi ti ba yabi tapoli po, ki
dugni yaabi cindi ki tie U Tienu tondikaaba, bi den
cagni bi mɔ yeni. 13 I tie yaami i tinga ne po. Ama,
li ya tie ki mi yaama manu gbeni, bi ba tugi be ki
guani ki mang o? li ji ki pia buama. Li tie ki ban tugi ki
wuli niin po, bi niba n ya ŋmaadi li po. 14 Yinbi n tie
ŋanduna yinyiem, ya dogu n ye li juali po, bonli kan
fidi ki legni o. 15 Yeni, bi ki congi li fidli ki cubdili bobl
nni. Ama bi yi cuon li fidli ki sien o naani ki li baa co
ki yieni deni yaabi kuli po i. 16 I mɔ ya yinyienm n ya
fandi bi niba ki ban fidi ki la i tuonŋanma, ki dondi i
baa yua ye tapoli po. 17 Yin da maali, k n cua k min
piini bi tondikaaba yikodi kaa, n cua k min piin ka,
ama n cua ki min waani lan buali yaali. 18 Klima n
maadi yeni i mɔni: tapoli yeni i tinga ya bua lan waagi
nandi, ba lanbonli kan fidi ki piini yeni ya yognu k li
kuli ne bo pundi. 19 Yua daani U Tienu maama nni, k
ki cɔlni, wan n bo te juodi U Tienu diema nni. Ama
yua cɔlni U Tienu diema maama kuli, ki wangi o lieba,
k ban ya tie yeni, wani n baa tie nigbengl U Tienu
diema nni. 20 Ki dugni, n maadi, i bontitiedi ya ki ŋani
cie U Tienu kadaagu gbanbanda yen farisien nba, i
kan kua U Tienu diema nni. 21 I gbadi ki bi bo maadi
ti yaja nba: a kan kpaa nulo, ki nulo ya kpaa o lielo,
bi bo yi gedi yen o ti buudi danb kani. 22 Ama min
maadi: yua beni o pali o ninja po, li buali ki ban gedi
yen o ti buudi danbi kani. Nulo ya sugdi o ninja k o tie
fanbi, bi bo gedi yen o suif nba buudi danbi kani. Nul
ya maadi k o ninja tie yukpienli, bi ba lugu ya mu n
kan jundi nni. (Geenna g1067) 23 A ya cua sala yid kanu,
ki ba yid sala ki tiadi k a ninjua pia m maama yen
a; 24 ŋan daani a sala yid kaanu, ki gedi k fin yeni a
ninjua n mang yen lieb o, ŋan fidi ki guani ki yidi a
sala. 25 ŋanbi k cuo a ba fin yeni a lielo ya pia maam;
ki yegi ki ca buud daan o kani, ŋan tuodi yin gbadi i
lieba maama ki sua ki da paa o san po, wan da ti gedi
yen a bi buudi danbi kani, ki ti cedi ban luon a. 26 N
maad a yeni i mɔni: a kan ñan lan kani, ka ki pani,
hali ya yognu ka bi pa li kuli ki kan sieni ba kuuga. 27
I gbadi ki bi bo maadi: a kan dua yeni nuli den pua. 28
Ama min nan maadi: yua nuali o pua k o yanma kua li
pua ni, o dua yen o o pali nni. 29 A nujienu ninbinli ya
ye a po ki cedi ka tie biidi, ŋan ñan o ki lu fagm ki
dugni bonyenli ya ki ye a gbanandi po, lan n pia ti
ñuadi, yen ban ti taa ŋa ki lu a ya mu n kan bangi
jundi nni. (Geenna g1067) 30 Li ya sua ka nujienu n kuand
a ti biidi nni, jiagu ki lu fagma, ki dugni lan n su yeni
a gbanandi kuli n ya ye ya mu kan bangi jundi nni.
(Geenna g1067) 31 L den maadi ki yua ñani o denpua,
wan ten o ya til n wang i k o ñan o. 32 Ama min n
maadi, yua ñani o denpua k li tie mi cuncuma po, li
pua ya gedi ki dua yeni ja tian o, o kuani o denpua mi
cuncuma nni. Yua kuani ya pua ki o calo ñan o, o mɔ
gɔ tieni mi cuncunmi. 33 I gɔ den kpeli ki gbadi ki bi
maadi ti yaja nba: a kan maadi maama ki poli ki kandi
U Tienu, ki bani ka fa faogu, a ya poli ka bo tieni yaali
ŋan tieni. 34 Ama min, n maadi, da l polgi mani can yi
i i. Da polgi mani tapoli po, ki dugni tapoli tie naani k
U Tienu kaa ki buu ti buudi. 35 Ba yin da polgi tingi
klima li mɔ tie naani k o ŋmaadi o taali, daa polgi
mani ba serusalem, ki dugni serusalem tie o bado U
Tienu dogu i. 36 Da puoni a yuli ki poli, klima a kan
fidi ki cedi baa a yuyengu n pendi bi ki bɔndi. 37 I
maama ni i bani ki yaali n tie mɔni, yin maadi ki li
tie mɔni; yaali n tie faogu, ki li tie faogu i. Yaali n
sieni kuli ña ti tuonbiidi kani. 38 I kpeli ki gbadi ki bi
maadi: ki nulo ya pua ki pudi o lielo ninbinli, li ŋan ki
ban pua ki pudi o mɔ ya ninbinli; a pua ki fendi a lielo
ñinli, li buali ki ban pua ki fend a mɔ ya ñinli. 39 Ama
min, n maadi: daa gaani man bi niba biadima. Nil ya
pab a u jienu kpianu, cab o u ganu kpianu ki wan pabi.

40 Nulo ya bua bu yen a ki fie a liadi bigi, ŋan cab o
a liadi jali mə. 41 Nul ya niina ki ŋan cuoni ki gedi
ya banli fagi, ŋan taa li banli fagnu bonbilie. 42 Teni
yua miad a, da beli yua bua ki ŋan kpend o. 43 Igbadi
k bi bo maadi: ya bua mani i lieba, ki da bua mani i
nandanba beba. 44 Ama min, n maadi: ya bua mani i
nandanba, ya jaandi mani yaabi n səlgi po, k nan ni;
ya jaandi mani yaabi wangdi fala po. 45 yeni, ki ba fidi
ki waani ki tie baá yua tagi poli po bidi. Kilima, wani
n cedi k o yienu pudi bi nibiadma po yeni bi nimənbi
po, ki cedi ki taagi ba, bi nimənba yeni ti nibiidi po. 46
I ya bua yaabi n bua yinbi beba, i laa ñuadi ki bo laa
i? Bi dogdanbi mə ki kubi yen kaa? 47 I ya fuondi i
naataani beba, i ji tie bee k li cie i liebi? Yaabi n ki ŋua
U Tienu maama, bi mə ki tie yen kaa? 48 Yin ji ya tie
nimənbi, ki da pia biidi k tie nani i baá yua ye tapoli n
tie nimən maami yeni.

6 Yin fangi mani i yula ki da wangi bi niba siigi ke
ban la ke i tiegi. Yeni i ji kan baa ñuadi i Báa yua n
ye tanpoli kani. 2 A ya ba tieni salga a luoda po, ŋan
da piebi a naatuna nani bi muyidanba ń tiendi maama
yiko bangma diena nni yeni a sanjala po, ke bi niba ń
kpiagi ba. N kadi ki maadi yi i məməni ke bani wani
ba bi paabu n yeni. 3 Ama a ya bua tieni a luoda salga,
a nuuganu ń da bani a nuujienu ń tieni yaali 4 Lan fidi
ke a salga ń tieni ŋasiili nni, ke a Báa yua n nua bonli
kuli ŋasiili nni ń ŋmiani a a ŋanma. 5 I ya jaandi, yin
da tie nani bi muyidanba yeni, bani yaaba n maani ki
se ti jaandiedi nni, yeni a sanjala po ki jaandi, ke bi
niba ń la ba. N maadi yi i məməni ke bani wani la bi
ñuadi o. 6 A ya ba jaani, ŋan kua a dieli nni, ki luoni li
ganli, ki jaandi a Báa yua n ye ŋasiili kaanu; a Báa yua
n nua ŋasiili nni ba ŋmiani a a ŋanma. 7 I ya jaandi,
yin ŋa mi maacianma nani bi nilanba ń maali maama
ke mi maacianma n ba cedi U Tienu ń ga bi jaandi. 8
Da togdi mani bi tuada kelima i Báa bani yin bua yaali
bá ke i dá ki cili i jaandi ki mia o. 9 Yin baa jaandi
maama n ne o: Ti Báa yua n ye tanpoli! a yeli ń gagdi
ti gandi nni; 10 A diema ń pundi; a buama ń tieni tinga
nni nani tanpoli yeni. 11 Puni ti dinne ti yentunjiema;
12 ŋan tieni ti tuonbiadi po sugli nani ti mo ń tiendi
sugli yaaba biidi ti po yeni; 13 Da ŋa tin baa mi biigma
nni, ama ŋan fie ti o biado nui nni. Kelima mi diedma,
u paaciamu yeni ti kpiagdi ti a yaali hali ya bina n ki
pia gbenma. Ami! 14 I ya dini sugli yaaba n biidi i po, i
Báa yua n ye tanpoli mo ba di sugli i po; 15 Ama i
ya ki dini sugli ya niba n biidi i po, i Báa mo kan di
sugli i tuonbiadi po. 16 I ya loli bu ñəbu, yin da biidi i
pala nani bi muyidanba yeni, bani yaaba yen ŋmidi
ki nunga, ke ban waani bi niba ke bi loli bu ñəbu. N
maadi i məni, bani wani la bi ñuadi n yeni. 17 Ama
a ya loli bu ñəbu, ŋan jəgi a yuli tolade, ki faadi ki
ŋanbi a nunga. 18 Ki da waani bi niba ka ke a loli bu
ñəbu ama a Báa yua n ye ŋasiili nni. Ke a Báa yua n
nua ŋasiili nni ba ŋmiani a a ŋanma. 19 Da dogindi
mani ki tinga ne ŋalmani, naani ke ti bonlulugdi yeni
i tontontanməni ba biani, naani ke a suuda ba kua ki
su. 20 Ama yin ya lingi ki dogindi ŋalmani tanpoli
naani ke ti lulugdi yeni i tontontanməni kan biidi,
ke a suuda mo kan kua ki su. 21 Kelima a ŋalmani ń
ye naani, a pali mo ye lankani i. 22 Bu nunbu n tie u
gbanu fidsanga. A nunbu ya ŋani, a gbanu kuli baa
yieni; 23 Ama a nunbu ya ki ŋani, a gbanu kuli baa
ye li bənbənli nni i. Lanwani i, ya yenyenma n ye a
niinni ya tua bənbənli, li ba tua a po biigcianli i! 24
Nilobá kuli kan fidi ki ya tuuni canbáanba bilie po.
Kelima o baa nani yendo, ki nan bua o lielo; lani yaa
ka wan ya taabi yendo ki nan fali o lielo. I kan fidi
ki ya tuuni U Tienu po yeni ŋalmani po. 25 Lani n
cedi ke n maadi yi: «Da yagni mani i yama i miali o,
yin ba di yaali lani yaa ka i gbanu po ti tialakaadi
po. Li miali ki cie mi jiema aa, bii u gbanu n ki cie ti
tialakaadi? 26 Diidi mani tanpoli bonyugda: ŋaa buu,
ŋaa go yendi mo; ŋaa nan go begindi bonjekaali bá
kuli bunbuana nni; Ama i Báa yua n ye tanpoli nan
dindi ŋa. I ki pia fuoma ki cie ŋa aa? 27 I siiga nni, ŋma
ba fidi o yanyagdi po, ki pugni bá nuukpandunyenli
o miali dana po? 28 Ke be n cedike i yagni i yama ti
tialakaadi po? Diidi mani u kuanu nni ku muapuugu ń
tie maama: kuu tuuni kuu go pua gaali mo; 29 ama, n
maadi yi ke bá Salomoən yeni o kpiagdi kuli, o nan ki
fidi ki nandi yeni bá yengu ń bobi maama. 30 U Tienu
ya bobindi u kuanu nni muagu yaagu ye dinne ke bi
ba fandi ki kuuni gu u fanu nni, li ba ga ledi i, ke o
kan bobni yinba ya niba n ki pia dudugdi boncianla.
31 Lanwani i yin da yagni mani i yama, ki tua: “Ti ba
di be? Ti ba ñu be? Ti ba bobi be? 32 Keli ma lani
ya bona kuli, bi nilanba n lingi lani. I Báa yua n ye
tanpoli bani ke i bua lankuli. 33 Yin dá cindi ki lingi
mi teginma yeni U Tienu diema; I ba yuandi ki lani
ya bona ki pugni. 34 Da yagni mani i yama saala po;
kelima saala ba kubi li yuli. Daali kuli yeni li fala i.

7 Daa jaligi mani uba, k U Tiernu mə kan jaligi. **2**
Ki dugni bu te bo jaligi i mə, ti buud daali. yin
bigdi maami ki tieni yeni, bi te ba bigni yeni ki ten i
mə. **3** Be cedi ka nɔ o muanu a ninjua ninbinli nni,
k ji ki nɔ o kpadijengu yaali n paani a yali nni. **4** A
ba tieni ledi ki maadi a ninjua ki wan ŋa k a ñani o
muani o ninbinli nni, ki nan ki nua a ya kpadijengu.
5 Monafigi, ñan ya kpadijengu ye a ninbinli no, ki
fidi nuali ki ñani o muanu a ninjua mə ya ninbinli
nni. **6** Da tugdi mani yali n tie U Tienu yaali ki tieni
sangbanli, aya tieni yeni bu juni ni; gɔ da tugdi mani
ya laani ki bi tagi yeni wula ki luni i duoli nintuanl ni,
i tieni yeni, b bu ŋmaa li po. **7** Mia mani, bi ba teni,
kpaan maani, i ba la, pua mani li ganli, bi ba luodi i
po. **8** Klima: b tieni yua miadi, ki yua kpaani mə laadi,
ki luodi yua pua po. **9** I siign nni, ŋmaa n bu teni o
bigi li tanli, li ya tie k o miagu kpanu? **10** bii waa li ya
tie k o miagu o jam mii? **11** Yeni yin bia maami kuli, i
bani ya bo ŋana ki ba teni i bidi, taalm ŋaa po i, ki i
Diedo ba teni yaali kuli ki bua li ya tie ki miagu i. **12**
Yin bua ki bi nibi n ya tiendi yaali kuli i po, i mə n ya
tiendi yeni li nibi mə ya po, ti yikodi yeni U Tieu tondi
kadaagu n maadi yaali yeni. **13** Kua mani ya diñəbu
ñidi, klima ya diñəbu n yabi sanu caa mi tudmi nni,
ki bi niba boncianli nan ŋanbi ki togi lan ya sɔnu.
14 Ama ya diñəbu ñidi ya sɔnu tie makpangbendgu
sɔnu, ki yaabi n togi lan kani nan ki yabi. **15** Fangi
mani i yula yeni mi tofaama sawalpuaba, bi yi nagni i
kani ki tie nani pañoe yeni, ama bi pala nni, ke bi bia
nani i fuasangbanli yeni. **16** Bi luana n wangi ban tie
yaaba. Bi ba fidi ki lali duudi konkonbu po oo? **17** Li
go tie yeni i, tiiŋanbu kuli ba loni luanŋana i tiibiibu
mo ń luanbiidi. **18** Tiiŋanbu kan fidi ki loni luanbiigu,
tiibiibu mo kan fidi ki loni luanŋanli. **19** Ya tibu n ki
luoni luanŋana kuli, bi yi cua bu, ki lu u mu nni. **20**
Lanwani ii, bi yi bandi ba bi luana kani i. **21** Li ki tie
yua n yi nni "O Diedo, O Diedo" ka ba kua U Tienu
Diema nni, kase yaaba n tie n Báa yua n ye ŋaljanli nni
buama baba. **22** Li daali ya pundi, bi niba boncianla ba
maadi nni, "O Diedo, O Diedo", ti den ki jaani ki miadi
a yeli po ki bieli mu cicibiadmu uu? A yeli po ti ki tieni
yaalidgu bona aa?" **23** N mo ba kadi ki maadi ba, N ki
bani hali bada! Fuadi n kani, ti tuonbiidi daano ne! **24**
Lanwani ii, yua n cengi n maama ki go cəlni li maama
baa tie nani ya yanfodaano n maa o diegu ku tangu po
yeni. **25** Ki taaga ba nii, ki tieni ku ñinkuagu, ku faagu
ń figi li diegu, ama ku kan baa, kelima bi maa gu ku
tangu po i **26** Ama ya nilo n cengi n maama, ki naa
cəlni ma, baa tie nani ya yanluodaano n maa o diegu
mi tanbiima po yeni. **27** Ki taaga ba nii, ku ñinkuagu ń
tieni, ku faagu ń figi, ki pua gu, kun baa ki mumudi
yomyomi. **28** Jesu ń maadi ki gbeni, wan tundi maama
den sia bi niba pala. **29** Kelima o den tundi nani yua n
pia ti yikodi yeni, kaa tie nani a gbanbanda yeni ka.

8 K JESU ñani li juali po, ki jiidi k o nuwuligu ŋəd o.
2 K gbadl ba nagni o nuntuanli ki maadi: "yobdaan
li ya tie k a bua a bu fidi ki paagi nni". **3** Ki jesu tandi
o nugu ki siigu ki maadi: "n bua, paagi" li yognu
məno k o gbadimi gbeni, k o paagi. **4** Ki jesu yed o:
"cuo a ñəbu ki da ŋa oba n gbadi ama gedi ki yaabi n
yidi salgi n la ŋa, k ŋan ten o salgi yaali ki Moyiis bo
maadi k i gbadli ya paagi wan ten yen, ki ban bandi k
a paagi". **5** Ki jesu kua kafarnawuum dogu nni, k puldi
nba ciamo nagni ki band o **6** ki maadi o: "yombdaan n
tuonsənlo yia ki dua deni, ki lebni ki kan fidi ki fii." **7**
ki Jesu maadi o: "n bu gedi ki ban paag o. **8** Ki pulisi
nba ciamo ŋmiani o "canbaa n ki dagdi yeni ŋan kua
n deni, maadi lanbonyenli baba, n tuonsənlo bu paagi.
9 N mə pia canbaa nba ki cəlinb, ki mə pia pulisi nba
yaabi n cənln nni. N ya maadi yendo: gedi, wan gedi,
ki maadi o lielo mə baa, wan baa, ki maadi o yombo:
tieni ne, wan tieni". **10** Jesu n gbadi o maami ki li ya
ki lidi o k o maadi ya bu ŋua o ki tua: yeni i məni n
maadi, n kpeli ki la o nulo ne Israel buolu nni k o dug
n po nandi. **11** N maadi fa, bi niba boncianla bo ñaa
hali puoli yeni nintuali k baa ki kali ki taani ki dini
yeni Abraham, Isaaki yeni Sakəbi U Tienu deni. **12**
Ama sitaani ya ya nibi, b ba te lubi naani k o mu co
k kan jundi k bi ŋmani a ñina, k li bubuuli ye. **13** K
jesu maadi o jua ne: ya caa k lan tieni nani a dindanli
n buali maami. Li yognu k o tuonsənbig ne paagi.
14 Jesu bo gedi Pial deni, ki la o cuaro k o dua yeni
ti gbanantongdi. **15** K o taa o nugu maani o po, k li
gbanantongdi yaadi ki ŋaagu, k o fii k i suani. **16** O
yenjuogu, bi cua yeni yaabi n yia i yian buoli kuli
jesu kani, k o bieli i cicinbiadmu o maam palu po, ki
paagdi bi yianbi, **17** ki fidi k U Tienu tondo Isayi n
maadi yaali lan fidi ki tieni: o tugi ti biidi yeni ti yian
buoli kuli. **18** Jesu n diidi ki sua k o nuwuligu ŋuagu ki
yabi, k o puodi bongbanlieli po. **19** K jua ba ne cua ki
maadi: canba, n bu ŋəd a ŋan caa naan kuli. **20** Jesu
ŋmiani o: i luali pia i fali, ki nuami pia ti tiadi; ama
o nul bijua ki pia naani k o ba kpagni o yuli. **21** Bi

ŋuankaaba siign yendi maadi: Yonbidaan, cabi k n da
gedi ki pii n baá o. 22 Ama ki jesu ŋmian o: ya ŋuan ni
ki ŋaa bi tinkpib n ya pii bi kuumi. 23 O guani ki doni
o ñunbiagun, wani yeni o ŋuankaabi. 24 Ban paani k o
faalu kpid ki yil o ñunbiagu, k a ñunguona bigdi lan
cubni o ñunbiagu, li sua k jesu guandi. 25 O yegnkaabi
nagni o kani ki findi o, ki maadi: Yonbidaan, faabi'ti,
ti bu mi ñum bu dii'ti! 26 K o maadi ba: bee n cedi ki
jie, i dandanli ki yabi ba waami, lani k o fii ki tandi o
faalu yeni li mɔgli po, ki li kuli suoni. 27 K li yaakilidi
bi kuli, o tie ŋmaa i, ki bi buali bi baan ni, k mi ñuma
yeni o faalu kuli cɔlm o? 28 Wan tuadi bongbanlieli po,
Gadarenia dogun, k finfanda lie cua o ki gaa o liigi po,
k li sɔnu bo nul bo ki tɔgi o beba kilima li bo pia i jeje.
29 Ki bi tandi ki maadi: be e n ye tinbi yeni fin siign ni,
Daviid bijua, a cua ne ki ŋan waan'ti fala yooo? 30 I
duoli bo k ki fagi yeni ban ye naani, 31 k i cicinbiadmu
yeni jaandi ki miadi jesu k o ya bu bel'b wan bel'b k
kuan'b ti i duoli ne nni. 32 K o beli'b k kuan'bi i duoln,
k li duoli san sani ki ban jiidi m ñunciamu nni ki bi bi
kuli. 33 Wan bo yegi yeni yaabi, ki bi sani ki guani o
dogun ki waani i cicinbiadmu n bo kubi yaabi yeni n
paagi maami. 34 K o nuwuligu ñani ki ŋua jesu, ban
lagu ya yognu, ki bi maadi o, ki wan ñaa bi dogun ni.

9 K jesu kua o ŋadgu nni ki puodi li mɔgli, ki lebdi ki
kuni o dogu nni. 2 Ki bi cua yeni jua ba ne o kani k
o yia, o nugi yen o taana kulki kpe k o dua i lianŋ po.
Ki jesu n la ki bi duu o po boncianli k o maadi l ja: “n
biga da jie lba, a biidi piin o”. 3 Li yognu k U Tienu
kadaagu gbanbanda ba ne ji maali: “yua ne sugdi U
Tienu i”. 4 Ki jesu bandi bi maalma, ki bual ba: “be
cedi ki pia li maalbiidi? 5 Lanbona lie ne siigni, n
diidi ya lanbonli maadma paa i, a biidi piini bii fii ki
cuoni? 6 N bi waan i, ki yin bandi k o nisaalo bijua
pia o paalu i tinga ne po, ki ba fidi ki piini bi niba
biidi.” Lan ya yognu, k o maadi yua k o nugi yen o
taana bo kpe yeni: “fii ki taa a lianŋ ki ya kuni!” 7
K o fii ki kuni. 8 O nuwuligu n la yeni, k ti jaandi
kua ba, ki bi pagi U Tienu yeni wan teni bi niba ya
paalu ne. 9 Jesu den ñani lan kani, ki pendi ki la jua
ba ne ki bi yi u Matieogu, k o kaa o tuonli nni, ban
paa lonpo naani. Ki jesu yedi o: “ya ŋua nni, k o fii ki
ŋɔd o. 10 Li puoli po ki jesu yeni o ŋuankaaba bi kaa
Matieog deni ki je, ki yaaba n bo gaani lonpo yeni
bi biidi danba boncianli cua ki kali bi kani. 11 Li bo
sua ki farisien nba mɔ ye lan kani, ban la yeni ki bi
buali o ŋuankaaba: “i canbaa je(di) yeni yaabi ngaani
lonpo yeni bi biidi danba, li ŋan nii?” 12 Jesu n gbadi
li buali, k o yedi: “yaabi n pia laafia ka kpaani dogda,
bi yianma n kpani o. 13 Gedi mani ki kpaani U Tienu
maama ne niima nni, lan diani naani ki maadi: “n bua
bi niba n ya jie bi lieba ninñuma, mii bua ki ban ya
yid ba salg kaa.” Ki jesu ji guani ki yedi lani: “mii cua
k min yini bi nimɔnba ka, ama bi biidi danba.” 14 Lani
ki San o ñunwulka ŋuankaaba nagni ki buali jesu:
“li tieni ledi k tinba yeni farisien nba pa ki lolgi bu
ñɔbu, k a ŋuankaaba nan ki lolgi i?” 15 Jesau ŋmian
ba: “yaabi k bi yinba puobianli jaama, ba fidi ki ya
kaa yeni li pabɔnli ya yognu k o puodaan o da ki
ye yenba. Lan, bobni mani, klma, o yogu cuoni k o
puopaan o calo te kan ya ye yenba, li yognu i, ki bi
te ba loli bu ñɔbu. 16 Nul te kan taa cabpanli, ki libi
tiadudngu po. O ya tieni, li cabpanli yeni n bi cedi o
tiadudngu yeni n padi ki pugni li lonli n yabdi ki cie
cincinli yali po. 17 Bi ki tugdi mi daapaam ki ŋmadi
yeni mi daakpelima. Lan ya ka mim daapaam ba buoni
u manu i, ama bi ba piagi mi daapaam li bagpaanli
nni, yeni, li baa ye yeni o manu i. 18 Jesu n yedi ba
yeni, ki li nucingli cua ki gbaani o nuntualn ki maadi:
“n jafaano da li kpe mɔlanei, a ya cua ki taa a nugu ki
maani o po, o ba guani ki fuodi.” 19 Ki jesu fii, wan
yeni o ŋuankaaba ki ŋɔd o. 20 Ki li sua ki pua ba, laadi
o faadi, ki laa kolgi piiga n bina lie n yeni. Jesu n caa,
ki li pua nagni o puoli po ki sii o liadl ñɔgbanli, 21
klima, o bo maali o paln nni k o ya sii ba o liadl k o bi
paagi. 22 Ki jesu gbagi, ki lagu k maadi: “n bi puoga, a
dindanli paag a”, ki li yognu mɔno, l pua paagi. 23
Jesu n pundi li nigbengli yua bo yin o yen deni, ki la a
yelpieba yen o nuwuligu k bi ñɔgi. 24 K o maadi ba:
“ya ña mani, i jifanbiga ki kpe ka, o gɔa i.” k li nibi ji
cili k laagu. 25 Ban beli ki ñani li nuwuligu, ki Jesu kua
ki cuo i jifanbiga nugu k o fii. 26 Ki li laabaali yadi li
dogun kuli 27 Jesu n ñani li kani ko paani o sɔnu ki
caa, ki bi juanma bonbilie tandi ki yin o: “David bijua,
a kan jie ti yeni mi nunñumaa?” 28 Jesu n pundi deni,
ki bi juanbi yeni nagni o kani, k o buali ba: “i tama k n
ba fidi ki nuali nni?” ki bi tuo ki maadi: “iin, ti diedo.”
29 Li yogunu ko sii bi ninbina ki maadi ba: “lan tieni
nani yin maal maami yeni.” 30 ki bi ninbina luodi ki
bi ji nua. Ki Jesu maadi ba k ban da cedi nul n bandi
(gbandi). 31 Ama, ban ñani ya yogunu, ki bi ji cili ki
maadi li laabaali kaana kuli po. 32 Ban ñan ya yogunu,
ki bi cua yeni muug ba jesu kani k a sanpola ŋua o.

33 K o beli li sanpola, ki muugi ji cili ki maadi. K li ji
cuo cila ya nuwuligu n bo ye li kani ki bi ji maadi:
“tii kpeli ki la ne, Israel dogun ne. 34 Ki Farisien nba
wan nan maadi k o kubbi sitaani ya paalu i, yua n tie
a sanpola bado, ki yaandi a sanpola. 35 Jesu bo caa
i dogciamu yeni a lon gbana nni, ki tundi bi niba b
tantaan diedn ni, ki muandi U Tienu laabaamanli, ki
gɔ tebi i yian buoli yeni bi ninbadanba. 36 Jesu bo yi
la o nuwuligu mi ninñuma n cuo o, ki dugni bi pala
bo wadi, ki bi tie nani ya pei ki pia pekpali yeni. 37
K o maadi o ŋuankaaba: “bu kpaabu yabi ama k a
tuonsɔnla ki yabi. 38 Yeni, mia mani o kpadaani, k
wan pugni a tuonsɔnla o kpaabun ni.

10 K jesu yiin i o ŋɔdikaabi piiga yeni bonmlie k
teni'b u paalu k ban ya bieli a sanpola, k paagdi i
kunkodbuoli kuli, yeni b cacagdaami. 2 Jesu n bo sɔni
u ŋɔdikaabi piiga n bonmlie yaab yela nne: cincinli
yua n tie Simɔn, yua k bi yi'ug Piali, yeni o ninjua
Andili; Sebede bid, lan tie Saaki yeni o ninjua Sani; 3
Filiipi yeni Batelemi; Tomayeni Matieog yua daa bo
gaani lonpo; Alfe bijua Saak, yeni Tade; 4 Simɔni yua
bo kɔni o dogu po; yeni Suuda Iskariɔt yua bo kuadi
Jesu. 5 Piigi n bonmlie yaabi k Jesu bo sɔmi n yeni
k maadib'i k: «daa caa mani yaabi n k tie sufi - nba
kani, k gɔ daa kua samaliteni -nba dogu n ni. 6 Yaa
caa mani Isalaheli buolu n ni nibaa po ban tie nani i
pei yaabi bodi yeni 7 I yaa caa yi ya kpaandi k u tienu
bali nagi. 8 Yaa paagidi mani b kunkoddanmi, k yiedi
b kpienma, k yaa paagdi a gbaada, yaa bieli mani a
sanpola k yaandb'i n pun'i ni i k daa kaa, mɔn yaa
puuni mani k daa gaan bonli. 9 Yin daa kubi wula, k
bia ŋuuni ligi baa i bɔga n ni 10 Daa kubi mani bɔgli
daa la mani liada lie daa kpaan mani cacaaɔgu; k gɔ
da kubi lanbanli kilema tuonsɔnli kan luo u jiema. 11 I
yaa pundi yaa dongbanbig n i bii yaa dongbanciangun
i, yin buali k la b nimɔma deni, k gadi k yaa ye lan
kani hali yeni yaa daali k i bu pendi. 12 I yaa kua l deni
yi gaali l deni nuba i gaali ŋani. 13 B yaa tie numɔma
i ñɔgaaliŋani n yaa ye yen'm. B yaa tie numɔma i
ñɔgaali ṅ guan i po. 14 B yaa gaa i, k gɔ k sogi i maama
yi ña l deni lani yaa kaa l dogu n i, k pidi pidi i taana u
tangungu. 15 Yeni i mɔni i maad'i u tienu n bo bu b
nubi kuli yaa daali, sɔdɔm yeni Gɔmɔl yaab yaali baa
yeni l dogun yaabi. 16 ŋanbi sogi mani; n sɔni nani
pabidi yeni i yangbanli siiga n ni. yaa sogi mani e wae
yeni, yaa tie suoo mani o lanjel yeni. 17 Cuo mani i baa
yeni b nubi, k dugn i b bo gadi yeni t buud yudanm
kani. ban cuo i k pua i yeni a naapuna b tantaadiena n
i. 18 I yaa po i k b bo gadi b dogdanm kani, yeni b
batiebi kani. Yin maadi i mɔni n po bani yeni yaaba k
tie sufi -nba nunŋ n i. 19 Yaa yogu k b bu gedi yeni
yin daa buali yin bo maadi nandi bii yin bo maadi
yaali kaa, i kan luo yaali k i bo maadi l yogu mɔno. 20
K dugn i yim kaa bo maadi i baa u tienu mɔno n bu
waani yaali k i bo maadi. 21 O nuli t bo kuadi u ninjua
ban kpaa'ɔg bibaa n kuadi u biga, a bila t bo fii k kɔni
yeni b danmi k cedi ban kpab'i. 22 B kan yaa t bua i
maam k dugn n po. Ama yua bo mind hali yeni l juogi
u tieni bo fie wani 23 Yaa dogu n i k b waani fala, yin
sani k gadi dogu tianu. Yeni i mɔni n maad'i i kan waa
k gbeni Israheli dogi kuli k u nufosaal bijua k cua.
24 I bani k yua bangi tuonli kan fidi cie o canbaa, o
yomo mɔ kan fidi cie o yomdaani. 25 Yua bangi tuonli
yaa tie mani u canbaa yeni, k o yonmo mɔ tie mani o
yonmdaano yeni, laa dagidi. B nan yiin o diedaani
Besebuul o b ji bo yiin i u deyaaba ledi? 26 Lani daa
jie mani l nubi, k dugn i bonl k duagi, k t kan dɔgdi,
bonl gɔ kan yaa tie haasiili k nuli t kan bandi. 27 N
yaa maadi yaali l biigl n i, yin maad'm o yensiin n i.
N yaa bulmi k maadi yaali yin maad'm b nib kuli n
sogi. 28 Daa jie mani yua bo kpa nuli k nan kan fidi
kpa o nanligi. Jie mani u tienu wan bo fidi cedi o nuli
nanligi yeni o gbanu kuli n bia u muu n i. (Geenna g1067)
29 Baa kuadi nuanbidi bonmlie k gaani i ligi waama ne
ii? Ama i siign i baa yendi kan baa tingi n i, k l yaa tie
k i baa u tienu buami yaa kaa. 30 Yinm wani u bani i
yudi m ɔno n dɔ nandi. 31 Lani daa jie mani bonli, k
dugn i cie t nɔnbidi kuli. 32 Yua maadi b nubi siign i k
u tie n yua, n mɔ t bu maadi n baa yua ye tanpoli po
nungn i k n ban'o. 33 Ama yua yie k waa tie n yua b
nubi siign i, n mɔ t b yie'ug n baa yua ye poli po nunŋ
n k mii ban'o. 34 Daa maali mani k baa yeni t mandi
kaa b nubi siign i i tingi ne po. N k baa yeni mandi, n
baa yeni l kɔkɔnli. 35 N baa k mi paadi i bijabigi yeni u
baa i, i bipuoga yeni u naa i, u pua yeni u calnaa i. 36
O nuli nataanu mɔno n t bo kpandi u ninnando. 37
Yua bua u baa bii u naa k cie n waa dagdi yeni wan tɔ
n ŋuado. Yua bua u bijua bii u bisalo k cie n o mɔ
k dagdi yeni wan tɔ n ŋuado 38 Yua mɔ gɔ k tugi n
dapɔnpɔnli k ŋɔdi'n u mɔ k dagdi yeni wan tɔ n ŋuado
39 Yua kpaani k wan fie u miali u bu biani u miali. Ama
yua luni u miali k dugn i n po u bu gua k la u miali. 40
Yua gaa'i u gaa mini, yua gaa n mɔ gaa yua sɔn'n i 41

Sogni ya baa k nuli gaa'o k dugn i u tie u tienu sogni
u bua la u tienu sogni ñuadi, numəni yaa baa k nuli
gaa'o k dugn i u tie numəni, u bu la l numəno ñuadi.
42 Yinm n ŋədikaabi, i k tie nugbenga kaa ama yua bu
kabi baa ñisəngnmi k teni i siign i yendi k dungn i u
tie n ŋuado, n maadi i məni, u kan luo u ñuadi.

11 Jesu n gbeni o tunda yeni o ŋuankaaba, ko puodi
ya longbanbimu sien ki tugni ki muandi U Tienu
maama. 2 San bo ye o dansaldiegun ki gbia ya tuoŋana
bo tie kuli, k o səni o ŋuankaaba k bi bual o: 3 fin n tie
yua k ti guu bii ti gɔ da ba guu tian i. 4 Jesu ŋmiani: ya
ca mani ki ban waani San yin la yaali yeni yin gbadi
yaali: 5 bi juanbi nuni guani ki nuali, i wabbmu fii ki
cuoni, a gbada nugi tandi, a tubkpaana cili ki gbia, k
bi tikpiib fii t kuldn ki talgnba gbia li laabaamanli. 6 Li
pamanli yabi yaabi n duu n po k bi dindanli cie. 7 Ban
paani ki ca k jesu cili ki ji maadi San po o niwuligun
nni, i gedi ki diidi bee i tinkuongn nn i? li galgunli
yua ko faagu migni i? 8 ama i gedi ki ban la ŋmaa i?
ya nilo ŋanbi ki lani k li ŋan nni? diidi mani yaabi n la
ti tiaŋandi tie yabi n kua bad diegu. 9 I ji gedi ki ban
la bee? U Tienu tondo o? n, i bi jiin n, o cie U Tienu
tondo. 10 Kilima li tie yua k li bo diani ki maadi: diidi
mani, n bi səni n tondo k wan bobni i səni ki guudi a
cuama. 11 Yeni i məni n mkaadi, bi puobi madn kuli,
ti da ki la San ya lielo, li tie yeni ti Diedo diema nni i
big n tie ciamo k cie bi kuli. 12 Lan cili San yognu ki
pan pundi hali məlane, ti Diedo diema ti mi tuami,
ki bi gbanmandanbi kəni bi ŋmiali nni. 13 Kilima bi
tondikaabi yeni ti yikod kadaagu bo maadi U Tienu
maami yo, k San fidi ki yuandi cua. 14 Ki ya bua yin
gbadi niimn ni, ban yi yua Elin bo bi cua. 15 Ki yua pia
ti tubdi ki ba gbadi, wan gbadi. 16 Ki məlane nibi ne,
bi naani yeni bi lee? ya bila n kaa bi niba n paa ki
tigli naani, k sieni, ki yi bi lieba, 17 ki maadi: ti piebi i
naagbaamu (i yelmu), ama i ki jeli (ŋəni ciagi), k ti
yini i kuuyani, i ki məni kuməni (ku bubuuli). 18 Ki
dugni, San cua k ki di, k ki ñu (ki lolgi o ñəbu), k bi
yedi ki cicibiadmu ŋuagu. 19 Ki nufosaali bijua cua
ki di, ki ñu, ki bi yedi k o puoli mani ki kandi, ka tie
dañuuli, k tie lonpogaala yeni bi bid danbi dənli. Ama
mi yanfuomi waani o tuona nni yaali ntie bonməni.
20 Li yognu k Jesu cili ki ji fu yeni ya nibi k bi dogin k
bi tieni ti paldi boncianli, k bi təgu nan ki lebdi. 21
Yubonli a po, koransen! yubonli a po betesayida! ki
dugni ya yaalidgu bona tieni i siigni ya bo tieni Tiir
yeni Sodəm, hali daal o mani bi tugi o kpalpiagu yeni
mi fantanpiema ki tuuba o. 22 Li ya po i k n maadi: daa
jijuog buud daali, Tiir yeni Sodəm b la sugli ki cie yi i.
23 Fin, Kafarnawuum, a mali k fin yeni a yabnu kuli a
ba si tawlgbəngu i? N n, a ba jiidi hali o tinkpiigun,
ki dugni ya yaalidgu bona tieni a siigni k a k lebdi
ne ya bo tieni Sodəm i, mani o da sieni ki ye dinla
daali. (Hadēs g86) 24 Li po n cedi k n maadi, k daa jijuogi
daali sodəm buud baa suu yen ni. 25 Li yognu k Jesu
gaa mi maama ki maadi: n dond a, ti Diedo, poli yeni
tinga canbaa´, yeni ŋan wuoni bi yanfuodanbi yeni bi
nunfandanbi ya bona ki nan tugi lani ki waani a bila.
26 N, n Baá, n dond a yeni ŋan bua ki lan ya tie yeni.
27 N Baá ten nni u paalu bonli kuli po, k nul k bani
bijua, li ya ki tie Baá yaa ka, k nul ki bani Baá li ya ki
tie o bijua yaa ka yeni yua k o bijua waani o 28 Cua
mani n kani, yinbi yaabi n cəgi, ki tugi k li kpiagi, k
min teni mi fuoma. 29 Tugi man n fala ki cengi m
maami, ki dugni n tie pasiadaani ki gɔ jiind nba, ki bi
la i nalimi fuoma. 30 Ki dugni, n tugli yua k ki kpiagi.

12 Li tie saba daali ki jesu pendi ya kpaabu nni ki
i dii beni, ki mi kom cuo o ŋədikaaba, ki bi togidi
ki ŋmani. 2 Ama Falisien nba n la li bona ke bi maadi
jesu: diidi a ŋədikaaba ne, bi suani ya tuonli ke ti yiko
ki cabi ke lan tieni saba daali. 3 Ama ke jesu ŋmiani:
yi k bangi ki gbandi DAfidi yeni o niba n bo tieni yaali
ya yoginu ke mi koma cuo'ba aa? 4 Bi bo kua U Tienu
jongun nni ki tugi saligi kpanu ke wan yeni o yegini
ŋmani, ke li naa bo cabi ki wan yeni o ŋədikaaba
ba yendo n ŋmani. U Tienu ya po li bontitiedi bo ki
tie kuali ka. 5 Yi cogi Moyisi n den diani yaali o ku
daagun nni ke bi saligi yidikaaba n yidi saligi laadi
daali ke li ki tie biidi. 6 Ama n maadi, n cua yi kani, ke
n maami məni ke cie i jaandielin yikodi, li ya po ya
tunda ke n tieni mən i po ki cie yeni yi yanjanba n
den waani yaali damiwoncil po. 7 Yi bo baa tiani li
maama i diani nni;”n bo suni ke mi maadi yeni mi
buama ke cie yeni min ya yidi saligi ki wangi. Li tie ki
bo bani mi maadi yaali niinma nni, i bo kan maadi n
ŋədikaaba ke ban tieni yaali ke tie bonbiili ka. 8 N tie
o nilo bijua ki pia yiko yeni mi maadi bi niba yaali n
tie bi tuonli laadi daali. 9 Ki jesu siedi bi kani ki ban
kua bi jaadieciangun nni, 10 ko la nilo ko nugu kpe, ki
falisien nba bualo, li cabi ki tin paagi yianmo laadi
daali. Bi den maali ki jesu den maadi ki tudi ki ban
pun'o i jaligi. 11 Ko ŋmian'ba: yi siigan nni ŋmaa ya

po i yo ko yangi ba baa u buugun nni laadi daali ko ba
ŋaa ke kan ñano ke wan ñiindi lien nni? Yi ya po li
bontitiedi buali? Li ya po, o nisalo pia ti kpiagidi ki cie
i yanga, lan li buali ki ban paagi yianmo laadi daali
i? 13 Ki jesu maadi li nilo: tandi a nugu, ko tandi li
yoginu mɔno ko nugu paagi. 14 Li yoginu ki Faliusien
nba ñani u jaandieciangun nni, ki ji kpaani ban ba loli
maama ki biani jesu. 15 Jesu den bansdi ki Falisien
nba den kpaani ban bian'o, lani ko tugi o ŋɔdikaaba ki
fagidi li kani, ke o niwuligu yeni bi yianma ŋua ko
paagi'ba. 16 Li yoginu mɔno ko maadi'ba ke ban da
ŋaa ki nilo n bandi wan tie yua. 17 Wan maadi yeni
ko tieni nani Isayi n bo maadi yaali. 18 Diidi mani n
tuonɔnlo yua ke n lugit'o ki bua'o, wani ki n du o po,
n ba kuan'o mi fuonma, ke wan fidi ki bu yabi n ki
bani U Tienu. 19 Bi kan kɔni, bii kan tandi lani tie ban
da gbadi bi maama kaana kuli. 20 O baa mani yeni
taliginba, ke nilo yua nagi ba mi kuumi, o ba nualo,
ama ki bi niba ya sanu n tuagi nni. 21 Li ya po yaabi n
ki tie IIfi ba daani 'o. 22 Bi den cua yeni nilo jesu kani
ko tie juamo ki gɔa tie muugi ki dujgini li daano den
gbie yeni ti fuobiidi, ki jesu paago ko cili ki maadi ki
gɔa nua. 23 O niwuligu n la li bona ki ya ki lidi ki bi
buali, o ne n kilisiti, dfiidi bijua yua ke ti gu yeni?
24 Falisienba n gbadi li paligu tienu ki bi yedi: o ki
tie U Tienu ka, Belisebuli, ti fuobiidi canba n tieno li
paalu ke wan beli ti fuobiidi. 25 Ama ke jesu bandi bi
maalima ke maadiba: ya buoli n yabi kɔni yen o niba
caa ke wan biai, ki ya dogu bii ya diegu ke kɔnkɔna
yabidi kuli ba mudi. 26 Li tie yeni ki sitaani ya ba fidi
ki beli o sitaan lieba, li tie ko guani ki kɔni yeni oba
i. 27 Yaali n tie bonbiadili, sitaani ya tieni ya paalu
ke min beli ti fuobiidi, ki yinbi i ŋɔdikaaba bi le n
bieli'b bii? 28 Ama n ya bieli sitaani yeni U Tienu ya
fuoŋanbi, yen wani u Tienu diema ba i po. 29 N ba
waani yaali ya po k n pia ya paalu n bieli ti fuobiidi,
nilo kan fidi ki kua paaldaano deni ke ko daano ne bo
ki tuodi ki bani o pundima po, o ya tie o dɔnli o ba
yendi yeni o den kuli. 30 Yinbi yaabi n bani ki U Tienu
fuoŋanma tien'n o paalu ki n bieli ti fuobiidi kuli tie n
yibalinba. 31 I maadi ke li ki tie fuoŋanbi paalu po ka
ke n bieli ti fuobiidi, lan n maadi ne: yabi n cagini ki
gɔ sugidi bi lieba ya mia U Tienu bi biidi sugili, o ba di
sugili bi po, ama o kan di sugili yabi n sugidi ki maadi
ti maabiidi o fuoŋanbi po. 32 U Tienu ba di sugili yaabi
n kpagini mi maama po, min o nilo bijua, li yoginu, n
maadi ko Tienu kan di sugili yaabi n maadi ti maabiidi
ki sugidi o fuoŋanba lan tie mɔlane yeni ya yoginu
dua ki baadi kuli. (aiōn g165) 33 Tiŋangi kuli luoni a luan
ŋanma i, ko tibiigu mɔ luoni ti luanbiidi, bi bandi i
tiŋangi o luana kani, 34 yinbi yabi ntie walaba buolu,
nibiada, li ba tieni ledi yi mali ya maalinma ŋani i?
kelima, yi pali n gbie yeni yaali yi ñɔbu mɔ maadi lani.
35 O niŋanmo suani a tuonŋanma i tinga po ko nibiigu
mɔ suani o tuonbiidi ki biligi i tinga po. 36 Ki n maadi
ke ti buudi daali, bi niba ba dugini bi maabiidi yaali ke
bi den maadi kuli. 37 I maama po ke bi ba buu'yi, i
maama po ke bi ba biani. 38 Lan ka gbanbanda yeni
Falisienba maadi jesu: canba tien paligu ke tin diidi,
39 ki jesu ŋmianba ki maadi: kangbada yeni concona
buolu bua ban la u paligu, ama yi kan ji la paligu lan
ñani Jonasi n bo tieni ya paligu. 40 Nani Jonasi n bo tie
daana ta yeni ñiadi ta o janciangu tugini, li tie yeni ki
o nilo bijua ba tieni daana ta yeni ñiadi ta li tinpualin
nni. 41 Ninif niba ba fii ki sedi yen nni U Tienu buudi
daali kelima bi ŋaa bi tuonbiidi kuli ki cengi Jonasi,
mɔlane n ji cua yi kani ki mɔni ki cie Jonasi, li ya po
U Tienu ba buu'i. 42 U Tienu buudi daali yanbangu
puobadi ba fii yeni o yoginu niba ki bian'ba kelima
bi cengi Salomɔ, ke min nan cie Salomɔ 43 Fuobiigu
ya ñani nilo kani o yi gedi naani kuoni ki kpaani ya
daano ko ba ye yen'o, 44 o ya ki la o yi maadi oba, n ba
guani min ñani naani po, o ya guani o yi la k U Tienu
fuoŋanba ki yeni li daano yenma, li daano yenma tie
nani ya diegu ke bi ŋanbi ki tingini ki li ŋani. 45 lan
wani o yi gedi ki ban kpaani ti fuobiidi bonbi lele ki
pugini o po ban ba ki ya ye lan kani. li daano yinyienu
ba ŋanbi ki biagi ki cie cincinli. li nan ba tua yeni ya
niba gbadi mi maama li dajijuogi daali bi po. 46 Jesu n
bo maadi yeni o niwuligu yeni i, ko naa yeni o ninjabi
cua ki sedicincanli, sɔni nilo ki ban waani jesu ki bi
ye. 47 Ko maado: diidi a naa yeni a ninjabi gu'ŋa, bi
kpaani ban maadi yen'a 48 Ki jesu ŋmian'o ki maadi:
ŋmaa n tie naa i? ŋmaa n tie n ninja i? 49 ko tandi o
nugu o yeginkaaba po ki maadi: diidi mani yaabi n
cengi ne, n naa yeni n ninjab n yeni. 50 Yaabi n tiendi
n baa n bua yaali ban n tie n naa yeni ninjaba

13 Lan daali, jesu den ñani o deni, ke kali, Galile
ñincianma jaali kunu ke bangiba, 2 Bi niba
boncianla den taani o kani, o den kua ki kali o ŋadigu
nni, ya niba n yabi yeni kuli den ye li jaali po. 3 Jesu
den maadi'ba mi maama boncianla yeni mi kpanjama
ke yediba: “o kpakuolo den ñani ke ba pagi i bonbuoli.

4 Wan den pagini ya yoginu, li tiani den ba u sankunu,
ke ti bonyugidi den cua ki dini yi. 5 I tiani mo den ba
tancaga tingin, mi tama n ke yabi naan kani, li den
pudi tontoni, nani mi tama n ki yabi yeni. 6 Ama u
yienu n den paagi li bonbuli kaala den mali ki kuodi,
kelima laa den pia jiin moani 7 I tiani mo den ba i
kokoni nni, i kokoni den fii ki dini yi. 8 Bonbuo tiani
mo den ba ki tingŋana nni, ki den pudi ki loni, i ne
den loni, kobiga kobiga, i tian mo piluoba luoba, i ne
piitata. 9 Yua n pia atuba ki ba gbadi, wan cengi. 10 Bi
ŋ̀ɔdikaaba den nagini jesu kani ke den yedo: “be ya
po yo ka maadiba mi kpajam. 11 Jesu den guani ki
yedi: “bi puni yinba wani n bandi tanpoli dienma nni
bondoginikaali, ama laa tie bi ya po ka. 12 Kelima yua
n pia bi ba pa o ki pugini wan ya pia boncianla, ama
yua n ki pia wani bi gaa o kani ba wan pia yaali. 13 Li
tie lani ya po yo ke maadiba mi kpanjam, kelima ba ke
bi nua bi kan la liba, ba ki bi cengi mɔ, bi gbadi liba ki
bandila. 14 Bi ya po li tieni ki gbeni, nani Isayi yua n
sɔgini u tienu maama ki yedi: i ba cengi yeni i tuba ke
kan gbadi liba, ke nɔnli yeni i nuni, ke kan liba kuli.
15 Li tie yeni bani ke Isayi masɔginkaaba kua ki gbeni,
wan den yediba yaali, i ba cengi ama i gbadi liba, i
ba nɔnli ama i kan la liba, kelima bi naa niba pala
juagi, bi gnali bi tuba kaa bua gbadi, bi tie yeni ki kaa
bua ki ŋaa bi tuonbiidi ke min nɔnli'ba ki bua'b bii ki
faabi'ba. 16 Li pamanli ye yeni yi, kelima i nuni nua, i
tuba mɔ gba. 17 N waani yi mɔnmɔni, u tienu maama
sɔnginkaaba boncianla, yaabi n tiegi den bua ki la ya
bonla ki nua ne, ama baa la, bi den bua ki gbadi yi
gba yaali ne ama baa gbadi. 18 Lan wani yi cengi o
kpakuoli kpanjama yeni li bundima. 19 Ya yoginu ko
nilo cengi tanpoli dienmin maama ki naa gbadi lan
bua ki yedi yaali, sitaan cua ki ñani ban buli yaala o
pali nni, wani n tie ya bonpagikaala n ba u sankunu.
20 Ya bonbuoli n ba i tancagi tinga nni mɔ tie yua n
cengi mi maama ki gaanma tontoni yeni li pamanli.
21 Ama o kan fidi ki sedi ya yoginu ki mi yepaama cua
o kani, bii bi niba ya wan'o fala ŋanduna nni, waa pia
jiini, se wan gbali ki ba. 22 Yinba i konkoni tinga mɔ
tie yaabi n kpaani ki tua piada, ba kpaagi bontiali po
se i ligike tie yaali n dagidi bi po, bi sundi u tienu po,
ba tiendi u tienu n buali, bi tie nani ya tinga gbie i
konkoni yeni. (aiōn g165) 23 Ya bonbuoli ba ki tingŋanga
nni, li tie yaaba n cengi mi maama ki gaa mi gbadima
yeni mɔmɔni, li tie bani n luoni li bonluonkaali, kobiga
kobiga, piiluoba luoba, yeni piitata. 24 Jesu gɔ den
pua'ba kpanjam tɔma ki yedi;'tanpoli dienm naani
nani ya nibi nden buli o kuanu nni. 25 Wan den gɔa
ya yoginu, ko yibali den cua buli i naniidi u kuanu
nni, ki guani ki kuni. 26 Li bonbulkaali n den pudi ki
loni ti muabiandi'ti yaali n tie naniidi yen mɔ kɔ den
dɔgidi. 27 O kuadaano, tuonsɔnba den cua ki yedi'o,
canba, ŋaa den buli bonbuoŋanm ka a kuanu nni?
Be ya po yo ki naniidi mɔ nan ji ye lien n? 28 O den
guani ki yediba, li tie yibali n sɔni lan ya tuonli, lani
ki bi naacenba ŋmiano: a bua tin gedi ki pan ŋabi
bii? 29 Canba den guan'ba: yen ka, ya jie mani ke yi
da te taani ki ŋabi i bonbuoŋanmi, 30 ŋaa li kuli n
ya kpedi hali li dipeli, lan yoginu n ba yedi a dipela,
ban cindi ŋabi i naniidi (ti muabiadi) ki loli ki sia(ju)
ama ki yi taani i diŋanmi n bɔnbualin. 31 Jesu gɔa
den pua'ba mi kpajatianma ki yedi: “tanpoli dienma
naani nani ya bonbigu n wa (ñidi) ki cie mi juobinm,
ke o nilo den taa ki ŋuu o kuanu n. 32 Lan ya bonbii
ñidi bii wa ki cie i bonbii kuli, ama bu ya kpedi ya
yoginu bu yen tua ticianbu ki cie o gogdigu naan
kani ki ti bonyugidi ba fidi ki cua ki tieni bi tiadi bu
beni nni. 33 Jesu gɔ den togidiba kpanjatiali ki yedi:
“tanpoli dienma gɔa tie nani li dabinli yeni, o pua den
taa ki muani yeni yiemu taa ki sieni ki li kuli fii (k
nɔbi) 34 Jesu den bangi li niwuligu ki maadi'ba laa
bonli kuli yeni mi makpanjam, waa den maadi yenba
ka ki pua kpanjam. 35 Li kuli ne den tie lan kuani u
tienu nisɔngikaaba maam po man tieni, m maadi mi
kpanjam, n ba maadi'ba mi kpanjam ki dɔgidi ya bona
n den wuo hali ŋanduna cilima yoginu. 36 Jesu nden
cabi lan ya niwuligu, o den kua o diegun nni, lan ya
yoginu bi ŋ̀ɔdikaaba den nangini o kani ki 37 yedi'o:
bundi ti po ya naniidi den ye o kuan nni kpanjam,
ki jesu ŋmianma, yua buli i bonbuliŋanm tie mini o
nisalo bijua. 38 O kuanu mɔ tie ŋanduna, ya bonbuoli
ŋan mɔ tie u tienu n die ya niba, aljani nni bila, ti
muabiidi tie ya niba n tiendi sitaani n yedi ban tieni
yaali. 39 Yibali yua buli i naniidi tie sitaani, li adipela n
ba pe i di ya yoginu tie ŋanduna juodima. Adipela mɔ
tie malekinba. (aiōn g165) 40 Nani ban yi loli ti muabiidi
ki loli maama ki ju o mu nni, li ba tie yeni li ŋandunli
juodima yoginu. (aiōn g165) 41 O nisalo bijua ba sɔni o
malekinba ba ñani o diemin ne kuli, yaali tie bonbiili
kuli yeni yaabi n tiendi mi biadima. 42 Ki luba o mu
buogun nni naani kani n bia ke bi ba buudi ki ŋmani a
ñina. 43 Li yoginu, bi niteginkaaba (bi nimɔnba) ba
yendi nani o yienu yinyienma yeni bi baa dienma

nni. 44 Tanpolu dienma gɔa tien nani ya piama n wuo
o kuanu yeni, ki o nilo laama (piidi) ki gɔ guani ki
wuonma, wan gbie yeni ya pamanli po ko den gedi ki
ban kuadi wan pia yaali kuli ki guani ki daa u kuanu
yeni. 45 Tanpoli dienma gɔa tie nani ya kpenkpendo
den kpaani mi lanbima ki li ŋani boncianla. 46 Wan
den laanma ki mi daagu n paa maama po, o den gedi
ki ban kuadi wan pia yaali kuli ki da. 47 tanpoli dienma
gɔ tie nani, ti janbaandi ki bi taa ki lu mi ñinciama
nni, bi yi cuo i janbuoli kuli, yaabi n ŋani yeni yaabi n
ki ŋani, ti janbaandi ya gbie yeni i jam, bi jankpaanba
yi dadi ki ñani mi ñinciama jali po. 48 Bi yi gandi ya
jami ŋani ki tieni ti bauodi nni, ama bi ba lu yaabi
n ki ŋani wani. 49 Li ba tua yeni ŋanduna juodima,
malekinba ba cua u tienu n ja ti buudi naani kani, ki
paadi bi nibiadiba. (aiōn g165) 50 Bi ba lu'ba ya mu n bia
nni, naani kani ki bi baa buudi yeni fala ki ŋmani bi
ñina. 51 Naani yi gbadi laa bonla kuli bonŋanla a? Bi
ŋɔdikaaba den guano. 52 Nn ti gbadi, lani ki jesu den
yedi yeni u tienu maama gbanbanda siigan yua n tua
tanpoli dienma n ŋɔdika, baa naani nani ya nilo n pia
o dieli ki ñangi o ŋalimankpelo nni yen wan pia ya
ŋalmani paano. 53 Ya yoginu ki jesu den maadi'ba lan
ya bonli kuli ki gbeni, o den taa o ŋɔdikaaba ki ñani
li kani. 54 Wan den pundi Nasaleti o den kua li bali
maama bangima dieli nni ki bangi, li den lidi yaabi n
den cengi o bangima kuli ki maadi. 55 O naa nilo ki
tie nani tinbi yen kaa? o ba laa yanfuonma m ɔ lee?
O tieni ledi yo o ki tiendi mi bancianm? Waa tie o
kpagikpielo bijua kaa? Maliyama ka tie o naa, Jaka,
Josefi, Simɔno yeni Juda ka tie o waanmu(o ninjaba).
56 o ninsiabi mɔ kuli taani ki ye yen'ti ti dogun 57 Ya
niba n ye li kani den yie kaa tuo ki gaa jesu nani u
tie kilisiti, lan wani jeasu pali den biidi yeni ban tie
maami po ko yedi'ba, bi kan fali u tienu nisɔnginka
kaan tɔgi se o dan dogun nni yeni o diegun nni. 58
Waa den tieni bancianm boncianla laa kaanu, kelima
bi pajuaga ya po.

14 Li yoginu Elodi yua den tie Galile dienma bado ki
bi maadi jesu maama. 2 O den yedi obadibaanba:
ban maadi o nilo yua ya maama yen tie Janbatisi. O fii
bi tikpiiba sin siigan ni. Lani n cedi ko fidi ki suani
o naa paalu, ki tiendi ciila bona boncianli. 3 Diidi
yaali ya po n cedi ki Elodi den maali yeni kelima Elodi
den taa o walo Filipi denpua Elodiasa ko da ye. 4 Li
po Jan den yedo: U Tienu bali maama ki cabi ŋan
tieni laa bonli, li po Elodi den bua wan mangi Elodiasa
pali, ki cedi ko sejenba cuo Jan, ki lolo, ki kuan'o li
yonbidielin. 5 Ama, Elodi den bua wan kpa Jan ki nan
jie o niwuligu maama, kelima o niwuligu den nua ki
Jan tie sawali pualo yua maadi U Tienu maama. 6
Elodi madijam daali n den pundi ki Elodiasa bisalo
den jel i ciaga li nintaanli canba sin siigin, ki mangi
o badi pali. 7 Hali ko den poli, ki niani ko ba pun'o
wan miagu yaali kuli. 8 Li ya po o jifaano den kua
o naa kani, Elodiasa den buali wan ba mia yaali, o
naa den guani ki yedi'o ban maadi ki a bua Janbatisi
yuli, wan den gaa o naa tundi, o den guani ki yedi:
teni nni, ne kanba Janbatisi yuli i tadigan nni. 9 O
badi pali den biidi li po, ama wan den poli ki niani ko
ba tieni wan miagu yaali o niwuligun yaba n kali ki
lind'o kuli siigan, o den cabi ki bi ten'o. 10 O den sɔni
ki bi ban jia Jan yuli li yonbidielin. 11 Bi den cuan li
yuli ki li kpie li sanlin, ke teni o jafaano. O den gaa ki
gedi ki ten'o naa. 12 Jan ŋɔdikaaba den cua ki taa o
kpiemo ke ban pii, ki gedi ki ban waani jesu. 13 Jesu
n den gbadi laa laabaali, o den kua o ñinbiagun nni
ki fuadi ki gedi Galile ñincianma po. Ya yoginu ki bi
niba den bandi wan ye naani, bi den ñani bi dogin
nni ki balin mi ñincianm ki cuoni ki ŋɔd'o. 14 Jesu
den cua mi ñincianma kunu bi kani, ya yoginu ko la o
niwuligu ki bi ladi k ban caa, mi ninñinma den cuo'o
bi po, o den paagi yaaba n yia kuli bi siigan nni. 15
Dajuogu yoginu, o ŋɔdikaaba, den nagini o kani ki
yedo: “tin ye naani ne tie fuali ki o yoginu mɔ bua
gedi, cabi o niwuligu ki ban gedi o dogun nni, ki ban
ba li bonjekaali.” 16 Ama jesu den yuani ki yediba,
li ki buali ki ban fii ki gedi ki ba mi jiema, li buali
ki yinbi mɔno n tɛnbi ki ba je. 17 O ŋɔdikaaba den
yedi'o: ti sieni kpanu bona muu yeni jamilie baba
ne, 18 Jesu den yediba: “cuani mani n kani na. Lan
wani ki jesu den cedi ki o niwuligu kali ti muadi po, o
den ta kpano bona muu yeni jamilie yeni ki yaadi o
nuni tanpoli po ki pagi U Tienu ki pugni ki maadi o
ŋɔdikaaba ki ban bɔgidi li niwuligu. 19 Li yoginu ki
jesu maadi o niwuligu yeni ki ban kali ti muadi po,
ko gaa kpaanu jena taa yeni jamilie yeni ki yadi ki di
tanpoluki jaandi ki mia o baa. ki maadi ki ban tugi ki
bogidiba 20 Bi kuli den dini ki guo, lani ban den dini ki
sieni ya bonjena ki bi den taani tie piiga n babuodilie.
21 Yabi n den dini den tie jabi tuuda muu, bi puobi
yeni a bila den ki ye li c ɔdili nni 22 L an yoginu o
den cedi ko ŋɔdikaaba kua o ñinbiangun nni ki puodi

ki gaa liigi ki gedi ne po ya jaali hali ko ban cabi o
niwuligu ki ban ya kuni. 23 Wan den cabi o niwuligu o
den siedi ki doni li juali po ki ban jaandi, u yenjuogu
den pundi ko ye li po o beba. 24 Ama o yeni, ñinbiagu
den cuoni ki ban pundi mi ñima siiga nni a ñunguona
ye o faciangu den fii ki yili o po 25 li den sua ki b cuoni
mi ñinciama po, li den tie ñiagu ki caa i siŋafaani ki
jesu den cuoni o ñingbanu po ki togidi o ŋɔdikaaba
ñinbiagu. 26 ya yoginu ko ŋɔdikaaba la ko cuoni o
ñingbano po ki nagidi bi kani, bi den bani nani ko
tie cilingu, o jijiegu den kua'ba ki bi ji yigini yeni ti
jawaandi, 27 li yoginu ki jesu yedi'ba: “Cuo mani yi ba,
mini da jie mani, 28 pieli den guani ki yedo: “li ya tie
fini, cedi min cuoni mi ñima po ki cua a kani. 29 Jesu
guani ki ŋmiani: “cua na” pieli den ñani u ñinbiagun
nni ki ji cuoni o ñingbanu po ki caa jesu kani. 30 Ama
ya yoginu ki pieli den jie u faalu yeni a ñinguona, o
jiwaanbu den kua'o, ko den cili ki ba mii, ki yigini
ŋanma ke yedi: yonbidaan gaa nni. 31 lan yoginu jesu
den tandi o nugu ki cuo'o, ki yedo: a dandanli wa, be
tieni ka tami ke n ba ŋaa'a nni? 32 Jesu yeni pieli n
den guani ki kua o ñinbiagun ya yoginu ko faalu sedi.
33 O ŋɔdikaabi kuli den baa ki gbani o nintualin nni ki
maadi: I mɔn a ko li tie U Tienu bijua i. 34 Ya yoginu
ki bi den puodi mi ñinciamu, bi den pundi Genesalet
ya dogun nni. 35 Lan dogun yabi den bandi jesu, bi
den cili ki muandi ya longbana n sieni o laabaamanli
ki bi cuoni yeni a yiama ko tebiba. 36 Yaabi n tie a
miada den mia ke wan cabi ki ban sii o lietil beba,
yaabi n den sii kuli den paagi

15 Farisiani -nba yeni li bali maama bangikaaba
tianba bo ñani Jerusalema ki cua Jesu kani ki
yed'o: 2 be yaa po ke a ŋɔdikaaba miidi a bi nikpiaba
bogda i? kelima b ya bua je kuli b kan nidi bi nii 3
Jesu bo guaniyedi ba be yaa po ke yi miidi u Tienu
balimaama ki bua ki kubi i ya bogida i? 4 Kelima u
Tienu yedi: fangi báa yeni a naá. ki gɔ yedi: Yua maadi
o náa yeni o baá maabiigu o pundi ban kpa'o. 5 Ama
yinba yi yedi. i báa lani yaa ka yi naá: min bo taa
yaala ki todi'a yeni n taa lani ke li tie u Tienu yaala 6
Yeni i buoni u Tienu maama ki naa kubi i bogida. 7
Yinba pala lie danba Isayi n bo saawalo yua i po bo tie
mɔnmɔni. 8 Bi naa niba dondi n yeni bi ñɔkuuna i
ke b pala fagi yeni nni. 9 Bi jaandi nni fanma fanma
kelima bi bangi yaa bangima n tie bi nisaaliba ya
maabilikaama babai. 10 Yesu bo yiini u niwuligu ki
yedi ba: 11 cengi mani ki gbadi: laa tie yaala n kua
u ñɔbu nni kaa jɔgidi o nisaalo, yaala n ña u nɔbu
nni n jɔgid'o. 12 Lani ke o ŋɔdikaaba yedi'o: A banike
Falisiani -nba gbadi a maama ke bi pala biidi i 13 O bo
guani ki yedi ba: N báa yua ye tanpoli kaa buli ya tibu
bi baa ŋabi bu. 14 Cedi ba mani bi tie ya juama n dia a
juama i. Juamo ya dadi juamo mo bani bi lie kuli baa
ba u buogu nni. 15 Piali bo yedi o: a kan bundi ti po
m kpanjama yeni? 16 Yesu bo yedi: yi mo ko yii pia
yanfuoma yoo? 17 Yii bani ke yaala n kua u ñɔbu nni
kuli caa ku tugu nni ki gɔ baa ña kaa. 18 Ama yaala
n ña u ñɔbu nni n tie yaala n bi yeni li pali nni lani
n jɔgidi o nisaalo. 19 Kelima yanmaalibiadi yeni m
kukpama yeni m conconma buoli kuli yeni u subu
yeni m siedi faama yeni t sugidi kuli ña li pali nni 20
Lani n tie yaala n jɔgini o. Ama ki je kaa nii kan jɔgini
nisaalo. 21 Yesu bo ñani lan kani ki gedi Tiri yeni
Sidɔni dogi nni. 22 Ke ya pua bo tie li kani maabiiga ki
tie kaana yua bo cua o kani ki kpaani ki tua: o diedo
David bijua gbadi n po m ninñinma ki cicibiadi ye n
bisalo nni ki yagini oyama hali ke li bia 23 Yesu náa
bo guani yedi o lieba kuli. O ŋɔdikaaba bo nagini o
kani ki yedi'o: A kan cabi o kelima o ŋua ki kpaani ti
puoli. 24 Jesu bo guani ki yedi; baa bo sɔni nitɔba po
se Isalaheli buolu po bani yaaba n tie nani ya pee n
yaadi ye po 25 Ama o pua yeni bo cua Jesu kani ki
gbaani o nintuali nni ki yedi: o diedo todi nni. 26 Jesu
bo guani ki yedi'o. Laa tiegi o nilo n taa a bil jiem
ki lu a sangbanbila. 27 O pua bo yedi: o pua yeni bo
yedi. Ama a sangbanbila je ya jejɔgidi n baali b danba
saajekaanu kani. 28 Jesu bo guani ki yedi'o. O pua a
dandanli yabi boncianli lan tieni nani ŋan bua maama
li yogunu ke o bisalo bo paagi. 29 Yesu bo ñani li kani
ki gedi Galile m ñinciama kunu ki doni ki kali li jua li
po. 30 U niwulugu bo cua o kani boncianla. Bi bo cua
o kani yeni a diama, a juama, a muula, a tadima yeni
yiantɔbi boncianla. Bi bo cua duani ba Yesu kani ke o
paagi ba. 31 Ke u niwuligu bo la ke a muula maadi,
ke a tadima paagi, ke a diama cuoni ke a juama mɔ
nuali, bi bo kpiagi Isaraheli Tienu. 32 Yesu bo yiinio
ŋɔdikaaba ki yedi: m ninñima cuo nni bi niba po; baa
pia ban baa je yaala. Mii bua min cabi ba ke baa jeni
bonla ke u paalu n daa pan pɔdi ba u sanu i. 33 O
ŋɔdikaaba bo yedi 'o: t baa la le yaa jiema n baa dagidi
ya niwuligu ne kuli li naa fuali nni 34 Yesu bo guani
ki yedi ba: yi pia paanu bona ŋaa yo? Bi bo guani ki
yedi'o: bonalele yeni i janbimu. 35 Ke o cedi ke bi niba

yeni kuli kali kali tinga nni. 36 O bo taa li paanu yeni
li jami i ki tuondi u Tienu ki ŋmiŋmidi ki taa teni o
ŋɔdikaaba; ke bi bɔgidi bi niba yeni kuli. 37 bi kuli bo
dini ki guo kelima Yesu bo tieni u yaalidigu tuonli.
Bi bo wodi ya boncaba n sieni ki gbieni bobuociandi
lele 38 Yaaba bo dini bo tie jaba tudanaa, laa taani bi
puoba yeni a bila 39 Ban dini ki gbeni ki Yesu bo cabi
u niwuligu, ki kua u ñinbiagu ki gedi Magadani tinga
nni.

16 Farisienba bo cua ki dia o ku maadiagu, ki buali
o ke wan waani ya maalma tieni tanpoli kasiedi.
2 Ama, ke o jiini ki yedi ba, "ku yenjuogu ya cua, i yi
yedi, "Li daali baa ŋani kelima i la ke poli mɔni" 3
Ku siŋaagu, yin yedi, "Ku taafaagu baa cua" kelima
poli po mɔni ki go biigi." I ba fidi ki waani poli po
niima nni, ama, i kan fidi ki mi yema yogu maalma. 4
"Mi biadma yeni mi concoma nifiima lingi tanpoli
maalma, ama bi kan la maalmabakuli kase Jonasi ya
maalma." Ke Jesu siedi ki ŋa ba. 5 Jesu ŋɔdkaaba den
puodi ki gedi bɔngbantɔli, ki sundi kaa taa kpanu.
6 Jesu den yedi ba, "yin fangi i yula yeni Farsienba
yeni saduseyenba dabinli" 7 Bi ŋɔdkaaba den gagi
bi ŋmiali nni ki tua, "Li tie tin ki taa kpanu yeni." 8
Jesu ń bandi, ki buali ba, "Yinba yaaba ya dudugdi ki
yabi ne, be n cedi ke i yedi ke yin ki taa kpanu yeni
yapo i, ke n pua li kpanjama? 9 I ki tiani ki go kpaagi
ki gbadi kpanu muuda yeni niba tuda mu niima nni
yeni yin den duo ya baabuodi ii? 10 bii, kpanu leleda
yeni niba tuda na, yin den duo duo ya baabuodi ń
den dɔa maama aa? 11 Be n cedi ke yi ki bandi ke min
yedi yi maama ki nua kpanu maama? Yin fangi mani i
yula yeni Farsienba yeni saduseyenba dabinli" 12 Ke
bi ji gbadi ke o ki maadi ya dabinli n fiindi kpanu ka,
ama o maadi Farisienba yeni saduseyenba bangima i.
13 Jesu ɩ̀ pundi Sesare, Filipi dogu nni, ke o buali o
ŋɔdkaaba, "Bi niba tua ke o ja bijua tie ŋma i?" 14 Bi
tua ke Janbatisi, bi tɔba, Eli, Tianba mɔ, Jeremi, bii bi
sawalpuaba nni yendo." 15 Ke o buali ba, Ke imɔ te, i
yedi ke n tie ŋma i?" 16 Ke Simɔn Piari ga mi maama,
ki jiini, "A tie Kiristo i, U Tienu yua n fuo Bijua." 17 Ke
Jesu jiini, ki maadi o, "A ye yeni mi yediŋanma, Jonasi
bijua Simɔn, kelima, sɔma yeni gbannandi ka dɔgdi
ki waani a, ama n Báa yua n ye Tanpoli i. 18 N go ba
waani a ke a tie Piari (Tangu), ke li tangu po i ke n ba
maa n jaandiegu. Bi tinkpiba diema bulñɔbu kan luodi
gu yapo. (Hadēs g86) 19 N ba mubni a nui nni ŋaljanli
bulñɔbu piemi. ŋan ba loli yaali tinga nni ne, li ba
loli Tanpoli, A ya lodi yaali mo tinga nni ne, li ba lodi
Tanpoli. 20 Ke Jesu kpa o ŋɔdkaaba ki yedi ba yeni li
nunmɔnli, ke ban da waani nilo ke wani n tie Kiristo.
21 Lanyogu i, ke o ji cili ki maadi o ŋɔdkaaba, ke o ba
gedi Jerusalema, ki la fala boncianla a cancannikpela,
salga yidkaaba yudanba yeni a tidianla nui nni, ke bi
ba kpa o, wan faadi li daataali daali. 22 Ke Piari yini o,
ki piadi yeni o, ki funi yeni o, ki yedi o "O Diedo, ŋan
yedi yaali yeni ń fagdi yeni a. lani ń da tieni a hali
bada." 23 Ama ke Jesu gbagi, ki yedi Piari, "Fuadi n
puoli po, Setaani! A tie n tantuudkaali, kelima, a ki
maali U Tienu bona po ka, a maali bi nisaalba bona po
i. 24 Ke Jesu yedi o ŋɔdkaaba, Yua n bua wan ya ŋua
nni, wan jiini o yuli, ki tugi o daapɔnpɔnli ki ya ŋua
nni. 25 Kelima, yua n lingi ke wan fie o miali, o ba
biani li, yua mɔ n luni o miali mini yapo, o ba la li. 26
Kelima, be jaadi o nisaalo ń ya pia ŋanduna kuli, ki
nan biani omiali? O nisaalo ba fidi ki lebdi ki ga be i,
ke li cie o miali i? 27 Kelima, o Nilo Bijua ba guani
o Báa kpiagdi nni, yeni o malekinba. Ki pa yuakuli
o panpaani nani wan sɔni maama. 28 N maadi yi i
mɔmɔni, bi niba ye i siiga, ki kan leni mi kuuma hali
yeni ban ba la O Nilo Bijua ke o kpendi ki kua o diema
nni.

17 Dana luobi puoli po, ki jesu tugi: Jaka, Jan o ninja
ki piadi yenbi ki doni li juali ki ba jaandi. 2 O
nunga den lebidi ki ji ñili ko tiadi pieni ke cie mi
yinyiema. 3 ki li yoginu ki Moyisi yeni Eli cua bi kani
ki pagi yenbi. 4 Piel n la ya yoginu ko gaa mi maama
ki yedi jesu: canba li ŋani yeni tin ya ye ne, a ya bua,
n ba maa a po jona taa, jonyenli n ya tie a yaali, lieli
Moyisi ya jonli n sieni Eli mɔ ya yaali. 5 O bo maadi
ki ke gbeni ke li ŋunli jidi ki ligini bi kuli ko o nialo
maadi li ŋunlin: "o ne tie n bijua yua k n bua'o, wani
ke n duu o po, ya cengi mani o maama. 6 O ŋɔdikaaba
n gbadi li maama ki bi ba ki gbaani yeni bi nuni kuli i
tingan 7 nni, ki ti jaŋmaandi kua'ba. 8 yoginu ki jesu
nagini ki sii'ba ki maadi'ba: fii mani yi da jie 9 Ban bo
ji li juali po, ke jesu yedi'ba ki ban da cedi ki nilo n
bandi yaali n tieni ne hali ya yoginu ko nul bijua ba fii
ki ñaa o tinkpiigun nni. 10 O ŋɔdikaaba den bualo ki
yedi: li tieni ledi ka kadabanda maadi ki tua ki li buali
k Eli n kpia bii k cindi ki pundi? 11 Ki jesu ŋmiani ki
maadi'ba: "li tie mɔni k U Tienu bo puoni ke Eli n ba
cindi ki ba ki bobini yua ba cua mi faabima po. 12
Ama n maadi,"Eli wan cua daal'o ama yinba n den ki

bando, i den cagino ke tiendo yi bua yaali kuli, li tie
yen məi ko nilo bijua ba cagini i nugin nni. 13 Yeni ki o
ŋədikaaba bandi ko maadi Janbatisi 14 Ya yoginu ke o
ŋədikaaba bonbitaa yen guani bi liebi yeni o niwuligu
kani, ki jua ba ne cua jesu kani ba ki gbani o nungin
nni 15 ki maadi: “jie n biga yeni mi ninñinma ki teb'o
kelima o baali i tinga ki laadi fala boncianli ki dugini li
yianu po, o yogitianu o yi ba o muu nni bii mi ñinma
nni. 16 N den cua yeno a ŋədikaaba kani ama bi den ki
fidi ki ba tebo. 17 Ki jesu ŋmiani ki maadi: kangbada
buolu, ne yeni be yoinu ki ba gaa mi maama i? nagini
man yeno na, 18 Ki jesu tiani ti fuobiidi yeni po, ke
bi ñani ki ji ŋaogu, ko paagi li yoginu məno. 19 Lan,
ko ŋədikaaba nagini jesu kani ke piadi ki pagi yeno:
li tien ledi ke tinba ki fidi ke beli li fuobiigu? 20 Ki
jesu maadi'ba: ki dugini yi dandanli ki yabi U Tienu
palu nni, n maadi yeni i məni, a dandanli ya yabi ki
pundi nani mi juobinma yeni a ya maadi li juali ne fii
lan kani, o ba cənlin a maama. 21 Bonli kan ya paa ki
cie'yi. 22 Ya yoginu ki biŋədikaaba kuli den taani bi
lieba Galile ya tinga nni, ki jesu maadi o ŋədikaaba: bi
ba kuadi o nilo bijua bi niba n daogu. 23 bi ba kpaogu
ama dana taa daali o ba yiedi, o ŋədikaaba n gbadi li
maama ki ya ki lidiba boncianli ki bi ji tie suo. 24 Ban
pundi kapanahom, ya niba n gaani lonpo li jaandielin
nni den gedi ki la Piali ki maado: “yi canba paa lonpo
yaa? 25 Ko ŋmiani: “nn, o paa, ya yoginu ki piali kua
jesu den, ki jesu gaa mi maama yedi ki sua ki Piali
da ki yedi bonli:'fin ya po Pial, ŋanduna baditieba,
bi gaani bi lee lonpo? “B bila bii bi canbi? 26 Piali
ŋmiani: “bi canbi” ki jesu jiini, li ya tie yeni bi bila
ki ye lonpo nni. 27 ama ki fidi ke tin da cəg li lonpo
gaala, gedi ki lu a janpiemu ki cuo ya jamo ba cindi ki
nagini, a ya luodi o ñəbu a bu la li ligibali, ŋan tugi li
ligibu ki paa min yeni fini kuli ya po lonpo.

18 Lanyognu, ke bi ŋədkaaba nagni Jesu kani, ki
buali o “ŋma n yabi ki cie U Tienu Diema nni?”
2 Ke Jesu yini ki biñidga o kani, ki seni ga bi siiga,
ki yedi, “N maadi yi i məni, I yaa lebdi ki tua nani
biwaaga yeni, i kan baa ya sanu ke i ba kua U Tienu
Diema nni 4 Lanwani ii, yua n miini o yuli nani ki
biwaaga ne, wani n yabi ki cie U Tienu Diema nni. 5
Yua n ga biwaaga nani kine yeni, n yeli po, o ga n
ya cangu i. 6 Ama, yua n cedi ke biwaaga yua n dugi
n po nani kine yeni, kua tuonbiadi nni, li bi baa tu
o po, ke ban loli li naacianli o tulu nni, ki lu o wan
mii mi ñincianma nni. 7 Mi yema ya paagi, janjanma
ŋanduna po! kelima li buali ke li yogu n pundi, ama,
sola li yogu ń ba təgni yua ya kani, ki pundi! 8 A nugu
bii a taali ya kuandi a mi tudma nni, ŋan jia ki lu
fagma. Li baa tu a po ŋan kua U Tienu diema nni yeni
taayenli bii nuuendu ki cei yeni ban lu ŋa ya mu n
ki pia gbindma buogu nni yeni taana lie bii nugi lie.
(aiōnios g166) 9 A nunbu n ya kuandi a mi tudma nni,
ŋan kpigdi bu, ki lu fagma. Kelima li baa tu a po ŋan
kua U Tienu Diema nni yeni nunfiagu ki cie ba lu ŋa
ya mu n ki pia gbindma buogu nni yeni nuni lie kuli.
(Geenna g1067) 10 Fangi mani i yuli, ki da ŋa a bila ne
siiga, bá biyenga nunga ń ŋmidi. Kelima n maadi yi i
məni ke ŋajanli nni, bi malekinba nua N Báa yua nye
U Tienu diema nni. 11 ke lima, O Nilo Bijua cua ki bua
faabi yaali n bodi i. 12 I maalma tie be i? Nilo ya pia
yandi yiani, ke yanyenga bodi, o kan ŋa piiyia n yandi
yia yaadi n sieni, ki lingi ki yanbodkaaga aa? 13 O ya
la ga, N maadi yi i məməni, o pali yi mangi li yanga po
ki cie piiya n yandi yia yaadi n ki bodi. 14 Li tie yeni i,
I báa yua n ye ŋaljanli nni mo ki bua ke a bbila ne
nni, bá biyenga ń bia. 15 A kpiilo ya biidi a, ŋan gedi
ki waani o o biidi, fini yeni wani siiga, a ba maadi ki
paadi a kpiilo i. 16 Ama, o ya ki cengi a, ŋan la yendo
bii bilie ki pugni a po, ban taani a yeni, kasiedinba
bilie bii bitaa siiga, mi maama ba ŋmagdi. 17 O ya yie
kaa cengi yi, ŋan gedi yeni li maama li nitaali nni. O
ya yie kaa cengi li nitaanli, ŋan ŋa o wan tua a po nani
o nilamo bii o lonpogaalo yeni. 18 I məməni, N maadi
yi, yin ba loli yaali tinga nni, li ba loli Tanpoli, yin ba
lodi yaali ting nni, li ba lodi Tanpoli. 19 N go maadi yi
ke i siiga nni, bilie ya taani jagli ki mia bonli ki tinga
nni ne, N Báa yua n ye Tanpoli ba cedi li bonli ń tieni.
20 Kelima, bilie bii bitaa ya taani naani n yeli po, n baa
ye bi siiga. 21 Ke Piari nagni ki buali Jesu, “O Diedo, n
kpiilo ya biidi nni, n ba mia sugli taalma ŋa i? Hali
taalma lele ee?” 22 Ke Jesu jiini o, “N ki yedi taalma
lele ka, ama hali piilele taalma lele. 23 Lanwani ii, U
Tienu Diema tie nani ya badciamo n den bua tieni li
cəli ki bandi o naacenba ń kubi o piama maama i. 24
Wan cili mi diidma, o sua ke naacenyendo kua li panli
nni hali ligdibala tuda piiga. 25 Nani wan den ki pia
wan ba tieni maama ki pa yeni, ke canbaa niini ke
ban kuadi o wani yeni o pua yeni o bila yeni wai yaali
kuli, ki pa o panli. 26 Ke li naaciemo baá ki gbaani o
nintuali, ki mia o sugli, “Canbaa, N bani li panli po, ke
N ba pa likuli” 27 Nani li naaciemo canbaa ń bo tie

niñinpadi daano yeni, ke o ga o sugli, ki cabi o li panli.
28 Ama, li naacimo ń ñani ki la o naacenlielo ke o pia o
pia o panli kuukobga. Ke o gedi ki cegi o tulu, ki yedi
o, “Pa nni n ligi. 29 Ke o naacenlielo baa ki gbaani, ki
mia o sugli ki maadi, “Tieni n po juunli, n ba pa ŋa.”
30 Ama, ke o naaciemo yie, ki cuo o naacenlielo ki gedi
ki luoni o li kpaadidieli nni, ke o yaa pani o panli, o
kan ña. 31 Bi naacenlieba ń la yaali n tieni, ke bi pali
sia, ke bi kua ki togdi bi canbaa kaa dɔgni o bápu. 32
Ke o naaciemo canbaa yini o, ki yedi o, “N cabi a ŋan
pia nni ya panli kuli, kelima a mia nni sugli. 33 Nani a
naacenlielo ń mia ŋa sugli yeni, fini bi kan fidi ki cabi
o oo? 34 O canbaa pali den beni o po, ke o cuo o, ki
mubni o a jakɔnda nui nni ke bi waani o fala hali ke o
pani o panli kuli. 35 N Báa yua n ye Tanpoli mo ba
tieni yi yeni, li ya tie ke i siiga nilo pali ki siadi o lielo
po.

19 Yesu n gbenio maama ke o ñani Galile ki gedi
Sude. 2 Bi niba boncianli bo ŋua'o ke o gɔ paagi
ba li kani. 3 Falisiani -nba bo ŋɔdi ki bual'o yiko cabi
ke je n ñani o denpua li ya sua ke b cuo biidi ba kuli
po? 4 Ke Jesu ŋmiani ki yedi: i ki cogi ke yua bo tagi ba
ki ciligi bo tagi bojal yeni bonñua. 5 ki gua maadi: Lani
yaa po i ke o ja baa ña o báa yeni o naá kani ki gedi
wani yeni o denpua n taani ki ya tie gbananyendi. 6
Bi ji kaa tie nibilie ama niyendo. Lan nilo n daa paadi
u Tienu n taani yaala. 7 B yedi 'o: Be n cedi ke Moyisi
cabike t tieni m yiema tili. 8 Ke o yedi ba: i pala n
juagi yeni ya po i ke Moyisi cabi i ke yi yadi yeni i
puoba ama ki ciliga li bo tie yeni. 9 n maadi yi: yua
beli o denpua ke laa tie conconma po ki taa puotiani
tieni u subu ya ja gua taa pua yua ke bi bel'o mɔ gua
tieni conconbu i. 10 Ke o ŋɔdikaaba maadi'o: Li ya tie
n yeni opua yeni o ja kani laa ŋani yeni nilo n kua
pua. 11 Ama ke Yesu maadi ba: Yua kuli kaa baa fidi
tui li tundili, ama yaaba baba ke li cabi ke ban gbadi li
niima nni. 12 kelima b tɔbi ye ki mali kaa pia u maalu.
ke b tiaba mɔ bi niba n beli bi t madi. ke niba gɔ ye
ke li tie ke bani mɔno n beli bi ba t madi ki dugini u
Tienu diema po. Yua ba fidi ki gbadi li tundili ne wan
gbadi. 13 Ke bi niba cua yeni a bila ke wan maani o
nuugi bi po ki jaani. Ama ke o ŋɔdikaaba bo bieli li
niba. 14 Ke Yesu yedi ba: ŋaa mani a bila k daa beli
ba ke ban cua n kani. Kelima yaaba n naani yeni a
bila n die u Tienu diema. 15 ke o maani o nuugi bi po
ki siedi li kani. 16 Ke jka ba cua Yesu kani ki maadi:
canbaa n baa tieni ki laa tuadiŋanli ki bàà ya miali ki
pia gbenma i. (aiōnios g166) 17 ke Yesu maadi'o: Be cedi
ke a buali'n i buali ŋanmi i? Bonyenli baba n ye. Ama
a ya bua ŋan ya miali ki pia gbenma ŋan tuo u Tienu
ñɔmaama. 18 Ke o ja yeni maadi 'o: ki laa ñɔmaama po
i? ke Yesu maadi: ŋan daa kpa nilo, ŋan daa dua yeni
nutiani denpua, daa su, daa pua faama nilo ba po, 19
ŋan fangi a báa yeni a naá, ŋan buadi a lielo nani fini
a ba yeni. 20 Ke o ja yeni maadi 'o: n cɔlini lan kuli. n
gɔ baa tieni be i 21 Ke Yesu yedi: a ya bua ŋan tua
ya nilo k pia biidi, kudi ŋan pia yaala kuli ki puni b
taladidanba. Yeni a baa bàà ŋalimani tanpoli. ki ji cua
ki ŋɔdi n. 22 O ja yeni n bo gbadi Yesu n maadi yaala
kuli ke o siedi ke o pali ki mangi. Kelima o tie yua pia
ŋaliman bonciala. 23 Ke Yesu maadi o ŋɔdikaaba: i
mɔnmɔni po i yedi yi: li paa yeni o ŋalimandaano n
kua u Tienu diema nni. 24 n gɔ maadi yi: li kaa paa u
yuoyuogu po ke wan kua u pundu bonli nani ama li
kan ya tie yeni o ŋalimandaano po. 25 O ŋɔdikaaba
n bo gbadi lio maama li bo cuo ba yaalidigu. ke bi
maadi: ŋmaa ji baa fidi báá m fuoma i? 26 Ke Jesu
nuali ba ki maadi: Bi niba kani li kan fidi ama u Tienu
kani li baa fidi tieni. 27 Ke Piali jiin'o ki maadi: diidi t
ŋaa t bona kuli ki ŋua ŋa; t mɔ baa bàà be i? 28 Ke
Jesu yedi: Yeni i mɔnmɔni yinba yaaba n ŋɔdi nni m
yenpanma yogu ya yogu ke o nilo bijua baa t kaa li
bali kpagili po yeni o yudandi. i mɔ t baa kaa isaraheli
cuga piiga n bona lie yeni nni ki bu li cuga piiga n
bona lie. 29 Nilo yua kuli ŋaa o deni, o kpiiba, o baá
yeni o naá, yeni o bila, bii o tinga n yeli po baa gaa
m ŋanma taalm kobiga ki gɔ bàà li miali yua k pia
gbenma. (aiōnios g166) 30 Ama yaaba n bo tie nikpialla
mɔla ne ji baa juodi ke yaaba n bo juodi n tua kpialia.

20 U Tienu Diema tie nani ya tindaano den yagdi ki
ñani ku siŋapaapangu, ki puogi bi tuonsɔnba ke
ban gedi ki sɔni o daamɔngu tiidi kuanu nni. 2 Ban
boni ke li dagdi, ke o baa pa ba ligdibali daali nni, ke
o sɔni ba o kuanu nni. 3 Kudi taa ń pugni, ke o go
ñani ki gedi ki la tuonsɔntianba ke bi se ki daaga nni
kaa tuuni libakuli. 4 Ke o yedi bi mo, “Gedi mani ki
sɔni n daamɔngu tiidi kuanu nni, N ba pa yi lan buali
maama.” Ke bi gedi ki tuuni. 5 Kudi luoba ń pugni, ke
o go ñani, kudi yia ń pugni, ke o go ñani, ki tieni yeni.
6 kKi go guudi ke piiga n kuyengu pugni, ke o go ñani,
ki la tianba ke bi se kaa tuuni libakuli. Ke o buali ba
“Be n cedi ke i se yentunmunli kaa tuuni libakuli?” 7

Ke bi yedi o, “Nilobakuli ki puogi ti tuonli.” Ke o yedi
ba, “I mo ń gedi n daamɔngu tiidi kuanu nni” 8 Ku
yenjuogu yognu, ke o kuandaano yini o ŋalmankubilo,
ki yedi o, “Yini bi tuonsɔnba ki pa ba bi daali pani, ki
cili yaaba juodi, ki ban juodi yaaba n cili. 9 Piiga n
kuyengu ń pendi ke bi ga ya tuonsɔnba ń nagni wan
pa ba dibayenli yenli. 10 Ya tuonsɔnba n cindi li tuonli
ń nagni, ki maali ke banwani ba ga lan cie dibali, ama
bi den li ga yuakuli dibali i. 11 Ban ga bi daali pani,
ke bi ji fabni o tindaano kani. 12 Ki maadi, “Yaaba n
juodi ki cua ke piiga n kuyengu pendi yeni wan sɔni
kuyengu baba i, ama a pani tikuli ke li dɔa i, tinba
yaaba n cindi li tuonli hali ku siŋaagu nni, ke u yienu
kua ti. 13 Ama, ke o tindaano jiini bi siiga nni, yendo,
“N dɔnli, mii tudi ka. Tii boni ki dagdi ke n ba pa yi
dibayenli kaa? 14 Ga yaali n tie a yaali, ki ya caa. Mini
n bua, ki jagi ke min teni yaaba juodi nani yinba yeni.
15 N ki pia i mɔni yeni min tieni min bua yaali yeni n
bonceli ii? Bii min tieni ti ti bulcindi yeni i ke li kpii i
nunbu uu? 16 Lanwani ii, Yaaba n juodi ba cindi, ke
yaaba n cindi ń juodi. 17 Nani Jesu ń den do ki caa
Jerusalema yeni, ke o piadi li piiga n bilidiba ki seni
ba, ban caa ya yognu, ke o yedi ba, 18 “Diidi mani,
ti caa Jerusalema n yeni, bi ba kuadi o Nilo bijua ki
mubni o salga yidkaaba yeni a gbanbanda nui nni. 19
Bi ba jia o ti buudi, ki cedi ban kpa o. Bi ba mubni
o bi nilanba nui nni, ban laa o, ki sugi o, ki pua o a
finfinba, ki kpaa o li dapɔnpɔnli po. Ama, li daataali
daali o ba faadi.” 20 Ke Sebedenba nagni Jesu kani
yeni o bijaba. Ki ñuani o nintuali, ki mia o bonli. 21 Ke
Jesu buali o, “Amiabu tie be i?” Ke o jiini o, “Cedi n
bijaba ne, ban ti kali a diema nni, yendo a jienu po,
tiano, a ganu po.” 22 Ke Jesu jiini ki maadi, “A ki bani
ŋan miadi yaali. I ba fidi ki ñu min bobindi ki ba ñu ya
bonñukaali nni ii?” ke bi yedi o “Ti ba fidi.” 23 Ke o
maadi ba, “Li tie mɔni ke i ba ñu n bonñukaali nni,
ama ki kali n jienu po bii n ganu po wani ii, li ki tie
mini ka ba cabi lani, ama li tie n Báa ń bobni li kaani
yaaba ya po i. 24 ŋɔdkaaba piiga yaaba n sieni ń gbadi
lanya maama, ke bi pali biidi li naataanliedba po. 25
Ke Jesu yini ba, ke bi nagni, ke o yedi ba, I bani ke bi
nilanba bado n die ba, ke a nigbenga wangi yaaba n
sieni bi paalu ń dagdi maama. 26 Ama, li kan ya tie
yeni ka i yasiiga. Ama yua n bua wan tua yua n cie
ikuli i siiga, wan tua i naaciemo. 27 Yua mo n bua wan
tua liiga yua i siiga, wan tua i naaciemo. 28 Nani o
Nilo Bijua ń ki cua ke ban ya tuuni o po ka ama wani
ń ya tuuni bi niba po, ki go yidi o miali salga bi niba
boncianli po. 29 Ban ñani, ki gedi Jeriko, ke bi niba
boncianli ŋɔdi o. 30 Ke juuanba lie kaa u sankunu. Ban
gbadi ke Jesu pendi bi kani, ke bi tandi ki maadi, “O
Diedo, Dafidi Bijua, gbadi ti niñima, 31 Ke ku niwulgu
funi yeni ba, ki niini ba ke ban suoni, ama, ke bi tandi
paama ke li cie kpiama, “O Diedo, Dafidi Bijua gbadi ti
niñima.” 32 Ke Jesu sedi cenm, ki yini ba ki buali ba,
“I bua min tieni i po be i?” 33 Ke bi jiini o, “O Diedo, ti
bua ti ninbina ń luodi i.” 34 Ke ti niñinpadi cuo Jesu,
ke o sii bi ninbina. Lanyognu liga ke bi nuni luodi ke
bi ji nua, ki ŋua Jesu

21 Jesu yeni o ŋɔdkaaba ń nagi Jerusalema, ki pundi
Betifaje, Olifie tiidi juali gamu, Jesu ń sɔni o
ŋɔdkaaba bilie, 2 ki maadi ba: «Gedi mani ki dogbiga
yaaga ye i liiga ne; yin ba pundi ya yognu, i ba la
ŋunñua ke o luoli, yeni ki ŋunbiga; yin lodi ba ki cua
yeni ba na 3 Nilo ya maadi yi bonli, yin jiini o: “O
Diedo n bua ba. Lanyognu mɔno, o ba cabi, yin gedi
yeni ba.” 4 Mɔla, ya bonli ne tieni ke o sawalpualo ń
den tuodi ki waani yaali ń tieni ki dudi 5 Yedi mani
Siyɔn bisalo: «Lani n yeni, a bisalo kpendi a kani, ki
dingi boncianla, ki jagi o ŋunbo, ŋunbiga, ŋunñua
ya biga.» 6 O ŋɔdkaaba ń gedi ki tieni Jesu ń waani
ba ki ban tieni yaali. 7 Ban guani yeni o ŋunbo yeni
ki ŋunbiga, ki ladi bi po bi tialakaadi, ki cedi ke o
jagi 8 Ku niwulgu siiga, bi niba boncianla den ladi bi
tialakaadi u sanu nni; ke bi tianba padi i tiibensɔngi ki
ladi u sanu nni. 9 Yaaba n den ye Jesu liiga yeni yaaba
n den ŋua o den kpaandi ki maadi: “Osana, Daafiid
Bijua! Mi yedŋanma yua n kpendi O Diedo yeli po!
Osana hali tanpojoma. 10 Wan kua Jerusalema, lan
yaa ki lidi yuakuli u dogciamu nni, ke bi ji maadi:
One mo tie ŋma i? 11 Ke ku niwulgu tandi ku tua: “O
tie Jesu i, o sawalpualo, ke o tie Galile nni Nasareti
yua.” 12 Jesu ń kua U Tienu jaadiegu nni, wan beli
ki ñani yaaba n den kuadi yeni yaaba n den daa ku
jaadiegu nni kuli, ki tudi ki lu lu yaaba n den cendi i
ligi taablinba yeni a kpajekuada kpaga, 13 ki yedi ba: li
diani: «“N diegu baa yi jaandiegu” Ama ke yinba wani
nan cedi ke gu tua suudjongu.» 14 Ke a juama yeni
mu wabmu nagni o kani li jaandieli nni, ke o tebi ba.
15 Bi salga yidkacianba yeni a gbanbanda ń la wan
tieni ya yaalidgu tuona, ki gbadi ke a bila kpaandi ku
jaandiegu nni, ki tua: “Osana Daafiid Bijua!”, ke bi
pala beni. 16 Ban maadi o: “A gbadi ban maadi yaali

ii? Jesu ń jiini ba "Nn, i da ki kpeli ki cogi yaali diani
ne ee?": "A cedi ke a bila yeni ya canpandmu n da
ŋaani mi biima pagi a, ki dondi a." 17 Ki ñani ki ŋa ba,
ki lie u dogu, ki gedi Betani, ki ban duani li po. 18
Ku siŋaagu nni wan den gɔa ki lebi u dogu po, ke mi
koma cuo o. 19 Ke o la bu kankanbu u sankunu, ke o
nagni, waa la kankanli se kankanfaadi. K o yedi bu:
"luanli ń ji da jɔni a ya po palb." Lanyognu mɔno, ke
bu kankanbu yeni kuodi. (aiōn g165) 20 Bi todkaaba ń la
lani, lan yaa ki lidi ba, ban maadi: "li tieni ledi i, ke
bu kankanbu ne kuodi yenma? 21 Jesu ń jiini ba: "N
maadi yi i mɔni, i ya bi pia ti dudugdi ke tama ki ye,
i bi kan tieni min tieni bu kankanbu yaali ne baba
ka, ama i ya bi yedi li juali ne: "Figdi li kani ki gedi
ban jiidi ki baa mi ñincianma nni." Li bi ba tieni." 22 I
ya jaandi, ki mia yaali yeni ti dudugdi, i ba baa. 23
Jesu ń gedi ku jaadiegu nni ki ban ya tundi; lanyognu,
salga yidkaacianba yeni u dogu nni nikpela ń cua ki
buali o: "Aduu li laa yiko po i ki tie ya bona ne kuli,
ŋma n cabi li yiko?" 24 Jesu ń jiini ba: "N mo ba buali
yi i buali, i ya jiini nni i, n mo ba maadi yi ya yiko
po ke duu, ki tie lan ya bona." 25 Jan batisma, li den
ñani le i? Tanpoli bii, bi niba kani i? Ama ban juogi
bi ŋmiali nni, ki taa ya maalma ne; ti ya maadi ke li
ñani U Tienu kani, o ba buali ti: "Be n cedi ke i den ki
tuo ki ga o maama? 26 Ti ke li ñani bi niba kani mo,
ku niwulgu kan tuo ti po; kelima bikuli bani ke o tie
sawalpualo i. 27 Lanwani i, ban jiini Jesu: "Tii bani"
Jesu mo ń guani ki jiini ba: "N mo ka maadi yi ya yiko
po ke n tie ya bona ne." 28 I pia mi laa maalma i? O
ja bo ye, ki pia bijaba lie, ki yedi o bijakpelo: "Dinne
n biga, ŋan gedi ki ban sɔni n daamɔgu tiidi kuanu
nni." 29 Wan jiini: "Mii caa." lan yani waamu, wan
tuuba, ki lebdi o yama, k gedi, 30 Wan maadi yua n
sieni mo yeni, lan ya biga mo ń jiini: "Canbáa, n ba
gedi. "Ama o naa gedi. 31 Bani bijaba lie yeni, ole po
n tieni o báa buama? Ban jiini o: "O bijakpelo" Jesu
ń maadi ba: "N maadi yi i mɔni, lonpo gaala yeni a
concona ba ga i liiga U Tienu diema nni. 32 Kelima
Jan cua i kani mi teginma sani nni, ama, i naa tuo ki
ga o maama. Ama, lompo gaala yeni a concona wani
i, tuo ki ga o maama. Ke yinba yaaba n la lankuli,
i ki tuuba, ki lebdi i pala ki ga o maama. 33 Cengi
mani kpanjantɔma. O ja den ye, ki tie diedaano, ki pia
ku daamɔngu tiidi kuanu, ki ŋuu i tiidi ki kagni, ki
lindi, ki lugdi ku tantiagu po ku buogu, ban baa to
naani, ki ŋa ku daamɔngu, ki maa li pagli, ki pani, ki
ji ga a tuonsɔnla ke bi guu lebli. O den fii, ki puodi
li kpaali ki gedi dogtianu. 34 U kuanu bona ń beni
ke ku kpaangu yogu pundi, wan sɔni o naacenba bi
kuaguudba kani ke ban ga o kuanu biinu na. 35 Bi
kuaguudba ń cuo bi naacenba, ki pua yendo, ki kpa o
lielo, ki jaa o taalo a tana. 36 Wan sɔni naacentɔba, ke
bi yabi ki cie kpiama yaaba, bi kuaguudba tieni bi mo
yeni i. 37 Wan ji juodi ki sɔni o bijua, ki maadi o yama
nni: "Bi ba cɔlni n bijua wani." 38 Ama bi kuaguudba ń
la o bi cabáa bijua, ban juogi bi ŋmiali nni maama ne:
"O faadilo n yeni; cua mani tin taani, ki kpa o, ki diedi
li faali. 39 Ke bi cuo o, ki dadi ki ñani o ki jɔndi yeni u
kuanu, ki kpa o. 40 Mɔla o kuadaano ji ya cua, o ji ba
tieni bi kuaguudba yeni ledi i? 41 Ke bi jiini: "O ba
cedi ya cacagdanba ne ń kpe mi cacagkuuma, wan ga
tuonsɔntianba ban ya guu o kuanu, ki tieni o o kuanu
biinu ku kpaangu yogu. 42 Jesu ń maadi ba: "I ki kpeli
ki cogi i diani nni ii: "A tanmaala ń luni ya tanli yeni,
lani n tua li tanpuukaali; lankuli ñani O Diedo kani
i, ki tie yaalidgu bona ti nunbu nni. 43 Lani n cedi
ke n maadi yi: "Bi ba fie U Tienu diema i nui nni, ki
teni ya nibuolu n ba fidi ki cedi man loni a luana." 44
"Yua baá li tanli po ba jendi jendi, li tanli ń baá yua
ya po mo, o ba yodi yodi i." 45 Salga yidkaacianba
yeni farisienba ń gbadi Jesu maakpanjama, ban bandi
ke o maadi bani ya maama i. 46 Ban ji ya gbaa ke ban
cuo o; ama ki nan jie ku niwulgu, kelima bi den bani
ke o tie sawalpualo.

22 Jesu ga m maama, ki pua ya maakpanjanma ne:
2 Ti Diedo diema naani nani ya bado bo tieni o
biga janma yeni. 3 O bo sɔni o tuonsɔnbila k ban gedi
ki maadi yaabi k o yinba mi janma yeni ki bi gbeni mi
jiema ki ban baa na ki je. Ama bi niba yen naa den
bua ban cua. 4 Wan sɔni naacentɔba, ki yedi ba: "Ban
maadi mani ba ke n bobni mi pocaajiema ki gbeni; n
cedi ke bi kpaá n naakpanba yeni n yankpanba, likuli
bobni ki gbeni, ji cua mani mi pocaajaanma. 5 Ama
baa cengi li pocaali jaanma po, yuakuli den toli wan
bua naani, o ne, o kuanu po o tɔa mo o kpenkpendu
po. 6 Yaaba n sieni ń cuo bi naacenba ki pua, ki cagni
bi ne, ki kpa bi tianba. 7 O badciamo pali ń be, wan
sɔni o jakɔnda ban biani a nibiada yeni miana, ki sia
bi dogu. 8 Yeni k o maadi o o jietienbila: mi jiema
tieni ki gbeni, ama yaabi n ba je ki dagdi yenli. 9 Yeni,
gedi mani a sankaditaana nni, ki yini yin la yaabi
kuli. 10 A tuonsɔnbila ne fii ki gedi a sanjala poki yini
ban la yaabi kuli, a nibiada yeni a tadima, talgi nba

kuliyeni, o jiediciagu gbie yeni bi niba yen kuli. 11
O badciamo ń kua ki diidi yaaba n kaa, ki ba di mi
jaanjiema, ki la yendo ke waa la o jaantiadi. 12 Wan
buali o: “N dɔnli, a tieni ledi i ki kua ne ki naa lani a
jaantiadi? Li nilo ń ya ŋmini 13 Lanwani i, o badciamo
ń maadi o naacenba: Loli mani o nui yeni o taana, ki
lu o niinpo li biigli nni, li bubuuli yeni li ñinŋmanli ń
ye naankani. 14 Kelima, ban yini yaaba yabi, ama ban
gagdi ki lugdi yaaba wa ki cie. 15 lanyapo, farisienba
ń jɔndi ki juogi bi ŋmiali nni, ki lingi ban ba tieni
maama ki dali ki cuo Jesu o maama po. 16 Ban sɔni bi
naacenba Jesu kani, ke bi yegi yeni Juufinba badciamo,
Herodi niba, ban maadi: “Canbáa, ti bani ke a tie
mɔmɔndaano, ki wangi U Tienu ń bili ya sanu yeni i
mɔni, ŋaa jie nilobá kuli, kaa go pia lugdima bi niba
siiga. 17 Maadi ti ŋan pia ya maalma: Yiko cabi ke lan
pa lompo Sesaari po bii laa cabi i? 18 Ke Jesu bandi bi
biadma po. Bi den guu ke wan maadi ya maama n ba
sagni o yeni juufinba bii Roma yikodanba i. Ke o buali
ba, yinba mu muyiidmu ne, be n cedi ke i dia nni ku
maadiagu ki bua yin cuo nni? 19 “Waani mani nni yin
kubi ya dibali ki pa lonpo”. Ke bi nagni o yeni li dibali.
20 Jesu ń buali ba, “ŋma ya nannanli yeni ŋma ya yeli
n ye li dibali ne po? 21 Ke bi jiini, “Sesari i” Ke Jesu
yedi ba, “Teni mani Sesari yaali n tie Sesari yaali, ki
teni U Tienu, yaali n tie U Tienu yaali.” 22 Ban gbadi
lanya maama, ke li yaalidi ba, ke bi siedi ki ŋa o. 23 Li
daali mɔno, sadiseyennba, yaaba n maali ke faadma ki
ye mi kuuma puoli po, ń cua Jesu kani, ki buali o. 24
Canbáa, Moyiisi maadi, ke nilo ya kpe kaa pia biga,
o ninjua ń taa o pakuali ki mali o kpiemo po puoli
ŋuani. 25 To, ti siiga ninjaba lele den ye. o ciamo po
ń kuani o pua, ki kpe, waa pia biga. Nani wan den
ki pia biga yeni i, o ninjawaaga ń taa o pakuali, 26
Lan tua yeni mo lielo po, ki tuani o taalo, ki ya maa
yeni ki ban biini o lelelo. 27 Lani ń pendi, o pua mo ń
kpe. 28 Mi faadma yogu, ŋma ba yendi o pua? Kelima
bikuli na kuani o. 29 Jesu ń jiini ba: “I ye mi tudma nni
kelima yii gbia i diani niima nni, i naa go bani U Tienu
paaciamu. 30 Kelima mi faadma yogu, jaba ji kan taa
puoba, puoba mo kan ji kuni jaba, bi baa tie nani U
Tienu malekinba yeni tanpoli po. 31 Yaali n nua mi
faadma bi tinkpiba siiga, i ki cogi U Tienu ń yedi yaali
ii? 32 N tie Abalahama Tienu, Isaka Tienu yeni Jakobo
Tienu? U Tienu ki tie bi kpienba ya tienu ka ama bi
fuodba ya Tienu i. 33 Lan yaalidi ya niwulgu n bo ye li
kani, ki cengi Jesu tunda. 34 Farisienba ń gbadi ke o
mubni sadiseyenba ñɔbu, ban taani ki kali 35 yendo bi
siiga, yua n tie yiko banciamo ń buali o ya buali ne, ki
bua bigni o: 36 “Canbáa, U Tienu maabilkaama nni, mi
laa maama n cie mikuli? 37 Jesu ń jiini o: “A baa bua
O Diedo a Tienu yeni a pali kuli, yeni a naano kuli
yeni a maalma kuli. 38 Mani n tie ya maabilkaama n
lii ki cie mikuli. 39 Ya maabilkaama n tua, ki naani
yeni cincinli yaama n ne: “A baa bua a lielo nani a
bá yeni. 40 Yiko yeni bi sawalpuaba maama kuli maa
lani maabilkaaliedma yeni po i. 41 Nani farisienba ń
den taani ki ye yeni i, Jesu den buali ba. 42 Ki yedi
ba: “I maali be i, Kiristu po? o tie ŋma ya biga i? Ke
bi jiini o: Dafiid bijua i. 43 Ke Jesu maadi ba: “Li ga
ledi i ke Dafiid ń gbie yeni Foŋanma ya yognu, ke
o yini o O Diedo, wan maadi ya yognu: 44 O Diedo
maadi n Diedo: “Kali n jienu ki guudi hali min ba cedi
a yibalinba ń tua a taaŋmaada?” 45 Dafiid ya yini
Kiristu O Diedo, li ba ga ledi wan go ya tie o bijua? 46
Obákuli ki fidi ki jiini o bá lanbonli. Hali yeni li daali,
nilobá kuli ki ji buali o buali.

23 Lani ki Jesu maadi yeni o nuwuligu yeni o
ŋuankaabi ki tua: 2 U Tienu kadabanda nba yeni
farisien nba n kubi Moyiisi ñɔmaama, 3 ya tie mani
ki gɔ cɔlni ban wangi yaali, ama yinbi n da nua ban
tiendi yaali, kilima bi maadi ki naa tiendi. 4 Bi tungi
bi niba ya tuga n kpiagi, yaali ki ban mɔno kan tuo ki
taa bi nubila ki tugi. 5 Bi tie bi bona kuli ki bi niba n
ya nɔbi (nuabi), yeni bi tila yia ya po ki bi diani U
Tienu maama yi gbengi ki cie li liela kuli, ki bi tiadi
ñɔgbana pia. 6 Bani n gɔ ŋanbi ki buadi a kinkaan
cincina ti wondn ni yeni bi tintaandiena nni, 7 bi bua
k bi ya cua bi niba nni, ban ya fuondiba ki yib canba
nba. 8 Ama yinbi, da ŋaa mani ki bi yii canba nba,
kilima i pia canba yendi, yua n ye tapoli po. 9 Yin gɔ
da yii nul i tinga ne po i baá, kilima i pia baá yendo,
yua n ye tapoli po. 10 Da ŋaa mani k bi yii yonbidaan,
kilima, yendo baba n tie i yudaano, lani n tie klisto. 11
Yua tie kpel i siign ni ba tua i tuonsɔnlo, 12 yua n
dongi oba, b bu jiini o, ki yua jiindi oba ban doni o. 13
Yubɔnli i po, yinbi a gbanbanda yeni falisien munafigi
danbi ne, kilima i pangi bi niba U Tienu diema nni
kuama, yinbi mɔno, i ki bua ki kua, i gɔ kan ŋaa yaabi
n bua ban kua mɔ, ban kua. 14 Yubɔnli i po, yinbi
a gbanbanda yeni falisien mɔnafiki danba, kilima, i
gbendi a pakuana (kpepuol) pianmi, k fani ki jaandi ki
nan maadi ti maayuyuodi; li po n cedi ki buudi te baa

bia. 15 Fala tie i yaali yinbi a gbanbanda yeni falisien
nba, ki dugni i caa ya longbana n fagn ki kpaani yaabi
n bu kua i jaandi. I ya la nuyendi, o biidi gɔ yi pugni ki
kuan o o muu diegu. (Geenna g1067) 16 Yubɔnli i po yinbi
yaabi n ki nɔ ki mə ji ŋmagdi i liebi, yinbi n maadi
k nuli ya puoni o puoni u jaandidieciangu yeli po li
ki biidi, ama nul ya puoni k li tie o jaandidieciangu
wula po k k cɔlni li puoni, li kanŋaagu. 17 I ki pia
yami ba waami, i tie juama paaa, le po n ji yabi ki
cie o lieli, wula bii o jandidieciangu yia cedi wula
yi ŋanbi U Tienu nugn ni? 18 Yinbi n gɔ maadi ki
nul ya poli salgbinbindli po l ki pia maami ama nul
ya poli k li tie salgi yaali n maa l binbindli po k ki
cɔln o maami li kan ŋaagu. 19 I tie juama paaa, le n
cie l lieli i, salgi bii li binbindli yia cedi k salgi yen
mɔni U Tienu nugn ni? 20 Yua puoni bonli, altaro
yeli po, o puoni yeni yaali n maa l po kuli. 21 Yua ń
puoni bonli k taa u jaandidieciangu yeli, u ta yeni U
Tienu yeli, wani U le yeni li jaandidieli. 22 Ki yua n gɔ
puoni bonli tapoli po yeli po, wan bandi k o puoni
U Tienu kankaanu yeli po i, o taani yeni U Tienu
kuli. 23 Yubɔnli i po yinbi a gbanbanda yeni farisien
nba munafiki danbi ne, kilkima i paa..... k ŋaan
yaali n mɔni, lani n tie k n kuni i mɔni, sugli yeni ti
ŋandi nni. 24 Yinbi bi juanbi mə u, ki ji b dadi i lieba!
Yinbi n yedi ki bua mi ñunŋanbi, ki bi tindi ki ñani i
naasiigi ki nan sieni o taamo ki nali. 25 Fala tie i yali,
yinbi a gbanbanda yeni ŋalacidanba, kilima i ŋanbd i
jieditiadi yeni i ñuñubona puoli po i, ki ŋaa yaali n ye
lien nni, k li gbieyeni ti naayignmi yeni o faagu. 26
Fini farisien juamo ne, cili ki ŋanbi a ñuñubonli nni
yeni a jeditagdgin no, ki li puoli po n mɔn fidi ki ya
ŋani. 27 Yubɔnli i po yinbi a gbanbanda yeni farisien
ŋalacidanbi ne, kilima i tie nani ya kakula (kula) k bi
yi ŋanbi li puoli po lan bedi ama k li tingi po gbieyeni
a kpab bedma yeni i cincibiadmu buoli kuli. 28 I mə
tie yeni, cincanli po i naan yen nimɔnbi yeni ama ki
tukdn nan gbie yeni ŋalaci yeni biid. 29 Yubonli, i po
yinba gbanbanda yeni farisienba ŋalacidanba, kelima,
i maa bi sawalpuaba kakula ki ŋanbdi bi nimɔnba
kakula. 30 I maadi: “Ti ya bo ye ti yaajanba yogu, ti
bo kan kuani ti nuu yaaba wuli sawalpuaba sɔma. 31
Lanwani ii, i tuo ki tieni kasiedi ke i tie yaaba n wuli bi
sawalpuaba sɔma bila i. 32 I mɔko gbie yeni i yaajanba
tuonbiadi i. 33 Waalaba, walabiada buolu, i ba fidi ki
ciadi ku mubuogu yeni li daajuodkaali buudi jiama
aa? (Geenna g1067) 34 Lanyapo i ke n ba sɔni i kani bi
sawalpuaba, bi yanfodanba, yeni yiko gbanbanda. I ba
kpa bine, ki kpaa tianba li daapɔnpɔnli po, yaaba n
sieni mo, yin pua ba a finfiba i yikodi cogdiena nni, ki
beli ki ñani ba i dogu nni. 35 Lan ba baa maama, li tie
ke ban wuli ya niteginkaaba sɔma ki tinga po, ki cili o
niteginka Abeli, ki ban juodi Berekia bijua Sakari, yin
bo kpa yua ku jaandiegu yeni li jaanbinbindli siiga
baa maa i yula po i. 36 N maadi yi i mɔmɔni, ya bona
ne kuli ba tieni ya nifiima ne ya yogu i. 37 Jerusalema,
Jerusalema, fini yua n kpa bi sawalpuaba, ki lugdi ban
sɔni yaaba i kani a tana! bonmŋa i ke n bi sugni min
taani a bila na ya koomado n yi taani o koobimu o
fiabi nni yeni, ama a naa pia li buama. 38 Diidi, a diegu
ba tua diegbenli. 39 Kelima N maadi yi, i ji kan la nni,
ki cili mɔla hali yeni yin yedi, “Mi yediŋanma ye yeni
yua kpendi o Diedo yeli po.”

24 Jesu ñani ojaanddiecioangu n ni k paani k caa k
u ŋuadi kaabi nagn ni k maad 'o yen'o k waan'o l
jaanddiociangu n diena n maa maam 2 k jesu ŋmianm
i n tua i laa a? L kul t bu bedi k duani tingi sa -la -la -
la k baa tan yeni kan sieni k yaa tua l lieli po 3 lani
k jesu doni k kali oliif tiidi juali po. ku ŋuadikaabi
baa k la'ɔg, k bual'o k wan waani ya yogu k l bona bu
tieni yeni ya bona bu waani k u baami yeni ŋanduna
juodnmi ji ki fagi. (aiōn g165) 4 k Jesu ŋmian'mi juo mani
i baa k ban daa bɔndi i. 5 B nubi boncianli t bu baa k
ya kubi n yeli k tua k bani tie kristo, b bu bɔndi b nubi
boncianli ban tudi u sanu 6 I baa gbia k u tɔbu pua k
bia gbia o tɔbi i yam n daa ŋmadi kaa l buali k l kuli
ne n tieni yo ama ŋanduna juodigi daa kaa. 7 U buolu
bo yi t fii k kɔni yeni buol tianu, dogu n fii k kɔni yeni
dogutianu. M kom bu yi t baa a dongbanaa i boncianli,
a dongbantiana mə tingi ń jegi 8 L kuli ne daa tie
u madu yianu cilgi. 9 B nubi bu kuad'i ban cuo 'i k
waani fala, k kpa'i, ŋanduna nubi kuli kan yaa bua i
maam k dugn i n po. 10 l yogu nubi boncianli bu biani
b dandanli, k kuadi b liebi k kan yaa bua b liebi nublu.
11 O faaugu dambi t bo fii k yedi k b tie u tienu sogni-
nba, k bɔndi b nubi boncianli. 12 T biid boncianli t
bo yabdi i tinga ne po, b nubi boncianli buami t bu
wadi 13 Ama yua juuni caa yeni l juogi, u tienu bu fie
wani 14 B bu muadi u tienu bal laabaamanli ŋanduna
kuli, i buoli kuli n gbadi yo, ŋanduna ń ji fidi k juodi.
15 I ya t la o bonbiiugu yua ŋmadi b nubi yam baa k
kua o jaanddieciangu n i nani u tienu sogni Daniali n
bo maad maam (yua cogi l lanbonli ne wan gbadi l

niimn) 16 L yogu yaabi ye Suude dogu n i ban sani k
kua a juana n i 17 Yua ye o dekanbuag po wan daa kua
deni n k u bu tugi u tiadi. 18 Yua ye u kuan po n mə
daa tua k u bu lebdi k taa u liadli. 19 L dana n i fala b
u gbadi a puotunpunma yeni i canpandimu naa -nba
i. 20 Ya jaandi mani k l nantaali daali ń daa tu yeni
bədilua yogu bii Saaba daali. 21 L dana n i b nubi bu
cagn i yaa cacagnmi hal k baa ban k la ŋanduna n
cil ya yogu yeni məlane. Nul bia ji kan ban k cagn i l
cacagbuolu liemi 22 L bo yaa tie k l dana ba tie yeni k
fagdi, nul bo kan ciadi ama u tienu nigandikaabi po i
k u bu wadi l dana. 23 Lani nul yaa t maad'i k kristo ye
ne lan bii k u ye ne po, yi daa tuo k tie məni. 24 K
dugn i u faaugu dami t bo fii k yedi k bani n tie Kristo,
b tianb n yedi k ban tie u tienu sogni -nba i, bt bu
tienu o yaalidigu tuona, lyaa bo tie k b bu fidi, ban
bəndi u tienu nigannkaabi məno. 25 N tuodi k waani n
yeni. 26 Lani, nul yaa t maadi k wan ye i tinkuonŋ n i
yi daa caa, bii ku ye deni po yi daa tuo k l tie məni.
27 nani u tañigidu i yi ña puoli k gadi nutuali yeni u
nufosaalo bijua mə t bo cua yeni 28 l bonkpieli n ye
naani nanyobil - nba mə tigi lan kani. 29 L cacagnm
dana t baa pendi yeni k k u yenu bəndo, o ŋmaali mə
kan ya pieni t ŋmaabidi bo ña tanpol po k baa baa. ya
bona ye tanpol po kuli k pia u paal kul bu sag g ŋmadi
yeni l lieli. 30 L yognui k b bu la l bonli tanpol po
yal wangi k u nufosaali bijua baami pundi ŋanduna
buoli kul ji baa fabn i, b bu la u nufosaali bijua n n ña
t tawalgbandi n i yeni u paacianmu yeni t yudandi
yua yabi 31 U bo səni u maleki -nba yeni a naatuna
yaali n mə ban taani u nigandikaabi kuli yaab n bo ye
puoli, nintuali yaangi yeni yanbangu, ŋanduna kaan
kuli. 32 Gaa mani l tudli ne o kinkanm kani. Yaa yogu
k u tə a bendimaana k u faadi cil k bundi, i bani k l
kpañili nag. 33 Nani i mə ya t la l bona kuli, yi bandi k
u nifosaali bijua nag i, k u ji ye i diñəna n i. 34 Yeni i
məni n maadi l kuli ne b u tieni k sua məla nubi yaabi
n ye ne k b təbi daa kpe. 35 pol yeni i tingi b u pendi
ama n maam wan kan ban k pendi. 36 Baa nul k bani l
daal k bua ya yogu k l bona bu tieni. Maleki - nba ye
pol k bani, u tienu bijua məno k bani, n baa u tienu
yaa kaa. 37 Nani lan bo tieni nandi nowe yogu yeni l
bia t baa tie yeni u nufosaalo bijua baa yogu. 38 Ya
dana n pend o k ñinm fidi yili ŋanduna kul yeni, b
nubi bo di k ñu k kuandi b puobi k puuni b bidi b
jabi, caa yeni yaa daali k Nowe kua u ŋadugu n i 39 k
ŋaa'b k b l ye kaa pia uyanbani baa kuli, k ñinm t baa
dinb'i. U nufosaali bijua mə ya baanm t baa tie yeni.
40 jabilie t baa ye u kpaabin i wan taa yedi k ŋa tiani
41 puobilie t baa naan i dii wan taa yendi k ŋaa tiani
42 Lani daa guandi mani, k dugn i i k bani yaa daali
k i yonmdaano bu cua. 43 ŋanbi mani k sogi ne: U
diedaano bo ya bani u suud n bo baa ya yogu u bo kan
guani, u bo kan ŋaa u suud n kua u den 44 lani mə
baan mani k yaa guu kelima o nufosaali bijua t bo yi
yaa maali k u bu yogubaa i. 45 Ya tuonsəlo k u canba
guun'o u tuonsunliebi, k wan yaa tien'mi t m jiemi
ban bua yaa yogu, 46 l tuonsəlo yaa sogi, g bia sogi u
canbaa maami, k u t kpeni yaa daali g sua k u ŋanm k
səni u tuonli l pamanli baa tie l tuonsənlo yaali 47
Yeni i məni n maad'i u canbaa bu taa u piami kuli k
guun wani. 48 Ama l yaa tie ya tuonsəlo k pia yaam, k
maadi u pal n i k u canbaa daa kan kpen məlane, 49 k
ji cuo u lieb k pua, k di k ñu yeni a dañuula u canbaa t
bo kpeni wan k guu yaa daali, yeni yaa yogu k waa
bani, 51 k ñan'o, k taan'o yeni munafigidanmi naani k
b baa buudi k ŋmani a ñina.

25 Lanwani tapoli po diema baa naani nani Jafa nba
piiga yaaba n den ta bi fidisanmu ki bua cindi
o po ja yeni. 2 Bi siiga bobinu den ki tie yandanba,
ama bonbimu wani den pia mi yanma. 3 Bi yan pia
danba taa bi bi fidisamu baa den tiadi ki taa mi kpama
ki kubi. 4 Ama bi yandanba wani dentiadi ki tami
kpama. 5 O poja nden waagi, kaapunditonma, mi
guama den gulibikuliki bi guani. 6 Gu yəgisiigu ke bi
kpaadi kiyigini. O poja pundo. Fi mani tin tuogi o. 7
Bani Jafa nba piga yeni kulifiiki bobini bi fidisanmu. 8
Ke bi yanpiadanba maadi, biyandanba, puni ti mani ti
mi kpama kelima ti fidisanmu gbindi. 9 Ama ke bi
yandanma maadi, li kan fiditin tieni ti yaa fidisanmu
nni yeni yi yaa yumu nni, gadi mani yaaba n kuadi
kani ki da yi yali mo. 10 Ban gadi ki baa daa mi
kpama, ke o poja pundi, ke bi yandanba kua yeni o li
pogalikani, ke bi luoni li ganli. 11 Lan pugini waamu,
ke bi pundi ki maadi: «canba, canba, luodi ti po li
ganli tinkua.» 13 Ti yapo, yin daa gəa mani kelima yii
bani li daali ki buali li yogunu. 14 Li baa tie yenmanani
yaa jua n den ca o sanu, ki yini o tuosənba ki teni ba o
piama. 15 O den taa dibalamu kiteni cincinliyua, o
lielo ligibalalie, o taalo ligibaliyenlo, o denteni yua
kuli yeni o palu n dagidi maama. 16 Yua den gaa
ligibalamuu dentaa ki səni li tuonli ki ba ligibala muu
ki pugini. 17 Yua go den gaalibalalie mo den səni ki

baa ligibalalie ki pugini. 18 Ama o taalo yua den gaa
ligibalayenli, den gadi ki pan gbiidi yaa buogun yabi
ki ta ocanba ligiki piini. 19 Li den waagi ke canba
ti ñani u sanu ki kpeni ki yini bi kuli ki wan diidi
yua kuli yaa tuonli n tie maama. 20 Yua n den gaa
ligibalamu n nagini o canba kani ki yedi: «Canba n den
gaa ligibalamu ki sɔni ki baa ligibalamu ki pugini.» 21
O canba n yedi o: «li ŋani, a tie yaa tuonsɔnlo n mɔni,
a den gaa waamu ki fidi ki kubi. N baa guuni a yaala n
yabi. Cua ke yaa ye yeni nni li pamanli n deni.» 22 Yua
den gaa ligibalalie n cua ki yedi: «canba, a den teni
nni ligibalalie n sɔni ki baa ligibalalie kipugini. 23 O
canba den yedi o, li ŋani a tie yaatuonsɔnlo n mɔni, a
den gaa waamu ki fidi ki kubi, n baa guuni a yaala n
yabi, cua ki yaa ye yeni nni li pamanli n deni. 24 Yua n
den gaa ligibaliyenli n mɔ n cua ki yedi: «canba, n
bani ke a tie yaa nilo n paa. A yendi ŋan ki buli nani
kani ki wodi ŋan ki lendi naani. 25 N den jie ŋaa ki ta
a ligitanli ki gbiidi ki piini, Diidi a ligitanli n yeni, gaa.
26 O canba den ŋmiani o a tie nibiado yo, ŋaa bua fala,
a den bani ke n yendi min ki buli naani, ki wodi min
kilindi naani 27 a den kan fidi ki ta nligitanli ki gadi
ki bili liligidieli nni, halimin kpeni i, li bo baa mali
n po. 28 Gaa mani o ligitanyenli ki teni mani yua n
pia ligitana piiga. 29 kelima yua n pia, bi baa pugini
o wan yaa pia ke li yabi ama yua n ki pia baa wan
pia yaala wamuu, bi baa gaa. 30 Lu mani o niinpo
nani n biigi, li bubuuliyeni fala n baa ye naani. 31 Yaa
yogunu ke oja bija baa guanni yeni o kpiagidi yeni o
malekinba, o baa kali o badidiema po. 32 I nibuoli kuli
baa taani okani wan paadi yua kuli yeni o kaanu nani
o yankpaalo n yi paadi i ŋɔañe yeni a ŋɔatona maama.
33 O baa bili i ŋɔañe o jienu, a ŋɔatona o kaanu. 34
Yeni o badi baa yedi yaaba n ye o jienu po: «kua mani
yinba yaaba ke nba yadi mi yediŋanma i po, kua mani
mi badidiema nni yaama ke nba den bobini i po hali
ŋanduna n cili yaa yogunu o. 35 kelima mi koma den
pianni ki puni nni ti jiedi ke n dini, u ñinñunu den
pia nni kipuni nni mi ñinma ke n ñuni. Min den tua
caano, i den gaa nni i deni. 36 N den paa cankpalonli,
ki den yie nni ti tiadi, min den ki pia laafia mɔ, i den
dogidi nni, min den ye li yonmidielinni, i den cua ki
fuondi nni. 37 Ke bi gua ŋmiani o; ti yonmidaano, li
laa daali ke ti den laa ŋa ke n koma pia ŋa ke ti teni a
ti jiedike a dini? bi ke o ñinñuuni pia ŋa ke ti tena mi
ñunma ke a ñuni? 38 bii a den tua caano bi yaa daali ti
dogu nni ke ti gaa ŋaa? bii ke o ñinñuuni pia ŋa ke ti
puni a mi ñunma ke a ñunii? 39 bii li laa daali ke a
den yia, bii ki ye li yonmidieli nni ke ti cua ki fuondi
a? 40 ke o bado ŋmiani ba, yeni i momɔni maadi yua n
den tieni bi kpiiba ne siiga baa yua n tie biñidiga tieni
mini. 41 Li yaa puoli po u baa gadi ki yedi yaaba n ye
u ganu po, fagidimani n kani, yin bia mani i kuli, gadi
mani u fantanbuogu nni yagu n den ke n den tuodi
ki bobini sitaani yeni o malekinba po. (aiōnios g166) 42
kelima mi koma den cuo nni ke i teni nni ti jiedi ke n
dini, o ñinñuuni mo den cuo nni, ke i teni mi ñunma
ke n ñun. N go den tua caani i dogu nni, ke i gaani, n
go den paa cankpalonli, ke i yieni nni, ke n gɔ den
yiagi li yonmidielinni, ke i cua ki fuondi nni. 44 Ke bi
gua maadi: «ti yonmidaano, li laa yaa daali ke ti den
laa ŋa ke mi koma pia ŋa, bii ñinñuuni pia ŋa, bii ke a
tua caano, bii ke a tua caano, bii ke a paa cankpalonli,
bii ke a yia bii ke a ye li yonmidieli nni? 45 ke o guani
ki ŋmianba: N maadi i momɔni nni yaala ke de tieni
yaaba ne siiga kuli, yua n tie i biga, i den tieni mini.
46 Bi kuli baa gadi mi fantanma buogu nni, yaaba n
tiegi n baa yaa miala kan gbeni. (aiōnios g166)

26 jesu den maadi laa maama kuli ki gbeni o den
yedi o ŋoadikaaba. 2 yi bani ke pa sieni dana lie
ke bi baa janbi ki cuo o nisaalo biga ki teni ban joano li
dapoanpoanli po ki teni ban kpa o 3 sala yidikacianba
yeni udogu ni kpela den taani Kayifa lojagu nni 4 bi
den jagi ki baa cuo jesu ki teni ban kpa o. 5 bi den
yedi ke landa tua mi jaanma yoginu ke bi niba n da
ti fiini mi yiema. 6 jesu n den ye o gbaado Simoano
deni. 7 nani ban den ye mijiema kaanu o pua den cua
ki kubi yaa badiga n yi alibate ki gbie yeni tulale ke o
daagu pa o den wuli o jesu yuli po. 8 biŋoadikaaba n
den la lani bi pala den beni ki bi yedi: be yaa po yo ke
yi biani yaa tulale n yene. 9 bi bi baa fidi ki kuai li
tulale yaa ligin yabi ki pa aluoda. 10 jesu den bandilaa
bonla ki yedi be yaa po yo ke yi jaligi yaa pua n tiena?
o tieni boŋanle npo. 11 yi baa pia aluoda ke bi ye yeni
yoginu kui, ama mini wan ka. 12 wan wuli n po laa
tulale yeni otieni la ki baa ŋanbi nkuuma. 13 n maadi
yi moamoani ban baa waani olabaaliŋamo naankani
kuli ŋanduna nni bi baa togidi o pua ne n tieni yaala
npo. 14 judasa bi piiga n ŋoadika liediba siiga yua den
gedi bani utienu sala yidi kaaba kani. 15 ki yedi yi baa
pa nni be n yaa janbo ki teni yi? bi den yedi o, ligi
bidi pii ta. 16 ki cindi laa yoginu o den kpaani wan
baa tieni maama ki janbo ki teni ba. 17 li dacincinli

yaa paano n ki pia dabinli daali jesu ŋoadikaaba den
maadi ki yedi abua tin gedi le ki ban ŋanbi a po Paki
jiema. 18 o den guani yedi ba gedi mani udogu nni o
ne deni ki yedi o, canba yedi daa n yoginu nagini n
bua n bua ki di Paki jiema yeni n ŋoadikaaba ayaa
deni. 19 bi ŋoadikaaba den tieni jesu n den yedi ba
yaala ki ŋanbi Paki jiema. 20 ku dajuagu n cua o den
kali usajekaanu kani yeni o ŋoadikaaba. 21 ban den
di yaa yoginu o den yedi ba imoamoani n waani yi
siiga niyendo baa janbi nni 22 li den biidi bi pala ki
yagi bi yama, ke bi siiga yua kuli den cindi ki bualo
canba li tie mini yo? 23 o den goa ki ŋmiani ba yua n
taani ki tuuni o nu ku saatiagu nni wani n baa janbi
nni. 24 onisaalo biga caa nani lan diani idiani o po
maama yeni, ama fala baa ye yeni yua n baa janbi o
nisaalo bi li den baa ŋani ki cie lan daano po bi yaa
den mali o. 25 judasa yua n den baa janbo den yedi o,
li tie mini yo jesu den goa ŋmiano ayedi aba la. 26 ban
den di yaa yoginu jesu den ta paano ki jaandi ki jendi
ki tenba o ŋoadikaaba ki yedi ga mani ki ŋmani li ne
n tie n gbanandi. 27 o go den ta ki tadi ñokaaga ki
jaandi ki mia utienu ŋanbili li po ki teni ba ki yedi
yi kuli n ño mani. 28 kelima li ne n tie n soama yaa
ma n wuli ti tuonbiidi sugili po. 29 n kan go ño bu
duven tibu bonluonkaala daama hali min go baa ti
taani yeni ki ñoma bon panma n Ba diema nni. 30 ban
den yindi utienu yani bi den ñani ki gedi olife tiidi
juali po. 31 lani jesu den yedi ba ku dajuagu nne n baa
tua yi po li tingbali bonla nani lan diani maama 32 n
baa pua ki kpa o yankpaalo u pekulu mon n yadi ama
n yaa ti fii bi bi kpienba siiga n baa ga yi liiga ki gedi
Galile po. 33 Pieli den ta mi maama ki yedi o, ba bi
kuli yaa sani ki ŋaa ŋa mini wani kan sani ki ŋaa ŋa.
34 jesu den goa ki ŋmiano n yedi a, i moamoani ba
dinla ñiagu hali ku kotongu daa mua a baa nia nni
taalima ta. 35 Pieli den guano ba li yaa tie min taani ki
kpe yena nkan nia ke mii bana yaa ŋoadikaaba n sieni
moko den yedi yeni. 36 lanyoginu jesu den gedi wan
leni o ŋoadikaaba yaa kaanu n yi Jetisamane o den
yediba kali man ne ke min suagi liiga ki ban jaandi. 37
o den ta Pieli yeni Sebede bijaliediba o den cindi ki la
ti yanyagiciandi yeni li paboanli o niin nni. 38 lani o
den yediba li paboanli cuo nni hali ke naani nani n
baa kpe yeni sedi man ne ki yaa jaandi yeni nni ki da
guani. 39 o den foagidi yeni ba waamu ki den ba ki
labini o nunga po, ki maadi n Ba li yaa baa tuo ŋan
foagidi ki tadiñokaaga ne n kani ama lan da tua mini
ka n bua maama ama fine n bua maama. 40 o den
guani bi ŋoadikaaba kani ki sua ke mi guama guli ba o
den yedi Pieli yii fidi ki guudi nni ba yoginu waamu?
41 yaa guu mani ki jaandi ke yin da ti kua mi tulinma
nni li yan tiali bua ama ti gbanandi nan tadi 42 O go
den foagidi yeni ba mi ta liema po ki jaandi ki yedi
nBa li yaa tie keli kan tuo ŋan foagidi laa tadiñokaaga
ke se min ño a yan buama n tieni 43 ogo den guani bi
kani ki sua ke bi goa kelima mi guama den gbadi ba.
44 lani go den ñani bi kani ki foagidi ki ban jaandi mi
ta taama ki togidi o ma kpiama. 45 jesu den guani
oŋoadikaaba kani ki sua ki bi baa goa ke o yedi ba
yi baa goa ki fuo yo? diidi uyoginu pundi ke bi baa
janbi o nisaalo biga ki teno ti tuonbiidi danba nuu
nni. 46 fii mani tin fuadi mani ne yua n baa janbi
nni nagini. 47 wan den maadi ba yaa yoginu bi piiga
niliediba siiga nyua judasa den cua ki yegi yeni yaa
niba n yabi, utienu sala yidi kaaba yeni a nikpela
n den soani yaaba den taani ki pundi yeno ki kubi
igbiani yeni mu jugimu. 48 wani yua n den baa janbi
jesu den tuodi ki waan ba yaa banma n tiena ki yedi
ba yua ke n baa bibo wani yeni yin cuo o mani. 49 lan
yoginu o den cua jesu kani ki yedi n fuonda canba
yeni o den bibi o, 50 jesu den guani ki ŋiano n danli
tieni ŋan cua ki bua ki tieni yaala ton toni, lan wani
bi den bibi ki cuo jesu nu ki cuo o. 51 diidi yaa niba
n den yegi yeni jesu siiga nni niyendo den tandi o
nugu ki noadi o juga ki pedi ki jia salayidika ciamo
naacemo tubili 52 lani jsu den guani ki yedi o guani ki
ŋuuni ajuga ki kaanu kelima yua n baa koani yeni mu
jugimu baa bodi yeni mujugimu. 53 naani a ki bani
ke n baa fidi ki mia n Ba wan soani n po piiga n toa
caga lie. 54 ama li yaa tieni yeni idiani baa kua lede
nani lan yedi maama idiani nni ke li tie ti ladi li kuli n
tieni. 55 jesu den maadi yeni li niba yi cua n kaniki
kubi igbiani yeni mujugimu nani yi kpaani o naa yigo
yeni n den ye daali kuli utienu diegu nni ki bangi yii
den cuo nni. 56 lanbonla kuli ne tieni ke lan kuani
utienu nisoaginkaaba n den diani yaala ntieni lani bi
ŋoadikaaba kuli den ŋa o ki sani. 57 yaaba n den cuo
jesu yeni den gedi no salayidikaciamo deni naan kani
ke utienu maama gban banda yeni anikpela den taani.
58 pieli den ŋoa hali puoli po ki ban kua salayikaciamo
lojagu nni o den pundi ki kali yeni bi guudi kaaba ki
baa le lan baa cuoni maama. 59 sala yidi kacianba yeni
anikpela den kpaani ban baa pua jesu po yaa faama ki
ba ki kpa o 60 baa den la ban baa fidi ki tabo yeni

yaala ba ke yaaba n den tiendi o po mi siedi faama
den ye li kani ki yabi li den baa siedi n ba lie ki bi cua
61 ki yedi o naa joa den yedi n baa fidi ki mudi utienu
diegu ki guani ki maagu dana ta. 62 salayidikaciamo
den fii ki yedi o, a kan guani maama baa? yaa niba
yene tiendi a po be siedi nyeni. 63 jesu den ŋmini
salayidi kaciamo yeni den fii ki yedi o, n yedi a, ŋan
waani ti hali utienu yua n fo poa yaa tie kilisiti utienu
bijua. 64 jesu den guani ki ŋmiano fini a ba yedi la
ama n yedi a, ke a baa le ke o nisaalo biga ka utienu
jienu ki ñani ki kpendi a tawala nni tanpolo po. 65
lan wani salayidikaciamba yudaano den cuo ki padi o
tiadi ki yedi ti go bua siedin ba ki tieni be? yi gbadi ke
o sugidi utienu po. 66 yi jagi be bi den guani ki yedi o
li pundi wan kpe. 67 bi den sii ti ñinsandi o nunga nni
ki pabino yeni bi nugi. 68 ki maado ki tua soagini ti po
utienu n yedi yaala a yaa tie kilisiti waani yua n pua
ŋa. 69 pieli den kaa niini ku lojagu nni yaa pua n den
tuuni li kani den cua ki yedi o, a moko den taa ki ye
yeni jesu Galile. 70 ama o den nia biniba kuli nintuali
ki yedi mii bani ŋan bua ki yedi yaala. 71 o den tagi ki
ca bubuli ñoabu po ki baa ña puo toa yua n go tuuni li
kani den laa o, ki yedi yaaba n ye li kani ojoa ne moko
den taa ki ye yeni jesu Nasaleti yua 72 o go den nia ki
polini ki tua mii bani laa joa. 73 lan yen waamu yaaba
n den ye li kani den nagini ki yedi pieli moamoane a
moko li tie bi siiga nni yua yo kelima a maama doagidi
ki waana. 74 lanwani o den cindi ki polini ki solini o
yuli ki yedi mii bani laa joa lan yoginu ku kotongu
den buudi 75 pieli den goa ki tiadi jesu n den yedi o,
yaala hali ku kotongu daaa mua a baa nia nni taalima
ta lani o den ca ki buudi yeni paboanli.

27 U siŋaapanpangu ke sala yidikaaba cianba yeni
u dogu nni nikpela juogi ke bi baa teni ban kpa
Yesu. 2 Bi bo lol'o ki gedi yen'o ki pan ten'o Pilati yua
bo tie dogu daano i. 3 Juda yua bo janbi Yesu n bo la
ke b jia wani Yesu buudi ki kadi ke b baa kpa'o. O bo
mua ke o yaa bi janbi 'o. Ke o taa a kujapiena piitaa
yeni ki gedi ban ŋmiani sala yidikaaba yudanba yeni
bi nikpela. 4 Ki yedi n tieni t tuonbiadi ki kuadi yua
naa pia tagili ba kuli. Bi bo guani ki yed'o lani mɔ
naa ŋua ti li ŋua fine 5 O bo luni iligi yeni u Tienu
diegu nni ki ñani ki gedi ban sadi o bá. 6 sala yidikaa
yudaano n bo gandi gandi li ligi yeni ki yedi. Laa ŋani
ke laa ligi n kua u Tienu ŋanmani kpagu nni. 7 Ban
bo juogi b bo taa laa ligi ki daa o tanmaalo kpagu ke
la ya tie b canbáa 8 Lani ya po bi bo yini li kuanu
m sɔwulikaama kuanu hali yeni dine. 9 Lanwani o
saawalipualo Jeremi n bo maadi ya maama n bo tieni.
B bi gaa kujala piitaa Isaraheli yaaba n dini u daagu
maama n yeni o po. 10 Ki daa o tanmaalo kuanu nani
o diedo n bo maadi maama yeni. 11 Yesu bo sedi t
buudidaano nintuali nni ke o bual'o: a tie jufi-nba
bado bii? Ke Yesu guani ki yed'o: fini n yedi yeni. 12
Ama sala yidikaa yudaano yeni a nikpela bo jaligi
Yesu. O naa bo yedi bonli ba. 13 Lani yogunu Pilati bo
yed'o: ŋaa gbia ban jalig'a yaala aa? 14 Jesu naa bo
ŋmiani baa bonli ba. Li yaa po t buudi daano yama
bo yaadi. 15 O dogudaano bo maani ka wan luodi
yonmyendo yua ke bi niba bua'o i jufi -nba jaama. 16
Lan yogunu o yonbo bo ye ke b yi'o Balabasi. 17 U
niwuligu bo taani ke Pilati buali ba: i bua min faabi
i po ŋmaa i? Balabasi bii Yesu ban yi yua Kirisi. 18
kelima n bo bani ke bi cuo Yesu li nunponbiadili po i
li bujiali kani. 19 Wan daa bo kaa o bujiali kani o bo ke
o denpua yini ki maadi'o. Daa kua o naa niteginkaa
maama nni kelima ya ñiagu n pundi ne n la fala
boncianli t dangidi nni kelima o ya po. 20 Sala yidikaa
yudaano yeni a nikpela bo tundi bi niba ke ban cedi
ban kpa Yesu ki lodi Barnabas. 21 O buujialo bo buali
ba: min lodi ŋmaa i po? Ke bi bo yigini Barnabas. 22
Pilati bo guani ki buali ba? Tin tieni be Jesu yua ke yi
yi'o Kirisi? Bi bo yedi kpa'o. 23 Pilati bo yedi: O tieni
baa biadima? Bi gɔ bo tandi ke li paa cie ban jɔn'o
li daapɔnpɔnli po 24 Pilati bo bandi ke o ji kan fidi
tieni bonli baa kuli ke u fuugu gɔ pugini ke o taa m
ñinma ki nidi bi niba kuli nintuali nni ki yedi: Mii pia
tagili ba kuli o naa niteginkaa sɔma wulima nni. li li
yinba i. 25 U niwuligu kuli bo guani ki yed'o: o sɔma n
guani baa tinba yeni t bila po 26 Pilati bo lodi b po
Barnabas i ki cedi ke b pua yesu a gbana. ki teni o nuu
ke ban pan jɔn'o li daapɔnpɔnli po. 27 Wani o buujialo
mintela bo kuani Yesu t buujiali deili nni ki taani bi
cagili kuli ki kaa ki lind'o. 28 b B bo landi o tiadi ki
bobin'o u kpalimɔngu 29 B bo piani o badi fegiliga
yeni i kunkoni ki yilin'o ki mubini o jienu li kankagili.
Ki ji ki gbaandi o nintuali nni ki tua: t fuond'a fini
Jufi- nba bado. 30 Ke bi ji siini o po t ñinsandi ki yi
taa li kankagili ki pua o yuli 31 Ban bo ñuañuadi'o ki
gbeni bi bo bobidi o kpaliba ki guani lani'o o yaa tiadi
ki gediki jɔn'o li daapɔnpɔnli po. 32 Ban bo caa bi bo
tuogi Silena dogu nni yua ke b yi'o Simoni ke b tien'i
u paalu ke o bugi Yesu daapɔnpɔnli. 33 Bi bo pundi

ban yi yaa kaanu Gəligəta lani tie t yukuodi kaanu. 34
Ke bi ten'o u daaməngu yeni yaa ñəgu to ke wan ñu.
Ama wan bo leni waa bo ñuni. 35 Ban bo kpa'o bi bo
taa o tiayiekaadi ki təni tiatia bəbəgidi. 36 Lani ki ji
kaa guu. 37 Bi bo diani ban bo kpa'o yaali ya yuli ki
maadi: O ne n tie Jufi-nba Bado. 38 Bi bo kpaa nibiada
lie ki taani yen'o. O yendo u jienu po o tə o ganu. 39
A sancenda bo sugid'o ki fegini a yula ki tua: 40 fini
yua baa mudi u Tienu diegu ki guani maa dana taa,
gaa a yuli naanla. A ya tie u Tienu bijua ŋan jiidi li
daapənpənli po. 41 Sala yidikaaba yudanba yeni li bali
maama banda mə bo ñuad'o ki tua: 42 o bo gaa nitəba
ki nan ji kan fidi gaa o yuli. O yaa tie Isaraheli buolu
yaaba bado mənməni wan jiidi li daapənpənli po mola
ne lanwani t baa tuo ki daan'o. 43 Odugi u Tienu po i u
Tienu yaa bua o mənməni wan nan gaa'o mola kelima
o bo yedi: «ntie u Tienu bijua yo.» 44 Ban bo taani
kpaa'ba yeni ya nubiada mə bo sugid'o. 45 ki cili u
yensiicocoli li biigili bo tieni ki tinga nni kuli yaa caa
u hali u yenjuogu. 46 Li yenlibidili po Yesu bo yigini ki
tiani ki maadi: Eli lamasabataani: Lan tie n Tienu n
Tienu ba yaa po ke a ŋaa nni. 47 Ya niba n bo ye li
kani bi tianba bo gbadi ki yedi: o yi o saawalipualo Eli
i. 48 Tontoni b siiga yeni n sani pan taa u ciesuogu
ki pagini m ñinmigma nni ki fini li kankagili po ki
yugidi ki ten'o ke wan ñu. 49 O lieba bo tua cedi mani
t diidi Eli ya baa cua ki ga'o. 50 Yesu gə bo tiani ke paa
ki cabi o naano ki kpe. 51 Lanyogunu u Tienu diegu
nni kpaldəgikaabu bo padi siiga nni ki cili tanpoli ki
ban jiini hali tinga nni ki bəgidi kaani lie. Ki tinga bo
digibi ke a tana yagidi 52 A kakula bo yaadi u Tienu
nigagidiŋanba yaaba bo kpe siiga boncianli bo fii bi
tinkpiba siiga nni 53 Bi bo ñani a kakuli nni Yesu fiima
bi tinkpiba siiga nni puoli. bi bo kua u dogagidiko
nni ke bi niba boncianli la laa ba. 54 Miteeli -nba
canbáa yeni miteeli nba yaaba bo guu la ke i tinga
niginigi yeni yaa bona tieni kuli. ke ti jiwaandi cuo ba
ke bi maadi. «li ko baa tie məni ke o ne tie u Tienu
bijua. 55 Bi puobi yaaba bo ŋədi Jesu Galile ki pan baa
guud'o bo se fagima ki nua 56 Lani tie Maali Magdala
Maali jaka yeni Josefi naá yeni Zebede bila naá. 57 U
yenjuogu ke ja ba tie Aimate yua ke b yi 'o Josefi o mo
bo tie Yesu ŋədikaa i ke o mo cua. 58 Ki nagini Palati
kani ki mia ke wan taa Yesu gbannandi. Ke Pilati cabi
ke bi taa Yesu gbannandi ki ten'o. 59 Ke Josefi taa
Yesu gbannandi ki pəbini li cincenpienli nni yaala
ŋani nni 60 Ki duan'o li kakupanli nni wan bo cedi ke
gbiidi yaala u tantiagu po. 61 Magidala yua Maliyam
yeni Maliyam tua bo ye li kani ki kaa ki tiegi li kuli. 62
Lan bo fii ki fa bi bo bobini saaba daali ki gbeni yo.
ke sala yidkaaba ciamo yeni falisiani -nba gedi ki la
o dogudaano Pilati 63 ki maadi'o. T bua tiad'a ke ki
sua o daa fo o bo maadi ke dana taa daali n baa fii bi
tinkpiaba siiga nni 64 Lani yaa po ŋan cedi ban yaa
guu li kakuli hali dana taa daali ke o ŋədikaaba n daa
cua ki su 'o. ki yedi bi niba ke o fii bi tinkpiba siiga
nni laa bəndiyuami ji baa cie li bo kpiali. 65 Pilati bo
yedi ba: I minteeli -nba ye taa bi mani ban gedi guudi
nani yi bua maama. 66 Ke bi gedi ki bobini ban bo
guudi li kakuli maama; ki ŋanbi biini li kakuli ki pəli
ki tieni m banma ki sieni soje-nba ke ban yaa guu.

28 Saba jaanma ń pendi, li Laadi daacincinli
siŋaapanpangu, ke Magdala dogu Maari yeni
Maari tiano gedi ki bua gəndi li kakuli. 2 Bi sua ke
ki tinga migi boncianla, kelima O Diedo maliki ñani
tanpoli, ki jiidi, ki bigdi ku tanpabgu yu bi luoni li
kakuli yeni, ki kali kupo. 3 O den tuudi nani i taañigdi
yeni, ke o tialakaadi pieni ki cie ti kunkundi. 4 Ti
jawaanciandi ń kua li kakuli guudkaaba ban baa, ki
pabi, ki tua nani kpiema yeni. 5 Ama maleki ń ga mi
maama ki maadi bi puoba: “Yinba wani ń da jie; kelima
n bani ke i lingi Jesu ban kpaa yua li daapənpənli po
yeni. 6 O ji ki ye ne; o yiedi o, nani wan den tuodi ki
maadi maama. Cua mani ki diidi wan den dua naani.”
7 Gedi mani tonma ki maadi o ŋədkaaba ke o yiedi
bi tinkpiba siiga. Maadi mani ba ke o liidi yi, ki gedi
Galile; Lanpo i ke i baan la o. N maadi yi lani n yeni.
8 Bi puoba ń ña li kakuli kani yeni ti jawaandi, ama
ke bi pala nan mani boncianla, ki gedi tonma ki ban
waani o ŋədkaaba o laabaalŋamo. 9 Jesu ń tuogi ba u
sanu nni, ki maadi: “N fuondi yi.” Ban nagni ki gbaani
o nintuali, ki cuo o taana. 10 Lanwani i, Jesu ń maadi
ba: “Da jie mani; gedi mani ki maadi naataani, ke ban
gedi Galile, ke lankani ke bi ba la nni.” 11 Ban den
paa u sanu ki caa, li kakuli guudkaaba bi tianba den
kua u dogu nni, ki dugni salga yidkaacianba yaali n
tieni kuli 12 Ban taani ki kali yeni u dogu nni nikpelba
ki juogi ki bibni bi guudkaaba i ligi boncianla, 13 Ki
maadi ba: Maadi mani: “O ŋədkaaba den cua ku ñiagu
nni ki ludi ti ke ti gəa, ke bi suni ki ñani o gbannandi.
14 Li ya tie ke Gufeneeli gbadi, ti ba maadi ki səngi o
pali, ki maadi ki fie yi. 15 Bi guudkaaba ń ga i ligi, ki
tieni nani ban maadi ba maama, Lani ya maama n
ji yadi Jufinba siiga hali yeni məlane. 16 Li piiga n

ŋɔdkaayendo ń gedi Galile, Jesu ń bi waani ba ya juali
po yeni. **17** Ban la o, ban baa ki gbaani o nintuali. Ama
tianba den ye yeni tama. **18** Jesu ń nagni ki maadi ba
ne: “bi teni nni Tanpoli yeni ki tinga po paalu kuli.
19 Gedi mani i nibuoli kuli nni ki ban batise ba, Báa
yeni Bijua yeni U Tienu Foŋanma yeli po, ban tua n
ŋɔdkaaba. **20** Yin tundi ba ban cɔlni min waani yi yaali
kuli. Lani n yeni, n ye yeni yi daali kuli hali ŋanduna
juodma. **(aiōn g165)**

Marka

1 U tienu bijua Jesu kirisi laabaalŋanmo cilma **2** Nani
lan diani nandi osawalipualo Isahi tili nni. Ya nua
min sɔni ya tondo a kani. **3** O tie ya nnilo kpaandi li
fuali nni ki maadi ke; ŋanbi mani t yonmdaano sani
ke lan tua sansiedu. **4** San bo cua ki wuli bi niba m
ñima li fuali nni ki wangi'ba ke ban lebidi bi pala ki
ŋaa t tuonbiadi. Ke o Tienu n tieni b po sugili bi po. **5**
Jude dogu nni yaaaba yeni Jelisalemi yaaba kuli bo
cuoni Jan kani. B bo tuo ki waani bi tuonbiadi ke Jan
wuli'ba Jude kpenu nni. **6** Jan bo laa li liadili ke b lugi
yeni u yuoyuogu kobidi ki loli li gbanli o ciaga nni.
T ñankpandi yeni t siidi n bo tie o jiema. **7** Jan bo
waan'ba ki yedi: o tiano gɔ ŋua n puoli ki pia u paalu
boncianli ki cie n i. Mini k pundi yua ba gbaani ki
gbindi o taacaagbani **8** Mini wani wuli yeni m ñima
ama wani baa wul' i yeni fuoŋanma i. **9** Lani ya daali
ke Jesu bo ñani Gaalile dogu nni Naasaleti nni ki cua
Jan kani ki gɔ wul'o Jude kpenu i **10** Jesu n bo ñani
mi ñinma nni yaa yogu o bo la ke tanpoli luodi ke
fuoŋanma ñani ki naani ki lanjiepienga yeni ke baa
jagini o po **11** Li yogu o nialu bo ñani tanpoli po ki
maadi: O ne tie n bijua n pia li pakɔnli o po boncianla.
N taa n buama kuli ki teni ŋa. **12** Ama fuoŋanma bo
tudi'o ki gedi yen'o hali i tinkuonga nni. **13** O bo tieni
danapiina ke Sitaani bigin'o, o bo ye yeni t muayandi
ke maleki-ba ke u Tienu maleki -nba caan'o. **14** Ama
ya yogu ke b bo cuo Jan batisi Jesu bo cua Gaalile ki
wangi u Tienu laabaaŋanmo. **15** O bo maadi «u yogu
kuli pundi n yeni u Tienu diema mo nagi. Lebidi mani
i yama ki tuo u Tienu laabaaŋanmo. **16** Jesu bo baa
Gaalile ñinciama kani o bo la Siimo yeni o waaalo
Andele. B bo lu bi janbuandi m ñinma nni ki kpaani
i jami kelimaa b kuli bo tie jankpaanla i. **17** Jesu bo
yedi'ba: «cua mani ki ŋɔdi nni n baa cedi yi ya co
bi niba i» **18** Li yogu li yogu b bo ŋaa b janbuandi
ki ŋɔdi. **19** Jesu n bo cuoni ki juandi waamu o bo la
Zebede bila Saaki yeni o waalo San o ñinbiagu nni ki
ŋanbidi bi janbuandi **20** Jesus bo yiin'ba ke bi siedi
ŋaa b báa Zebede u ñinbiagu nni yeni b tuonsɔntiadi
kuli ki ŋua Yesu. **21** Jesu yeni o ŋɔdikaaba bo pundi
Kafarnawomi dogu nni saaba daali ki li jaandieli nni
ki bangindi yaaba n ye lienn u Tienu ñɔmaama **22** O
bangima bo yaalidi'bi, kelimaa o bo bangi yeni yikodi
waa bo bangi 'ba nani li bali maama gbanbanda yeni
kaa **23** Ke li sua ja ba ye li kani ke i cicili biadi ŋua'o ke
o yigini ki maadi: **24** Nasaleti Yesutinba yeni fini be
yaa po i? A cua ke ŋan biani 'ti yoo oo? N bani ŋan tie
yua. A tie u Tienu niŋanmo i. **25** ke Yesu gaa t naajadi
ke maadi: «suoni mani lan kani ki ña o nini» **26** li
yogunu o ja yeni bo jiidi ki baa ke t tagi biidi yeni
bua ña ki yigini ki kpandi o nialu. **27** Li bo yaa lidi ya
niba bo ye li kani. Ke bi buali bi lieba ne mɔ tie be yo
oo? I tundi paani ke o tundi yeni yikodi i. O cedi ke
a pola mɔno cɔlni o maama **28** Lan yognu mɔno ke
Yesu yeli doni Gaalile dogu nni. **29** Ban ñani jufi -nba
tantaandieli nni ya yogu ke Yesu yen Saaki yeni San
gedi Siimo nba deni. Ke li sua ke Simo cuado dua yeni
u gbannantongu. **30** Li yogu mɔno ke b maadi wani
Yesu li gbannnanbiedi maama **31** Ke Yesu bo cua ki
cuo o nugu ki fiini ki sien'o ke ogbannandi sɔngike o
fii ki candi'ba. **32** li yenjuogu bi niba bo taa a yiama
kuli yeni yaaba ke a pola ŋua'bi ki gedi yen'ba Yesu
kani **33** ke u dogu nni niba kuli taa ki ye u diñɔbu kani
34 Ke Yesu paagi yaaba kuli bo yia, ki gɔ beli ki yaani
i cicilibiadi. O bo ki cabi i cicilibiadi ke ban maadi
mɔno ki dugini b bo bani wan tie yua. **35** Yesu yagidi
ki fii ki gedi naani ke oba ki ye ki jaan i. **36** Ke Siimo
yeni o lieba ŋua ki kpaa'o. **37** ki la'o ki maad'o ke bi
niba kuli kpaan'o. **38** ke o maad'ba ya cuoni mani tin
gedi u kaantianu. I dingbanbinmu nni ke min pan
muandi lan po mo, ki dugini lan po n cedi ke n baa **39**
Lani ke Yesu tɔgini Gaalile digbana kuli nni ki maadi u
Tienu laabaaŋanmo jufi -nba tantaan diena nni. **40** o
gbaado bo cua ki gbaani ki mia ki yedi: A ya bua a ba
fidi ki paagi n i. **41** m ninñinma bo cuo Yesu ke tandi o
nuugu ki sii'o ki yedi: n bua a agbannu n ŋanbi. **42** Ke
li yogunu o gbaado bo siedi ki sua o gbanu kuli ŋanbi.
43 Ke Yesu maadi ke wan tuodi ki siedi li kani ki kpaa'o
44 ki maadi: cuo a ñɔbu ki daa cedi oba n gbadi. Ama
ŋan gedi ki pan waani sala yidikaaba. Ki tien'ba m
ŋanbima paalu nani moyisi n bo bili maama ke lan
tua bi sieda.» **45** ama oja yeni n ñani ya yogu ke o
kpaandi li maama kaan kuli. Lan po n bo cedi ke Yesu
ji bo kam fidi kua u dogu nni ya yogu ke bi niba bo
la'o. O bo yi ye u dogu kuni naan kan ki ñiana k ye.

2 Yesu bo tieni nani dana lie yeni ki guani
Kaparnawomi dogu nni ke bi niba gbadi ke o ye
deni. **2** ke bi tigidi ki gbie deni ke finfanm ji t ye baa o
diñɔbu kani. Ke yesu tundi 'ba u Tienu maama. **3** Bi
niba bo tugi o yiamo hali ke o Taana kuli kpe. ke bi
cua yen'o Yesu kani **4** Bi niba bo yia i ke b kan fidi

pundi yeni o yiamo Yesu kani Ama bi bo doni Yesu n
ya dieli yuli po i ki cibi ki londi ki jiin'o Yesu kan ke
dua li ganli po. 5 Yesu n bo la ke bi pia li dandanli
yeni ke o bo yedi yua ya gbanu kpe yeni yeni ke: «n
bijua a bàà a tuonbiadi sugili» 6 Ama li bali gbabanda
dianba bo kaa li kani ki maadi bi pala nni ki tua: «
7 Li tieni ledi ke o ne wan maadi nanda i? O sugidi u
Tienu i ŋmaa ba fidi ki di o nisaalo tuonbiidi sugili li
yaa tie u Tienu baba ya kaa. 8 Li yogunu mɔno Yesu
bo bandi b pala nni n maadi yaala. O bo yedi'ba be yaa
po i ke i maali i pala nni n yeni? 9 Lan bona lie nni
n diidi ya maama paa i? a bàà a tuonbiadi sugili fii
taa a kakalugu ki ya cuoni. 10 Bandi mani ke o nilo
bijua pia yiko ki tinga ne po ki baa fidi puni bi niba
bi tuonbiadi sugili. O bo yedi o yiamo. 11 Fii ki taa
a donduanu bonla k ya kuni. 12 Li yogunu o ja yeni
bo fii ki taa o kakaligu ki pan caa. Ke bi niba kuli ji
nua'o. Li bo lidi bi niba kuli ke bi ji yigini ki pagi u
Tienu ki tua: tin daa kpeli ki la ya bonla ne buolu.
13 Yesu bo guani ñani ki gedi m ñinciama kunu ke u
niwuulugu cua o kani ke tundi'ba. 14 Jesu bo cuoni
o bo la Alife bijua Levi. O bo kaa lonpo diegu kani
ke o maadi'o «ya ŋua'n» ke o bo fii ki ŋɔdi Yesu. 15
Li ya puoli po Yesu bo kaa Levi deni ki baa je yeni t
tuonbiadi danba yeni lonpo gaala yeni o ŋɔdikaaba. Li
kani bi niba bo ŋɔdo ki yabidi 16 U Tienu tili banda
yaaba bo tie gbanbanda n bo la ke Yesu jeni yeni a
lonpogaala yeni t tuonbiadi danba yeni. Ke bi maadi o
ŋɔdikaaba: laabaal ke o dini yeni a lonpogaala yeni t
tuonbiadi danba. 17 Yesu bo gbadi ki maadi'ba: yaaba
n pia laafia naa bua dogda se yaaba yia. Mii cua bua ya
yi bi niŋanba kaa, n cua bua ya yi t tuonbiadi danba i.
18 Jan ŋɔdikaaba yeni falisiani -nba bo loli u ñɔbu i.
Bi niba bo cua Yesu kani, ki yedi'o: Be tieni ke Jan
ŋɔdikaaba yeni Falisiani -nba ŋɔdikaaba loli u ñɔbu i?
Be tieni ke fini yeni a ŋɔdikaaba naa loli? 19 Yesu bo
buali 'ba: yua ke bi yiin'o li puokuanli jaanma ba fidi
ya kaa konma ya yognu ke o puocaano calo ye b kani
i? hali bani baa ye yeni yo lan waagi maama kuli b
kan loli ñɔbu. 20 Ama adana cuoni ke bi ba ñani o
puocaano Calo. Lan dana nni ke b baa loligi u ñɔbu.
21 Nilo baa kan taa li cabipanli ki ŋali ki tugini yeni
li liadikpeli. A ya tieni n yeni li cabipanli ba dadi ki
padi a cabikpeli. a cabipaana n mɔ tolitoli ki findi. 22
Nilo ba mɔ ka taa m daakaama ki tieni ñinbobikpeli
nni kelima o ya tieni n yeni m daakaama baa mɔ ki
pudi li ñinbobili. m daama yaa n ye li ñinbobili n gɔ
biidi. Ama a ya tieni m daama li ñinbobipanli nni. 23
Li bo tie saaba daali ke Jesu yeni o ŋɔdikaaba pendi
u kuanu nni ki dogi i difiandi. 24 Falisiani -nba bo
yedi: «Diidi mani be tieni ke b tiendi yaala n kua m
fuodima daali.» 25 Yesu bo guani ki yedi'ba: «Yii kpeli
cogi Davidi n tieni yaala wan bo luo m jiema aa? ke m
koma cuo'o wani yeni ya niba bo ye kuli. 26 Li nan
bo tieni ledi ke Davidi bo kua u Tienu diegu nni. ki
taa sala ke wani yeni o ŋɔdikaaba ŋmani. Ama ke li
nan bo cabi ke u Tienu sala yidikaa baba i n ŋmani li
paanu. 27 Yesu bo yedi 'ba: «saaba ye bi niba po i; bi
niba kaa ye saaba po. 28 Lani po n cedi ke saaba mɔno
ye o nisaalo bijua nuugu nni.

3 Yesu bo guani kua jufi -nba tantandieli nni. O ja bo
ke o nuugu kpe. 2 Yaaba bo ye li kani bo kpaag'o
ki ba diidi Yesu ya baa paagi'o m fuodima daali. Ke
ban jalig'o. 3 Yesu bo yedi o ja yua ya nuugu bo kpe
yeni: «fii gi sedi t siiga nnni». 4 Lani ke Yesu yedi u
niwuligu: «i tuo tin tieni li bonŋanla bii u bonbiigu bi
niba fuodima daali gi gaa o miali bii ki ŋaa wan bode»
ama b bo ŋmini suooo. 5 Yesu bo nuali'ba yeni li pabiili
kelima b bo fiini b pala ke li juagi. Lani ke Yesu yedi o
ja yeni «tandi a nuugu» ke o tandi o nuugu ke Yesu
paag'o.» 6 Li yogunu mɔno faalisiani -nba taani kali ki
ji juogidi ban baa tieni maama ki cuo Yesu ki kpa'o. 7
Li po ke Jesu yeni o ŋɔdikaaba gedi m ñinciama kunu.
U niwuligu boncianla bo ñani Galile ye Jude ki ŋua
'o. 8 Jelusalemi dogu, Idume bii juudeni yaa kandima
yeni ya diema kpia Tiir yeni sidɔn. Li niwulugu bo
cuoni Yesi kani kelimaa bi bo bani wan suani yaali. 9
O yedi o ŋɔdikaaba ke ban kpaani u ñinbiagu ke wan
kua, kelima u niwuligu baa mad'o 10 Wan bo paagi bi
niba boncianli yeni, yaaba bo ye li kani kuli ki yia ji
bo tudi bi lieba ki gba ban si'o. 11 T tagibiidi danba
ya la'o ya yogunu kuli bi yio gbaani o nituali nni ki
ya tandi: «ki tua a tie u Tienu bijua» 12 Ama o bo yi
yie ki maadi ke ban daa cedi ban bandi wan tie yua.
13 Yesu bo doni li juali po ki yini wan bua yaaba ke
bi cua o kani. 14 O bo lugidi piiga n nibilie ki yin'ba
b tondiba. Ke bani n baa fidi ki ya ye yen'o, ke wan
suan'ba ke ban ya caa ki wangi u Tienu ñɔmaama 15 O
bo pun'ba u paalu ke ban ya diali k ñangi t tɔgbiidi.
16 wan bo yini niba piiga n bonbilie yaaba yela nne
simɔni yua ke o bo pul'o Piali. 17 Saaki yen o yualo
San Zebede bijaba. yaaba ke Yesu bo pul'ba. Boanɛr
li niima n tie yua maadi nani i tatandi yeni. 18 Yeni

Andre, Filipa, Bartelemi, Matio, Toma, Jak Alifebijua,
Tadide Simə Zeloti. 19 Yeni Juda ISkariyoti yua bo t
kuad'o. 20 Lan pugini waamu Jesu yeni o ŋədikaaba
bo kuni denpo. Ke o niwulugu gɔ taani ban ye naani
yeni ki yabi ke wani yeni o ŋədikaaaba t ki bàà yaama
ki baa je. 21 K jesu niba bo gbia ke b maadi ke ban
taa'o kelima b bo tua ke o yanma nni n biidi.» 22 U
Tienu maama gbanbanda bo ñani Jerusalemi ki cua.
b bo yedi «Belisebul yua tie o pola bado ke o kubi o
ya paalu i ki bieli o pola» 23 Yesu bo yini'ba o kani
kaalindima ki pua'bi m kpanjama: «Sitaani tieni ledi k
guani beli sitaani i? 24 Ya dogu nni ke bi niba gɔ ki
kɔni yeni bi lieba laa dogu kan fidi ya se ke li ŋani.
25 Ya diegu nni ke bi niba gɔ ki kɔni b ŋmiali nni li
diegu kan fidi ya se ke li ŋani. 26 Li tie ke sitaani ya
guani kɔni yeni o bá li waani ke o paqalu bɔgidi n
yeni, o kan fidi ye se o juodi n yeni. 27 Ama nilo ba
kuli kan fidi kua o gbanmandaano deni ki fidi fie o
piama. 28 Yesu bo yedi n baa maad'i i mənməni bi
niba n tieni ya tuonbiidi bbi bàà sugili b tuonbiadi po,
yeni ban sugi u Tienu ya sugidi. 29 Ama yua sugi u
Tienu fuoŋanba wani kan bàà sugili hali a bada. Ama
lan daano kan fidi ya ye hali o hjuodima ki kan tieni
tuonbiidi». (aiōn g165, aiōnios g166) 30 Yesu bo maadi li
kuli ne agbanbanda kelimaa bi bo tua ke o pia o tɔgu
biigu. 31 O naá yeni o waamu bo cua ki se cancanli ki
sɔni o nilo ke wan yiin'o 32 Li sua ke o niwuligu kaa ki
lind'o. Oja den yedi a naá yeni a waamu kaa cancanli
ki kpaani ŋa 33 Yesu bo ŋmiam' i ŋmaa tie n naá yeni
n waamu. 34 Lani ke o bo 35diidi yaaba kaa ki lindo
yeni kuli ki yedi: n naá yeni n ninjanba n yeni. 35 Yua
pia li dandanli n po ki tiedi n yanbuama lan nilo n tie
n nijua yeni n nisalo yeni naá.

4 Yesu gɔ bo ye yen'ba m ñinciama kunu ki bangib'ba.
Ya niwuligu yabi bo kaani kim lind'o. O bo kua ki
kali u ñibiagu nni m ñinma po. Uniwuligu kuli bo se li
gbangbanli po i. 2 O bo pua m kpanjama ki bangi'ba
ya bona n yabi. Ki yed'ba m bangima yogu. 3 cengi
mani o kpaalo n bo ñani ki bua yaa buu. 4 Ya yogu ke
o buu bonbintiana bo baa u sankunu i. ke o bonyugida
bo cua ki dini. 5 bonbintiana mə bo baa a tancagida
po naan kani ke tanyoma ki ye. Li bo gbaa pani kelima
li kani tandi ki ji. 6 Ama u yienu n bo doni li bo kuodi
kelimaa li bo ki pani ki jiini məno. 7 Ya binbitiana mə
bo baa t kunkondi ñaga yeni t kunkondi bo fii luoni
ki laa fidi loni puu kuli. 8 Ya bonbitiana bo baa ki
tinŋanga yeni bo pani ki kpedi ki loni. bonbitiana bo
loni piina ki ya caa ke tiana mo loni piiluob, ke tiani
mə loni kobiga. 9 Lani ke Yesu bo maadi: yua daani ki
pia atuba ki baa gbadi wan gbadi.» 10 Jesu n bo ye
o baba o ŋədikaaba piig n bonbilie yeni bo nagini o
kani ki bual'o o kpanjama yeni niima nni 11 O Tienu
n puni yinb'ba ke i bandi o diema nni tuonli, ama
yaaba ji ye ne kuli li tie min ya puab'ba m kpanjama
i. 12 lan yeni b baa nua yeni bi nnuni ama bi kan la
puu kuli bi baa gba yeni bi tuba i, yeni ba gbaa yala.
Ama bi kan cengi puu kuli. Lani n tie ban da lebidi ki
guani u Tienu kanike wan tieni bi po sugili. 13 Yesu
bo guani ki yedi'ba: i mə ki bani m kpanjama yeni
bundimi yo oo? Li ya tie n yeni i baa tieni ledi ki
fidi bandi ya kpanjama sieni i? 14 O kpaalo n pagi ya
bonbii tie u Tienu maama i. 15 Bi nitiaba tie nani ya
bonbii baa u sakunu yeni. Bi ya gbadi u Tienu maama
ya yogu sitaani yi cua ki li yogu ki ñani li maama kuli
b pala nni. 16 Bi nitianba mo tie nani ya bonbii baa a
tancagida n yeni bi ya gbadi u Tienu maama ya yogu
bi tuoi toma toma yeni lipamanli. 17 Ama baa pia
jiimɔni b pala nn i bi kan fidi juuni sedi u yebiadu ya
cua, bii bi niba ya wangi'ba fala Yesu maama po toma
toma se ban lebidi ki baa. 18 Bi nitianba mo tie nani
ya bonbii n baa t konkondi nni bani mo tie yaaba n
gbadi u Tienu maama i. 19 Ama n yema yanyandi yeni,
ŋaimanbuadi, yeni bonbuakaatiana li kuli yi taani ki
di o Tienu maama yeni li ji kan fidi sɔni tuonli. (aiōn
g165) 20 Ama tianba mo tie nani ya bonbii n baa ki
tinŋanga yeni, ban wani tie yaaba tuo u Tienu maama
ki tuo ma ki luoni. bi nitianba loni bonbii yenli, piita
taa, bitianba piiluoba luoba, b tianbi kobiga kobiga.»
21 Yesu bo guani yedi'ba: oba kan cuoni li fidilisanli ki
cibini l bobli nni ki ŋəgini li po. Bii ki gubini u gadogu
nni. Bi yituani u tuntuankaanu i 22 Kelimaa li ba kuli
k ye ki wuoni ke bi kan wuodi. lba kuli ki ye ki duagi
ke b kan dɔgidi. 24 O bo yedi 'ba: yi cuo i ba yeni yi
gbadi ya maama. Yi gaa Tienu maama ki sɔni li tuonli
maam, i paadi mə gɔ baa t dɔ n yeni ke li bonli gɔ
pugidi. 25 Lani ya po bi ba pugini yua daani wan ŋanbi
daani ama yua k daani b baa ñani wan pia yali. 26 Yesu
gɔ bo yedi: «U Tienu diema tie nana oo kpaalo n yi
buli i bonbii ki tinga yeni. 27 Wan guani yeni wan nua
u yienu yeni u ñiagu kuli, ya yogu kuli li bonbulikaala
baa pa ki kpedi hali ŋanma ke waa bani lan maama 28
Ki tinga n yi cedi i bonbii nm pa. Li cili a kinkaga i ki
tuani ti fiandi ki juodi m bonbinma 29 i bonbii ya beni

ya yogu b baa taa o guadgu kelima li yogu pundi. 30
Yesu go bo yedi: t baa nangi u Tienu diema yeni be i.
lilaa kpanjama ke ti bo yi pua ke m bundima ye i. 31 U
Tienu diema tie nani ya kpintiigu ke b yi'u mutardi
yeni bii li baa ñidi ki cie ŋanduna bonbii kuli. 32 Ama
b ya buli ya yogu li paa t kpedi ki cie u gɔgidigu tiidi
kuli gi go tɔ a bengbenga hali ke a bonyugida baadi
tiendi b tedi li po. 33 O bo pua m kpanjama boncianli
yaali naani yeni wan pua yaama. ki wangi bi niba o
laabaaliŋanmo nani bani nbaa fidi ki ji gbadi maama
34 O bo maadi yen'ba kaa pua kpanjama. Ama wani
yeni o ŋɔdikaaba yeni bo piadi ki ye b baba i. O yi
bundi'ba li kuli. 35 Li daali yenjuogu Yesu bo yedi: tin
puodi mani ne po ya boanjali. 36 Lani ke o ŋɔdikaaba
taa'o yeni ya ñinbiagu nni ke bi bo ye. ke bi kuli gedi
ki ŋaa u niwulugu li kani. ke bi tɔbi mo ŋua'o yeni
bi ñinbiadi 37 ke u faabiadigu ti fii fiindi a ñinguona
ke u ñinbiagu bua pan gbie. 38 Le sua ke Yesu dua u
ñinbiagu puoli po ki ki gɔ. Ke b fiin'o ki yed'o: canbáa
ŋaa bani ke ti bua kpe yaa aa? 39 O bo fii ki yie u
faagu po yeni li bali ki maadi: «cedi fuugu» ke u faagu
yeni m ñinciama kuli duani suoo. 40 Yesu bo guani
yedi'ba: «be cedi ki jie n yeni? i ki dugi n po yaa aa»
41 T jiwaandi bo kua'ba boncianli. Ke bi ji maadi yeni
bi lieba: O ne wani tie ŋmaa yo ke baa u faagu yeni m
ñinciama kuli tuodi o maama i.

5 B bo pundi Galasenia diema yaaba kpenu jaali kani.
2 Yesu n bo ñani u ñinbiagu nni ya yogu. o tagibiigu
n bo ye ya ja nni nbo ñani a kakula po, ki tuog'o. 3
O ja yeni bo li ye a kakula nni oba kuli bo kan fidi
lol'o baa yeni i kudi seseli. 4 bi bo kpeli ki kpa kpaa
ki loli o taana yeni i kuduseseli. O bo yi fidi ciecie li
kuli ki dadi yaadi t kudi nilo ba kuli bo ki fid'o. 5 ya
yogu kuli, u yensiinu yeni u ñiagu o bo yi ye a kakula
nni lini yaa kaa a juana po ki kuudi kaa suondi. ki
jaagi wani o bá ya taana a tana ki duoli 6 Wan bo la
Yesu hali fagima. o bo sani ki cua ki gbaani o nintuali
nni. 7 ki kpaandi ki maadi: «be n ye mini yeni fini
siiga nni, Jesu u Tienu yua ye tanpolu bijua? U Tienu
yeli po mia sugili k daa wangi'n fala. 8 O bo maadi
yeni kelima o bo gbadi ke Yesu yedi: fini o tagibiigu
ne ña o ja ne nni» 9 Yesu bo bual'o: «a yi ledi?» o
bo ŋmian'o n yi niwuligu kelima t yabi. 10 O bo mia
yesu ke wan daa beli'ba ki ñani'ba u dogu yeni tinga
nni. 11 Li bo sua ke i duoli ye li juali kani ki ŋmani ti
muadi. 12 Bi bo mia Yesu ki maadi: A ya beli 'ti ŋan
nan cedi tin ŋɔdi i duoli 13 Yesu bo cabi u sanu ke
bani t tagibiidi yeni ñani o ja yen nni ki sani ki pan
kua i duoli nni. ke li duoli kuli ñani li juali po ki sani
sani ki pan mñinciam nni ki bia b kuli. b bo pundi
duoli tuda lie. 14 Yaaba bo kpaa li duoli yeni bo sani ki
pan waani li laabaalo a longbana nni yeni li dogu bila
kuli nni. Bi niba boncianli bo ñani ki gedi ki pan diidi
yaala tieni. 15 Bi bo pundi Jesu kani ki la ya ja bo pia u
tagibiigu yeni ke o kaa ki ŋanbi lani ti tiadi ki kaa ke
bonli ki pia'o ke t jiwaandi cuo'ba. 16 Yaaba bo la u
tagibiigu n bo ye yua nni; bi bo togidi yaaba cua li
kani lan tieni maama ke t tagibiidi ñani oja yeni kani
ki kua i duoli nni 17 lan ya po ke bi bo mia Yesu ke
wan ña bi tinga nni. 18 Yesu nbo bua kua u ñinbiagu
ya yogu, t tagibiidi n bo ye yua yeni nni yeni bo mia
ke wan cedi wan yegi yen'ba. 19 Ama Yesu bo ki tuo.
Ama li yogu o bo yed'o: «Ya kuni a deni po a buolu po
ki pan waanb'ba u Tienu n tieni a po yaala kuli, yeni
wan tieni a po ya niinm n gbadima 20 O ja yeni bo
gedi ki pan wangi dekapola dogunni Yesu n tieni o po
ya tuonŋanma yeni ya ciila bonla n yabi maama ke
o yaalidigu cuo'ba. 21 Jesu bo guani kua u ñibiagu
ki guani puodi ki gedi ne po ya kpenpuoli jaali kani
ya niwuligu n bo taani o kani bo yabi, ke o fii se m
ñinciama kunu. 22 ke juffi-nba tantaandieli nn canbáa
yua ke b yi'o Sayirisi bo cua pundi Yesu kani ya yogu
ki la'o yeni, o bo gbaani o taana kani. 23 Ki miad'o
sugili hali boncianla ki yed'o ke o bisalo yia hali ki
bua kpe. ke ŋan li cua ki ban maani a nuugu o po ke
wan paagi ki ya ye. 24 Yesu n bo yegi ye'o ya niwuligu
yabi bo ŋua ki miab'o 25 O pua mɔ bo ye li kani ke o
sɔma ña hali piig n bina lie 26 O bo la fala boncianli
yeni ya dogidiena yabi kani, ki biani o piama kuli;
ama yeni li kuli li bo tu; li bo li biagidi ki pugidi. 27 o
bo gbadi ke b maadi Yesu maama, o bo nagini o puoli
u niwuligu nni ki sii o tiadi. 28 Kelima o bo yedi o
pali nni n ya fidi sii ba o tiadi baba n baa paagi. 29 Ya
yogu ke o bo sii 'o o sɔma yeni kuli bo kama sedi ke o
gbanu kuli paagi. 30 li yogunu mɔno Yesu bo bandi ke
u paalu ñani o niini. O bo ŋmagidi ki buali u niwuligu
ŋmaa sii n liadili? 31 O ŋɔdikaaba bo yed'o: a nua u
niwuligu n miabi maama ke a nan gua yedi ŋmaa sii'n
i? 32 Ama Yesu bo diidi b kaalindima kaa bandi yua
tieni lan bonla. 33 O jawaanbu bo cuo o pua yeni ke
o digibi kelima o bani yaala n tieni ninni. O bo gedi
gbaani Yesu nintuali nni ki waanʼo i mɔnmɔni kuli.
34 o bo yed'o n bisalo a dandanli n tieni a po yaali n

ŋani. gedi yeni a yanduama a bàà laafia a yianu po. 35
Wan bo maadi yen'o ya yogu li bali maama bangima
yudaani yeni bi niba bo ñani bi deno po, ki tuogi ki
yed'o: A bisalo kpe'o be tieni ke a gɔ mabidi cabáa i?
36 Ama Yesu bo gbadi ban maadi yaalia; o bo yedi li
bali maama dieli canbáa: ŋan daa jie daani n n baba
37 O bo tuo ki baa yegi yen'o. li ya tie piali Jaka yeni o
waalo Jan 38 Ban bo pundi li bali maama bangima
dieli Yesu bo la ya niwuligu n yabi, ke bi tianba buudi
ke bi tɔbi tiendi u fuugu ki tandi yeni u paalu. 39 Wan
bo kua u diegu yeni nni o bo yedi'ba: Be tieni ki buudi
buudi ki gɔ tiendi tiendi u yaalidigu nanda i? i biga
naa kpe kaa o gɔa yo. 40 o ñuad'o ama o bo ñani bi
kuli cancanli ki i biga báa yeni o naá yeni wan bo yegi
ya naataani yeni ki kua yen'bi ki biga n dua naan kani
41 Yesu bo cuo ki biga nuu i ki yed'o «talita kumi» li
bua yedi ke: i jifanbiga n yedi ŋa fii. 42 li yogu mɔno
ke i biga fii ki gɔ cuoni, kelima li jifanbiga bopia piiga
n bina lie i. U yaalidigu bi cuo'ba boncianla. 43 Yesu
bo ten'ba li lanbonli k ban daa maadi nilo ba kuli. O
go bo yed'ba ke ban ten'o li bonjekaali

6 Yesu bo ñani li kani ki guani o maadogu nni. O
ŋɔdikaaba n bo yegi yen'o. 2 M fuodima daali ke o
pundi, o bo kua li bali maama bangima dieli nni ki
bangi'ba. U Tienu maama niba boncianli bo cengi o
maama ke li gɔ mangi'ba. B bo yedi «o ne mɔ bàà m
yanbanma ne le yo oo? ŋmaa n ten'o ya yanfuoma
na? «O tieni ledi ki fidi tieni ya banciama ne yeni
o nuugu i? 3 li ki tie o kpagikpielo Mliyama bijua,
yeni Jaka, Jose, Jude yeni Simoni kaa tie o waamu
uu? O nisiaba gɔ ye ti sisiiga ne? Ban wani Jesu bo
tie b yaa po biidi. 4 Jesu bo maadi yeni'ba: b kan fali
sawalipualo yeli kaantianu se o danba dogu nni. yeni
o niba siiga nni yeni o deni yaaba kani. 5 Waa bo fidi
tiendi banciamtiama, li yaa tie wan maani o nuugu
yianbi ba ya po ki paagi 'ba. 6 b gaafaama bo lidi'o li
po. Yesu bo caa a dogibila nni ki ban wangi'ba. 7 Yesu
gɔ bo yini o piiga n niba lie yeni ki sɔni'ba niba lie lie;
ki puni'ba u paalu k ban ya paani t tagibiidi 8 O gɔ
bo maad'ba ke ban daa taa bonli ba bi taacenli po. I
gbiamu baba ki daa taa jiedi, gi daa taa bɔgili yeni ya
gbanñadu pia liiga. 9 Ama yi pili yi pia ya caacaadi g
da taa liadi yenli baba. 10 O bo yedi'ba «Yi ya cani yua
ya deni kuli yi ya ye lankani, hali yi pan siedi laa dogu
nni. 11 B yaa tuo ki gaa i candigu gaa cengi i maama
naankani, yin yi ña laa dogu nni ki piini i taaŋmaada
ke la tieni sieda i po. 12 Bi bo ñani ki pan wangi buolu
faagidi yen ti biidi tienima 13 B bo jaandi ki ñangidi
t tagibiidi bi niba boncianla po, ki sɔgini m kpama
yaaba yia po ke b paagidi. 14 O bado Herodi bo gaa li
sawalo kelima Jesu yeli bo ñani kaankuli, nitianba bo
tua: Janbatisi n guani ki fii bi tinkpiba siiga nni. Lani n
cedi ke o pia u paalu ki suani ya yaalidigu bancianma
ne. 15 b mo yi nmaadi ke «ke ELI YO» tianba mo n yedi
li baa tie yoguba ya saawalipuala nikpela siiga nni yua
bii? 16 Ama ya yogu ke Herodi bo cengi o maama o bo
yedi: Li baa tie Jan min bo jia yua ya yuli yeni n fii bii?
17 Li bo sua yogunu ba Herodi bo cuo Jan ki lol'oki
luon'o li yonmdieli nni kelima o bo fie o waalo Filipa
ya denpua ke o tua o ya pua yeni po. 18 Jan bo maadi
Herodi: laa dagidi yeni ŋan kuani a waalo denpua. 19
Ama Herodisa pali bo biidi Jan po ke n bua ban kpa'o.
Ama o bo kan fidi kpa'o. 20 Wani Herodi bo jie Jan
kelima o bani ke o tie ya nilo mɔni ki tiegi; kaa pia
tagili ba kuli, o ya bo gbadi Jan tundi ya yogu o yama
bo yi ŋmadi. Ama yeni li kuli o bo yi fidi cuo o ba ki
ya ye yeni li pamanli. 21 Nani Herodi madijaanma
daali n bo pundi. Ki cedi ke Herodiasi bàà u sanu ki ba
tieni wan bua yaala. Herodi bo tieni t jaanjiedi ke li
yabi ki yini a mintiela canbáa - nba, a mintielitɔtiebi
liiga yaaba kuli yeni Galile dogu nni liig yaaba kuli. 22
Herodiasa bisalo bo kua bi niba yeni siiga nni ki jeli i
ciagi ke li mangi Herodi yeni jaanma tantaani tieba
kuli pala. O bado bo yedi: ŋan bua yaala kuli ŋan mia
n baa teni ŋa. 23 O go bo poli ki yedi: ŋan mia yaala
kuli n baa puni ŋa baa li ya tien dogu mɔno n baa
bɔgidi ki teni ŋa. 24 O jifaano bo ñani ki pan buali o
naá: a bua min pan mia'o be i? O naá bo maad'o ke Jan
batisi yuli. 25 Li yogu ke o jifaano guani hali o bado
kani. ki mia'o ki yedi: n bua ŋan tieni Jan batisi yuli ki
tadiga nni ki pun'n. 26 O bado pali bo biidi paaa ama
nani wan bo poli yeni bi nitaaantieba n ye yeni o bo
kan fidi yie 27 Lani ke o bado bo sɔni minteeli-nba
canbáa yendo ya minteela n guu kan ke ban cua yeni
Jan yuli na. Yaaba bo guu li yonmdieli kua ki cua jia li
yuli 28 b bo kpieni li yuli yeni ki taditialigu nni ki cua
yeli ki teni o jifaano, ke o jifaano mɔ ji teni o naá. 29
Jan ŋɔdikaaba n bo gbadi ke li tie yeni bi bo cua ki taa
o gbannandi ki pan bili o tanlogu nni. 30 Jesu tondiba
bo guani ki taani o kani. B bo togidi ban bo tieni yaala
yeni ban bo bangi bi niba yaala kuli. 31 O guani ki
yedi'ba tin gedi mani n fanfama po bi niba n k yabi
naan ki fuodi. Kelima ya niba bo kuni yeni yaaba bo

cuoni kuli bo yabidi. b bo k bàà fuoma ki baa jiedi. 32
Li po bi bo kua u ñinbiagu nni ki gedi pan ye b baba.
33 Ama ban bo siedi ki caa i dogi nni niba boncianli bo
bandi ban caa naani gi siani bi taana po ki baa gbaa
pundi yemba. 34 Ban bo ñani u ñinbiagu nni Yesu bo
la ke u niwuligu yabi paaa ke m niñinma cuo bi po
kelima b bo tie nani ya pee k pia pekpaalo yeni. Li
yogu o bo cili ki wangi'ba ya bona yabi. 35 U yienu n
bo bua baa o ŋɔdikaaba bo nagin'o ki yedi: u yogu
pendi o ne mɔ tie fuali nni ñianli k kɔbi. 36 cabi daa
ke ban fidi yadi kua i dogbinmu nni ki baa yaala ke
b baa je. 37 O bo ŋmia'ba ki yedi ba: Yinba mɔno n
puni ba liba ban je. B bo maadi'o «a bua tin pan daa
kuumukobilie ya paanu gi fidi dini ba? 38 Yesu bo yedi
ba: yipia paanu bonjena bona ŋaa yo? Gedi mani ki
pan diidi? Ban bo bandi yeni b bo yedi: paanu bonjena
mu yeni jami lie. 39 O bo yedi ba ke ban cedi bi niba n
kali cagili cagili t muasuandi po 40 B bo kali cagili
cagili kobiga kobiga yeni piimu mu i. 41 Wani Yesu bo
taa paanu bonjemuuda yeni jamilie yeni ki yaadi ki
diidi tanoli po, ki jaandi u Tienu ki ŋmiidi ŋmiidi ki
teni o ŋɔdikaaba ban bɔgidi u niwuligu. O gɔ bo bɔgidi
b kuli i janliedi yeni. 42 B kuli bo dini hali ki pan guo.
43 B bo wodi wodi ban ŋmani ŋmani ki sieni ya paanu
yoli yola yeni ya janjena ki gbieni piig nbaabuodilie 44
Yaaba bo ŋmani paanu yeni bo tie jaba tudamu. 45 Li
yogu Yesu bo fiini o ŋɔdikaaba ke b kua o ñinbiagu
ki ga o liiga ki baa duugi ki gedi ne po ya bɔnpuoli
Betisayi ya dogu po. hali baa ti cabi o niwuligu 46
Ban bo t yadi ki kuini o bo doni lijuali po ki pan bo
jaandi. 47 U ñiagu n bo bua baa o ŋɔdikaaba bo ye u
ñinbiagu nni hali m ñinciama siiga nni. ke Yesu li ye
li jaali po o baba. 48 Obo la ke b kudi u n ñinbiagu
yeni fala kelima u faagu bo togid ba. Li bo bua pundi i
kootonmuai fiindimna, Yesu bo cuoni u ñinbiagu po
ki caa b kani ki bua balini ki pendi ba. 49 Ama ban bo
la'o ya yogu ke u cuoni u ñingbani po b bo maali ke li
tie yigini ke b yigini 50 Kelima b kuli bo la'o ke i jiejie
bo kua'ba. Li yogunu mɔno Jesu bo maadi'ba: ki yedi
ba: paagi mani i pala mini le ge. daa jie mani. 51 O
bo kua ki taani yen ba u ñinbiagu nni ke faalu mɔ gɔ
sedi. Li bo yaalidi'ba hali canyiin. 52 B bo k fidi bangi
wan bo taa paanu bonjena mu ki mia u Tienu ki tieni
maam, li niima nni kelima b pala bo jɔgini. 53 Ban bo
dugi m ñinciama b bo pundi Senssareti ya tinga nni ki
gɔ sieni u ñinbiagu 54 Ban ñani u ñinbiagu nni ya
yogu bi niba bola'o ki band'o 55 B bo yadi a longbana
nni ki siani taadi a yiama yeni b duanduankaadi, b
bo tugi'ba ki caa yen'ba ban gbadi ke o ye naankan
kuli 56 Wan bo gedi naankani kuli a longbana nni i
dogciami nni, b bo yi taani a yiama ki cua yen ba bi
niba n bo taandi bi lieba naani; ki ŋanbi mia'o ke wan
cabi ba ban sii ba o tiadi kun po baba, yaaba kuli bo yi
sii bo yi paagi.

7 Farisiani -nba yeni li bali gbanbanda tianbi yaaba
n ñani Jerusalemi bo taani ki cua Jesu kani. 2 B
bo la bi ŋɔdikaaba ke bi tianbi dini yeni i nuujɔgidi
bii kaa nidi. 3 L i bo tie ki faalisiani -nba yeni ban yi
yaaba Jufiiba kuli kan dii kaa ŋanbi nidi. kelimaa b bo
ŋua bi danba bogida i. 4 Faalisiani -nba yua bo ñani li
taanli ki kpeni o daa bo kan dii se wan gbagi ki m
ñinma ki ŋanbi ki nidi ki ŋanbi o ba ki ñani li kuali. B
bo kubi b danba bogida bontiana yaali n yabi, lan tie
i tadiñukaamau, a cuana yeni t kudimɔndi tadimu,
Osaadikaanu li kuli ya ŋuudima. 5 Faalisiani -nba yeni
li bali maama gbanbanda bo buali Jesu: li tieni ledi ke
a ŋɔdikaaba wan ki kubi t nikpela kuana i? ki di yeni i
nuujɔgina i? 6 Ama Jesu bo guani ki ŋmiani ba: Yinba
pala lie danba Isayi bo tuodi ki waani ki saaawali yeni
ke li tie mɔnmɔni. Ya niba nye naan ki jigindi nni yeni
bu ñɔbu baba, ama b pala wani b fagi yeni nni. 7 Baa
jaandi nnii yeni mkpiagidi baa kuli bi niinn. B ŋaa ki
bangi bi nisaliba n diani ya bali maama bangima baba.
8 Yi ŋaa u Tienu bali maama ki nan ŋua bi nisaliba
ya jaama bogida 9 O gɔ bo yedi ba: yi li luni u Tienu
maabilikaama canyiin. ki waa ŋua yala n tie o bogida.
10 Kelimaa Moyisi bo yedi: cɔlini a báa yeni a naáki
yedi: fini yua maadi a báa bii a naá maabiigu a ba t
kpe li po. 11 Ama yinba wan yedi: ke nilo ya yedi o báa
bii o naá ke wan bo bua todi'o yaala yeni tie ya paabi
n dagidi yeni u Tienu i 12 Li po i kan cab'o wan todi o
báa lani yaa kaa o naá. 13 Lanwani yi piini u Tienu
maabilikaama yeni i bogida yali ke i fuo lienn. i gɔ
tiendi ya bona yabi ki naani yeni lani. 14 Jesu gɔ bo
yiini ya niwuligu n bo nagini o kani bo yedi: Yinba
kuli n songi mani yeni niinn ki gɔ gbadi. 15 lba kuli ke
ye o nifosaali niin po ki cua o niinn ki jɔgin'o. 16 B
yanfuodanba n ŋanbi gaa yi naa diani biga. Yua pia
a tuba ku baa songi wan songi. 17 Ya yogu ke Jesu
bo siedi ki kua o deni nni. O ŋɔdikaaba bo bual'o laa
maama bundima. 18 Yesu bo yedi ba. Yinba mɔ daa
pia yanfuonma yo oo? yinba gi nua ke yaala kua kua
o nilo niinni kan fidi ki biid'o 19 Kelima yaala kua

bu ñɔbu nni nan kan jiidi kali o pali nni. ama li baa
jiidi o tugu nni ki gedi pan ña o nigidi kaanu. Jesu bo
yedi lan bonla ki waani ki jiema baa kuli kan jɔgini
o nilo. 20 o gɔ yedi ba: yaala n ña o nilo nni lani n
jɔgid'o. 21 kelima po nilo pal nni naa ti maalibiidi,
lan tie m conconma buolu kuli u subu li nikpali 22
m conconma li ninponbiadili m biadima, i janbi i, m
ŋalima. yi nanga, t tuonjɔgidi tiema, t japaadi, gi bua
li kɔnli. 23 Lan bonbiadili buolu kuli ña o nisaalo nni.
ki jɔgid'o. 24 Wan bo siedi li kani, o gɔ bo gedi ya dogi
yi Tyli yeni Sidɔni ya tinmu nni. O bo cua o candiegu
kaa bua nilo baa kuli n bandi ke o ye li kani. ama o bo
fidi wuoni. 25 li yogu mɔno o pua yua ya bisalo ke t
tagibiidi bo ŋua 'o yeni bo gbadi ke b maadi ke o ye. O
bo cua ki gbaani Yesu taana po i 26 Li pua bo ñani
Fenesi Siiri dogu nni. o bo mia ke Yesu n beli ki ñani t
tagibiidi o bisalo nni. 27 o bo yedi'o: tieni suo ki biga
n dá di t jiedi o. Kelima laa ŋani ban taa ki biga jiema
ki luni i sangbanli. 28 Ama o pua yeni bo guani ki
jiin'o: ki yedi ya sangbanbila laabi u saajekaanu kani
je a saajɔga i. 29 K e Yesu yedi'o: kelima ŋan maadi
ya maama ne po fii ki kuni. ke i cicibiadiga ñani o
niinni. 30 O pua yeni bo ñani ki kuni o deni po i. Ke
o pan sua ke i cicibidiga yeni ñani o biga niinni ke
o dua u duanu po. 31 Yesu bo fii Tiiri Tinga nni ki
tɔgini Siddoni ki gɔ lindi ki tɔgini Dekapola diema n
ki ñani ki pan caa Gaalile ñinciama po. 32 Bi niba bo
cua yeni li tuukpaali o kani ke m maama paa o po.
B bo mia ke wan maani o nuugi o po. 33 bo taa'o ki
fagidi yen'o o niwuligu ki taa o nuubila ki tuuni o
tuba nni ki gɔ taa o ñinsandi ki sii o lanbu po. 34 Lani
o bo nuali tanpoli ki fuodi ki jiini ki yedi: «Efata» lani
tie pigidi 35 lan yogunu li tuukpali tuba bo kpaadi u
lanbu mo n tabidi wan ji ya maadi bonŋanla. 36 Yesu
bo yedi ba ke ban daa maadi nilo ba lan bonla. Ama ke
bi ŋanbi kpaandi ke bi niba gbadi wan tieni yaala. 37
Ke bi niba gbadi ke li yaalidi ba hali boncianla ke bi ji
tua: o bontienkaala kuli ŋani. o cedi ke a tuukpaana
gba ki a muula mo maadi.

8 Lani dana nni u niwuligu gɔ bo taani ki yaabi baa
bo pia ban baa je yaala. Jesu bo yini o ŋɔdikaaba ki
yedi ba: 2 U niwuligu ne bonli pia n po m ninñima,
kelima dana taa n yeni ke bi ye yen'n, bi naa gɔ pia
ban baa je yaala. 3 N ya baa ŋaa ba yeni m koma ke
ban yaa kuni, bi baa cuagui u sani nni kelima tianba
deni fagi. paaa 4 O ŋɔdikaaba bo ŋmia'o ki yedi: T baa
fidi ki baa le ya fuali ne yaa paanu ke u niwuligu nee
n di lan dagidi ba. 5 Jesu bo guani buali ba: paanu
bona ŋaa yo ke i pia? bi bo guani ŋmia'o: paanu bona
lele. 6 Bi bo cedi ke u niwuligu kali tinga nni. O bo
taa o paanu leleda yeni ki yadi ki tieni u Tienu balga
ki jendi jendi ki teni o ŋɔdikaaba ke ban bili bili u
niwuligu kani, ke bi bo bili bili u niniwuligu nintuali
nni. 7 Janbimu ba mo bo ye waamu ke o gɔ bo tieni u
Tienu baliga li mo ya po ki teni o ŋɔdikaaaba ke ban
bɔgidi u niwuligu. 8 Bi kuli bo dini ki guo ke bi taani
taani ban jeni ki iseni yaala ke li gbie baabuociandi
lie. 9 Yesu n bo cabi yaa niba bo pundi jaba tuda na
10 li yogu mono wani yeni o ŋɔdikaaba bo fii kua u
ñinbiagu i ki pan gedi hali Dalimanuta ya diema nni.
11 Li ya puoli po Frisiani -nba bo cua ki bua bigin'o. ki
maadi t bua ki mia ŋan tieni t po ciila yaala wani ke
a ñani tanpoli po. 12 Ke Yessu fuodi jiini ki yedi ba:
Be tieni ki mola niba kpaani ciila baba i? n maadi i
mɔnmɔni bi kan tieni ciila ba mola bi niba po 13 Li
yogu mono Jesu bo siedi ŋaa ba. Ki kua o ñinbiagu
yeni ki dugi kigedi ne po kpenpuoli. 14 O ŋɔdikaaba
bo sundi kaa kubi paanu. baa bo pia jiema baa kuli
u ñinbiagu nni, paanu yenli baba. 15 Yesu bo wuoni
ba paanu yeni ki yedi ba: «cuo mani i ba ki lɔgidi
Falisiani -nba yeni Herodi dabili. 16 o ŋɔdikaaba bo
maali bi ŋmiali nni ki yedi: li tie tin k pia paanu yeni
yaa po i. 17 Yesu bo bandi ki yedi ba: be yaa po i ke i
maali nani yi ki pia kpanu yaa po i? Yi mo daa bandi
lba yoo oo? yi daa gbadi yaa aa? Yi mo ya pala gɔ daa
juagi. 18 Yi pia a nubina ki naa nua yo, yi pia a tuba k
naa gba yo, nani yi tiani li ba 19 min bo taa paanu
bona muu i ki jedi jedi ki bɔgidi bɔgi nitudimuudiba
yeni, yin bo taani ya bonjena yeni bo gbie baabuodi
ŋaa i? Bi bo guani yedi: «piigalie» 20 Min gɔ bo taa
paanu bona lele ki jendi jendi ki bɔgidi niba tudana
yeni, yi bo taani ya bonjena n sieni baabuodi ŋaa i?
21 Yesu bo yedi: yii gɔ li kpaagi kaa bandi hali yeni
mola? 22 Ban bo pundi Betasaida. Bi niba bo cua yeni
o ja juamo Yesu kani ki mia ke wan sii'o. 23 Yesu bo
cuo o juamo yeni o nnuugu ki dia'o ki pan ñan'o u
dogu nni. Wan bo sii o nuni ki gɔ maani o nuugi o po
ya yogu o bo bual'o: «a nua bonli ba?» 24 O bo ligidi
o nibina ki yedi: n nua bi niba ke bi tie nani i tiidi
yeni ki cuoni. 25 O bo guani ki maani o nuugi o nini
po, ke o ja yeni bo ligidi o nuni ki nuali ŋanma, ki ji
la ke o nualicanyiin 26 Yesu bo cian'o bi deni po ki
yedi'o: ŋan daa guani kua u dogu nni. 27 Yesu bo ñani

yeni o ŋɔdikaaba ki pan caa Filipyeni Sesare dogibila
nni. Ban bo ye u sanu nni o bo buali ba? Bi yedi ke n
tie ŋmaa yo? 28 Bi bo guani yed'o «tianba Janbatisi»
tianba «Elia» ke bi tianba mo tua «ke bi saawalipuaba
siiga nni yendo n fii» 29 Ama o bo buali bani ke bi mo
ji ye ke o tie ŋmaa yo? Piali bo ŋmiani: A tie u Tienu n
gandi yua i. 30 Yesu bo kpaa ba li lanbonli ki yedi ba;
yi cuo yi ba ki daa yedi nilo baa kuli kani min tie yua.
31 Yesu ji bo cili ki wangi ba ke li taladi o nilo bijua n
la fala ke a nikpela yeni sala yidikaaba yudanba yeni
li bali maama bangi kaaba gbanbanda n yie ki cedi
ban kpaa'o. Ama dana taa daali o baa fii bi tinkpiba
siiga nni. 32 O bo kadi wani ba canyiin Piali n bo taa'o
ki jɔdi waamu ki fuu yen'o. 33 Ama Yesu bo guani o
ŋɔdikaaba kani. O bo funi yeni Piali ki yedi: «sitaani
ña n puoli po» kelima a yaa maalima nan k taa yeni
u Tienu ya yaali. li ti nisaliba ya yaa me. 34 Yesu go
bo yini u niwuligu ke bi nagini o kani ki taani yeni o
ŋɔdikaaba ki yedi ba: Yua bua wan ya ŋua n kuli se li
daano ni jiini o ba. Ki taa n daapɔnpɔnli ki bugi ki yaa
ŋua ni. 35 Kelima yua n bua wan gaa o miali o baa
buon'li. Ama yua mo baa puni o miali mini yeni n
laabaaliŋanmo po o gua baa la 'li. 36 O nilo yua baa ki
diedi ŋanduna kuli ke o naano nan bodi li baa todi a
mo be? 37 O nilo baa fidi puni be yo ki lebidi o miali?
38 Kelima yua jie n fe n po yeni n maama po bii naa
niba, yaaba n conbi ki go tie t tuonbiidanba ye n siiga
nni. O nilo bijua mo baa jie laa nilo po i fe, o ya t cua
yeni o ba kpiagidi; ki ji yegi yeni maleki -nba yaaba n
gagidi ŋani hali ya yogu.

9 Yesu go bo yedi ba: Hali n yedi i mɔnmɔni yiba
yaaba yeni kuli. i siiga nni tianbi kan kpe kaa la
u Tienu diema cua yeni u paalu 2 dana luoba n bo
pundi, Jesu bo taa Piali Jaka yeni Jan wani yeni bani
baba ke bi doni li juali yuli po 3 O tiayiekaadi bo pendi
payi payi ki ñiligi boncianla hali hali ke nilo baa kuli
kan fidi ŋuudi lan pendi yeni 4 Eli yeni Myisi bo cili ki
dɔgidi bi kani ki cili ki maadi yeni Yeni Yesu. 5 Piali
bo yedi Yesu: li baa ŋan tin ji ya ye ne. a yaa tuo t baa
pua jodi taa; fini yenli Moyisi yenli Eli mɔ yenli. 6 Piali
bo bani wan baa maadi yaali. kelima i jeje bo cuo ba. 7
U tawaligu bo cua ki libibni bi po ke u nialu maadi u
tawaligu yeni «o ne n tie n bibuadiga ya cengi mani
o» 8 Ya yogu ke o ŋɔdikaaba bo nuali ki lindo baa bo la
ke nuli se se Jesu baba. 9 Ban bo ji li juali po Yesu bo
maadi ba ke ban daa waani nilo ba kuli. ban la yaala
hali yeni o nilo bijua n baa t fii bi tinkpiba siiga nni. 10
Bi bo tieni wan yedi yaala ama bi bo nia yeni bi yaaba
bi tinkpiba fii n tie yaala. 11 Bi bo buali Yesu? Li tieni
ledi ke li bali maama gbanbanda wan naa maadi ke li
tie Eli yo n gbaa cua. 12 O bo guani maadi ba lan nan
tie yeni ke Eli baa gba cua gi ŋanbi li bonli kuli. Ama li
nan tieni ledi ke li diani ke o nilo bijua baa la fala
boncianla nani yua k pia kpiagidi yeni? 13 N baa yedi
ke Eli cua mono, ama bi sɔni o nani lan bo bua maama
yeni, nani lan bo diani o po maama yeni. 14 Ban bo
guani bi ŋɔdikalieba kani bi bo la u niwuligu ke bi yabi
ki lindi ba ke li bali maama gbanbanda maadi yeni ba.
15 Ya yogu ke u niwuligu kuli bo la Yesu li yoginu li bo
yaa lidi ba. ke bi ji siani ki caa o kani ki ji fuond'o 16
Yesu bo buali o ŋɔdikaaba ban bo pagi ya panpagu. 17
U niwuligu sinsiiga nni yendo bo guani yed'o: N bo
cua yeni n biga a kani o pia u tagibiigu ke li mabid'o
ke waa fidi maadi. 18 Li ya fii o po li yi gul'o tinga nni.
u ñinsankpankpangu n ya ña u ñɔbu nni ke o ŋmani a
ñina. n bo mia a ŋɔdikaaba n dli ki ñani ga a niinni ke
baa fidi. 19 Jesu bo guani kiyedi ba: yinba yaa niba k
pia dandanli yeni; n gɔ baa ye yeni ya caa beyogu i; n
gɔ ba bàà sugili yi po caa yeni be daali. cua mani yeni
li biga. 20 K e bi cua yen'o Yesu kani. i cicibiadi n bo la
Yesu yaa yogu ke bi fuuni i biga lun'o tinga nni ke t
ñinsankpankpangu ña u ñɔbu nni. 21 Yesu bo buali ki
biga báa: u laa yogunu yo ke li bonla cil'o. ke yi biga
báa guani ŋmian'o hali o bon waama. 22 U yogu tianu
li baa lu'o u muu nni yeni m ñinma nni ki ya bua
buon'o. Li ya tie ke a baa fidi tieni bonli baa ki faaab'o
ti po. ŋam gbadi ti po m niñinma ki todi tinba. 23
Yesu bo guani ki yedi: li ya tie ke a baa fidi libonli.
Lanbonli tie faala yua pia li dandanli po. 24 Li yogu ki
biga baa bo kpaandi ki yedi. N pia li dandanli todi'n
ke i dandanli n pugini. 25 Yesu n bo la ke bi niba siani
ki taagi bi kani wan tandi yeni u paalu i cici biadi po
ki maadi: fini u tagibiigu yua muugi ki wabini ne n
yedi ŋa: ña ki biga ne nni ki daa faa guani o kani hali
a bada. 26 U tagibiigu bo yigini ki digibi ki biga hali
ŋanma ki ñani o niinni ki ŋa'o. ki biga bo dua ki naani
nani yua kpe yeni. Ke u niwuligu siiga nni tianba bo
maadi ke o kpe mɔno o. 27 Ama Yesu bo cuo o nuugu
ki fiin'o ke o jawaalo fii ki se. 28 Yesu n bo kua li dieli
nni ya yogu yeni o ŋɔdikaaba baba, bi bo bual'o yeni u
jiejiegu. «Be tieni ke tinba wani naa fidi beli ki ñani
naa tagibiiga? 29 O bo ŋmiani ba: ya tagibiiga ye ne
kan tuo ña ke li yaa tie yeni jaandi yaa kaa. 30 Bi bo

siedi li kani ki tɔgini ki ñani Galile. Yesu nan bo k bua
bi niba n bandi ban ye naani 31 Kelima o bo wangi o
ŋɔdikaaba ki yedi ba: bi baa janbi o nilo bijua ki ten'o
bi nisaaliba nuugi nni ban kpa'o ama o kuuma dana
taa daali o baa fii bi tinkpiba siiga nni. 32 O ŋɔdikaaba
bo k gbadi li maama niima nni. Ama bi bo jie yeni
ban bual'o li po. 33 Ban bo pundi ya dogu ke bi yi
Kapeenawomi. Yesu n bo ye deni yeni ba o bo buali
ba? Yi bo nia bee u sanu nni? 34 Ama bi bo ŋmini silbi
kelima u sanu nni bi bo nia yeni bi lieba. ke ban bandi
yua baa tie liiga yua. 35 Lanwani Yesu bo kali ki yini
ban piiga n niba lie yeni ki maadi ba: Yua bua wan tua
i liiga yua se wan tuo ke wani n njuodi yi siiga nni ki
guani tuo ke o tie bi niba kuli naaciemo. 36 Lanwani o
bo taa ki bonñidiga ki sieni bi siiga nni, ki gua taa'o ki
ŋmabi ki maadi ba: 37 Yua tuo candi a bila ne siigi
nni ba yendo kelima n ya yeli po o candi mine. yua n
candi ni waa candi mini baba kaa o candi yua n sɔni n
mɔ i. 38 Jan bo yedi «canbáa t la ja baa ne ke o beli ki
yaandi o sanpola a yeli po ke t yie o po kelima waa
ŋua ti. 39 Ama Yesu bo guani ki yed'o. Daa tiedi mani
o po kelima nilo baa ki ye ki tieni yaalidigu tuonli n
yeli po. ki gɔ guani ki maadi n po maabiigu. 40 ki kɔni
yeni t kuli tie t yua i. 41 Yua teni yi m ñinma kelima
n yeli po kelima i ti Kirisi niba o luo o panpaani. 42
Ama yua ba tuulini ya bidi n daanni nni po ne ke baa
yendo tudi u Tienu sɔnu li baa ŋani ki cie li daano ban
lan'o li naali ki lu 'o m ñinciamanni. 43 A nuugu ya
cedi ke a tie t tuonbiidi ŋan jia'o. Aya kua u Tienu
deni ki pia nuuyendu (Geenna g1067) 44 Li baa ŋani a po
ki cie yeni ŋan ya pia nuugi lie. ban lu ŋa u muubugu
nni, ya muu kan gbidi nni. 45 A taali mo ya cedi ke
a tie t tuonbiidi ŋan jia'o. (Geenna g1067) 46 Yua kua
u Tienu deni ki pia taayenli li baa ŋani o po ki cie
ŋan ya pia taana lie ban lu ŋa u muubuogu nni. 47 A
nuubila mo ya tie a po tingbali bonla ŋan lɔgidi ba.
A ya pia nuubiyenli ki baa kua u Tienu deni li baa
ŋani a po ki cie ŋan ya pia nuubila lie ban nan la ŋa u
muubuogu nni. (Geenna g1067) 48 Naani ke a bonfuoda
lugi yogu kuli k kan kpe yeni u muu n co naani k kan
gbindinni. 49 O muu n baa tɔgini ki saali bi niba kuli
naani nani n yaama yen. 50 M yaama mani ama o ya t
luo u manu yi baa taa be yo ki gua mangi ma? Yaa ye
mani ye i lieba yeni m yanduanma.

10 Jesu den siedi laa kaanu ki gadi Jude diena nni
Jedena kpenu puoli po; bi niba gɔ den taani o
kani kuli boncianla. O den tundiba nani wani n li
maani ki tiendi maama. 2 Falisi niba den cua o kani,
bua dia u diagu yeni yaa baali n tie ne: «li cabi ke o ja
n ñani o den pua?» 3 Ke o ŋmiaba. «Moyisi den maadi
be li po?» 4 Ke bi yedi: «Moyisi den maadi ke o ja yeni
n teni o pua yaa tili waani ke o ñani o ki cabi o.» 5
Li den tie i kangbadima po i Ke Moyisi bili i po laa
maama.» 6 Ama n cilima nni yogunu, U Tienu den
tagi ja yeni o pua. 7 U Tienu den tagi ja yeni o pua. Li
yaa po i, Ke o ja baa ña ki ŋa o na yeni o ba ki taani
yeni o pua, 8 Ke ban taani ki tua gbannandi yendi,
lanwani baa ji tie bilie kaa, bi ji tie yendo. 9 Yeni, U
Tienu n taani yaala, nisaalo n daa paadi 10 Ban pundi
deni, bi ŋɔdikaaba den buali o laa maama nima nni.
11 Ke o maadi ba ne: «yua ñani o pua ki gɔ ki taa potɔ
tieni n conconma ki mani laa pua po. 12 O pua mɔ yaa
ñani ki ña o calo, ki kuni ja tɔ, tieni n conconma i 13
Lanwani bi niba den cuoni yeni o kani ab Yeni li mɔni
n maadi i, 14 u baculi kan ba kua U Tienu diema 15
Lanwani ke o gaa a bila o nuu nni ki maani o nuu bi
po ki gaali bi ba ki yadi o yediŋanma bi po. 16 Jesu den
yedi o: «Be yaa po i ke a yeni nni mɔno? Nilo baa kuli
ki ñani li yaa tie U T 17 wan den fii ki ba gadi liiga, ke
o nilo sani ki cua o kani, ki gbaani o nintuali, ki bualo:
«canba mɔno n baa tieni ledi ki baa ki kua U Tienu
diema nni ki baa yaa miadi kan gbeni?» (aiōnios g166) 19
A bani U Tienu bali maama: “daa kpaa nilo, daa tiendi
mi conconma, daa su, daa pua, i faama a lielo po, daa
janmidi a lielo yen taani ki tiendi yaala, ke yaa cɔlini a
ba yeni a na. 20 Ke o ja yeni: «canba, n cɔlini li kuli
daa tie naciema i.» 21 ke Jesu yedi o: «bonyenli n pɔdi
a. Kuadi a piama kuli ki teni li ligi taliginba. Yeni, a
baa baa ŋalmani tanpoli po ki ŋɔdi nni.» 22 Ama o
pali den wadi yeni li maama ke o siedi ki 23 Jesu den
nɔnli ki diidi o ŋɔdikaaba: «Li paa o piado po yeni wan
laa U Tienu diema» 24 ke li lidi o ŋɔdikaaba. Ke Jesu
gɔ yedi ba! «N bila, U Tienu diema nni kuama paa
hali boncianla!» 25 Li paa o ŋalmandaano po ki cie u
yodiyuogu n baa kua u kpalipiemu bonli nni. 26 ke li
liidi bi ŋɔdikaaba ke bi ji maadi yeni bi lieba. «ŋmaa n
baa fidi ki baa mi faamima?» 27 Jesu den diidi ba ki
yedi: «li paa o nilo po i ama laa paa U Tienu po kelima
bonli kuli tie faala U Tienu kani.» 28 Ke Pieri ji cili ki
maadi yeni o: «diidi tinba ti ŋaa tin pia yaala kuli ki
ŋɔdi a.» 29 Ke Jesu yedi o: «N maadi yeni i mɔni yua
ŋaa o deni; o ninjaba; o ninsiaba; o na nba; o ba nba;
o bidi bii o tinga min yeni o labaaliŋama po. 30 kan

baa baliga məla ne li yaa pan tie li ŋanduni panli nni
yaaka. (aiōn g165, aiōnios g166) 31 Ama yaaba n den liidi, bi
təba baa juodi, ki yaaba n juodi n kua liiga. 32 Ban bo
do Jelusalema, Ke Jesu kua liiga ke ti jawaandi kua
yaaba n bo ŋɔa o puoli. Lanwani Jesu den paadi yeni o
piiga n ŋədikaaliediba ki maadi ba yaala n cuoni o po.
33 «Cingi mani tin do Jelusalema ne, bi baa kuadi o
nilo biga saligidanba yeni li balimaama danba po ke
ban cagini o ki kpaga u 34 Bi baa laa u, ki cidi o po
ti ñansəndi o po ki piagi o yeni a gbana ki cedi ban
kpaga u ama danataa daali i o ba fii.» 35 Jaka yeni San
sebede bila bo nangini ki yedi: «canba, ti bua ŋa. Tieni
ti po tin baa mia yaala kuli.» 36 Ke Jesu yedi ba: «i bua
min tieni i po be?» 37 Ke bi maadi o: «cabi ti tin taani
ki kali yeni a a kpiagidi nni yendo a jienu poo lielo a
ganu po.» 38 Ama Jesu den guani ki jiini ba: «i bani yin
miadi yaala, i baa fidi ki ñu fala baliga ñinma yaala ke
n baa ñu, bii i baa fidi ki wuli fala ñinma yaala ke baa
wuli i?» 39 Ke bi maadi o: «ti dagidi yeni tin fidi.» Ke
Jesu maadi ba: «Fala bagili ñinma i baa fidi ki ñu ki bia
wuli. 40 Ama yaala n tie ki kali nujienu po bii nuganu
po, la tie min kaa n teni i, ama li tie yaaba yapo ke lan
kani den bogini.» 41 Bi ŋədikaaba piga n gbadi, ke bi
pali biidi Jaka yeni san po. 42 Ke Jesu yini bi kuli o
kani ki maadi: i bani ke ban nua yaaba ke bi tie i buoli
liiga yaaba yeni bi maadi ba, ke o paalu danba mo
die ba. 43 Ama i yaa siiga, lan daa tie yeni. Yua n bua
wan tua niciamo wan yaa tia i tuonsənlo. 44 Yua mə
bua ki gaa liiga n tua i kuli yaa yonbo. 45 kelima o
nisaalo bija ki cua ki bua ban yaa səni o po ka, ama ki
wani mono n yaa suani tianba po, ki gɔ puni o miali ki
kpe ki da ki faabi bi niba bonciala.» 46 Jesu yeni u
ŋədikaaba pundi Jeliko dogu nni. Ban ba ŋa Jeliko yeni
o ŋədikaaba niba boncianla den ŋədi o, Batime bija,
den tie juanmo ki ka o sankunu ki miadi. 47 Wan den
gbadi ke Nasaleti Jesu kpendi u sani po, ke kpandi ki
yigini: «Jesu, Davidi, bijua gbadi n po mi ninñima!» 48
Niba boncianla den fu yeni o juanmo, ki maadi ke wan
suoni. Ama ke o ŋanmi ki kpaandi ki pugini: «Davidi
bijua, gbadi n o mi ninñiima.» 49 Jesu den gbagi ki
sedi ki yedi ke ban cua yeni o. Ke bi yeni o juanmo
yeni ki yedi o, paagi a pali: «Fii ki sedi! o yi ŋa» 50 Ke
o taa o liadi cianla ki lunni, ki fii yenma ki cua Jesu
kani. 51 Ke Jesu ŋmiani o ke yedi a bua mintieni a po
be yo?» ke o juanmo yedi: «canba, n bua min guani ki
nənli.» 52 ke Jesu maadi o: «yaa caa, a dandanli paagi
a.» Li yogunu məno ke o nənli ki ji ŋua Jesu.

11 Didi kile ban den nagii Jedusalema; kipundi
betifase ya dogu kunga yeni betani, olive ya
jualipo, Jesu den səni o ŋaadikaaba. B ombilie. 2 Ki
yediba: «gedimaniya dogbiga nye yiliga na. I ya baa
kua lienni ya yogunu, yi baa la ŋunjapani ki nulo daa
jago ki o luo. Yin lodo mani ki cuaniona. 3 Ya nilo
n buali yii: be ya po i ki yi tie lani, yini ŋmiano, ti
yombedano n pia o buama «O baa cabi yi cuani o n
kani» 4 Be den gedi ki ban la ki liŋunjapanli yeni ki o
luo niipo o bulinaa jabukani yabu n ku yeni li sanja
ciali. Ki be lodo. 5 Ya niba nn den yelikani be siigini
tiabaa nn bualiba: Yi tie be lani ki na lodi liŋunjapanli.
6 Ki bi gua ki ŋmiamba nani Jesu n den yedibi maama.
Ki bi niba yeni ŋaaba ki bi gedi. 7 Jesu ŋaadikaliediba
guaniyeni o ŋumbo o kanikita bi lidigbagida ki tieni
ligali ki Jesu jagi o. 8 Bi niba bociaala den taadi bi
tiayiekaadi yeni ya kaadi faadikin. Bi den cua i kuani
nni ki tedi o sənənni. 9 Yaba den ye o liga yeni yaba
den ŋaa o puoli den kpaadi kiyiniki tua: «Hosana!
yombedano ŋanbili nn ya ye yeni yua nn cuoni a
yel po. 10 O tienu ŋanbili n seligi ya bali ka dini na,
tiyaja Dafidi den kpa ya bali nali nn ba ti kpiagidi
nali tanpolijama!» 11 Jesu den pundi Jedusalema, ki
kua lijandieli nni, ki diidi bolikuli ki gbeni li den sua
ki o yeinu bua ki baa, ki o sua giki gedi betani yeni
o pigaŋaadikaliedi. 12 Lan fii fandi ki o nani betani
ki gaani, ki n koma cuo o. 13 O den nua yali fagima
ki bukankanbu se yeni o faadi, ki o gedi bu kani ki
bani ki o ba la liba bu po o, ama wa den la liba kuli
bu po ki la tie o faadi, kilima la den tie ya yogunu ki
yi baa loni. 14 Ki Jesu maadi bu kankanbu: A ba kuli
kango ŋmani a ya laana ki o ŋaadikaaba gbadi wan
yendi yaala. (aiōn g165) 15 Ban den pundi Jedusalema, ki
o kua li jandielin-ni ki deli nani yaaba n den kuadi
yeni yaaba n den da kuli lienni. Ki tudi ki l ni yaaba
lebidi iligii kpagidi yeni a kpjekuada bokalikaala. 16
Wa den ŋanilo o bakuliyuann denye lijandelinni ki
kuadi kuadima kuli. 17 Jesu den tundiba kiyediba kine:
«lidiani kiyedi: n diegu kan ya tie ya diegu ki bi yigu o
tienu jandi dielii niibuoli kulipo kaa? ama yimba wani,
ta ki tieni a Nayiga yuonu kanu.» 18 Bisalayidikaciaba
yundamba yen o tienu bali maama tundikaaba n den
gbadi lani, bi ji den diidi ban ba tieni maama ki kpao.
Kidungini, bi den jie o kilima bi niba bociaala pali
den mangi o tunda po. 19 Li dajoboanli, Jesu yeni o
ŋaadikaaba den nani o dagu nni. 20 Lan den fi ki fa o
tiŋaagu, bi den pa o sanu nni ki poa ki gaagi yeni bu

kankanbu bi den laa ki bu kankanbu cuodi yeni o jiina
kuli. 21 Pieli den tiadi Jesu n den yedi yal ki maadi:
«Llabi, diba! bu kankanbu yuugu ka solo yeni cuodi.»
22 Jesu den ŋmiaba, «ya duu mani o tienu po. 23 N
waani yi yeni e moani, yua n yedi lijaali ne: Fii ki ban
baa minin ciaman nn, ka kubi maalimilie o palinni,
ama ki duu wan yedi yala yeni o pali kuli li go ba tua
yen n ne, kilima o tienu n ba tien nni. 24 Yene da, ki n
maadi, yii jandi ki miadi yalikuli, ya dua mani ki yiiba
likuli, ki li go baali tie yiiya yala. 25 Yin se ya yogunu
ki jaandi, yi ya tiadi ŋa pia n maama yeni nulo kuli ŋa
dii sugili o po, ki yi baa ya n ye tanpoli n puniyi mo
sugili yituobiadi po. 26 Ama yi ya puni sugili yaaba n
biidi po, yi baa yua n ye tanpolimo kan puni sugili yi
biidi po. 27 Bi den pundi Jedusalema, Jesu n den goadi
li jandidieli nni, bisalayidika aciaba. Bisalayidikaciaba,
yeni o tienu bali maama tundikaaba, yeni a nikpela,
den cua o kani. 28 Ki bualo: li laa bali ya po-i ki a
tiendi ya boanla na? ŋme n puni ŋa li bali ka tiendi l?
29 Jesu den yedi ba: «n ba buali yi boyenla; yiya ŋmani
nni n moko n ba waani yii ya bali yaapo ki n tiendi laa
bonla. 30 Jan n den wuu binba o tienu nima yeni o
tienu den puni o li bali bii. Bi niba den punio? ŋmiani
mani. 31 Bi den juogi bi siiga ke yedi: ti yedi, ki o den
baali tanpoli, o ba yedi tii. Be ya po i ki yii na den tuo
ki ga o maama? 32 Ama ti go yedi, bi niba komi, bi den
jie bi niba yaba den tigidi yeni, kilima bi niba kuli den
tua ki jan tie yua n songidi o tienu maama. 33 Ki bi
ŋmiani Jesu ki yedi: «tii bani.» ki Jesu ma maadiba: «n
mako n kan wani i yi yua n yua n puni nni laa bali ki
n tiendi laa bonla.»

12 Liya puoli Jesu den tundi ba ki pua n kpanjama.
Ki maadi: «o nilo den ŋu o damongu tiidi kuanu,
ki kpaaki gogidi lindi o k kuanu, ki gbiidi o. Buogu
naani kibi ba ŋanbidi o damongu. Ki go maa lidieli
ki tienili pagiliki guuni bi niba, ki fii ki gedi o sonu.
2 O yogunu pundi, ki o soani o tuosoanlo yendo bi
kuaguba kani kiwan ga o tiidi luana. 3 Ki bi kuaguba
cuo ki pua o ki lebino famma. 4 Ki o go soani o lielo
ki bi pua o yal ki padi o yuli ki go fiago. 5 Ki o go
soani o tiana ki bi cuo ki kpa o. Li ya puolipo bi soani
n nacintaba nani bi kpiaba bi pua bi ne ki kpa bi
tianba nani ban den kpia tieni cincinli yaba maama.
6 O kuadano go da den sieni ni yendo ki ba saani
o, wani den tie o biga yua ki o bua o yali boŋanla.
Wani n den tie wan juodi ki soani yuo. O den yedi
diidi o tie n biga bi ba conlino. 7 Ama bi kuagaba den
juogibi ŋmioli nni ki yedi: One wani n ba diedi li faali
cuamani, tin kpao ki diedi li faali. 8 Ki bi cego, ki
kpao ki luno o kuanu kunu. 9 Moanla, o koandano
mo baa tieni lede yeni o koanu? o baa cua ki deli
yanni bi koanguba ki biambi kuli ki ta o koanu ki
guuni tiamba. 10 Ida bani ki cogi ya diani n tie na
bi? Li tanli yal ki atamaala den luni laa tanli nn tua
lidieli tanpuli. 11 Lni ya bonla den nani o tienu kani
ki ŋani ki dagidi bi niba po. 12 Bi denbigidi ban cuo
Jesu ama bi den jie o niyuligu kilima bi baniki o den
maadi laa. Maama kilima bani. Lan yaani ban siedi ki
ŋao. 13 Lani n pendi bi den soani Jesu kani faliseninba
yeni o bado clodo buakaaba bi tianba ki ban diao o
maadiagu ki cuo o yeni bi maaman ni. 14 Bi den cua ki
yedio: «canbaa ti baniki a tie maamaani daano ŋaa jie
nba kuli, ŋaa gagidi o ba kilima bi niba n nua ki o
tie maama po, u tundi bi niba o tienu. Sanŋoandima
yeni i moamoani mo. Li pia o sanu ki tin pa lonpo o
badieciano sesa? tin pabi, tin da pa i? 15 Ama Jesu
n den bani bi yubontuona po yeni ki o maadi: «be
yaapoi ki yiibigidini ki bua ki cuo nni? cuanimani
lidibalina mi diidi.» 16 Kibi cuani Jesu po dibayenli.
Ki maadi ba: «ŋma yeli yeni ŋma ya namangun ye
lipo? 17 Ki Jesu maadi: «yim teni mani sesa wan n
die yal ki teni o tienu mo o tienu n die yal.» ki li ya
kilidiba yeni wan yedi yaala. 18 Sadisaniba yab den
ki tuo bi kpienba yiedimapo, den kua Jesu kani. ki
buab: 19 «Camba, Moisi den diani ti po, li ya sua ka
ninjua kpe ki ŋa o denpua. Ki o na malo biga, a ba
Fiidi ki ta o denpua ki mali o po ti bidi. 20 Jabalele
den ye, o nikpelo po den kuani o pua, ki kpe ka mali
biga. 21 KI yua tua o po mota o pua yeni ki mo kpe ka
mali biga. Li go den tua yene o talo moya po. 22 Bani
bombalele yeni kuli den tao Ama o ba kuli yakani wa
den sieni buolu, o pua yeni mo den kpe. 23 Bi kpieba
yiedima, bi kuli ya ti guaniki ba lmiali, ŋma ba diedi o
pua? kilima bani jabalele yeni kuli kuano. 24 Jesu den
guani ki yediba: «Laatie ipo moamoani ki bi kpieba
yiedima po tie yala ki yii tudi, kilima yi bani i diani
yedi yala, bi o tienu palu n doa maam n m? 25 Kilima,
ya yogunu kibiti fii bi kpieba siiga, bi kankuani puoba,
bi go kan punibi yuli lipokuali po, ama bi kuli ba ya tie
nani malekinba yeni tanpoli diema nni. 26 Ama yala n
nua bi kpienba yiedima po, i daa kpa ki cuogi Muiisi
tili, naani n togidi o tisogu kani ya maama, o tienu n
den maadi yeno ki yedo yala: Mini n tie Ablahama

tienu, Isaka tienu, Jakoabo tienu? 27 Wa tie a kpiema
tienu ka o tie yaaba foya tienu yo. Yi tudi bon cianla.
28 Lbalimaama tundikaaba yendo den gbadi ban nia
yala; o den la ki Jesu jiino hali boŋanla. Ki o bualo:
«Libalimaama kuli nni, mile n tie li mayuli?» 29 Jesu
den goa ki yedo: «Limaayulitie mine, Isalele yaaba
ti yombidano o bado o tienu tie yendo. 30 A ba buo
a yombidano a tienu yeni apali kuli, yeni a naano
kuli, yen a maalima kuli, yeni a paalu kuli. 31 Diidi
o bonlielo jua n tua nne: Abaa bua a lielo nani fini
a ba yeni laa pia kuliya maama n cie libalimaama
nni maani. 32 Ki lo maado: «Liŋani, camba! a maadi i
moni ki o tienu tie yendo tienu ba kuli ki ye kaa tie
wani. 33 O nilo n bua wani yeni o pali kuli, yeni o
jantial kuli, yeni o paalu kuli, ki go bua anisaalilielo
nani fini ŋa bua a yuli maama yeni, lani n cie padi ya
padijukana yeni ya sala ki bi yiidi kuli.» 34 Jesu n din
la ki o giino ya giini n dagidi yeni nn yanfuoma, ki o
yedo: «ŋa fagi yeni o tienu diema.» lani ya po n pendi,
nilo jiki tuo ki buali Jesu buali. 35 Jesu n den tundi bi
niba o jan diegu nni, o den buali: «Litien nni lede ki
sikilibi nnba maadi ki klisiti tie Dafiti bijua? 36 Dafiti
wani o ba den gbie yeni o tienu fuonna yua ki yedi:
«Yombidano maadi n yombidano, kali nugienu po
min kedi ŋa ŋma a nananda ting po.» 37 Dafidi mono
den yii u «o yombidano», yeni li ba tieni lede o ga ka
n tua Dafidi ya biga? ya nicianba n den taani kuli den
gbadi wa maadi yal. 38 Jesu tunda nni, o den wani ki
ban fangi bi yula yeni yaaba tundi o tienu maama ki
bua ban ya goadi yeni a liadiciama, ki go bua bi niba n
ya fuondiba ki kpiagidi ba i daamu nni. 39 Bi go bua
liga kali kali a jandidiena nni yeni janciamma kani
kuli. 40 Ki nan janbidi a kpepuona ki fiedi bi diedi ki
jandi ya jandi. N faagi ki bua bi niba nn ya nua ba bi
ya buudi ba yabiakicie. 41 Jesu den ka o tienu dieli
nni ki tuoli iligitadiga ki nua bi niba n kpiedi i ligi
maama. A piada den kpiendi i ligitadiga ki nua bi niba
n kpiedi i ligi maama. A piada den kpiendi i ligi ki li
yaba. 42 O kpepuoluolo mo den cuan ki kpieni suulo
lie. 43 Jesu den yini o ŋaadikaaba ki yedi ba: «n maadi
i monmoni, o kpepuoluodo na puni ki cie yaaba n
kpieni i ligi i ligita diga nni kuli.» 44 Kilima bani wani
kuli kpieni bi ŋalimano nni bi ligi bidi, ama wani,
yeni o luoma kuli o nani wan pia yaala ki baa je kuli,
kikpieni.

13 Jesu n den ña o jandiegunni ya yogunu, o
ŋoadikoaba siiga yendo den maadi o: «camba
didi a tana na diegu n ŋani maama!» ki o maadi: 2
«Jesu den yedi o: A laa ya tanciama naa? bi kon tiŋa
ba tanyenli n sieni ki ya maa lilieli po ki a kuli kan
padi ki baa.» 3 Jesu den kali difie tiidi juali po ki tuoli
o jandidiega, pieli, jaka, jan yeni ŋandili den buali
o ya buali na bi bebe kanu. 4 Waani ti laa bonla n
ba ti cuaya yogunu? be ya nanangu n ba waani ki
laa bonli kuli baa tieni? 5 Lani Jesu den yedi ba: Cuo
mani yi yula ki niloba n da ti boundi yi. 6 Biniba
boncianlaa baa ti cua n ya yeli p ki yedi: mini n tie
kisiti. Ki boandi bi niba boncianla. 7 Yiya tigbadi ki bi
maadi o toabu maama ki go togidi yi o toabu laabaalo,
yin da yanginni mani yi yama, laa bonla kuli ba tieni
ama li da kan cua nn juodima ka. 8 Kilima buolu baa
ti fii ki tuogi buolu tianu. Diema mo n fii ki tuogi
dietianma, n tindigima baa tieni yi kani boncianla,
yeni n koncianma mo baa tieni. Laa bonla kuli daa tie
nani o maditugukoanu yeni 9 Yin ŋambi ki ya ban iiya
yulipo ne, bi baa cuo ki gedini yibi bujiaba kani ki
cabi ban pua yii a jandiena nni. Bigo baa gedini yi bi
dogidamba yeni bi batieba kani nn ya po. 10 Ama bali
ki juodima daa cua, li tie tiladi ki o tienu maama n
kpa pundi i nibuoli kuli kani. 11 Bi yati cuo ki gedini
yi ti buudi damba kani ya yogunu, yin da yangi nni yi
yama yeniyinba maadi yala. Kilima liyogu monlo, o
tienu fuoŋama ba songi nni yi yin baa maadi yaala. 12
Kpelo yeni o waalo siga nni yendo ba cuo o lielo ki
cabi ban kpa o, bibaanba ba cuo bi bila ki cabi ban kpa
a bila mo ba fii ki sedi bi danba po. 13 Bi niba kuli
baa nani yikilima po. Ama yuu n se kilipa kuli bali
yeni n juodima kuli, baa ba n tindima. 14 Yiya ti laa
ki ti cangindi bonla ki li wudi bi niba gbanu ki ye ti
kaa bi ye naakani yua n cogini o tienu maama kuli
n diidi o yulipo. Ki yaba ye yude kuli sani ki gedi a
juana po. 15 Yua n ka o diegu yulipo n da jiidi ki kua
deenni ko baa taa liba. 16 Yua n ye o kuanu mo da
lebidi ki kun ni o den po ki baan taa o tiaykaadi. 17
Fala baa ye yeni ya puoba n punbi yeni yaaba n da
ŋaandi a bila laa dana nni. 18 Mia mani o tienu ke laa
noama dana nni n tua fawaagu yogunu. 19 Kelema laa
dana nni fala baa ye bali boncianla, maama ki li fala.
Buolu daa baa tien, halin n cilima o tienu n den tagi
ŋanduna ya yogunu kita pundi hali moala, o buolu
kan go tienimo. 20 O Bado o tienu ya bi wadi laadana,
niloba kuli kan bi sieni. Ama yeni wan luogidi o buolu

siiga yaaba ya po, o ba wadi laa dana. 21 Laa yogunu,
nilo ya yedi yi: Diidi o tienu n gandi yua ye ne! bi o
ye Nepo yinda pia dandanli o maama po. 22 Kilima
tuonanda n yedi ki bi tie o tienu n soniyaaba yeni
bi songikaa. Faadanba baa fii ki ya tiendi banma kili
tie bonlidikaala hali ke liya baa fidi bi baa boandi o
tienu n gandi yaaba. 23 Yin kubimani yi yula! n tuodi
ki waaniyi li kulio. 24 Ama laa dana nni fala yeniya
pendi, o yienu baa biigi, o ŋmaalo nno kan go yayieni.
25 A ŋmabila ba na tanpoli ki boali, tanpoli paali kuli
mo baa digibi. 26 Lawanibiba la ke o ja bigua yeti
tawaligbandi nni, ki kpendi yeni o paacianu yenu o
kpiagidi. 27 Yeni o baa saani o malekinba ŋanduna kuli
nni, ban tani wan gandi yaaba ki cili ŋanduna bianu
kiya caa hali o guoga. 28 Yin diidi mani o kankanbu
kanjaman n waniyi yaala. O bena ya bundi, yibani ke o
siagu nagidi. 29 Li go tie yene i yatila laa bona tiendi,
yin bandi ki o ja bijua nagini o buliñoabu kani. 30 N
wani yi imoamoani ke n naa nifiima kuli kan pendi
kelaa bonla kuliki tieni. 31 Tanpoli yeni tinga kuli baa
pendi, ama n maama kan pendi ba ya yogu. 32 Ama
yaala n tie li daali yeni o yogu, o ba kuli ki bani, baa
malekinba mono yaaba nye tanpoli, baa o bijua mono,
ama ba bebe bani. 33 Yin ŋanbi ke diidil kiya se kilipa
kilima yiibani ya yogunu kilitie. 34 Li naani nani o nilo
den bua ke gedi o saNu ki taa o deni ki guuni o tuo.
Soanba, ki wani yua kuli yeni o tuoli. Ki cabi yua baa
gu nba, n ŋanbi ki ya nua ba. 35 Lanwani yin ŋanbi
keyese, kilima yi bani canba n baa kpeni ya yogu, li
baa tie ñiagu, o yoagisigu, kotonmuoanga, bii siŋaagu.
36 O ya ti li pundi ya yogunu kuli, wan dan cua ke yi
dua ki goa. 37 Min n maadi yi yaala, n maadi yua kuli,
n ya se kilipa.

14 Paki juanma yaama n ki den ŋmadi yen dabinlin
densieni dna lie saloyidikacianba yudanba yen u
tienu maama g banbanda den kpaani yaa snu kibbaa
jnbi Jesu ki cuo o k kpa o. 2 Bi den maadi yeni bi lieba:
«lan tie mi jaanma yogunu, b den jie k biniba n dti
fii yeni ku fuugu ki yie li po» 3 Yaa yogunu ke Jesu
den ye o gbaado simono deni, ban den di yaa yogunu,
o pua den kua ki kubi omuu nni yaa bada ki biyiga
alibate ke ki gbie yeni tulate, ke o dunga pa, ke bi
yionadiŋama. O denjobidi libadiga ki wuli o yuli po. 4
Li den coagi bi tianba ke bi maadi biŋnniali nni, ki
tua: «be yaa po yo ke o biidi yaa tulale n yena. 5 Bi
bibaa fidi ki kuudo yaa ligi n cie dubala kobita ki teni
aluoda» Ke bi funi yeno lipo. 6 Ama Jesu den yedi:
«ŋao mani yeni sua be yaa po yo ke yi biidi opali?
o tieni n yaa po bonŋanle. 7 Yi pia a luoda yi siiga
nni yaa yoginu kul yeni yin bua yaa yoginu kuli yi
baa fidi ki tieni ba miŋanma, ama mini wani yi kan
yaa pianni yaa yoginu kuliyi kan. 8 Wan wani tieni
wan ba fidi ki tien yaala a wuli o wuli n gbanandi po
kelima n piinma po. 9 Moamoan i maadi yi; ban baa
waani o labaalinŋamo ŋanduna nni naan kani kuli bi
baa tiadi ki togidi o pua nan tieni n po yaala» 10 K
sua juda Isakalielo bi piiga nni kediba siiga yua den
gedibi sala yidi kacianba kani kelima o den bua ki
kuado bi po. 11 Bi salayidi-ka cianba n den gbadi laa
maama yaa yoginu, bi pala den mangi ki bi den jagi
ban baa puna yaaligi, o den kpaan wan baa ba yaa
sanu ki kuado bi po. 12 li dancincinli daali yaa paano
n ki den ŋmadi yeni dabinli, ban yen taki pebiga ki
yidi sala paki jaajiema po den bualo: «abua tin gedi
le ki ban bobini a po paki jiema ŋan di.» 13 O den
soani o goadi kaaba siiganni bonbi lie, ki yedi ba:
«yin gedi u dociannu nni yi baa la o ja ke o bagi linin
cuali yin ŋoado man. 14 Wan baan kua yaa diegu nni
ŋoado mani ki maadi yeni laa diegu daano, canba
buali: «min le yaa diel, ke n ba je paki jiema yeni n
ŋaadikaaba. 15 Yeni o ba waani yi li die tual yaali n
yabi ki ŋani, yin bobi nni man n po lan kani. 16 bi
ŋaadi kaaba den fii kua u dogunni bi den la ke lali
bonla kuli tie nani wan den maadi ba maama kebi
bobini o po paki jiema. 17 Kuyen juogu n den pundi, o
den cuu yeni o piiga n ŋoaka lie diba li kani. 18 ban
den taani ki kali mi jiema kaanu ki di, ke Jesu yedi; «i
mamoani n waani yi, yi siiga yendo yua n taani ki
di l yeni nni baa janbi nni» 19 Bi kuli yaa yama den
ŋmadi yeni bi siiga yua k uli ji den cili ki bualu laa tie
mini bi yeni kaa? 20 Jesu den yediba: «li tie yinba bi
piiga nni liedi ba siija yendo yua taani ki tuuni yeni
nni kusatiagunni. 21 Kelima o ni saalo biga baa siedi
ŋanduna niinni nani landiani o po diani maama ama
li yuboanli baa ye yeni yaa daan o nba janbi o ni saalo
biga libi ŋani lan daano bi yaa bimalo.» 22 ban den di
yaa yaa yogunu, Jesu den ta paana, ki tieni u tienu
baliga, ki jenda. Ki tenba ki nnaadi: «yin ga nnan ne,
li tie n gbanandi.» 23 o go denta ki tadi nukaaga,
ki tieni u tien u baliga ki teniba, kebi kuli na. 24 O
den yediba ki ne n tie n saama n kuani o ŋan taado,
yaa saama n wulibi niba boncianla. 25 Yeni imaani
n luaani yi, n kan go nu palipe duunt hali yaa daali

ke n bao guanu u tienu diema nni. 26 ban den yini
ba yanbu ki pendi, b den don o lite tiidi juali po. 27
Jesu den yedi ba: yikidi ba yadi kiŋa nni, kelima li
diani nba pua ki kpa o pe kpaalo ti pebidi monyadi. 28
Yeni n yaa ti guani ki fii bi kpienba siiga nni, n baaga
yi linga kigedi galile. 29 Pidi den yedo n li yaa tie
ba ke n lieba sani mini wani kan sam pipe. 30 Jesu
den yedo: «yeni i moani po n maada ba dinla niagu
moni yeni o kokolo n ti buudi taalima lie po, a ba nia
keŋaa bani na taalimata.» 31 ama pieli den yedo: «ba
li yaa tie min taani ki kpe yema, n kan tieni lanwani
palpe bi kuli den taani ki niani yeni. 32 likani kebi
pundi yaa kaanu ke b yi u jetesemane ke Jesu maadi o
ŋoadi kaaba kali man ne min gedi ki ban jaandi. 33 b
den ta gidi, jaka yeni jan, lani li pa boanli den kuao
ke o yama mo yagi. 34 jesu den yediba: «li paboali
cuo nni ha li kili naani nani kpe yen. Sedi mani ne
kiya jandi.» 35 Jesu den suli ke fuadi bikani, ki ba
kilabini tiipo ki jaandi k l yedi li yaa tie kiliba tuo u
naayogunu n foagidi o kani. 36 o den yedi: «abba, n
ba a fidi bonlikuli liya batuo ŋan foagini n kani ya
fala tadinukaaga n tie-na ama lan da tie mini n bua
maama ka, ama a yanbuama n tieni.» 37 o denguani ki
cua bi kani kisua kebi goa ke oyedi pieli: «simono a
goa yo? ŋaa fd fidi ke guudinni ba yogu waamu? 38
Fii moni ki ya jandi, ki yintiba nni tulimani. Lipali
bua ama tigbannandi ki pia paalu.» 39 yeni ki o go
guani ke lebidi ki ban jaandi kiyedi nani waa bi kpia
ki maadiya lanbona. 40 O go den liguani ki sua ke bi
goa, kilima n guama den ye bi nubina po, lan wani ba
ji den fiidi ki ŋmiano liba. 41 yeni o den guani ki cua
bi kani bombi ta po ke yendiba: «i da li goa ki fuodi
halimoala? Lidagidi! oyogunu pundi, o nisaalo bija ji
caa ke ban ban kuado ti biidi damba nugunni. 42 Fii-
mani, tin gedimani, diidi yua n ba koadi nni, o nago.»
43 Wan den maadi ya yogunu, ke bi piigani liediba
siiga, yendo yua kibi yii wa juda nageni g pundi yeni
bi niba bociaala yeni ti jatiadi ijuugimu a lambana
lijandieli cambaaba yeni a gbamba nda yeni lijandieli
nikpela soani yaba. 44 yua den ba kuaado den wani ba
ya banma ke o ba tieni, ki kuaado bi po yua ki sani
ki filo ki moadi moadi o tan kpina po «wni yeniyin
cuo-mani boŋanla kigedi yeno.» 45 Juda n pundi ya
yogu o li puadi ki noanli jesu, ki maadi a tankpina. 46
Laayogunu ke bi nagini ki cuo. 47 U ŋoadikaaba siiga
yendo n noadi i juuga ke cua ki nani bi salayidiciaaba
siiga yendo ya tuubili. 48 Jesu den yedi ba: «i cua ke
koni yeni nni nani n tie o nayigo yeni, yeniti jatiadi
i juugimu a lambana ke la cuo nni? 49 min den ye
yeni yii, ke tuundi yii daali kuli o jandiegu nni, yii
den cua nni. Ama moanla o yogu pundi ki i dianni
n den maadi yaala n tien nni.» 50 Lawani yaaba n
den yeni jesu kuli n sanni ke ŋao. 51 O jawaalo yendo
den yua o wa, ki piini o, gbamnu po bu kpalibu bebe.
Ya yogu ki nibi yeni mubino, 52 wan ñoanliba yeni
o kpalibu ki sani yen cankpeloli. 53 Ban ta Jesu ki
gediyeno o salayidi kaaciamo kani, nani ki lijandieli
cambaaba yen lijandieli nikpela yeni o tienu maama
tili gbambanda taani. 54 Pieli den yua hali fagima yeni
bi salayidika ciaaban cambaaba diegu kani, o den kali
sejennba siga ki nagini omu kilima ti waadi den ye. 55
Lijandieli caabaaba yeni bi nikpe juogi kaaba den lingi
ban-ba jaligi yaala Jesu ki fidi ke kpa o. Ama bi naa
den la liba kuli o po; 56 Kilima niba bociaala den pua o
po mifaama; ama yeni bi faama po kuli laa tua maani.
57 Bi nitianba n fike pua mi ki jaligi Jesu. Ki yedi: 58 «ti
den gbadi ki o maadi: “n ba muadi li naa jandieli yaali
ki bi maa yeni bi niba nu nuugii danata siiga, n ba
guani ke ma ya jandieli ke nisaalo ya nugii ka maali,
59 ba yen la maama po kuli, ba la ban fidi kijaligo yaala
ya po? 60 O salayidi ciamo den fii ki sedi bi siiga ke
buali Jesu: «ŋa-pia ŋan ba ŋmiani yaala? 61 Ke o ka ki
ŋmini suo wa ŋmiani liba. O salayidikaciamo go den
bualo yeni ya lanboli n tiena: «a tie kilisiti, u tienu
n seligi o bijua yua yo?» 62 Ki Jesu ŋmian: «n tie a
ba la o nisalo bijua, ke o ka o paciaabu daano jienu
po ya yogunu ki o paalu ñani tanpoli po ki jiidi u po
nani nani o taawaligbamgou yeni.» 63 Ke o salayidi
kaciamo cuo o tiadi ki dadi padi ke yedi: i go bua ki
gbadi o laa sieda yo o po? 64 i gbadi wan suugi o tienu
maama. I jagi ki tin tieni o be? bi kuli den taani ki
yedi lidagidi wan kpe. 65 bine kiili kiya ciidi o po ti
nisoandi ki pibinio nunga yeni li cabili, ki pua o yi
tanpabi ki maadi yeno: «bundi!» ki sejeba gedi yeno ki
pua wa. 66 Lanwaninipieli den ye likani u diegu tiipo,
janfanyendo den ye likani ki tuunni bi salayi kaciaaba
po n cua o kani. 67 Wan den la pieli ki o se likani ki
yie o mu. O den ŋanbi ki noanlo ki, yedo: «a moko
den li ye yeni sasaleti, Jesu.» 68 ama ki o nia, ki yedi:
«mi bani ŋan bua maadi yaalo.» liyogu o den ñani
doujagu yeni nni (u kotongu den mua.) 69 Ama lan po
moko, yaa jafaano n tuuni likani den la o ki go kili
ke maadi yeni yaaba n ye li kani: «o ja ne mo bisiiga
yendo! 70 ama o go den nia. Lan den pugini waan mu,

ya niba n den se likani den yedi pieli: maamoni a li tie
bisiiga yua yo; kilima a moan ñani galile yo.» 71 Lan
wani o den cili ke poligi ki tua: «mibani yin maadi
ya jua yeni ya maama.» 72 Laa yogunu u kotogu den
mua mi liema. Pieli den guani ki tiadi Jesu n den yedo
yaala: «hali ki u kotogu talimilie, a ba nia ki ŋaa-bani
nni talimata.» o den ñani ke ban buudi.

15 O tiŋa panpangu, li jandieli yeni juki n ba nikpe
juocaaba den tani ki diidi ban jaligi maama ki
loma guveneeli kani bi den cabi ki sejenba lolio ki
bi jedi yeno pilata kani. 2 Pilata den buali Jesu: a tie
jufi ba bado yo? Jesu den gua ŋmiano: Fin moano n
yedi. 3 bi salayidikaciaba canba den galigi yesu ki o
tien di yaala ki ŋani. 4 Pilata n bualo: ŋaa pia liba
ki ba maadi? agbadi ban jaliga ki maadi ka tien nni
ya bobigu kuli. 5 ama Jesu den ki guano maama ba
kuli. Pilata n den laa bola kuli, kili ya ki lido. 6 Li den
tie bogidili ki binli kuliguveneeli, paki jaama dana
siiga bi ba ŋani niyendo dasaliga ki ŋa o. Bi den maani
ki ŋa bi niba n mia ban kin ba ŋa yua. 7 Ki sua jua
ba ye li dansalidieli ki bi yi u banasa yeni o lieba, bi
den kpa bi ba niba bocian la ya yagu po ki den fi yie
loma guvenneli bali maama. 8 Lan wani ki o niligu
nagi nni pilata kani ki mia o ki wan ŋa niyen do nani
ban tie n di maama bi damba bogida po yeni. 9 Pilata
den bualiba: yi bi bua mi ŋa yi po yua ki yi maadi
ki o tie yi bado. 10 O den maadi kilima o den bani
salayidikaciaba n den bua ban tien no maam a, bi
den jaligi di Jesu kilima bi den pia yi nanga o po ki
dugi nni niba bociaala den tua o ŋoadikaaba. 11 Ama
bi salayidikaciaaba den tudi linitingli ki ban maadi
pilata ki wan ŋa banabasa ki kpa Jesu. 12 Pilata go
yedi ba: n ya ŋa yipo banabasa, yi bado yi bua mi
tieno be yo? 13 Ban yiginni ki puginni: kpao mani. 14
Laa wani pilata n buali: be ya po? o bidi be yo? ama
kibi kpaadi ki yiigi nni hali boŋanla kpao mani. 15
Nani pilata n den tuo linitingili n bua maama, o den.
ŋa banabasa, pilata sejenba n pua Jesu a gbana. Laa
puolipo, pilata n madi o sejenba ki ban gedi yeno ki
kpa o. 16 Ki sejenba ta Jesu ki gedi yeno bi cagiciaali
kani ki tan nni bi tuo soanlieba kuli. 17 Sejenba n
taanni ki gbeni, ki bi ta liadifogidimoangu ki lan Jesu.
Ki bi lugi konkoni ya fogiliga ki yilinno, o yuli po. 18
Ki ji fuodo nani bayi fuodi o bado maama ki ñuado, ti
fuonda juf ba bado. 19 Bi den puu ya lanbana n yabi o
yulipo ki si o po ti ŋoansoandi ki gbandi o nintuali,
nani bi coan nni o yeni. 20 Ban den ñoandi o ki gbeni,
ki bi landi o lindi fagidi moangu yali ki bi lan o yeni,
ki yuadi ki ta o ya tiadi ki lano ki ñano o dogu nni ki
gedi yeno nanni ki bi ba kpali danpoanpoanli po. 21
Ama ya jua bi yi u simono ki o tie silindi ya dogu n
yua, ki o ba tie alesaolili yeni lufut ki bi cindo, bi sanu
den ña likani ki bi yieno ki wan tugi Jesu dandanpoli.
22 Sejenba den jedi yedi no ya kanu bi yi goligolita.
Laa yeli bundima bua ki yedi, ti yu kpabicuodi kani.
23 Bi den bua ki ñumio ya duven n den ŋmadi yeni
mili ama wa den ñuni. Sejenba ta o tiadi. 24 Ki bi kpa
o lidapoanpoanli po, ki ta o tiadi ki toanni titia. 25 Li
den tie li dali kudi ta yogunu yeni, ya yoginu ki bi den
kpa o lidanpoanpoan-li po. 26 Ki bi dian nni ki tabi
nni yali ya po ki bi den kpa o li dapoanpoanli po. 27 Yi
dian ni yeni nima nni den bua ki yedi: Jufi n ba bado,
bi go den kpa bi bibiadalie ki pugini o po. 28 Yendo
den ye o jienu po ki yendo moan ye ganu po. 29 A
sanpeda den sugido ki tibidi biyula. Ki tua: ha! Fini
yua n den maadi ka ba fidi ki mudi li jandieli danata
daali ŋa gua maali, a ya ba fidi tie nni tin diidi, 30
Fie a yuli fini moanlo ñan o dadu po ki giidi. 31 Bi
salayikaciaba yeni u tienu maama gbanbanda moan
den sugidi Jesu ke ñoando. O den maadi bi ninba
boncianla kani: o den fie ninba boanciaala ya yogunu
kili damba den ye fala nni ama ka fidi fie o ya yuli. 32
O den maadi ki ne: n tie kilisiti; mini n tie ya bado
ndie Isalele yaaba. Li ya tie ki o maama tie moan-
moani, o bi ña li dapoanpoanpo ki jidi! yen wani ti
kuli bi ba dani o ni nni bi niliediba yaaba ki bi den
kpa o bi siiga moan den sugido. 33 Kudi luoba yogunu
li biigili den ba yi tinga kulipo, li den tie yeni hali kuti
yiayogunu. 34 Kudi yia po, Jesu den kpaadi ki yiginni
ki yedi: eloi, eloi, lamasanbagitani? Lani n bua ki yedi
n tienu, n tienu be ya po ka ŋani? 35 Ya niba n den
ye likani n gbadi laa maama yogunu, «eloi» ban ki
ŋanbi li maama nima nni, bi den yedi: cingi-mani o
yi o sawali pualo «elia o!» 36 Bi siiga yendo n sani
ki ban ta o ciesiobu ki ñua li damiligilinni, babini li
kankagili juoga ki niindi ki Jesu n ñu. Ki bi maadi tin
guudi mani ke le elia ya ba kua ki jiino lidapoanpoanli
po! 37 Jesu n yigini yeni pauma, ku fuodi ki giini ki
kpe. 38 Lanyogu o kpalibu yaa ba n den juami ki piigi
lijaandidi bunbaba den cili tanpoli ki padi ki jiidi hal
tinga. 39 A mintila canba yua n den se li kani n la
Jesu kuma, o den yedi maamoani ya ja na go li tie o
tienu biga! 40 Bi puoba mo de se foangima ki nua.

Laa puoba siiga maliyema magidela dogu yua, yeni
maliyema jaka na o die kpalo yeni jose. 41 Banin den
yegi jeni Jesu ki gedi galile todi o tuolinni. 42 Laa
daali den tie n libogili jufi n ba fuodima jama o yen
juogu n dagidi. 43 Alimate dogu yua Josefi, yua den
ye jufinba nikpela cegili kaaba siiga nni. O den gu
tanpoli diema pundima. O den ba li papaali ki gedi
pilata ki mia o ki wan casi wan ta Jesu gbanandi. 44 Li
den lidi pilata yeni Jesu n tuodi ki kpe maama. Ke o
yini amintela kobiga n yudano ki buali o gbadi i Jesu
kpe na. 45 Wan bandi amintela kobiga yudaano kani
ke o kpe ke o cabi JOsefi o gbanandi. 46 Josefi den daa
u kpalipiemu ki jiini o li dap ɔnpɔnli po ki bobini o o
kpalipienbu yeni ki gadi ki pan duani o yaa kakuli
ke bi kpiedi u tangu po ki bindi li tanli ki biini. 47
Magidala Maliyama yeni Maliyama yose na den se ki
nua ban duani o naani kani.

16 Mi fuodima daali n den pendi, Madagalapua
yuan yi Maliyama den daa Alomata ki cua banmii
Jesu gbannandipo. 2 Li den tie li dacincinli siŋaɔgu
panpangu ke bi den gadi li kakuli. 3 Bi den yedi bi
lieba: ŋma baa pan luodi ti po, yaa tangu n biigi li
kakuli? 4 Yaa yogunu ke biyaa gi nɔnli li kakulipo, ki
la nilo ba ke o bindi li kakuli tanciangu. 5 ban den kua
li kakuli nn, bi den la o jawaalo ke o lani ti tiapiendi
ki ka bi nu jienu po ke u jawaanbu cuoba. 6 O den
yedi ba: da jie mani, yi kpaani Jesu Nasaleti yua ke bi
kpagu yeni. O fii u, waa ki ye ne. Diidi mani ban den
duani o naani. 7 ama yi gadi ke pan yedi O ŋɔdikaaba
yeni pie li ke o gaa liiga ki gadi Glile. Lani po kebi baa
laani nani wan den yedi ba maama. 8 Bi den ñani li
kakuli nni, ki sani. Li den lidiba hali ki jegiba bi den
ki maadi nilo liba kuli kelima bi den jie hali. 9 **(note:
The most reliable and earliest manuscripts do not include Mark 16:9-
20.)** Li dacincinli daali siŋaɔgu panpani, wan den fii
yaadaali yaa Maliyama ke o den beli ki ñani o niini
cilicilibiamu lele yen den kpia ki la o. 10 O pua yen den
ban togidi yaaba den yeni o yaa yogunu ki den kpiini
ki go buudi o po. 11 Ban den gbadi ke o guani ki fuo,
ke o pua yen la o, ama bi den ki tuo daani. 12 Lan n
den pendi, o den dogidi o ba niba lie kani yeni Manati
tiadi ya yogunu ke bi den cuoni ki ñani u dogu nni.
13 Laa niba n den gadi ke pan togidi yaa ŋɔdikaaba
n sieni, ama bi mo den ki tuo ki daani. 14 Lan den
pugini waamu, Jesu den dɔgidi o ba o ŋɔdikaaba piiga
n yendo kani yaa yogunu ki den taani kikaa li kpagili
po. O den maadi ba bi dandanli luoma yeni Pajuali,
kelima baa den tuo ki daani yaba den yedi ba ke bi
laa Jesu ke o fii bi tinkpiiba siiga nni. 15 O gua den
yedi ba; Gadi mani ŋanduna munli kuli ki yaa wangi O
Labaaliŋanmo. 16 Yua n tuo ki daani, yin wuli U Tienu
ñima o baa faadi, ama yua n ki tuo daani, bi baa jia o
buudi. 17 Yaa ŋua mani yaa banciama n ba ŋua yaa ba
tuo daani. N yeli nni, bi baa beli ti maalibiidibi baa
maadi mi malanma. 18 Bi baa cuo i we yeni bi nuugi,
bi go yaa ñunba ŋɔgibugu mo li kan fidi ki tieni ba
yaala n bia. Bi yaa maani bi nuugi a yiama po, se ban
paagi. 19 Ti yonmidaano n den maadi ba ki gbeni o
den yugi ki doni tanpoli po ki pankali U Tienu jienu.
20 O ŋɔdikaaba den siedi ke pan wangi o labaali kuli
yaa yogunu ke ti yonmidaano den suani yeni ba, o
den ta bi po i mɔmɔni yeni n bangiciama baoncianla
den ŋuaba o maama nni.

Luka

1 Bi niba boncianla jagi ke ban diani, ki togdi ya
bontienkaala n tieni ti siiga nni, **2** ti kpaagi yaaba
n tie kasiednba leni bi nuni hali micilma, ki tua U
Tienu maama tuonsəla. **3** Lan wani, n mo kali, ki
jagi, ki buali, ki bandi bonŋanla yaali n tieni hali mi
cilma, ki ba diani, ki togdi a leni mi kpaagma, fini, n
buado leni n nicəlnka Teofili. **4** Yeni, a ba bandi ŋan
ga ya bangima məməni cain. **5** herodi ṅ bo tie Jude
badciamo ya yogu, salga yidka bo ye, ki yi Sakali, ki tie
Abia salga yidkaaba cagli yua. O denpua bo tie Aron
puolŋuanu, ki yi Elisabeti **6** Bi kuli bo tie nitegnkaaba
U Tienu nintuali; bi kuli bo cəlni U Tienu ñəmabona,
leni o yobdaano bali maama kuli, kaa pia kpiadma. **7**
Bi bo ki pia biga kelima Elisabeti bo tie ŋəlga, ke bani
bilie kuli ji bo podi o. **8** Dayeli, Sakali den yidi salga U
Tienu dieli nni, li den tie bi cagli salga yidma yogu i; **9**
bi den cəlni salga yidkaaba danbogda, ki lugdi o ke
wan kua salga yidkaanu, ki ŋubni li ŋubli. **10** Li ŋubli
salga yidma yognu, ku niwulgu kuli den se niipo, ki
jaandi. **11** O diedo maleki den ludi o, ki legdi, ki sedi li
ŋubli salga binbinli jienu po. **12** Sakali ṅ la o, o yama ṅ
pudi, ti jawaandi ṅ cuo o. **13** Ama, maleki ṅ maadi o:
"Da jie, Sakali, ki dugni, U Tienu gbadi a jaandi. A
denpua Elisabeti ba punbi, ki mali a po bonjaga, ŋan
yini o Jan. **14** O ba tua a po pamancianli, ke bi niba
boncianla ba mangi bi pala o madi po. **15** O ba tua
niciamo O Diedo nintuali. O kan ñu daaməngu, ki nan
buali daapaama. O ba ya gbie leni U Tienu foŋanma, ki
da ŋaani mi biima. **16** Isayeli yaaba boncianla ba guani
O Diedo, bi tienu kani. **17** O ba səni o tuonli ki dudi
U Tienu nunbu nni leni Elia fuoma leni o paaciamu,
ki cedi bibaanba leni bi bila ṅ guani ki mangi leni bi
yaba, ki todi yaaba n ki tie nicəlnkaaba, ban togdi bi
nitegnkaaba maalma, ki ji bobni, ki tua ya nibuolu n
ye U Tienu po. **18** Sakali ṅ buali maleki: "Be n ba teni
min bandi? Kelima mini nba n ciandi, ke n denpua mo
podi boncianla". **19** Maleki ṅ guani ki jiini o: Mini n
tie Gabiyeli, ki ye U Tienu kani, ki tuuni o po. Wani n
səni nni ke min caa u tondu, ki pa ŋa ya laabaalŋamo
ne. **20** Lanwani, lan ba tieni maama n ne: A ba tua
muulo, ki kan fidi ki maadi, hali ki tuoni ya daali ke
min puni a ya laabaalŋamo ne yogu ba pundi, lan
tieni ki dudi. **21** Lan kuli ṅ den tie ya yognu, bi niba
den guu Sakali, ke li pagi ba leni wan waagi salga
binbinli dieli nni. **22** Wan ji den ñani, o ji den kan
fidi ki maadi leni li nitaanli. Bi ji den bandi ke o la
bonlegdikaali salga binbinli dieli nni. Wani ji den tua
muulo, ki ji maadi leni o nui. **23** Wan gbeni o salga
yidma dana, ke o guani, ki kuni o denpo. **24** Lan tieni
danaba, o denpua Elisabeti ṅ punbi, ki tieni ŋmaali
mu, ki ye deni, kaa ña. O den maadi o pali nni, **25** "Ne
tie O Diedo tuonli i. O diidi nni leni mi yanbuama,
ki piini yaali n den tie n po fee, bi niba kuli siiga.
26 ŋmaali luoba ṅ pendi, Elisabeti tugpunbdi puoli,
U Tienu ṅ səni maleki Gabyeli Galile dociamu nni,
ke bi yi li dogu Nasareti. **27** jifaano kani, ke o tie ja
cikpenga, ke bi yi o Josefi, ke o tie o badciamo, Davidi
puolŋuanu. Li jifaano den yi Maari. **28** Maleki ṅ kua
o kani, ki yedi o: "Mangi a pali, fini yua ke U Tienu
cabi a o ŋanbili; O Diedo ye leni a." **29** Mari yama ṅ
yagi boncianla, li maama po; wan buali o pali nni
lan ya fuodi niima nni. **30** Maleki ṅ maadi o: Da jie,
Maari, kelima U Tienu n cabi a o ŋanbili. **31** Yaali
n ba tieni n ne: Li kan kandi dana, a ba punbi, ki
mali bonjaga, ki yini o Jesu. **32** O ba tua niciamo, ban
yini o "Tanpojoma Tienu Bijua" O Diedo U Tienu ba
teni o o yaja, o badciamo Dafidi badkpagli. **33** O ba
diedi ya buolu n ñani Jakobo kani hali ya yogu n ki
pia juodma. **(aiōn g165)** **34** Maari ṅ maadi maleki, li ba
tieni ledi, kelima n tie powandiali i, n ki bani ja? **35**
Maleki ṅ guani ki jiini o, "U Tienu foŋanma ba jiidi a
po, ke Tanpojoma Tienu paaciamu ṅ fibni a leni o
junjungu. Lan ya po i, ke bi ba yini ŋan ba mali ya biga
U Tienu Biga. **36** Diidi, a kpiilo Elisabeti mo punbi, ki
guu bonjaga yeni wan ciandi maama kuli, ke bi tua
ke o ji kan baa biga; o ji ye o ŋmaaluobidi n yeni. **37**
Kelima U Tienu ki pia wan gbali yaala. **38** Maari ṅ
maadi: "N tie O Diedo tuonsənlo i, ŋan yedi nni yaala
ṅ tieni ki dudi nani lan buali maama. Ke maleki ñani
ki ŋa o. **39** Li ki waagi ke Maari fii, ki ŋmaa tonma, ki
gedi Jude juana dociamu nni. **40** Ki kua Sakali deni, ki
fuondi Elisabeti. **41** Wan gbadi Maari fuondi ya yognu,
ke o biga yugi ki ciidi o tugu nni, ke Elisabeti gbie leni
U Tienu foŋanma. **42** Ke o fiini u nialu, ki kpaandi,
ki yedi: "A baa mi yedŋanma bi puoba kuli siiga, ke
a tugu nni biga mo gbie leni mi yedŋanma. **43** Be n
teni ke n dagdi yeni li seli, ke O Diedo naa cua n kani
ki bua la nni. **44** Kelima diidi min gbadi ke a fuondi
nni ya yognu, ke n biga jeli leni li pamanli n tugu
nni. **45** U yenyienŋamu (mi yedŋama) ye leni fini yua
n dugi ke U Tienu ṅ səni a po ya tondu ba tieni ki
dudi" **46** Lan yognu, Ke Maari yedi: "N naano yiini O

Diedo kpiagdi. 47 Ke n yantiali mangdi li pali, O Diedo
U Tienu, n candaano po. 48 Kelima o tuo ki tibni ki
diidi mini talga, o tuonsɔnlo. Lan ya po, lan fii lan
faa, leni yogu kuli, bi ba yini nni o cabŋandaano. 49
Kelima U Tienu, U Paaciamu daano tieni n po yaali n
yabi. 50 O ŋanma ba tandi nifiima ń tuu nifiima yaaba
n cɔlni o po. 51 O tandi o nuu leni u paaciamu, ki
yadi yaaba ya pala n gbie leni ti japaadi' 52 O tudi
ki jiini bi paadanba bi badkpaga po. ki nan duoni
talganba. 53 O gbieni a konkonba leni a bonŋana, ki
nan deli ki yaani bi ŋalmandanba i nuukuomi. 54 Nn,
O puni Isayeli, mi todma o pakɔnli kuli po, ki waani
o ŋanma ya nibuolu n tie o tuonsɔnba po. 55 (Nani
wan bo niani ti yajanba) Abalahama leni o puolŋuani
hali ya yogu n ki pia gbenma. (aiōn g165) 56 Maari kali
leni Elisabeti nani ŋmaali taa yeni, ki guani ki kuni o
denpo 57 Elisabeti madi ji bo nagi n yeni, ke o mali
bonjaga. 58 O kuantalieba leni o kpiiba den bandi O
Diedo ń tieni o po ya ŋanbli. ki tieni u badu leni o, ki
waani bi pamanli ń dagdi maama. 59 O madi ńʹpendi
daaniili daali, ban cua ki ba kuani ki canpandga ku
kɔnciagu. Bi den bua ban yini ki biga “Sakali” nani
o báa ńʹyi maama, 60 ama ke o naá jiini ki maadi,
“N N, O baa yi Jan i.” 61 Ama ke bi maadi o, “Nilo ki
ye i diegu nni ki gaani lan ya yeli” 62 Lan wani, ke
bi buali bibáa mi muulma nni, wan bua yini ki biga
maama. 63 O báa ń buali, ban teni o ki kpagdiankaaga
(walga), wan diani ya lanbona ne, “O yeli tie Jan.” Lan
tua bi kuli ya po pagili. 64 Lan yognu liga, o ñɔbu ń
mubdi, o lanbu ń tabdi. Wan ji ya maadi, ki kpiagdi
U Tienu. 65 Ti jawaandi den cuo yaaba n den gaani
ki lindi ba. Li laabaali den yadi i kaani kuli, Jude
juana dogi nni. 66 Yaaba n den gbadi li maama den
maadi: “Ya biga ne ba tua be?” kelima U Tienu den
ye leni o. 67 Sakali ki biga báa den gbie leni U Tienu
foŋanma, ke o pua sawali, ki yedi: 68 Dondi mani O
Diedo, Isayeli tienu, kelima, o todi o buolu, ki faabi u.
69 Ti ya po, o candaano yua n gbie leni u paaciamu
mali o tuonsɔnlo, o badciamo Dafidi puolŋuani siiga.
70 Wan den sɔni o sawalpuaba yaaba n gbie leni U
Tienu foŋanma, ke bi niani ti yajanba yaala hali mi
cilma, tieni ki dudi. (aiōn g165) 71 Ke o ba faabi ti ti
yibalinba nui nni, leni ti nantieba gbanmanu kani. 72
O tie bonli kuli ke li wangi o ŋancianma ti yajanba po,
ki gɔa ki tiadi o ñɔnianu. 73 Wan den niani ti yaja,
Abalahama yaali tieni ki dudi. 74 O poli ke o ya fie ti ti
yibalinba nui nni, o ba cabi ti ki nunmanga, tin ya
jaandi o kaa jie 75 Ki tuuni o tuona, ki tie o buolŋamu,
ki tie nitegnkaaba o nintuali daali kuli ti yenyienu
nni. 76 Nn, Ke fini, ki biñidga, bi ba yini a Tanpojoma
sawalpualo, kelima, a ba ga sanliiga, ki cuoni U Tienu
nintuali, ki bobni o sanu 77 Ki teni o buolu ń bandi
ke U Tienu puni u mi faabma, ki tieni u tuonbiidi po
sugli. 78 Kelima ti tienu gbie leni ti niñinpadi leni mi
ŋanma. Lanyapo, ku yenpudkaagu ba ña tanpoli, ki
yendi ti po. 79 Ki yendi yaaba kuli n ye li biigli nni
leni mi kuuma junjungu nni, ki pegdi ti taaŋmaadi mi
yanduanma (li yanŋaali) sanu po 80 Ki biga den yabdi,
ke o yantiali mo paagdi ki pugdi. O den ti juodi ki ye
ki tinkuonga nni i, hali yeni ya yogu ke o ti legdi ki
waani o yuli Isayeli buolu po.

2 l yogu romi badcianmo Ogusto bo diani k pua
sawali o diema nni niba kuli ċɔdili. o cincinli cɔdili
bo tieni ya yogu ke kirisus bo tie badcianmo i siri
diema n ni. 2 u cincinl cɔdli bo tieni ya yogu ke kirisus
bo tie badcianmo i siri diema nni. 3 yua kuli bo ye
gedi ban cɔdi wan ñani ya dogu n nni. 4 yeni k josefi
bo ñani nasareti k doni galile ki tɔgn nni jude, k pudi
betelemi, david dogu, o bo tie David cugli yua i. 5
Josefi bo gedi lan kani wan yeni o cikpenga Maari
ku pia o tugu. k b pan cɔdi. 6 Ban den ye betelem i
k maari t gbaani t maadi. 7 maari den mali bojaga
o cincinmadi ki pin'o i kplaldi k duan'o ti yandi
jeditiagu nni kelima bi canba dieli nni yiali den ki
ye. 8 I kuanni bo kuu li kani ke a yankpaala dua ki
guu bi yandi. 9 K u tienu maleki yendi cua bi kan
ku tienu yudandi jiidi b po ke ti jiwaanndi cuo ba.
10 Maleki maadi ba. i daa pia mani jeje n bua pua'yi
sawalmanli yu baa tie yua kul pamancianli. 11 ba fie ti
mali dinla David dogu nni wan tie o candaano. 12 Ti
bo band'o maama nne i ba la i canpandiga k o dua ti
yandi jeditiɔgu nni ki piini i kpaldi. 13 Ke li yogunu
mɔno ki bi la u tienu meleki nba k bi cua ki pugini i
yua bo ye yeni po ki bi ji yiini ki dondi u tienu. 14 U
Tienu yeli n yabdi tanpolu po, o pamangu n ya ye i
tinga po nne yeni u nubuakaab po 15 Ban yin ki gbeni
ya yognu k u tienu meleki nba lebidi tanpolu po ka
yankpala mɔ boe yeni bi lieba. ti gedi manni Betelemi
dogun nni yaal k diidi yaala cua, u Tienu n waani ti
yaali. 16 K bi kagini ki gedi l yognu tonma k la yeni i
mɔni Maari yeni Josefi yeni ki bipanga yua mali k b
taa'ga k duan'ga ti yandi jeditiagu nni. 17 A yankpaala
n gedi ki la'o, ki guani ki togdi yua kuli u Tienu meleki
n den baa pua labaal maam e canpandigi yen po. 18

Yaba n den songi a yankpaala labaal kuli li de lidiba.
19 Ke maari yi guani ki tiadi o pal nni yala tieni kuli
yeni ya maama madi kul. 20 A yankpaala den guani ki
lebdi bi yankpaamuagu po i k yin k dondi u tienu yen
ban de songi yaala ki gɔ la yaala. U tienu meleki n den
maad yaala den tie mɔni 21 Jesus n den mali l daaniin
po k l tie ki ban gedi kɔnd'o, ki bi kɔnd'o ki pun o yel
Jesus. Lan yeli k u tienu meleki bo lugdi u po. 22 Lan
bo buali maam moyisi yikotili nni. L yognu ya pudi l
tie taladi ki ban kuani ki canpandiga u kɔnciagu. Lan
yognu n pendi ke bi taa Jesus ki gedi yen'o jerusalemi
ke pan waan'o u Tienu. 23 dianni u tienu yikotili nni,
ki cincinbiga kuli k o tie bonjaga tie u tienu yuu i. 24
B bo ye ba ki tieni u Tienu balga yen kpajiemulie i
nanni lan bo bual maam u Tienu yikotili nni. 25 Ja
bo ye Jerusalem dogu nni k u yeli tie Simeyɔn. O bu
tie yua tiegi k gɔ tie ya nulo tuagi u Tienu sɔnu. O
den ye ki daani Israel fiema ki fonŋanba ye yen o. 26
tienu foŋanba de dɔgd'o k u kan kpe gaa la mesi u
Tienu tondo. 27 Tienu foŋanba n jiidi u po wan gedi
l jaandiel nni ki sua ke Jesus danba cua yen o, k ba
tieni a bogda nanni simeyɔn yikotili nni lan bo buali
maam. 28 Simeyɔn ga ki biga o nugi nni ki ji yiin i
ki dondi u Tienu. 29 tienu ji ŋa a tuonsɔnlo wan ya
caa yeni laafia. a cɔlni a ñɔniannu. 30 Nunbu la o
candaano ka sɔn'o. 31 Ki a pun'o li papaali ke wan
todi ŋanduna. U Tienu meleki. 32 tie muuyiema i ki ba
yendi ŋanduna. wan baa tie Isaraheli yudandi. 33 Yen
o naa bo ye pamangou Simeyɔn n maad yaala Jesus
po. 34 Simeyɔn yedi m yeŋanma b po ki madi marri.
Nan ya bani ke biga ne ye Isaraheli buolu kuli yaa
po i. L bo fidi yaa tie ti po bibaaga bii m yedonma
yu ki bi niba ba kpagi. 35 mɔla yaala den duagi bi
niba maalima bo dɔgdi fin wani l baa ti tie nani b taa
jugi ke muu pundi a pali yen. 36 Tienu tondo mɔ bo
ye l kani ke tie puaki k u yeli tie. Ani k u tie Fanial
biga ki tie Aser cugl yua. O bo tie puocianmo i. ko
bina lile po n bo yeni wan kuni o ja. 37 ti. ki ti kali ti
pakuadi ke ye o baba ki pan pundi piniini yen bina
naa. O ña jandieli nni ki suani u tienu tuonli ki jaani
ki gɔ loligi o ñɔba yieni yen ñiagu. 38 li puocianmo
mɔ pundi lan yogunu; ki yin k dondi u Tienu k maadi
yaba kokul den guu Jerusalemi fiema o janjanbiigu
nni. 39 Tieni k gbeni nani u Tienu ñɔmaam n den
buali maama. ki maari yeni Josefi gɔ lebidi Galile k
kun Nasareti b dogu nni. 40 Jesus ji kpedi tonm tonma
ki o yanfuonma caa liiga k u gɔ tie u Tienu nulo 41
Kuli Jesus baa yeni o naa bo yi tun ki caa Jerusalemi
paki jaanmi. 42 yognu ki Jesus den pia piiga n bina lie
ko ji yi ŋɔdi o baa yeni o naa ban gedi Jerusalemi paki
jaanmi nani lan den bual maama. 43 jaanmi n den
gbeni ya yognu o baa yeni o naa den gɔ cuo u sani k ji
kuni ama k Jesus wani ñindi Jerusalemi kelima bi den
kpaan'o kaa la'o. 44 b tieni m maalma ko baa yegi yeni
o lieba yaaba ki bi den taani ki cua yen. ki bi mɔ cuo l
celi nani da yeli yeni. K b cil k kpaan'o o kpiiba yeni
o bankaaba siiga. 45 Ama baa den la'o ki b gɔ lebdi
Jerusalemi k bu kpaan'o. 46 L dataa dali ki bi la'o l
jaandieli nni ku kaa l balo maama banda siiga nni k
songi ba k gɔ buali ba i buali. 47 Yaaba bo song'o kuli
den ye panmangu yeni wan pia ya nunfanbu o maama
gɔ jiima po. 48 L den pia o danba o yaalidigu yeni wan
kaa naani. O naa den bual'o n biga be ced kaa sɔn ti
lani. Mi yeni a baa den ye ti jawaandi nni k kpaan ŋa
kaan kuli. 49 K Jesus den jiin ba. Be po i ki den kpaani
n. I ki bani ki ba sɔni n baa tuona a. 50 Ama bi den k
gbadi o maama yeni niinma nni 51 K Jesus den cua
ki ŋɔdi ba ki bi lebdi bi kuli Nasareti. O den cɔln o
danba. K u naa den ta yal den tieni kuli k bili o pal
nni. 52 Jesus den find tonma ko yantiali mɔ gɔ caa
liiga o Tienu yen b niba den bua'o boncianla

3 Tiberi badciamo n dini li bali, li piiga n bina mu
po, Ponsi Piilaati den tie Suude bado, ke Herodi
tie Gaalile bado, ke o ninjua Fiilipi tie Iture yeni
Traconiiti bado, Lisaniasi tie Abilen bado. 2 Hani yeni
Kayiifi n den tie bi Salyidcianba. Laa binli i ke U Tienu
bo maadi leni Sakari bijua Jan mi fanpienma nni. 3
Jan bo gedi Surdan fuanli nni kuli. O bo yii bi niba ke
ban cua ke ban wuli ba U Tienu ñima, ke lan waani ke
bi lebdi bi yama ke U Tienu dini sugli bi tuonbiadi
po. 4 Yeni ke U Tienu Sawalpualo Esayi n bo diani
yaala o tili nni tieni yeni mɔni: Bi gbia o nulo nialu ke
o kpaandi mi fanpienma ki tua: Bobni man o sani,
5 Baalɔdga kuli ba piini, Juali kuli yeni gbangbanli
kuli ba sali, Ti sangolndi ba sondi, Ti sanbuodi kuli ń
sali, 6 Ke bi niba kuli ba lá U Tienu ŋalbalgo. 7 Jan bo
maadi ya niwulgu n bo cuoni ki bua ke wan wuli ba U
Tienu ñima ki: A waalaba buoli! ŋma tundi yi ke yi
sani U Tienu mutuoli yaali n cuoni? 8 Waani man i
tuona nni ke i lebdi i yenyienu. Da kubi man i pala
nni ke: «Ti tie Abrahama yaabila!» kelima, diidi man a
tana ne: N maadi yi ke U Tienu ba fidi ki cedi ke ŋan
kpandi Abrahama bila. 9 Tin faami! Bi bobni li yali ki

ba cua ki guli i tiidi: Ya tubu kuli ki loni luanŋanli
bi ba cua bu ki juu bu u muu. 10 Lani ke ku niwulgu
buali o: Ti ba tieni ledi? 11 ke o ŋmiani ba: li ya tie
ke yua pia liada lie, wan teni yua ki pia, liadyenli.
Yua pia ti jiedi mə, wan bɔgdi ki teni yua ki pia. 12 A
patendgaala (lonpogaala) mə bo cua ke wan wuli ba U
Tienu ñima. Bi bo buali Jan: ... Canbaa, ti ba tieni ledi?
13 ... ke o ŋmiani ba, Da gaa man ti patendi (lonpo) ke
ti cie Gobna n seni maama. 14 Sijenba mə den buali o:
... Ke tinba i, ti mə ba tieni ledi? ... O den ŋmiani ba,
da fie man obá ligi, ki gɔ da fani ku faagu obá po: I
pali ṅ ya mani i ŋmaapani po. 15 Bi niba den ye li
dandanli nni paaa, ki ji den buali bi bá nni, bii Jan n
baa tie O Candaano. 16 Ke Jan ŋmiani bi kuli: ... Min
wan wuu yi mi ñima nni. Ama o nulo ba cua, ki pia u
paalu ki cie nni. Mii dagdi yeni min lodi o taacagbanu.
Wani, o ba wuli yi mi Foŋanma yeni U Tienu muu nni.
17 O kubi o dilendyetonga, ki ba lendi o dii, ki wodi
i diŋami ki kuodi o bɔnbuali nni. Ku fengu wani, o
ba lu gu ya muu n kan baa jundi (gbeni) nni. 18 Jan
gɔ ŋanbi ki puuni bi niba U Tienu ñɔmaama n buali
maama, muandi ba laabamanli. 19 Ama, o bo jalgi o
bado Herodi yeni wan kuani Herodiati, o ninjawaalo
denpua, ki gɔ tieni ya tuonbiadi n yabi. 20 Herodi gɔ
bo cuo Jan ki luoni o dansalgi ki pugni o tuonbiadi po.
21 Bi niba kuli cua ke Jan n wuli ba U Tienu ñima. Ke
Jan wuli Jesu mə U Tienu ñima. Ama, ya yogu ke Jesu
den jaandi, ke Tanpoli po luodi. 22 Ke Mi Foŋanma
jiidi o po, ki naani nani li lanjeli yeni, ke nialu bă
ñani tanpoli po ki maadi: ... A tie n bibuadga. N pali
mani a po boncianla. 23 Ya yogu ke Jesu bo cili o
tuonli, o den pia bina piita i. Nani bi niba n bo maali
(maadi) ke tie Sosefi bijua yeni, o yaajanba yela nne:
Eli, 24 ke Eli mali Matati, ke Matati mali Levi, ke Levi
mə mali Melki, ke Melki mali Yannayi, ke Yannayi
mə gɔ mali Sosefi, 25 ke Sosefi mali Matatiasi, ke
Matatiasi mə mali Aməsi, ke Aməsi mali Nahumi, ke
Nahumi mali Esli, ke Esli mali Naggayi, 26 ke Naggayi
mali Maati, ke Maati mali Matatiasi, ke Matatiasi
mali Semeyin, ke Semeyin mə mali Yode, ke Yode
mə mali Yoda, 27 ke Yoda mali Yuanani, ke Yuanani
mali Resa, ke Resa mali Sorobabeeli, ke Sorobabeeli
mali Ceyaltieli, ke Ceyaltieli mali Neri, 28 ke Neri mali
Melki, ke Melki mali Adi, ke Adi mə mali Kosami,
ke Kosami Elmadami, ke Elmadami mali Eri, 29 ke
Eri mali Jesu, ke Jesu mali Elieseri, ke Elieseri mali
Yorimi, ke Yorimi mali Matati, ke Matati mali Levi, 30
ke Levi mali Simeyən, ke Simeyən mali Suda, ke Suda
mali Sosefi, ke Sosefi mali Yonami, ke Yonami mə mali
Eliakimi, 31 ke Eliakimi mə gɔ mali Meleya, ke Meleya
mali Mena, ke Mena mali Matata, ke Matata mali
Natan, ke Natan mali Dafiidi, 32 ke Dafiidi mali Isayi,
ke Isayi mali Obeedi, ke Obeedi mali Boosi, ke Boosi
mali Salmən, ke Salmən mali Nasən, 33 ke Nasən mə
mali Aminadabi, ke Aminadebi mə gɔ mali Admin, ke
Admin mali Arni, ke Arni mali Hetsirən, ke Hetsirən
mali Pereti, ke Pereti mali Suda, 34 ke Suda mali
Sakəbi, ke Sakəbi mali Isaki, ke Isaki mali Abrahami,
ke Abrahami mali Tera, ke tera mali Nayəri, 35 Ke
Nayəri mali Serugi, Serugi mali Reyu, ke Reyu mali
Pelegi, ke Pelegi mali heberi, ke Heberi mali Cila, 36
ke Cila mali Kayinami, ke Kayinami mali Arfaksadi, ke
Arfaksadi mali Semi, ke Semi mali Nowe, ke Nowe mali
Lemeki, 37 Lemeki mali Matusalemi, ke Matusalemi
mali Henoki, ke Henoki mali Yeredi, ke Yeredi mali
Maleleeli, ke Maleleeli mali Kenami, 38 ke Kenami
mali Enoki, ke Enoki mali Seti, ke Seti mali Adami,
wani yua tie ya cincinnulo ke U Tienu bo cindi ki tagi
o.

4 Jesus den gbie yeni m tagŋanmi, k u den ñani
jurdeni bɔnga nni k l tagiŋanba tod'o k u gedi u
fanfanpiegun nni. 2 Naani ke sitaani bign'o dan piina.
U den ki dii l ba l dana. L yogu n pend i k m kom cu'o.
3 Sitaani maadi Jesus: l ya tie ka tie u tienu biga, cab
k l tanli n kpandi m jiem. 4 Jesus ŋmian'o l diani u
tienu kaddaaog nni k nul k fo m jiem po baba ka 5
den duon'o pol. K waan'o u tienu diema yala n tie g
tinga ne k maad'o. 6 ba tena ya paalu baa tie u tienu
diema piam kul yaal ntie l ŋandul kaan k dugn l kul
den ye n nugun yo k bua ten mi bua yua. 7 wani a
ya tuo ki gbaani n nintuali ni l kul baa tie a yaal i.
8 Guani ki maad'o: ya dondi a yonmdaano u Tienu.
Wan badba i ka b pug'o. 9 gedi yen'o hal Jerusalemi
k duon'o u jaanddiegu tanpolu k maad'o: a ya tie u
Tienu bijua yugi k ŋa a ba m fanfanma nni k dugn
i l diani: 10 k u bu cabi meleki nba ban yaa guu ŋa.
11 l guan. b bu ŋa yeni b nugi k tanli kan gbebi ba
tanyeli. 12 K Jesus ŋmia i: l gɔ diani. A kan niini k
bigni o yonmdaano u Tienu. 13 Ya yognu k sitaan den
gbeni o bignma kuli k u sani k fagdi k ban bo bil ya
yognu pudi. 14 Jesus bo ye yeni fuoŋanba paalui k
lebdi Galile ko yeli doni diema kuli nni. 15 K tundi u
tienu ñɔmaama a jaandiena nni k b niba dond'o. 16 K

gedi nasareti dogu nni ban bo ŋub 'o naani k kua l
jaandieli saba daali. nani wan bo tug g tie maama.
k fii k bo cogi tienu ñɔmaama tili. 17 K bi waan'o u
tienu tondo isai tili wan pəbidi l tili ko la naan kani k
b diani k: 18 M yomdano fomnŋanb ye n po kelima u
lugdn ki sɔgni kpaŋanba k bo muadi o ñɔmaama i
cacagi danba k gɔ paagi yaaba pala biidi k yaaba tie
juanma n nuali, k fie b cacagdama. 19 k gɔ muadi u
tienu ŋanba binl 20 K u pəbini l tili k teni o naacenba
k gedi kali. U jaanddiieogu nni k a nubina kuli fid o
po. 21 Dinne mɔno u bu cili yinm yaa song'o yeni kani
u tienu tondo ñɔmaama tie mɔni. 22 yaab den song'o
kul lden cuo'b u yaalidigu. K b təb maadi ki waa tie
Josefi bijua kaa? 23 k jesus maadi bi: n bani ki bo puan
i m makpanjama dogda dogd a ba ama e bia bomaadi
maad'ti ŋan tienii yaala kaperinahumin dogu nni. ŋan
gɔ tieni n yeni a dogun i k ti diidi. 24 K jesus pugn ama
e mɔni baa bani k pagi u tienu tuonsɔnlo u dogu nni.
25 E mɔni ke maadi yi a pakuana den yabi boncianli
Isaraheli dogu nni Eli yogu. lan ya yogu i ke taagi bo
ba binataa yen bɔgidima. k m koncianma ba u dogu
kuli nni. 26 ama den sɔno'a ba pakua yedi kani k cedi
b den t sɔn'o yendi kani k u den ye Sarepta Sidon
dogun nni. a i. 27 A gbaada den ye ki yabi Isaraheli
dogu nni u tienu tuonsɔnlo Eli yogu. Ama ki baa bo
paagi baa yedi. B bo paagi Sirija i ku yeli tie Naamani
28 I yaabi den songi Jesus k ye l jaandieli n k kuli pala
den biidi 29 b nubi kuli den fii k tudu Jesus k ñan'o
hali l juali po l jaandieli n maa naan yeni k bi tud'o k
lu'o tinga nni 30 Jesus n den ñan b siiga nni k paani k
caa Jesus den tieni i tundi yeni u tebigu Kafarnahumi.
31 Den gedi Kaperinahomi galile dogu nni ki tieni i
tundi ba u tiemu ñɔmaama po saba daali. 32 Yaaba
den songi pala den mangi boncianli kelima u den yeni
yikodi. 33 O ja den ye l jaandieli nni ki t tagbiid yeni
mu cicibiadimu den cedi k o yign i yen paalu 34 O
a bua tien 'ti be ne, a cua k ŋan bianti yaa? U tienu
nuŋanmo tondo. 35 Ama k Jesus tiani yeni pabieli k
maadi suon i k ña o ja ne gbanu nni. k t cicibiid yeni
fuun'o k lun'o tinga b niba siiga k waa janbi ama k
ñani u po. 36 k l yogu k ti jawaandi kua b niba, k b
maadi b lieba. Lan ñɔmaam tue be i k pia u paalu yen
yikodi k yi beli i cicibiadi ban saa ña i! 37 ke Jesus yeli
doni kaankul a dongbana nni. 38 Jesus n den ñani l
jaandieli kan u den gedi Simo deni k sua k Simo juado
ye yeni u gbanantogu, k b buali k b mia Jesus k wan
tieni l bonli k paa'o 39 k Jesus tibn i o po k cedi ko
yugbaagu ñani u po. k o fii l yogu k cil suani u tienu
tuona. 40 O yienu n den baa ya yogu yaaba den pia
b yianba b den po, b den ba yenmi Jesus kani k u
yi e nui yua kul po wan paagi. 41 I cicibiadi den ña
boncianli b ssiga nni, k yigini. A tie u tienu bijua i.
Ama k Jesus yi tiani ban gɔ suono kelima b den bandi
k u tie Kristo. 42 Lden fandi ya yogu k Jesus ñani o
deni k gedi u fanfanpiegu nni. k b niba cil k kpaan; o
ban t la'o k gedi o kani kaa ji bua ko seedi ŋaab'a. 43
Ama k u maadi bi: l tie taladi min min muandi u tienu
labanŋanli dogban tiana nni. Kelima lan yaa po i k
u tienu sɔn n i. 44 k ji tundi u tienu labamanli Jude
jaandiel nni.

5 Dayenli, ke Jesu bo ye Senesareti kpenkunu, ke ku
niwulgu bo gobi ki lindi o, ki cengi U Tienu maama.
2 Ke o lá ñinbiadi lie u kpenkunu. A jankpaanla bo
jiidi ki ŋanbdi bi jankpaantiadi. 3 ñinbiayengu den tie
Simɔn yaagu. Jesu den kua lienni ki maadi o, ke wan
fagdi waama yeni u kpenkunu, ama o den ye gu niinni
ki tundi ku niwulgu. 4 Wan tundi ki gbeni, ke o maadi
Simɔn: ... Sudi waama, ki jiidi naani n ñua, fini yeni a
lieba n lu i jankpaantiadi. 5 ... Ke Simɔn ŋmiani o,
Canbaa, ti sɔni ñiamungu ti ki cuo lbá, ama, ŋan buali
ke min lu yeni, n ba lu. 6 Bi lu ki cuo i jami boncianla
ke bi jankpaantiadi ji bo bua padi mɔno. 7 Li yogu
ke bi yini bi lieba ku ñinbiagu po ke ban baa ki todi
ba. Ban baa ke bi cuo ki gbieni bi ñinbiadi, hali ke
ti bua mii kelima ku kpiagu po. 8 Simɔn Pieri n la
lani, ke jiidi ki gbaani Jesu taana po ki maadi: ... N
diedo, fagdi n kan ne, kelima n tie tuonbiiadaano. 9 Li
yogu ke i jewaani kua ba yeni ban la ya ciila. 10 Li
gɔ bo tieni yeni Simɔn tuonsɔnlieba, Saak yeni San,
Sebede bila. Li yogu ke Jesu maadi Simɔn: ... Da jie!
Lan cili mɔlane, a ji baa taandi bi niba n po. 11 Ban
kpeni yeni bi jankpaantiadi, bi ŋaa ti kuli ki ji ŋua
Jesu. 12 Daatɔli, ke Jesu den ye dogu bá nni, ke jua bá
ti baa ke mi kpaadma kubi o. Wan lá Jesu, ke o gbaani
o nintuali nni, ki jaandi ki maandi: ... N Diedo, a ya
bua, a ba fidi ki paagi nni. 13 Ke Jesu tandi o nugu, ki
sii o ki maadi: ... Nn, n bua, paagi. Li yogu mɔno, ke mi
gbaadma siedi ki ŋaa o. 14 Ke o kpaani o, ki maadi «ke
wan da maadi nulo yaali n baa o» Ama, ke o maadi o
ke wan gedi o dandanciamo kani ki ji bili o paabu li
jaanddiebinbindli po nani Moyisi n den maadi maama
yeni. Li ji baa nani sieda i i po. 15 Jesu laabaali ji
den yadi kaanakuli. Ku niwulgu ji den ŋua ki bua bi

yiani n gbeni. 16 Ama, o den gedi naani n kuoni ki
ba jaandi. 17 Daayenli, ke Jesu den tundi U Tienu
laabamanli, Farisieninba yeni Yikotundkaaba den kaa
ki cengi. Bi den ñani Gaalile, Sude yeni Jerusalemi
dingbankonkogi nni. Ti Yonbdaano paalu den ye yeni
Jesu ke o paagdi bi yianba. 18 Nibbá ti baa yeni bi
yiamo ke o taana kuli kpe. Bi den kpaani ke ban kua
yeni o Jesu kani. 19 Ama, bi den ki fidi kelima ku
niwulgu po. Li yogu ke bi doni ki cibi li dieli poli po ki
jiini bi yiamo ki lianga po, ku niwulgu siiga Jesu kani
20 Wan lá ke bi jaba yeni pia li dandanli o niinni, ke
Jesu yedi: «N dɔnli, a tuonbiadi piini o». 21 Yikodanba
yeni Farisieninba ji buali ki maadi: ... O ja ne tie ŋma
i ki maadi ti majɔgndi? ŋma ba fidi ki piini ti biidi,
li ya ki tie U Tienu bábá yaa ka? 22 Ama, Jesu den
bani bi maalma, ki maadi ba: «Be ya po n cedi ke i
pia li maalma? 23 Be n tie faala? Maadi: «A tuonbiadi
piini» bii «fii ki ya cuoni»? 24 Li ŋani! I ba bandi ke
o nulo biga pia yiko ki tinga ne po yeni wan piini ti
tuonbiadi. Ke o ji maadi o tuomo: ... N cabi: Fii, taa
a lianga ki ya kuni. 25 Li yogu ku niwulgu nni, ke o
ja yeni fii ki taa o lianga ki kuni ki dondi U Tienu.
26 yaaba n den ye li kani kuli ke ti jawaandi cuo ba.
Ke bi ji dondi U Tienu ki maadi: ... Ti lá dinne tin ki
kpeli ki lá yaala! 27 Li puoli po, ke Jesu den pendi ki
lá Patendi (Lonpo) Gaalo ke bi yii o, Lefi, ke o kaa
o tuonli nni. Ke o yini o, ki maadi o: ... Ya ŋua nni!
28 Ke o ja yeni fii ki ŋaa li kuli ki ŋua Jesu. 29 Lefi
bobni mi jaanma o denpo ki bua gaa Jesu. Bi niba
boncianla den dini yeni Jesu, bi siiga a patendi gaala
den ye. 30 Farisieninba yeni Yikotundkaaba den ye bi
bá ki yini Jesu Kpaaga. ... Be n tieni ke i ba di yeni a
patendi gaala, ya febddanba ne? 31 Ke Jesu ŋmiani ba:
... Yaaba n pia laafia ki bua dogda, bi yianba n bua
o. 32 yaaba n tiegi po ka ke n cua, ama n cua ke min
lebdi ti tuonbiadi danba yama. 33 Bi tɔba den buali o:
... Jan ŋɔdikaaba yeni Farisieninba wani yen loli bu
ñɔbu ki ya jaandi, ama Jesu ŋɔdikaaba wani yen di
ki ñu i. 34 ... Ke Jesu ŋmiani ba, i lá aa, li paa yeni o
puodaano dɔnlinba n loli ñɔbu ke o puodaano dá ye
yeni ba. 35 O yogu cuoni, ke o ba siedi ki ŋaa ba, li
yogu bi ba loli ñɔbu. 36 Ki pua ba mi makpanjama
ne: ... Nulo n da taa li cabpanli, ki libi li cabkpeli po.
Lan yaa ka bi bua biidi li cabpanli. Ban jia ya cabli
n mɔ n ki ŋani ki libi li cabkpeli. 37 Li tie yeni mɔ,
nulo kan piagi mi daakaama a cuakpela nni, lan yaa
ka mi daama ba fidi ki cedi ŋan pudi pudi, mi daama
n wuli, a cuana mɔ biidi o. 38 Li buali, ke n ń piagi mi
daapaanma a cuapaana nni. 39 Mɔmɔni, ti ya ñuni mi
daakpelma, ti ji ki bua mi daapaanma; ti ji maadi: Mi
bonkpelma n mani.

6 Saaba daali, ke Jesu pendi i dii kpaabu nni, ke o
ŋɔdkaaba togdi i dii ki ŋmani. 2 Farisieninba buali
ba: Be ya po i ke i tie yaala n kua saaba daali? 3 Jesu
gaa mi maama ki ŋmiani ba: I ki cogi yaala n diani
ya yogu mi koma bo cuo Daviid yeni o ŋɔdkaaba a?
4 O kua ku jaanddiegu nni ki taa U Tienu lalaagu ki
ŋmani, ki teni o ŋɔdkaaba ke bi mɔ ŋmani. Ama ke
li nan bo ki cabi ke ban ŋmani, bi salyidkaaba bábá
yaa ka. 5 Ke Jesu pugni ki maadi: O nufosaalo bijua
n tie saaba canbaa. 6 Saaba daatɔli ke Jesu kua ku
jaanddiegu nni ki tundi U Tienu maama. Nulo bá bo
ye ke o nujienu kpe. 7 Bi yikodanba yeni Farisieninba
bo kpaani ke ban cuo Jesu. Bi bo kpaagi o ke ban diidi
ki lia o ba tebi a yiama saaba daali i: 8 Ama, Jesu n bo
bani bi maalma yeni, ke o maadi o yiamo: ... Fii ki sedi
asalasiiga! Ke o fii ki sedi. 9 Ke Jesu maadi yaaba n
sieni: N pia ibuali ki ba buali yi: Li bo dagdi ke tin
tieni li bonŋanli bii ke ku bonbiigu i saaba daali i? Li
dagdi ke tin fie o nulo miali bii tin ŋaa wan kpe i? 10
Ke o ligdi o ninbina bi po ki maadi li naaciemo: Tandi
a nugu! ke o tandi. Ke li nugu paagi” 11 Bi yikodanba
yeni Farisieninba pala bo beni paaa, ke bi ji maadi
bi ŋmiali nni ban ba taani ki tieni Jesu maama. 12
Lan daali, ke Jesu gɔ fuadi ki doni li juali po ki ba
jaandi. Ke o jaandi U Tienu ku ñiamungu kuli. 13 lan
ti fandi ya yogu, ke o yiini o ŋɔdkaaba, ki lugdi bi
siiga piiga n bonblie ki yini ba o ŋɔdkaaba. 14 Simɔn
yua ke o bo yini o Pieri, o ninjua Andre, Jaak, Jan,
Fiilipi, Batelimi, 15 Matiog, Toma, Saaki, Alfe bijua,
Simɔn yua pali kɔni u dogu po. 16 Jude, Jaaki bijua,
yeni Juda Iskariyɔti yua n ti ba juodi ki kuadi o. 17
Jesu n bo ñani li juali po ki jiidi yeni ba, ke o sedi li
gbangbanli po. o ŋɔdkaaba boncianla bo ye li kani, bi
niba boncianla mɔ bo ye ki ñani Jude kuli nni, yeni
Jerisalemi yeni Tiri dingbana nni yeni Sidɔn dogu nni.
18 Bi kuli bo baa ke ban cengi o, ki wan gɔ paagi ba.
Yaaba ke asanpola bo mabi ba mɔ bo paagi. 19 Yua bo
kpaani ke wan sii o kelima ke u paalu bo ña o gbanu
nni ki paagdi i yiani buoli kuli. 20 jesu bo gbagi ki diidi
o ŋɔdkaaba ki maadi ba: Li pamanli tie yinba yaaba
n tie talgnba yaali kelima yinba n ti baa ye U Tienu
Diema nni. 21 Li pamanli tie ynba yaaba ke mi koma

pia yi məlane yaali, kelima i ti ba guo. li pamanli tie
yinba yaaba n buudi məlane kelima i ti baa laa i. 22 Bi
niba ya ki bua yi, ki bieli yi, ki sugdi yi, ki biidi i yela
kelima o nufosaalo bijua po, li pamanli baa tie i yaali.
23 Li bona ya ti baa yi, yin ya kpanbi leni li pamanli
kelima i ñuadi ti baa yabi U Tienu deni. Bi yaajanba
mə bo tieni U Tienu tondkaaba yeni. 24 Ama, yinba a
piada, li ti baa bia i po kelima i lá ñuadi o. 25 Yinba
yaaba n guo məlane, li ti baa bia i po kelima mi koma
ti ba cuo yi. Yinba yaaba n laa məlane, li ti baa bia i
po kelima i ti ba cagni, ki ya ye li pabɔncianla nni. 26
Yinba yaaba ke bi niba kuli pagi yi, li ti baa bia i po
kelima bi yaajanba mə bo tie yeni leni ku faagu Tienu
tondkaaba. 27 Yinba yaaba n cengi nni ne kuli, n bua
maadi yaala ne: Ya bua man i nannanda, ya tie man
mi ŋanma yaaba n ki bua yi po; 28 ya jaandi man ki ya
miadi mi yedŋanma n jiidi yaaba n polgi bu ñɔbu po.
Ya jaandi man yaaba n cagni po ya po. 29 Nulo ya pabi
a tankpinyenli ŋan teni o tankpintəli mə. Nulo ya taa
a liadbiga ŋan cabi o a liadgbengli mə. 30 Yua mia
ŋa ŋan teni o. Yua taa a bonla mə ŋan da buali o li
po. 31 Ya tie man i lieba yin bua ke ban ya tie i po
yaala. 32 I ya bua yaaba n bua yi bábá, i maali ke i
ba lá ya paabu n ŋani i? Bi tuonbiaddanba mə bua
bi dənlinba. 33 I tie mi ŋanma yaaba n mə tie yi mi
ŋanma, i gɔ ti ba baa ti laa ñuadi i? Bi tuonbiaddanba
məno ki tie mi ŋanma a? 34 I ya kpendi man ki daani
ke bi ba guani ki ŋmiani yi, i gɔ ba lá ti bulcindi i? Bi
tuonbiaddanba mə kpendi bi tuonbiaddanlieba ke ban
guani ki ŋmiani ba. 35 Ama yinba, yin ya bua man i
nannanda ki tie ba mi ŋanma, ya kpendi man ki da
daani ke ban guani ki ŋmiani yi. I ya tie yeni i ñuadi
ti baa yabi, i ti baa tie O Bado U Tienu bila kelima u
ŋanbdi yaaba n ki tie mi ŋanma yeni bi tondanba.
36 I báa gbie yeni mi ŋanma. Mə ya tie man yeni. 37
Da bu a lieba, bi kan bu a mə, da biandi a lieba, bi
kan biani a mə. Ya di man sugli i lieba po, U Tienu ba
di sugli i mə ya po. 38 Ya todi man i lieba U Tienu
mə ba todi yi. U den bibni ya golungu n yabi ki ñagi
ñagi ke li gbie ki yadi ki wulgi n po, kelima yin bigni
maama ki puuni i lieba, U Tienu mə ti ba bigni yeni ki
teni yi. 39 O pua ba mi makpanjama ki maadi ba: O
juamo ba fidi ki dadi o juanlielo? Ban bonblie kan
baa ku buogu nni? 40 Tuonbanglo ki cie o canbáa.
Ama ya tuonbanglo n ŋanbi ki bangi ki gbeni, o baa
tien nani o canbáa yeni. 41 Be n cedi ke a nua ya
muanu n ye a ninjua ninbili nni, ama ki nan ki nua ya
dajenli n ye a ya ninbinli nni? 42 A ba tieni ledi ki
maadi a ninjua: «N ninjua tieni suo ke min ñani u
muanu yu n ye a ninbinli nni? ŋalacidaano! Dá pandi
ya daagu n ye a ninbinli nni o, ki ŋanbi ki nuali ki fidi
ki ñani u muanu yu ye a ninjua ninbinli nni. 43 Ki
tinŋanga kan loni ti luanbiidi. Tibiigu mə kan loni
luanŋana. Bi bani tibu kuli yeni bu luana i. 44 Bi ki
puadi kankana konkontibu po, bi gɔ ki puadi cancanba
konkonbɔngu po. 45 O numəno n pia ya bonŋana o
pali nni, o ñangi lani. O nubiigu n mə pia yaala o
pali nni, o mə ñangi lani, kelima o nufosaalo pali nni
n gbie yaala o ñangi lani. 46 be n cedi ke i yii nni
“Yonbdaano, Yonbidaano”! ki nan ki tie min maadi
yaala? 47 N bua waani yi yua cuoni n kani ki cengi n
maama, ki gɔ tie man buali maama, yenyienu n naani
yeni yaala. 48 O tie nani ya nulo maa ku diegu. o gbiidi
ke li ñuagi ki pan nandi ku tantiagu ki bili li fiagli. Ku
bɔngu ya gbie ki yadi, mi ñima yi yili li diegu, ki nan
kan ki guli gu kelima bi maa gu ke ku paa. 49 Ama yua
cengi n maama kaa tie man buali maama o tie nani
yua maa ku diegu ti tandi po kaa bili li fiagli. Ke ku
bɔngu ya gbie ki yadi, ke mi ñima yili li diegu, ku ba
wobi ki baa li yogu məno ki kpandi ku langbengu.

7 Wan maadi ku niwulgu wan pia ya maama, Jesu kua
Kapernaumi. 2 Sijenba canbáa bo pia o tuonsənlo,
ke o yia, ki ji mi kuuma po. 3 Wan gbadi ke bi
maadi Jesu maama, sije canbáa səni o kani nani Suifi
yikodanba ŋa yeni, ke bi gedi ki fabni o kani ke wan
cua ki paagi o tuonsənlo. 4 Bi cua ki lá Jesu ki mia o
sugli boncianla ... Bi maadi o, o ja ne dagdi yeni ŋan
ŋanbi o po. 5 Kelima, o bua ti buolu. Wani n maa ti
po ti jaanddiegu. 6 Lani, ke Jesu yegi leni ba ki caa.
Li ji bo ki fagi leni deni, ke sijegbengli yeni səni o
dənlinba ke ban maadi o. Ti Yonbdaano, da mabndi a
bá, kelima n ki dagdi leni min gaa n denpo. 7 Lan ya
po n cedi, ke li bo ki dagdi yeni min cua n bá ki lá ŋa.
Ama, maadi lanbonyenla ke n tuonsənlo n paagi. 8
Kelima, min məno tie sije yua n juadi, ama n pia bi
naacenba n yikodi po, leni min səni yendo: “Gedi”,
o baa caa i, n maadi təo: “Cua”, o baa cuoni i. N ya
n tuonsənlo: “Tieni ne”, o baa tie i. 9 Jesu n gbadi
li maama, ke li lidi o, ama ki mangi o. Ke o gbagi ki
maadi ya niwulgu n ŋua o: “Məməni po, Israyeeli nni
ne kuli, n ki baa lá ya nulo ke o pia ya dudugdi ne.” 10
Sije yeni tondkaaba lebdi deni ki sua ke o tuonsənlo
paagi o. 11 Li kani ke Jesu kua Nayini dogu nni. O
ŋədkaaba leni ku niwulgu boncianla ciandi o. 12 Wan

cili ki kua u docamu nni, ki cendi ku niwulgu ke bi pii
li pakuali biyendga. Bi dogtieba boncianla bo ŋua a
kupiila. 13 T yonbdaano lá li pakuali ke mi ninñima
cuo o, ke o maadi: ... Da buudi man! 14 Ke o nagni
ki kulianga ki maani o nugu ki po, ke yaaba n tugi
sedi.... Ke Jesu yedi, o naaciemo, n cabi a fii. 15 Ke mi
kuuma fii ki kali ki maadi. Ke Jesu ŋmiani o o naá. 16
Ke bi niba kuli jie, ki ji dondi U Tienu ki maadi: U
Tienu cua ki bua fie u niba. Ki gɔ pugni: U Tienu cua
ki tebi o kpiemo! 17 Ya lanbona ke bi maadi Jesu po ne
bo yadi Suude leni li dogkuni kuli. 18 Jan ŋɔdkaaba
maadi o yaala n den tieni kuli, ke bi siiga, ke o yini
bonbilie. 19 ki sɔni ba ti Yonbdaano kan ke ban buali
o: ... Fini n den cuoni bii, tin gɔ dá guudi tɔo i? 20 Ke li
danba sedi o nungi nni ki maadi o: ... Jan-Baptisti n
sɔni ti. Yaala ke bo bua buali a nne: “Fini n den cuoni
bii, tin dá guudi Tondtɔo i?” 21 Ya yogu ke o pundi li
kani Jesu bo paagi ni niba boncianla, i yianbuolbuoli
kuli, ki paagi yaaba n den gbie leni mu cicibiadmu, ki
nuali a juama boncianla. 22 Ke Jesu maadi ba: Guani
man Jan kani ki dugni o yin lá yaala: Bi juanba nɔnli,
a waba cuoni, a gbaada paagi, a tubkpaana gbadi,
ke bi kpienba yiedi, ke talginba gaa li pamanli. 23
Pamanli lenli yua luni o dudugdi kelima n ya po. 24
Jan tondkaaba den lebdi yo, ke Jesu ji maadi leni ku
niwulgu Jan po. ... I gedi ki lá be mi tinfanma nni? U
faalu n liebi ya ñinmuagu ne. 25 I gedi ki lá ŋma i?
Yua bobi ti tiadŋandi? Yaaba n bibi ti tiadgbengdi ki
ye u manu nni kua bi badcianba diedi nni. 26 Ama i ji
gedi ki lá ŋma i? U Tienu tondo? N maadi yi, o cie U
Tienu tondo mɔno. 27 Kelima, o ya po i ke li diani: N
ba sɔni n Tondo a nunga nni, wan bobni a sanu. 28
N maadi pua n mali yua kuli, ama yua n yabi ki cie
Jan ki ye, yua n wa U Tienu diema nni n yabi ki cie
o. 29 ... Ya niba n den cengi o kuli leni a lonpogaala
den dugi U Tienu po mɔmɔni, ki tuo ki Jan n wulbi
a U Tienu ñima. 30 Ama Farisieninba leni U Tienu
bali maama tundkaaba yie ke o kan wulbi ba U Tienu
ñima, bi luni U Tienu buama. 31 N ba nangi mɔlane
niba leni be i? Bi naani leni be? 32 Bi tie nani ya bila n
kaa ki daaga nni, ki yii bi lieba ki tua: «Ti piebi yipo
mu yelmu, ke yii jeli ki ciaga! Ya yogu ke ti gɔ yiini mi
kuuma yani, yi gɔ ki buudi! 33 Lani, Jan-Baptisti cua,
kaa ŋmani kpanu, kaa ñuni ku daamɔngu. Yi maadi be
i? “O pia cicibiigu o niinni. 34 O nulo bijua cua ki di ki
ñu, ki i yigni: “O ja ne maalma tie wan di ki ñu i, o
tie a lonpogaala leni ti tuonsɔnbiaddanba dɔnlinba.”
35 Ama, U Tienu yanfuoma cua yaaba n tua ma po
i. 36 Farisieni den yini Jesu ke wan je. Ke Jesu gedi
ki kali ki di. 37 Ke puoconconli bá cua, ke yua kuli
o u dogu nni, ke o ye ku yenyebiigu nni. Nani, wan
bo gbandi ke Jesu cua Farisieni deni ki di yeni, ke o
taa o tulaali konkonga. 38 Ki cua ki sedi o puoli po,
kpiani o taana. Ki buudi ke o ninsiidi pan milgi Jesu
taana; ke o taa o yudi ki fiadi fiadi, ki balgi Jesu taana
po, ki tiendi tulaali. 39 Farisieni yua bo yini o yeni n
lá lani, ke o maadi: O ja ne ya bo tie U Tienu tondo
yeni mɔni, o bo ba bandi o pua yua siigi o ne n ye ya
yenyienbiigu nni. 40 Jesu doni o nialu ki maadi: ...
Simɔn n pia maama bá ki bua maadi ŋa. ... Ke Farisieni
ŋmiani o: Nn, Canbáa, maadi. 41 ... Niblie n bo dini li
panli bi pandaano kani. Nuyendo den ba pa dibala
kobiimu, yua tua mɔ n pa dibala piimu. 42 Nani ban
bonblie kuli, obá n bo ki pia ki ba pa li panli yeni, ke o
pandaano cabi ba ke ban da pa. A ya po, ban boblie
siiga ŋma n ba ŋanbi ki bua o pandaano? 43 Simɔn
ŋmiani: ... N maali ke yua ya panli n ŋanbi ki yabi. ...
Jesu maadi o ke o jiini li po n yeni. 44 Ki gbagi ki diidi
o pua yeni ki gɔ maadi: ... A lá o pua ne i? To, min cua
a deni, ŋaa teni nni mi ñima ke n ba ŋuudi n taana;
ama, wan taa o ninsiidi ki ŋuudi n taana, ki fiadi a
leni o yudi. 45 A ki lɔni nni ki waani nni a buama,
ama, wani, hali min kua ne, o li lɔngi n taana i. 46 A ki
sɔgi n yuli po tulaali, ama wani, o wuli n taana po
tulaali. 47 Lan ya po, n maadi a: O tuonbiadi kuli piini,
li po n cedi ke o waani nni o buama kuli. Yua ke bi
dini sugli o po waama nne, wangi o buama waama
nne i! 48 Ki ji maadi o pua: ... A tuonbiadi kuli piini. 49
Wan n den yini yaaba ki pugni o po ji maadi bi bá
nni: “O ja ne tie ŋma i ki piindi bi niba tuonbiadi?” 50
Ama, ke Jesu maadi o pua: ... Kelima, a dugi n po, a
baa mi faabma; ya caa leni li pamanli.

8 Lan den pugini waami, ke jesu gedi a longbanani
yen i dogiciamani, k muadi U Tienu maama. 2
O Den ye yen o ŋuankaaba piig n bonbilie, yen bi
puobi yaaba kuli den bieli t cicibianda ke gɔ paagidi
bi yiama: Mari, Magidala pua yua ko den paagu k
cicibiada lele den kub bo. 3 Sann, chuza denpua,
chuza den tie Herod tuonsɔnli, Suzann yeni o lieba
kuli den todi jesu yeni o ŋuankaaba yeni bi ŋalimanu
4 O nuwuligu den ñan a longbana nni k cua o kani, k
jesu pua ba ya maa kpanjama ne: 5 O kpakpaalo den
ñani, ke bi pagi o bonbi, wan den pagi yeni, ke mi

bonbima baa o sankuni, k bi ŋmaadi, ke ti bonyugiti
dini. 6 Tianli baa a tana ni ke pani ke kpe, kelima i
tinga den kuoni. 7 Li tianli mɔ baa ti konkondi ke
pani, ama ti konkondi fii ki luoni li po. 8 Ke li liela
baa i tinŋanga po, ke pani ke loni a luana. Jesu pugini
ke maadi: ... yua pia a tuba ke cengi, wan cengi 9 O
ŋuandikaaba bual'o l maa kpanjama niima ni. 10 Ko
maadi ba: yinba la li yumanli gbia U Tienu diema
ŋasiili, ama lieba po li tie maa kpanjama. Bi pia i
nuni, ama bi naa nua; bi cengi, bi naa gbia. 11 Diidi
mani li maa kpanjama niima ni: U Tienu maama, 12
“o sankuni” tie yaaba cengi mi maama, ama sitaan n
cua ke kua bi pala ni ke bel'o, wan da daani li maama
po ke la mi faabma. 13 A tana po tie: yaabi n cengi
mi maam, ke tuo yeni li pamanli, ama ke kan ŋa lan
kpa jiina bi po. Bigili yogunu, wan sundi li kuli po. 14
“Mi bonbima yaali baa ti konkondini” wangidi, yaaba
cengi mi maama, ama ke ŋa mi maalima, mi piama
yen li ŋandunli bona n cedi wan da loni luana. 15 “Mi
bonbima yaali baa i tinnŋanga ni”maadi ti, ya niba n
cengi U Tienu maama ke biligidi bi pala ni ke suani
yenli li tuonli, ke puni li juunli ke loni a luana. 16
... Bi ki congi fidili ki cubidi bobili ni bii k wuondi
gadogu yagima nni, bi yi tuani naani ke bi niba ya
kua, ban la mi yinyema. 17 Yaali wuo mɔlane kuli,
te bi juodi ke ña mi yinyema nni yen ya bonli n tie
ŋasiili, te ba dogidi li daa gbengili daali. 18 ŋanbi mani
ki diidi i yula po, yin cengi maama, kelima, yua pia bi
ba pugini wani; ama yua pia, ban gaa wan daani ke
pia yaali. 19 Jesu naa yen o ŋuandikaaba cua ki lagu,
ama bi bo ki fidi nagin'o ki dugini o nuwuligu po. 20
Ke bi maad'o: a naa yen a ŋuandikaaba ye cincanli ki
kpaan'a. 21 ... N naa yen n ŋuandikaab tie yaaba n
cengi U Tienu maama, ki gɔ tugidi k suani li tuonli lan
buali maama. 22 Daa yenli k jesu den kua o ñin biaguni
wan i yeni o ŋɔdkaaba. Yeni ko maadi ba: ... tin puodi
mani bongbantianli po. K bi tugi o ñin-gbanu. 23 Ban
bo puodi ya yogunu, k jesu guandi. Ko faaciangu kpil k
fidi o ñinbɔnguni. Mi ñima den bua cubini o ñinbiagu.
Li ji den paa bi po. 24 K jesu ŋɔdikaaba den nagini ki
yigini ki fiin'o: canbaa, canbaa mi ñima bu di ti naa.
Ko findi k gaa mi jama o faalu yen a ñinguona po, k li
kuli sedi suoo. 25 Li puoli po ko maadi o ŋɔdikaaba: ...
i dindanli ye le e? ti jawandi yeni o yaalidigu den kua
ba, k bi maadi bi ŋmialini: O ne tie ŋma i? diidi mani:
o pia ti yikodi o faalu yeni a ñinguona po, k bi cɔlini o.
26 B ji bo kua Gerasa doguni, li bo ye Galile nuntuali.
27 Ya yogunu k jesu bo tugi o taali ki ŋmaa i tinga po,
o doguni o nulo yua k ti cicibiadi bo kub'o yeni, bo
sani ki cend'o. O den ki yie tiadi ki gɔ ki kpendi deni,
ama o den yi dua a kakula nni. 28 Ya yogunu ko la
jesu, ko baa ki gbaani o taana po ki yigini yeni o paalu
kuli. ... A bua be n po, jesu, U Tienu badicamo biga? N
miad'a sugili, da wangidini fala. 29 O bo maadi yeni
kelima jesu bo cedi k ti cicibiadi kuli siedi ki ŋagu.
Yeni ban bo yi lol'o yeni i kudiseseli a taana yeni o
nugi, o bo yi cie li kuli, ti cicibiadi n tug'o ke kua
yen'o li fuali nni. 30 Jesu bual'o: ... A yeli i? ... ŋmian'o:
ti yabi. Kelima ti fuobiidi boncianli den ŋuagu. 31 Li
fuobiidi den miadi jesu sugili k wan da kuan ba naani
tie fala kangbediguni. (Abyssos g12) 32 Li den sua ki duoli
boncianli den kobi li kani k bi kpaab li juali po. K ti
cicibiadi ne mia jesu sugili, k wan cabi ba, k ban gedi
ki kua li duoli nni. Ko cabi ba. 33 K bi ŋaa li ja, ki ji
kua li duoli nni. Ki li duoli ñani li juali, k san sani ki
baa mi ñima nni kpe. 34 A duogula n la yeni, ki bi sani
k gedi ki pagi o dogu nni, yen i dogbanbimu nni 35 K
bi niba ña, k caa ki diidi yaali bo tieni. Bi bo pundi
jesu kani, k la o ja yua k ti fuobiidi bo siedi kani yeni,
ko kaa jesu taana po. O den la ti tiadi, ki li ba kuli ji k
kub, o. Ti jawandi den kua ba. 36 Yaabi bo la ya bona n
bo tieni kuli lan kani, ki bi dugini maama ki ti fuobiidi
yaadi k ŋaa li ja, ko ji la mi faabima. 37 Gerase dogu
niba kuli, ti jawandi bo kua ba boncianli. K bi maadi
jesu k wan ña bi dogu nni. Ko guani k kua o ñinbiagu
nni k lebidi 38 Ko ja yua ti fuobiidi bo ñan o kani yeni,
buali jesu k wan cian'o, ama jesu bo bel'o, k maad'o:
kuni a deni k pan waan ba, yaali ko tienu tieni a po.
39 Ko kuni ki pagi yaali n tieni ne kuli. 40 Wan den
guani galile, bi niba boncianli den gagu kelima bi den
gu o baama. 41 Li yogunu ja ba cua jesu kani ko yeli
tie jayiris, o den tie o jandieguni canbaa. Ko baa k
gbaani jesu taana po ki miagu sugili k wan cua o deni.
42 O bonpuoyenga ko pia nani piiga yen bina lie yeni,
k den mɔ yeni mi kuuma. K jesu fii k gedi o kani, ko
nuwuligu tudi k mɔ ban nagini jesu kani. 43 Li kani
pua ba den ye ki wuuli o faadi kli k koligidi, hali piiga
yeni bina lie. O bo biani o ligi kuli dogida deni, ama
o bo ki fidi ki tebi o ba. 44 Ko nagini jesu puoli po
ki sii o liadili, ki li yogunu mɔno, ko faadi sedi. 45 K
jesu buali: ... ŋma n sii nni? Nani bi kuli n bo tieni
mi niama, k Pial maadi: ... canbaa, tin diidi mani, o
nuwuligu lini ki maba. 46 Ama kop ŋmian'o: ... o nulo
sii nni, kelima mi tuama o paalu ñani n gbano nni. 47

Wan bo la li kuli k li k tie wuolin bonli, ko pua nagini,
ki jegili, ki baa ki gbaani jesu taana po k cili ki dugidi
yaali ya po ko siigu yeni wan paag'o maama toma. 48
K jesu maadi li pua: ... n bipuoga, a paagi ki dugini a
dindanli yabi n po. Ya caa k laafia n cian'a 49 O da den
k maadi ki gbeni, ko nulo ñan li jandidieli nni canbaa
deni, k maad'o: a jafaanu kpe o, ji da mabi canbaa. 50
Jesu den gbadi li maama, ko maadi Sayiris: ... da jie, ya
duu n po baba, a jafaano ba paagi. 51 Wan pundi deni,
o ki cabi ki nulo ba kua, lan ñani: Pial, San, Sak yeni i
biga náa yeni o baà. 52 Kaana kuli den tie: bubuuli
yeni i fanfabini. K Jesu maadi: da buudi mani, o ki kpe
ka, ama o guandi. 53 Bi niba den ñuadi laagu ki ban
nani ko kpe i. 54 Yeni k jesu cuo i bonpuo biga nugu, k
maadi yeni o paalu: ... n biga fii! 55 O den guani ki
fuodi, k fii, k jesu maadi: k ban ten'o mi jiema wan je.
56 K li yaa ki lidi o dama. Jesu den kpaaba tiadiba, k
ban da ŋa bi niba n bandi yaala n tieni.

9 jesu bo taan o kpaaga piig n bonblie, k ten'b o
paalu yen t yiko k ban bel t fuobiid(staan) k gɔ
paagi b yiama. 2 L puol po ko sɔn'b k ban kpaandi o
laabamanli i tinga kul po, k teb i yian buol kul. 3 Oden
cegli ba: i da tugdi man lba k l nua i cenli po: lan tie
lanbanli, bɔgli, ligii k bual jiedi po. da kpaani man ya
tiadi ki ba lebdi. 4 Bi ya gaa yi ya diegun, yin ya ye hali
ya daali ki ba siedi lan kani. 5 Nulo ya ki gaa yi naan
kani, yin ña lan kani k pidi lan ya doguni tanbiini
yaali n tabi i taana, lani baa tie yaali wangi i buama b
po. 6 Yeni ko kpaaga fii k gedi. B den tɔgdi a longbana
nni. kaana kuli, b den maadi U Tienu maama k gɔ tebi
bi yiama. 7 O badciamo Herodi bo tie lan ya dogu nni
yikodaano, wan bo gbadi ke tiama maadi ke sua: “San
batiir” n yied bi tinkpiiba siign, 8 bi tɔba ya po “Eli n
guani”, bi tɔba mɔ gɔga ya po “l tie U Tienu tondi
siigni yendi guani”. 9 Ama k Herodi jiin; ... San? Min
mɔno n cabi k bi jagdi o yul. To, o daano tie ŋmaa i k
bi maadi o po ya yaalidgu bona ne kul? O bo kpaani ke
bua wan band'o 10 Aposoronba bo guani ke dugni jesu
ban bo tieni yaal kul. k Jesu tugi ba k piad waam, l bo
ke fagi yen ya dogu k bi yi Bedsayida. 11 ama bi nibi n
bandi ban ye naani, k bi fii k ŋua. Yesu gaaba k cili k
maadi ba o laabamanli, k tebi yaaba n bo yia k suni k
ban paagba. 12 O dajuogu n nagi ya yognu ko yienu cil
m baama, k aposoronba piiga n bonba lie nagni jesu
kan maadi yen'o: cabi k ban ged ya longbana kɔb yen
ne, k baa o duankaanu yen l bonjekaali (mi jiema)
klma tin ye naan tie fualin ni. 13 Ama k jesu maadi o
kpaaga: yinbi mɔno n tenba m jiem ke ban je. Ama ko
kpaaga ŋmian'o, tin pia yaal k cie kpanu bona mu yen
i jami bona lie. k t ji bu tien ledi ba m jiem ya nib ne
kul po i? 14 klma b tie nibi tuda mu i. Jesu maadi o
kpaaga: tien man cagli kul nibi piimu k cedi ban kali.
15 B cɔlni o maama k kaani b kuli. 16 K jesu tugi kpano
bona mu yen i jami bona lie, k yaadi k diidi pol po k
jaandi k yadi m yediŋanba, l puol po ko jend jendi, ko
kpaaga tugi k bɔgdiba k ban di. 17 K bi kuli dini k l
sieni baabuodi piig n bona lie. 18 Dayenli k jesu piadi
k ba jaandi, o den ye yen o kpaaga, k jesu bualiba...
b nibi ne mali k n tie ŋmaa i? 19 K b jiin'o Tɔba ya
po a tie San-batiir, tɔba mɔ ya po Eli, tɔba mɔ gɔgi
maadi k U Tienu tondi ya yognu po yendi n guani k
yiedi b tinkpiiba siign. 20 K Jesu buali ba, i ya po, i
tama k n tie ŋmaa i? Piel gaa m maama k jiin: a tie
Jesu, U Tienu n sɔn yua bijua. 21 da ŋa man nulo n
gbandi. 22 K Jesu pugni k maadi: l bual ko nulo bijua n
la fala boncianli ko doguni yikodam yen l gbanbanda
n cuon, k kpani, k min yiedi danata daal. 23 Yeni Jesu
maadi yeni bi kuli, ya daano bua k wan ŋɔdni, l bual
k wan yie o ba, k tugi o dapɔnpɔnli, daal n tu daali
k ŋɔdni. 24 Yen i mɔn, yua bua kuogi o miali, o ba
buonga toma, ama, yua ya buoni o miali k dugni min
ya po, wani ba la ya miali k pia gbema. 25 Nulo ya
tugi li ŋandunli bona kuli k li cie U Tienu, k nan ba
kpe, o pia m laa ñuadi? 26 Nulo ya jien i fee k gɔ jie m
maama mɔ i fee, o nulo bijua mɔ ya guanu daali o ba
la n baa yudand yen o ninŋama kuli. 27 Yen i mɔni, i
siigni b niba boncianli kan kpe k k la U Tienu diema
28 Dana niini puoli po, k Jesu tugi Piel, San, yen Sak, k
bi doni li juali k ba jaandi. 29 Ban jaandi ya yognu, ko
nunga lebdi, ko tiadi ji pien k cie ti kunkundi. 30 K b
niba bonba lie pagi yen'o: Moyiisi yen Eli. 31 k se k ñili
k maadi yeni Jesu n ba kpe nanda Serusalem ni 32 Piel
yen o lieba guandi ama k b fii k la Jesu se yen b niba
bonba lie k ñili. 33 Li niba n se ya yognu Jesu kani, k
Piel maadi: ... canba, l ŋan k tin ya ye ne. T bi maa
jona taa i. Yenli n ya tie a yaal, o lielo Moyiisi yaal, o
taalo mɔ Eli yaal. Yen lan ya kuli, piel ji bo k bani wan
maadi yaal. 34 O maadi k da k juodi mɔno, k li tieni
nani l ŋunli yeni k jiidi k libini bi po, ti jiwaandi kua
jesu ŋuankaaba. 35 K bi gbadi o niali k li maadi li ŋunli
nni k sua: ... o ne tien n biga yua k n buaga k lugdo,
yin ya cengi man o. 36 Ban gbadi l nialo, k bi ji diidi k
la jesu se obebe. Ama bi ŋuankaabi den muubi bi ñɔna

k ki maadi oba kuli ban la yaali. 37 Lan den fandi k
jesu ñani li juali po k jiidi, k bi niba boncianli ŋuagu k
kpaani k ban diidi o. 38 O nuwuligu siigni, bi gbadi
ja ba ko yedi: canbaa, ŋan diidi n bijua npo. O tie n
bonjayenyenga. 39 K cicibiadiga (fuobiidi) n fii o po,
ko yigni k baali, ko siini ñinsankpinkpəngu, ki jegli, ki
ji nani mi kuuma. 40 N maadi a ŋuankaaba k ban beli
li cicibiadiga k bi gbali. 41 K jesu tandi k maadi: be
cedi ki dindanli pədi yeni yinbi kangbada buolu, u
laa yogunu ki ba gbadi niimn ni. Yeni ko maadi li ja:
cua yeni a biga na. 42 I biga n cuoni ya yogunu, k li
cicibiadiga cedi ki biga baa k jegli. K jesu maadi yeni
mi tuama li cicibiadiga po ko sani k ñani. Ko paagi li
biga k tug'o k teni o baà. 43 K li yaagilidi bi kuli yeni U
Tienu buama. Bi niba kuli pali den mani jesu palidi
yeni o bulicidi po; ko maadi o ŋuankaabi: 44 ŋanbi
mani ke luod i tuba k ya tiani mi baa yedi yaali ne: bi
niba ba kuadi o ja bijua, bi nisaaba nuu nni. 45 Ama bi
ŋuankaaba bo ki gbia, li maakpanjami bo duagiba. Ti
jawaandi po, ke bi bo ke buali jesu ke ba bandi niima
nni. 46 Bi den kpaani ke ban bandi yua n tie ciamo bi
siigani, mi niama ji fii. 47 Jesu bo bandi ban maliti
yaali bi palti nni, ko tugi i biga ke sen'o. 48 ke maadi
ba: “yua gaa i naa biga n ya yeli po, o gaa min məno'i,
yua ya gaa min mə, o gaa yua sən nni, kilima yua jiin
o ba ke kpandi biga, bi ba kpiagidi wani wan tə ciamo.
49 San gaa m maama ke yedi: canbaà t la o nulo ko deli
mu cicinbiadimu a yeli nni, ama ti delo ke wan da
fandi ke tieni li liema, kilima o ki ŋua ŋan. 50 Ke jesu
maadi, da deli mano, kilima ya nulo ki tie a nando i,
lani ya nulo tie a donli. 51 Ya yogunu ke jesu bo jagi
ke ba lebidi kuni o baa kani, ko fii kua Serusalem nni.
52 O bo səni o tondiba bonbi lie k bi kua liiga Samali
longbanbigi nni ke kpaani li dieli. 53 Ama ke Samali
niba yie ke bel'o li dieli, ke dugini jesu bo maani ke
caa Serusalema. 54 O tondiba n la ke li tie yeni, ke Sak
yen San tandi ke maadi: ... canbaa, a bua ke tin cedi ko
mu n ña poli ke biani b kuli fami ke ban tua fantama.
55 Ama ke jesu gbagi ke gaa ti jadi ke maadiba, i ke
ban ki gbie yen fuoŋanbi, ki maadi ya maabiidi ne? O
nulo bijua ke cua ke wan biani li ŋandunli ka, ama ke
wan faabi bi niba ke tenbi ya miali k pia gbema. 56 ke
bi siedi lan ya kani ke gedi longbantianu. 57 Ban bo
paani o sanu, ke ja ba cendi ke maadi jesu: ... N baa
ŋua ŋa ŋan caa naani kuli. 58 K jesu ŋmiani l ja: 'I
luali pia i fali, ti bonyugiti pia ti tiadi, ama o nulo
bijua ke pia wan ba duani naani. 59 K jesu maadi o
tian o: ya ŋuan! ... canbaa cabi ke min piini n baa o! 60
k jesu ŋmiani: “cedi bi tinkpiba n piini bi tinkpiiba”!
ama fini, gedi ke kpaandi U Tienu maama kaana kuli
61 Ke o tiano mə gɔ maadi jesu. U Tienu n ba ŋədi
ŋa, ama, cedi ke min gedi ke cabi n denpo. 62 ke jesu
ŋmian o: “ya daano ko yen naakuuli ke bia gbagidi ke
diidi puoli, ke dagidi yen wan kua U Tienu deni.

10 Li puoli po, ke O Diedo go lugdi o ŋədkaaba
piilele, ki səni ba bilie lie ke ban liidi o u dogu po
leni ya dongbana ke wani o bá bi ba gedi. 2 Ki maadi
ba, “u bontaadu yogu pundi. ku kpaangu yabi ama a
tuonsənla ki yabi. Tin mia O Diedo yua n die u kuanu,
wan səni a tuonsənla o kuanu nni. 3 Ya caa mani. N
suani yi nani mu pabimu yeni i yangbanli siiga. 4
yin da taa ligbəgli, ki da kubi sancenbəgli ki buali
taacaadi, ki go da biandi yaama i fuondi po u sanu
nni. 5 Ke yin ba kua ya diegu nni kuli, yin cindi ki
yedi, “Mi yanduanma ń ya ye ku diegu ne nni”. 6 Mi
yanduanma nilo ya ye li diegu nni, i yanduanma baa
ye leni o, li ya ki tie yeni, mi ba guani i po. 7 Yin ya ye
lan ya diegu nni, ki di ki go ñu ban puni yaala, kelima
o tuonsənlo dagdini o ŋmapani. Yin da ña diegu ki
tuadi diegu. 8 Yin kua ya dogu nni kuli, ke bi ga i
cangu, yin di ban candi yi yaala, 9 ki paagdi yaaba n
tie bi yiama. Yin yedi ba, “U Tienu diema nagi i kani”.
10 Ama, yin ba kua ya dogu nni ke baa ga i cangu, yin
ña ki cendi bi sanjala po, ki yedi, 11 “Ti pidi i dogu ne
ya taatama n tabi ti taana, ki guani ki yadi i po, ke lan
tua tiadma i po! Ama yin ya bani yaali ne, “U Tienu
diema nagini. 12 N maadi yi ke ti buudi daali, Sodoma
buudi baa pia sugli ki cie lan ya dogu. 13 korasen, sola!
Betsahida, sola! Ya yenmaaltuona n tieni i siiga ne ya
bo tieni Tiiri leni Sidoni dogi nni, li dogi niba bo ba
tuo ki lebdi bi pala hali ke li dá fagi, ki la ti yubəntiadi,
ki pugi bi bá mi fatanpienma. 14 Ama, ti buudi yogu,
Tiiri leni Sidoni yaala baa pia sugli ki cie yinba. 15
Ke fini, Kapenawuma, a maali ke a ba duoni a yuli
ŋaljanli nni bii? N n bi ba jiini a hali ku tinkpibuogu
nni. (Hadēs g86) 16 Yua n cengi yi, o cengi mini i, yua
n ki ga i maama ki ga mini ya maama i, yua n yie
n maama yie yua n səni nni maama i. 17 Li tondba
piilele den guani leni li pamanli, ki maadi O Diedo,
“Ti Diedo, bá mu cicibidmu məno cəlni ti maama a
yeli po.” 18 K Jesu maadi ba, “N den nua Setaani ke o
ñani ŋaljanli nni ki baa. 19 Cengi mani, N puni yi ti
yikodi, ke yin ya ŋmaadi i wee leni i nami leni yibali

paaciamu po kuli. lan ba baa maama kuli, liba kuli kan
fidi ki tieni yi yaala n bia. 20 Ama, yeni lankuli, yin da
mangdi i pala ke mu cicibiadmu cɔlni i maama baba
po ka, ama yi pala ń ŋanbi ki ya mani kelime i yela
diani ŋaljanli nni" 21 Lanyognu liga, ke o pali mangi
boncianli U Tienu foŋanma po, ke o yedi, "N dondi
a, Báa, Tanpoli yini ki tinga Diedo, kelima a dɔgni
lanya bona bi yanfodanba leni bi nunfandanba po, ki
nan dɔgdi a yaaba n ki pia yama nani mu biñidmu
yeni po. Nn, Báa, kelima, li den ŋɔdi a yanjagŋanli
bonŋanla." 22 N Báa duu n po ki, kubni nni a bona
kuli, ke obá kuli ki ban Bijua ń tie yua, lan ñani Báa
baba, obá mo ki bani báa ń tie yua li nan ya ki tie
Bijua yaa ka, yeni Bijua ń bua yua ki ba dɔgdi o po. 23
Ki guani ki gbagi o ŋɔdkaaba po, ki maadi ba ŋasiili
nni. "Mi yedŋanma yaaba n laadi yin laadi yaala. 24 N
maadi yi, sawalpuaba bonianla yeni bi badcianba den
suni ke ban la yin laadi yaala, ki nan ki la ŋa, ke ban
gbadi yin gbia yaala, ki nan ki gbadi ŋa. 25 Diidi mani,
jufinba yoko tundkaaba yendo ń fii, ki bua bigni Jesu,
ki maadi, "Canbáa, N ba tieni ledi i, ki baa ya miali
n ki pia gbenma? (aiōnios g166) 26 Jesu ń buali o, "Be
diani yiko tili nni? A cogi be li tili nni?" 27 Wan jiini ki
maadi, "A baa bua O Diedo, a Tienu leni a pali kuli,
leni a naano kuli, leni a paalu kuli, leni a yantiali kuli,
ki go ya bua a nisaalilielo nani abá yeni." 28 Jesu ń
maadi o, "A jiini bonŋanla. Ya tie yeni, a baa ye ki fo.
29 Ama o tundka yeni den bua wan kuni obá i mɔni, ki
buali Jesu, "ŋma n tie lielo?" 30 Ke Jesu jiini, "Nilo den
ñani Jerusalema ki caa Jeriko, ki cendi bi sanjiaba,
ke bi fie o tiadi kuli, ki pua ki janbi o, ke o nagni mi
kuuma 31 Li sua ke salga yidka kubi li sanu, ki ji, wan
la o ja yeni, ke o jadi ki lɔgdi o, ki ban caa. 32 Lan go
tieni yeni, Levi yua mo ń ya pendi, o mo ń la o, wan
jadi, ki balni, ki pendi. 33 Ama, Samari yua n den caa
u sanu, ki pudi o kani, Wan la o, o pali ń sia yeni ti
niñinpadi. 34 Wan nagni, ki fiadi fiadi o nala, ki tieni
mi kpama leni ku daamɔngu. Ki jagni o o ya ŋunbo
po, ki ciani o ban gaani bi canba naani, ke bi kubi o
lan buali maama. 35 Lan fandi, ke o ñani ligi lie ki teni
o canguulo, ki maadi, "ŋan ŋanbi ki kubi lan buali
maama. ligi ya pɔdi, ke a pugni yii kuli, N ya guani, N
ba pa ŋa. 36 Bani bonbtaa siiga yeni, a maali ke ole n
tie o ja yua baa bi sanjiaba sanu nni yeni nisaalilielo?
37 O tundka ń maadi, "Yua n gbadi o niñima yeni n
tie o nisaalilielo." Jesu ń maadi o, "Ya caa ki mo n
ya tiendi yeni" 38 Ban paani u sanu ki caa, ke bi kua
dogbiga bá ke li kani pua, ke bi yi o Marita biali o, ki
mia ke wan tuo ki cani o deni. 39 O den pia o ninsalo
ke o yi Maari. Ke o kali Jesu taana kani, ki cengi o
maama. 40 Ama ke Marita gbaa leni a tuona, ki bua
tieni mi bonjiema, wan nagni ki maadi Jesu, "O Diedo,
ŋaa la ke n waalo ñɔli mini baba yeni a tuona aa?
Lanwani, maadi o wan todi nni." 41 Ama ke O Diedo
jiini, ki maadi o "Marita, Marita a yagni a yama bona
boncianli po, 42 Ama bonyenli baba n tie bonmɔnli,
Mari lugdi yaali n ŋani ki cie, bi kan fidi ki fie la."

11 Daa yenli ki jesu den jaandi ki gbeni, ko ŋɔdikaaba
siigni yendo bual'o: ti Diedo, bangi ti i jaandi
nani San n bangi o ŋɔdikaabi maama yeni. 2 O
den ŋmian ba: i ya baa jaandi, yin maadi ne: n baà
yua ye aljandini, a diema pundi. 3 Teni ti daali mi
yentunjiema. 4 tieni sugli ti biidi po kuli nani tin
tiendi sugli ti lieba po teni. K ya gu ti yeni li bigli
yogunu. 5 K o pugni ki maadi: li tie nani ya nulo pia
o donli ko baa o yogsiigu ki miagu: "kpendin kpano
bona taa. 6 Kelima n donli ba ñani u sani k ba ki can
nni, ama n nan k pia ba li bonjekaali ko ba je. 7 Li ya
sua k o donli ye jiin'o: "cedi k nfuodi, ki da mabi ni, n
ganli luo, n k bidi mɔ duan'o. N kan fidi ki fii ki ten'a
8 n maadi, ba o ya kan fii ki ten'o ki li tie o donlugu
po, o bi fii ki dugni li cɔnli po ki ten'o. 9 Yeni k n
maadi: mia mani, bi ba puni; kpaan mani, i bu la; pua
mani li ganli, bi ba luodi yin kua. 10 Kelima, bi tieni
yua miadi, ki yua kpaani laadi, ki bi luodi li ganli yua
kuogi po. 11 Cegdi nba ye i siigni, ŋma ya po n kpeli
ke teni o biga o waa ya yogunu k o buali o jamo? 12
Bii, o ya buali jenli po wan ten'o o namo? 13 Yinba bi
biid dama, i ya bani yin teni i bidi a bonŋama, taalm
ŋa i ki ti Diedo bi teni fuoŋanma yaabi n bual'o kuli?
14 Daa yenli, ki jesu deli i cicibiadiga ja ba kani k o
tie muuga. Li cicibiadiga n ñani li ja kani, k o ji cili
maadi, ki li yaa ki lidi bi niba. 15 K bonciali ji cili ke
maadi: ... ne tie Belisebuul paalu po i, mu cicibiadimu
canbaa, k o tugi ki bieli li cicibiadimu. 16 B tiama, ban
den bua ban piugu ku diagu, ki bi bual'o ki wan tieni
mi bama bii paligu k li ñani polu po ki ban diidi. 17
Ama nani wan bo bani bi maalima k o jiin ba: o tɔbu
n pua ya dogu, a diena yi baali, ki li ŋmadili ye. 18 I
maal k n bieli mu cicibiadimu besebuul yeli po. Li ya
tie yeni, mi bɔgidma bo ba tieni sitaani diema nni. O
diema bo ba bia fanma. 19 Lan ni, li ya tie k n bieli mu
cicibiadimu belsebuul yeli po, ŋma nan tieni i niba o

paalu ki bi paagdi bi yiama. Li po n cedi k bi tie i po
buud dama 20 Ama, li ya tie U Tienu paalu po k bieli
mu cicibiadimu, U Tienu diema pundi i kani. 21 Ya
nulo pia mi tuama ki gɔ pia ti tɔb tiadi ki gu o deni, o
ŋalimano kuli ye li wuoli nni. 22 Ama yua ya paa ki cie
ya kɔni yen'o, o yi fie o tɔb tiadi kuli yen o ŋalimano
ki bɔgdi 23 ya nulo ki tie n yua, tie n yibalo, k yua ki
taagi yen nni, yadi yaali k n taan nni. 24 Ya yogunu k
bi deli cicinbiadiga, o yi sani ki ban kua li fuali nni, ki
kpaani naan kani ko ba fuodi, ama o ya ki la naani k o
ba kua, o yi yedi o ba nni: nba guani naani k n bo ñani.
25 O yi guani ki sua ki bi tingni lan ya kaano ki ŋanbi.
26 Li ya tieni yeni, o yi guani ki gedi ki ban kpaani o
lieba bonbi lele, k bi bia ki ciegu k pugni o po, ban ji
ya ye. Li nulo yinyienu ji ŋanbi ki pa k cie cincinli. 27
Yayogunu k o maadi yeni, k o pua ba yigni bi niba nni:
pamanli ya pua mal'a ki ŋaan'a o biili 28 K Jesu ŋmian
o: li pamanli ŋanbi ki ye yaabi n cengi m maama ki gɔ
cɔln ni li kuli. 29 Bi niba bo baadi ki pugdi, k o maadi:
ti yogu ne niba tie nibiidi, bi o paligu po, ama bi ji kan
la paligu ke li ya tie Jonas n bo tieni yaali ka. 30 Nani
Jonas n bo tie bama Ninif nib po yen, o nulo bijua mɔ
baa tie mɔlane niba ne po bama i. 31 Daajijuogu daali,
o yanbangu puo bado, bu fii ki kɔniyeni li yogunu
niba, kelima o ba li ŋandunli ni ki bua cengi Salumɔ
tundli yaali gbie yeni mi yanfuoma. Ama bonli nan ye
ne cie salumɔ. 32 Li daajijuogu daali, Ninif niba bu fii
ki kɔni yeni bi yogu yab. Kelima bi ŋa damiwoncili ki
cengi jonas maama. Ama k bonli ye ki cie Jonas ne
kanba. 33 Nul kan cuoni fidili ki wuon i lɔdign ni bii ki
cunbni bobli. N n, bi yi tuani naani ki ya niba n kua
gu diegu nni, n la mi yinyenma. 34 A nuni tie nani
fidili yeni ki yendi a gbanu. A nuni ya ye laafia nni, a
gbanu kuli ye mi yinyenma nni, ama a nuni ya ki pia
laafia, a gbanu kuli ye li bonli nni. 35 Tien suoo ki
ŋanbi ki diidi, ke a fidili n da cua yeni bonbonli a po.
36 A gbanu kuli ya ye mi yinyenma nni, ki ba bɔgdima
ki ye bonbonli nni, l baa tie a po nani li fidili n tien a
mi yinyenma. 37 Ban bo maadi ya yogunu yeni, ki
farisien ba yin jesu k wan ba ki je o deni. Ki jesu kua li
ja deni, ki cili ki ba je, 38 ke farisien bandi k o cili ki
je, k ki ŋuudi o nugi. k li ya k lid'o. 39 K jesu jiin k
maadi: yinb farisien nba, i yi ŋanbi ki wuli, ki caadi,
ama ki pala nni gbie yen o naayidbu yen mi biadima.
40 Yinbi, i ki bani k yua tagi niin po, wan tagi deni
mɔa? 41 Teni mani U Tien yaali ye i pala nni kuli k o
bu ŋanbi. 42 Ama yubonli i po, farisien nba, i di jodi
boncianli bonli kuli nni, k k bua ki maadi i mɔmɔni, k
gɔ sundi U Tienu buama po. Yin bo baa tien yaali, k da
ŋa li ba kuli yeni. 43 Yubonli i po, farisien nba, kelima
i maan a kankaan cincina ti jandiedi nni. I bua ki ban
fuondi bi niba n yabi naani. 44 Yubonli i po, i naani
yen ya kula ki naani yeni bonli, k bi tɔgdi bii k cuoni li
po k jeje k ye. 45 Wan maadi yeni, ki yiko tudka gaa ti
jadi ki bual'o: ... canbaa, a maadi k ŋan sugd ti bi. 46
Jesu maadi: yubonli a po fin yiko daan'o ne. I tungi bi
niba ya tuga kpiagi, ama, yinba mɔno ki bua yin sii ba
i nugi li ba kuli ya po. 47 Yubonli i po, kelima i t iendi
ti bontitagdi ki nangi U Tienu tondi yaaba ki yajaanb
bo kpaab. 48 I wangi yeni mɔni i yaajaanba n bo sɔni
ya tuonbiidi kuli: bi kpa U Tienu tondi, ki mɔa maa bi
kula. 49 Li ya po k U Tienu, o yanfuoma nni bo maadi:
“n te bi sɔni ntondi yeni n ŋɔdikaaba; i ba kpa tiama,
ki cagni yaaba n sieni”. 50 Li po n cedi ke ti yogunu
yaaba te bi pa, U Tienu tondi yaaba ki bi kpabi kuli
hali li ŋandunli cilima. 51 Ki cili Abel kuuma, ki pan
gedi Zakali kuuma li jaandi binbindli po. N maadi, ti
yogunu yaaba, te kan fidi ki buu bi buudi ki gbeni. 52
Yubonli i po, yinba yiko tundikaaba, i tugi mi banma
k li cie bonli kuli. L k tie ki kan la U Tienu baba ka,
ama i bi pani bi niba boncianli, ki bi kan fidi ki kua. 53
Jesu n bo ñani gu diegu nni, ki yiko gbanbanda yeni
farisien nba ji tudi o, ki bual'o i buali boncianli. 54 Bi
ji den kpaani wan baa jiini yaali, lan cua yeni kɔnli.

12 Ya yogu ke ku niwulgu den taani ki pundi a tuda,
ke bi niba ji ŋmaadi bi lieba, ke o cili ki dá maadi
leni o ŋɔdkaaba, “Fangi mani i yuli leni farisienba
nɔbli, bani yaaba n pia mi muyima. 2 Ama bonlibá ki
ye ki duagi, ki kan dɔgdi, bonli ki ye ki wuo, ke bi kan
bandi. 3 Lanwani i, yin maadi yaali li biigli nni, bi
ba gbadi li mi yenyenma nni, ke yin sɔbi ki maadi
yaali li dieli nni, ke a gana luo, bi ba kpaandi la li dieli
binbinli po. 4 N dɔnlinba, n yedi yi, da jie mani yaaba
n ba kpa ti gbannandi, ki ji kan fidi ki tieni libá kuli
ki pugni. 5 Ama, n ba tuodi ki waani yi yin ba ya jie
yua. Yin jie yua kpa, ki go pia ya paalu n ba lu ŋa
ku mubuogu nni. Nn, n maadi yi, jie mani o. (Geenna
g1067) 6 bi ki kuadi nuanmu mu mu ka kuumu lie e?
Leni lani kuli, U Tienu nunga nni, bi kan sundi mu
siiga nni bá yenga po. 7 Ama yinba wani, bá i yudi,
bi cɔdi ki bani ti dugli. Da jie mani pu, i pia muyuli
ki cie ya nuankuli n yabi. 8 N yedi yi, ya nilo kuli n
tuo ke o bani nni, bi niba siiga, o 'Ja Bijua' mo ba

tuo ke n bani o U Tienu malekinba kani. 9 Ama yua
nia bi niba siiga ke waa tie n yua, bi ba sundi o po U
Tienu malekinba kani. 10 Yua n maadi mabiadma o 'Ja
Bijua' po, ba baa sugli, ama yua n maadi ki sugi U
Tienu Foŋanma, o kan baa sugli. 11 Bi ya dia yi, ki
caa leni yi ti jaandiedi nni, ti buudi danba kani leni
yikodanba kani ti buudi po, yin da yagi i yama leni
yin ba maadi yaala ki fie i yuli, bii yin ba yedi yaala.
12 Kelima lanyognu liga, U Tienu Foŋanma ba tundi
yin ba yedi yaala. 13 Ke niyendo yedi o ku niwulgu
siiga “Canbaa, maadi n kpelo wan bɔgdi ti báa ń sieni
ti ya faali, ki teni nni. 14 Jesu ń yedi o, “O ja, ŋma n
kaani nni ke min ya tie i buudidaano bii i ke min tua i
kɔnpaadilo li faali bɔgdima po? 15 Ki yedi ba, “Fangi
mani yibá lini mi ŋalmanbuacianma, kelima nilo miali
ki ŋua o ŋalmani yabmu ka. 16 Lani ke Jesu pua ba ya
kpanjama ne, “Piado bá den koni ki baa boncianla, 17
ke o kali, ki jagi, ki yedi o pali nni, “N ji ba tieni ledi i,
kelima mii ji pia kaanu ki ba bili n kpaandi ne kuli? 18
ki yedi, “Min ba tieni maama n ne. N ba mumudi n
bunbuana, ki guani ki ma yia n tiani, ki bili lien nni n
bondikaali leni n bonpiakaali kuli. 19 Lani, n ji ba pagi
n yuli “Mini, min bili ya piama kandi, ki ba tuoni nni
ya bina n yabi. Ya kaa, ki fuo, ki di, ki ñu, ki mangdi a
pali. 20 Ama, ke U Tienu yedi o “O yanluodaano ne,
dinne ñiagu liga i, ke n ba ñani a naano, ki ŋa a. ŋan
bili yaali kuli ba tua ŋma ya yaali i? 21 Li tie nani
yua n taagi mi piama o yuli po, ki nan ki pia pu U
Tienu kani.” 22 Jesu yedi o ŋɔdkaaba, “lanwani i, yin
da buali i miali po, yin ba di yaali bii, i gbanu po, li
bonlakaali po 23 Kelima, li miali gie ti jiedi, ke u gbanu
mo cie ti tialakaadi. 24 Diidi mani a bonyugda, baa
buu, baa yendi, baa pia bilkaanu, baa pia bɔnbuana,
ama U Tienu nan dingi a. yinba, i pia mayuli ki cie ti
bonyugditi! 25 I siiga, ŋma ba fidi ki fagni o miali bá
a dana waamu? 26 I ya ya bani ke i kan fidi ki tieni
yaali n waa ki cie ne, be ya po i ke i maali yaali n
sieni kuli po o? 27 Diidi mani ti puudi ń tie maama, tii
tuuni, tii pia gaalu mo, ama bá o badciamo Salomɔn
leni o kpiagdi, waa pundi bi siiga bá yengu ń bobi
maama. 28 U Tienu ya bobindi u kuanu nni muadi
yeni, tini yaadi ye dinne ke bi ba faa ki taa ti, ki kuuni
u fanu nni, ki cuoni umu, li ki pia tama ke o ba bobni
yi mo, oo yinba yaaba ya dudugdi n ki pia fuoma! 29
Da buali mani yin ba di yaali leni yin ba ñu yaali po,
ki go da yagni i yama. 30 Kelima ŋanduna dogi kuli
lingi lanya bona i, ke i Báa moko bani ke i bua li bona.
31 Ama yin lingi mani o diema, i ba baa lanya bona
ki pugni 32 Da jie mani ba waamu, kelima i Báa pali
mani ke wan puni yi o diema. 33 Kuadi mani i piama,
ki puni a luoda li ligi. ŋali mani i po ya ligbɔgli n kan
cadi, ŋaljanli nni ya ŋalmani yaali n ki pia gbenma. 34
Kelima a ŋalmani ń ye naani, a pali mo ye lankani i.
35 Ñagni mani i liadfagda u gbanñagdu, i fidsanmu
ń ya tundi ki co; 36 Yin ya tie nani ya niba n guu bi
canbáa ń ba ña mi pocaajaama po, ki kpeni yeni, o ya
pua li ganli ya yognu, ban kagni ki luodi o po. 37 Ya
tuonsɔnba, ke bi canbáa ba pundi ki sua ke bi dá nua,
bani baa mi yedŋanma n yeni. I mɔmɔni, n maadi yi, o
ba ñagni o gaaligu u gbanñagdu, ki cedi ban kali u
jedikaanu, wan tieni ba mi jiema ban je. 38 Canbàa ya
pundi yɔgsiigu bii siŋaafaani, ki sua ke bi cegni ki guu
o, lan ya tuonsɔnba baa mi yedŋanma n yeni. 39 Ama,
min ba pugni yaali n ne, yin ya bani ke o diedaano ya
bi bani ya yognu ke o suuro ba kua o deni ki suu o, o
bi kan ŋa ban kua o deni ki su o, 40 Yin egni iba, ki ya
guu kelimaa i ki baniO Ja bijua ń ba guaniya yognu.
41 Pieri ń buali: «O Diedo, a pua lan ya kpanjama tinba
baba ya po bii, li tie yuakuli ya po i?» 42 O Diedo ń
yedi: «O laa tuonsɔnlo i, ke o canbáa ba guuni ke wan
ya diidi o tuonsɔnlieba tuona, ki puuni ba bi daali
jiema lan buali ya yognu, 43 o canbáa ya kpeni ki sua
ke o tuuni lan buali maama, lanya tuonsɔnlo baa mi
yedŋanma n yeni. 44 I mɔmɔni n maadi yi, canbáa ba
taa o piama kuli ki piani lanya tonsɔnlo. 45 Ama li
tuonsɔnlo ya maadi o pali nni: «N canbáa kpenma
dá ba fagdi», ki ji cili ki pua o tuonsɔnlieba, bi jaba
yeni bi puoba kuli, ki go cili ki di ki go ñu wan bua
maama, ke mi daama ga o. 46 O ya tie yeni, o canbáa
ba ti ludi ki kpeni wan ki guu o ya yognu, ki cedi ban
pua ki duoli o kaani kuli, ki beli ki ñani o, ki kuani o
bi tuonsɔbiadba danba siiga nni. 47 Nani li tuosɔnlo ń
den bani o canbáa ń bili o ya tuonli yeni i, ki nan ki
sɔni lan buali maama yeni i, o canbáa ba cedi ban pua
o ya lanbana n yabi. 48 Ama, ya tuonsɔnlo n ki tuodi
ki bani, ki sɔni ya tuonli n buali ke lan dadi o tubli
ii, bi ba pua o lanbana waaamu. Ban teni yua ke li
yabi, bi ba buali o yaali n yabi. Ban piani yua yaali n
cie, bi ba buali o yaali n cie. 49 «N cua ki tinga po
ke min sia mu i. N sugni ke li mu ji co i. 50 N pia mi
ñinwulma, ke bi ba wuli nni. I ki bani min bua tonma
maama, ke li kuli ń tieni ki tii. 51 I tama ke n cua ki
tinga po yeni mi yanduanma yo oo? N n! I mɔmɔni,
n maadi yi, n cua yeni mi paadma i. 52 Kelimaa, lan

cili mɔlane, dieyengu nni, niba mu ba paadi, niba lie
ń kɔni yeni niba taa; niba taa mo ń kɔni yeni niba
lie. 53 Bi ba paadi bibáa ń kɔni yeni o bijaba, a bila
mo ń kɔni yeni bibáa. Binaá ba kɔni yeni o bisiaba, a
bisala mo ń kɔni yeni binaá. Calnaá ba kɔni yeni o
biyuaga, ki biyuaga ń kɔni yeni calnaá.» 54 Jesu go
den maadi ku niwulgu yaali ne: «I ya la taayinbɔnu
puoli, i yi maadi: “Ki taaga ba nii!” Lan go tieni yeni.
55 Mi faawaama ya fii nintuali, i yi maadi: “Ku wulgu
ba tieni!” Lan go tua yeni. 56 Yinba i muyiidmu ne! I
fidi ki diidi ki tinga maalma yeni tanpoli maalma, ki
bandi a bona. Li nan tieni ledi i, ke yi ki fidi ki bandi U
tienu ń bobindi yaali mɔlane? 57 Li tieni ledi i, ke yi
kan fidi ki tuodi ki cegni yaali n tiegi i po mɔlane? 58
A ya caa ti buudi yeni a yibali, ŋan mɔndi ki mangi
yeni o u sanu nni, wan da ti cedi ti buudi yudanba ń
buu ki cuo a, ban mubni a bi paatieba nui nni, ban
luoni a li kpaadidieli nni. 59 N maadi a, a kan ña li
kpaadidieli nni, kaa pani a pana kuli ki gbeni.»

13 Bi nub yab n den ye li kan den mad yesu, li
yogunu gog yal n den cua galileb yaab ki pilat
den kpab ki tan ye sagl. 2 O ŋiab: Edaan ki lan galile
nub n tie bid danb ki cie yaa galile n sien nni, kelma
wan kpab yeni? 3 kai, n maad e, e yaa lebd e yeyienu,
e kul ba kpe nan ban yene. 4 lan yaã ka, a piga n
nuniida yab ki silo diegu baa kpaab yen, e daan ki
ban n tien ti bid ki cie galile yaabaa? 5 Kai n yed yi,
ki yi moko yaa lebd yi yam yi kul baa bod yene. 6
Lan, yesu den pua n naa kpanjam ki yed: O jaa den
ŋuu o kankanbu o dumontiibu kuan nni. O den cua
ki ling a kankana waa laa. 7 Lan wan o den yed o
kuanguulo: diid bina taa kin cuon ki ling o kankanb
ne po a kankana, mii laad. Ped o be yaa po k o kub n
fanfanm fanm fanm? 8 O kuan guulo den ñian o k
yed: canbaa ced wan bind dun gog. n baa gbiidk lind
o k tien o t yan biind. 9 daal ba ya bin n ŋua oba lo
yaalan ŋan ped o. 10 Dan yenl n fuodm daal, yesu den
tund b nub li daal maam bangm diel nni. 11 o pua den
ye lienni k pia t tag bid, yal n den ced k o yia hal piig
n bena niin, k o tiib. k gunb k kan fid k yaal k sed.
12 Yesu den laao, k maad an yed: o pua ne, a paag a
yianun po. 13 O den maam o po o nugi. lanyogunu
leg, o pua yen den yaab k sed, k kpiagd o tienu. 14
Ama li bal maam bangm tiel camba pal b den biid
yesu n paag o nulo m fuodm daal. 15 Yom daan den
guan k yed o: yinb palalie danb, li naan m fuodm daal
yi siign yua kul k yi lod o nua, lan yaa ka o ŋunbo ki
ñan o li yandiel nni k banñun o? 16 O pua yua n tie
abalaham yabl k staan lol o hal piig n bena niin, laa
pund min faab o n fuodm daalii? 17 Wan den maad
yaa yogunu, efe den cuo o nanda kul. ama onuwunlgu
pal den mang yen wan tund yaa banm kel pia t kpiagd
kul. 18 Yesu go den yed: o tienu diem naan yen be? n
ba nangm yen be? 19 O tie nan ya tub ya bobim n wa
k cie e tiid kul, k o nulo bulo o kuanu nni, k o pud k
kped k tua tub. A bonyugda den ted t ted di o bena
po. 20 O go den yed: Nba mang o tienu diem yen be?
21 O naan yen ya dabinl k o pua taa tien bignm taan, k
sien hal k li kul ga. 22 Yesu den suag liig, ki muand
e dog ciam yen a dogibla nni, ban ca jelusalem. 23
O nulo den yed o: ti yomdano lan wan ya nulb n ba
ciad kaa yab? Yesu den guan ki yed yab n ye li kan. 24
Moand man ki kua yaa buluñoabu n miab kan, kelma
n tuod ki wan yi ki bi nub boncianl ba te moa ban kua
li kan ki nan kan fid. 25 O diedaano ya fi ki luon o
duñuabu, ki bi tua: canba luod ti po. O ba guan ki yed
yi: Mii ban yin ñan naan. 26 lan wan yi ba guan ki yed
o: tiTi den din ki ba ñun a go den ban g ti e dog san
nni moko. 27 O go ba guan ki yed yi: N yed yi, mii ban
yi ñan naan, fuad nan n kan, yinb yab n tiend ti biad.
28 Lan yogunu yi ya la abalaham, isaak jakob yen bi
sawalpuab kulki bi ye otien diem nni, ki yinb wan ba
ya ye niinpo, yi ba ya buud ki cegn yi ñina. 29 bi nub
ba ti ña nintual, yen puol po, nuganu yen nujienu po
ki taan ki kal o tienu diem o sa dikanu kan. 30 diid, bi
tianb yab n tie puol yab moala, ba tua liig yab mo ba
tua puol yab. 31 lan yogunu fadisieninba bi tab den
cua o kan ki yed o: ña ne kelma hedod bua ki kpaŋg
32 Oden guan ki yed ba yed ban, yed man li ŋaago, ki n
diel ki nand ti tag biad bi nub niinni, ki go paabd bi
nub din ne yen saala, li dataal daal n ba soan ki juod
33 li tie doole min suag liig din yen ya daal n ŋua,
kelma laa dagd sawalpualo n kpe ki laa tie jedusalem.
34 jedusalem, jedusalem, fini yua kpa bi sawalpuab, ki
luud o tienu n soan a kan yab a tana, tualmi ŋa ke n
den bua ki gogd taani a nuba n kan nani o kokolo n li
wuug o koobila o fiabi nni maam, ama yii den tuo. 35
Lan yaa ka, yi diegu baatua dingbengu. N maad yi, yi
kan go lan hal yin ba yed ya yogunu: O tieŋanm nu n
ba yad o yed yab, n cuon wan ti yomdan yel nni.

14 U Tienu fuodma daali, ke Farisieninba yudanba
siiga yendo den yini Jesu o denpo, ke ban je: 2

Yaaba n den cua ki ba je, den kpaagi Jesu. Yiamo bá mə
den kaa o nintuali po, ke o gbanu kuli tie a məla bábá.
3 Jesu den maadi yeni U Tienu bali maama tundkaaba
yeni yikodanba tundkaaba yeni Farisieninba. Ki buali
ba: Li cabi ke ban paagi o yiamo saaba daali bii laa
cabi i? 4 Bi ki ŋmiani o lbá. Lan wn ii, ke Jesu cuo o
yimo, ki paagi o, ki maadi o, ke wan ya kuni o denpo.
5 Lani ke o gɔ buali ba: ... I siiga ŋma i ke li ya tie
o biga lan yaa ka o nua n baa li caali nni ke o kan
tuodi ki ñani o? 6 Baa den fidi ki ŋmiani o lala maama
po lbá. 7 Wan den bandi ke yaaba n cua mi jaanma
kuli den lingi ke ban kali liiga kankaani po, ke o pua
ba mi makpanjama ne: 8 Li ya tie ke o nulo yini u
puokuanu jaanma, da gedi ki kali liiga. Li ba fidi tuu
ke o yini o nulo ke cie ŋa, 9 ke wan yua yini yi kuli
ba cua ki maadi ŋa: "Fii ki teni o ne u kankaanu, a
ji fii yeni i fee i ki gedi ki pan kali puoli. 10 Ama, bi
ya yini a mi jaanma, ŋan gedi ki kali puoli po. Yua
yini a yeni ya ti cua, o ba maadi: "N dɔnli, ti bobni u
kankaanŋanu a po, cua ki kali liiga!" Li baa tie a po ti
yudandi i yaaba ke bi yini ba yeni kuli nunga nni. 11
Lan wan ii, yua doni o bá bi ba jiini o, ke yua jiini o bá
bi ba doni o. 12 Ke Jesu maadi yua n yini o: A ya bobni
mi jaanma u yensiinu lan yaa ka ku yen yenjuogu,
ŋan da yini a dɔnlinba, a ninjanba, a naataani lan
yaa ka a kuantaalieba yaaba n tie bi ŋalmandanba,
kelima, bi mə ti ba yini a ki ŋmiani ŋa li ŋanma. 13
Ama, a ya bobni mi jaanma, ŋan yini a luoda, a juama,
a tuoma, talginba. 14 Lan wan ii U Tienu ba ŋanbi
a po kelima ban wan kan fifi ki ŋmiani a ŋanma. U
Tienu ba guani ki ŋmiani a ŋanma ya yogu ke o ba
fiini bi kpienŋanba. 15 Yaaba n den ye mi jaanma kani
siiga yendo n den gbadi laa maama, ke o maadi Jesu:
Li pamanli ye yeni yua n ba baa ki je U Tienu diema
nni. 16 Jesu den gɔ maadi o: O nulo den jagi ke o tieni
mi jaancianma, ki yini bi niba boncianla. 17 Mi jiema
yogu n n pundi, o den sɔni o naaciemo ke wan gedi ki
maadi wan yini yaaba: Cua man na kelima li bonla
kuli ŋanbi ki gbeni o. 18 Ama bikuli yendo yendo den
mia sugli nani bi taani ñəbu yeni. O nikpialo den yedi
o naaciemo: N daa u kuanu, kali min gedi ki pan lá u,
ŋan pan mia n po sugli. 19 One mə den yedi: N daa
naakpakuoda piiga, n caa ki bua pan biigi a, ŋan pan
mia o sugli n po. 20 Tɔa momko den yedi: N dá kuani
o pocaano məlane, lan ya po n kan fidi ki gedi. 21 O
naaciemo den lebdi ki guani o canbáa kani, ki waani o
li kuli. Lani, o diedaano yeni pali den beni, ke o yedi o
naaciemo: Kua u dogu siiga nni yeni i sani nni tontoni
ki cua yeni a luoda, a tadma, a juama yeni a waba
na. 22 Lan tien waamu, o naaciemo den guani ki yedi:
Canbáa n tieni ŋan bo puogi nni yaala, u kaanu gɔ
sieni. 23 Lani ke Canbáa den gɔ yedi o, ke wan ña u
dogu nni ki diidi a sanbila nni yeni a naga balinma ki
tigdi bi niba, ke ban cua na n diegu n gbie. 24 N yedi
ke min den kpia ki yini yaaba yeni, bi siia bá yendo
kan leni n jaanjiema. 25 Ku niwulgu den yegi yeni
Jesu u sanciamu nni. O jigdi ki yedi ba. 26 Yua cua
n kani ki bua ki ŋɔdi nni yaa yie o báa, yeni o naá,
yeni o pua, yeni o bila, o kpeliba, yeni o waamu, bá
o yuceli mə, o kan tua n ŋɔdka. 27 Yua n ki bugi o
dapɔnpɔnli ki ŋua nni kan fidi ki ya tie n ŋɔdka. 28
Yi siiga nni ŋma baa bua maa li diecianli ki dá kan
kali ki bandi wan ba biani yaala, ki lia o ya pia ya ligi
n ba dagdi wan gbeni. 29 O ya ki tieni yeni, ki pu li
tanpuuli ki naa fidi ki juodi, yaaba n ba pendi li kani
kuli baa ñuadi o, ki yedi. 30 O ja ne cili li diemaali ki
naa fidi ki juodi. 31 Bii o laa badciamo n baa ye ki
bua ki tuogi bu təbu yeni o badciantɔo, ki nan pia bi
tətieba tuda piiga, nani o dá kan kali ki biigi o ya ba
fidi ki tuogi bu təbu yeni yua n cuoni o kani ki pia
tətieba tuda piilie? 32 O ya sua ke o kan fidi, o ba sɔni
o tondiba hali ke o yibali dá ye fagma, ki mia o wan
waani o wan bua yaala ban mangi yeni bi lieba. 33 Li
tie yeni i siiga, yua n ki luni wan pia yaala kuli, kan
tua n ŋɔdka. 34 Mi yaama mani, ama mi ya ti luo mi
manu, bi ba taa be ki gɔ mangi ma? 35 Maa pia mayuli
ban pagi ma u kuanu nni, maa pia ban taa ma ki kali
leni ti baadi man ti tua dulma, hali ban lu ma bábá.
yua n pia a tuba ki ba gbadi wan gbadi.

15 Lani, ke a lonpo gaala leni ya tuonbiiddanba n
sieni den kpendi Jesu kani, ki cengi o maama. 2
Ke farisieninba leni ti yikodi tundkaaba ji bulni bulni,
ki tua "O nilo ne gaani ti biidi danba hali ki di leni
ba." 3 Ke Jesu pua ba ya makpanjama ne, ki maadi ba
4 "O laa nilo i siiga nni n baa pia pee kobga, ki biani
payendo, ki kan ŋa piiyia n pee yia yeni, ku muagu
nni, ki guani ki kpaani ya pia n bodi hali ki ban la o. 5
O ya la o, o ba bugi o o buapiadi po, ki mangi o pali
boncianla." 6 O ya pundi denpo, ba yini o dɔnlinba
leni o kuantalieba ki maadi ba, "Mangi mani i pala leni
nni, kelima n la n pia yua bi bodi. 7 Lanyapo, N yedi
yi, ke li pamanli baa ye tanpoli kelima biiddanyendo
lebdi o pali ki cie niteginkaaba piiyia n biyia yaaba n

ki buali pali lebdima. 8 Bii, o laa pua n baa pia dibala
piiga, ki biani dibayenli, ki kan cuoni ki fidsanga, ki
tigni li dieli ki fiidi bonŋanla hali ki ban la li? 9 O ya
la la, o ba yini o dɔnlinba leni o kuantalieba, ki maadi
ba, “Mangi mani i pala leni nni, kelima n la n dibali
yaali bi bodi.” 10 N yedi yi, biiddanyendo ya lebdi o
pali, li tie pamancianli i, U Tienu malekinba po.” 11
Ke Jesu maadi, “Nilo den pia bijaba lie, 12 o bonwaalo
po den yedi o báa, “N Báa, bɔgdi n faali biinu ki teni
nni mɔlane” Ke o bɔgdi ba o piama. 13 Lan tieni dana
waamu, ke o waalo po baani o bonkubkaali ki gedi
hali ya dogu n fagi, lan dogu po i, ke o biidi o ligi, ki
daa yaali n ki tie o po bonbuakaali mɔno, ki biidi o
ligi mi bibiadyema nni. 14 Wan dini o ligi ki gbeni,
mi konbiadma ń baa li dogu nni, mi koma ń gbadi o.
15 Ke o gedi ki mia li tuonli li dogtielo bá kani, ke o
kaani o o kuanu nni ke wan ya guu i duoli. 16 O den
ya baa ti duojiedi, o den ba di leni li pamanli, ama
obá nan den ki puni o sanu. 17 Ama ki bonjaga yeni
yama ń den guani, ke o maadi o pali nni, “N báa pia
naacenba biŋa i, ke bi di ke jiema ki muani ba, ke mini
nan ba kpe leni mi koma nekanba! 18 “N ba siedi ne,
ki guani ki kuni n báa po, ki ban maadi o, “N Báa, n
biidi U Tienu po leni a nunga nni. 19 N ji ki dagdi min
ya tie a biga, ga nni min tua a naacenba nni yendo. 20
Ke ki bonjaga yeni siedi ki kuni o báa po. Wan dá den
paa hali fagma, o báa den la o, ke ti niñipadi cuo o,
ke o sani ki wobi o, ki muadi o tankpina po. 21 Ke
ki biga maadi o, “N Báa, n biidi U Tienu po leni a
nunga nni. N ji ki dagdi ŋan yini nni a biga. 22 Bibáa ń
maadi o naacenba, “Cua mani leni liadŋanli, ki lani o,
ki pilini o li nubiñinli leni ti taacaadi. 23 Diidi mani
natonbikpanbili, ki kpa, ke tin tieni mi jaanma, ki
mangi ti pala. 24 Kelima, n biga den kpe, ki ji pia li
miali, o den bodi, ke n guani ki la o. Ke bi ji cili mi
jaanma. 25 Li sua ke o kpelo bi ye u kuanu po. Wan
kpendi, ki nagi deni, ke o gbadi ki ciaga yani leni ku
jeligu. 26 Wan yini naacenyendo ki buali lanya bona
niima nni. 27 O naaciemo ń maadi o, “A waalo n kpeni,
ke a báa kpaá li nakpanbili ki tieni mi jaanma kelima
o guani ki kpeni leni laafia.” 28 ki bikpelga pali ń be,
wan yie ke o kan kua deni, o báa ń ña ki baagi o. 29
Ama o kpelo ń jiini ki maadi o báa, “Diidi, bina ŋa
n yeni, ke n tuuni a po a tuona, n nan ki kpeli ki
tudi a nunga nni, Ama a nan ki kpeli ki puni nni bá
ŋɔtonpanli, ke min tieni mi jaanma leni n dɔnlinba,
30 Ama A bijua yua n biidi a ŋalmani yeni a poconcona
ń kpeni, ke a nan kpaá o po naatonkpanbili. 31 O báa
ń maadi o, “N bijua, fini li ye leni nni daali kuli, ke
min die yaali kuli tie a yaali i. 32 Ama, li bi dagdi leni
tin tieni mi jaanma, ki mangi ti pala, kelima a waalo
ne den kpe, ki ji pia li miali mɔla, O den bodi ke ti
guani ki la o.

16 Ke Jesu go maadi o ŋɔdkaaba, “piado bá den ye,
ki pia o ŋanlmankublo, ke bi ti cua ki tuali o ke o
ŋalmankublo yeni biandi o piama. 2 ke o piado yini o
ki maadi o “Be n teni ke min gbia apo ya maama ki
ŋani? Tieni nni a ŋalmankubli cɔli, kelima a ji kan ya
tie n ŋalmankublo.” 3 K o ŋalmankublo maadi o pali
nni “N ji ba tie ni ledi i, n cab áa ń ji bua beli nni li
tuonli ne? N ji ki pia paalu ki ko, ke n ya miadi mo, li
pia i fee 4 N bani min ba tieni yaala ke bi ya beli nni n
ligkubli tuonli mi ba cani ya niba ń tuo ki ga n cangu”
5 Yeni, ke o yini o canbaa pandanba yendo yendo, ki
buali yua n kpia ki cua “A pia n canbaa panli yiŋa i? 6
Ke o maadi, mi kpama golindi kobga.” K o maadi o,
“Ga a pantili ki kali tonma ki diani golindi piimu 7 Ke
o ŋalmankublo buali tiano, “ke fini mo, a pia n canbaa
panli yiŋa i? Ke o mo maadi “Mi ŋalkaama kpalpiadi
kobga” Ke o maadi o “Ga a pantili ki diani kpapiadi
piiniin 8 Canbaa den pagi ya ŋalmankublo n den ki
tiegi yeni kelima o den tieni bu nunfanbu. Kelima
ŋanduna ne bila fani yeni bi lieba ki cie mi yenyenma
nni ya bila (aiōn g165) 9 N maadi yi, Taa mani i ŋanduna
janbi ŋalmani ki kpaani danlinba, li ya ti gben, yin
baa yaaba n ba ga i cangu naani ke li ki pia gbenma.
(aiōnios g166) 10 Yua n tiegi yaala n wa nni, ba ya tiegi
yaala n yabi nni mo. Ke yua n ki tiegi yaala n wa nni
kan ya tiegi yaala n yabi nni mo. 11 A ya ki fidi ki kubi
i janbi ŋalmani, ŋma ba dugi apo, ki piani a o ŋalmani
yaali n mɔni i? 12 Bi ya ki dugi a po ŋan kubi nitɔba
ligi, maama, ŋma ba teni a a ligceli? 13 Naaciemo
bá kan fidi ki ya pia canbaanba bilie. Kelima, o ba
fidi ki ya nani yendo ki nan bua o lielo, lan yaa ka
wan cɔlni canbaa kpialo ki nan fali canbaalielo. A kan
fidi ki ya ŋua U Tienu leni ŋalmani 14 Farisienba ń
gbadi li maama yeni, ke bi ji ñuadi o. 15 Ke o maadi
ba. “I ba maadi ki baa i mɔni, bi niba kani, ama U
Tienu bani i pala. Bi niba ń nua yaali ke li tie kpiagdi
yeni, U Tienu wani ya nunga nni ke li tie cancagndi
i. 16 Yikodi maama yeni bi sawalpuaba n den kubi,
ki ŋmagdi u dogu yo hali ke Janbatisi ti cua. Lan
cili lanyogu, bi wangi U Tienu diema laabaalŋamo,

nilo kuli tiendi ania ki kpaani wan kua lien nni 17
Ama tanpoli leni ki tinga pendima ki paa ki cie li bali
maama nni lanbyenli ń bodi ki kan tieni. 18 Ya nilo n
ñani o denpua ki kuani potiano conbi, yua n kuani
ya pua n ñani o calo kani mo conbi. 19 Cengi mani,
ŋalmandaano bá den ye ki la ti tiakpiagdi, ki di ti
jiemandi, ki ye u yenyienŋamu nni daali kuli, ke o pali
mani boncianla o piama po. 20 O luodo mo den ye, ke
bi yi o Lasari, ke o dua o piado bulñɔjabu kani, ki pia a
nala o gbanu po kuli. 21 O den suni ke wan baa ya
jiejɔgdi n baali o piado jedikaanu, bá i sangbanli den
lagdi o nala i. 22 Ke o luodo tikpe, ke malekinba tugi
o, ki duoni o Abalahama kani. O piado mo ń kpe, ban
pii o, 23 Wan den ye o mubuogu nni ki laadi fala, ki ti
yaadi ki diidi, ki la Abalahama hali fagma ke o wobi
Lasari ki tabni o pali. (Hadēs g86) 24 Ke o yigni paama ki
maadi, "Ti Báa Abalahama, diidi nni leni mi niñima,
ki sɔni Lasari wan tuu mi ñima leni o nubili, ki maani
n lanbu po, bun sɔngi, kelima n ye leni mi cacagma
i ku mubuogu nni. 25 Ama ke Abalahama maadi "N
biga ya tiani ke a yenyienu nni, a den baa yaala n ŋani
boncianla a po ke Lasari mo den laadi fala boncianla.
Ama mɔlane, o ji ye ne, u yenyienŋamu nni, ke a mo
falaciamu nni 26 Li ya ñani lankani i, buociangu ye
siiga nni, ki paadi tinba yen yinba, ke nilo kan fidi
ki ña ti kani ki gedi i kani, obá mo kan fidi ki ña i
kani ki cua ti kani. 27 O ŋalmandaano ń maadi "N Báa
Abalahama, mia sugli ki sɔni o n báa diegu nni. 28
Kelima n pia naataanjaba mu, wan tuodi ki tiadi ba. N
jie ke bi mo ń da ti pundi ya falacimu nni ke n ye ne.
29 Ama ke Abalahama maadi, "Bi pia Moyiisi leni bi
sawalpuaba maama; ban cengi mani " 30 O piado ń
guani ki maadi, "li kan tuo, ti Báa Abalahama, ama
nilo ya ñani bi kpienba kani, ki gedi ki maadi ba, bi ba
lebdi bi yama" 31 Ama ke Abalahama maadi, "Bi ya ki
cengi Moyiisi leni bi sawalpuaba maama, bá nilo ya
yiedi bi tinkpiba siiga, bi kan cengi o."

17 Jesus maadi o ŋɔdikaaba: L kan fidi b nibaa n
ya ye k kan tieni biidi. Ama yubɔnli yua tulmi o
lielo. 2 l bo baa tu l daano po yen wan la l naatanli k
ya kagi u ñibɔugu nni yen wan bo t bidi ne siiga yendi
3 lani wan yi cuo i baa a kpiilo ya tieni biidi, gɔ taa'o u
ya lebdi, ŋan mia sugli o po. 4 O ya tuo ku tiena t biidi
daaln i taalmi m lile, k cua k maadi ŋa ŋan mia u po
sugili u po. 5 B tɔndikaaba maadi u tienu: Pugni ti
dudugdii 6 U tienu n gɔ maadi bi l ya den tie ki pia t
dudugdii, ba k l waa k cie m jonbima yeni, i den bo
fidi k niini o tibu nne: "k ye figdi a jiina i tinga ne nni
k gad pan sedi m ñiciama nni" wan cɔln i. 7 L ya tie ki
siiga yendi pia o tuonsɔnlo k u ko u kpaabu bii ku
kpaa t yandi. i ya la'o ku ñani u kuannu po, k kpeni,
i bo tuo yedi, "cua kali k je e" 8 I kan maadi k wan
tieni m dajojiem, k wan lebdi u tiadi k nagni m jiema
ki yaa je k gbeni k gɔ ñuni k gbeni yo o mɔ cua je k
bia ñuu. 9 Canbaa bo jaandi u tuonsɔlo kelima u cedi
ku tieni wan bua yaal i l kan yaa tie yeni. 10 yeni i
mɔ ya kani. ya yogu ki sɔni ban buali yaal kuli. yin yi
maadi: tinm tie ya tuonsɔma k ŋua ŋmaapani ama t
sɔni ti tuonli. 11 Ya yogu ku den bua gedi Jerualemi,
Jesus den cuoni Samari yeni Galile kpaal l po i 12 wan
ti kua dogu baan ne nni. k kpaada piig tuog'o; k sdi
fagnma 13 k baln i Jesus yeni paama: Jesus t canbaa jie
ti m ninñima! 14 k Jesus la ba ki madibi: gedi mani k
la salgi yidikaaba! ban caa ya yognu k bi paagi. 15 k
b siiga yedi n bandi ku paagi, wan guani k ya yini k
dondi u tienu yeni paama 16 k baa gbaani Jesus taana
kan tibni u yuli k tuu i tingi k tieni Jesus balgi, k n
nulo nan botie samariteni. 17 k Jesus maadi: B tie bani
bonm piiga k paagi bonm yiani yabi sieni wan ye le
i? 18 Nul tɔ ji ki ye k l tie k o caani guani k dondi u
tienu? 19 k maadi Samariteni jua yeni gɔ fii kelima a
pia ti dudugdi n po, a ciadi. 20 K farisieni nba bual'o
be daali k u tienu diema baa cua i? K Jesus ŋmiianba:
U tienu diema k baadi. Utienu diema ya bo cua nul
kaa nua'o. 21 b kan maadi cua mani u ye nebii o ye
ne po. Yin ŋanbi k ya tiani. U tienu diema ye i siiga
nni. 22 Guani k maadi o ŋɔdikaaba: Oyogu t bo cua
ki baa niani k yi ya y yeni u nulo bijua l ya tie baa
daayeli i kan fid. 23 Ama b bo ti maadi "Kristo ye ne"
yi daa caa, i daa jegli 24 I tañigidi yi pudi kaanyedi t
tawaligbandi nni k cil ki fandii kaan yenu ki ya ya caa
tiali po. L ti baa ti tie yeni u nul bijua daali. 25 L buali
k wan guo fala paaa yo ti ye yogu ne niba n yie'o 26
Ya daali k o nulo bijua bo guan i, a bona bo tieni nani
Noe: 27 B niba den di, k ñu, k kuandio b puobi k bia
puu'bi, hal yeni ya daali k Noe kua o ñibiagu. l yogu k
u togu ji biidi ki kpa bi kuli. 28 yaali mɔ gɔ bo cua
Loti yogu n yeni: b niba den di k ñu k daa, k kuadi, k
ŋuundi, k maa. 29 Ama ya daali k Loti ñani Sodome k
tacianga yeni i tatintandi yeni i tañigdi baa k kpa b
kuli. 30 Lbaa ti tie yeni ya daali ko nulo bijua bo legidi.
31 L Daaali ya pundi nul ya ye ldepil po bii k se deni po
wan daa jiidi k tugd o bona yali k u ŋa. L bia baa tie
yeni, yua ya ye kuaan po wan daa kpeni u deni. 32 Gua

tiadi mani yaali baa Loti denpua 33 Yua kpaani k wan
fie o miali u ba bia ama yua luni u miali bo lamfiema
34 Ldaali ñiaɔgu, n maadi, nibi lie bo duani gadogu
yedi po, yeli bo cua ama tianli n ñindi 35 Puoblie bo
taani k bindi u naakpiagu: yeli n bo cua k tianli ñindi.
36 nibi lie den baa ye o kuaan po yendi n kpeni tɔ n
ñindi. 37 K Jesus ŋɔdikaaba bual'o: Lboli bo ti tieni le
kani ti yudaano? K u jiin'bi: n kuum nti baa ye naani
lan kani k nanyobli nba bu taani.

18 Ki fiddi ki waani ki jaandi tie bonmonli, k tin
ya jaandi ki da wadi ti pala, jesu pua o ŋɔdikaaba
mi maa kpanjama: 2 O dogu nni den pia buud daano
ba, ko k jie U Tienu k gɔ cengi nulo. 3 K li dogu nni gɔ
bo pia pakuali pokuuli ba ko tundi ki ŋua'gu k wan
kun'o i mɔni o yibali kani. 4 Ti buudi daan'o ne bo ki
ceng'o hali k li pan waagi. Ama ko ji te kali ki maal
ki sua: “yeni i mɔni k n ki jie U Tienu, k tie lieba mi
bua yaali. 5 Li paakuali ne mabi nni boncianli, n bi jia
o buudi k wan ŋaa nni mi fuodi. 6 U Tienu pugini
maadi: cengi mani, o buudi daano, faagu daano ne, n
maadi yaali. 7 Ki li ya tie yeni, i ki bani ku Tienu ba
kɔni o bid po, yaabi ko lugdi ba k bi dongi bi niali o
po, yienu yen ñiagu, ko kan todi ba? 8 Min n maadi
ti ko bi kɔn bi po, ya tie ko nulo bija ya te guani, o
gɔ bi la li dindanli i tinga ne po. 9 O gɔ den pua ya
maa kpanjam ne ke li nua yaab n yi bi ba nimɔma, ki
nan ji nundi bi lieba: 10 Nib lie bo gedi o jandiegu nni
ki bi jaandi: yendi bo tie farisien ko lielo tie lonpo
gaalo. 11 Farisien bo se ki jaandi o pali nni: U Tienu,
n tiend'a balgi yen min ki kpiini, k k pua faagu, k k
conmi nani nlieba yeni, nan o lonpo gaalo ne yeni. 12
N co u ñɔbu taalm lie dana lele siigin ni, n tien taal
piiga po mu ŋalimanu talgi nba. 13 O lonpo gaalo ne
wani bo se fagma ki taabi, k kan tuo ki yaadi ba o
yuli tapoli po. Ama, o bo fabini o pali ni ke maadi: n
Tienu diidi yen mi nuñima kelima n tie biidi daano 14
N maadi, U Tienu tuo ki gaali o lonpo daano ki cie
farisien. Kelima, yua dongi o ba, bi bu jiin'o, yua jiindi
o ba, bi baa dongi wani. 15 B niba bo baadi yeni bi
bidi jesu kani, k wan yadi mi yediŋanma bi po. Ama
ko ŋɔdikaabi bieli ba. 16 K jesu yinba ki maadi ba:
yin cedi mani ban cua n kani, da bieli'b mani, kelima
yaabi n yeni U Tienu deni tie nani ban yeni. 17 I mɔni
po n maadi: yua k ga u Tienu diema nani i biga ne
yeni, o kan bangi kua U Tienu diema nni. 18 Yeni k
Kpaagl ba tieni i buali: ... canbaa mɔn, mi baa tieni
ledi k la ya miali ki pia gbema? (aiōnios g166) 19 K jesu
ŋmiani o: be cedi ka yin nni canbaa mɔn nni? Nul ki
mɔni li ya ki U Tienu baba yaa ka. 20 A bani U Tienu
ñɔmaama: a kan conmi, a kan kpa nulo, akan su, ŋan
cedi janmi buudi, ki cɔnlini a náa yeni a baà. 21 Ki
li ja ŋmiani: n cɔnlini lio kuli k da tie biga. 22 Yeni
jesu maadi: a gɔ da sieni bonyenli: kuadi ŋan pia yaali
kuli, k tugi li ligi kuli ki bɔgdi talgi nba, li puoli po
ŋan ya ŋuan nni. 23 Wan gbadi yeni ko pali kuli wadi
kelima li ja bo tie ŋaliman daani 24 Jesu den la ko
pali wadi ko maadi: li pa boncianli yen ŋalman daano
n kua U Tienu diema nni 25 li ki pa ku yuoyuogu n
kua kpalipimu bonli, k cie yen ŋalma daano n kua U
Tienu diema n 26 Ki bi niba yen kuli taani ki buali:
ŋmaa nan b la li maa kan gbedigu? 27 K jesu ŋmian o:
yaali n pa bi niba po, k pa U Tienu po 28 Yeni k Pieri
buali: k tinba i? ti ŋa tin pia yaali kuli k ŋua ŋa 29 K
jesu maadi ba: ... i mɔn po n maadi ki yua ŋa o deni, o
pua, o ninjaba, o bidi, o naataani kuli k dugni U Tienu
diema po. 30 O bu la ti ñuadi yaali n yabi, mɔlane yen
ya dana baadi, ya miali ki pia gbema. (aiōn g165, aiōnios
g166) 31 Jesu bo tugi o ŋɔdikaaba piig n bonbilie k piadi
yenba ki maadi ba: diidi mani, t do Serusalem n yen,
ko Tienu tondi n bo dian yaali o nulo bijua po kuli ji
bu tieni. 32 Bi bu cuogu ki mubin'o yaabi ki bani U
Tienu nuguni, ban laagu, k sugd'o, k sii ti ñɔsɔndi o
po. 33 Bi ba puagu, ki kpaagu. Dana ta daali o bu yiedi
34 O ŋɔdkaaba bo ki gbadi li maama niima nni, kelima
li pa bi po yen ban gbadi li maama. Bi ji bo ki bani
jesu n bua maadi yaali li po 35 Jesu n bo nagi seriko,
o juamo bo kaa o sankuni ki miadi. 36 Wan gbadi li
ñɔgli o sanu po, ko buali yaali tieni. 37 Ki bi ŋmian'o
ki jesu n pedi. 38 Yeni ko cili ki yigni yeni o paalu: ...
jesu, Dafiid bijua, diidn yen nunbaagu. 39 Yaabi bo ye
liiga bo maad'o, k wan suoni, ama ko ŋanbi k yigni:
Dafiid bijua diidn yen nunbaagu. 40 Ki jesu cedi k bi
ba yen'o o kani, wan pundi ya yogunu, ki jesu bual'o:
41 A bua k min tieni be k ten'a i? ko juamo ŋmian'o: n
diedo, cedi ki mi nuali. 42 A bu fidi ki nuali, kelima a
dindanli paag'a. 43 L yogunu ko nuali, ki ji ŋua jesu ki
dondi U Tienu. Ban la yaali n tieni ne, ko nuwuligu
kuli mɔ ji dondi U Tienu.

19 Jesus bo pendi Jerico dogu nni. 2 Lsua jua baa ne
mɔ ye l dogu nni yi'u Saase ku tie ŋanman daano
k dungn o tie lonpo gaala canbaa i. 3 Wan gbadi k
Jesus pa k pendi. 4 K u sani. K ga liiga k pan doni tibu
bá ne po k b yi u Sikomar k wan la Jesus k dungn o tie

jinjega i. 5 Jesus n pundi l kan ya yognu, k u yaad la'o
bu tibu po k maad'o: 6 Saase jiidi tonma dinne n bo
cani a deni. K u jiidi tonma ki ga'o yen pamanli. 7 B
niba n gbadi yeni k b ji bulnbulni k diidi wan caa bua
cani o nubiigu 8 Ama k Saase sedi k maadi k o bɔgdi o
ŋalmani ki teni b cacagidama. K l gɔ ya sua k u den
kubi nuli panli o bua guani ki ŋmiani l daano tabual
m taa. 9 L yogu k Jesus k u la m fiema o deni yeni k
dugni o mɔ tie Abrahami yabili. 10 K dugni o nifossalo
bijua baa k wan guan k kpeni k bia faabi yaaaba den
bodi 11 B niba n bo songi Jesus tundi yeni k sua k u
paa k nagidi Jerusalemi. B nubi ji maal k u bua kaani u
tienu diema n yeni. 12 L yogu k u maadi k jua baa ne n
den tie nigbengli g fii gedi dogbanbanfagli k pan di
labaali k guani k kpeni. 13 K kpeni k kubi o dogu. k
yiini o naaceb bonm piig g bɔgdiba wula dibala k yua
kul ń mɔnd k lan nob. 14 Wan gedi ku dogni yaaba
diani l tili k ten'o k maad'o k bi bo'a bi dogu nni. 15 Ku
yedi ba ku kan kpeni, wan pan dini l bal k kpen wan ji
yiin u naaceb k yua kul nagni ki waani wan sɔ maama
yeni e ligi yeni. 16 Cincin yua n baa k nagni k maadi:
canbaa ŋan den teni i ligi yal yeni mi sɔ k dibala piig
pugni l po. 17 U canbaa ń maad: n faa n naaciemo a
tie tuosɔnli. A bo gaa dingbana piig canbaandi. 18 Tɔ
n mɔ cua k maadi canbaa n mɔ sɔni yeni i ligi yeni k
baa dibala k pugni l po. 19 U canba n maad'o a bo gaa
dingbana mu canbaandi. 20 Tiani n mɔ cua yua juodi
k maadi canba n den taa a ligi yeni k pɔbni k begini n
tiadi nni. 21 N den jie ŋa ka tie canbabiadi. k taa min
k bil naani k bia yendi min k bul naani 22 K u canbaa
maad'o: a tie naacenbiadi a bani k tie canbabiado i k
taa min k bili yaala k gɔ yend min k bul naani. 23 A
den bo kan taa n ligi k billi banki i n ya ti kpeni ya
daal mi ga yeni t ñuadi. 24 K maad yaaba den ye likan
k ban fie o liyendiga yeni k ten i yua pia pia bona piig
25 K b niba maad canba wɔ nan pia bona piiga! 26 K
canbaa maad ki b bo pugni yua pia i ama yua k pia
ban bia fie wan pia yaali yeni. 27 K maad k ban baa
yeni o yibala yaab den yedi k u kan yendi'b yeni k kpa
ba o nintual nni. 28 Jesus n maad ki gbeni k u taa o
niba yaab ŋua'o k ye liiga k b doni Jerusalemi. 29 Ban
nagdi Betefaje yeni Betani k k fag yeni olife jua kan, k
u sɔni o naacenb bonmilie k madi ba 30 Gadi mani o
dogu yala n ye i liiga po ne i bo i ŋunbiga k nil ku luol
yin lod'o na. 31 Nul ya buali yaali n cedi ki lodo yin
maad k u yonmdaano n bua 32 Ban sɔni yaaba gedi ki
guani k li tie nani Jesus n bo maad maama. 33 Ban bo
lodi o ŋuumo ya yogu k b bondanb buali ba k be ced k
lod o ŋuum i? 34 K b maad'b ku yomdaano n bua. 35 K
bi guani yen'o Jesus kani k bmaani bi tiadi i ŋunbiga
po k jagni Jesus 36 Wan pend ya yognu b nib bo yi
land b tiadi k bil o sani po. 37 Ban bo ñani Olifie jual
po k ji k nagdi Jerusalemi ku ŋɔdikaaba kul ji yiini k
dondi u tienu yen ban bo la ya yaaligu kuli. 38 K tua m
yediŋanma n ya ya o bado yua cuon u tienu yel po t
yomdaano, laafia n ya ye tanpol po k ti kpiagidi n ya
kaan kul 39 L yogu k falisian nba yab bo ye b niba nni
maad Jesus: maad a ŋɔdikaaba ki ban suoni 40 K Jesus
k baa b ya suoni, a tana n baa yiini k dondi u tienu.
41 Wan pundi Jerusalemi dogu nni k u gbel k caani l
bubuuli k maadi 42 K maadi a ya bo ban k diine daali
ne tie a yomdaano daali ama keto l duagi ninbina po
i. 43 A danaa cuoni a po k kan ya ŋan, k a yibalaa ti
bu kaalida kaana kul k pib a k luon a kaan kuli. 44 B
bu biani fin yeni a dogo niba kul pil pil k kan sieni
baa dikpiyenli k l se, k dugn i a den k bandi a Tienu
can'a ya daal i. 45 Jesus kua ou jaanddiegu nni k beli a
kpinkpenda k maad'b: 46 Ldiani k maadi k den baa tie
jaanddiegu, k yinma tug k ɩ̀ tɔ a nɔyiga cend kaanu. 47
Jesus bo tundi b niba daal kul u jaanddiegu niin po
i. Ama k b tondanb ye yeni yikodanba kpaani k ban
kpa'o 48 Ama b bo bani ban bu didal maama k dugn i
yua kuli bo songi o maama

20 Dayenli, ke jesu den tundi bi niba ku jaanddiegu
cancanli ki muandi ba li laabamanli, ke ku
jaanddiegu liiga yaaba cua yeni bi yikodanba yeni u
dogu yudanba, 2 ke bi buali Jesu ya buali ne: ... Maadi
ti, a kubi ŋmaa yiko ki tuuni, lan yaa ka, ŋma n teni li
yiko? 3 Jesu maadi: ... N mɔ pia i buali ke bi buali yi,
ŋmiani man nni: 4 Jan den kubi ŋmaa yiko i, ki wuu bi
niba U Tienu ñima? Li den tie U Tienu yiko bii bi niba
yiko i? 5 Ke bi ji buni bulni bi siiga: Ti ya maadi: “Ke U
Tienu yiko” o ba buali ti: “Be cedi ke i den ki dugi o
po”? 6 Ama ti ya ŋmiani: “Ke bi niba”, ku niwulgu ne
ba luudi ti a tana ki kpa ti, kelima bi niba ne kuli dugi
ke Jan bo tie U Tienu tondo i. 7 Ke bi maadi ke bi ki
bani Jan n bo kubi yua yiko ki tuuni. 8 ... Jesu ŋmiani
ba, ke o mɔ ki bani wan kubi yua ya yiko ki tuuni. 9
Ke o pua bi niba ya makpanjama ne: ... Ja bá den ŋuu
ku damɔngu diidi, ki ggni bi niba ki gedi naani n fagi
ki ba waagi. 10 Mi cuama yogu ke o sɔni o tuonsɔnlo,
ke wan gedi ki gaa bu kpaabu ligi, ke kpaguula pua
ki beli o, baa teni o lbá. 11 Ke o bondaano gɔ sɔni

tuonsɔntɔlo. Ke bi gɔ pua o, ki beli o, baa teni o lbá.
12 Canbáa gɔ sɔni tuonsɔntɔlo bonbta po. Ke bi pua ki
duoli o mɔ ki beli o. 13 Ke o kpadaano maadi: N tieni
ledi? N ba sɔni n biga yaaga ke n ŋanbi ki bua ga. Bi
ba fidi ki cɔlni wani. 14 A tuonsɔnla n lá ga ya yogu,
ke bi juogi bi ŋmiali nni, ki maadi: “Yua n ti ba di li
faali n yeni. Tin kpa o man, ki diedi li faali.” 15 Ke bi
cuo o ki fili o, ki ñani o bu kpaabu nni, ki kpa o. O
kpadaano ba tieni a tuonsɔnla yeni ledi? 16 O ba gedi
ki biani a tuonsɔnla yeni, ki taa bu kpaabu ki guuni
nitɔba. Li maama po ke bi maadi: “U Tieni n wuoni
mani”. 17 Ke Jesu nɔnli ba suoo ki maadi: “I gbia U
Tienu lanbona yia diani li tili nni ne ledi? Ya tanli
ke a tanmaala bo yie ki luni yeni, laa tanli n ti guani
ki tua ku diegu fiagli tanjali. 18 Yua n li baa li tanli
po, o ba kɔni kɔni. Li tanli ya baa yua ya po mɔ, li
nandi o i yomi yomi. 19 Ke U Tienu maama tundkaaba
yeni bi salyidkacianba bandi ke li makpanjama nua
bani, ke bi ji lingi ke ban cuo Jesu li yogu mɔno, ki jie
bi niba. 20 Li po ke bi kpaagi Jesu, ki sɔni bi niba ke
bi yini bi bá nimɔnba. Bi bo ba lá i jalgi Jesu maama
nni. Yeni, bi bo ba fidi ki cuo o, ki kubni o Romi bado
yiko yiko yeni o yudandi nni. 21 Lani ke bi niba yeni ji
nagni o: ... Canbáa, ti bani ke a maadi i mɔmɔni, ki gɔ
tundi bi niba lan buali maama. A ki jie bi yikodanba,
ama a wangi bi niba U Tienu sanu yeni mɔni. 22 To,
maadi ti, li buali ke tin ya pa Sesari ti patendi (lonpo)
bii laa cabi i? 23 Jesu bani bi janbi maama, ki ŋmiani
ba: 24 ... Waani nni man bu lugbu dibayenli! ŋma ya
nannangu yeni ŋma ya yeli n ye li po? ... Ke bi niba
jiini ke Sesari. 25 ... To! ke o maadi ba, teni man Sesari
yaala n tie Sesari yaali, ki teni U Tienu yaala n tie U
Tienu yaala. 26 Bi bo ki fidi ki jalgi Jesu o maama nni
bi niba siiga. Ke o ŋmiani bo lidi ba, ke bi bo luo ban
ba maadi yaala. 27 Sadusehannba, ban yaaba n bo ki
tuo ke bi kpienba ti ba fii ku kaagu nni, bi siiga ke bi
tɔba nagni Jesu, ki buali o ya buali ne: 28 ... Canbáa,
Moyisi diani nni o bo diani yiko ne ki teni ti: Li ya tie
ke o nulo kuani o pua, ki kpe ki ki pia biga, o ninjua ń
taa o pakuali ki mali o a bila. 29 To, jablile n den ye
ki tie kpiiba, o ciamo po kuani o pua, ki kpe kaa pia
biga. 30 Bilie po yua yeni bita po yua yeni yaaba n
sieni taa li pua, 31 Ke bi kuli kpe kaa pia biga” 32 O
pua yeni mɔ ti yuandi ki kpe. 33 To, bi kpienba n ba
fii ya daali ku kaagu nni, ŋma n ji ba diedi o pua i?
kelima bi kuli kuani o. 34 Jesu ŋmiani ba: ... Tin dá
ye ya ŋanduna ne nni, bi jaba kuandi bi puoba ki bi
puoba kuni bi jaba. (aiōn g165) 35 Ama yaaba ke U Tienu
diidi ki sua ke bi ŋani ki dagdi yeni ban fii ku kaagu
nni ki kua li ŋandunpanli nni wan kan kuani bi puoba
ki gɔ kan kuni bi jaba. (aiōn g165) 36 Bi kan fidi ki kpe,
kelima bi baa tie nani Menekinba yeni, ki tie U Tienu
bila, kelima bi ba fii bi kpienba siiga. 37 Ke bi kpinba n
fii ku kaagu nni, Moyisi mɔno, bo diani li ya yogu ke
o lá ku tuntuugu co u muu: Lan wan ii, o yeli n tie
yonbdaano Abrahami Tienu, Isaaki Tienu yeni Jakɔbi
Tienu. 38 Ama, U Tienu ki tie bi kpienba Tienu ka,
ama fuodba Tienu; lan wan ii, o ya po, li tie mɔmɔni
ke yaajanba ta yeni fo. 39 Li po, a yanbi ki ŋmiani li po.
40 Kelima, bi ji bo jie yeni ban buali i buali. 41 Ke Jesu
mɔ ji buali ba: ... Li tieni ledi ke bi maadi ke O Tondo
ba ña Dafiidi yaabila siiga? 42 Kelima Dafiidi mɔno
maadi I Yani tili nni: Yonbdaano maadi n Yonbdaano:
Cua ki kali n jienu, 43 Ya caa yeni ya yogu ke n ba
cedi a yibalinba ń tua a taaŋmaakaanu. 44 Dafiidi yini
U Tienu Tondo ke o Yonbdaano: Li ba tieni ledi i o
tondo yeni n ya tie o yaabili. 45 Ke ku niwulgu den
cengi o, ke omaadi o ŋɔdkaaba: 46 ... Diidi U Tienu
yikobanda yaaba n bua a bogda tiadi lama, ki ŋanbi ki
bua ku niwulgu nni, ti jaanddiedi nni yeni ti wondi
nni ban ya kaa liiga. 47 Bi fiedi a pakuana ligi i, ki nan
yen sedi ki jaandi lan waagi nani bi tie bi nimɔnba
yeni. Bi ya tubŋmaglu n ti baa bia.

21 Jesu nɔnli ya ŋalmandanba n kpieni i ligi ku
jaanaddiegu nni, 2 ke o lá pakuatalgi mɔ ke o
cua ki kpieni i ligi dibala lie. 3 Lani, ke o maadi: ...
Mɔmɔni po, n maadi yi, pakuatagi ne n kpieni ya ligi
yabi ki cie yua kuli, 4 kelima bi kuli ne kpieni ban ki
bua yi i. Ama, wan gbegdi o piama kuli i, ki kpieni. 5
Bi tɔba den maadi ku jaanddiegu po: “Tinba n den
maa gu leni a tanŋana, ki teni i ligi ke bi maa gu. Lani
n tie bonŋancianla” Jesu maadi ba: 6 U yogu cuoni na,
yin nua yaala ne kuli ba bolni; tanli bá ti kan ya maa li
lieli po. 7 ... Lani, ke bi bo buali o, Canbáa, u laa yogu i
ke li bona ba tieni? Be n ti ba waani ti, ke li bona ba
tieni i? 8 Jesu maadi ba: ... Yin faami, yin da cedi ban
kuani yi mi tudma nni. Kelima, boncianla ba cua n
yeli po, ki maadi: “Mini n tie O Tondo!” lan yaa ka: “U
yogu pundi o!” Yin da cegi ba! 9 Yi ya ti gbadi ke tɔbu
pua, ke a kɔnkɔna kɔni, yin da jie. Kelima li bona kuli
dá ba cindi ki cua yo ŋanduna gbenma n fidi ki cua.
10 Lani ke o gɔ bo maadi: ... U dogu ti ba fii ki pua

dogtɔu bu tɔbu. Diema mɔ n fii ki pua dietɔma bu
tɔbu. 11 Ki tinga ti ba migi i dogi nni; mi koma leni i
yiani ba baa i dogi nni; ya bona n pia ti jawaandi leni
ku yaalidgu ba tieni tanpoli po. 12 Yeni li kuli ne n ti
fidi ki tieni, bi ba cuo yi ki waani yi fala, ki gedi leni
yi ki teni suifinba jaanddiedi yikodanba kani ke ban
luoni yi dansalgi. n ya bi ba gedi yi bi badba kani leni
leni dogdanba kani. 13 Li bona ti ba cua yi, ke yin kuni
i mɔmɔni n po. 14 Lan wan ii, yin ya pia ti dudugdi
paaa: Yinb ka ba kɔni yibá po. 15 Ama, mini puni mi
mabanma yi maadi ki paadi i yibalinba, ki gɔ puni ya
yanfuoma ke obá kan fidi yi. 16 Yi danba, yi ninjanba,
yi kpiiba leni yi dɔnlinba mɔno ba cedi ban cuo yi, ki
kpa bitɔba i siiga. 17 Obá ti kan ya bua i nublu kelima n
ya po. 18 Ama, i yuli po bá yuyengu kan bia. 19 I ya pia
li mindli, i ba baa U Tienu ŋalbalgo. 20 ... Ya yogu ke i
ba lá yibalinba sijenba ke bi kaalindi Jerisalemi, yin ya
bani o mudma nagi. 21 Lan wan ii, Jude dotieba ń sani
ki do a juana nni, yaaba n y Jerusalemi dogu nni ń
bobni tonma ki ña. Yaaba ye i kuani nni ń da kpeni u
dogu nni! 22 Kelima, li dana tie U Tienu mutuoli dana
yia nni ke i diani n yedi yaala ba tieni. 23 Li dana nni,
fala ba gbadi a potunpunba leni bi pomadinba! Kelima
U Tienu mutuoli ba lagi li niba po. 24 Bi ba kpa li dogu
nni niba leni li kadmanli lan yaa ka ki taa bitɔba ki
puodi leni ba i doglami po, ki bi nilanba yaaba ki bani
U Tienu ń diedi Jerusalemi ya caa leni ya yogu ke bi
paalu po ba pendi. 25 ... Ku yaalidgu bona ba tieni
u yienu nni, o ŋmaalo nni leni a ŋmaabila nni. Ki
tinga po, li mɔgli ba do leni ti jadi, bi niba n jie ki
tadi. 26 Ti jawaandi ba kpa bi niba gbanu, bi ya maali
ya yubɔnli n ba cua ŋanduna munli po. Kelima yaala
n ye tanpoli po kuli ki pia paalu ba jegi. 27 Lani, ke
bi ba lá O nusaalo bijua ke o ye ti tawalgbandi nni
ki cuoni leni o paacianu leni ti yudandi. 28 Ya yogu
ke li bona cindi ki tiendi, yin yaadi i yuli, ki ya pia li
juunli kelima i faabu dana ji ki fagi. 29 Ke o pugni ya
manannangu ne: ... Diidi man bu kankanbu, lan yaa ka
titɔbu. 30 Ti ya lá ke bu puugu cindi ki pudi, ti nani ke
ku siagu nagi. 31 Yeni mɔ i, i ya lá ke li bona ti tiendi,
yin bandi nani ke U Tienu diema nagi. 32 Mɔmɔni po,
n maadi lan kuli ne ba tieni ke mɔlane niba yaaba n
ye ne, ke nitɔba da ki kpe. 33 Ki tinga leni tanpoli ba
pendi, ama n ñɔbona ki pia pendma. 34 Cuo man yibá,
da taa man yi yula kuni mi jiema leni mi daama, ki gɔ
da cagni yibá ŋanduna ne yenyienu po. Lan yaa ka li
daagbengli ba cua ki cii yi. 35 Kelima, li ba baa nani
ku jabaangu yeni ŋanduna niba kuli po. 36 Yin da gɔa
man, ki ya jaandi yogu kuli ke U Tienu n puni yi u
paalu ke yin fidi ki ña ya yubɔnli n cuoni nni, ki sedi o
nufosaalo bijua nunga nni. 37 Jesu bo taa o yentuna
kuli tundi bi niba ku jaanddiegu nni; ku ñiagu wan
gedi ki duani Oliifi tiidi juali po. 38 Ku siŋaapanpangu
kuli, bi bo yen tigdi ku jaanddiegu nni ki ya cengi o

22 Tin den ye k l sieni nani dan ŋa yeni yeni “kpanu
yaali ki pia dabina jaam” jaam yaali k b tua paki
yeni. 2 K salikiyikaaba canbaa nba yeni b yikodamba
pkaani ya sani k ban kpa Jesus. Ama bi den jie k ñɔgli
bo tieni. 3 Yeni k sitaani kua Juda pal nni k b ji yi'o
Ikariyoti piiga bolie siiga yeni yedi. 4 Juda den gedi k
la salikiyidkaab canbaa yeni u jaanddiegu nni nikpelo
k ban taan ñɔb ki ban ban bo tieni maama k kuadi
Jesus k b niba n daa bandi. 5 K bi kuli pali mangi k
b cuo ki ban ten'o i ligi. 6 k u tuo l yogu mɔ̀no k ji
kpaanii ya sani k u bo kuadi Jesus k niba n daa bandi.
7 Kpanu yaali k pia dabina jaami daali yua k nil kul bo
b kpa paki pebiga n pundi 8 K Jesus sɔni Sani yeni
Piaali ki maadi ba. gedi manni k tien man ti paki jiem.
9 k b guani bual'o a bua ti tieni l jiem le kani? 10 E
ya pan bua kua o dogu nni i bo tuogi o nul k o tug l
ñuncuali. Yi ŋɔd'o hali wan pan b kua ya deni. 11 Yin
bo maadi yeni o diedaani maama nne: “Canbaa ye ki
ti bual ŋa: k i laa dieli nni k bu je paki jaanjiema yeni
o ŋɔdikaaba.” 12 Yeni o bo waani o dietuadugu po ya
u dieciangu k ŋnb lien nni ki bo bobni. 13 k b gedi, k
la yaal kuli k l tie nani Jesus n bo maadi maama K
bobn nni paki jaama jiem. 14 O yogu n pund: k Jesus ji
kali k bo di yeni o ŋɔdikaabi. 15 K u maadi ba: N den
ŋanbi bua min jaani yeni paki jaam yo k fidi ki la fala.
16 N maadi n ji kan bani ki di yeni ya caa yeni ya daal
k li t bu la l niima u tienu diema nni. 17 ku taa u sɔma
ki jaan k maadi ga mani k bɔgdi i ŋmiali nni 18 Kelima
n maadi, n ji kan bani ñu u damɔngu ne yaa caa yeni
ya yogu k u tienu b u kani o bali k gbeni. 19 K gɔ tugi
kpanu mɔ k tieni u Tienu balkk jendi jendi k teni u
naaceb k maadi bi: ne tie m gbannandi k taa teni ya
tie mani yeni k ya tiani m po 20 Ban dini ki gbeni ya
yogu ku gɔ taa u sɔmi ki k madi: ne tieu tienu b niba
dɔnlpaangu sɔmi k bu wuli i po. 21 Ama yua bu kuadi
n i ye nekama k kaa yeni ti 22 Mɔni o nifosaalo bijua ji
caa i nani u Tienu n bo cabi maama, ama fala i yua
kuadi ye po. 23 K Jesus ŋɔdkaab ji buali b ŋmali nni k
b siiga ne ŋmaa bo fidi k tiel'i. 24 K Jesus ŋɔdikaab ji

polidi yeni b lieba yua baa tie liiga yua. 25 K jesus
maadi: u dogu batieba n paa b niba k yabi tuuni yiko
tuonli mə k bi yib'i b "ŋanbtieba". 26 Yi daa maadi
yeni. Ama yua b tɔ diedo i siiga n tɔ biga, k yua baa
die mə n tɔ tuonsɔnli o liebi kani 27 I ya kani ŋmaa
die? Yua kaa di bii yua tuuni? i ya po yua kaa di kaa?
Mi yua ye i siiga nne n tie nani o tuonsɔnli. 28 I den
ye yeni n momɔni m bigma kul yogu 29 nani n baa n
den teni m diema n mə teni, 30 I ji ba yi di k gɔ ñu
m diema nni, k bia kali l bal kpagili po ki ya diedi
Isaraheli buoli piga n bomlie. 31 Siimə Siimə cuo a ba:
sitaan bua wan kuani i guudiga nni k tindi, nani ban
yi ledi i dii k ñani u fegu yeni. 32 Ama n jaani a po k
ŋan daa luo dudugidi ka mə ya daali ka bo guani ŋan
mə paagi a kpiiba pala. 33 N yomdaano m maadi ŋa l
ya tie ba m kua danalgi bii ki kpe n tuo 34 K jjesus jiin
pieri m maadi ŋa i mɔni dinla mɔno k sua k o kokol
daa buudi a nia bomtaa po ki ŋaa ban n i. 35 Min sɔni
k ligi k ye, k bɔgli k ye k tacaagu k ye i bonli pɔdi i 36
Mɔda i ya pia ligi yi taa, iya pia bɔgli yi gɔ taa, i yaa
pia jugpiega yi kuadi l liadli k daa. 37 Kelima yaali bo
diani u tienu ñɔmaam tili nni, l tie k lan tieni i. l bu
diani maama ne i. B den taa'o a nubiada siiga. k ban
bo maadi yali ji tieni. Mɔni ban bo diani yaali n po
n ji bo tieni. 38 k b maad t yomdaano jugpiemu lie
ye. K ŋmian bi, l dagdi. 39 Ko ñani k toli Olife juali
po nan wan yi tun g tie maama k u ŋɔdikaaba ŋɔd'o
40 Wan ya yogu k u maadi ya jaan mani k daa kua
bbida nni bigili nni. 41 K u siedi k fagidi k pan cie k
gbaani o duna po k jaan 42 N baa fuadi n kani ya fala
ne. ama lan da tie n ya buama, lan tieni nan ŋan bua
maama. 43 K u tienu meleki ñan tanpol po k ten'o u
paalu 44 K l pawadli kua 'o k u jaandi bonŋanla, ka
tuntonjena ti cieni o po nani sɔm yeni k baal tinga
nni. 45 l puol po ko fii ki nagni o ŋɔdkabi kani k sua k
b gɔ k o pal biidi. 46 ku maadi bi: be cedi ki guandi? fii
mani ki ya jaani k da ba l bignli nni. 47 Jesus da den k
jaan k gben, k u nuwugu pundi kJesus ŋɔdkaab piig n
bonmlie yeni siiga yedi ye liig k b yi'u juda yeni ye b
liiga wan nangni Jesus wan muadi u tankpili 48 wan
maad'o: Tankpinmuadli kaa bu kuadi o nul bijua. 49
Jesus ŋɔdkaab n bo nɔ yaal bo cua yeni k b bual'o t
yomdaano t mə nɔdi ti jugpiemi k cua bii? 50 k l yogu
b siiga yendi cua k jia salkiyidkaa kul canba tuonsɔnlo
jienu tubli. 51 jesus maadi ba: "ŋaabi mani" k guani
sii o tuonsɔnlo ye tubli k l paagi. 52 K Jesus maadi
salgi yidkaab canba yeni o jaandiegu nni sije nba yeni
o dogu n nikpela ban yaab bo bua ban cuo'o; "n tie
bibiadli ya ki cuon i k kubi i jugpiemu yeni i gbiami?
53 n den ye yeni daal kuli o jaandiegu nni k nul k cuo
ni; ama mɔda ji tie i yiognu k l bunbɔnli ji tie u paalu".
54 K b cuo'o k gedi yen'o hal salki yidkaab kul canbaa
kan. K Piali ye hal puoli k ŋua 55 B den cuon i o muu o
lujɔga nni k i nib taani ki kaa k pɔl mə ye b siiga ni. 56
K tuonsɔcaano baa ne den la'o ko kaa o muyiegu kan
k diid'o k maadi: "u ne den yi ye yen'o" 57 K Piali nia
k maadi: Mi k ban'o. 58 k gɔ sudi yamu k tiani gɔ la
Piali k maadi l tie mɔni a mə yi ye yen'o ku madi mi ki
ye yen'o. 59 k gɔ tieni nan kudi yengu yeni nutiani
n maadi: mɔni u ne mɔden ye yen'o u gɔ tie Galile
yu i 60 k Pial maadi yeni paama min ki bani ŋan bua
maadi yaala. L yogu g sua k u da maadi k gbeni ku
kotogu buudi. 61 K ti yomdaano ji gbegi g nuali Piali k
Pial ji tiadi wan den maado yaali. K sua ku kotogu
daa buudi a bo nia ka k ban n i 62 K o ñani cancanli k
buudi nisipiedi. 63 Yaab den guu Jesus den laa'o k
bia puag'o. 64 K pibn i o nuga k bual'o: a de ye ka tie
u tienu tondo kaa maadi yua pua ŋa. 65 K ji sugd'o
sugbuoli kuli 66 Lan den fandi k u dogu nikpela yeni
salki yidkaab canba nba yen a gbanbanda bo tani ki ba
yen i Jesus b buudi dam kani 67 K b cil i buali: "A ya tie
kristu ŋan maadi ti. K jesus ŋmia'bi: N ya jiin i kan ya
pia n po dandanli, 68 K ya buali i buali ki kan jiin i. 69
Ama mɔda o nul bijua b kali o baa yua tie diedo jienu
po. 70 K b kul ji yigini a tie u tienu bijua yoo! ko jiim'a
yima n ye k tie u tienu bijua. 71 k yabi ye ting po ji
yigni, i gɔ bua la kasieda i. T songi u ñɔba nni mɔlane.

23 O nuwuligu kuli den fii ki gedi yeni jesu gufeneeli
Pilat kani. 2 Bi ji den kpaani ki ban jalg'o: ... ti
la o nulo ne k o baadi yeni li ŋmadli ti niba siign. O
deli ki ban da pa o badiciamo cesa lonpo, ki gɔ sua
k o tie U Tienu n gandi yua, o bado. 3 Lani ki Pilat
bual'o: ... a tie Suf nba bado yaa? ... K jesu jiin: fini
yedi. 4 K Pilat maadi o jaandiegun nikpela: n ki la
ya tagili n dagdi yeni k tin kpa o ja ne. 5 Ama ki bi
kuli niini maadi: o cili hali Galile yo, k tɔgni Sude ki ji
pundi ne. 6 Pilat n gbadi ki bi yini Galile, k o buali
ki bua bandi o ya bo ñan Galile. 7 Wan den bandi k
o tie Erod diema yua, k o cedi ki bi gedi yen'o. Laa
dana kuli Erodi den ye Serusalem nni. 8 Erodi pali
den mangi yeni wan la jesu, kelima li waagi k o den
kpaani ki wan bandi o, kelima o den gbadi ki bi maadi
o maama. O den sundi ki wan la ya paligu k o tie. 9 O

den tieni buali boncianli, ama jesu den ki jiini lba. **10** L
yogunu k o jaandiegu nikpela yen yiko tundikaaba se
ki maadi yeni paama kaa jie. **11** Yeni ki Erodi den taani
yeni o mintielinba ki fali'o, bi den lan'o li badliedli.
Erodi den cedi ki bi guani yen'o Pilat kani. **12** Laa ya
yogunu, li kɔnli den ye Erodi yen Pilat siiga, lan ya
daali, ki bi guani ki mangi. **13** Pilat den yin liiga yabi,
a nikpela yen bi niba. O den maadi ba: **14** I baa yeni o
nulo ne k o wangi ti buolu mi tudma sanu. Ama, n
bual'o i kuli siiga, n la tagli ba yaali ki maadi ne kuli o
po. **15** Erodi mɔ gɔ ki la lba o po ki dugni, o cedi k
bi guani yen'o. O nulo ki biid pu kuli k li dagdi yeni
wan kpe. **16** N cedi ban pua'o, ki ŋa'o. **17** [Mi pendima
jaanma kuli, a yi luodi dansalyenga.] **18** Ki bi niba yen
kuli tandi maadi: ... kpa man'o, ki luodi Barabasa!
19 Bi den luoni Barabasa kelima o den baadi yeni li
ŋmadli o dogun i, k gɔ kpa o nulo. **20** Ama Pilat den
kpaani wan ŋa jesu k o buali bi niba **21** yabi se ki yigni
yeni: ban kpaa o, ban kpaa o. **22** K o guani ki bual o, o
tien be ki li dagdi yen ban kpaa o? N k la tagiliba k li
dagdi yeni ban kpaa o, n bi cedi ban pua o, k ŋa o. **23**
Yeni, ki bi kuli tandi ki sua k ban kpaa o, ban kpaa o,
ki bi tantandi biid Pilat pali boncianli **24** Pilat ji den
te juodi ki cabi, ki tieni bi buama. **25** Pilat den cedi
ki bi luodi o nikpali Barabasa, ki tugi yesu ki ten ba
ban kpaani yua. **26** Ban bo caa yen o, ki bi cendi Simɔ
siren ja, k o ñani o kpaabu po, k bi niin o ki wan taani
jesu ki wan bugi o dapɔnpɔnli. **27** Bi niba boncianli bo
ŋua o. Ki bi puobi fabni ki buudi o po. **28** K o gbagi ki
maadi ba: ... jerusalem puoba, da buudi mani n po, ya
mua mani i yula po yeni i bila. **29** Kelima a dana baadi,
k tie pamanli ya puoba ki pia bid, k tie ŋɔlmi, k kpeli
ki ŋaani biga po. **30** Li yogunu bi ba maadi a juaciama:
"baa mani ti po", ki gɔ maadi a juabila "legni mani
po." **31** Kelima bi ya tiendi dasɔngu mama ne, bi ji ba
tieni dakuogu ledi? **32** Bi bo ba yeni bibiadmu lie, k bo
bi taani k kpaa ba yen o. **33** Ban bo pundi ya kaano, ki
bi yi li: "yukpabgu", bi kpaa jesu li dapɔnpɔnli po,
wan yeni i bibiadmu lie yeni, yendi o ganga po, o lielo
o jienu po. **34** Jesu bo jaandi: ... n baà, tieni sugli bi po,
kelima bi ki bani ban tiendi yaali. A minteela den tɔni
o tiadi, titia, ki bɔgdi bɔgdi. **35** O nuwuligu den se ki
nua li kuli. k cedi o dogu yudanba den ñuadi k sua: ...
wan ka den fabi bi niba, wan ji fabi oba, o ki yedi k o
tie U Tienu n lugdi yua kaa! **36** A minteela mɔ den se
ki la o. B den nagni ki ten o, li damilma, **37** ki maadi: .
a ya bani k a tie suifinba bado, fabi a yuli! **38** Bi den
diani ki tabni o yuli po k sua: "o ne tie Suifinba bado."
39 I bibiadmu siiga, o yendi den sugdi jesu ki maadi a
ki tie U Tienu tondo kaa? (U Tienu n lugdi yua) **40** O
lielo den ŋmian o: . a ki jie U Tienu? **41** tinba wan
dagdi yenli: ti pa, ti biid panli, ama, o nulo ne ki pia
tagiliba kuli. **42** K o pugni ki maadi: ... jesu, ya tiani n
po, ya yogunu k a do a baa kani **43** Ki jesu maadi o: ...
yen i mɔni, dine mɔno, a baa ye yen n aljada n, **44** Li
den tie yensiinu nni, k u dogu kuli gaa ki bondi, li
bonbonli den waagi nani kudi ta yeni. **45** O Yienu ji
dee nua, k o jaandiegu cabciangu padi siiga nni. **46**
Yeni ki jesu yigni: ... n baa, n kubndi n naano a nugu
nni. Wan maadi ki gbeni k o kpe. **47** Rom minteelkpeli
n la li kuli k o dondi U Tienu k maadi: ... yeni i mɔni, o
ja ne bo tie U Tienu biga. **48** Ban den la yaali n tieni
kuli, o nuwuligu den lebdi ki kuni ki pua bi pala po. **49**
Jesu donlinba yen bi pua yaabi n den ŋua jesu hali
Galile den se fagma ki diidi li kuli. **50** Ja ba den ye ki bi
yi u Sosef, o bo tie suifinba taanli yua, o den ki pia
tagiliba kuli, **51** o den ki cengi bii ki tie Suifinba n
suani yaali kuli. O den maani ki caa Arimate yen Sude
dogun ki gu U Tienu baama. **52** O den gedi ki mia Pilat
jesu gbanu(o kpiemo). **53** Wan den jiin o li dapɔnpɔnli
po, k o finfin o a caba, ki duan o li kuli nni. Naani k ba
baa ki pi kpiemo daan. **54** Li den tie ŋaljuma, ki sua k
saba da ki cindi. **55** Bi puoba yaabi den ŋua jesu hali
Galile, bo ciani Sosef, bi den diidi li kuli, ki la ban pi
jesu maama. **56** Li puoli po ki lebdi ki kuni, ki pan
bobni, ya kpanma nulu mani yeni tolali. Bi den gu
Saba daali nani yiko n buali maama.

24 Laadi daacincinli ku siŋapanpangu, ke bi puoba
bobni ya tulali nuulu n mani, ki gedini li kakuli
kani. **2** Ki diidi ki sua ke ya tangu n bi luoni li kakuli
bulñɔbu bindi ki ŋa u tanfalu ke u yaa. **3** ke bi kua li
kuli nni, ama baa la O Diedo Jesu, gbannandi. **4** Ban ji
ye see, kaa bani ban ba maali yaala, jaba lie ń ludi ba,
ki sedi bi kani, ki la ya tiadi n ñilgi **5** Keti jiwaandi cuo
bi puoba yen kuli K b kul tibni a ke ji maad K be n
cedi ke i kpaani yua yaab n fuo siign? **6** O ji ki ye ne; o
yiedi o ya tiani wan den maadi yaal ya yogu ke o den
ye Galile **7** Li buali ke nilo biga n'kua tbiid danba nu i
nn, k ban kpaa'o ke wan fidi ki yiedi dana taa daali. **8**
ke bi ji tiadi Jesu maama. **9** Ke bi ñani li kuli; kani
ki sani ki ban b waani bi piiga n yendo **10** Li den tie
Mari magdala, Jaan, Mari, Jak naa potɔba den pugdi
ki waani o ŋɔdkaaba **11** Ama, bi den ki ga li puoba

maama, kelma li puoba maama den ki pia ma yul 12
Lan yog'nu Piar sani ki gedi li kuli kani ki duandi ki
sua ke kadinga bili liba. Ke li lidi o bon cianla yen
yaala n tieni. 13 Li daali, ke yegni bilie ged ya dogu
ke bi yi Emaus piiga n kilo lie, sedusalema dogu nni.
14 Bi den kali ki diidi yaala n tieni kuli 15 Ban cili ki
boe, ki buali bi siiga nni yaala n tieni, ke Jesu nagni bi
kani, ki yegi yeni ba 16 Ama, bi nuni den kan fidi ki la
o, ki bandi 17 Jesu ń maadi ba, yinba bilie ne cuoni ki
maadi be ya maama i? Ban sedi yeni li pabɔnli 18 Bi
siiga nni, yua ke bi yi Keleyopasi ń jiini o, “Fini a baba
n ye Jerusalema ne, kaa bani ya bona n tieni nekanba
a dana ne?” 19 Jesu ń buali o “Be ya bona” ban jiini
o “Li bona nua Nasleti yua, Jesu, yua n den tie ya
sawalpualo n pia u paaciamu, U Tienu kani leni bi
niba kani, o tuona nni leni o maama nni. 20 Ke salga
yidkaaba yudanba leni ti yikodi cuo o ki cabi ke ban
buu, ki cuo o, ki kpa o, ki kpaa o li daapɔnpɔnli po. 21
Ama ti bi daani ke wani n bi ba faabi Isayeli. Nn, Lani
baba ka, li bona ń tieni dantaali n yeni. 22 Ama, yaali
n pugdi, ti cagli nni ya puoba n gedi li kakuli po ku
siŋapanpangu n kuani ti ku yaalidgu 23 Ban ki la ti
gbannandi, ke bi guani ki maadi ke malekinba dɔgdi
bi kani, ki maadi ke o pia li miali 24 Ya jaba n bi ye
leni ti gedi li kakuli po, ki sua ke li tie nani bi puoba ń
maadi maama yeni. Ama bi ki la o.” 25 Jesu ń yedi ba
“hain, bi yanluodanba yaaba ya pala n ki kagi leni
mi dugi o sawalpualo ń yedi yaala ya po 26 Li den ki
buali ke kirisiti ń la fala, lan ya bona po ka ki fidi ki
kua o kpiagdi nni i? 27 Ki cili hali Moyiisi, ki tuadi bi
sawalpuaba, ki sɔgni ba ya bona n nua wani o bá i
diani nni kuli. 28 Ban den nagi ban caa ya dogbiga
nni, ke Jesu tieni nani o bua suagi liiga yeni. 29 Ke bi
niidi o ki maadi o “Cani ti kelima li ji ŋmani yenjuogu
i, li daali juodi n yeni.” Ke Jesu kua ki ye leni ba. 30
Wan kali yeni ba, ki bua ki bua di, ke o taa kpanu,
ki yadi mi yedŋanma li po, ki ŋmiidi, ki teni ba. 31
lanyogu ke bi nuni ji luodi, ke bi bandi o, ke o bodi
bi nunga nni. 32 Ke bi ji maadi bi ŋmiali nni, “Wan
bi maadi leni ti u sanu nni, ki luodi ti nuni i diani
po yeni, ti pala bi ki co nani u mu yeni ka aa?” 33
lanyognu, ke bi fii, ki gedi Jerusalema ki la ke piiga n
yendo yeni ke bi taani, ki ye leni bi lieba, 34 ki maadi,
“O Diedo fii bi tinkpiba siiga, mɔmɔni liga. O dɔgdi o
yuli ki waani Siimɔn “ 35 lanyognu ke bi tondkaliedba
dugni ba yaali n tieni u sanu nni ban bo yegi, yeni
Jesu ń waani o bá maama, wan ŋmiidi kpanu ya yognu
ke bi bandi o. 36 Ban den maadi li bona maama ya
yognu, ke Jesu wani liga legdi ki sedi bi siiga nni, ki
maadi ba, “Mi yanduanma ń ya ye leni yi. 37 Ama, bi
yama ń ŋmadi, ti jawaandi ń kua ba, ke li tie nani bi
la fanfandgu yeni. 38 Jesu ń yedi ba “la tieni ledi i
ke i yama ŋmadi? Be ya po i ke i buali i pala nni? 39
Diidi mani n nui leni n taana, li tie mini ligi i. Sii mani
nni ki diidi. Kelima ciciiga ki pia nandi ki buali kpaba
nani yin la ke mini pia maama. 40 Wan maadi yeni, ke
o waani o nui leni o taana 41 Ban dá den tie yaaba n ki
pia dudugdi yeni, ke li pamanli ŋmadi yeni tama, bi
den ki daani, Jesu ń maadi ba, “yii pia jiema bá aa?”
42 Ban teni o janŋaadjenli. 43 Jesu ń ga, ki ŋmani bi
nunga nni. 44 Ki yedi ba, “Min den ye leni yi n den
maadi yi ke ban diani yaali Moyiisi yikodi maama leni
bi sawalpuaba maama leni pisoma nni kuli buali ke
lan tieni ki dudi i.” 45 Ki ji pibdi bi yama, ke li buali ke
ban cengi i diani. 46 Ki maadi ba, “Yeni ke li diani ke li
buali ke Kirisiti ń la fala, ki kpe, ki yiedi bi tinkpiba
siiga li daataali daali 47 Ke o yeli po, bi ba kpaandi o
laabaaliŋamo, ki cili Jerusalema, ki gedi i nibuoli kuli
po, ke ban lebdi bi pala ki baa bi tuonbiidi sugli. 48
Yinba n tie kasiedinba lanya bona po. 49 Diidi mani, n
sɔni n Báa ñɔnianu i po. Ama, yin guudi u dogu nni,
hali ya daali ke u paalu ba ña tanpoli ki jiidi i po. 50
Ke Jesu ñani ba ki gedi leni ba hali naani n nagni
Betaani. Ke o duoni o nui, ki yadi mi yedŋanma bi po.
51 Wan den yadi mi yedŋanma bi po ya yognu, ke o
siedi bi kani, ke bi duoni o tanpoli. 52 Lani ke bi dondi
o, ki guani ki lebdi Jerusalema leni li pamancianli. 53
Bi ji den li ye li jaandieli nni ki kpiagdi U Tienu yeli

Jan

1 U cilyogu, mi maam n bo ye, mi maama bo ye yeni
U Tienu, mi maama bo tie U Tienu **2** Mi bo ye u
cilyogu yeni U Tienu. **3** Bi tieni bonli kuli yeni mani
i. Ke ban tieni yaali kuli, liba ki tieni ke maa ye. **4**
Li miali bo ye mani nni i, ke li miali bo tie bi niba
yenyenma **5** Mi yenyenma yendi li bɔnbɔnli nni, ke
li bɔnbɔnli ki tuo ki ga ma. **6** Ke U Tienu sɔni nilo,
o tondo, ke bi yi o Jan. **7** Ke o cua, ki tua kasiedi ki
ba kadi ki maadi mi yenyenma nni, ke yua kuli ń
fidi ki dugi o maama po **8** O bo ki tie mi yenyenma,
ama o dɔgdi ke wan saa i mɔni mi yenyenma po **9** Li
yenyenma bo tie yenyenmɔnma, ki cua ŋanduna nni,
ki yendi bi niba kuli po. **10** Mi bo ye ŋanduna nni,
mani n tagi ŋanduna, ama ŋanduna ki bandi ma **11**
Mi bo cua mi yaaba siiga, ama mi yaaba naa bo tuo
ki ga ma. **12** Ama, yaaba n ga ma po yeni yaaba n
dugi mi po, mi cabi ba u paalu ke ban tua U Tienu
bila **13** Bi mali ke li naa tie mi sɔma po, li naa go tie ti
gbannandi buama po ki nan buali o nisaalo buama po;
ama U tienu po. **14** Ke mi maama tua nisaalo, ki cua ki
ye ti siiga, ki gbie yeni li ŋanbli yeni i mɔmɔni; ke ti
la, ki ñuadi o kpiagdi, ya kpiagdi n tie ki bonjayenga
yua n ñani Ba po ya kpiagdi. **15** Jan saa i mɔni o po, ki
kpaandi, ki maadi: N maadi o ya maama i, ki tua "Yua
n ŋua n puoli po, bo liidi nni, kelima o bo ye ke n dá ki
ye. **16** O ŋanbli yeni o ŋalmani yaali n ki pia gbenma
po, o cabi ti li ŋanbili yeni mi yedŋanma, **17** Kelima
Moyiis den teni yiko, ke li ŋanbli yeni i mɔmɔni ñani
Jesu kiristo kani i **18** Nilobá kuli ki kpeli ki la U Tienu;
Ki bonjayenga yua n ye leni Ba, wani n cedi k bi bandi
o. **19** Jan kasiedi n ne: Jufnba bo sɔni Jerusalema salga
yidkaaba yeni yiko gbanbanda, ke bi cua ki buali o:
"Fini, a tie ŋma i?" **20** Ke o kadi ki yedi, kaa nia; o bo
yedi ba ke wani ka tie Kiristu. **21** Ke bi buali o: Li nan
ga ledi i? A tie Eli yo oo? Ke o yedi: mii tie o. Atie
sawalpualo yo oo? Ke o jiini: N n. **22** Lanwani i, ban
maadi o: A tie ŋma i? A ba yedi be a yeceli po? lan todi
ti tin caa yaaba sɔni ti u tondu **23** Wan maadi: mini n
tie yua ya nialu n kpaandi ki tinkuonga nni ki tua:
«Naadi mani, ki sali O Diedo sanu, nani o sawalpualo
Esayi ń yedi maama.» **24** Farisienba ń sɔni ya tonda
ń buali o: **25** Be n cedi ke a batise bi niba, ki naa tie
Kiristo, kaa tie Eli, ki naa go tie sawalpualo? **26** Jan ń
jiini ba: «Mini, N batise yeni mi ñima. Ama ti siiga nni,
nilo ye, ke i ki bani o, ke o ba cua n puoli po **27** N ki
dagdi yeni min lodi o taacaaŋui.» **28** Ya bona ne kuli
den tieni Betani dogu nni, Jurden kpenjaali po, naani
ke Jan bo batise bi niba. **29** Lan fandi, wan la Jesu, ke o
kpendi o kani, wan maadi: Diidi mani, U Tienu pabiga
n yeni yua n piindi ŋanduna biidi. **30** N maadi wani
ya maama i, ki tua: «Nilo ŋua n puoli po, ki nan lii
nni, kelima o den ye ke n dá ki ye. **31** N den ki bani o,
ama li tie ke lan tua bonwaankaali Isayeli po, ke n
cua ki batise yeni mi ñima. **32** Jan tieni ya kasiedi ne,
ki waani: «N la ke mi foŋanma ñani tanpoli nani ki
kpajiega yeni, ki jiidi ki sedi o po. **33** N den ki bani o;
ama yua sɔni nni ke n batise yeni mi ñima yeni, wani
n maadi nni: «ŋan ba la mi foŋanma ke mi jiidi ki sedi
yua ya po yeni, wani n batise yeni U tienu Foŋanma.»
34 Ke n la, ki tieni kasiedi, ki waani, ke wani n tie U
Tienu Bijua. **35** Lan fandi, ke Jan go ye likani yeni o
ŋɔdkaaba bilie, **36** wan la Jesu ke o pendi, ke o maadi:
«Diidi mani U Tienu Pebiga n yeni.» **37** Li ŋɔdkaliedba
ń gbadi Jan maama, ban ŋɔdi Jesu. **38** Jesu ń gbagi
ki la ke bi ŋua o, wan maadi ba: «I kpaani be? Ban
jiini o: Rabbi (li niima nni tie Canbáa - o tundka - A
ye le i? **39** Cua mani, ki diidi. Ban ŋɔdi, ki la wan ye
naani, ki tundi yeni o lan daali. Li den tie nani kudi
piiga po yeni. **40** Siimɔn ninjua Andere den tie yaaba
n gbadi Jan maama, ki ŋɔdi Jesu yeni siiga nni, yendo.
41 Wani n kpia ki cendi o ninjua Siimɔn, ki maadi o:
«Ti la Mesi» (lani n tie Kiristu) **42** Ki ciani o Jesu kani,
Jesu ń nuali o, ke o maadi: «A tie Siimɔn i, Jonas bijua;
bi ji ba yini a Sefas (li niima nni n tie Tangu) **43** Lan
fandi ke Jesu bua gedi Galile, ki la Filip, ki maadi o:
Ya ŋua nni. **44** Filip bo tie Betsayida yua i, Andere
yeni Pieri dogu. **45** Filip ń cendi Natanayel, ki maadi
o: «Ti la Moyiis ń diani yua ya po yiko tili nni, ke bi
sawalpuaba maadi o maama yeni, Josef bijua, Jesu,
Nasaret yua.» **46** Natanayel ń yedi o: «Bonŋanli ba fidi
ki ña Nasareti dogu nni ii? Filip ń jiini o: Cua ki diidi.
47 Jesu ń la ke Natanayel kpendi o kani, wan maadi o
po ya maama ne: Diidi mani, o ne tie Isarayeli yua i
cain, laa pia tudma! **48** Natanayel ń buali o: A bandi
nni le i? Jesu ń jiini o: «Hali ke Filip dá ki yini a ŋan bi
ye bu kankanbu kani, n bi la ŋa.» **49** Natanayel ń jiini
ki yedi o: Rabbi, a tie U Tienu bijua i, a tie Isarayeli
Badciamo i. **50** Jesu ń guani ki jiini o: «Min maadi a ke
n la ŋa bu kankanbu ñiali n cedi ke a dugi; a ba la ya
bona n yabi ki cie ne. **51** Ki maadi o: «I mɔmɔni, n
maadi yi, u yogu kpendi, ke i ba la ke tanpoli luodi ke
U Tienu malekinba do ki go ji o nisaalo Bijua po.»

2 Dana taa ń pendi, ke li pocaali tieni Kana dogu nni,
Galile diema nni. Jesu naá den ye li kani, **2** Bi den
yini Jesu yeni o ŋɔdkaaba mo li pocaajaanma po. **3** Ku
daamɔngu ń ti pɔdi, Jesu naá ń maadi: "Bi ji ki pia
daamɔngu. **4** Jesu ń jiini o: «Pua, be n ye mini yeni
fini siiga? N yognu dá ki pundi.» **5** O naá ń maadi o
tuosɔnba: "O ya maadi yaali kuli, yin tieni." **6** Li sua
ke cunbobciandi luoba ye li kani ki tie tana yaadi, ke
yengu kuli ba fidi ki ga boba lie bii a taa ñima. bi den
sieni ti juufinba ñincuoma bogda po i. **7** Jesu ń maadi
ba: «Gbieni mani ti cunbobdi ne yeni mi ñima.» Ban
luuni mi ñima ki gbieni ti hali i ñɔmiani. **8** To, kabi
mani ki gedi ki teni mi pocaajiema yudaano. Ban kabi
ki gedi ki teni mi jiema yudaano. **9** Mi pocaajiama
yudaano n´ leni ya ñima n kpandi mi daama, ki nan ki
bani man ñani naani, ama ke Jesu tuonsɔnba yaaba n
luuni mi ñima yeni wani nan bani, wan yini o pocaano
calo. **10** Ki maadi o: "Yua n bobni mi jaanma kuli
yen cili ki ñani ya daama n mani, o canba ya ñuni ki
guo, wan ji ñani ya daama n ki ŋanbi ki mani. Fini
wani nan guuni mi daamanma hali yeni mɔlane. **11**
Lani n tie Jesu ń cili ki tieni ya yaalidgu bonli Kana,
Galile diema nni. Lani n dɔgdi ki waani Jesu yudandi,
ke o ŋɔdkaaba tuo ki dugi o po. **12** Lani ń pendi, ke
o jiidi, ki gedi Kapernawuma yeni o naá, o ninjaba
yeni o ŋɔdkaaba, ke bi tieni li kani a dana waamu. **13**
Juufinba paki jaanma den nagi, ke Jesu guani ki doni
ki gedi Jerusalema. **14** Ki gedi ku jaandiegu nni, ki
la ke yaaba n cendi i ligi yeni a yankpenkpenda kaa
lienni, ki kuadi i nee, i pee yeni i kpaajiemu. **15** Ke o
taa baabu, ki gbabi ke bu tua finfibli, ke o pua ki beli
ki ñani ba ku jaandiegu nni, ki ñani ti yandi, ki tudi ki
yayadi bi liglebdiba ligi, ki tudi ki luluni bi kaga yeni
bi taablinba. **16** ki maadi a kpajekuada: «Ɲani mani
ne kuli ki fuadi, da cedi mani n Báa diegu ń kpandi
kpenkpendidiegu. **17** O ŋɔdkaaba ń tiadi ke li diani ki
waani: "A diegu yankuatuonli siagi n pali boncianla."
18 Juufinba ń ga mi maama ki buali o: "A ba waani li
laa yaalidgu bonli i, ki tuadi nanda? **19** Jesu ń guani ki
jiini ba: «Pua ki mudi mani ku jaandiegu ne, dana taa
baba ba dagdi min guani ki maa ki fiini gu. **20** Juufinba
ń maadi: "Ti tieni piina n bina luoba i, ki maa ki juodi
ku jaandiegu ne; ke fini wani tua ke aba guani ki fiini
gu dana taa baba! **21** Ama o den maadi o gbannandi ya
jaandieli i. **22** Lani n cedi, wan yiedi bi tinkpiba siiga
nni, o ŋɔdkaaba tiadi ke o den maadi li maama, lani n
den cedi ke bi dugi i diani po yeni Jesu ń den maadi
ya maama kuli po. **23** Jesu ń den ye Jerusalema Paki
jaanma dana nni, bi niba boncianla den la o yaalidgu
tuona, ki tuo ki dugi o yeli po. **24** Ama Jesu wani den
ki dugi bi po kelima o den bani bikuli. **25** O den ki bua
ke bi tieni kasiedi nilobá po kuli kelima wani o bá den
bani yaali n ye o nisaalo nni.

3 Ama o nilo den ye Farisienba siiga nni, ke bi yii
o Nikodema, ke o tie Juufinba bado, **2** O den cua
Jesu kani ku ñiagu, ki maadi o: "Rabbi (Canbáa), ti
bani ke a tie banciamo i, ki ñani U Tienu kani; kelima
obá kuli kan fidi ki tieni ŋan tie ya yaalidgu bona ne
li ya ki tie ke U Tienu ye yeni o. **3** Jesu ń jiini o: «I
mɔmɔni, i mɔmɔni, n maadi a, nilo ya ki guani ki mali
ki pandi o bá, o kan la U Tienu diema. **4** Nikodema ń
buali: "O nilo ba tieni ledi i, ki guani ki mali, ki nan
kpelgi o? O ba fidi ki guani ki kua o naá tugu nni ki go
mali ii? **5** Jesu ń jiini o: «I mɔmɔni, i mɔmɔni, n maadi
a, nilo ya ki mali yeni mi ñima yeni mi foŋanma, o
kan kua U Tienu diema nni. **6** Ti gbannandi ń mali
yaali tie gbannandi, Mi Foŋanma ń mali yaali mo tie
Foŋanma. **7** Lan da lidi a ke n maadi a: «Li buali ke
ŋan guani ki mali, ki pandi a bá.» **8** U faalu figi un
bua naani i, ke a gbia u fuugu, ama a nan ki bani un
ñani naani, ki caa naani. Li go tie yeni i, ya nilo ke mi
foŋanma mali o. **9** Nikodema ń buali o: "Li ba tieni
ledi i? **10** Jesu ń jiini o: «A tie Israyeli banciamo i, ki
nan ki bani ya bona ne ee? **11** «I mɔmɔni, i mɔmɔni, n
maadi a, ti maadi tin bani yaali, ki tiendi kasiedi ki
kadi ki maadi tin la yaali; ke yinba wani nan ki tuo ki
ga ti kasiedi maama. **12** N ya maadi tinga n ne maama
ke maa pia o po dudugdi, a ba tieni ledi i, ki ya dugi
min ba maadi a tanpoli bona po? **13** Nilo bá kuli ki
doni tanpoli, li nan ya ki tie yua n ñanu tanpoli ki
jiidi yaa ka, O nisaalo Bijua yua n ye tanpoli. **14** Nani
Moyiis ń den fiini ki sieni o waa ki tinkuonga nni
yeni, li buali ke ban fiini ki sieni o nisaalo Bijua mo
yeni i, **15** lan fidi ke yua n dugi o po ń baa ya miali n
ki pia gbenma. **(aiōnios g166)** **16** Kelima U Tienu buadi
ŋanduna hali ki teni o bijayendga, lan fidi ke yua n
dugi o po wan da kpe ka, ama wan baa ya miali n ki
pia gbenma **(aiōnios g166)** **17** Yin ya bani ke U Tienu ki
sɔni o Bijua ŋanduna nni ke wan jia ti buudi yeni
ŋanduna ka, ama ke o po, ŋanduna ń baa mi faabma.
18 Yua n dugi o po, bi ji kan jia o buudi; ama yua n ki
dugi o po, bi tuodi ki jia o buudi o, kelima o nan ki
tuo ki dugi U Tienu bijayenyenga yeli po. **19** Lanya

buudi tie be i, mi yenyenma cua ŋanduna nni, ke bi
niba faadi li bɔnbɔnli ki cie mi yenyenma, kelima bi
tuona den tie tuonbiadi 20 Kelima yua n tie ti biidi ki
bua yenyenma maama, o kan gedi mi yenyenma nni,
kelima mi ba pibdi ki waani o tuonbiidi. 21 Ama yua
n tuuni yeni i mɔni lingi mi yenyenma ń ye naana,
keli ma mi ba pibdi ki waani ke o tuona dagdi yeni U
Tienu ń bili maama. 22 Lani ń pendi, Jesu den yegi
yeni o ŋɔdkaaba ki gedi Jude tinga nni. O ji den ye
li kani yeni o ŋɔdkaaba ki batise bi niba. 23 Jan mo
den ye Enɔn, ki batise bi niba, kelima mi ñima den
yabi li kani, ke bi niba mo kpendi boncianla ki bua
wan batise ba. 24 Lanyogu Jan dá den ki kua dansalga
(li kpaadidieli nni) 25 Li sua ke Jan ŋɔdkaaba den
gagi yeni Juufi yendo, ke li nua mu cicibiadmu beliga
jaandi po. 26 Ke bi cua ki la Jan ki maadi o: Rabbi,
ŋan den ye yeni yua Juurden kpenpuoli yeni, ŋan den
tieni kasiedi yua ya po yeni, o mo ji batise bi niba, ke
bi kuli ji caa o ya kani i. 27 Jan ń jiini ba: “Nilo kan fidi
ki baa yaali n kandi ban puni o yaali tanpoli. 28 Yinba
mono tie n kasiedinba, ke n maadi: “N ki tie Kiristu,
ama bi sɔni nni o liiga i.” 29 Yua n yeni o pocaano
tie o calo i; ama o calo dɔnli yua n kuu ba, ki cengi
o poja maama pali mani boncianla yeni wan cengi
o ja nialu: lanya pamanli tie n mo ya pamanli i, ki
tie bonŋancianli. 30 Li buali ke wani ń ya kpedi ki
pugdi, ke mini wadi. 31 Yua n ñani tanpoli yabi ki cie
bonli kuli; yua n tie ki tinga yua li tie tinga yua i, o
maadi nani ki tinga yua yeni i. Yua n ñani tanpoli n
cie bi niba kuli. 32 O tiedi kasiedi, ki kadi ki maadi
wan la yaali yeni wan gbadi yaali, ama obá kuli naa
cengi o kasiedi maama. 33 Yua n tuo ki ga o kaseidi
maama kadi ki maadi, ki waani ke U Tienu tiegi, ki tie
mɔmɔndaano. 34 Kelima U Tienu ń sɔni yua maadi U
Tienu maama, kelima U Tienu ń teni o ya foŋanma ki
pia biginma. 35 Báa bua Bijua, ki mubni bonli kuli o
nui nni. 36 Yua dugi Bijua po baa pia ya miali n ki pia
gbenma; yua n ki dugi Bijua po kan la miali, ama U
Tienu pabienli n baa maa o yuli po. (aiōnios g166)

4 Farisien nba n gbadi ki ti yonbdaano laadi bi niba
ki wuulibi U Tienu ñima ki cie San. 2 I mɔni Jesu ka
bi wulibi, o ŋuantieba n bi wulibi, 3 ko ñani Jude ki
guani ki lebdi Galile 4 Li den tie mabili k wan tɔgni
Samari, 5 k o caa ki te pundi Samari dogbigi ba ki bi
yiil Sisaari, lii bo fagi yeni Jakobi n den teni o bijua
Sosiaf ya tingi yeni kani. 6 Ki jakobi caali bo ye li kani,
ki Jesu cuon cuoni ki te cɔgi, ki ji kaa li caali kani, li
den tie nani kudi lie yeni. 7 Ki Samari pua ba cua ki
bua luuni mi ñima ki ñu. 8 Kilima o yegni den gedi o
dogun, ki bua lingi li bonjekaali 9 Ki Samari dogun
pua ne maadi o: ledi ki fin Juufi buali min Samari pua
mi ñima po i? kilima juufi nba yeni Samari yabi bo ki
mani. 10 Ki Jesu guani ki ŋmiani o: a ya bani U Tienu
paabi, ki bani yua n miadi mi ñima ki bua ñu ne, fini
mɔno bo bi miagu mi ñima, ki wan ten a mi ñinŋanbi.
11 K ol pua ne maadi, ti yonbidaano ŋaa pia bonli ki bi
luuni, ki li caalio mɔ gɔ ñua, a bua la le i li ñunŋanbi?
12 fin n cie ti baa jakobi yua n den teni ti li caali? li
caali ki wani yeni o bila yeni o bonkobdi kuli ñu. 13 Ki
Jesu ŋmiani o: ya nibi kuli ñuni mi ñimi ne, o ñuñuni
gɔ ba cuobi. 14 Ama yua n ñu ya ñima k n ba teni,
ñuñuni kan bamgi cuogu, k min ba teni ya ñima baa
tie o po nani ñunbunbungi yeni ya mialiki pia gbemi
ñima bundi lien nni. (aiōn g165, aiōnios g166) 15 O pua yeni
n maadi o: ti yonbidaano ten nni li ñima, ki ñuñuun n
ji da baa ki cuon, ki min ji da baa cua ne ki luuni mi
ñuma. 16 Ki Jesu maadi o, ki wan gedi ki pan yiini o
calo n cua na. 17 O pua yeni jiini, mii pia ja. Ki Jesu
yedi o, a maadi mɔni ki ŋaa pia ja i. 18 Kilima, a pia
jabi mui, ki ŋan gɔ ye yeni yua mɔlane mɔ ki tie a calo
ka. A li yedi i mɔni. 19 O pua yeni jiini, ti Diedo, n bani
k a tie U Tienu tondu i. 20 Ti baa nba den dondi U
Tienu li juali ne po i; ki yinbi ji yedi ki jerusalem n pia
naan kani ki baa dondi U Tienu. 21 Ki Jesu ŋmiani o
pua yeni, ŋanbi ki cengi n maami, o yogu baadi ki ji te
kan gedi li juali po ki buali jerusalem ka, ki bua dondi
ti diedo (baa U Tienu). 22 Yinbi wani dondi yin ki bani
yua i, ki tinbi dondi tin bani yua, kilima gaapo ñani
juufi nba kani. 23 Ama o yogu cuoni, li yogu pundi
mɔno, yaabi n dondi ti baa U Tienu yeni bi pali, i
mɔmɔni nni, kilima ti baa U Tienu kpaani yaabi n baa
pug o i. 24 U Tienu tie fuoŋanbi ki ya dondo yeni i
mɔmɔni. 25 K o pua yeni maad o: N bani k U Tienu
tondu bi cua (yua ki bi yigu krisu) o ti ya cua, o bi
waani a bona kuli. 26 Jesu n maad o: min mɔno, min
yua maadi yen a ne. 27 Li yognu ki jesu yegni guani, ki
li yaakilidib yeni ban lagu k o pagi yeni Samari pua.
Ama oba naa tuo ki buali wan kpaani bii wan pagi yen
o yaali ya po. 28 Ko pua yeni ji ŋaa o cuali, ki lebdi
o dogun ki pan maadi bi niba. 29 Cua mani ki diidi
ya ja n maadi n min sɔni yaali kuli, wan ka baa tie
krisui? 30 Ki bi nibi ñani o dogun ki cua jesu kani. 31
Ki li yognu, k o yegni balimo k wan di, ki tua Rabi ya

di. 32 Ama ki Jesu maadi ba: min pia ya jiem ki ba je
yeni, i ki ban li. 33 K o yegni ji maadi bi ŋmiali nni: ki
nul n baa ten o mi jiema k o jen biii? 34 Ki jesu yedi
bi: n jiedi tie ki min sɔni yua n sɔni nni n bua yaali, ki
sɔni o tuona kuli ki juodi. 35 Yi maadi ki bontutugu
yogu sieni ŋmaali na kaa i? Diidi mani, n maadi; yaadi
mani ki diidi o kpaabi, li ji pieni fuaa, o bonyendi yogu
pundo. 36 Yua pedi i dii, wan ga o paagu, o ji taandi li
bona ki ŋuundi ya miali ki pia gbemi bualin, ki lan fidi
ki yua den buli yeni yua n pedi n ya ye li pamanli nni.
(aiōnios g166) 37 Kilima ban maadi yaali tie i mɔni, yua
buli ye oba i, ki yua pedi mɔ ye oba. 38 N suani ki yin
gedi ki pedi ya kpaabu ki dee koni; bi tɔbi n den koni
li kpaabu ki la fala, ki yinbi ji bi je bi fala ñuadi. 39
Samari dogu n nibi boncianli bi tuo jesu, kilima o pua
yeni bi bi maadiba: o maadn min baa suani yaali kuli n
yenyienu n. 40 Samari yaabi cua ki la jesu, ki bi balimo
ki wan cua k ya ye yenbi, k o tieni bi kani daa lie. 41 Ki
bi niba boncianli duu o po, ki dugni o maami po. 42 Ki
bi maadi o pua yeni: laa tie ki ŋan yedi ti yaali ka cedi
ki ti du o po; tinbi mɔno den tuodi gbadi yeni i mɔni k
wan n tie ŋanduna gaapo. 43 Li dana lie n pendi, ki
jesu ñani li dogun ni ki gedi Gaaliile. 44 Kilima wan
mɔno bi maadi k U Tienu tondikaabi kan la li cɔligu bi
dogun yaabi kani. 45 Wan pundi Gaaliile, k li dogun
yaabi ŋanbi ki gaagu, ki bi den la wan den tieni yaali
Jerusalem m jaam yogu, k li ma bi mɔ den gedi k b di
li jaami. 46 K o guani ki lebdi Kaana, Gaaliile dogun ni,
naani k o bi cedi k mi ñim kpandi o damɔngu. L sua ki
yiko daano ba ye Kafarnawum k o bigi yia. 47 Wan
gbadi ki jesu ñani Jude ki cua Gaaliile, k o nagni o
kani ki miagu sugli ki wan mɔndi ki jiidi Kafarnawum
k tebi o bijua, li sua ki li bigi nuud mi kuumo. 48 Ki
jesu maadi o: i ya la ti palidi yeni yaalidigu bona, i
kan baa ki duu n po. 49 K li yiko daano maadi o: ti
yonbidaano cua tin gedi ki sua ki bigi da ki kpe. 50 Ki
jesu maadi o: ya kuni, a bijua paag o. K o gaa jesu n
yedi o ya laabaali ki ji kuni. 51 O den paa o san po i, k
o tuonsɔnla tuog o ki maad o, a bijua paago. 52 K o
bualib ya yognu po k o won paagi, ki bi maadi o: k
wonli kudlele yognu k o gbanu won sɔngi 53 K bi baa
tiadi k li yognu k jesu won maad o k o bigi paag o. Li
daali ki wani yeni o deni yaabi kuani bi dindanli jesu
nni. 54 Ki jesu ñan Jude ki guani Gaaliile guani ki tieni
yaalidigu bona taalm lie po.

5 Lani ń pendi, Juufinba den pia mi jaanma, ke
jesu gedi Jerusalema. 2 Jeruselema yeni, den pia
ñunpindbuogu ke ku yi Jesu danba maama nni,
Betesda, ke gu kuu yeni li paloli bulñɔbu, ki pia ciadi
mu. 3 bi yianba bonciala den dua li ciadi nni kuli: a
juama, a diama, mu wabmu, yeni ti gbannankpiendi
danba, ke bi kaa ki guu mi ñima lengdima; 4 Kelima li
den pia ya yognu ke maleki den yi jiidi ki gbidi mi
ñima; yua den kpia ki jiidi mi ñima ń gbidi ya yognu,
o den yi paagi; hali wan yia ya yianu kuli. 5 O yiamo
den ye likani, ki yiagi hali piitaa n bina niin n yeni. 6
Jesu ń la o ke o dua, ki bandi ke wan yiagi li waagi, ke
o buali o: «A bua ŋan paagi ii?" 7 O yiamo ń ŋmiani
o "N Diedo, n ki pia yua n ba todi nni min jiidi ku
ñinbuogu nni mi ñima ń lengdi ya yognu. N ya nagni,
n ba sua ke nitiano kpia ki jiidi ki ŋa nni. 8 Jesu den
yedi o: «Fii ki taa a duakaagu ki ya cuoni.» 9 Lanyognu
liga, o yiamo ń paagi, wan taa o duankaagu ki ya
cuoni. 10 Li den tie mi fuodma daali i, Juufinba ń buali
yua n paagi yeni; "Dinne tie fuodma daali, li ki buali
ke ŋan taa a duankaagu. 11 Wan guan ki ŋmiani ba:
"Yua n paagi nni maadi nni ke min taa n duankaagu
ki ya cuoni." 12 Ban buali o: "ŋma yedi a ke ŋan taa a
duankaagu ki ya cuoni?" 13 Ama yua n den paagi den
ki bani yua n paagi o; kelima Jusu den kua ku nilgu
nni ke waa ji bandi o. 14 Lan pugni waamu ke Jesu
guani ki cendi o li jaandieli nni, ki maadi o: Mɔla, a
paagi; ji da tieni tuonbiadi ke yaali n cie a yianu ne
ń ji da cuo ŋa. 15 Yua n paagi yeni ń gedi ki maadi
Juufinba ke Jesu n paagi o. 16 Lani n cedi ke Juufinba
den ŋua Jesu yeni mi yibalma, kelima o tieni lan ya
bona mi fuodma daali. 17 Ama ke Jesu guani ki ŋmiani
ba: «N báa li tuuni hali yeni mɔlane, N mo tuuni i. 18
Lanyapo, ke Juufinba ji den lingi ke ban biani o miali,
kelima li ki tie wan ki cɔlni mi fuodma daali baba ka,
ama ke o yi U Tienu o báacelo, ki sengi o yuli U Tienu
sensienu. 19 Lanwani i, Jesu ń guani ki ga mi maama,
ki yedi ba: «I mɔmɔni, i mɔmɔni, n maadi yi, Bijua
kan fidi ki tieni libá kuli o yuli po, o tiendi wan nua
ke Báa tiendi yaali i; ke Báa ń tiendi yaali, Bijua mo
tieni lani i, paadma bá kuli ki ye. 20 Kelima Báa bua
Bijua, ki wangi o wan tiendi yaali kuli; o go ba waani o
ya bona n cie yin nua yaali ne, lan yaa ki lidi yi. 21
Kelima, nani Báa ɲ yiedi bi kpienba, ki puuni li miali
yeni, Bijua mo puuni wan bua yua li miali. 22 Báa ki
jiagi nilo buudi, ama o cabi Bijua i, li buujiali kuli.
23 Li tieni yeni, ke yuakuli ń kpiagi Bijua yeli nani

ban kpiagdi Báa yeli maama. Yua n ki kpiagdi Bijua
yeli, o ki kpiagdi Báa yua n sɔni o. 24 «I mɔmɔni, i
mɔmɔni, n maadi yi, yua n cengi n maama, ki dugi
yua n sɔni nni po, pia ya miali n kan gbeni. Bi kan jia
o ya buudi, ama o ñani mi kuuma nni, ki kua li miali
nni. (aiōnios g166) 25 «I mɔmɔni, i mɔmɔni, n maadi yi, u
yogu kpendi, u pundi mɔno, ke bi kpienba baa gbia U
Tienu Bijua nialu; yaaba n ba gbadi lan ya nialu baa
fo. 26 kelima nani Báa ń kubi li miali o niinni yeni,
Bijua mo kubi li miali o niinni yeni i, o cedi ke Bijua
mo pia li miali o niinni yeni i. 27 O puni o yikodi, ke
wan ya jiagi ti buudi, kelima o tie o nisaalo bijua i.
28 Li bona ń da lidi yi ka. Kelima u yogu kpendi, ke
yaaba n ye a kakula nni ba gbadi o maama ki ña bi
kakula nni. 29 Yaaba n tieni mi ŋanma ba yiedi ki ya
pia li miali, ama yaaba n tieni ti tuonbiadi ba yiedi
ban jia bi buudi. 30 N kan fidi ki tieni libá kuli n yuli
po; nani min gbia maama yeni, n jiagi ti buudi ke li
tiegi, kelima n ki lingi n ya yanbuama ka, ama yua n
sɔni nni ya yanbuama. 31 Mini n ya tieni kasiedi n
yuceli po, n kasiedi ki tie mɔni. 32 Nitiano ye, ki tiendi
kasiedi n po, n bani ke wan tiendi ya kasiedi n po tie
mɔmɔni i. 33 I sɔni bi niba Jan po ke o tieni kasiedi i
mɔmɔni po. 34 Mini ya po, nisaalo ka ba tieni kasiedi
n po, ama n maadi lani ke yin baa mi faabma i. 35 Jan
den tie ya fidsanga n co, ki tuudi, ke i den bua yin
mangi i pala yeni o yenyenma waamu. 36 Min wani, n
pia ya kasiedi n yabi ki cie Jan kasiedi; kelima, Báa
ɲ bili nni ke min sɔni ya tuona, min tuuni ya tuona
mɔno tiendi kasiedi n po ke Báa n sɔni nni. 37 Ke wani
Báa yua n sɔni nni mɔno tieni kasiedi n po; i ki kpeli
ki gbadi o nialu, i ki kpeli ki la o nunga. 38 O maama
ki ye i niinni, kelima i ki dugi wan sɔni yua ya po. 39 I
cogi ki kpaagi i diani nni, kelima i tama ke yini n ba
puni yi ya miali n kan gbeni: yini n tiendi kasiedi n
po. (aiōnios g166) 40 I nan ki bua yin ŋɔdi nni ki baa li
miali. 41 N yudandi ki ñani bi niba kani ka 42 Ama n
bani ke i ki kubi U Tienu buama i niinni. 43 N jiidi ki
cua n Báa yeli po i, ke i ki ga n cangu; tiano ya cua o
yeceli po, i nan ba ga o. 44 I nan ba tieni ledi i, ki dugi
n po, yinba yaaba lingi ti yudandi i lieba kani, ki nan
ki lingi ya yudandi n ñani U Tienu baba ya kani. 45 Da
maali mani ke min ba jalgi yi Báa kani; yua n ba jalgi
yi tie Moyiisi, wani ya po i, ke i pia li dandanli. 46
Kelima i ya bi daani Moyiisi nni, i bi baa dugi n po
mo; kelima o diani ki maadi n ya maama i. 47 Ama i ya
ki pia dandanli o diani po, li ba ga ledi, yin ya pia li
dandanli n maama po?

6 Lani n pendi, ke Jesu gedi Galile ñincianma jaalieli
ke bi go yi li Tiberiyadi. 2 ku niwulgu den ŋua o
boncianla kelima bi den la wan tieni ya yaalidgu bona
bi yianba po. 3 Jesu ń do li juali po, ki ban kali yeni
o ŋɔdkaaba. 4 Li den sua ke Paaki, juufinba jaanma
nagi. 5 Jesu ń yaadi li yuli, kil a ke bi niba boncianla
kpendi o kani, ke o maadi Filipi: «Ti ba da le i kpanu
ya niba ne kuli ń baa ki di? 6 O den maadi yeni, ki
bua wan bigni o i, kelima o den bani wan ba tieni
maama. 7 Filipi ń jiini o, "Ti ya daá bá dibala kobilie
kpanu, li kan dagdi bá juakuli ń baa bonjenga jenga. 8
O ŋɔdkaaba siiga nni, yendo, Siimɔn Pieri ninjua ń
maadi o: 9 "Naacenyendo ye ne ki pia kpanu amu yeni
jami lie; lani ba fidi ki tieni be yeni ya nicianba ne? 10
Jesu ń maadi: «Cedi mani ban kali. Likani den pia ku
muagu boncianla. Bi den ki luo niba tuda mu, ban
cedi ban kali. 11 Jesu ń ga kpanu, ki yadi yedŋanma li
po ki go tieni yeni i jami mo ya po, ki cedi ban bɔgdi
ba, yuakuli ń ga wan bua maama. 12 Ban ŋmani ki
guo, ke Jesu maadi o ŋɔdkaaba ke ban duo ban ŋmani
ki sieni yaali ki da ŋa llibá ń bia. 13 O ŋɔdkaaba ń duo
ban ŋmani a kpanu muuda ki sieni ya bonjena, ki
gbieni baabuodi piiga n tilie. 14 Li niba ń la ke Jesu ń
tieni ya yaalidgu tuonli, ban maadi: "One n tie yeni i
mɔni ya sawalpualo n bo ba cua ŋanduna ne." 15 Jesu
ń bandi ke bi ba cua ki cuo o ki dini o li balcianli, ke o
yaadi bi kani, ki kua li juali nni wani obaba. 16 Ku
jenjuogu ń pundi, ke o ŋɔdkaaba jiidi mi ñincianma
jaali po. 17 ki kua ku ŋadgu ki ba puodi li mɔgli, ki
gedi Kaperinawuma. Ku ñiagu den bii, ke Jesu da ki
guani bi kani. 18 U faaciangu ń fii, ki fiini a ñinguona.
19 ban kudi ku ŋadgu ki fagdi waamu, ban la Jesu ke o
cuoni u ñingbanu po, ki nagdi bikani, ban jie. 20 Ama
ke Jesu maadi ba: «Mini i, da jie mani!" 21 Bi den bua
bantaa o ku ŋadgu nni, ama ke ku toli ban caa naapo
22 Ya niwulgu n den se li mɔgli kunga den bani ke
ŋadyengu baba n ye, ama Jesu nan den ki kua li ŋadgu
nni yeni o ŋɔdkaaba, bi den gedi bi baba i. 23 Lan den
fandi ke ŋadtiandi den ñani Tiberiyadi ki cua naani ke
Jesu den yadi mi yedŋanma kpanu yeni i jami po ki
teni ba ke bi ŋmani yeni, 24 Li niba ń diidi ki sua ke
Jesu yeni o ŋɔdkaaba, obá kuli ki ye li kani, ke bi kua
ti ŋaditi, ki gedi Kapernawuma ki baan lingi Jesu. 25
Ban puodi li mɔgli, ki la o nepo ya jaali, ke bi buali o:

“Rabbi, be yognu i ke a cua ne?” 26 Ke Jesu jiini ba: «i
məmənі, i məmənі, n maadi yi, i lingi nni li nan ki tie
min tieni ya yaalidgu bona ke i la ka, ama yin den
baa kpanu ki ŋmani ki guo yeni i. 27 Ya tuuni mani
ki da lingi ya jiema n ba dudi ka ama yin ya lingi ya
jiema n kan dudi, ki baa tundi ki ye hali ya miali n ki
pia gbenma. O nisaalo Bijua n ba teni yi lanya jiema;
kelima wani ya po i, ke Báa U Tienu jaa o tanpɔn ki
tieni mi banma. (aiōnios g166) 28 Ban buali o: “Ti ba tieni
ledi i, ki sɔni U Tienu tuonli? 29 Jesu ń jiini ba: «U
Tienu tuonli tie ke yin ya dugi wan sɔni yua ya po i.»
30 Ban buali o: “A ba tieni o laa yaalidgu bonli i, tin ki
bandi, ki dugi a po? A ba tieni be i? 31 Ti yaajanba bo
dini maani, ki tinkuonga nni, nani lan diani maama:
“Ke o teni ba ki tinga kpanu ke bi ŋmani.” 32 Jesu ń
maadi ba: «i məmənі, i məmənі, n maadi yi, Moyiis ka
bo teni yi tanpoli kpanu; ama n Báa tieni yi tanpoli
kpanu mənli. 33 Kelima U Tienu kpanu tie ya kpanu n
ñani tanpoli ki jiidi, ki tieni ŋanduna li miali. 34 Ban
maadi o: “Ti Diedo, ya tundi ki puuni ti lan ya kpanu.”
35 Jesu ń maadi ba: «Mini n tie li miali kpanu. Yua n
cua n kani, koma ji kan cuo o, yua n dugi n po mo,
ñuñuunu ji kan cuo o. 36 Ama n maadi yi, i la nni,
ama i naa dugi n po. 37 N Báa ń teni nni yaaba kuli ba
cua n kani, yua n cua n kani mo, n kan ñani o niinpo.
38 Kelima n ñani tanoli ki jiidi ke min tieni yaali n ki
tie n yanbuama ka ama yua n sɔni nni ya yanbuama i.
39 To yua n sɔni nni yanbuama tie ke min da buoni
wan teni nni yaali libá kuli, ama ke min guani ki yiedi
la li daajuodidaali. 40 N Báa buama tie ke yua n la
Bijua, ki dugi o po ń baa ya miali n ki pia gbenma, ke
n go ba yiedi o li daajuodidaali. (aiōnios g166) 41 Juufinba
den bulni bulni bi ŋmiali nni, kelima o maadi ke o tie
ya kpanu n ñani tanpoli ki jiidi. 42 Ki maadi: “One ki
tie Jesu ka aa? waa tie Josefi bijua kaa? tin bani yua ya
naá yeni o báa kaa? Li ba ga ledi i, wan maadi: “N ñani
tanpoli ki jiidi?” 43 Jesu ń jiini ba: «Da bulni mani i
ŋmiali nni. 44 Obá kuli kan fidi ki cua n kani, li nan
yaa tie n Báa yua n sɔni nni yaa ka dadi o; n go ba
yiedi o li daajuodikaali. 45 Li diani bi sawalpuaba tili
nni: “Bi ba tundi bi kuli, ki waani ba U Tienu ń tie
yau. Lanwani i, yua n gbadi Báa maama, ki ga o tundli
ba cua n kani. 46 Li bua waani ke obá kuli ki la Báa, li
nan yaa tie yua n ñani U tienu kani yaa ka; wan wani
i, la Báa. 47 I məmənі, i məmənі, n maadi yi, yua n
dugi n po ba ba ya miali n ki pia gbenma. (aiōnios g166)
48 Mini n tie li miali kpanu. 49 I yaajanba den dini
maana ki tinkuonga nni, ama bi nan den kpe. 50 Ne
tie ya kpanu n ñani tanpoli ki jiidi, yua n ŋmani lan
ya kpanu ji kan kpe. 51 N tie ya kpanu n pia li miali, ki
ñani tanpoli ki jiidi. Yua n ŋmani lan ya kpanu, o baa
tundi ki pia ya miali n ki pia gbenma; ke min ba teni
a kpanu tie n gbannandi, ke n ba teni ŋanduna kuli
miali po. (aiōn g165) 52 Wan maadi lani i, ke juufinba
ji gagi bi ŋmiali nni, ki maadi: O ba ga ledi i, ki teni
ti o gbannandi tin ŋmani ii? 53 Jesu ń maadi ba: «I
məmənі, i məmənі, n maadi yi; i ya ki ŋmani o nisaalo
Bijua gbannandi, ki go ki ñuni o sɔma, i kan ya pia
miali i niinni. 54 Yua n ŋmani n gbannandi ki go ñuni
n sɔma baa bia ya miali n ki pia gbenma, n go ba yiedi
o li daajuodikaali. (aiōnios g166) 55 Kelima n gbannandi
tie jiemɔndi ke n sɔma mo tie bonñukaali. 56 Yua n
ŋmani n gbannandi ki go ñuni n sɔma baa ye n niinni,
ke n mo ye o niinni. 57 Nani Báa yua n fo ǹ sɔni nni
yeni, ke wani Báa po i, ke n pia li miali, lanwani i, yua
n ŋmani nni mo baa pia li miali n ya po. 58 Ne tie ya
kpanu n ñani tanpoli ki jiidi. li ki tie nana i yaajanba
ń bo ŋmani maana, ki nan kpe yeni ka: yua n ŋmani
ya kpanu ne ba baa ya miali n ki pia gbenma. (aiōn
g165) 59 Jesu den maadi la ya bona ti jaandiedi nni ki
wangi Kapernawuma yaaba. 60 Jesu ŋɔdkaaba siiga
nni, boncianli den gbadi ya maama ne ki maadi: “Ya
maama ne paa mi gbadma; ŋma ba fidi ki cengi ya
maama ne? 61 Jesu den bandi ke o ŋɔdkaaba sɔbni ki
maadi o ya maama po i, ke o buali ba: «Ya maama ne
jiendi yi bii? 62 I ji ya la ke o nusaalo Bijua, ke o guni
ki doni wan den kpia ki ye naani te? ... 63 Mi Foŋanma
n puuni li miali; ti gbannandi ki pia fuoma. Min maadi
yi ya maama tie fuoma yeni miali. 64 Ama i siiga nni,
bi tianba ye ki ji pia dudugdi. Kelima Jesu den bani
hali mi cilma yaaba n den ki dugi o po yeni yua n ba
te janbi. 65 Ki go pugni: «Lani ya po i, ke n maadi yi
ke obá kuli kan fidi ki cua n kani, li nan yaa tie ke
Báa n puni o li paabu. 66 Ki cili lanyognu, o ŋɔdkaaba
boncianla den fuadi ki ŋa o, kaa ji yegdi yeni o. 67 Jesu
ń buali o piiga n ŋɔdkaaliedba: «Ke yinba i, i kan sani
ki ŋa nni ii? 68 Siimɔn Pieri ń jiini o: “Ti Diedo, ti ba
sani ki ŋɔdi ŋma i? Fini n pia ya miali n ki pia gbenma
maama. (aiōnios g166) 69 Ti dugi a po ki go bandi ke fini
n tie Kiristu, U Tienu nigagdiŋamo. 70 Jesu ń jiini ba:
«Mini ka lugdi yi yinba piiga n biliediba aa? I siiga
nni, yendo tie cicibiadga i. 71 O den maadi Siimɔn
bijua, Juda Isikariyɔti i; kelima wani n den ba janbi o,

ki teni yibalinba, wani yua den tie piiga n biliedba
yeni nni, yendo.

7 Li po n pendi, k jesu gedi Galile, o bo ki waagi Jude.
Jufi nba bado bo kpaani k ban kpagu **2** . Jufi nba
jaam yaali ki yii jondi jaami bo nagi. **3** Lani ki jesu
ninjab maad o, ña ne ki gedi Suude. K a ŋuantieba n
fidi la a tuona yaali k a suani. **4** Nilo k wuo wan suani
ya tuonli: a ya suani lan tuonli kuli, məndi ŋanduna
nib kuli n band a. **5** O ninjabi bo ki pia o po li dandanli.
6 Jesu maadi ba: n yogu da ki pundi ŋama yinbi wan
ya yogu peli yogkuli. **7** ŋanduna kan fidi ki kuad i,
min, o kuadn, ki dugni n tie o sieda yua n wang o k o
tuona ki ŋani. **8** Do mani, yinbi, li jaam po, min wani
da kan do ki dugni n yogu da ki pundi. **9** Wan maadi
ba k gben, k o ñindi Galile **10** O ninjab n doni mi jaam
po, li puoli po k o ŋəd li wuolin k bi niba k lagu. **11** Mi
jaam yogu, k jufinba kpaan o ki maadi: o ye leee? **12**
O niwuligun nni bi maadi o po ki tua: o tie niməni
(ŋantaadi daani), bi tianbi mə ya po: n n, o bəndi bi
niba(o tiendi ti belbəndi). **13** Bi nibi den jie yeni ban
maadi jesu po jufinba gbadi. **14** Mi jaam ji mangi ki
kua siinga yo ki jesu kua o jandiegu nni ki cili ki cogni
U Tienu maama. **15** Ki li ya k lidi jufinba k bi maadi:
o tieni ledi ki bani mi cogma ki nan ki kua o cogu(
kalaatu). **16** K Jesu ŋmianba: n yikod k tie n yali ka,
ama yua n sən nni yali **17** Yua bua tie o buam, o b
bandi ki lia n yikod ñaa U Tienu kani bii n palu po.
18 Yua maadi o yuli po, kpaani o ñuadi baba i, ama, yua
kpaani yua n sən o ya ñuadi, tie yua məni k k bua jədi
ki maadi i məməni o ba nni. **19** Moyiis den ki teni li
yikodi? Ama siign nul ki cəlnil li yikod. Be ya po i ki
kpaani ki yin kpa nni? **20** K o niwuligu guani ji jiin
o: ti cicibiadm ŋua a. Bi le n kpaani ki ban kpa a ni?
21 K i Jesu yediba: tuonyenli baba k n tieni ki li yaa
ki lidi i kuli ne. **22** Moyiis bo teni yin ba cəlni, l bo
ki ñani Moyiis kan ka, li bo cili yajaanba kani ki ti
kəndi bo cili, k a kəndi saaba daali **23** Nil ya gaa ti
kəndi saaba daali k nan cəlni Moyiis yikodi, be ya po i
ki kən yen n k paagi o yiamo saaba daali? **24** Da bu
mani yeni lugdm ama ya bu mani yeni i məməni **25**
Jerusalema yaaba siiga, b tianba ń yedi, “Ban lingi yua
ki bua kpa ka ne ee?” **26** Diidi, wani n maadi wan bua
maama yeni, ke bi nan ki maadi o libakuli. Daalinba
yikodanba ki bani ke wani n tie Kiristo, bii laa tie yeni
ii? **27** Ama ti bani li nilo ń ñani naankani wani.” **28** Ke
Jesu tandi ku jaandiegu nni, ki tundi, ki tua, “I bani
nni, ki go bani min ñani naani. N ki cua n yuli po ka,
Yua n səni nni yeni tie o məməndaano i, i ki bani o. **29**
N bani o, kelima n nani o kani i, wani n səni nni. **30** Bi
den bigni ke ban cuo o, ama, obakuli den ki maani o
nuu o po, kelima, o yogu dá den ki pundi. **31** Ama ku
niwulgu nni, boncianli den tuo ki dugi o po, ki tua,
“Kiristo ń ba ti cua ya yogu, o ba fidi ki tieni yaali n
cie ya bancianma yeni ya yaalidgu n tie ne ee?” **32**
Farisienba den gbadi ke ku niwulgu səbni ki maadi li
Jesu maama, ke salga yidkaaba yeni Farisienba səni a
jakənda yudanba, ke ban cuo o. **33** Ke Jesu yedi, “N dá
ye yeni yi u you waamu, ki ba ti yuandi ki guani yua n
səni nni po. **34** I ba lingi nni, ama, i kan la nni; min caa
naani, i kan fidi ki cua likani.” **35** Ke juufinba ji maadi
bi ŋmiali nni, Ya nilo ne caa le i, ke ti ba lingi o kikan
la o oo? O bua gedi yaaba n yadi ki kua bi nilanba siiga
ki ban ya tundi ba bii? **36** Wan maadi ya maama ne mə
tie be i, 'I ba lingi nni, i kan la nni; min caa naankani,
i kan fidi ki pundi likani'?” **37** Mi jaanma damiidi ligi
i, li daacianli daali, Jesu den tandi, ki maadi, ki tua,
“U ñuñuunu ya pia yua, wan cua n kani ki ñu. **38**
Nani i diani nni, lan yedi yaali maama, “Yua n dugi n
po, li miali kpenu ñima ba puubi o niinni. **39** O den
maadi Foŋanma maama, yaama ke yaaba n dugi o po
ba baa; bi dá ki puuni Foŋanma, kelima, Jesu dá ki la o
kpiagdi. **40** Ku niwulgu nni, nitianba ń gbadi lanya
maama, ke bi yedi, “O li tie sawalpualo i yeni i məni.”
41 Ke nitianba yedi, “Kiristo n yeni.” Ama ke nitianba
mo yedi, “Kiristo ñani Galile yo oo? **42** I diani nni, bi
ki yedi ke Kiristo ba ña Dafiidi cugli nni ka aa, ki tie
Betehema, Dafiidi dongbanli nni ka aa?” **43** Lanwani ii,
ke mi paadma tieni bi siiga nni o po. **44** Nitianba den
bua ban cuo o, ama obakuli den i maani o nuu o po.
45 Ke sejenba yudanba guani ki la salga yidkaaba yeni
farisienba, ke bi buali ba, “Li tieni ledi i, ke yii guani
yeni o?” **46** Ke sejenba yudanba jiini, “Tii kpeli ki la ya
nilo n maadi nani wani yeni.” **47** Ke farisienba buali
ba, “i mə bodi n yeni ii? **48** Yikodanba bii farisien bi
ye lienni, ki tuo ki dugi o po oo? **49** Ama ya niwulgu n
ki bani yiko ne, sola bi po.” **50** Nikodema, (ya farisien
n den tuodi ki dugi o po) yedi ba, **51** Ti yiko cabi ke
ban jia nilo ti buudi kaa cengi o ki bandi wan tieni
yaali ii? **52** Ke bi jiini, ki yedi o, “A mə ñani Galile yua
yo oo? Kpaagi i diani nni, ki lia sawalpualo ya ye, ki
ñani Galile,” **53** Bi den yadi ke yuakuli kuni o denpo.

8 Jesu den gedi olifi tiidi juali po. **2** Ku siŋaapanpangu
nni, ke o go guani ku jaandiegu nni, ke bi niba
kuli cua o kani, ke o tundi ba. **3** Yiko gbanbanda yeni
farisienba ń cua yeni ya pua ke bi ludi o, ke o conbi. **4**
Ban seni o pua yeni, bi niba kuli siiga, ki maadi Jusu:
"Canbáa, ti ludi o pua ne ke o conbi, ke ti cuo o. **5**
Moyiisi yedi o yiko tili nni ke li dagdi ke ban lugdi ya
puoba n tieni yeni a tana: ke fini mo, a yedi be? **6** Bi
den maadi yeni, ki bua ban bigni o, ki fidi ki jalgi o.
Ama Jesu den tibni, ki dangi yeni o nubili tinga nni. **7**
Ban den li ŋua ki buali o yeni i, ke o yaadi ki sedi,
ki yedi ba: «I siiga, yua n ki pia tuonbiadi ń kpia ki
lugdi o li tanli. **8** Ki guani ki tibni, ki dangi tinga nni.
9 Ban gbadi Jesu maama, bi yantiali den jalgi ba, ban ji
ya yadi yendo yendo, ki cili bi nikpelo ki ban yadi ki
gbeni; Jesu ji den ye o baba i, yeni o pua, ke o se wan
bi se naani. **10** Jesu ń yaadi ki sedi, o ji ki la bá niyendo,
kase o pua yeni baba, wan buali o: «Pua, yaaba n bi
jalgi a yeni ye le i? Obá ki buni ki cuo ŋa, aa? **11** O den
jiini: "N Diedo, obá kuli." Jesu ń maadi o: «N mo ki
buni ki cuo ŋa; ya caa, ki ji da sɔni tuonbiadi.» **12** Jesu
go den maadi bi niba, ki yedi: «Mini n tie ŋanduna
yenyenma; yua n ŋua nni kan cuoni biigli nni, ama o
ba baa li miali yenyenma. **13** Lanyapo, farisienba ń
yedi o: "A tiendi kasiedi a yuceli po; a kasiedi ki tie
kasiedi mɔno. **14** Jesu den guani ki jiini ba: «Bá n n ya
tiendi n yuli po kasiedi, n kasiedi tie mɔmɔni, kelima
n bani min ñani naani ki caa naani; ama yinba ki bani
min ñani naani, ki buali min caa naani. **15** Yinba jiagi
ti buudi yeni ti gbannandi maalma i; mini nan ki jiagi
nilobá buudi. **16** N ya jia buudi mo, n bujiali tiegi,
kelima mii ye n baba, ama Báa yua n sɔni nni, ye yeni
nni. **17** Bi diani i yiko tili nni, ke niba lie kasiedi tie
mɔmɔni; **18** N tiendi n po kasiedi, ke n Báa yua n sɔni
nni mo tiendi n po kasiedi. **19** Ban buali o: "A báa ye
le? Jesu ń jiini: «I ki bani nni ki buali n Báa. I ya bi
bani nni, i bi baa bani n Báa mo. **20** Jesu den maadi
lanya maama, ki tundi ba ku jaandiegu nni, ban den
bilgi naani bi ŋalmani, ama obá naa den cuo o, kelima
o yognu daa den pundi. **21** Jesu go den yedi ba: «N
caa n yeni, i ba lingi nni, i ba kpe i tuonbiadi nni, i
kan fidi ki cua min caa naani. **22** Lanyapo, juufinba
ń maadi: "O bua kpa o bá yo oo, nani wan yedi: «I
kan fidi ki cua min caa naani?" **23** Wan maadi ba:
«I tie tinga yaaba i, mini tie tanpoli yua i. yinba tie
ŋanduna ne yaaba i, mini ki tie ŋanduna ne yua ka. **24**
Lanyapo i ke n maadi yi ke i ba kpe yeni i tuonbiadi;
kelima i ya ki dugi min tie yua po, i ba kpe yeni i
tuonbiadi. **25** Ban buali o: "A tie ŋma i? "Jesu ń jiini
ba: «Min yedi yaama hali mi cilma yeni.» **26** N pia a
bona boncianli ki ba maadi i po, ki go jia ti buudi yeni
yi li po. ama yua n sɔni nni tie mɔmɔndaano, ke min
maadi ya maama ŋanduna nni ne tie min gbadi o kani
ya maama i." **27** Bi naa den gbadi ke o maadi Báa (U
Tienu) ya maama i. **28** Lanwani i, Jesu ń maadi ba: «I
ya ti fiini ki seni o nisaalo Bijua, lanyognu i ba bandi
min tie yua, ke n ki tie libá kuli n yuceli po, ama n
maadi ki dugni n Báa ń tundi nni maama i." **29** Yua n
sɔni nni ye yeni nni; waa ŋa nni n baba, kelima yognu
kuli, n tie yaali n mani o po. **30** Nani Jesu ń den maadi
lan ya maama yeni, bi niba boncianla den dugi o po.
31 Wan yedi Juufinba yaaba n den dugi o po yeni: «I ya
tuo ki ŋua n maama, i tie n ŋɔdkaaba yeni i mɔni; **32** I
ba bandi i mɔmɔni, i mɔmɔni ń faabi yi. **33** Bi den
guani ki jiini o: "Ti tie Abalahama puolŋuani i, hali tin
ye, ti naa tua nilo yonbi; li ba ga ledi ŋan maadi ke ti
bi ba faabi ti?" **34** Jesu ń guani ki jiini ba: «I mɔmɔni, i
mɔmɔni n maadi yi ya nilo n tiendi ti tuonbiadi kuli
tie ti tuonbiadi yonbo **35** I bani ke yonbo ki tie yua n
baa tundi ki ye ku diegu nni ka; ama ku diegu nni
bijua wani tie ku diegu nni yua i, hali yognu kuli.
(aiōn g165) **36** Lanwani i, Bijua ya faabi yi, i ba baa mi
fuoma (i ba yali i bá) yeni i mɔni. **37** N bani ke i tie
Abalahama puoli ŋuani; ama i lingi ke yin kpa nni
kelima min maadi ya maama naa kua i pala nni. **38** N
maadi min la yaali n Báa kani i; ama yinba tie yin
gbadi yaali i mo ya báa kani i. **39** Ban jiini o: "Ti báa
tie Abalahama." Jesu ń yedi ba: «I ya bi tie Abalahama
bila, i bi baa tuuni Abalahama tuona i.» **40** Mɔlane, i
lingi ke yin kpa nni, mini yua n maadi yi i mɔni, ke n
gbadi U Tienu kani i, Abalahama naa den tieni yeni.
41 I tuuni i báa tuona i. Ban jiini o: "Tii tie conconbila
ka; ti pia báa yendo i, U Tienu." **42** Jesu ń maadi ba:
«U Tienu ya bi tie i Báa, i bi baa bua nni, kelima n
ñani U Tienu kani i, ki cua; n ki cua n yuceli po ka,
ama wani n sɔni nni.» **43** Li tieni ledi i, ke i ki gbia n
maama? Kelima i kan fidi ki cengi n maama. **44** I báa n
tie setaani, ke i lingi ke yin tieni i báa yanbuama. O
tie nikpalo hali mi cilma, o naa ŋua i mɔmɔni sanu,
kelima i mɔmɔni ki ye o niinni. O ya pua mi tofaama,
o maadi yeni o yantiali; kelima o tie tofaadaano, ki go
tie mi tofaama báa. **45** Nani min maadi i mɔmɔni yeni,
i naa dugi n po. **46** I siiga nni, ŋma ba fidi ki waani n
tuonbiadi? To. n ya maadi i mɔmɔni i, be nan cedi ke i

ki dugi n po? 47 Yua n ñani U Tienu kani, cengi U
Tienu maama. I ki cengi, kelima i ki ñani U Tienu kani
ka. 48 Juufinba ń jiini ki maadi o: “Tii pia i məni yeni
tin maadi ke a tie Samari yua aa, ke ki cicibiadga ŋua
ŋa aa?” 49 Jesu ń jiini: «Cicibiadga ki ŋua mini; min
kpiagdi n Báa yeli, ke yinba nan fanbdi nni. 50 N ki
lingi n yuli po kpiagdi ka, yua n ye ki lingi n kpiagdi,
wani n go jiagi ti buudi. 51 I məməni, i məməni, n
maadi yi, yua n ŋua n maama, o kan kpe palbu. (aiōn
g165) 52 Juufinba ń maadi o: “Məla wani i, ti ji bandi ke
ki cicibiadga ŋua ŋa. Abalahama kpe, bi sawalpuaba
mo kpe, ke fini nan yedi ke yua ga a maama kan kpe
palbu. (aiōn g165) 53 A cie ti báa Abalahama yua n kpe
yo oo? Bi sawalpuaba moko kpe. A tama ke a tie ŋma
i? 54 Jesu ń jiini: «N ya kpiagdi n yuli, n yudandi tie
fanma. N Báa n kpiagdi nni, yin maadi yua ke o tie
i tienu yeni, 55 ama ke i nan ki bani o. Min wani
bani o; n ya bi maadi ke n ki bani o, n bi baa tie nani
yinba, tofaadaano. Ama n bani o, ki kubi o maama. 56
I báa Abalahama den mangi o pali yeni wan ba la n
daali dəgdima; o la li, ke li tua o po pamancianli. 57
Juufinba ń maadi o: “A dá ki pundi bina piimu, ki nan
la Abalahama bii! 58 Jesu ń maadi ba: «I məməni, i
məməni, n maadi yi, hali ke Abalahama daa bo ye, n
bo ye. 59 Lanya maama po, bi den taa a tana ki ba
lugdi o; ama Jesu den wuoni ki ñani ku jaandiegu nni.

9 Jesu b pa o sənu po, ki te la jua ba k o tie juamo
hali ya yognu ki bi mal o. 2 K o yegntieba bual o:
Rabi, o jua ne biidi be, bii o danbi n biidi, ki bi mal o
ko tie juamo o? 3 Jesu guani ki ŋmian bi: laa tie ki
wani bii o danbi biid ka, ama U Tienu n bua waani o
buama maami o po. 4 Li buali ki lan tieni, ya yognu ki
li faa kuli, yua suani ya tuona; gu ñiagu ya cua, nul
kan fidi ki səni tuonli ba kuli. 5 Hali ya yognu k n ye li
ŋandunli nni, n tie yinyiemi li ŋandunli nni. 6 Wan
yedi yeni, k o sii ti ñəsəndi tingi, ki buuni ti tandi yeni
o ñəsəndi, ki ji taa li tandi ki faani o juamo ninbina. 7
Ki ji maadi o; ya caa ki ban faadi Silowe(ya yeli niima
tie sənŋa) ñincili. k o gadi ki pan wuli ki nuali. 8 O
lieba yeni yaabi den yi ban o, ko miadi yeni ji maadi:
yua den yi kaa ki miadiyeni kaa a? 9 Tianbi den yedi:
wani. Bi təba mə den maadi ki wan ka, ki bi naani. Ki
wani oba ji den yedi: “min ni” 10 Ki bi ji bual o: a tieni
ledi k a ninbina nualii? 11 K o guani ki ŋmiani: ya ja
ki bi yii u jesu yeni n den buuni ti tandi ki faani n
ninbina ki gə maadi ni, k min gedi ki ban faadi Silowe
ñincinli nni ki gə wuli, k n gedi ki pan wuli, ki ji nuali.
12 Ki bi bual o: li ja ye lee? k o guani ki maadi ba: mii
bani. 13 Ki bi taa o ja yeni, ki gedi yeni o faalisien kani.
14 Jesu n bo buuni ti tandi ki faani o juamo nungi ko ji
nuali ya daali bo tie saaba daali. 15 Lani ya po n cedi
ki farisien nba buali o wan tieni maama ki te guani ki
nual o, k o yedi ba: o buuni ti tandi waami ki faani n
nungi po, k n ji faadi, ki nuali. 16 Ke Farisienba tianba
yedi, “Ya nilo ne ki ñani U Tienu kani ka, kelima, waa
cəlni mi fuodma daali.” Ke tianba yedi, “Li ba ga ledi
i, tuonbiadi daano ń tieni ya yaalidgu bona aa?” Ke mi
paadma tieni bi siiga, 17 Ke bi go buali ojuamo, “A
yedi be i, o ja ne po, nani wan luoodi a nuni yeni?”
Ke o juamo yedi, “O tie sawalpualo i.” 18 Juufinba dá
bo ki li tuo ke o ja ne den tie juamo i, ke o cedi ke
o nəanli, ki cedi ke bi yini o danba, ke bi cua ki sua
ke o nua. 19 Ke bi buali o danba, “One tie i biga ke
i mali o ke o tie juamo oo? Li nan ga ledi i, ke o ji
nua məlane?” 20 Ke o danba jiini ba, “Ti bani ke ti
biga i, ke o mali, ki tie juamo. 21 Li tieni ledi, ke o ji
nua məlane, ti ki bani lani i, ti go ki bani yua luodi
o nuni. Buali o mani, o ji ki tie biga ka, o ba fidi ki
maadi obá.” 22 O danba den maadi yeni, kelima, bi jie
jufinba i. Kelima, Jufinba juogi ki jagi ke yua ba tuo ke
o tie Jesu, bi ba deli ki ñani o bi jaandiegu nni i. 23
Lanyapo i ke o danba yedi “O tie cegdinka i, buali o
mani.” 24 Ke bi yini yua n den tie juamo, ki yedi o,
“ŋan jaandi ki kpiagi U Tienu, Ti bani ke ya ja ne tie
tuonbiadi daano i.” 25 Ke o ja ne jiini, “N ki bani o ya
tie nibiado. Min bani yaali n tie ke N den tie juamo, ki
ji nua məlane,” 26 ke bi buali o, “O tieni a be i? O tieni
ledi i, ki luodi a nuni?” 27 Ke o jiini, “N waani yi, ke
yii bua yin cengi nni! Be n cedi ke i go bua gbadi be i?
Bii i mə bua yin tua o ŋədkaaba i, bii laa tie yeni ii? 28
ke bi sugi o, ki yedi o, “Fini n tie o ŋədka, tinba wani
tie Moyiisi ŋədkaaba i. 29 Ti bani ke U Tienu maadi
yeni Moyiisi, ama ti ki bani yuane ń ñani naankani. 30
Ke o ja yeni jiini, ki yedi ba, “Li pia yaalidgu ke yii
bani wan ñani naana, ama, ke o nan luodi n nuni. 31
Ti bani ke U Tienu ki cengi biidi daano, ama, yua n
cengi o maama, ki tie o buama, o cengi o ya maama i.
32 Hali ŋanduna cilma, tii kpeli ki gbadi ke bi luodi
yua n mali ki tie juamo nuni. (aiōn g165) 33 Li nilo ya bi
ki ñani U Tienu kani, o bi kan fidi ki tieni libakuli. 34
Ke bi jiini ki yedi o, “A den li mali ti tuonbiadi nni i,
ki ji bua ŋan tundi ti ii?” Ki deli ki ñani o. 35 Jesu ń
gbadi ke bi deli ki ñani o bi jaandieli nni, ke o cendi o,

ki buali o, “A daani O Nilo Bijua nni ii?” 36 Ke o jiini,
ki yedi, O Diedo, o tie ŋma i, ke N ba dugi o po?” 37
Jesu ń maadi o, “A la o, wani n maadi yeni a ne.” 38 Ke
oja ne maadi, “O Diedo, N daani”, ki gbaani ki pugi o.
39 Jesu ń maadi, “N cua ti buudi jiama po i, ke yaaba n
tie juama ń nɔanli, ke yaaba n yedi ke bi nua ń juani.”
40 Ke Farisienba yaaba n den ye likani, gbadi li maama,
ki buali o, “Timɔ tie juama yo oo?” 41 Jesu ń yedi ba,
“I ya bi tie juama, i bi kan ya pia biidibakuli, ama, i
yedi mɔla, 'Ti nua,' lanwani ii, i bii ye ti biidi nni i.”

10 mɔni n maadi ke yua bua kua l yandeli n i kaa
tɔgn i diñɔbi kaa k nan yugi guoli, o tie suudi, o
tie bibiadgi 2 yua tɔgni l yandeli diṅɔbi k kua n tie
yankpaalo. 3 yua yi guu o diṅɔb yi luodi l ganli, wan
kua i pei n gbadi o lantɔgu. yaaba n tie u yii wan yiini
yangi kuli k taa o yeli k ña yemi niin po. U ya ñan yeni
b kuli niin po, wan gaa liigi ban yaa ŋua o puoli po.
kelima b bani o lantɔgu 5 B kan tuo ŋɔdi caani. b bo
sani mɔno k fagdi o kani k dugni baa bani o lantɔgu. 6
Jesu bo pua'b l makpanjama i ama b nan bo gbadi l
niimn i 7 Jesu bo guani k maadi lani «yeni i mɔni n
maad'i mi tie l yandeli diñɔbi 8 yaabi kpia baa yeni
kuli tie suuda yeni bibiadnmi ama i pei naa sogi b
maama. 9 Mi tie o diñɔbi yua kua n kani kuli, u faabi
u ba n yeni. u baa fidi k ya kua k gɔ ña k laadi u jiema
k di 10 Suudi wan baadi k wan su i, k kodi k gɔ biidi;
mini wan baa k ban baa l miali yeni i mɔni k gɔ yaa ye
t mandi n i. 11 Min tie u yankpaamɔni. U yankpaamɔn
yi taa u miali k lu i u pei po i. 12 ama ya nukpalo k tie
yankpaali, kaa die yandi, ya la k o yangbanli baadi, u
bo ñɔli i pei k sani u yangbanl n baa kua i pei siign i k
yaam bi 13 u yi sani k dungn i u tuuni i ligi po i. i pei k
tie bonli u kani. 14 Min tie yankpaamɔni n bani i pei k
pei mɔ gɔ ban'ni 15 Nani n baa n ban'n i k mɔ gɔ bani
n baa yeni, n bo luni n miali k fie n pei 16 n gɔ pia pe
tɔbi k baa tie n yandeli n i yaabi l waani k min kpaa b
ban mɔyi, b mɔ bo sogi m maam k ban kuli n ji taani k
yaaa tie yandeyendu n pei k yaa pia yankpaa yendi. 17
N baa buam n i k u lugd'n, n bo lu n mial k gɔ guani k
gaa l miali 18 Nul kaa bo fie n mial, n yantiali k bo lu n
mial, n gɔ pia yiko yua k bo fid fidi guan k gaa l miali.
n baa ṅ maadi k min tuni yaali n yeni. 19 Jesu n maadi
yeni k l cua yeni u ñɔniagu sufi nba yudamba siiga
n i. 20 B siiga n i boncianli bo yedi k pola n ŋua'ug,
k u tie gaadi. k be yaa po i k sogi u maam i? 21 K b
tɔbi yedi k a pola n ŋua yua k maadi nandi ne kaa,
k sanpol bo fidi cedi juama n nuaal ii? 22 Sufi nba
bo dini jaama yua k b yi guani tiadi o jaanddeciangu
ŋanma po yeni l bo tie o fawaapiegu yognu i 23 k Jesu
ye o jaanddeciangu n i, Salomɔni ciagu n i. k cuoni k
caa k gɔ k lebi. 24 K jufi nba yudama gobi k kaalind'o k
bual'o yaa caa yeni be yaa daali k gɔ bo cedi tin maal
mlele i a po i? A yaa tie kristo nan kadi maadi 'ti 25
K Jesu ŋmiam 'i «m maadi no k i k tuo? M tuuni o
yaalidigu tuona yaali n baa yeli po, l wangi min tie
yua. 26 Ama yim k tuo k l tie mɔni kelima i k tie n
yandel n pei. 27 N pei gbia n lantɔgu: n banm' i k b mɔ
gɔ ban'n 28 ; N tenm'i yaa miali k pia gbenma; b kan
baa kpe, nul bia kan fidi ñanb'i n nuugi n i. (aiōn g165,
aiōnios g166) 29 N baa n tugi'bi k teni 'n, u cie bonli kuli
o baa kan fidi fie bonli n baa nuugi n i 30 Min yeni n
baa taani k tie nuyendi i 31 K sufi nba yudanma gɔ
gandi a tanaa k bo jaa'og. 32 Lani k Jesu maadb'i «n
tuuni a tuoŋanma boncianli yeni n baa paalu k i la,
lan yaa po k i gɔ bua jaan 'n a tanaa. 33 K sufi -nba
yudanma ŋmian'o: t k bua jaa 'a a tanaa tuonŋanli
baa po kaa, ama k dugn i ŋan sugi u tienu ya po i.
A tie nufosaali k nan ji yiin i a ba u tienu. 34 K jesu
maadi: la k diani i ñɔmaama yikotili nn i k maadi k i
tie i tieni? 35 l yaa tie k yiko tili n i k b yiin i tieni yim
yaabi k u tienu ñɔmaam nɔ'i. yua kuli bani k u tienu
tili k pia piinmi. 36 yua k u baa yidi i yenŋanm k sɔn'o
ŋanduna n i k yedi k sugi u tienu! kilema n maadi k
tie u tienu bijua. 37 Nyaa tuni n baa n yedi k min tuni
yaali yi daa gaa n maam. 38 Ama n yaa tuni n baa
tuona, ki k gaa n maam mɔno yin nan tuo k l tuona
ñani u kani, k fidi bandi k n baa ye ye'n k mɔ ye n baa
n 39 K sufi nba yudanma gɔ ji kpaani k ban cuo'og ku
febi k yaadi. 40 K jesu guani k lebdi suurdeni kpenu
puol po naani k sani bon cindi wuuli b nibi yeni k ji
ye lan po. 41 K b nubi boncianli ji baadi u kani k tua
Sani bo k tuni baa tuonyeli k l tie yaalidgu bonli. Ama
wan bo yedi o ja ne po yaal kuli bo tie mɔni. 42 Lan
kani k nubi boncianli tuo k gaa Jesu.

11 Jua ba bo ye Betani, k bi yigu Lasaar, li longbanli
bo tie Maari yeni o ninsalo Mart dogu i. 2 Lan
Maari n bo jogi i tolaali Jesu ki gɔ tugi o yudi ki fiali
jesu taana, o ninjua n bo yia k yi Lasaar. 3 O ninsiabi
bo sɔni ki ban waani jesu k o dɔnli buado naa paa.
4 Jesu n gbadi li maami k o jiini: o yianu naa tie mi
kuumi yaali ka, ama, ti Diedo diema nni, ki fidi, k o
nul bijua n la ti yudandi. 5 Yeni lan ya kuli, Jesu bo

buadi Marti yeni o ninsalo yeni Lasaar. 6 Ya yognu k o
gbadi ki Lasaar gbanu ki dagdi, o gɔ da bo ki luo ki
tieni daana lie naani k o bo ye yeni. 7 Yeni k o maadi
o yegnkaabi, tin lebdi mani Jude. 8 K o yegnkaabi
maadi o: canba, mɔlane k sufi nba bo kpaani ban ja ŋa
a tana, k a gɔ yedi k tin lebdi Jude i! 9 Ki Jesu ŋmiani:
t ki pia piiga n kudi lie ka yienu nni i? nul ya cuoni
yienu, k o maadi bonli ki dugni o nua ŋanduna ne
yinyiemi. 10 Ama, nul ya cuoni bonbonli nni, o maadi
ki dugni o ki yegi yeni yinyiemi ba kuli. 11 Wan pua bi
li maakpanjami ki gbeni, k o maadi: Lasaar, ti dɔnli,
guandi, ama n ba find o. 12 K o yegnkaabi maadi o:
yonbidaan, o ya guandi, o bi paagi. 13 Jesu bo bua yedi
ba k o kpe i, ama k ban maal k o maadi guamɔnbi. 14
Yeni ki Jesu maadi a sala siigni: Lasaar kpe o. 15 I ya
po, k fidi k yin tuo yeni i mɔni, li tie n po pamanli yeni
min bo ki ye. Ama tin gedi mani o den po. 16 Be ya po
i k Toma, yua bo tami k yesu yiedi bo maadi o liebi, tin
ŋɔdi mani ki mɔ kpe yeno. 17 Jesu den pundi ki sua ki
Lasaar kpe o ki bedi hali dana naa. 18 Nani Betani n bo
ki fagi yeni Serusalemi yeni, 19 Sufi nba boncianli bo
gadi ki bua tieni Marti yeni Mari i kuufuondi. 20 Lan
ya yognu ki Marti gbadi ki jesu pundi, k o hedi o liigi
bo, l bo sua ki Mari kaa o bulñɔbu nni 21 Marti maadi
Jesu: yonbidaan a ya bo ye ne, n ninjua bo kan kpe.
22 Ama, yeni lan ya kuli, n bani k a ya buali yaali ti
Diedo, ti Diedo ba teni a. 23 Jesu ŋmiani o: a ninjua bu
yiedi. 24 N bani, Marti ŋmianio, o bu yiedi li daajijuogi
daali. 25 Jesu maadi: min tie o yiedo, ki tie li miali.
Yua pia li dandanli ki duu n po bu la li miali, ba o ya
kpe; 26 yua fuo ki dug n po, kan bangi ki kpe. A dug li
po i? (aiōn g165) 27 Ke o maadi o: Nn, yonbidaano, n bani
ke a tie Kiristo, U Tienu bijua, yua ba cua li ŋandunli
nni. 28 Wan yedi lani, ke o siedi ki gedi ki ban yini o
ninsalo Maari suoo. Ki yedi o, "Canbáa cua, ki yi a."
29 Wan gbadi lani, ke o kudi ki fii, ki gedi o kani. 30
Li yognu, ke Jesu da ki pundi u dogu nni, ki da li ye
Marta ń tuogi o naankani yeni. 31 Juufinba yaaba n bi
ye yeni o li dieli nni, ki baagi o yeni ń la ke o kudi ki
fii, ki ñani yeni, ke bi ŋɔdi o, ki maali ke o caa li kakuli
kani ki baa buudi i. 32 Maari ń cua Jesu ń ye naani, ki
la o, ke o baa ki gbaani o taana po, ki yedi o, "O Diedo,
a ya bi ye ne i, n ninjua bi kan kpe." 33 Jesu ń la ke
Maari buudi ke juufinba mo buudi, ke mi maalma kua
o, ke o yama ŋmadi; 34 Ke o maadi, "I piini o le i?,
ke bi maadi o, "O Diedo, cua na ki diidi." 35 Jesu bo
buudi. 36 Ke juufinba yedi, "Diidi mani wan den bua
Lasaari maama!" 37 Ama ke nitianba maadi, "Ya nilo
n luodi yua n mali juamo yeni, bi kan fidi ki cedi o
nilo ń da kpe ee?" 38 Ke li bonli kua Jesu, ke o gbanu
dá li ŋɔa, ke o gedi li kuli kani. Li den tie tanfalu i,
ke ku tangu bii bu bulñɔbu. 39 Ke Marta, o kpiemo
ninsalo yedi Jesu, O Diedo, ya yognu ne o nuugi o, tin
pii o, dana na n yeni. 40 Ke Jesu yedi o, "N ki yedi a
ke a ya dugi n po, a ba la U Tienu kpiagdi ii?" 41 Ke
bi biidi ku tangu, Ke Jesu yaadi ki diidi poli, ki yedi,
"N Báa, N tiendi a balga yeni ŋan cengi n maama. 42
N bani ke a li cengi n maama yogu kuli, ama, li tie
ku niwulgu yugu n taani ki lindi nni ne penio i ke n
maadi yeni, ke ban la ki dugi ke fini n sɔni nni." 43
Wan yedi lani, ke o tandi ki maadi, "Lasaari, Fii ki ña
na!" 44 Ke o kpiemo fii, ki ñani; ke o nui yeni o taana
fiini a caba, ke li cabli bobni o nunga. Ke Jesu yedi
ba, "findi findi mani o, ki ŋa wan ya caa." 45 Lani ke
juufinba boncianli yaaba n bo cua Maari kani, ki la
Jesu ń bo tieni yaali, ji bo dugi o po. 46 Ama, nitianba
guani ki lebdi farisienba kani, ki togdi ba Jesu ń tieni
yaali. 47 Lanyapo i ke salga yidkaaba yudanba yeni
farisienba taani yikodanba tantaanli, ki yedi, "Ti ba
tieni ledi i? O nilo ne tiendi yaalidgu bona boncianla
48 Ti ya ŋa o yeni, ke o tie wan bua yaali, bi niba kuli
baa dugi o po i; Roma yaaba ba cua ki fie ti tinfanma
yeni ti dogtieba i." 49 Ama, ke nilo ye bi siiga ki yi
Kayifa, ki tie lanyognu salga yidkaaba yudaano, yedi
ba, "Yi ki bani libakuli. 50 I ki bani ke niyendo ya kpe
bi dogtieba kuli po, li baa tu yeni ban buoni u dogu
kui ii. 51 Ama, wani obá ka bo maadi li maama. Wan
den tie salga yidkaaba yudaano yeni, bi den pua o
sawali ke Jesu ba kpe ki fie bi niba miali. 52 Li ki tie bi
dogtieba baba po ka, ama, o kuuma ba cedi U Tienu
bila yaaba n yayadi ŋanduna nni yeni ń guani ki taani
kaanyendu. 53 Lanwani ii, li daali ligi i, ke bi cili ki
bobindi ban ba tieni maama, ki kpa Jesu. 54 Lanyapo
i ke Jesu ji den ki wangi o yuli jufinba nitaanli nni,
ama, o den fuadi ki gedi ku tinpiengu po, ya dogu nni
ke bi yi Efrayimi. O ji den ye lanpo i, yeni o ŋɔdkaaba.
55 Juufinba pendima jaanma ji den nagdi, ki juufinba
boncianla den ña dogtiani, ki do ki caa Jerusalema, ki
ba ŋuudi ki ŋanbi bi yula. 56 Bi den nua Jesu, ki maadi
bi ŋmiali nni, ban den ye ku jaandiegu nni ya yognu,
"I maalma tie be i? Ke o kan cua mi jaanma?" 57 Ke
salga yidkaaba yudanba yeni Farisienba teni bu ñɔbu,
ke nilo ya la Jesu naani, wan tuali ba, ban cuo o.

12 Pak (Mi Pendma) jaamna ń sieni dana luoba, Jesu
ń pundi Betani, Lasaar ń bo ye naani ke o yiedi o
bi tinkpiba siiga yeni. 2 Ban tieni o mi daajuojiema li
kani Marta den den tieni ba mi jiema ke Lasar kaa
yeni o u jedikaanu. 3 Maari ń taa tolaade kɔnkɔnli yaal
ya nuulu n mani ke li dunga yabi, ki wuli Jesu taana
po, ki gbaani ki fiadi fiadi yeni o yudi; Tolaade nuulu
ń ga ki yendi ku diegu. 4 O ŋɔdkaaba siiga yendi,
Siimɔn bijua Suuda Isikariyot, yua n ba ti janbi o ń
maadi: 5 Be n cedi ke ti kan bi kuadi li tolaade ki ga
ligi dibala kobi taa ki todi a luoda a? 6 O den ki maadi
yeni ke wan juogi a luoda ka, ama, o den tie suudo i;
wan den kubi bi ligbɔgli yeni, o den su ki jobdi ban
kpiendi ya ligi yin tua o ligceli. 7 Ama ke Jesu maadi:
ŋa wan ya kubi li tulaade, ki guuni n kupiima daali.
8 I ye yeni a luoda daali kuli; ama i kan ya tundi ki
ye yeni nni. 9 Bi niba boncianli ń gbadi ke Jesu ye
Betani ban cua, laa tie Jesu baba po ka ke bi cua, ama
bi go den bua ban la Lasaar, Jesu ń den yiedi yua bi
tinkpiba siiga yeni. 10 Salga yidkaaba cianba ń kali ki
jagi ke ban kpa Lasaar mo. 11 Kelima jufnba boncianli
den yiedi ba Lasaar yiedma po, ki ji ŋua ki dugi Jesu
po. 12 Lan fandi, ke bi niba boncianli yaaba n cua mi
jaanma gbadi ke bi maadi ke Jesu caa Jerusalem, 13
Ban padi ti kaadbensɔngdi (ti biadi) ki tuogi o, ki ya
yigni: "Osana" Ti kpiagdi U Tienu yeli, mi yedŋanma
yua n cua O Diedo yeli po, Israyeli Badciamo! 14 Jesu
den baa ŋunbiga, ki jagi nani lan bo diani maama, 15 Ji
da jie Siyɔn bisalo; diidi, a badciamo kpendi, ki jagi ki
ŋunsiaga. 16 O ŋɔdkaaba dá den ki gbadi li bona niima
nni; ama Jesu ń baa ti kpiagdi, ke bi ji tiadi ke li bona
den diani o ya po i, Ke li den tie ke ban tieni yeni i, o
po, lan tieni ki dudi. 17 Yaaba n den ye yeni o ya daali
ke o den yini Lasaar li kakuli nni, ki yiedi o bi tinkpiba
siiga yeni, den saagi i mɔni, ki tiendi o po kasiedi.
18 Ku niwulgu den tuogi o, kelima bi den gbadi ke o
tieni lan ya yaalidgu bona. 19 Ke farisienba ji maadi bi
ŋmiali nni: I la ke i ji kan fidi libá kuli, i gbali o; diidi
mani, ŋanduna niba kuli ŋɔdi o. 20 Greknba siiga nni
yaaba n den doni, ki cua ki ba pugi U Tienu mi jaanma
yogu, 21 Ke bi maadi Filiip, Betsayida, Galile diema
nni yua, ki yedi yeni mi niidma: Canbáa, ti bua la Jesu.
22 Filiip ń gedi ki maadi Andre bani bilie ń maadi Jesu.
23 Jesu ń jiini ba: «U yogu pundi ke o nisaalo bijua ń
baa ti kpiagdi. 24 «I mɔmɔni i mɔmɔni, n maadi yi,
dibima ya baá tinga nni, kaa kpe, mi baa ye mi baba i;
ama mi ya kpe, mi ba loni boncianla.» 25 Yua n bua o
miali ba biani li, ke yua n luni li ŋanduna ne nni baa
tundi ki kubi li hali ya yogu n ki pia gbenma. (aiōnios
g166) 26 Yua n tuuni n tuonli, ba ya ŋua nni i; n ya ye
naani n tuonsɔnlo mo baa ye lankani i. Yua n tuuni n
tuonli, Báa ba selini o. 27 Molane n yama ji ŋmadi. N
ba maadi be? ... Ba, faabi nni ya yognu ne ... Ama lani
ya po i ke n pundi hali ya yognu ne. 28 Báa, kpiagi a
yeli! Ke nialu ñani tanpoli ki maadi: N kpiagi li, ki go
ba kpiagi li. 29 Ya niwulgu n bi ye likani, ki gbadi,
maadi ke li tie taatantandi. Ke tianba yedi ke maleki
n maadi yeni o 30 Ke Jesu maadi: Mini ya po ka ke i
gbadi ya nialu ne, yinba ya po i. 31 Mɔlane, ke bi jiagi
ŋanduna ne buudi; Mɔlane, bi ba tudi ki ñani ŋanduna
ne naabiigki niipo. 32 Mini, bi ya fiini nni, ki tinga ne
po, ki duoni nni, n ba dadi bi niba kuli n kani. 33 O
den maadi yeni ki wangi wan ba kpe maama i. 34 Ku
niwulgu ń maadi: Ti gbadi ke yiko maadi ke Kiristo
wani baa tundi ki ye hali ya yogu n ki pia gbenma; li
ga ledi i, ke fini wani nan yedi ke: «Li buali ke ban fiini
ki duoni o nisaalo bijua? ŋma n tie li nisaalo bijua?
(aiōn g165) 35 Jesu ń maadi ba: «Mi yenyenma dá ba tieni
u yogu waamu i siiga. Ya cuoni mani ke mi yenyenma
dá ye i po, ke li bɔnbɔnli ń da ti ludi yi. Yua n cuoni
bɔnbɔnli nni ki bani wan caa naani. 36 Mi yenyenma
ń dá ye yi po yeni, yin ya dugi mani mi yenyenma po,
ki fidi ki ya tie mi yenyenma bila.» Jesu ń yedi lan ya
bona, wan fuadi fagma, ki ban wuoni kaatiani. 37 Hali
yeni wan tieni ya yaalidgu bona boncianla bi nunbu
nni, bi den ki dugi o po 38 Ki fidi ke o sawalpualo
Esayi ñɔmaama ń tieni ki dudi: «O Diedo, ŋma gbadi
tin tuodi ki waani ya tunda? O Diedi nuu nan dɔgdi
ŋma ya po i?» 39 Yaali n pugdi, bi den kan fidi ki ya
dugi kelima Esayi go maadi: 40 «O juani bi ninbina; ki
juagi bi pala ke ban da fidi ki ya nua yeni bi ninbina ki
da gbadi yeni bi pala; ke ban da lebdi bi pala, min
tebi ba. 41 Esayi maadi lan ya bona ya yogu ke o la o
kpiagdi, ki maadi o maama 42 Ama, bá bi badtieba
siiga boncianla den dugi o po, ama Farisienba po, bi
den kan kadi ki maadi ke ban da ti beli ba ki ñani ba
yiko bangma diena nni. 43 Kelima bi den bua ban ya
dondi bi niba ki cie yeni ban ya dondi U Tienu. 44 Ki
nan sua ke Jesu bo kpaandi ki maadi: «Yua dugi n po
ki dugi mini ya po ka ama yua n sɔni nni ya po i. 45
Ke yua n nua nni nua yua n sɔni nni. 46 N cua nani
yenyenma yeni ŋanduna nni ke yua n dugi n po n da
ye bɔnbɔnli nni. 47 Nilo ya gbadi n maama, kaa taa ma
ki bili o pali nni, mini ka ba jia o buudi; kelima mii cua

ki ba jia ŋanduna buudi ka ama ke min faabi ŋanduna
i. 48 Yua n yie nni kaa ga n maama pia yua n ba jia o
buudi; min yaadi ki maadi ya maama, mani n ba jia o
buudi li daajuodkaali. 49 Kelima, mii maadi n yeli po
ka ama Báa yua n sɔni nni ya yeli po; wani o bá tuodi
ki waani nni min ba maadi yaala yeni min ba pua ya
sawali. 50 N go bani ke o yikodi maama tie ya miali n
ki pia gbenma. Lan ya po i ke min maadi ya bona kuli,
n maadi nani Báa ń maadi nni maama i. (aiōnios g166)

13 Ke paki jaanma daa ki pundi, Jesu den bani ke
o yogu pundi ke o baa guani o ba po yeni yaa
buanma ke o pia o niba po yeni li juodima. 2 Mɔla
Sitaani kua Suda Isikariyoti Simo bijua yua baa kuadi
Jesu. 3 Jesu den bani ke o ba mubini o bonli kuli ke
wan mo den baa U Tienu po i ke gɔ den baa guani
o kani. 4 Wan jeni ki gbeni, o landi o liadili ki taa li
cabili ki bugi. 5 ki nuudi o ŋuadikaaba taana ki fiadi
yeni li cabli yia ke o bugi yeni. 6 Wan pundi Simo pieri
kani, ke o maadi o: «Yonmidaano, a bua ŋuudi n taana
yaaa?» 7 ke Jesu ŋmiani o: «I kan gbadi min tieni
yaala ne niima nni, yoguba yaa kaa.» 8 Pieri madi o:
«A kan ŋuudi n taana paliba.» ke Jesu yedi o: N yaa ki
ŋuudi a taana, a ki pia n kani libakuli.» (aiōn g165) 9
Simɔn Pieri maadi o: «yonmidaano, daa ŋuudi n taani
o baba ka, ŋuudi n yuli yeni n nui mɔ» 10 Jesu ŋmiani
o: «Yudi ki ŋuudi a taana ji kpaani ban ŋuudi o ki
pugini kaa wan fidiki ŋanbi ke yaa ŋani, yi yan, ama
yi kuli kaa» 11 Jesu den bani yua bi kudi o, laa po n
cedike oden maadi: «yi kuli kaa ŋani» 12 Jesu n ŋuudi
bi taana ki gbeni, ki gadi ki kali yeni o tiadi, ki maadi
ba: «yi bani min tieni yaala? 13 I yin yonmidaano yen
canbaa. 14 Li yaa sua min canba yeni yonmidaano n
ŋuudi i taana, i mɔ n yaa ŋuudi i lieba taana. 15 kelima
binbiiguken teni ike lan fidi ke mɔ n yaa tie nani min
tieni yeni. 16 I mɔni yeni i mɔni, n maadi i: tuonsɔnlo
ki cie o canba; yeni mɔ ke o tandi o kicie yua sɔni o.
17 I yaa bani lan ki cɔlni a, baliga tie i yaa le. 18 N ki
maadi i kuli kaa, kelima n pia min gandi yaaba i. 19 N
maadi ki sua ke li bona daa ki tieni ke yin fidi ki bandi
min tie yua. 20 I mɔni po i mɔni po n maadi; yua n
gaani ga n tondo yua n gaani ga yua sɔni nni. 21 Jesu
bo maadi li maami kelima li ŋmadiyaama lani ke o
maadi: «I mɔn po i mɔni n maadi, i siga nni yendo baa
kuadi nni. 22 O ŋuantiba ji dennua bi lieba ki buali bi
ŋmiali nni wan maadi yua. 23 wan den bua yua den
dua opo. 24 Ke Simɔn Pieri sɔbi sɔbi o tubili nni ki
yedi o«Jesu maadi ŋmai i?» 25 ke o nangini Jesu kani
ki buoli o, «Yonmidaano, ŋmai?» 26 Li yogunu ke Jesu
yedi o: «Min ba teni yua kpanu» ki taa ki teni Juda,
Simɔn Kanati biga. 27 kpanu po n pendi, ke sitaani
kua o; ke Jesu yedi o «ŋan bua tieni yaali yeni tieni
toni. 28 Jesu n deni maadi, bani yaabi n deni kaa nulo
baa kuli die bani li niima nni. 29 Bi tɔba de maali ke
Suda n kubi i ligikpɔgu yeni ke Jesu den maadi o, «Daa
mi janma tiadi» Bi tɔba maalima den tie ke u baa baa
libaa ki teni talga nba i yedi» 30 Suda n gaa kpanu, ke
o ñani toni ki sua ke li bondi o. 31 Suda n ñani ke Jesu
yedi: «Mɔla o nilo bija laa ti yudandi, ke U Tienu mɔ
laa ti yudandi. 32 U Tienu yaa laa ti yudandi ki dugini
o bija po, wani U Tienu mɔ waani u yudandi u bija
nni. 33 N biidi n jikan yaa ye yeni lan waagi. I baa
kpaani n. N ji maadi i mɔni nani min den maadi Sufa
nba yudamba yaala. I kan fidi ki cua min caa naani. 34
N bu teni lanbonpanli; yaa bua mani i lieba nani min
den ba i maama yeni. 35 Li po bi niba bu bandi ki tieni
ŋɔdikaaba, ke li yaa tie ki pia mi buama i lieba po. 36
Ke Simɔn Pieri yedi o: «N yonmidaano, a caa le i?»
ke Jesu yedi o: «A kan fidi ŋɔdi min caa naani, yogu
baa yaa kaa» 37 ke Pieri ŋmiani o: «N yonmidaano be
n cedi ke n kan fidi ki ŋɔdi a mɔla ne? Li yaa buali
ke min kpe a po, n ye. 38 ke Jesu ŋmiani o: «A baa
kpe n po? I mɔni yeni i mɔni min maadi a; a ba nia
taalimataa kaa ki bani nni ke-kokolo daa ki buudi.

14 Ke Jesu yedi: Daa ŋmadi mani yanmaka, i ya dugi
u tienu po yin ya dugi n mɔ po. 2 N baa deni pia
li yiali boncianla, li ya bo ki tie mɔni n bo kan yedi
kin b gadi k ban cegni li yiali i po. 3 K guani ki tugi ki
lan fidi mini nye naani, i mɔ n ya ye li kani. 4 I bani ya
sɔnu ki n caa. 5 Ki Toma yed'o; “yomdaano, tiki bani
ŋani caa naani; ledi ki ti bu bandi u sanu?” 6 ki Jesu
yed'o: “N tie u sɔnu, i mɔni, limiali, nulo kan fidi ki
baa baa kani kiki tɔgini n kani. 7 I ya ban nn, i bani n
Baa mɔ, mɔla mɔ i band'o ki goa la'o. 8 Ke Filipi yed'o:
“Yomdaano, waant'i Baa, ki lan dagidi ti “. 9 Ke Jesu
yed'o: Filipi, min waagi yeni maama yeni ki a goa sua
ki a ki bandin nni? 10 Da maali mani ke n ye n Baa nni
ke n Baa mɔ ye n nni ka? Mi maama yua ke n maadi
ne ki tie mi buana ka, ama Baa yua yenni yeni'n sua o
tuona. 11 Daa mani nni ke n ye Baa nni, ke Baa mɔ
ye nni, bii ya du mani n po kitɔgini; n tuona po. 12 I
mɔni yeni'i mɔni, n maadi, yua du n po, b tieni ya
tuona n gbengi ki cie min tie yaali nne kelima n caa n
Baa po. 13 yaali kuliki bu mia n yeli po, n bu tieni

kilan fidi binuba n bandi ke tienu bijuan o biju nn. 14
I ya mian nni yaali kuli n yeli po, n bu tieni. 15 I ya
buan ni, yin cəlni n lanbona. 16 N bu mia Baa, ki wan
te ni todikaa bieno, yua baa tundi ki ye yeni, (aiōn g165)
17 mi tagima yeni i məni. ŋanduna kan fidi gao kelima
o ki nua'o, k goa ki ban'o. 18 N kan ŋaai i baba kaa, n t
b guan ni. 19 Li ya suli waamu, ŋanduna niba ji kani
la'n. Ama yimba wani bu la'n, kelima min baa fo yeni,
i mə baa fo. 20 Li daali ke i bu bandi ke i ye n Baam, ki
yen nni, ki mə ye i nni. 21 Yua tuo ke goa mi maama
ki cəlni, wani n bua'n. N Baa baa bua li daano, ki n mə
buali daano. N bu legdi ki waano min tie yua. 22 Lani
ke suda bual'o (li ki tie Suda Iskariyoti kaa?). Be ya po
i ke a bu legidi ki waani a baa, timba n la'a, ke a nan ji
kan waani a baa ŋanduna yaba? 23 Ke Jesu guani ki
ŋmian'o: Yua bua'n, u baa kubi mi maama. N Baa baa
bua'o. Min yeni n Baa u kani ke yaa yen'o. 24 yua ki
bua'n, u kani kubi mi maama. Min yedi yaali ne ki
tien yuli po maama ka. N Baa yua sən'nni yaali. 25 N
yed'i li kuli ne ka daa ye yeni. 26 M tag yama yua tie i
todika, ke n Baa bua sono n yeli po n t an bu waani
bonlikuli niimn. 27 N bu cabi yin ya ye laafia. N ki
tieni nani ŋanduna yaabi n tieni yeni kaa. Daa ŋmadi
mani i yama, da jie mani pu. 28 N tua i gbaadi min
maad'i kin caa yeni ama ki goa bu guan nni i kanaa? li
ya bosua ki buanni, min yedi ki n caa n Baa kani, i bo
baa ye li pamanlinni kelima n Baa yabi ki cie nni. 29
N tuad'i ki yedi məlane kili bona daa k tieni, ki li ya
t tieni yin tuo ki gaa yeni i məni 30 N ji kan maadi
maacianma yeni yi kelima, ŋanduna ne yikodaano ba
pundi, waa pia paalu n po, 31 Ama, ki fidi ŋanduna
ń bandi ke n bua Báa, n tieni nani Báa ń bili ke min
tieni maama i. Cedi mani tin fii ki siedi ne."

15 Mini n tie ku daaməngu tiimənbu, ke n Báa tie
o kuandaano. 2 O pedi ya benli n tuugi yeni nni,
kaa luoni kuli, ki gbadi ki ŋanbdi ya benli n luoni, lan
fidi ki ŋanbi ki loni. 3 I ji ki pia jəgindi kelima min
maadi yi ya maama po. 4 Ya ye mani yeni nni ke n mə
ye yeni yi. Nani benli baba ń kan fidi ki loni, kaa tuugi
yeni tibu, lanwani ii, i mə kan fidi ki loni, kase ke i
ye yeni nni. 5 Mini n tie ku daaməgu tibu ke i tie a
bena. Yua n ye yeni nni, ke n mə ye yeni o o ba loni
boncianla, kelima N yaa ye, i kan fidi ki tieni libakuli.
6 nilo yaa ye yeni nni, bi baa lu o nani li benli yeni,
wan kuodi, bi baa gandi a bena, ke lu o muu nni, ŋan
cuo. 7 I ya ye yeni nni, ke n maama mo ye yeni yi, mia
mani yin bua yaali kuli yi ba laa. 8 I ya luoni boncianla
n Baa ba baa ti kpiagidi lan waani ke i tie n ŋədikaaba.
9 Nani ti Baa n buadi nni maama nmo buadi yi. Ya ye
mani n buama nni. 10 I ya kubi n maabilkaama, yi ba
ye n buama nni nani min kubi n Baa maabilkaama,
ki ye o buama nni yeni i. 11 N Maadi yi ya bona ne
kuli, ke n pamanli n ya ye i niinni, ke i pamanli ń gbie
ki dudi. 12 N maabilkaama tie, ke yin ya bua i lieba
nani min bua yi maama yeni. 13 Nilo ki pia buacianma
ki cie ke wan lu a miali o dənlinba po. 14 I ya tie a
bona nani min bili yi maama, i baa tie n dənlinba. 15
N ji kan ya yi yi n naacenba, kelima o naaciemo ki
bani o canbáa ń tie yaali. N yini yi n dənlinba kelima,
min gbadi yaali n Baa kani, n cedi ke i bandi. 16 Yinba
ka lugdi nni, ama mini n lugdi yi, ki səni yi, ke, ke
yin gedi ki loni a luana, ke li luana ń ya bii ye. Ke
yin ba mia yaali kuli n Báa kani, n yeli po, o ba teni
yi. 17 Min bili ke yin ya tiendi ya bona tie, ke yin ya
bua i lieba. 18 ŋanduna ya nani yi, yin ya bani ke bi
tuodi ki nandi mini yo, ki fidi ki nandi yi. 19 I ya bi tie
ŋanduna yaaba, ŋanduna bi ba buadi lanbuali maama.
Ama yin ki tie ŋanduna yaaba yeni, ke mini n lugdi yi
ŋanduna nni yeni, lanyapo i ke ŋanduna nani yi. 20 Ya
tiani mani min maadi yi ya maama, 'Naaciemo ki cie o
canbaa.' Bi ya waani nni fala, bi ba waani imo fala; bi
ya cəlni n maama, bi ba cəlni i yaama mo. 21 Bi ba
tieni yi lanya bona kuli, n ya yeli po, kelima baa bani
yua n səni nni. 22 N ya bo ki cua ki maadi ba, bi bo
kan ya pia biidi, ama, məlane, bi ji kan baa sugli bi
biidi po. 23 Yua n nani nni, nani n Baa mə i. 24 N yaa
bo səni ya tuona ke obakuli kan fidi ki səni bi siiga, bi
kan ya bo pia biidi, ama məla, bi la likuli, ki nandi
mini yeni n Baa kuli. 25 Bi tieni yeni, ke yaali n diani
bi yikodi nni ń tieni ki dudi i, 'Bi nani nni fanfanma i.'
26 O candaano, min ba səni yua wan ña Baa kani, wani
n tie ya məməni Foŋanma yaama n ña Baa kani ya
cua, o ba tieni kasiedi n po. 27 I mə tiendi kasiedi n
po, kelima i bo ye yeni nni hali mi cilma.

16 n wangi laa bona kuili ke lan ti tua yi po tan
tuudi kaali. 2 bi ba ti ñani libalimaama bangima
diena nni uyogu kpendi ke yua n baa kpa yi baa nua ke
o tuuni tuonŋanli UTienu po. 3 o baa tiendi lanbona
kuli kelima waan bani Ba bi mini mo 4 n maadi yi
lanbona, ke li yoginu yaa ti cua yin tiadi ki den tuodi
waani yi li kuli. den ki yidi yi cincinli yogu kelima n
den ye yni yi. 5 n ca yua n den səni nni kane ama yi

niini nni ba yendo ki buali nni a caa le? 6 yi pala gbie
yeni li pabiidili kelima n waani la. 7 li sieni waamu n
baa yedi imɔmɔni: “li baa ŋani yi po yeni mini gedi,
kelima n yaa gedi oTodika kan cua yi kani ama n yaa
gedi n baa suano yi kani. 8 yua n ba fiali ti nunsiidi
yeni yaa cua yaa yoginu li baa tie yaalidigu ŋanduna
yaaba po. ti tuonbiadi po, mi teginma po, yeni ti buudi
po, 9 yaala n tie ti buudi po, kelima bi ki daani nni, 10
yaala ntie miteginma po, kelima n ca Ba po ki kaa
go laadi nni 11 yaala n tie tibuudi po kelima n jia
ŋanduna bado ti buudi. 12 n pia mi maama boncianla
ki bua ki maadi yi, ama yi kan fidi ki gbadima moala
ne. 13 yaa yoginu ki moamoani fuama yua baa cua o
baa ŋmagidi yi imoamoani bonla kuli nni. kelima o
kan yaa maadi oyuli po maama ama wan gbadi yaali
kuli o baa yedi yi libona kul; i ki go waani yi yaa bona
n baa cua. 14 o ba kpiagi n yeli kelima o ba ta yaa
bonla ki n pia yeni kuli ki yaa wangi yi. 15 nBa n pia
yaala kuli tie n yaale. n yedi ki fuoŋanma baa cua ki
ga lin bonla kuli ke lan yaa tie n yali ke o wangi yi. 16
li yaa pugini waamu, yi kan la nni, li go yaa pugini
waamu yi ba la nni. 17 o ŋɔdikaaba tianba den yedi
bilieba, wan yedi ti yaala yeni li tie be. li yaa pugini
waamu yi kan la nni li go yaa pugini waamu yi baa
la nni kelima n ca nBa po? 18 lanwani bi den yedi
omaadi be yaa maame ki yedi li pugini waamu? tinba
ki bani wan maadi yaala. 19 Jesu den nua ki bi pia i
buali ki bua bualo. ke o yediba yi bua buali nni min
yedi yaala, li yaa pugini waamu yi kan la nni li yaa go
pugini waamu yi ba la ni? 20 i moamoani yeni i moani
n maadi yi. yi buudi ki go fabini ama ŋanduna wani
yaa po li baa tie pamanle yi baa laadi li paboanli ama
yi paboanli baa lebidi ki tua pamanli bonla. 21 li tie
nani yaa pua n ye fala nni omadi yoginu yaa pundi
ama wan laa yaa fala yeni o mali yaa yoginu o kan go
tiadi o fala yeni po. yeni wan mali ki bipanga ŋanduna
nni. 22 yinba mo yi pala boandi ŋanduna po ama yi ba
guani ki la nni yi pala mo baa ye li pamanli nni, nilo
ba kan fidi ki fie laa pamanli. 23 laa daali yi kan buali
nni buali ba kuli imoamoani yedi li yaa tie yi mia n Ba
yaala kuli n yeli nni tieni la. 24 hali lan yoginu yi daa
mia li ba kuli nyeli nni, mia mani yi baa ba ke yi pala
n mangi. 25 n maadi yi lan kuli yeni mikpanjama ama
uyogu cuoni n kan maadi yeni mi kpanjama ama n
baa maadi yeni cain hali ki li yieni nani n Ba n waani
maama. 26 Li daali yi ba mia yaali kuli n yeli po, mii
yedi ke n ba jaandi ti Ba yi po; 27 Kelima Ba wan bua'i
kelima yi bua nni. kelima i daani k n ñani Ba kani ki
cua. 28 N ñani Ba po ki cua ŋanduna n ni; ke go ba ña
ŋanduna nni ki guani n Ba po. 29 Bi ŋɔdikaaba den
maadi: mɔla a maadi ke li yendi ti po, naa go maadi k
li pia galima. 30 Mɔla ti bandi ka bani bonli kuli ke
ŋaa go bua buali ba kuli lan bonli po, ti daan ke a ñan
UTienu kani ki cua. 31 Jesu de guani ki yediba: i daan
mɔlaa? 32 Diidi o yoginu pundi, nn li pundi ki gbeni
mɔ ko, i ba yayadi ki kuni yua kuli o den po, i ba ŋaa n
ni n bebe ama mii ye n bebe kelima Ba ye yen nni. 33
N maadi laa bonla ki yi fidi ki ba mi yanduanma n ya
po. Li ŋandunli nni, i ba pia a maba ama yin paagi yi
ba: n paadi li ŋandunli.

17 jesu n den maadi lan bonli kuli yaa puoli po, o
den yaadi ki noanli tanpoli ki yedi: «NBa uyoginu
pundi kpiagi ABijua ki Abiga mo n kpiaga 2 ki kuli tie
nani ŋan puni nni li bali bini saaliba kuli po maama
ke min pa ŋan puni nni yaaba kulu yaa miali n kan
gbeni. (aiōnios g166) 3 yaa miali n kan gbeni tie ke ban
bandi fini yua bebe yua tie UTienu moamoani, yeni
ŋan soani yua Jesu kilisiti (aiōnios g166) 4 n kpiagi a,
ki tinga po, n gbeni ŋan den puogi nni yaa tuonli. 5
moala n Ba ke min fidi ki ba yaa kpiagidi ke n den
cindi ki pia hali ke ŋanduna daa tagi. 6 n teni ke ŋan
den ñani yaaba ŋanduna nni ki puni nni yeni bandi
Ayeli, bi den tie a yaa yaaba ke a den puni nni ba
bi kubi amaama. 7 bi bandi moala ke ŋan puni nni
yaala kuli ñani akani. n teni ba amaama yaama ke a
teni nni, bi gaama ki daani ke bani ki ñani a yaa kani
ki cua, ke fini mo n den soani nni. 9 n miadi a, ŋan
puni nni yaaba po, laa tie ŋanduna yaaba po ka ke n
miadi a, kelima bine tie ayaa yaaba. 10 yaala kuli n ye
niini nni ye amo yaa niin nni, ŋan pia yaala kuli mo
tie nyaa yaale n pali mani li po. 11 mini kan yaa ye
ŋanduna niini nni, ama, bani wani baa ye ŋanduna
nni kelima n kpendi a kani, Ba yua n gagidi ki ŋani,
kubi ba Ayeli po. yaa yeli ke a puni nni ke ban tua
yendo. nani mini yeni fini, n tie yendo maama 12 Min
den yenba ya yoginu, n den kubiba ŋan den pun nni
ya yeli yeni, den kubiba ba ki bi siigin nni yendo ki
bodi, li ya ki tie ya biga ba bodi yaa ka, ke lan gbieni
i diani n den maadi yaali. 13 Mɔla n kpendi a kani,
ama n den yedi lani, yali ki da ye yenba, ki min fidi ki
paa'ba n pamanli kuli. 14 N pun'bi a maama, ŋanduna
niba nanba kelima bi tie ŋanduna yaabi. Nani n mɔ n
gɔ ki tie ŋaqnduna yua maama 15 Mii miadi'ŋa ki ŋa

ñanba ŋanduna ne ka, ama ki ŋan kubiba yibalo kani.
16 Nani min ki tie ŋanduna yua maami, ba mə kɔ ki tie
ŋanduna yaabi yen. 17 Gagidi ki ŋanbiba i məməni nni
kelima a maama tie məməni. 18 Nani ŋan den sɔni
nni ŋanduna ne maama, n mə ko suani'ba yeni. 19
N gagidi(n kuogi) n yuli kelima bi ya po, ke ban mə
ko n gagidi bi ba i məməni nni. 20 M ii jaandi ban
beba ya po ka, ama yeni yaabi kuli ba te tuo ki daani
nni kelima bi ya maama po. 21 Ki bi kuli n fidi ki tua
yendo nani fin n baa n ye n nni maama, ke n mə ye a
n nni. N miadi'ŋa ki ban mə ko n ya ye ti n nni, ke
ŋanduna yaaba n gaa ki fini n suan nni 22 N punba
ŋan den pun nni ya kpiagidi, ki ban fidi ki tua yendo
nani fin yeni mini n tie yendo maam. 23 Min ya ye bi
ni nni, ka ye n ni nni, ki ban fidi ki tua yendo i məni.
ke li ŋandunli n bandi ka den sɔn nni ka bua'ba ya
buanma buolu kan bua nni. 24 N baa, ŋan pun nni
yaabi yeni, n bua ban ya ye min ye naani kani. ki ban
fidi ki ya nua n kpiagidi yaali ka den pun nni. Kelima
a den bua nni hali ki ŋanduna da ke ye. 25 Baa yua
tiegi, ŋanduna ki bani'na, ama min wani n ban'na
yeni yaabi kuli n bani ka sɔn nni. 26 N cedi ki bi bandi
a yeli, n gɔ baa tiendi yeni ki ŋan pia n po ya buanma
n ya mi nni, ki min ya ye bi ni nni.

18 Li puoli po ki jesu guani ki lebidi sedlon naani
ko bo kuo o goligun nni yeni o ŋɔdikaaba. 2 JIIda
yua bo ba kuado, bo bani lan kani, kelima jesu den
m, aani ki kua lan kani yeni o ŋɔdikaaba. 3 Jiida bo
yeggi yeni, sijenba yeni bi canba nba yabi den kpa bi
niba ki pugini Falisien nba, ke bi kubi a fida, togisi
nba yeni ti tondaadi. 4 Nani jesu n bani ya bona ba
tieni yeni ko nagini ki maadi: yi kpaani ŋmaa i? 5 Ki
bi ŋmiani: Nasalete jesu, ki jesu yedi'ba: min n ye”
jida yua bo kuadi jesu bo ye sejem nba. 6 ko ŋmian'ba
“mini n yeni” ki bi kuli lebidi ki ba puoli po tinga
nni. 7 ko pugini ki buali'ba: “i kpaani ŋmaa i?” ki bi
ŋmiani: Nasaleti jesu” 8 Ki jesu ŋmianbiba: “n tuodi ki
maadi ki mini, lani, yi cabi yaabi ne ki ban ya caa,
li ya tieen ki kpaani mini. 9 Ne kuli den tieni ki lan
fidi o maama n sɔni li tuonli. ŋaa ten nni ya niba, ba
yendo ki bia bi siiga nni. 10 Lani ki simə piali ñani o
jugi o tuagun ki cua ki jia o dindacianmo tuonsɔnlo
tubili jienu po, Bi bo yi li tuonɔnlo Malkist. 11 Lani ki
jesu maadi piali: “guani ki ŋuuni a jugi o tuagun nni,
n ki dagidi yeni min la n ba n ten nni ya fala ya?”
12 Lani ki Jifnba liiga yabi yeni sijem nba cuo jesu ki
lol'o. 13 Bi bo gadi yeno Ann yua bo tie Kaifi cuado
kani, li binli kaifi den tie yua kpa bi niba. 14 Li den tie
ki wan n den yedi jufnba ki li ba ŋani ke nido n kpe bi
niba kuli po. 15 Simɔno piali den ŋua jesu, yeni ŋɔdika
tianu. O den tie ya ŋɔdika ko padicanmo bado bano, o
den kua yeni jesu o padicianmo bado lojagu nni, 16
Ama Simɔno piali den se niin ni buliñɔbu kani. Lani
ke ya ŋɔdika ke ko badicianmo yudaano den ñani ke
maadi yeni ya pua den gu o buliñɔbu teni piali kua. 17
Lan wani ya pua n den gu o buliñɔbu yeni den yedi
piali: “naani a mə gɔa tie o jua ne ŋɔdika kaa? “ko
guani ki yedi: “mii tie'o”. 18 Bi puobi yabi den gu den
taani ki se ki yel o mu li kani, bi den ta ti daadi ki
cuon o mu ki yel kelima ti wadi den ye. Pial mə kɔ
den ye yenba ki se ki yel yen bani. 19 O kopadicianmo
yudaano den buali jesu yaali n tie o ŋɔdikaabi po yeni
o banginma po. 20 Jesu den ŋmiano: “den maadi asala
nni ke laa tie wuolin nni ka. N den bangi daali kuli li
balimaama bangima diena nni yeni li jaandielin nni
jufinba yen taagi naan kani. Mii den maadi wuolin
nni. 21 Be ya po i ki buali nni lan ya buali i? Yi buali
yaabi n gbadi n maama”. 22 Jesu n den yedi lan ya
bonla i, mintiel yudaano yendo yua n den se yeni den
pua'o “. Bi ŋmiandi yeni o padicianmo?” 23 Ke jesu
den guani ki ŋmiano: “li ya tie ki maadi ki tudi, ŋan
waan nni yaali n tie bonbiili, ama li ya tie ke n maadi
ki cuobi, be ya po kan puan nni?” 24 Anna den cedi ki
bi gedi yeni jesu o padicianmo bado Kaifa kani. 25
Piali den ye li kani ki yeli o mu, lani ki bi bualo: “a mə
ko ki tie bi ŋɔdikaaba siigin ne yua kaa?” Ko nia ki
yedi: “laki tie yeni.” 26 O kopadicianba bado naciemo
siigin ni yendo, yua n den tie ninja yeni piali n den jia
yua ya tubili yeni den yedi: “mii bo la'ŋa o gogidigu
yen'o?” 27 Piali gɔa den nia ki pugini ki li yoginu ko
kotogu buudi. 28 Bi den gedi yeni jesu Kaifa deni o
bujia kaanu. Li tie o siŋapanpangu, bani bi ba kan
den kua o bujia kaanu kani ki ban da jɔgini bi ba ki
ban fidi ki je Paki jiema. 29 Lani ke Pilat den ñani ki
den buali'ba; 'o jua ne maam tie bee ki kub'o?” 30 Bi
den guani ki ñian'o: “o naa jua yaa bo den nibiado ti
kan bi cuo'o.” 31 Pilat den ŋmianba: “ta'o mani yinbi
yanba ki juagu ti buudi ke ŋɔdi nani li balimaama n
tie maama.” Bi den yedi Pilata: “ti balimaami ki cabi
tin cuo nilo ki jua o buudi ki cuo ki kpagu.” 32 Bi den
yedi yeni ke jesu maayedikaanma n kua, nani wan den
waani ko ba kpe ya kuumi. 33 Lani ki Pilati den guani
ki kua o bujia kaano kani, ki den yini jesu ki bualo:

“fin n tie jufinba badicanmo? 34 Jesu den ŋmian'o: “a
buali laa bualo a yuceli po bii li tie ki ban mia'ŋa ki
ŋan buali yeni?” 35 Pilata den bualo: “n mɔ tie jufi yo”
A buolu yaaba yeni bikopadicianma n cuo'ŋa ki cua
ten nni. A tieni bee? 36 Jesu den guani ki ŋmiano: “n
dienma ki tie ŋanduna ne yaali ka, li ya bo tie yeni n
naacenba bo ban kɔni ki gaa nni jufinba kani. Mɔmɔni
n dienma ki tie ŋanduna ne yaanma ka.” Pilata den
bualo: «lanwani a tie badiciamo yo?» o den guano fini
aba yedi ke n tie badiciamo li tie lani yaa po yo ke
n cua ki mali: “li ya sanu nni k n cua ŋanduna nni
ke min fidi ki tieni sieda i mɔmɔni po, ki yaabi kuli
n tie i mɔmɔn yaaba n cengi n nialo.” 38 Pilata den
yed'o: “be n tie i mɔmɔn?” wan den yedi lani, o den
ñani ki gedi jufinba kani: “ki yedi, mii la o ja n tieni
yaali ki li bia. 39 Kelima li tie bogidili ke ŋan luodi
dansaligi yendo ke ten'ti Pak jaanm ne. Lan wani yi
nan bua ke min faabi yi po jufinba bado bii?” 40 Ke bi
go taandi ki maadi: “laa tie lan jua, ama Banabasa” Ke
sua banabasa den tie nikpalo.

19 lanwani Pilata den ta Jesu ki teni Sojenba ki bi
pua o agbana. 2 Sojenba den ta i konkoni ki piani
ke li tie nani OBado fogilga yeni ki yilini Jesu yuli po,
ki go lano gaali moangu. 3 bi den cuoni o kani ki tua
ti fuonda fini jufinba Bado, bi go den pabino. 4 li yaa
po, Pilata den guani ki ñano ku niwuligu kani ki yedi
ba yi laa n baa guani yi nilo yeni yi baa bandi ke mii
la ke o, pia tagili ba kuli. 5 Jesu den cua bi kani ki
yili i konkoni fogiliga ki go la ku gaali moangu, Pilata
den yedi ba noanli mani o joa nna” 6 bi salayidka
cianba yu danba yeni Aminteela yudanba n den la
Jesu bi den tiani kpaa ki tabino lidapoanpoanli kpaa
ki tabino li da poanpoanli po kelima mini wan ki la
wan tieni yaa biidi yaala n pundi ban cuo o. 7 Jufinba
den guani ki yedi o, tin wai pia li bali maama ye ma
laa balimaama mo yaa po, ki li bili li pundi wan kpe,
kelimao yedi ke o tie UTienu bijua. 8 Pilata n den
gbadi lan bonla ku je jiegu den pugini. 9 o den guani
ki kua u bujia kaakaanu kani, li yoginu Jesu naa den
ŋmiano maama ba kuli. 10 lane kei Pilata guani ki
bualo a kan ŋmiani nni li ba bii? ŋaa bani ke n pia
yaa bali ki fidi ki gaa ŋa bi ki teni ban kpa ki tabina?
11 ki Jesu den guani ki ŋmiano ŋaa pia bali ba n po
li yaa den tie ke li cabi tanpoli po. li tie lani yaa po
yo ke yua n cuo nni ki tena tieni ti tuonbiadi gi cie
ŋa. 12 wan den guani ki ŋmiano laa maama po, Pilata
den kpaani wan ŋa o, ama Jufinba den tiani tiani ki
yedi o, li yaa tie ke ŋa onilo na ŋaa tie Sesa doanli” 13
Pila n den gbadi laa maama o den ñani Jesu niin po u
bujakaanu kani ki kali o kpali po ban yii yaa kaanu
Pave, ama Ebilu nni bi yi u Gabata 14 li den tie ya daali
ki bi baa bogini mi faabima jaanma daali, ki bua ki
pundi kudi piiiga yoginu Pilata den yediba diidi mani
yi bado yeni” 15 ki bi tiani hali foagima foagima, kpaa
ki tabino, Pilata den yedi ba: yinba yi ba n kpaa ki
tabi yi bado? bi kopadicianba canbaan ba den guani
ki ŋmiano tinba wani naa pia badi tiano se Sesa yaa
ka 16 lanwani Pilata den cabiba ke ban ban kpaa ki
tabino li dapoanpoanli po. 17 lane ki bi taa Jesu ki
ñano cancanli ki bugino li dapoanpoanli ki teli ban
yi naani (crame) Ebilu maama nni ki yi goligota. 18
bi den kpaa ki tabino lidapoanpoanli po, yeni nibilie
yendo o jienu o tiano mo o ganu po. 19 Pilata mo den
diani idiani ki tabini li dapoanpoanli po ki yedi one n
tie Nasaledi, jsu Jufinba bado. 20 yaa Jufinba n den
pendi ki cogi idiani yeni bi den yabi kelima ban den
kpaa ki tabini jesu lidapoanpoanli po naankani ki den
foagi yeni udogu nni, bi den diani li diani Ebilu, Laten,
yeni Gileki. 21 bi kopadicianba yudanba yeni Jufinba
den yedi Pilata, da diani ki jufinba bado ka ama ŋan
diani o den yedi mini n tie jufinba bado. 22 pilata den
guani ki ŋmiani ba mini n diani yaala n diani lane. 23
Aminteela n den kpaa ki tabini Jesu lidapoanpoanli
po, bi den ta o tiadi ki boagidi kaani na, ke toatielo kuli
ga kaan yendu, yeni o gaaligu yaagu n tie cabiyenli
ki lugi yeni igaali otanpolo yeni gu tinga kuli. 24 li
ŋamu po Aminteela den yedi bi lieba tin da padigu
ama tin toa tiatia ki bandi yua n baa di. li kuli tieni ki
baa gbieni yi diani n den maadi yaala kuli, bi boagidi
n tiadi bi ŋmiali nni ki toani tiatia nliadiciangu po. 25
Bi toatieba den tini lan bonla kuli, Jesu na Maliyama
yeni o naa waali kilopa yua nden tie pua Maliyama
yeni Magidala yua maliyama laa puoba den se Jesu
dapoanpoanli kani. 26 yaa yoginu ke Jesu den la ona
yeni wan bua yaa ŋoadika ke o, se yeno o den yedi
opua na noanli abijua nna. 27 o den yedi oŋoadika
yeni noanli anaa, li yoginu o ŋoadika yeni den ta ki
kuno o denpo. 28 li puoli po jesu den bandi ki libonla
kuli tieni ki dudi moala nani idiani n den yedi yaala
Jesu den yedi ba n bua ki ñu. 29 o ñin bogu den se
ki gbie yeni mi ñinmiligima ki nagi li kani bi den
ta ucietuogu tuuni ku lanba foagidigu ki ñua min
ñinmiligima nni ki duoni o ñoabu kani ke wan ñu. 30

jesu n den leni mi ñinmiligima o den yedi li gbeni
o den tibini o yuli ki cabi o naano ki kpe. 31 li den
tie li bogidili daali ki baa fandi mi fuodima daali ki
Jufinba ki den bua ki bi tinkpiba n yaa kpaa ki taabi
adapoanpoana po mi fuodima daali yaala n moani bi
po, jufinba den gedi ki ban mia Pilata ke ban kuakua
ban kpaa ki tabini yaaba adapoanpoana po taana ki
ban kpe ban jiini bi gbanandi. 32 A minteela den cua
ki pua ki koani cincili yua, taana ki tuani o lielo mo
yaa taana bani yaaba nden kpaa ki taani yeni Jesu 33
ban den pundi jesu kani bi den sua ke o kpe ki li waagi
baa den koani o yaa taana. 34 li yoginu minteeli yendo
den coagi jesu logili li kpaanli mi soama yeni mi ñima
den ñana li kani. 35 yua n den la yeni n wangi sieda o
sieda yeni tie moamoani ki ban fidi ki mo daano. 36
lan bonla kuli den cua ki diani n den yedi yaala kuli n
tieni ki dudi o kpabili ba yenli kan kua. 37 idiani tiami
go yedi bi baa la ban den mu yua yaa logili. 38 lan
bonla kuli n den pendi Josefi yua n den tie Alimate
dogu nilo ki tie Jesu ŋoadika ŋa siili nni ama ki nan
jie jufinba den gedi ki mia Pilata wan punba ban taa
Jesu gbanandi Pilata den cabo Josefi den cua ki ta
o gbanandi. 39 Nikodema yua n den cua Jesu kani
ku ñiagu mo den cua Josefi kani ki kubi mili tulale
badiga ki li ŋmadi yeni Alowe ki li kpiagu baa yaa tie
nani kobiga. 40 ban den ta Jesu gbanandi ki yieno mi
kuuma tiadi ki ŋanbi ki fino nani Jufinba bogida n
den buali maama bi ku piili po. 41 ban den kpaa ki
tabino naani ku gogidigu den kuu li kani li gogidigu
den pia li ka kuli yaali n daa piini kpiemo. 42 kelma
lan de tie jufinba bogidili daali ki li ka kuonli mo den
koabi li kani bi denta bi den ta Jesu ki duano lien nni.

20 Laadi o dacincinli daali o siŋapanpangu ki sua
ki li da biigi, Maliyama Makidala yua den gedi
li kakuli po, bi den la ki li tanli biid li kakuli ñəbu
kani. 2 Yeni ke bi san ki gedi Simɔ piali po yeni ya
ŋədika ki jesu buo'o yeni, o den yediba: “bi ñani ti
yonbidaano li kuli nni, ti bani ban bil'o naani. 3 Piali
yeni o ŋədika lielo den ñani ki gedi li kakuli po. 4 Bi
kuli den taani ki sani, ama ko ŋədika lielo den siani ki
cie Pial ke kpia ki9 pundi li kakuli kani. 5 O den guani
ki diidi lien nni, o den la kadinga ki li bili tingin,
ama waa den kua lien nni. 6 Simɔ piali den yuandi ki
cua o puoli, o den kua li kakulin nni. ko la kadinga
ki li bili tii po. 7 Yeni ya cabili n den fini o yuli, laa
ya cabili ki den ta yeni kadinga ama li den pəbi ki
bili kaan tianu. 8 Yeni ko ŋədika lielo mə den kua,
wan yua n den kpia ki pundi li kakuli kani. O den la
ki daan. 9 Kelima hali yeni ti ye ya yoginu baa den
ba ki bandi i diani n yedi yaali jesu po ko ba fii bi
tikpiiba siigin. 10 Bi ŋədikaaba den guani bi diedi po.
11 Lan ya yoginu, Maliyama se niin ni li kakuli kani
ki buudi; wan den buudi ya yoginu, o den tibini ki
diidi li kakulin nni. 12 Ko la Meleki bonbilie ke bi la ti
tiapiendi ki ka, yendo li yuli po o lielo m ɔ a taana po
naani ki jesu gbannandi den dua. 13 Bi den yedo: “o
pua, bee ntieni ka buudi i?” Ko ŋmian'ba: “kelima bi
ñani bi yonbidaano, mii bani ban bilo naani. 14 Wan
den yedi la ya bonla, ko ŋmagidi ki la jesu ko se li
kani, ama waa den bani ki li tie jesu. 15 Jesu den yedo:
“o pua be cedi ka buudi? a kpaani be? “O den mali ki
li tie o gogidigu daano, lani ko yedo: “canba li ya tie
ki fini n ta'o, wan nni naani ka duan'o min gedi ki
tug'o.” 16 Jesu ŋmian'o: “maliyama “ko ŋmagidi ki
maad'o Eblu maama nni ki yedi: “Adabbuni” li niinmin
tie “canba” 17 Jesu maadi: “da si nni kelima n da ki
doni n ba po, ama gedi n ninjaba po ki ban yedi'ba
ke n ba do ki gedi n ba po yeni yua n tie yi mə ya
ba. N baa leni imə ya baa. 18 Magidala Maliyama den
cua ki waani ko la o yonbidaan, ki wani nyedo la ya
lanbona. 19 Li daali yenjuogu i, li daacincinli laado
nni, ya yoginu ka buliñɔna kuli den luo bi ŋədikaaba
n den ye naani kani kelima bi den jie jufinba, jesu den
cua ki sedi bi siigan nni ki yedi'ba: “mi yanduanma n
ya ye yeni” 20 wan den yedi laa bonla, o den waani ba
o niiyeni ologili yaa yoginu ke o ŋədikaaba den la ti
yonbidaano bi pala den mangi. 21 Jesu go den yediba:
“mi yanduanma n yaa ye yeni yi, nani n Ba n sɔni yeni
n moko suani yeni. 22 Jesu n maadi ba ki gbeni kwe o
piebi po ki maadi ba, gaali mani fuoŋanma. 23 yaa
daano kuli ki baa di sugili o biidi po o biidi ba biini,
yaa daano mo ke kan di sugili o biidi po biidi mo kan
piini. 24 ke Jesu go pugini ki maadi “ke mi yanduanma
n yaa ye yeni yi, nani nBa n sɔni nni n moko suani
yene.” 25 Jesu n maadi ki gbeni, kee o piebi bi po
kimaadiba gaali mani fuoŋanma, yaa daano ke yi baa
di sugili o biidi po o biidi baa piini ya daano mo ke
kan di sugili o biidi po o biidi mo kan piini. 26 dana
nii puoli po oŋədikaaba den ye deni nni ke Toma ye
yeni ba: li yoginu ke agana kuli lo, ke Jesu ba ki sedi bi
siiga nni ki maadi: “mi yanduanma n yaa ye yeni yi.”
27 ki pugini ki maadi Toma nagini yeni a nubili, ki
diidi n nii, ki nagini yeni anubili ki sii n logili, da tami

nnpo ya daani nni.” 28 Toma den ŋmiano ki maadi: “n
yonbidaano tie n Tienu”. 29 ke Jesu maado kelima
alaa nni ki daani nni, li pamanli ye yeni yaaba daani
kki laa nni. 30 ke Jesu go tieni mi banma boncianla
oŋɔdikaaba siiga yaa banma n ki diani yaa tili ne niini
nni. 31 ama li bona den diani ke yin fidi ki tuo ke Jesu
tie Kilisiti, UTienu Bijua, yeni yi daani yi baa pia li
miali o yaa yeli po.

21 Lani ń pendi, Jesu go legdi ki waani o bá o
ŋɔdkaaba Tiberiyad mɔgli kunga. Wan den waani
o bá maama n ne. 2 Siimɔn Pieri, Toma, ban yi yua
Didim Natanayel, Galile nni Kaana yua, Sebede bijaba
yeni Jesu ŋɔdkaaba bilie den taani ki ye 3 Siimɔn Pieri
ń maadi ba: “N ba gedi u jankpaanu.” Ban yedi o: “Ti
mo ba yegi yeni a ki gedi.” Ban ñ ki kua ku ŋadgu.
Li daali, ñiamungu baa cuo pu. 4 Lan fandi, ke Jesu
ye gbangbanli li jaali po; ama ke bi ŋɔdkaaba ki bani
ke li tie wani Jesu i. 5 Jesu ń maadi ba: «A bila, i ki
pia bonjekaali i? Ban jiini o: “n n “ 6 Wan maadi ba:
«Lu mani i taalu ku ŋadgu jienu po, i ba cuo.» Ban lu
nani wan maadi maama, ki ji gbali mi dadima, kelima
i jami den yabdi. 7 Jesu ń den ŋanbi ki bua ya ŋɔdkaa
ń maadi Pieri: O Diedo i! Siimɔn Pieri ń bandi ke li tie
O Diedo, wan la o liadli, ki ñagni gbanñagdigu, kelima
o den ye benbili i. ki baa mi ñima nni 8 Ya ŋɔdkaaba n
sieni ń nagni yeni ku ŋadgu, ki dadi u taalu ke u gbie
yeni i jami, kelima bani yeni li gbangbanli ji den tie
nani nuukpanduna kobilie yeni. 9 Ban ñani ki doni
gbangbanli, ke bi la ke a mukuana co, ke i jami ye o
mu nni yeni kpanu. 10 Jesu ń yedi ba: «Cua mani yeni
yin cuo ya jami waamu na 11 Siimɔn Pieri ń kua ku
ŋadgu nni, ki dadi ki duoni u taalu gbangbanli ke u
gbie yeni kobga n piimu n jangbenga taa. Bá yeni i
jami ń yabi maama kuli, u taalu naa den padi. 12 Jesu
ń maadi ba: «Cua mani, ya di mani» Bá ŋɔdkaayendo
ki paani o pali ki buali: “A tie ŋma i? “Ki nan bani ke li
tie O Diedo i. 13 Jesu ń nagni, ki taa kpanu, ki teni ba;
ki go teni ba i jami mo. 14 Li ji den tie mi taama n
yeni, ke Jesu dɔgdi o ŋɔdkaaba kani, ki waani o bá hali
wan yiedi bi tinkpiba siiga. 15 Ban dini ki gbeni, Jesu
ń buali Siimɔn Pieri: «Jonaas bijua Siimɔn, a bua nni
ki cie bi ne i? Wan jiini o: “Nn n Diedo, a bani ke n
bua ŋa. “Jesu ń yedi o: «Ya kpaa n pebidi.» 16 Wan go
yedi o mi liema: Jonaas bijua Siimɔn, a bua nni i? Pieri
ń go jiini o: “Nn n Diedo, a bani ke n bua ŋa.” Jesu
ń yedi o: «Ya kpaa n pañoe.» 17 Wan go buali o mi
taama: Jonaas bijua Siimɔn, a bua nni i? Lan biidi Pieri
pali yeni wan buali o taalma taa: “Abua nni i? Wan
jiini o: “N Diedo, a bani bonli kuli, a bani ke n bua ŋa.
Jesu ń yedi o: «Ya kpaa n pañoe, » 18 «N maadi a i
mɔmɔni, ŋan dá den tie naaciemo, a den yen ñagni a
bá, u gbanñagdu, ki gedi ŋan bua naani. A ya ti ciandi,
a ba ti tandi a nui, nitiano ń ñagni a, ki gedi yeni a,
ŋan ki bua ke a gedi naani.» 19 Jesu den maadi lani,
ki bua wan waani Pieri ń ba ti kpe ya kuubuolu i, ki
kpiagi U Tienu. Wan maadi yeni ki gbeni, ke o yedi o:
«Ya ŋua nni, » 20 Pieri ń gbagi, ki sua ke Jesu ń bua ya
ŋɔdkaa yeni, mi yenjojiema di yogu, yua n den kpagni
ki buali Jesu: “ŋma ba (kuadi) janbi a?” yeni ke o ŋua
ba; 21 Wan la o, wan buali Jesu: “N Diedo, one mo te, o
ba juodi ledi i?” 22 Jesu ń yedi o: «N ya bua wan ya ye
hali mi ba guani, li nan la ŋa le? Fini ń ya ŋua nni. 23
Lanyapo, laabaali den yadi li naataanli nni ke lanya
ŋɔdkaa wani kan kpe. Ama Jesu den ki maadi ke o kan
kpe ka; ama: “N ya bua wan ya ye hali mi ba guani te,
li la ŋa le i? 24 Lan ya ŋɔdkaa n tie kasiedi ki wangi yi
li bona po ne, o diani li bona. Ti bani ke o kasiedi tie
mɔmɔni, 25 Jesu go tieni bontɔla boncianla. Li ya bi
tie ke ti ba diani likuli, n ki tama ke ŋanduna kuli ba
dagdi ki ga lan ya diani kuli.

Jesu Tondiba Tuona

1 Teofili li cincintili yua ke diani maadi yesu n cindi
ki tieni yeni wan tundi yaala; **2** Hali yeni ya daali k
o bo doni poli pon **3** Li puoli po yo k o bo teni wan bo
lugidi yaaba a tuonsɔnba k o bo legidi bi nungi po
o fala puolo po fuoŋanba paalu. Dana piina o tundi
legidi bi nungi nni ki maadi u Tienu diema maama. **4**
B den ya cendi liebi o den yi yedi'b ki ban da fagidi
yeni Jerusalemi ama ki nan da guudi bàa puoni u,
nani wan bo maadi «i gbadi n maama ke» **5** San bo
wuuli hali yeni dinne yeni mi ñinma i ama yinba ba
ti wuli yeni fuoŋanba li dana kan fagidi» **6** Ban bo
taani ya yogu ke bi bual'o: «badiciamo li yognu i ke a
ba sieni Israheli diema aa?» **7** K o maadi'bi «laa tie
yin'bi ka bi bandi li yogu bii li tinbuali yua ke u Tienu
bàa cuo yeni u paaceli. **8** Ama i ba gaà u paaciamu ya
yogu ke fuonŋanma ti ba cua yim n ba tua mini yeni
Jerusalemi sieda siedanba, Jude yeni sanmaali kuli
dogu nni yeni ki tinga n pan juodi naankani kuli. **9**
Yagu ke Jesu bo maadi'bi li bona kuli ki gbeni nani
wan bo nua tanpoli yeni, k o doni k u tawaligbangu
baa ki legini bi nunbina. **10** Ban go bo da nua tanpoli
ya yogu, ki nibilie nagini bi kani ki lani tiapiena. **11** Bi
bo maadi: «Yimi galile yaaba be cedi ki se lan kani ki
nua tanpoli» **12** Lani ki bi bo guani Jerusalemi Olife
juali po yua kɔbi yeni Jerusalemi nani ban cuoni ya
banli Sabbat daali. **13** Ban bo pundi ke bi doni gu
dietuagu po, ban bo tundi ki ye naani. li bo tie Piaali,
San, Saaki, Andili, Filipi, Tuoma, Baatelemi, Maatio,
Saaki Alife bijua, Siimo o jakagidiga, yeni Jude Saaki
bijua. **14** B bo taani tie nani nuyendo yeni ki taani
jaani, yeni bi puobi, Maali Jesu naà yeni o waali. **15**
Li dani k Piaali bo fii o naataani siiga nni, bi bo tie
nani 120, maadi. **16** N naataani li bo tie buama yaali
k u Tienu maama n tieni ki tii, nani fuoŋanma n bo
yedi Daavidi ñɔba nni Juda po, yua bo waani jesu ke
b cuo, o. **17** Kelima o bo tie ti yua ke go bo baadi ti
ñuadi li yaalidugu po. **18** Dinne li nulo daa u kuanu
yeni obiadma paadi, lan kani k o jiidi baa ke li yuli
liidi, k o gbanandi yodi k o tugu nni bona kuli yadi. **19**
Jerusalemi niba kuli bo ŋanbi bani li bonli ke b ji puni
li kuanu li yeli bi danba maama nni "Hakeldama",
li niima n tie mi sɔma kuanu. **20** Lan cedi ki li diani
pisoma tila nni,"ŋaa mani k o kuanu n kpandi pabɔnli
ke nulo n daa kua li kani. ke nutiani n gaa u yudandi
sienu. **21** Li tie buami yaali ke bi niba yaabi bo ciani ti
o badiciamo Jesu n bo ye ya yoguti siiga nni **22** Lan
cili San ñinwulima ya caa ya daali k o bo ñani ti siiga
nni yaabi bo tua siedanba o yiedima po yeni timi. **23**
Ke bi tieni nibalie liiga, Josefi ke yi'o Barsabas, k go
yi'o Justus yeni Maatiasi. **24** B bo jaandi ki maadi «fini
o badiciamo yua bani yua kuli yantugu ŋan waani
ti nibalie ne ŋan lugidi yua. **25** Ke wan gaa li yiali u
yaalidigu yeni u tienu tuonli ke Juda kan cɔlini ki nan
ŋɔdi u sancelu. **26** Ke bi tɔni tia tia ki lugidi Maatiasi k
b ji bo cɔd'o ki pugni tuonsɔnba piigi n yendi yeni po.

2 Pantekoti daali ń pundi, bi kuli dentaani ki
kaanyendu i. **2** Bi ti ludi ki gbadi ke fuugu ñani
tanpoli ki nani faaciangu yeni, ki gbie ban bi ye ya
dieli nni yeni kuli. **3** Ban la ke i landi tie nani mu
yeni ki dɔgdi bi po, ki bɔgdi bɔgdi ki maani yuakuli
po. **4** Bikuli ń gbie yeni mi foŋanma, ki ji cili ki ya
maadi mi maalanma nani foŋanma ń puni ba ke ban
maadi maama. **5** Layognu, Juufinba yaaba daani U
Tienu nni den ñani ŋanduna dogi nni kuli, ki cua ki
dá ye Jerusalema. **6** Ban gbadi ku fuugu, ban taani
ki sani ki cua, lan lidi ba yeni yuakuli ń gbia ke bi
maadi o danba maama nni. **7** Bi den ye ku yaalidgu
yeni li pamancianli nni; bi den maadi: "Ti ya ba maadi
i mɔni, bani yaaba n maadi ne kuli ki tie Galile yaaba
ka aa? **8** Li nan tieni ledi i, ke ti gbia bi maama yuakuli
danba maama nni? **9** Persi yaaba, Medesi yaaba yeni
Elamiti yaaba yeni yaaba n kua Mesopotami, Jude
diema nni, yeni Kapadɔsi, Pɔn yeni Asi, **10** Friji yeni
Panfili, Ejipti nni yeni Libi dogi yia n ye Sireni po,
yeni ya canba n ñani Roma ki cua, **11** Juufinba yeni
Proselitinba, Kretan yeni Arabi yaaba, ti den gbia
ke bi maadi ti danba maama nni U Tienu paaciamu
tuonli" **12** Bi den ye li pamancianli nni kaa bani ban
ba tieni yaali kuli; bi den maadi bi ŋmiali nni: "Ne mo
ya niima nni nan ji tie be i?" **13** Ama bi tianba den
ñuadi ba ki maadi, "Bikuli ñuni mi daamɔnpaanma i
ke li ga ba." **14** Ama Pieri den fii wani yeni li piiga n
yendo, ki duoni u nialu, ki yedi ba, "Jude niba yeni
yinba yaaba n kua Jrusalema nni, li ŋani yin bandi
yaali ne yin ŋanbi ki cengi n lanbona. **15** Kelima, ya
niba ne ki ñuni daama ki guo nani yin maali maama
ka, kelima ti dá ye siŋaagu, kudi taa yognu i. **16** Li tie
o sawalpualo Joweli ń den waani ya maama i: **17** "A
daajuodidana ya pundi," U Tienu ń yedi yaali n ne, "N
ba yadi n foŋanma gbannandi kuli po. I bijaba yeni i
bisiaba ba tua sawapuaba, i naacenba yeni i jifanba ba

la mi dɔgdima, i nikpelba ń ya laadi a bona ti dangdi
nni. 18 Li baa tie yeni i, n tuonsɔnba, bi puoba yeni
bi jaba po li dana nni N ba yadi n foŋanma bi po,
ban ya pua sawali. 19 N ba cedi yaalidgu bona ń tieni
tanpoli po, ki tieni li pagli maalma ki tinga po, mi
sɔma, u mu yeni i muñii walgu. 20 u yienu ba kpandi
bɔnbɔnli, o ŋmaalo ń kpandi sɔma ki sua ya daacianli
ke i ba la ki bandi O Diedo guanma pundi. 21 Li ba
tieni ke yua n jaandi U Tienu O Diedo yeli po ba baa
mi faabma. 22 Israyeli yaaba, cengi mani ya lanbona
ne: Nasareti Jesu, U Tienu ń tieni yua ya po kasiedi i
kuli ya nunbu nni yaali n nua o yaalidgu tuonŋama, U
Tienu ń cedi ke o tieni ya bancianma yeni ya maalma
ke ikuli bani, 23 Nani U tienu ń bobni maama, ke li ŋua
o bancianma, bi kuadi o, ki cuo o ki mubni yaaba n
fali yiko nui nni, ke bi kpaa o li daapɔnpɔnli po, ki kpa
o. 24 U Tienu yiedi o, ki faabi o yeni mi kuuma fala,
kelima, li bo ki buali ke wan ya ye mi kuuma nuu nni.
25 Kelima Dafidi yedi yaali ne o po: “N den tundi ki
nua O Diedo ke o ye n liiga, kelima o ye n nuujienu po
ke mii ji pia begma. 26 Lanwani ii, n ye li pamancianli
nni, ki mangidi n pali yeni n lanbu. Yaali n pugdi, n
gbannandi baa ye li dandanli nni. 27 Kelima a kan
ñɔli ki ŋa n naano bi kpienba diema nni, a go kan ŋa
a niŋamo gbannandi ń bedi. (Hadēs g86) 28 A dɔgdi li
mi yema sani, ki waani nni, a ba cedi min gbie yeni
a yema. 29 N kpiiba, n ba maadi yeni yi li dandanli
nni ti yaaja Dafiidi maama: o den kpe, ke bi pii o,
ke o kakuli ye ti siiga nni hali yeni mɔlane. 30 Nani
wan den tie sawalpualo, ki bani ke U Tienu bo loli
yni o ku dɔnligu, ki niani o ke o ba cedi o puoliŋuani
nni, yendo ń kali o badigbandi po yeni. 31 o bo tuodi
ki bandi, ki maadi Jesu yiedma po, “Bi den ki ñɔli
ki ŋa o bi kpienba tinga nni, ke o gbannandi mo ki
bandi bedma. (Hadēs g86) 32 Lan ya Jesu, U Tienu duoni
o yeli, tikuli tie li kesiedinba. 33 Ama, nani wan doni,
ki kali U Tienu jienu yeni, o baa Báa ń den niani o ya
foŋanma, o yadi lan ya foŋanma i ti po ke i la ki go
gbadi ne. 34 Kelima, Dafiidi naa den doni tanpoli, ama,
o den maadi, “O Diedo yedi N Diedo, «Kali n jienu, 35
hali min ba cedi a yibalinba ń tua taaŋmaakaanu» 36
Lanyapo i, ke li buali ke Israyeli diegu kuli ń bandi
yeni i mɔni ke yin kpaa ya Jesu li daapɔnpɔnli po yeni,
U Tienu cedi ke o tua Diedo yeni Kiristi» 37 Ban gbadi
lanya maama, ki mi sia bi pala, ke bi buali Pieri yeni
ya tondba n sieni, “Ti kpiiba, ti ji ba tieni ledi i?” 38
Ke Pieri guani ki jiini ba, “Yuakuli ń biidi o pali o
tuonbiadi po, ki tieni mi ñinwulma bɔgdili Jesu Kiristi
yeli po, ke wan di sugli o biidi po, i ba baa U Tienu
Foŋanma paabu, 39 Kelima li nɔnianu tie yinba yeni
i bila yaama i yeni yaaba n ye fagma, hali ban yabi
maama kuli, ke U Tienu ba yini.” 40 O den maadi mi
maama boncianla, ki kadi ki waani ba, ki paani bi
pala; O den maadi ne, “Yin fangi j yula yeni ya nifiima
n kua mi tudma nni ne. 41 Lanwani ii, bi den tuo ki ga
o maama, ke bi tieni ba mi ñinwulma bɔgdili, ke li
daali mɔno, yaaba n den pugni bi ŋɔdkaaba po den
kiluo niba tuda taa. 42 Bi den tugni bi tuona ki tundi
yaali n tie mi yenŋɔdma, ki bɔgdi kpanu bi ŋmiali nni,
ki tie bi jaandi. 43 Ti jawaandi ń cuo naano kuli, ku
yaalidgu yeni mi bancianma maalma boncianla ń tieni
bi ŋɔdkaaba dandanli po. 44 Yaaba n den tie dugkaaba
kuli den taani ki ye kaanyendu, ke ban den pia yaali
kuli den tie tantaanbona i. 45 Bi den kuadi bi piama
yeni bi bonkubkaali ki bɔgi bi ŋmiali nni, yuakuli yeni
wan dagdi yeni yaali. 46 Li den tie yeni i daali ń tuu
daali bi den ye li jaandieli nni, ki taa payianyendu, ki
ŋmiidi kpanu, ki bɔgi bi ŋmiali nni, ki taandi ki di
yeni li pamanli yeni li pali yumiinli, 47 Bi den pugu U
Tienu, ke bi niba taa bi po, ki selni ba. Daali ń tuu
daali, O Diedo den pugdi bi po yaaba n den baa mi
faabma.

3 Yeni ke Pieri yen i Jan den caa ku jaandiegu nni,
i jaandi yogu, nani kudi yia yogu yeni 2 Bi den yi
maani ki tugi nilo, ke bi mali o ke o tie wabo ki caa ki
kaandi o ku jaandiegu bulñɔcianbu, ban yi yaabu bu
bulñɔŋanbu yeni kani, ke o miadi yaaba n pendi ki
kua ku jaandiegu nni. 3 Wan la Pieri yeni Jan ke bi
pendi ki kua ku jaandiegu nni, ke o mia ba li todli 4
Pieri ń sedi ki nuali o tiii, wani yeni Jan, ki yedi o:
«Diidi ti». 5 O wabo ń nuali ba, ki ya daani ke o ba
baa paabu bi kani i. 6 Pieri ń maadi: «N ki pia wula
ki buali ligi, ama min pia yaali, n ba teni a. Nasleti
Jesu Kiristi yeli po, cuoni!» 7 Pieri ń cuo o nuujienu,
ki yogi ki fiini o, lannyognu mɔno, o taana ń todi, o
taagbina ń paagi. 8 Yugyenma, o wabo ń fii, ki ya
cuoni, ki kua ku jaandiegu nni, wani yeni Pieri yeni
Jan, ke o cuoni, ki yugi, ki dondi U Tienu. 9 Bi niba
kuli ń la o ke o cuoni ki dondi U Tienu. 10 Ban bandi
ke li tie ya nilo n yi miadi ku jaandiegu bulñɔŋanbu
kani yeni i; ku yaalidgu yeni li pamancianli ń cuo
ba yeni yaali n tieni o ne. 11 Nani wanden li ye yeni
Pieri yeni Jan yeni ii, bi niba kuli den sani ki nagni ba

Salomɔn ciagu nni yeni li li pamancianli 12 Pieri ń la
kunilgu, wan buali ba: «Isarayeli niba, be n cedi ke i
pala mani boncianla? Be n cedi ke i cini i nuni ti po
nani tinba mɔno ya paalu bii ti papienli po i, ke o nilo
ne cuoni yeni ii? 13 Abrahama, Isaka T yeni Jakobo
Tienu, ti yaajanba Tienu n kpiagi o tuonsɔnlo Jesu
yeli, yin den nia ke yii bani yua Pilati nintuali, wan
den jagi ke wan faabi o ya yognu yeni. 14 I den yie o
niŋamo yua n tie niteginka maama, ki cedi ke bi luodi
ki ŋa o nikpalo. 15 I cedike bi kpaá li miali naabiiga, U
Tienu ń yiedi (faadi) yua bi kpienba siiga ke tinba n
tie li kasiedinba. 16 Mɔlane, yaaba n daani o yeli po -
yin nua ya nilo, ki go bani o ne - lanya yeli n paagi o.
Wan pia ya dandanli Jesu nni n cedi ke o paagi cain
ikuli ya nunbu nni. 17 N kpiiba, n bani ke yii bani i, ki
sɔni yanbɔntuonli i nani i yikodanba yeni. 18 Ama, U
Tienu ń cedi ke o sawalpuaba kuli pua ya sawali, ke li
buali ke o wan lugdi ya bibuadga ń la fala yeni, tieni
ki tii. 19 Lanwani ii, yin biidi i pala i tuonbiadi po,
ki lebdi ki ŋɔdi u sanŋamu, i biidi ń piini, ti Diedo
yema ń cua yeni li pasɔngli jamaano; 20 wan yuandi ki
sɔni wan lugdi ya Kiristi i po, Jesu. 21 O tie yua ke
tanpojoma ba ga hali yeni ya yogu ke U Tienu ń tuodi
ki cedi ke o sawalpuaŋanba yaadi ki waani ya bona
kuli n ba tieni ki dudi. (aiōn g165) 22 Moyiisi maadi lani n
yeni: "O Diedo U Tienu lugdi ki dɔgdi sawalpualo nani
mini yeni i kpiiba siiga. Yin cengi wan ba maadi yi
yaali kuli. 23 Li ya sua ke niloba ki cengi li sawalpualo
maama, bi ba biani (bolini) o cain bi niba siiga." 24 Nn,
bi sawalpuaba kuli yaaba n pendi, ki maadi li maama,
ki cili hali Samiali yeni yaaba n yuandi o puoli po
kuli waani lanya dana. 25 I tie bi sawalpuaba yeni ya
ñɔnianu ke U Tienu loli yeni ti yaajanba bila i, nani
wan yedi Abrahama maama: "Ki tinga po dansani kuli
ba baa mi yedŋanma a ya puolŋuani po." 26 U Tienu ń
duoni o tuonsɔnlo, o dá cindi ki sɔni o i siiga nni i,
ke wan fidi ki yadi mi yedŋanma yaaba n ba lebdi bi
yama, ki ŋa bi tuonbiadi sanu ki ŋɔdi u sanŋamu»

4 Pieri yeni jan n da den maadi yeni bi niba, bi
kodipadicianba yeni, U Tienu diegu gudikaaba
yudaano yeni sadisa yaaba den cua li kani. 2 B pala
den beni kelima Pieri yeni Jan den bangi bi niba ki
wangi ba ke bi tinkpiba baa fii kelima Jesu den fii
bi tinkpiba siiga nni. 3 Bi den cuo bad ki kuani ba
li kpaadidieli nni hali ke li pan fandi kelima li den
tie yenjuogu jigi. 4 Yeni moko, yaaba n den cengi bi
maama siiga boncianla den daani Jesu, ke bi cɔli den
bua pundi niba tudamuu. 5 Lan den fandi, jufinba
yudaano yeni a nikpela yeni li balmaama bangkaaba
den taani Jerusalema. 6 Bi kodipadicianba bado Ana
yeni kayifa yeni Jan yeni Alesanda yeni yaaba n sieni
ki tie bi kopadicianba yudaano kuli. 7 Bi den cedi
ke Pieri yeni Jan sedi bi siiga, ke bi buali ba: «U laa
paalu ya po, bi ŋme yeli nni ke i tieni yeni?» 8 Lani U
Tienu fuoma yua n gbieni pieri ke o den yedi ba: 9
«yinba bi paatieba yeni isayele nikpela, i buali dinne
ya tuonŋanli n tieni ya wabo ne po yeni lan gaa
maama ke o paagi. 10 To, Yinba yaaba n ye kuli yeni
Isayele yaaba yaaba n sieni kuli, yin bandi ke li tie
Nasareti yua Jesu Krisiti yeli po, yin den jɔni yua li
dapɔnpɔnli po, ke U Tienu ffini o bi tinkpiiba siiga, ke
yaa ja n tie na paagi cain ki se i nutuali. 11 Jesu tie:
yaa tanli ke i den luni, ke nan tie tanmaala. Lani n
tua li tanpuuli tanjali. 12 Mi faabma ki ye nitɔ kuli
kani kelima yetɔli kuli ki ye ŋanduna nni tin baa faabi
kelima yaali yapo taladi». 13 Bi cancannikpela yeni
n den laa Pieri yeni Jan n pia yaa paapali, bi den
pagi ba kelima bi banni ke bi tie taliginba kaa kua
cogu. Bi den bandi ke bi tie yaaba n den ki ye yeni
Jesu. 14 Ban den nua ke ya ja n paagi yeni se Pieri
yeni Jan kani, baa den fidi ŋmiani ba libakuli. 15 Bi
den cedi ke bi ñani bi cancannikpeliba taanli nni,
ke bi juogi. Bi den yedi: 16 Ti baa tieni bi naa jaba
lede? kelima Jerusalema yaaba kuli bani ke bi tieni mi
bancianma, ti moko nan kan fidi ki nia. 17 Ama ki fidi
ke laa maama n daa yadi bi niba siiga, tin fuu yeni ba
ki yie bipo ke ban da go maadi oba kuli laa yeli nni».
18 Lani, bi den gɔ ki yini ba ki yie bipo cain ke ban
da gɔ maadi ki bangi bi niba Jesu yeli nni. 19 Pieri
yeni Jan den gua ki yedi ba: «Biigi mani ki lie li ya
tiegi U Tienu po ke tin tuo i ya maama ki cedi wani U
Tienu yaama. 20 Kelima ti kan fidi ke kan yedi tin
la ke go gbadi yaala». 21 Bi cancannikpeliba bia den
funi yeni ba ki yuandi ki ŋa ba. Baa den laa ban baa
cuo ba yaali yapo, kelima bi niba kuli den kpiagdi U
Tienu kelima yaala n den tieni po. 22 Kelima ban den
tieni ya ja po mi bancianma ke o paagi den kpeligi
ki cie bina piinaa. 23 Pieri yeni Jan n den ñani, bi
den gadi bi lieba po ki pan wani ba bi kopadicianba
yudanba yeni bi nikpelba n yedi ba yaala kuli. 24 Ban
den gbadi lani, bi den taani yanyenma ki jandi ki mia
U Tienu ki yedi: «Ti Diedo, fini n den tagi tapoli, ki
tinga, mi ñincianma yeni yaala n ye mi niinni kuli. 25

A den maadi ke U Tienu fuoma yua cedi ke ti yaja
Dafidi a naaciemo sɔgni a maama ki yedi: «be n cedi
ke bi nilanba fii ki tiendi o fuugu? ke i nibuoli mo
pia laa yantiabiada? 26 ki tinga badiba kuli fii ki sedi.
Bi badijaba mo taani ki tuu ñɔyenbu ki fii ki sedi
O Diedo yeni wan gandi yua po. 27 Mɔmɔni o bado
Elodo gufeneri Ponisa Pilata den taani yanyenma yeni
yaaba n kaa tie Isabele yaaba kuli u naa dogu nni
ki juogi ban baa tieni maama ki cuo fini U Tieni ya
nacengagdiŋamo Jesu, ŋan gandi yua. 28 Ban den
taani yeni, bi den tieni ŋan tuodi ki bili yaala kelima a
paciamu yeni a yanjagili po. 29 Mɔla o Diedo, cengi
ban funi leni timaama, ki paagi tinba a naacenba tin
yaa wangi a maama yeni li pamanli. 30 Tandi a nuu ke
tin ya taagi a naacengagidiŋamo Jesu yeli ki paagdi
bi niba sinankeeninba yeni mi bancianma». 31 Ban
den jaandi yeni, ban taani naakani den digdi. Bi den
gbie yeni u Tienu fuoma yua ki bi wangi U Tienu
maama yeni li papaali. 32 Yaaba n den daani kuli den
pia yenyenma yeni yanjagidiyenli. Oba kuli naa den
yeni ke wan pia yaala tie wani baba n baa die yaala,
nilo kuli den tuo ke o piama tua o lieba kuli yaala. 33
Jesu tondibila den tieni siedi wani o Diedo Jesu fiima
bi tinkpiba siiga po yeni u paaciamu. U Tieni sela
mo den ye yeni bikuli. 34 Bii siiga luodo ki den ye
kelima yaaba n den pia i kuani ki kpendinni li ligi
35 ki biliti Jesu tondiba taana kani. Bi den yen ñandi
lienni ki bɔgdi ki tendi yua kuli nani o luoma n tie
maama. 36 Josefi, Jesu tondiba n den ciliyua yaa yeli
Barnabasa, lani n tie yua pagidi bi niba pala. O den tie
Lefiti buolu yua ki ñani Sipila diema nni. 37 O moko
den pia u kuanu, ki kuadi ki cua yeni li ligi ki bili Jesu
tondiba taana kani.

5 Ama niyendo, ban yi yua Ananiasa yeni den ye. Oja
yeni den kuadi o kpaabu, 2 ki juogi yeni o pua ki
kubi i ligi bɔgdima. O den cua yeni yaala n sieni ki
bili Jesu tondba taana kani. 3 Ama ke Piali madi: “be
cedi ke a ŋa sitaan k o kua a pali ki gbie k a pan pua
fuonŋanma faama i ki ŋuuni u kpaabu ligi bɔgdnma i?
4 Lan bo ki kuadi, li bo li ki tie a kpacelu kaa? lan bo ti
kuadi l gɔ bo li ki tie a yaala kaa? A tieni led i ki ti
maali li bonla a pali nni. A ki pua niba kaa faama a
pua u Tienu i faama.” 5 Anananiasi n gbadi li maam
wan cie ki gbaani ki fuodi ki jiini. 6 Ke ti jiwaandi cuo
yaaba kuli bo gbadi lan bonla. ke bi jawaaba kadigi o
ki bo piini. 7 Kudi puoli po k o denpua pundi kaa bani
yaala bi tieni. 8 Piali ka maadi o: «maadi n li ya tie ki
kuadi u kpaabu ne nani yin waani i ligi maama.» K o
jiini: «li ligi n yeni» 9 Ke Piali maadi o: «i tieni led i
ki taani bigni o yonmdaano tagnmi i. Yaaba n pii a
calo n yeni.» 10 Ko baa li yogu ki jiini, ke bi jawaaba
guani sua o kpe o. 11 Ke ti jiwaanciandi cuo yaaba
ye li jaandieli kuli yeni yaaba bo gbadi li bonla. 12 Ti
bonninandi yeni u yaalidgu bo tieni u niwulgu siiga
nni bi tuonsɔnba nui po. Bi bo tani ye Salomɔn jaanli
kani. 13 Ama ke ba yendo boo pia papaali yeni wan
taani bi po ke bi niba nan bo bua bi maama. 14 Bi niba
yaaba bo pia li dandanli ti yonmdaano nni bo pugdi bi
jaba yeni bi puoba. 15 Bi bo yi cendi yeni a yiama u
sanu po i ki duani ba ti gadogdi yeni i diduani po i, ki
fidi yaala ke Piali ya ti pendi ya yogu u junjungu n
fidiki legini bi tianba. 16 Niba boncianli yaaba bo ña
Jerusalemi kaalindnma mo bo baadi yeni a yiama yeni
yaaba ke i cicibiadi kubi ba ke bi paagdi. 17 Ama k o
yikacianmo fii ya niba kuli bo ye yeni o siiga nni (ki
tie Sadusiani jaandi niba); bi bo ye yeni pabɔnli. 18 Ke
bi cuo bi tuonsɔnba ki kuani ba gobna dansalgi dieli
nni ki luoni ba. 19 Ama u ñuagu u Tienu meleki bo
ki luodi li ganli ki ñani ba ki maadi ba: 20 «Pan sedi
mani li jaandieli nni ki waani bi niba li miali maama»
21 Ban bo gbadi lani ki fii ki kua li jaandieli nni gu
siŋaagu nni ki tundi bi niba. Ama k oyikacianmo cua
yeni yaaba bo ye yeni o ki yini mi taankalima ki sɔni
ke bi gedi ñani bi tuonsɔnba dansalgi. 22 Ama ya soje
gbenga bo gedi boo la ba dansaldieli nni, ke bi guani
maadi ne: 23 «Ti la k u dansaldieli luoi kpakpab ke
sojenba yaaba guu se u bulñɔbu nni; Ama tin luodi ya
yogu tii obo deni nni.» 24 Li jaandieli nni soje cianma
yeni o yidkacianmo n gbadi yeni ke li cuo ba i jeje
yeni yaala ba fidi ki cua li puoli po. 25 Ke o nulo cua ki
maadi ba: «ya niba ki luomi dansalgi ye li jaandieli
nni ki tundi u nuwulgu.» 26 Ke o sojecianmo yeni
sojenba gedi ki guani yenba suoo kaa tieni ba paalu
bonli, kelima bi bo jie ke bi niba bo lugdi ba a tana. 27
Ban guani yenba bi sieni ba bi ceglkaaba kani ke o
yidikacianmo buali ba 28 ke maadi: «ti kuani ke yi
daa tieni i tundi o nulo ne yeli po ke i nan tieni li
tundi ki gbieni Jerusalemi kuli ke li ja sɔma ba wuli
po. 29 Piali yeni o tuonsɔnba bo ŋmia ba ki yedi ti bi
cɔlni u Tienu ya maama ki cie bi niba maama. 30 Ti
yaja nba Tienu fiini Jesu bi tinkpiiba siiga nni yua ke
i bo cɔni o bu tibu po ki kpaa o. 31 U Tienu duoni
wani ki kaani o u nuuienu ke wan tua o bado bijua

ti candaano, ki daa nua Isaraheli yaaba biidi ki gɔ
mia sugli b biidi po. 32 Ti tie iesd nba li bona po yeni
fuoŋanma gɔ yua ke u Tienu puni tinba yaaba n cɔlni
o.» 33 Bi ceglkaaba n bo gbadi bi pala bo biidi ke bi
bua ban kpaa bi tuonsɔnba 34 Ama falisiani yua ke bi
bo yi o Galmali ki tie bil maama bangika kuli siiga nni
yua pia ti kpiagidi ke bi cɔlni o bi niba kani bo yi ñani
Yesu tuonsɔnba lan nii po lan waaagi. 35 Lani k o bo
uansi yedi «Yinba Isaraheli yaaba yeni yi bua ki tieni
bi niba yaala ne. 36 Kelima Todasi bo fii ki sedi yognu
bá ki u niwulgu bo ŋɔdi o ki pundi nani niba kobina bi
bo kpaa'og ke yaaba bo ŋua'o sani ki yadi. 37 Li puoli
Juda Galile mo bo fii li cɔdli yogu ki dadi niba waamu.
K o kpe ke yaaba bo ŋua o kuli sani ki yadi. 38 Mɔla
n ji maadi yi fagdi mani ke ŋa ba suoo li ya tie ke li
tuadnma ñani bi niba kani li kan tuo. 39 Ama li ñani
u Tienu ya kani yinkan fidi paadi ba yi ti bo bandi
mono ki kɔni yeni u Tienu i.» Ke bi gbadi niinma nni.
40 Li puoli po ke yi nni bi tuonsɔnba ki puabi ba, ki
kuami ba ke ban da faa maadi Yesu maama ke ŋaa ba
ke bi kuni. 41 Bi bo ñani i nikpeli tundi kani kani ke bi
pala mangi yeni u Tienu n bua ke bani ń la fala o ya
yeli o. 42 Faadima fandi kuli u Tienu tuonsɔnba bo yi
cua li jaadieli nni yeni bi niba deni ke wangi ke Yesu
tie u Tienu n gandi yua i.

6 Laa dana siiga Jesu ŋɔdikaaba bo pugdi pugdi,
k Heleniti jufinba bo fii k yie Ebliba yaaba po,
pakuano bo ki laadi mi jiema. 2 Jesu tuonsɔnba piiga
n bonmilie yeni bo yini bi ŋɔdikaaba ki yedi bi: «laa
dagdi ti ŋa u Tienu maama ke ya bɔgdi mi yema. 3 N
naataani lugdi mani i siiga nni niba lele yaaba pia ti
kpiagdi ki gɔ gbie yeni mi yanfuonma ke ti ba fidi ki
teni ba li tuonli. 4 tima wani ti ba guani ki tugni ki
ya jaandi yeni u Tienu ñɔmaama.» 5 Bi laabaalo bo
mangi yaaba n bo taani kuli po. Yeni ke b bo lugdi
Etieni o ja yua gbi yeni tu dugdi yeni mi yanfuonma,
yeni Filipi, Prokori, Nikanɔri, Timɔn, Parmenasi, yeni
Nikola yua lebidi bi niba pala Antiosi. 6 Yaaba gaa u
tienu ñɔmaama bo kua yeni li niba jesu ŋɔdikaaba
kani ke bi jaani ki gɔ maani i nui b po. 7 Yeni u Tienu
maama bo yadi kaan kuli ke bi ŋɔdikaaba bo pugni
Jerusalemi diema nni. 8 Etieni bo gbie yeni ŋalbaligi
yeni u paaciamu ki tiendi mi banciama boncianla ke
li pia mi yaalidma bi niba siiga nni. 9 Ama ya niba
n bo tie Sinagɔg nni yaaba ke b yi bi Sirenian yeni
Alesandrian nba yaaba pia mi yaama yeni Silisi yeni
Azi bo fii. Li niba bo pagi yeni Etieni. 10 Ama b bo kan
fidi ki sedi Etieni nunga nni yua gbie yeni u Tienu
paalu ki maadi mi yanfuomaama. 11 Li puoli po ke
b wuoni lebidi b niba pala ke bi maadi: «ti gbadi ke
Etieni ñani a ñɔbona ki sugi u Tienu yeni Myiisi. 12 ke
suadi b niba, a nikpela yeni a gbandianla ke b cendi
Etieni ki cuo o ki gedi yeni o b ceglikaaba kani. 13
B bo baa yeniu faagu siedanba ke b maadi: «O ja ne
li maadi ki sugdi u kaanŋanmo ne yeni yikodi. 14
Kelima ti gbadi k yedi ke naazareti jesu ba mudi u
kaanŋanmo ne k gɔ lebdi balmaama tunda. 15 Ke ya
niba kuli bo kali i celi tema bo cini a nubina o po i ki
la k o nunga tie nani meleki yeni.

7 Salga yikaaba ciamo ń maadi: «ya bona ne tie
mɔnmɔni yoo?» 2 Etienu ń jiini n kpiiba yeni n
bàanba cengi mani nni: Ti yudandi Tienu n dɔgdi ti
yaja Abrahama wan den ye Mosopotami karan den
yedi o. 3 ki ŋa a dogu yeni a kpiiba, ki gedi min ba
waani ŋa naani» 4 Lawani o den ñani Kalide yaaba
dogu, ki gedi ki kali kaaran. O báa n den kpe k o ñani
lan kani, ki gedi ki kali yi ji ye ya dogu nni mɔlane. 5
O den k puni o o tifancelu; ba naani k e o ba ŋmaa o
taali. Ama o den niano (ya yogu ke Abalahama da den
k pia biga) ke o cabi lan ya dogu wun tua o dogu celu
wani yeni o puoli ŋuani o kuuma puoli. 6 U Tienu den
yedi o yaali ne, ke o puoli ŋuani bo kali doglamu nni
nani bina ba, li dogu niba ba cedi ban tua yonbi hali
bina kobina (4oo) 7 Mini n ba jioa ti buudi yeni ya
nibuolu n cuo ba ti yonbdi yeni. U Tienu n yedi yaali
n yeni, lani ya pendi, bi ba ña li dogu ki ya pugi nni
lan kani.» 8 O den teni Habrahami ti kɔndi ke ti tie
dɔnlililolma bi siiga nni. Yeni ke Abrhami bo tua Isaka
báa ki kɔndi o li daaniidaali; isaka ka mɔ tua Jakobo
báa, Jakobo mɔ n tua piiga nbilalie yaaba n ba tua
piiga n buoli lie nikpeliba cuga. 9 A cuga n i kpeliba bo
nani Josefi ki cuo'o ki kaadi o ke bi gedi yeni o Ejipti,
ama u Tienu bo ye yeni o 10 O bo nanli o ki faabi o o
fala kuli nni ki puni o li yanbili yeni mi yanfuoma ki
sua ke Farawɔni n tie Ejipti Badciamo, ke Farwɔni dini
o o kpaagli yua n todi o u dogu kubma nni. 11 Li yogu
kmi koma yeni mi cacagma baa Ejipti yeni kaana dogi
nni. Ti yaajanba, ji bo ki pia bonjekaali. 12 Ama jakobo
n gbadi ke i fee(ŋalkama) ye Ejipti, ke o cindi ki sɔni ti
yajanba ke bi gedi ki baa. 13 Mi gediliema ke Josefi
waani o yuli o kpiiba (naataani), ki cedi ke farawɔni
bandi Josefi diegu yaaba. 14 Josefi n nagini o yuatieba

ke ban maadi o báa wan tugi u diegu nni yaaba kuli
ń cua Ejipti dogu nni. Bi kuli bo taani niba piilele n
niba mu **15** Lan tieni maama ke Jakobo jiidi ki kali
Ejipti dogu nni n yeni. Lan tieni a bina waamu ke o
kpe wan yeni ti báanba. **16** Ke b tugi o gbanandi ki
gedi ki pii Sisama, Abrahama n bo cədi i ligi ki daa
ya kakuli Hamori bijaba kani. **17** UTienu n bo ñani
Abrahama yaali nni bo pundiya yogu, Jakobo buolu
n bo pəli ki yabdi ki pugni Ejipti dogunni **18** Hali ke
badciantiano ti kali Ejipti Farawən gbandi po. wani
nan bo k bani Josefi. **19** Lan ya badciamo n bo bəndi ti
buolu yaaba, ki kuani ba mi cacagma nni hali ke b lu
bi. **20** Lan yognu i ke Moyiisi mali o bo ŋani u Tienu
nunga nni, ke bi ŋaani o o báa diegu nni ŋmaali taa **21**
Ban luni Moyiisi k o badciamo jifaano gandi o, ki wubi
o nani o bimadiga yeni. **22** Moyiisi kua u cogu ki ga
Ejipti tunda yeni u nunfanbu kuli. Obo pia u paaciamu
o maama nni yeni o tuada nni. **23** Wan pundi bina
piina ke o jagi ke wan gedi ki fuondi o kpiiba Isarayeli
yaaba. **24** Wan la ke b kubi Isarayeli nulo ki cagni ke
Moyiisi nanli o, ki tuu li panli, ki kpaa Ejipti yua. **25** O
bo maali k u Tienu bo təgni o nuu po i ki faabi ba,
ama bi nan boo gbadi yeni. **26** Lan fii fandi, ke o cua ki
sua ke Isarayeli yaaba kəni. Wan bigni ke ba taani ba
ki paadi li kənli; ki maadi: canbanba mia mani sugli, i
tie kpiiba i. li kpiili ye i siigs nni be cedi ki manbiidi i
lieba yama nanda? **27** Ama yua n mabni o lielo yeni n
gaa o po ti jadi ki yedi "ŋa dini ŋa li bali ki puni a u
sanu ke ŋan jia ti buudi? **28** A buaŋan kpaa n nani
ŋan won kpaa Ejipti jua maama yo oo? **29** Moyiisi n
gbadi yeni, wan sani ki gedi u cangu Mandian dogu
nni wan mali naani bila lie **30** Wan pendi bina piina,
meneki n dəgdi o po ki tinkuoga Sinayi juali p0, k
u tutuugu yugu n ye siiga nni. co u muu pienu **31**
Moyiisi n la u mu, lan nan lidi o yeni lan ya dəgdima;
wan nagni ki bua diidi wan gbadi u diedo nialu, k u
maadi ne: **32** N tie a yajanba tienu, Abalahami, Isaka
yeni Jakobo Tienu i. Ti jawaandi ń cuo Myiisi, o gbanu
ń ŋɔa wan bo baa ya papaali k o ba tibni ki diidi yua
maadi. **33** Odiedo n´yedi o "pidi a taacaadi kelima
ŋan ye naani ne tie tinŋanga i. **34** Mənməni, n la n
buolu ń laadi ya fala Ejipti dogu nni. N gbadi ke bi
buudi, ki fabni, ke jiidi ke mi faabi ba. Məlane ne gedi
mini n səni a Ejipti dogu nni. ya caa. **35** Ban bo yie ya
Moyiisi maama, ki buali o: "ŋma dini a bado bii buudi
yudaano yeni?"wani k u Tienu səni nani bado yeni
candaano. U Tienu cedi ke meleki nuu dəgdi o po u
tutuugu nni. **36** Moyiisi n bo ñani ba Ejipti dogu nni. O
bo tieni yaalidigu **37** Wani li moyiisi n maadi Isaraheli
yaaba "u Tienu lugdi ki dəgdi i po o sawalopualo i
kpiibasiiga nni sawalipualo nani mini yeni." **38** Lan ya
nilo n bo ye li nitaali siiga ki tinkuoga nni yua bo yua
bo maadi sinayi juali po yeni. Ya nilo bo ye yeni ti
báanba ya nilo n ga li miali maama ke wan səgni ti
39 Lan ya nilo i ke ti yajanba yie kaa cəlni. Bi yie o
maama, ke bi pala guani ki kua Ejipti tuona nni. **40**
Lan yognu b bo maadi harən "tagi ti po ya tagbuoli
ke ti baa ŋua ki pugi. Ama ya Moyiisi n ñani ti Ejipti
dogu nni, yeni tii bani lan tieni maama. **41** Lanwani i b
bo tugi naabiga ki pugi ki po, ki padi b pada, ke bi pali
mani bi nui bontagikaali po **42** Ama k u tienu lebdi
bi yama ki cedi ke bi pugi tanpoli ŋmabidi ŋmabidi
nani lan diani maama bi sawalipuaba tili nni yeni ki
tinkuoga po nni "Isaraheli diegu, bina piina n yeni
ki tinkuoga nni i puni nni i yankodike e ki padi n
po a pada aa? **43** I tuo ki pugi Moləki u tienu yeni
Renfan tienu ŋmabiga. yi go tagi ya bulo ki pugi yeni
yia po, n ba cedi ban cuo yi ti yobdi, ki gedi yeni yi
hali Babilənipendma. **44** UTienu mabilkaama kpagu
po ti yaajaba la kasiedi ki tinkuoga nni nani u tienu
n bo maadi o bali maama yeni Moyiisi maama yeni
ke o cedi lan dəgdi o po nani wan bo la maamasina
yi juali po yeni **45** Lan ya felijongu i ke ti yajaanba
tugi bi cenli nni, ki yegi yeni Jesue ki cua. lani i tieni
ban pundi ya tinga po ki sua u Tienu bo beli yaaba bo
cindi ki kaa ki po ke ti yaajanba daa ki pundi yogo
(daali) **46** Wani yua baa u Tienu ŋanbili ki bo jagi ke
ban maa dieli Jakobo Tienu po. **47** Ama saalomən n
maa u Tienu po diegu **48** Ama u Tienu naa kua ya
dieli nni ke bi niba nui maa; nani o swalipualo ń yedi
maama **49** Tanpoli po ntie n badikpagli ke ki tinga
tie n taaŋmakaanu. ke u laa diegu ke i ba fidi ki maa
n po? o diedo maama n yeni. mi ba kali le i ki fuodi
i? **50** n ya nuu ka tagi lan ya bona kuli i? **51** Nisaalo
fini yua ya tulu se bontantanli ke i pala yeni i tuba ki
pia maalima ba kuli ku kənciagu po ki sedi ki pani
mi fuoŋanma u sanu; I li tie nani i yaajanba ń tieni
maama yeni i **52** O laa o sawalipualo i, ke i yaajanba
ki waani fala, ki cagni o? Bi bo kpaa ya sawalipualo
bo liidi ki cua ki sua ki yua tie niteginka daa pundi;
məlane yinba n mə kuadi o ki nikpalo po. **53** yinba
yaaba ń ga malekinba ń bili ya mabilikaama, ki naa
taa ma ki bili i yula nniyeni. **54** Saliga yidkaaba nitaali
ń gbadi lan ya maama ke mi duolo bi pala, ke bi

ŋmani a ñina Etieni po. 55 Nani wani n bo gbie yeni
mi fuoŋanma yeni, k o yaadi ki nua tanpoli cenmm, ki
la u Tienu yudandi ke Jesu se uTienu nujienu po. 56
Etieni n yedi: «diidi mani, n la ke tanpoli luodi, k o ja
bijua se u Tienu nujienu po. 57 Ama li nantaali ń taani
ki yigni o po, ki pii bi niba ki sani ki wolo o. 58 Ki pua
ki peli ki ñani o bi dogu nni, ki lugdi o tana: yaaba ń
bo kasiedinba bo bili tialakaadi naaciemo bá kani, ke
b yii o Soli. 59 Ban bo lu Etieni a tana ya yogu, o jaadi
o Tienu ki maadi: «O diedo Jesu gaa mi fuoma» 60 Ki
baa ki gbaani, ki yignio paama ki maadi: «daa tugni ya
biidi ne (tuobiadi) ne bi ya yula po. Wan yedi lani ki
gbeni ke o jiidi.»

8 Landaali bi niba den cili ki wangi Krisiti n yini
yaaba, yaaba n ye Jerusalema o falabiado. Jesu
tondiba yaaka, yaaba n sieni kuli den yayadi Jude
diema nni. 2 Yaa niba n den fangi U Tienu den piini
Etiena ki mua opo i kumoe boncianla. 3 Solo den
moandi ki baa bolini Krisiti n yini yaaba. O den kua ti
diedi nni ki co bi jaba yeni bi puoba kuli, ki kuandi ba
li kpaadieli nni. 4 Yaaba n den yayadi yeni, den caa i
kaani boncianla ki wangi U Tienu Laabaalŋamo. 5
Filipiden jiidi ki gadi ya dogu n ye Samali diema nni
ki wangi laa niba U Tienu n Gandi yua maama fuuli. 6
Bi niba n den gbadi Filipi n yedi yaala ki laa wan tieni
ya bancanma, bi den cengi o maama bonŋanla. 7 I
cicibiadimi den tangi ki ña ban ye yaaba ya niinni.
Yaaba ya gbanandi n ffaani yeni a waba boncianla
moko den paagi. 8 Li pamanli den tieni boncianla laa
dogu nni. 9 Li den sua ke o nilo ye u dogu yeni niinni
ke li waagi, ki yi Simono. O den tiendi ti belbondi ke li
paki Samali yaaba, ki jigini o yuli ke o tie niciamo. 10
Bi niba kuli, a bila yeni a nikpela, den ga o maama
boncianla ki tua: «One n tie U Tienu paalu, ban yi yu
u paaciamu». 11 Bi den cengi o maama kelima wan n
tiendi ya belbondi den paki ba hali ke li waagi. 12 Ama
Flipi n den wangi ba U Tienu diema Laabaalŋamo yeni
Jesu Krisiti yeli, bi den daani o maama ke o wali ba
U Tienu ñinma, bani bi jaba yeni bi puoba kuli. 13
Simono wani oba den daani Filipi ki nua wan tiendi
ya sinankeeninba yeni ya bancianma ke li paki o. 14
Jesu tondiba yaaba n sieni Jurusalema n den gbadi ke
Samali yaaba ga U Tienu maama, bi den sɔni bikani
Pieri yeni Jan. 15 Ban den pundi likani, bi den jaandi
yaaba n daani po ke ban baa U Tienu Fuoma yua. 16 U
Tienu Fuoma yua daa den jiidi bi siiga oba kuli po. Bi
da den wali o Diedo Jesu Krisiti yeli nni baba. 17 Lane
Pieri yeni Jan den maani bipo bi nui ke bi baa U Tienu
Fuoma yua. 18 Simono n den laa ke bi baa U Tienu
Fuoma yua kelima bi tondiba maani bipo bi nui, o
den cuani bipo i ligi ki yedi: 19 «Pa mani mini moko
laa paalu, ke min maani n nui yua ya po, wan baa U
Tienu Fuoma yua.» 20 Pieri den yedi o: «Fini yeni a
ligi kuli n bodi, kelima a tama ke a baa pa i ligi ki
baa U Tienu paalu. 21 ŋaa pia biinu yeni ŋantaadoba
kuli li naa tuondi nni, kelima a pali naa tiegi U Tienu
nintuali. 22 Lani ya po ŋan biidi a pali a yanjagibidli
po ki ŋa li ki mia o Diedo li ya baa tuo wan pa ŋa sugli
ŋan pia ya yanmaalma po. 23 kelima n den nua ke li
nunponbiadli gbie n niinni, ti tuonbiadi go lola a mo.»
24 Simono den gua ki yedi: «mia n po mani o Diedo ke
yin yedi yaala kuli n da cua n kani.» 25 Pieri yeni Jan
n den tiendi siedi o Diedo ki go wani o maama b den
gɔ Jerusalema ki wangi Samali dogi boncianla nni, o
laabaalŋamo. 26 O diedo maleki den maadi yeni filipi
ki yedi o: «Fii ki gadi u ganu po, ki pundi ya sɔnu n
ñani Jerusalema po ki caa Gaza po. Ki ŋɔdi ya sɔnu
n pɔndi mi fanpiema yeni nni.» 27 Filipi den fii ki
gadi. Li den sua ke Etiopi diema nilo yua n tie mɔlga,
Kadasi Etiopi pobado, yua n ki o ligkublo, den gadi
Jerusalema ki ban kpiagi U Tienu. 28 Wan den lebdi ke
baa guani o denpo, o den ka i taami tolgu nni ki cogi
o Sawalpualo Isayi tili. 29 U tienu Fuoma den yedi
Filipi: «Gadi ki nagni ya tantolgu ne ki yegi yeni gu.»
30 Filipi den sani ki nagni gu ki gbadi ke Etiopi yua
cogi o Sawalpualo Esayi tili nni. O den buali o: «A ga
ŋan cogi yaala n bua ki yedi yaala bi?» 31 O den gua ki
yedi o: «N baa gaa ledi ki bandi, nitɔ yaa bundi npo i?»
Lani, o den mia Filipi wan do ki kali yeni o u tantolgu
nni ban yegi. 32 Wan den cogi iDiani nni naankani
n den maadi ya maama ne: «B den dia o nani o pia
yeni ki caa yeni o u yankodikaanu po. Nani i pabiga n
ŋmimi yua n mɔgidi o kobidi kani maama. Waa den
yaadi o ñɔbu. 33 Bi den miidi o, ki jia opo ya buudi n
ki tiegi. ŋma baa fidi ki togdi o buolu maama? Kelima
bi ñani o miali ŋanduna nni.» 34 I mɔliga den yedi
Filipi: «N bua ŋan wani nni, Sawaalpualo maadi ŋma
ya maama i? O maadi o yuli maama bi nitɔ yaama
yo? 35 Filipi den cili yeni laa dianu ki wani o Jesu
laabaalŋamo. 36 Ban den ŋua b sani keli suagi liiga, B
den pundi mi ñinma kani. I mɔliga den yedi: «Diidi mi
ñinma nna. Be n yie npo ke min da wali?» 37 Filipi
den gua ki yedi o: «A ya daani yeni a pali kuli, li baa

fidi.» Ke i məliga den gua ki yedi: «N daani ke Jesu
Krisiti tie U Tienu Bijua.» 38 O den wani yua n gobdi u
tantolgu wan sieni gu. Filipi yeni i məliga den jiidi ki
kua mi ñima nni ke o wali o. 39 Ban den ñani mi ñima
nni, o Diedo Fuoma den taa Filipi ke ki məliga den
suagi liiga yeni o sancenli ke o pali mani. 40 Filipi den
sua ke o ye Asota dogu nni. O den ñani Asota ki caa
Sesale, ki wangi o Laabaalŋamo wan tagini ya dogi
kuli hali ki pan pundi.

9 Ama Soli bo li k ŋa ki dieli o yomdaano ŋədikaaba
ki wangi bi fala, ki gedi a sala yikaciamo deni 2 O
den yi gedi ki gaa ya tila cabi o ke wan gedi jufinba
jaandidəngu nni Damasi. O ya la b siiga yua, jaba bii
puobi wan loli'bi ki kuani yemi Jerusalemi. 3 Soli n bo
pa u sanu po ki nagdi Damasi dogu ke mi yiema ti
cua ki kaani ki lindi o; 4 k o baa tinga nni ke gbadi u
nialu ke li maad o: «Soli Soli be be cedi k a yonbidi
n?» 5 ke Soli jiini o «A tie ŋma i n yonmdaano?» k o
yonmdaano guani jiini o: n tie jesu yua ke wangi o fala
i; 6 «Ama fii ki kua u dogu nni b ba maadi ŋa yaali k a
ba tieni yaala.» 7 Ke yaaba bo paa u sanu yeni Sloi ji
se ki ŋmini; b gbadi u nialu ki naa la nulo. 8 Sol bo fii,
wan yaadi ki bo nuali o bo kan fidi la lba. ke b cuo u
nuu ki dadibi o ki gedi yeni o hali Damasi. 9 K o tieni
daa taa kaa nuali o bo ki ñuni ki gɔ ki jeni. 10 Jesu
ŋədika bo ye Damasi ke b yi o Ananiasi. Oyonmdaano
bo maadi yeni o mi dəgdima nni: «Ananias.» Ke o
maadi «mini yen i n yonmdaano» 11 Ke o yonmdaano
maadi o: «Fii ki gedi u sanu po yua ke b yi u jienu,
juda deni, buali ya nulo ñani Tarsi, yua ke b yi o Soli
kelima o jaani. 12 K o la mi dəgdima nni o nulo ke b
yi o Ananias k o kua ki mani o nui o po ki fidi wan
nuali.» 13 Ama ke Ananias jiini: “yonmdaano n gbadi
ke bi niba maadi o ja ne po, Wan waani a niŋanma fala
maama Jerusalemi. 14 O bo pia ti yikodi a yedikaciama
kani ke fidi ki cuo nulo yua jaandi a yeli po”. 15 Ama
o yonmdaano maadi o: «gedi o tie tuonsɔtiagu ke n
lugdi o ke wan waani n yeli Isaraheli badciama yeni b
bila yaaba k dugi n po; 16 N ba waani o wan ba gaa
fala kuli maama ki n yeli po» 17 Yeni ke Ananias gedi
ki kua o deni. ki tani i nui o po, ki maadi: «n naataanu
Soli, o yonmdaano yua legdi a nunga po u sanu po ŋan
bo baadi, n səni n ki ŋan fidi ki nuali ke fuoŋanma n
gbie a nni.» 18 Li yogu ke li tie nani ti nipuudi yeni ki
ñani o nubina nni ki baa k o gɔ nuali. 19 K o ji dini ki
baa mi tuama. O bo ye yeni Damasi ŋədikaaba ki tieni
dana. 20 Li yognu ko ji wangi a jaadiena nni ki maadi
k o tie u Tienu bijua i. 21 Yaaba bo gbadi kuli bo ye u
yaalidgu nni ki maadi: «waa tie ya nulo bo biidi yaaba
kuli bo jaandi Jesu yeli kaa? O bo kua ne ke pan cuo
b ŋədikaaba ki gedi yemba bi salyidikacianba kani.»
22 Ama Soli bo baa o paaciamu ke li pugdi, ke yagi
jufinba yaaba bo ye Damasi yama ki wangi ke u Tienu
bijua tie Jesu Kristi. 23 Lan tieni dana ke jufi nba jougi
ki bo kpaa o. 24 Ama k o bandi bi juogli. B bo suli a
gana kuli yieni yeni ñiagu i ki fidi ban ñani o miali.
25 Ama ke ñiayengu ke bi ñani o li guoli u baabuogu
nni. 26 Wan bo pundi Jerusalemi, Soli bo bigni ke wan
ŋədi b ŋədkaaba, ama b kuli bo jie o kaa bani k o
tie o ŋədika i. 27 Ama ke Barnabasi taa o ki yeni o b
tuonsənba kani. Ki dugdi bi Soli n bo la ti yonmdaano
nandi u sanu po. ke o yonmdaano maadi o yeni wan
bo wani nandi jesu yeli po. 28 Ke o tuogi bi ki sua k
o bo kua Jerusalemi ki gɔ ki ña i. O bo maadi yeni i
mənməni ti yonmdaano jesu po. 29 Ki gɔ pagi yeni
jufi Greki nba; ama ban wani bo tundi kpaani ke ban
ñani o miali. 30 O naataani n gbadi ban taa o ki gedi
yeni o Sesare ki pedi yeni o hali Tarsi. 31 Yeni ke u
jaandidəngu bo ye ye mi yalma nni Jude dogu kuli nni,
Galile yeni Samari, bo fii ki sedi ti yonmdaano jijiegu
nni yeni fuoŋanma paalu pugnma nni kristi yaaba bo
pugdi k yabi. 32 lan ji legdi ke Piaali bo waa diema
kuli nni, o bo gedi yaaba gaa u Tienu maama kani hali
Lide. 33 Li kani k bo la ja bá ne ke b yi o Ene ko bo
wabi ki duani bina nii o gadugu po. 34 Piaali k a maadi
o: «Ene, Jesu kristi paagdi ŋa. Fii ki ŋanbi a gadogu» li
yogu k o fii. 35 Yeni ke Lidi yeni Sarən yaaba bo la o ki
lebdi bi pala ki ke ti yonmdaano kristi nni 36 Jope nni
bo pia ŋɔka bá ke bi yi o Tabita, li niima n tie «Dorka»
li pua bo gbie i a tuadiŋanma po i ki tie suglidaano bi
cacagidanba po. 37 ke li bo ti tuu k o yia ki kpe; ban
bo wuli o bi bo duani o u dietuadigu po i. 38 Nani Lidi
n bo kəbi yeni Jope ke bi ŋədikaaba bandi ke piaali ye
li kani, ke bi səni nibalie ke ban baani o: «cua yeni
tinba mɔlane» 39 ke Piaali fii ke bi gedi. Ban bo pundi
bi bo doni yeni o u dietuadugu po i. Ke a pakuana kuli
ji se o kani ki buudi, ki wangi o ya tiadi ke Dorkasi bo
ŋali wan bo ye yenba. 40 Ke Piaali cedi ke bi ñani bi
niba kuli deni nni k o baa ki gbaani ki jaani; ki gbagi
ki diidi mi kuuma ki maadi: «Tabita, fii» Wan ŋubidi o
nubina, wan la Piaali wan fii ki kali. 41 Piaali ka tandi
o u nuu ki fiini seni o. Wan yini a pakuana yeni yesu
ŋədikaaba ya yogu bi sua o fuo. 42 Lan maama bo yadi
Jope dogu kuli nni ke bi niba boncianli tuo ki daani

yonmdaano nni. 43 Li bo tuu ki Piaali bo waagi Jope ja
bá ne kani ke bi yi o Simo k o tie gbanjabilo.

10 O ja den ye Sesale dogu nni ke b yi o Koneya. O
den tie Itali minteela kobiga yudaano. 2 O ja yeni
den ŋua U Tienu ki fangi o, wani yeni u diegu nni
yaaba kuli. O den todi Jufinba boncianli ki gua jaandi
U Tienu yogu kuli. 3 Dayenli, u siŋaɔgu kudiyiani
yogu, ke u laa U Tieni maleki kua o kani ki yedi o:
«Koneya.» 4 O den nonli maleki ke ti jawaandi cuo o
ke o yedi o: «N Daano, a yedi be.» Maleki den gua ki
yedi o: «A jaandi yeni a ŋanma a luoda po pundi U
Tienu kani ke waa sundi lipo. 5 Məla ŋan sɔni bi jaba
ban gadi Jafa ki ban yini Simono, ban gua yeni yua
Pieri, wan cua a kani. 6 O cani o jabdo Simono, yua
yaa diegu n baali mi ñinciana.» 7 Maleki n den ñani o
kani, o den yini o naacenba siiga niba lie, yeni yaa
mintela n gugu siiga yendo ke o mo jaandi ki tie o
naciemo. 8 Kornela n maadi ba yaala n bo tieni kuli,
ki sɔni ba Jafa dogu nni. 9 Lan den fii ki faa u siŋaɔgu
kudi luoba gogu, bi jaba yeni den ye u sɔn nni ki nagdi
Jafa, Pieri mo den doni u diegu yuli po ki baa jaandi.
10 Mi komi den cuo o ke o bua je. Ban den ŋanbdi
mi jiema ya yogu, ke o laa o dɔgdi. 11 O den laa ke
tanpoli luodi, ke yaa bonla n tie nani bu kpalcianbu
yeni ñani tanpoli po ke bi muubi bu ñɔkunaadi kuli ki
jiinihali tingi po, 12 ke ki tinga yandi buoli kuli yeni
bonbalinkaana buoli kuli yeni bonyugdi buoli kuli
ye bu kpalicianbu yeni niinni. 13 U nialu den yedi
o: «Pieri, fii ki kpa ki ŋmani.» 14 Pieri den yedi: «O
Diedo, n kan tieni lani, kelima n daa ŋmani yaala n tie
kuali yeni yaala n jɔgni baa yenma.» 15 U nialu yeni
gua den maadi mi liema ki yedi o: «U Tienu ya yedi ke
yaala n ŋani ŋan da nua la ke li jɔgni.» 16 Liden tieni
yeni taalma taa. Lan yogu li den gɔ ki doni tanpoli. 17
Pieri n da den mali ki bua ke ban bandi Simono diegu
n ye naakani, ki sedi bu bulñɔjabu kani. 18 Bi den
kpaani ki buali Simono ban gua yi yua Pieri ya cani
lankane. 19 Laa yogu, Pieri n da bungi li dɔgidli yeni n
bua yedi yaala, U Tienu Fuoma den yedi o: «Cengi,
niba taa cua ki lingi a. 20 Fii ki jiidi, ki yegi yeni ba ki
da bangi liba, kelima mini n sɔni ba.» 21 Pieri den
jiidi, ki yedi bi jaba yeni: «Mini n tie yin lingi yua. Be
cuani yi ne?» 22 Bi den yedi o: «A minteela kobiga
yudaano Koneya n sɔni ti a kani. O tie niteginka ki
gua fangi U Tienu. Jufinba nibuolu yaaba kuli tieni
opo ya siedi n ŋani. U Tienu sɔni maleki o kani ki
waani ke o wan gbadi ŋan baa yedi yaala.» 23 Pieri
den kuani ba li dieli nni ki ga bi cangu. Lan den fii ki
fa o den fii ki yegi yeni ba. Bi kpiiba yaaba n ye Jafa
siiga bi tianba den ciani o. 24 Li dalieli daali b den
pundi Sesale. Li sua ke Koneya den yini o kpiiba yeni
o buakaaba ke b taani ki cua. 25 Pieri n den kua ya
yogu, Koney den tuogi o ki bialo ki gbaani o taana
kani. 26 Pieri den fiini o ki yedi o: «Fii n moko tie
nisaalo.» 27 Pieri yeni Koneya n den boe ki kua o dieli
nni, Pieri den laa k b niba taani boncianla. 28 Oden
yedi ba: «I bani k li kua ke Jufi ṅ taani yeni onilamo,
yaaka ki kua o dieli nni. Ama U Tienu dɔgdi npo ke
min da gua nua oba kuli ke o jɔgni U Tienu po. 29 Lani
n cedi ke yin den sɔni ke b yini nni ya yogu, n den fii
ki cua ka bangi liba. Lanwani n buali yi, be ya po ke yi
sɔni ki yini nni?» 30 Koneya den gua ki yedi: «Dinne
dana taa, li yenlebidli yogu, n den ye n dieli nni ki
jaandi. Lanyogu ya ja n laa ya tiadi n ñiligi den dɔgdi
o yuli n kani ki yedi nni: 31 «Koneya, U Tienu gbadi
a jaandi ki gua tiani todma a luoda po. 32 ŋan sɔni
Jafa po, ban ban yini Simono ban gua yi yua Pieri. O
cani o jabido Simono, yua yaa diegu n kuu yeni mi
ñincianma. 33 Lanyogu n den sɔni ke ban yini a. A
ŋanbi yeni ŋan cua. Məla tikuli ye U Tienu nituali ki
bua ki gbadi wani o Diedo n yedi yaala kuli.» 34 Pieri
den yaadi ki yedi: «məmɔni n bandi məla ke U Tienu
ki gagdi b niba yeni b lieba. 35 Yua n fangi o ki tiendi
yaala n ŋani, wan tie nibuolu kuli, o ba fidi ki cua o
kani. 36 U Tienu den sɔni u tondu Isalele yaaba po ki
waani ba mi yanduanma Laabaalŋamo, kelima Jesu
Krisiti ya po, wani yua n tie b niba kuli Diedo. 37 Yi
bani ke Jan den wangi b niba ban lebdi b yama ke wan
wuli ba U Tienu ñima. Yi gua bani yaala n den cili ki
tieni laa yogu Galile nni ki yuadi ki tieni Jude kuli
nni. 38 U Tienu den cedi ke U Tienu Fuoma yua jiidi
Nsaleti yua Jsu po ki gbie o niinni maama, ki puni o u
paalu. Yi gua bani ke o den caa i kaani kuli ki ŋanbdi
b niba po, ki faabdi Sutaani n den miabi yaaba kuli
ki paagdi ba kelima U Tienu den ye yeni o. 39 Ti tie
siedinba wan den tieniyaala Jufinba diema nni yeni
Jerusalema nni kuli. B den jɔnio u dagu po ki kpa u. 40
Ama li dataali daali U Tienu den fiini o b tin kpiiba
siiga ki cedi ke o dɔgdi o yuli t po. 41 Waa den dɔgdi
o yuli Jufinba kuli po ka, kali U Tienu n den tuodi
ki gandi ya siedinba po, tinba yaaba n den taani ki
di ki gua ñu yeni o wan den fii b tinkpiiba siiga ya
yogu. 42 Wani Jesu ṅ den puogi ti ke tin ya wangi b

niba o Laabaalŋamo, ki ya tiendi siedi ke U Tienu dini
wani Jesu li bai ke wan ya tie o bujialo ya niba n fo
yeni b tinkpiiba kuli po. 43 B sawalpuaba kuli maadi o
maama ki yedi ke yua n tuo ki daani o kuli baa baa
sugli o tuonbiadi po kelima o yaa yeli po.» 44 Pieri n
da den maadi yaa yogu, U Tienu Fuoma yua den jiidi
yaaba n cengi o maama kuli po. 45 Li den paki yaaba n
den daani ki tie Jufinba ki yegi leni Pieri kuli, ban laa
ke U Tienu puni b nilaba o paalu yua ń tie U Tienu
Fuoma yua, ke o jiidi bipo. 46 B den bandi ke U Tienu
puni ba o paalu yeni kelima b dengba ke b maadi mi
malanma ki kpiagdi U Tienu. 47 Lani Pieri den yedi:
«Ya niba n tie na baa U Tienu Fuoma yua nani ti moko
n den baa maama. ŋme baa fidi ki yie bipo ke tin da
wəli ba?» 48 Oden teni li ñəbonli ke ban wəli ba Jesu
Krisiti yeli nni. B den mia o wan sedi yeni ba danaba.

11 Jesu tuonsənba yeni i nataani yaaba bo ye Jude
bo gbadi ke yabi ki dugi Jesu po mə gaa uTienu
ñəmaama. 2 Piaali n bo doni Jerusalemi a kənjakpela
bo kpag'o ki maadi: 3 «a taani kali yeni a jola ki dini»
4 Ama ke Piaali waani li maama tuago tuago. O bo
maadi 5 «N bo jaani Jope dogu nni ki la u dəgiduguki
li naani u kpalibu ki ñani tanpoli po kaana kuli po.
Li bo ji k tuoli nni 6 ke n ñuadil 'li ki diid'li ki la ti
muayandi, a bonbalikaana yeni tanpoli po bonyugida»
7 Ke n gbadi u lantəgu ke li maadi'n: Piaali fii ki kpa
ki ŋmani!» ke n jii: 8 N badiciamo n yie jəgndi yeni
bonbiidi k baa kua n ñəbu nni» 9 Ama k u lantəgu
yeni guani maadi tanpoli po. U Tienu n yedi ki yaali k
tie jəgndi daa taal'li lan tua jəgndi» 10 L i bo tieni
taalmi taa ki guani lebidi tanpoli po. 11 Nibataa n
bo se n deni ti bo kua naani, b bo ñani Sesare i ke b
sənbi n kani. 12 Mi tagima maadi n ke n yegi yemi
ki gedi ke paadinma n daa ye. A naataanbila bonlie
yen mini n bo taani gedi k kua o ja yeni deni 13 O bo
maadi ti wan la u tienu meneki k o se o deni ki maadi:
«Səni bi niba Jope ki baa yeni Siimə yua ke b gə yi'o
Piaali. 14 O ba teni ŋa sawali yali ba gaa ŋa fini yeni a
diegu. 15 N bo cili ki maadi'b ya yogu ke fuonŋanma
bo jiidi b po nani lan bo jiidi ti po ciligi yeni. 16 N
bo tiadi'i u tienu ñəmaama yua yedi k: «San bo wuli
yeni mi ñinma yimi ba wuli yeni fuonŋanma i. 17 L i
ya tie k u Tienu teb'bi u paabu nani timi yaabi dugi
Jesu Krisiti nni n baa tie ŋma ki yie u Tienu po i. 18
Ban bgadi li bona b bo ŋmini ki ji dondi u Tienu ki
maadi «u Tienu n ŋa yaabi ki dugi o po biidi ke ban
baa li miali» 19 Yaaba ke ti yonmidi po ke bo beli'b
Jerusalemi lan bo cili yeni Etiani kuumi b bo gedi
Fenesi Cipili yeni Antiosi. B bo maadi jufinba baba i u
Tienu ñəmaama. 20 Ama b siiga nni b tianbi yaabi bo
ñani Cipili yeni Sireni baa Antiosi ki waani Grekinba
u Tienu ñəmaama. 21 U Tienu nuu bo ye yemi ke bi
niba boncianli la li dandanli ki ji dugi u Tienu po. 22
Laabaal yua bo nua'b bo baa b tuba nni Jerusalemi
jaandidəgu kani, ke b səni Barnabasi hali Antiosi. 23
Wan bo pundi o bo la u Tienu ŋanbidi, o pali bo mani
k o paani b pala kuli ki kuni u Tienu. 24 Kelima o bo
tie ya nulo ke fuonŋanma ti dugidi ye yen'o i k niba
boncianli bo taani o tienu po. 25 Ke Barna basi gedi
Tarisi ki pan ba kpaani Soli. 26 Wan bo pan la'oo bo
gedi yen'o hali Antiosi. Binmuli ke b taani b lieba u
jaadidəngu kani ki tundi b niba boncianli, Antiosi ke b
cili ki yii'b Jesu ŋədikaaba. 27 Li yogo bi tondikaaba
bo ñani Jerusalemi ki jiidi Antiosi 28 B siiga nni yedi
bo ye ke b yi'o Agabusi k o fii yeni o tagnmi ki maadi
ke mi koma ba cua ŋanduna nni boncianli. Ke li bo ti
cua Klodi yogu i. 29 Ke Jesu ŋədikaaba cuo ke b bo
todi b naataani yaaba ye Jude 30 B bo tieni li todli b
bo səni Barnabasi yeniSoli yeni i ligi ki teni b nikpela.

12 Lan yogu o baddciamo Herodi bo cuo u Tienu
niba ke wangi ba fala. 2 O kpaa Saaki San nijua
yeni ki jugsiega i. 3 Wan bo la ke li mangi Jufinba wan
cedi ban cuo Piali mə. Li bo tie jaama dan nni, ya
jaama ke bi ŋmani kpanu yaali ki dabinli. 4 Wan bo
cuo o, o bo kuani o ti yonmdi dieli nni o bo puogi
sojenba caga na ke guudi o. O bo bua pagi jaama po n
pendi yo wan sieni o bi niba siiga nni ki buni o. 5
Piali bo luo li yonmdieli nni ama u Tienuniba taanli bi
jaandi o po. 6 Ya daali ke Herodi maali wan ba tieni
o maama, Piali bo dua sojenba bonmlie siiga nni ki
gəa. ki luagi i kudisiseli ke soje bonlis se u bulñəbu
po ki guu li yonmdieli. 7 U Tienu maleki bo kua ki
sedi li yonmdieli ke mi yenyenma yendi, k o pua piali
ki fiini o ke maadi: «fii tonma» ke i kudisiseli ñani
o nugu nni ki baa. 8 Ke maleki maadi o; «la a tiadi
ki taa a taacaadi» ke Piali tieni. k o guani maadi o:
La a gbadli ke ŋədi. 9 Ke Piali ŋədi maleki ki ñani.
O ba bani ke maleki n tie yaala tie məni. o bo maali
ke li tie dangdi 10 Ya yognu ke bi pendi cincinli ya
guudika yeni liolo kani; bi ji bo pundi u bulñəbu kani
yaali tieni yeni ti kudi ki caa u dogu nni. ke li luodi li
bá bi nunga nni, ke bi jiidi u sanu po ke maleki ji ŋa
Paili. 11 Piali n bo ti guani o kani ya yogu k o maadi:

«N nuake yeni i mənməni ke u tienu səni omaleki k
o baa ñani n Herodi nui nni yeni jufunba n bo guu
yaala.» 12 Wan bo tieni li, o bo gedi Mali deni, San
yua ke bi bo yi o Marki naá. Yaaba bo pia li dandanli
bo taani li kani ki jaani. 13 Wan bo pua li ganli ya
yognu o jifaano bá ke bi yi o Rodi n cua ke ba luodi
14 Wan bandi Piali nialu ya yognu o pali mangi k o
sundi kaa luodi li ganli ki sani ki pan maadi yaaba ye
deni nni ke Piali u bulŋəbujabu kani. 15 Bi bo yedi o:
«a gaadi yoo» Ama ke gɔ maadi ke li tie mənməni.
Ke bi maadi: «o maleki i» 16 Ama ke Piali gɔ li tun ki
pua li ganli ya yognu ke bi ti luodi li ganli ke bi la' o
ke li yaalidi ba. 17 Ke Piali ka waani u nuu ke ban ya
ŋmini ke maadi ba u Tienu n tieni maama ki ñani o ti
yonbidi dieli nni. Ke o maad: «waani mani li bona
Saaki yeni o naataani.» Lan puoli po yo k o gedi u
kaantianu. 18 Lan bo fandi ya yogu u yangmadigu bo
ye soje nba siiga nni kelima baa bo bani yaala tieni
Piali. 19 Herodi n bo kpaani o kaa la'o, buali sojenba,
ki cabi ke ban kpaa'o. K o jiidi jude Sesare nni ki ye
li kani. 20 Horodi pali bo beni Tiri yeni Sidoni niba
po. ke bi tani cua o kani. Ki waani Blasi o badciamo
baanlo ke wan todi ba ban dənli yeni o bado kelima bi
jiema kuli bo ña lan bado ya dogu. 21 Herodi bo bili
dayenli ki lani o badtiadi ki kali o bali kalikanu po, o
bo maadi ki maadi ba mi maama. 22 ke bi niwulgu
yigni: ne tie u Tienu nialu laa tie nulo yaali ka!» 23 Li
yognu k o yonmdaano meleki cua ki pua 'o kelima o
bo k teni u Tienu ti kpiagidi. Asidibila n bo pundi o po
ke kpaa o. 24 Ama u Tienu maama bo yadbidi ki pugni.
25 Barnabasi yeni Soli bo gbeni bi tuonli Jerusalemi. Bi
bo ñani li po ki tugi San yua ke biyi o Marc.

13 Krisiti nitaanli yaaba n ye Antiosa siiga den pia
bi sawalpuaba yeni bi bangikaaba. Bi yela den
tie Banabasa, Simeyono ke b gua yi u o nijeli yeni
silena yua Lusiyusa yeni Manayema yua k bi bo taani
ki wubi o yeni Herodi yeni Suoli. 2 Ban bo loli u ñəbu
ki jaandi ya yogu, U Tieni fuoŋanma ṅ yedi: «Tugi
mani Barnabasa yeni Sawuli ki piari ki seni ba bibá,
ban ya tuuni min yini ba ya tuonli po.» 3 Lane, ban
gua den loli u ñəbu ki jaandi ki mia U Tienu, b den
maani b nui bi jaba yeni po ki cabi ba ke bi gadi. 4
U Tienu Fuoma yua den səni Barnabasa yeni Solo
yeni ke bi gadi Selusi dogu nni ki kua ku ñinbiagu
nni ki duodi ki gadi Sipila kpendigili po. 5 Ban den
pundi Salamina dogu nni, b den muandi U Tienu
maama li balmaama bangma diena nni, Jufinba n
den taagi naakani. Jan marika den tie b todka. 6 Ban
den gəgəgdi ke pan puodi li kpendigli yeni nni kuli
hali ke pan pundi Pafoso dogu nni. Lankani, b den
laa o lingdi o yua n tie Jufi ke b yi o Bali Jesu yua
n tie o Sawolpuadaano. 7 O den ye gufeneeli ban
yi yua Sejiyusa Polusa kani. Gufeneeli yeni den tie
yanfodaano. O den yini Barnabasa yen Solo kelima o
bua gbadi U Tienu maama. 8 O lingdo yeni ban gua yi
yua E limasa den yie bipo ki muandi ke Gufeneeli n
da tuo li dandanli. 9 Lane Solo, Ban gua yi yua Polo
k u gbie yeni U Tienu Fuoŋanma diidi o nangdi ki
maadi o: 10 «Fini Satana big, a gbie yeni u nunfanma
yeni mi biadma, a tie məmənmaado kuli ya yibali,
a kan ŋa ki da ŋmaadi ti Diedo səni nni? 11 Mɔlane
diidi, o Diedo nu ma a po n yeni, a bu juani mɔlane
mono ki ji kan ya nua hali lan waagi. Li ŋunli yeni li
bənbənli n jiidi Elymas po, wan juani ki ji kpaani yua
n ba ŋmagidi o. 12 Lan yogu canba Sergusa n la yaala
tieni yeni, wan dugi U Tienu po g dugni u gbadi U
Tienu maama ke li ya ki lidi o. 13 Paul yeni o yeglieba
n ñaa halpaphos n ñinma po ki pan puodi Perisi dogu
nni lan tie Panphylie ya diema. Ama Jan wan n ŋaaba
ki lebdi Jerusalema. 14 Paul yeni o lieba ñani Perisi ke
ban pundi Antiosa, Pisidi diema nni. Lan kani ban
kua u jaandiogu nni SSba dualgi kaali. 15 Ban cogi
U Tienu bali yeni a Sawalpuala maama ki gbeni ya
yogu, u jaandieogu nni canba n cua ki maadi ba: «N
ninjaba, li ya sua ke i pia maama yaala ṅ bu paani
bi niba pala yin maadi.» 16 Pəli ṅ fii ki doni u nu ki
maadi: «Yim yaaba ṅ tie Israyeli yaaba yim yaaba ṅ
dondi U Tienu kuli n cengi ne: 17 U Tienu bo lugdi
Israyeli buolu ki cedi k b poli Egipti dogu nni yeni u
paalu po ke ti ŋanmi li dogu, 18 ki juuni yeni ba mi
fanpiema nni ke li bua pundi bina piinaa. 19 Lani ya
puoli, o den buoni nilanbuoli lele kanana diema nni ki
puni o nibuolu ke o diedi bi diema. 20 Lani ya bina
kuli cuali den bua pundi bina kobina n bina piimu.
La ya puoli, U Tienu den lugdi a bujiala hali ke pan
pundi o Sawalpuolo Samuel Yogu. 21 Lani ya yogu ke
u dəngni yaaba mia k b bua u bad, ke U Tienu teni ba
Kis bijua Solo ke u tie Binjamini ya cugln yua ke u kali
li kpaali po bina piina. 22 ke U Tienu bo fiini o k gɔ
kaani Davidi k u tie b bado. Li bo tie wan Davidi po
i ke U Tienu bo tuodi ki maadi: «N la Davidi, Esayi
bijua, ke u tie n pali nni big ke u tie min bua yaali
kuli.» 23 Wan ya yajanguni i ke Jesu mali nani U Tienu

ṅ bo puoni maama yeni. 24 Li cili ya yogu ke Jan bo
cili ki tundi b niba yaala n tie ti biidi gbiandma ke
Jesu daa cua. 25 Jan n sɔni u tuonli ki gbeni ya yogu,
ke o buali ba: «I mali ke n tie ŋma i? N ki tie wani
ka ama n puoli po, o nulo baadi ke n ki dagdi min
lodi o tacagbani. 26 N ninjaba, Abrahama ya buona
yen yaaba n ye siigi nni ki dɔndi U Tienu ne, b teni
ti u paabu ya Laabaamanli. 27 Kelima yaaba n kua
Jerusalema yeni b yudaano kuli ki bandi o, b bo tieni
ki yedi yaala ke b cogi nni a jaandiena nni ki gɔ jaligi
o. 28 Yeni ban bo li ki la yaala ke b baa jalgo kuli, ama
mia pilati ke wan kpagu. 29 Ban pan tieni ki dugi yaala
n bo li diani kuli, k b jiini o li dapɔnpɔnli po, g jiidi
ki piigu li kakuli nni. 30 Ama yeni lani kuli, U Tienu
yiedi o b kpienma siiga nni. 31 Yaaba n bo ñani Galile
yeni ki doni Jerusalema, laa u dana ŋa kuli wan yiedi.
Ban n ji tie siedanba b niba nungi nni. 32 Tim wani, ti
ji baadi yeni ya Laabaamanli ke o bo puoni ti yajanba.
33 U Tienu cɔlni u puoni tim yaaba n tie b bidi yen po,
ki yiedi Jesu bi kpienma siiga nni. Lani n cedi ke li
Diani i biayeli tili nni dianjali a lie po ki maadi: «A tie
n biga dinla, min n ji tie a ba.» 34 Wan gua yiedi o b
kpiema siiga nni ke u gbanu n da bedi yeni i ke u ji
maadi: «N ba teni Davidi yedŋanma yaala n ŋani. 35
Lan yapo n cedi ke li gua den diani biayeli kadatiɔngu
kani ki yedi«A kan cedi a nuŋamo n bedi.» 36 Kelima
Davidi n bo sɔni U Tienu buama ki gbeni, o den kpe
ke bi pii u o ba kani, ke u bedi. 37 Ama U Tienu ṅ
bo yiedi yua wan bo ki bedi. 38 Lan wan yin bandi n
ninjaba ke li tɔgni li jua kani k b muandi ti biidi piima.
39 Lan tɔgni u kani yeni, yua n dugi kuli ji tie yua n
tiegi bonli kuli nni, yaala ke li bu kan fidi ki tieni yeni
Moyisi yikodi kadaaɔgu. 40 Lan wan yin ŋanmi ki diidi
i yula po, ke a Sawalpuala n yedi yaala yeni n daa
tieni ki dudi. 41 «Diidi mani, yim yaaba n nundi lan
yagidi, yin bia, kelima n suani yeni dana le, ya tuonli
ke b a nulo ya yedi ke li kan tuo ke li tie mɔmɔni.» 42
Paul yeni Barnabasa n maadi ke b gbeni ke ji kuni i, b
niba n miaba sugli ki maadi ba, ke ban guani ya Saaba
daali n ŋua ki gua tieni i tundi. 43 Li tintaanli po n
gbeni u jaandieli nni, b niba boncianli n naagi Pɔl
yen Barnabasa kani, ban ŋanmi ke paani b pala ke
maadi ba ke ban ŋanmi ki kuba U Tienu ŋalibalga. 44
Saaba daali yal ji den tuani i, b niba boncianli ji den
naagni ki cengi U Tienu Laabaali. 45 Jufinba wan n ji
la ke nuwulugi tigdi yeni, ban ji fii ki yedi ki naagni ke
ji maadi ti mabiidi Pɔl n tundi yaala yeni po, ke gɔ
sugidi o. 46 Ama pɔl yeni Barnabasa n ŋanmi ki maadi
ba: «Ke li nan bu buali bani n kpia ki gbadi U Tienu
maama t la ki yie, ke gua diidi ki sua ke li ki dagdi
yeni ya midn kan ban k gbeni eni, mɔlawani, t ba
ŋmagdi b canma po i. (aiōnios g166) 47 ki dugi U Tienu bo
maadi t niini nni: «N siena ke ŋan ya tie yaaba k bani
U Tienu ya yinyenma, k gadi yeni u faabu hali ki tinga
juogi.» 48 Yaaba n ki ban U Tienu n gbadi li maama
ya yogu, k b pala mangi, k ji tieni U Tienu maama
baliga. Boncianli yaaba n bo dagdi yeni ban kua U
Tienu diema nni kuli daan ki dugi li maama po. (aiōnios
g166) 49 U Tienu ñɔmaama ji den yadi li dingbana kuli
nni. 50 Ama Jufinba bɔndi b jaba yeni b puoba yaaba n
bo tie numɔnkuli, k b fii ki siedi Pɔl yen Barnabasa po
tud ki ñam b dogu nni. 51 Ama ke Pɔl yeni Barnabasa
piidi piidi b dogu nni tanbiini n taana po. Lan yo ki
gadi Icone dogu nni. 52 ke b ŋɔdkaaba pala ji bo mani
k b gbie yeni U Tienu Fuoŋanma.

14 O bo pundi Ikone ke Poli yeni Barnabasi taani kua
jufinba n bangi u Tienu maama naani ki maadi
k jufi Greki boncianla gaa bi maama. 2 Ama Jufinba
yaaba bo k pia kangbadma tagma nani bi nilanba yeni,
bo fiini u tonu bi nijanba po i. 3 Poli yeni Barnabasi
bo waagi ki li kani, ki maadi yeni li papaali u Tienu
paalu po, ki tiendi sieda o ŋanbili tondo Jesu kristi
nni. bi bo tien li ke ti bonninnadi yeni u yaaligdu n
yaa tie Poli yeni Barnabasi nuu po i. 4 Ama i dogi
boncianla niba bo paadi; Tianba bo ye jufinba po bi
tɔba mɔ u Tienu tuonsɔnba po. 5 Ya yognu ke yaaba
bo jaandi yeni jufinba bo juogi yeni bi yudanba ke ban
pua Poli yeni Barnabasi ki lugdi ba a tana ki kpaa bi. 6
Poli yeni Barnabasi n bo bandi li bonla bi bo sani kua
Listri yeni Derbe yeni ya dogi kpia. 7 lan kani ke bi bo
wangi o labaŋanmo. 8 Listri dogu nni ja bá bo ye ki
mali ki tie wabi kaa bo bani cuoni. 9 Li ja bo cengi
Poli k o maadi. Ke Poli maani o nubina o po ki nuali
sua o pia ti dugidi yeni wan paagi. 10 lani k o maadi
o yeni paama: «fii a sedi a taana po» k o ja yugi ki
cuoni. 11 U nuwulgu n bo la Poli ntieni yaala ke bi
doni i niali ki maadi Liakonian maama nni: «i tieni
jiidi ti po nani bi naba yeni. 12 ke bi bo yini Barnabasi
«zesi» Poli «merikiri», kelima bi bo tie mamaadi jala i.
13 Zesi yika yua k o jaandidieli bo ye u dogu bulñɔbu
kani bo cua yeni i nee yeni u diñɔbu caba wani yeni u
nuwulgu bo bua ban yidi salaa i. 14 Ama bi tuonsɔnba
Poli yeni Barnabasi n gbadi lani bi bo padi bi tiadi ki

peli kua u nuwulgu ki yigni 15 ki maadi «bi jaba be n
cedi ki tie lani.» ti mə nufosaalba i nani yenba yeni mi
buama nai yenba. Ti cua yeni o labaŋanmo yali ke
yin cedi ti bonyuodi tienme ki uTienu yua fuo po ki
tagi ki tinga yeni tanpoli, mi ñinciama yeni yaala ye
leni kuli. 16 Ya yogu po o bo cabi ke dongbali kuli
ncuoni u sanu nni. 17 Ba yeni wan ki ŋa ki tie kasieda
wan tie yua ki tie mi ŋanma, ki tieni yi tanpoli taaga
yeni a kpañiŋana ki je ki li pamanli nni. 18 Yeni lan
maama kuli Poli yeni Barnabasi fidi cedi ke baa tieni
bi salaa. 19 Antiosi yeni Ikoni Jufi tianba bo baa ki
maadi u nuwulgu ke gbadi niima nni. kee bi lugdi
poli a tana ki fili o ki ñani o u dogu nni, ki maali k
o kpe i. 20 Ama u Tienu ŋədikaaba n bo kaani lidi o
ya yogu, k o fii ki kua u dogu nni. Ya daali ŋədi k o
gedi Derbe yeni Barnabasi. 21 Ban bo tundi u Tienu
ñəmaama ke bi ŋədikaaba ti ñani li dogu nni ke bi
guani Listri, Ikoni yeni Antiosi. 22 Bi bo cəgdi yeni ya
pugdi bi ŋədikaaba tagnm ki gɔ paandi bi pala ke ban
ya ye ti dudugdi nni ki maadi. «ti bo la fala boncianla
yo ki fidi kua u tienu diema nni» 23 Ban bo kaani a
nikpela a jaandiena caga nni, li puoli po ke bi jaani ki
loli bu ñəbu, bi bo taa ba ki piani u Tienu i ban dugi
yua nni. 24 ke bi puodi Pisidi ki pundi Panfili. 25 Bi bo
muandi u tienu laabaali Atali. 26 ki ñani lan kani ke
bi cuo Antiosi sanu naani kani k u Tienu ŋanbidi bo
ye yenba ke ban səni bi tuona ki tii. 27 Ban bo pundi
Antiosi bi bo yini a jaandien nni caga yaaba kuli, ki
togdi ba ya bona kuli ku Tienu bo tieni yenba yaala
kuli yeni wan bo findi bi nilanba dandanli nandi. 28 Bi
bo ye yeni bi ŋədkaaba ke li waagi.

15 nitianba bo ñani jude ki jiidi ki tundu i naataani
ki maadi: «a yaa kəndi nani lan buali maama
Moyiisi bal tili nni a kan baa gaa po.» 2 Poli yeni
Barnabasi n bo cendi ba ke ki tieni li buoli yenba,
i naataani bo bo cuo ke yeni Barnabasi n do bi
tuonsənba yeni a nikpela kani Jerualemi a ki kali
li laabaalo po. 3 Nani ban bo tie li jaandieli tondi
yeni ban təgni Fenisi yeni ki wangi bi nilanba ke ban
tuo ki gaa Jesu maama. Bi bo cua yeni li pamanli i
naataani kuli po. 4 ban pundi Jerusalemi li jaandieli
nni tuonsənba, yeni li nikpela n gaa ba ban togdi ba u
Tienu n tieni yaali kuli yenba. 5 Lan yognu nitianba
bo ye Falisiani nba cagli nni ke mə bo tuo gaa, bo fii ki
maadi: «Li bo ŋani ki dagdi ke ti kəndi ba ki cedi ban
ya ŋua moyiisi bali maama» (moyiisi yikodi maama) 6
Bi tuonsənba yeni li jaandieli nikpela bo taani kali ki
ba diidi li maama po. 7 Bi bo dadi li maama po ki li
waagi Piaali n fii ki sedi ki maadi bi. «I bani k u tienu
bo tieni mi lugdima i siiga nni li waagi boncianla, ke
n ñəbu po bi lanba n gbadi u Tienu laabaŋanmo ki
gɔ tuo ki dugi n po. 8 Ke u Tienu bani yua kuli ya
yantugu, tieni ba kasieda ki tem ba mi fuoŋanma nani
wan tieni ti po maama. 9 Yeni ke waa tieni paadnma
tinba yeni bani siiga nni ki ŋuudi bi pala li dandanli
nni. 10 Məla be ya po i ke i kpaani u Tienu mi maama
ki taadi ya tuga kpiagi ki bua ki tuni bi ŋədikaaba ya
tuga ke ti báa, məno bo ki fidi tugi? 11 Ama ti pia
li dandanli ke ti ba baa gaa po ti yonmdaano Jesu
ŋanbidi po nani bani yeni.» 12 Ku nuwulugu kuli
ŋmini ki gba Poli yeni Barnabasi ke b maadi u Tienu n
bo teni ke bi tieni ya bonninandi yeni ya yaalidma
bi nilanba siig nni. 13 Ban bo maadi ki gbeni, Saaki
bo gaa mi maama ki maadi: “n naataani songi mani
n maama. 14 Simo bo togdi lan bo tieni maama k u
Tienu todi yeni o ŋanbidi ke bi nilanba ń mə fidi ki
lugdi bi siiga bi niba ban doni o yeli. 15 O sawalipualo
laabaalo taani yeni lan bo dianiki yedi yaala. 16 Lan
bona puoli po yo ke n ba ti guani ki gɔ sieni Davidi
diegu yugu n bo ba. Nba ŋmagdigu ki ŋanbi siegu.
17 Yeni ya niba sieni ba kpaani o yonmdaano, yeni
ya nilanba gaa o yeli. 18 Oyonmdaano yua bo tieni a
bona ke bi bandi ti ya yogu nni n maadi yaala n yeni.
(aiōn g165) 19 Lan cedi ke n maalima tie ke ti kan ya
ŋmadi bi nilanba yaaba ya pala ŋmagdi u Tienu po.
20 Ama ti diani ba ke ban da jəgni bi ba yeni i buli
jiema, ki cuo bi ba yeni mi cunconma buali kuli k
gɔ daa di mi səma. 21 Ya bina bo pendi, bi niba bo
dogu kuli nni ki cogi moyiisi balmaama ki gɔ wangi u
Tienu laabaalo a jaandiena nni saba daali. 22 Li bo
naani li ŋani bi ŋədikaaba yeni u jaadidəngu nikpela
po, yeni u jaadidəngu po ke ban lugdi Jude yua ke b
yi o Barsabasi yeni Slasi, u jaandidəngu yudanba, ki
səni ba Atiosi yeni Poli yeni Barnabasi. 23 Bi bo diani
nanda i: «bi tuonsənba, a nikpela yeni i naataani, n
diani i naataani yaba tie nilanba Antiosi, Siri yeni
Slisi, ti fuondi i. 24 Ti gbadi ke bi niba ñani ti siiga nni
ki gedi i kani ke ti naa puni ba sanu, ki ŋmadi i yama
yeni bi tunda. 25 Li bo baa ŋani ti kuli po ke yi cabi
ti ti lugdi bi niba ki səni ba i kani bani Barnasi yeni
Poli, 26 Yaaba bo taa bi miali ki cabi ti yonmdaano
Jesu Kristi po. 27 Ti gɔ səni Jude yeni Silasi ke bi ba
maadi yi a bona. 28 Lani li ŋani ki dagdi fuoŋanma

po yeni tinba mə ya po ke ti daa tuni bonli ke laa
ŋani. 29 Lani n tie ki kubi i yula yeni n padjiema yi gɔ
daa ŋmani mi sɔma yeni ya bona ke bi padi i buli, yi
kubi iyula yeni mi cumconma buali kuli. i ya kubi i
yula yeni lani bona li baa ŋani i po. n cabdi i n yeni.»
30 Lani ke bi guani sɔni ba, ban bo pundi Antiosi ki
taani u niwulgu ki teni ba li tili. 31 Ban bo cogi li ya
yogu ke bi la li papaali. 32 Judeyeni Slasi bo mə bo tie
sawalpuali ki fiidi i naataani yeni u Tienu ñɔmaama ki
gɔ paagi bi pala. 33 Ban bo tieni dana li po i naataani
bo guani teni ba li lanbonmanli ke bi mə ń guani kuni
yeni laafia ki pan teni yaaba sɔni ba. 34 Li bo mani
Silasi po ke wan ya ye. 35 Ama Poli yeni Barnabasi bo
ye Antiosi yeni nitianba boncianli bi bo wangi ki gɔ
tundi ti yonmdaano ñɔmaama. 36 Lan tieni dana ke
Poli maadi Barnabasi: «ti guani i diidi inaataani ya
dogi nni ke ti waani ti yonmdaano ñɔmaama ki diidi
ban ye maama.» 37 Barnabasi bo bua wan gedi yeni
San yua ke bi yi o Maarki. 38 Ama ke Poli diidi sua ke
laa dagdi yeni wan gedi. Wani ji bo ŋaa ba hali Panfili
dogu nni kaa ji bo todi ba bi tuonli nni. 39 Ke mi
paadma tieni bi siiga nni ke bi yadi lieba. Ke Barnabai
taaa Marrki ke bi ji bo gedi Cipri. 40 Ama Poli bo lugdi
Sllasi ke wan yegi yeni o, ke o naataantieba mia ke
ti yonmdaano ŋanbidi n ya ye yeni owan caa naan
kani. 41 O bo puodi ki gedi Siri yeni Silisi ki paagidi li
jaandieli yaaba pa.

16 Pəli ń pundi Derbi yeni Listri mo, ki sua ke Jesu
ŋɔdka ke bi yi o Timote, ke o ye likani, Juufipua
yua n daani U Tienu nni ya bijua, ke o báa tie Gresi
yua. 2 Ya kpiiba n den ye Listri yeni Ikoni den tieni
o po kasiedi ŋamo 3 Pəli den bua wan yegi yeni o
ki gedi u sanu; lanwani ii, ke o ga o ki kuani o ku
ciagu, kelima Juufinba den ye li dogi nni, ki bani ke o
báa tie Gresi yua. 4 Ban den caa ya dogi nni kuli, bi
den caagu u tondu ti jaandiedi nni ke ban cəlni Jesu
ŋɔdkaaba yeni Jerusalema nikpelba ń den diani ki
bili ya yikodi. 5 U Tienu nitaanli dudugdi den pugni,
ki go yabdi ki pugdi daali kuli. 6 Pəli yeni o yegni
den tɔgni ki ñani Friji yeni Galatia diema nni, ki sua
ke foŋanma den kuani ba ke ban da gedi Asi diema
nni ki kpaandi, ki tundi mi maama. 7 Ban nagi Misia,
ban bigni ke ban gedi Bitinia nni, ama Jesu foŋanma
den ki puni ba u sanu. 8 Ban pendi ki balni Misia,
ki jiidi Truasi dogu nni. 9 Li bonlegdikaali ń legdi
Pəli po ku ñiagu nni: Maseduani jua den se likani,
ki yi o ki tua: “Cua Maseduani ki todi ti.” 10 Li bonli
ń legdi Pəli po, ke ti jagi li yogu ke ti bobni ki fii ki
gedi Maseduani kelima U Tienu yi ti ke ti tundi ki
waani o laabaalŋamo bi ya po i. 11 Tin fii Truasi, ti
taa u sansieru ki gedi Samotrasi, li daalieli tin pundi
Neyapoli. 12 Tin ñani li kani, ti gedi Filipi yu n tien
Maseduani ya dociamu, ki tie ya dogu n yabi ki cie, li
diema nni ki den ŋua Roma bali, tin kali li kani dana
bá 13 Saba (mi fuodma daali ń pundi, tin ña ki fagdi
yeni bu bulñɔcianbu, ki gedi bɔngu bá kani naani ke ti
maali ke tin kadi jaandieli (jaandi yaali). Ti den kali
ki maadi yeni ya puoba n taani ki cua likani. 14 Bi
siiga nni ban yi ya pua Lidia, ke o tie Tiyatira pua, ki
pugi U tienu den cengi ti. O Diedo ń luodi o pali ke
wan ya fiini Pəli ń maadi ya maama. 15 Ban tieni o mi
ñinwulma bogdili, ki yadi mi yedŋanma o diegu po,
ke o mia ti ki yedi, «I ya diidi ki sua ke n duu U Tienu
po, yin cua n deni, ki ya ye.» Ke ti tuo o maama 16 Li
sua ke ti caa i jaandi, pua ke o bu ti baadi ń cendi ti. O
den kuandi o yonbdanba ŋalmani li baabuli po. 17 li
pua den ŋua tinba yeni Pəli ki kpaandi ki tua, “Ya
niba ne ti Mi tanpojoma Tienu tuonsɔnba i, bi tundi
ki wangi yi mi faabma sanu i.” 18 O tieni yeni ke laa
luo dana bá. Ama Pəli pali ń beni o po, wan gbagi ki
yedi ki cicibiadga, “N maadi a Jesu Kiristi yeli po, ña o
niinni” Ke ki ñani ki yaadi ki ŋa o. 19 O canbàanba ń
la ke bi ŋalmani dandanli bodi, ke bi cuo Pəli yeni
Silasi ki gedi yeni ba bi paatieba kani. 20 Ban kuani ba
ti buudi yudaano kani, ki maadi, “Ya niba ne kuandi li
ŋmadli ti dogu nni. Bi tie Juufinba i, 21 Bi tundi ya
bona ke Roma yikodi ki tuo ke lan ga bii lan cəlni.” 22
Bi dogtieba den taani ki fii, ki yie Pəli yeni Silasi po, ke
ti buudi danba biidi bi pala, ki landi bi tiadi, ki papadi,
ki cabi bu ñɔbu ke ban pua ba a gbana. 23 Ban pua ba
ki gbeni, ki cuo ba ki ban luoni li kpaadidieli nni, ki
puogi li kpaadidieli guudka ke wanya guu bonŋanla.
24 Wan gbadi ban bili o ya tuonli, ke o kuani ba liiga
po kpaadidieli nni ki pilni bi taana i kudseseli. 25
ku yɔgsiigu ń yɔgdi, ke Pəli yeni Silasi yiini i yani ki
dondi U Tienu, ki jaandi, ke ya kpaada n sieni cengi
ba. 26 Li ludli nni, mi tindigbima ń tieni, ki migi li
kpaadidieli fiagli, lanyognu, a bulñɔna kuli ń luodi,
yuakuli ya kudseseli ń cie ki baa. 27 Li kpaadidieli
guudka ń findi mi guama nni ki sua ke a gana kuli yaa,
wan nɔdi o jugsiega ke o ba muu ki kpa o yuli, kelima
o bi tama ke a kpaada kuli sani ki ciadi i. 28 Ama Pəli
ń tiani paama ki maadi, “Da tieni a yuli bonbiigu keli

maa tikuli ye nekanba i. 29 Li kpaadidieli guudka den
mia ke bi yendi u kaanu, ke o sani ki kua ki digbi yeni
ti jawaandi ki baa ki gbaani Pəli yeni Silasi nintuali. 30
ki ñani ba, ki maadi "N Diedi n ba tieni ledi i ki baa mi
faabma?" 31 Ban jiini o "Ya duu O Diedo Jesu Kiristi
po, a ba baa mi faabma fini yeni a dansanu kuli." 32
Ban maadi o O Diedo maama, wani yeni odiegu nni
yaaba. 33 Lanyognu, li kpaadidieli guudka ń taa ba li
ñiagu məno, ki gedi yeni ba o deni, ki ŋuudi ŋuudi
bi nala, wani yeni o deni yaaba kuli ń tuo ban tieni
ba mi ñinwulma bogdili yenma. 34 Wan kuani Pəli
yeni Silasi o dieli nni, ki seni ba mi jiema, wani yeni o
diegu nni yaaba kuli pala ń mangi yeni wan tuo ki
ga U Tienu maama. 35 Lan fandi, ti buudi yudanba ń
səni u tondu ban maadi li kpaadidieli guudka ke wan
luodi ki ŋa bi niba yeni ban ña. 36 O guudka ń caa Pəli
u tondu, ki maadi, "Ti buudi danba səni u tondu ke
ban maadi nni min luodi ki ŋa yi yin ña: məlane, i ba
fidi ki ña yeni mi yanduanma. 37 Ama Pəli ń maadi
ba, "Bi pua ti asala siiga, ki naa buni ti, yeni tin tie
Roma yaaba kuli - ki luoni ti li kpaadidieli nni. Bi
jibua ban luodiki ŋa ti li wuoli nni bii? N, n! Ban cua
bibá ki luodi ti" 38 O guudka ń caa ti buudi yudanba u
tondu, ban gbadi ke Pəli yeni Silasi tie Roma yaaba,
ti jawaandi ń cuo ba. 39 Ti buudi yudanba ń cua ki
mia ba sugli, ki luodi ki ñani ba, ki maadi ba ke ban
ña ki fagdi yeni bi dogu. 40 Pəli yeni Silasi ń ña li
kpaadidieli nni ki cua Lidia deni. Pəli yeni Silasi ń la
bi kpiiba, ban paani bi pala, ki fidi ki ña li dogu nni.

17 Ban bo təgni pendi Afipoli yeni Apoloni ya dogu
nni ban pundi teslonika ya dogu nni Jufinba bo
pia li jaandieli. 2 Nani Poli n bo limaani ki tiendi
maama, o bo kua taani yenba mi fuodma dan taa nni,
o bo maadi yenba yaala tie i diani bundma. 3 Poli bo
pəbdi li tili ki cogi ki ŋanbi wan ba ke li tie buama
yaala ke Kristi la fala ke gɔ fii bi tinkpiiba kani. o bo
yedi: «Jesu yua ke n yedi n tie Krisit» 4 Jufinba siiga
nni bi tianba bo tuo ki taani Poli yeni Silasa po. yeni
greki nba yeni bi puoba yaaba tie gmadkaaba yeni u
niwulgu. 5 Ama Jufinba yaaba n pia kangbadima yeni
ki nanga bo a nibiada ki daaga po, ki taani o niwulgu
ki fiini ti fuudi u dogu nni. Bi bo gedi ki pigni Jason
ki bua cuo Poli ki gedi yeni o o niwulgu nni. 6 Ama
Ban boo la'og, bi bo fili Jason yeni o kpiiba i ki caa
yenba u dogu nni bujiala kani ki yigni: «Ya niba n
gmadi u dogu mə pundi ne kanba» 7 Joson bo n ga ya
niba o deni po bo yiedi sesari bali maama ki yedi: ke
baditiano ye ki yi Jesu. 8 o niwulgu yenu u dogu banda
n gbadi li maam li bo yagi bi yama. 9 Bi bo ti pani Josoi
yeni o lieba po ke bi ñani ba ki ŋa. 10 Li daali ñiagu ke
bi taa Poli yeni silasi ki gedi yenba Bele ban bo pundi
bi bo kua Jufinba bangima dieli nni. 11 Ya Jufinba bo
ye lan dogu nni bo tie nimənba ki cie Tesalonik nba bi
bo kuani bi yama yeni i mənməni u Tienu maama
bangima nni ki ŋanbi diidi daali kuli u Tienu maama
diani n maadi yaala ya tie mənməni. 12 Lan bo cedi ke
bi siiga nni bi niba bo dugi, yeni Greki nba puoba yeni
bi jaba yaaba. 13 Ama Tesaloni Jufi nba n bo gbadi ke
Poli maadi u Tienu maama Bere ke bi gedi ki gua fiini
o nuwulgu. 14 Li yognu ke Poli kpiiba gba ki səni o mi
ñinciama po; Ama ke Silasi yeni Timote wani ye lan
kani. 15 Yaaba bo ciani Poli bo gedi yeni o hali Ateni.
Ban bo ŋa o lan kani ke bi maadi ba Silasi yeni Timote
po ke wan tuodi cua bi kani. 16 Poli n bo guu ba Ateni
o tagnma bo yagi kelima o dogu yeni kuli bi gbie yeni
i buli 17 Yeni ke poli kua li jaandieli nni ki maadi yeni
Jufi nba yeni ya niba bo jaani u Tienu. yeni yaaaba
ko bo laadi ba daali kuli bi niba tantaankaanu kani.
18 Ama Epikiriani yeni Stihisiani nba gbabanda bo
kpagi'o. ke bi tianbi yedi: «o maciandaano bua maadi
be i?» ke bi tianba tua ke: «li naani o kelima o bo
wangi ba yesu yeni mi bi tinkpienba findnma. 19 Ke bi
taa Poli ki gedi yeni o Aleopasa kani ke yedi: a ba fidi
ki wani ti ke gbadi ŋan bangi ya bangiciama yeni? 20
Kelima a maadi a boncana ti tuba nni, lan ya po ke ti
bua bandi ŋan maadi ya bonla yeni niima nni.» 21
Ama Atenasa dogtieba yeni ya canba n bo ye li kani
biani bi yaama ki ya cengi aboncana. 22 Lani ke Poli
bo fii ki sedi Alopaja nituali nni li yedi: «yinba Ateni
yaaba n la ki kuni i yama i jaandi. 23 Kelima min təgni
i dogi nni naan kuli n la yi tagi tagi yaala ki dondi ki
la yi ban jaan naani ke bi diani: Ya Tienu ke yi bani
yi». Lanwani i jaani mi yanbənma nni min yei yi yaala
n yeni. 24 U Tienu yua tagi ŋanduna yeni ya bona ye
len nni kuli ki tie tanpoli yeni ki tinga kuli yomdaano
yekaanu kan ya tie bi niba n taa bi nugi ki maa ya
bonla ki yi jaandieli ka. 25 Waa luo bonli ba kuli ki bua
bi nisaalo nugu n səni o po, kelima wan mono n teni
bi niba li miali yeni mi fuoma yeni yaali ye kuli. 26
UTienu bo tagi jayedo baba i k o mali ya niba yeni ya
mabuoli ye ki tinga ne kuli po. O bo tuodi ki bili bi po
u siagu yognu yeni i yeyienkaani bianu. 27 Bi niba bo
baa kpaani u Tienu i. Ki ŋanbi kpaani o ki la 'o. kelima

waa fagi yeni ti. 28 Ama wani ya po i ke ti cuoni ki
fuo, yeni ti yema kuli, Yeni ke yi ssiga nni o lonpualo
yedi. ti mo tie o ya yaabila i. 29 Lan ya po nani ti tie
uTienu bila yeni li buali, tin daa maali nani wani u
Tienu naani nani wula yeni. bii ligi lan yaa ka tanli
yua ke o kpekpiedo kpiedi ke li tie o nisaalo maalma.
30 Ti bi ki bani puu ya yognu k u Tienu bo cɔdi ti biidi,
ama mɔla u Tienu wangi bi niba kaana kuli ke ban
lebdi bi yama. 31 UTienu bili ya daali ki go gandi o
nitegika k o ba bu ŋanduna i mɔnmɔni. U Tienu bo
teni lan nilo i mɔnmɔni bignma k o fii bin tinkpiba
siiga nni. 32 Atanasi yaaba n bo gbadi ke Poli maadi
bi tinkpienba fiima yeni bi tianba bo ñuadi o ama
ke bi tɔba mɔ bo yedi: «ti daa ba faa cengi o maama
datɔli.» 33 Li po n pendi ke Poli yaadi ki ŋaa ba. 34 ke
nitɔba cua bi kani ki dugi li maama po yeni Denis,
Aheropajiti, pua bá ke bi bo yi o Damaris yeni bi tɔba.

18 Lanya bona ń pendi, Pɔli ń ña Ateni, ki gedi
Korenti. 2 Likani, wan cendi Juufi ke bi yi o Akila,
ke bi mali o Pɔnti, ke o dá ñani Itali ki pundi, wani
yeni o denpua Prisila, kelima Kulodi den ñani bu li
ñɔbonli ke Juufinba kuli ke ban ña Roma dogu nni.
Pɔli ǹ tuogi ba. 3 Kelima bi den taa kpenkpendtuonli i,
wan kali yeni ba ban ya tuuni, kelima bi den caandi ti
jondi i ki kuadi. 4 Pɔli den wangi mi maama li jaandieli
nni mi fuodma daali. O den maadi ke Grekinba yeni
Juufinba tuo ki ga o maama. 5 Ama Silasi yeni Timote
ń ñani Maseduani, ki jiidi ki cua, Foŋanma ń niini Pɔli
wan kadi ki waani yeni i mɔni ke Jesu n tie Kiristi. 6
Juufinba ń yie, ki sugdi o, Pɔli ń yogi o tialakaadi bi
po, ki maadi ba, "I sɔma ń guani ki wuli i yucela po;
Mini naa pia tagliba kuli. Lan cili mɔlane ki ji ya caa, n
ba gedi bi nilanba kani i" 7 Ke o ñani lankani, ki gedi
Titiyusi Justusi, ya ja n pugi U Tienu deni. O deni den
ki fagi yeni li jaandieli, 8 Krispus, li jaandieli yudaano
den taani ki daani O Diedo nni wani yeni yaaba n ye o
deni kuli; ke Korenti niba yaaba n gbadi li maama
kuli den tuo ki duu U Kiristi nni yeni mi ñinwulma
bogdili. 9 Ke O Diedo legdi Pɔli po ti dangdi nni ku
ñiagu ki maadi, "Da jie, ama ya maadi ki da ŋmini. 10
Kelima, N ye yeni a, ke obakuli kan bigni ke wan tieni
a yaali n bia, kelima n pia bi niba ke bi yabi u dociamu
ne nni" 11 Pɔli den tieni li kani binli yeni bina luoba,
ki tundi ba, ki wangi ba U Tienu maama. 12 Ama Galio
ń tua Asihaya gufeneri, Juufinba ń fiini ki nanga Pɔli
po, ki gedi yeni o ti buudi danba kani, 13 ki maadi,
"Ya nilo ne bɔndi bi niba ke bi pugi U Tienu, ama ti
yikodi naa cabi yeni" 14 Lanyognu, Pɔli ń ya bua ga mi
maama, Galio ń maadi Juufinba, "Yinba, Juufinba, li
ya bi tie jodi bii tuonbiadi maama, li bi baa pia u sanu
ke min maadi yeni yi. 15 Ama nani lan tie lanbona
yeni yela maama yeni i maabilkacema yeni ii, yinba
mɔno ń ŋanbi ma i ŋmiali nni. N ki bua lan ya maama
buudi daano." 16 Galio ń beli ba ki ñani ba ti buudi
diegu nni. 17 Lanwani ii, bikuli ń taani ki cuo Sosteni,
yua den tie li jaandieli yudaano, puapua o ti buudi
diegu cancanli. Ama Galio nan den ki songi ban tie
yaali. 18 Pɔli den waagi li kani waamu yeni o kpiiba, ki
ti fii ki cabi ba ku kua ku ñinbiagu ki gedi Siri wani
yeni Prisila yeni Akila. Wan ba fii li ñinbiayaali kani, o
den cedi ke bi kuo o Sankreya dogu nni kelima o den
niani U Tienu ke o baa ŋua Nasaleti ñɔmaama i. 19
Ban pundi Efesa, Pɔli ń cabi Prisila yeni Akila lankani,
ki gedi obá li jaadieli nni ki ban ya tundi Juufinba. 20
Bi den mia ke wan kali bi kani waamu, wan yie. 21 O
den cabi ba, ki yedi ba, "N ba guani i kani li ya tie
U Tienu buama." ki fii Efesa. 22 Pɔli ń pundi Sesare,
wan do, ki fuondi Jerusalema Kiristi nitaanli, ki ñani
lankani, ki jiidi ki gedi Antiyosi. 23 Wan kali likani
waamu, wan fii likani ki toli Galatia yeni Prijia diema
nni ki ya paandi Kiristi ŋɔdkaaba kuli. 24 Juufi ja, ke bi
yi o Apolɔsi ke bi mali o Aleksandri ń cua Efesa. O
den bani mi maama, ki go paa mi dianma nni. 25 Bi
den kuani o O Diedo maama tundma cogu. O yantiali
den tiegi yeni U Tienu maama, o den maadi ki go
maali ki li tuagi yeni Jesu maama. Ama o den bani
Jan ñinwulma bogdili baba i. 26 Apolɔsi den fuoni o
yama, ki maadi li jaandieli nni. Ama Prisila yeni Akila
ń cengi o maama, ban piadi yeni o ki ŋanbi ki waani
o O Diedo sanu. 27 Wan den bua wan pendi ki gedi
Acihayia, o kpiiba den paani o pali, ki diani li tili, ki
teni Acihayia Kiristi ŋɔdkaaba ki waani ba ke ban ga o
cangu. Wan pundi likani, o den todi U Tienu ŋanbli
ń cedi ke yaaba duu Jesu po. 28 Apolɔsi den yaadi
Juufinba asala siiga nni, ki nia yeni ba, ki taadi i diani
banma ki wangi ba ke Jesu n tie Kiristi.

19 Li sua ke Apolo ń bo ye Korenti, Pɔli den tɔgni
ya dogi n ye a juana nni kuli, ki ban pundi Efesi
dogciamu nni, ki kadi yeni Jesu ŋɔdkaaba siiga tianba.
2 Pɔli ń yedi ba: «Yin dugi U Tienu po yeni, i baa mi
Foŋanma aa?» Ban ŋmiani o: «N n, tii gbadi ke bi
maadi Foŋanma maama mɔno» 3 Pɔli ń buali ba: «To

bi nan tieni yi mi ñinwulma bogdili yeni be i?» Ban
jiini: “O Ninwulka Jan yaama” 4 Lanwani ii, Pəli ń
jiini ba: «Jan den tieni ti tuonbiadi sugli ya ñinwulma
bogdili i. O den waani bi niba ke ban ya daani yua n
ba ŋədi o puoli wani n tie Jesu.» 5 Bi niba ń gbadi
lan ya maama, ke bi tuo ki ga mi ñinwulma bogdili
O Diedo Jesu yeli po. 6 Pəli ń maani o nui bi po, ke
Foŋanma jiidi bi po, ke bi ji maadi mi maalanma nni
ki pua sawali. 7 Bi den tie nani jaba piiga n bilie i. 8
Pəli den kua yikodi tundma dieli nni, ki maadi yeni li
papaali, nani ŋmaali taa yeni, ki tie ania ke ban gbadi
U Tienu diema niima nni. 9 Ama, Juufinba bi tianba
den juagi bi pala kaa tuo ki cəlni Jesu sanŋədma, ki
go maadi ki biidi Jesu yeli asala siiga. Lanyapo, Pəli
den yaadi ki ŋa ba, ki taa bi ŋədkaaba, ki piadi ki
ban tundi ba daali kuli Tiranusi cogdieli nni. 10 Pəli
den li kubi yeni i hali bina lie, ke yaaba ye Asi kuli,
Juufinba yeni Gilekinba kuli, gbadi O Diedo maama.
11 U Tienu den tie Yaalidgu tuada yeni Pəli nui, 12
Lanyapo, ya yianba den fidi ki sii Pəli ninfiancabli
bii o tiayiekaagu den yi baa laafia, mu cicibiadmu
mo den ñ ki ŋaani yiantianba mo. 13 Ama Juufinba,
ŋantaadi danba mo den ye li diema nni, ki bieli ki
ñangi mu cicibiadmu mun ye yaaba niinni O Diedo
Jesu yeli po. Bi den yi yedi: “Jesu, Pəli ń wangi yua
ya maama yeli po, n yedi yi yeni li niinli ke yin ña
ki ŋa bi niba ne” 14 Yaaba n den tiendi lani den tie
Juufi salga yidkacianba siiga yendo, ke bi yii o Sefa
ya bijaleledíba i. 15 Cicibiadyenga ń jiini ba “N bani
Jesu, N go bani Pəli mo; Ke yinba mo tie bile i? 16 Ki
cicibiadga yaaga n ye o nilo nni yeni ń bibi ŋantaadi
tofaadanba, kiloli ba ki puapua ki duoli ba ban ña li
dieli nni ki sani mubili yeni ti yiadi. 17 Ya niba n ye
Efesi kuli, Juufinba yeni gilekinba ń gbadi li maama, ki
bandi. Ti jawaandi ń kua ba, ban kpiagi O Diedo Jesu
yeli. 18 Yaaba n den daani Jesu nni mo den nagdi ki
wangi ban tieni ya tuonbiadi, ki miadi sugli ti po 19 Bi
ñɔgdanba yeni ti bulbəndi danba den cua yeni bi tila
ke bi juu ke a buodi u mu nni asala siiga. Li tila kuli
dunga den pundi ligdibala tuda piimu 20 Lanyapo, O
Diedo maama den yadi i kaankuli yeni u paaciamu. 21
Pəli ń sɔni o tuonli ki gbeni Efesi dogu nni, Foŋanma
den kuani li jagli ke wan tɔgni Maseduani yeni Acihayi
po, ki gedi Jerusalema; O den maadi “Min kali nekanba
yeni, li buali ke min pundi Roma po mo.” 22 Pəli den
sɔni o todkaaba bilie Maseduani, lani n tie Timote
yeni Erasitusi yaaba n den tie o naacenba. Ama wani
obá go den tieni Asi diema nni waamu. 23 Lanyognu,
bi den fiini mi janjancianma Efesi dogu nni, ki mi
nua Jesu sanŋədma. 24 Wula maano den ye ki yii
Demetriyusi, o den duadi Diyana jaandieli bonnanana
ki kuandi o tuonsɔnba po li baali boncianla 25 Lanwani
ii, o den yini li tuonsɔnba yeni ya maaba sieni, ki
taani ba ki yedi ba, “Canbáanba, i kuli bani ke ku
maagu ne tuonli kuandi ti li baali boncianla. 26 I la ki
go gbadi, li ki tie Efesi ne baba ka ama Asi nni kuli,
ke ban yii yua Pəli bəndi ki lebdi bi niba maalma ke
bi ŋədi o. O yedi ba ke ban tagi ya buli yeni i nui ki
tie tienu. 27 Li ba fidi bi niba ń fali ti kpenkpendu
tuonli ne; lani baba ka, bi go ba fidi ki fanbi ti pobulo
Diyana yua n dagdi yeni ti kpiagdi yeni budieli. Wani
yua ke Asi kuli yeni ŋanduna kuli bugi ba buoni o
kpiagdi.” 28 Ban gbadi lanya maama, ke bi fii yeni li
pabienli ki yigni ki tua “Efesi yaaba Diyana ye yeni
ti kpiagdi” 29 Ke li ŋmadli tieni u dogu nni kuli, ke
bi niba taani ku kua u badu guagu nni, ki cuo pəli
yegni yaaba n den ñani Maseduani ki cua, Gayusi yeni
Arisitarkusi. 30 Pəli den bua kua ku niwulgu siiga, ama
bi ŋədkaaba den pani o. 31 Asi diema nni yikodanba
yaaba n den tie dɔnlinba den sɔni u tondu ki waani o
ke wanda kua ku guagu nni. 32 Bi niba den yigni ki
maadi maayenma, ke tianba mo maatɔma, kelima bi
den ye ti yanyagdi nni ke bi siiga boncianli ki bani
ban taani yaali ya po. 33 Juufinba ń dadi Aleksandro ki
ñani bi niba siiga, ki seni o liiga Aleksandro ń cili ki
ya gangi o nui, ki bua wan waani li nitaanli li bonli
niima nni. 34 Ama, ban bandi ke o tie Juufi, ban taani
ki tandi ki maadi maayenma lan waagi kudilie ki tua,
“Efesi yaaba Artemisa ye yeni ti kpiagdi.” 35 yiko
tuonsɔnlo ń mɔndi ki jiini ku niwulgu yama, ke o
maadi, “Yinba Efesi yaaba, o laa nilo n ye ne, kaa bani
ke Efesi dogciamu n tie ti pobulciamo Diyana budieli
guudka, ya nannanli n ñani tanpoli ki baa? 36 Yin
bani ke lanya bonli ki pia niama yeni ii, i ba dingi i
yama ki da jegibi ki sɔni tuonkaadi. 37 Kelima yin cua
yeni ya niba ti buudi ne ki tie jaandieli suuda, baa go
tie yaaba n fanbi tin jaandi ya bulo mo. 38 Lanwani
ii, Demetriyuusi yeni bi maaba yaaba n ye yeni o ya
pia tagli yeni nilobá, ti buudi diena ye, ke ti buudi
yudanba mo ye; bi ba fidi ki jia bi maama yeni biyaba.
39 Ama i ya pia maatɔma li buali li maama jiama ń
cəlni li nitaali sanu i. 40 Kelima, lanyapo, bi ba fidi ki
jalgi ti ke ti yie yiko i ki fiini li ŋmadli dinne ki naa
bani yaali ya po, ti go kan fidi ki waani li niima nni

mo. 41 Wan maadi lanya maama ki gbeni, ke o cabi li
nitaanli.

20 Ku fuugu po ń pendi, Pəli ń səni ki yini bi
ŋədkaaba, ki paani bi pala, ki ji cabi ba, ki fii
ki gedi Maseduani. 2 Wan pendi li diema nni, o den
maadi n yabi, ki paani bi pala, ke o cua Gresi. 3 Wan
tieni li dogu nni ŋmaali taa, Juufinba ń tidi loli ki sedi
o po yeni i janbi, lan sua ke o bua kua ku ñinbiagu
ki gedi Siri, wan jagi, ki guani ki lebdi Maseduani. 4
Yaaba n den ba ciani o Asi po n tie, Sopateri, Piirusi
bijua, ke o ñani Bere; Aristarki yeni Sekəndi, ke bikuli
ñani Tesaloniki ki tie dugikaaba; Gaayusi, ke o ñani
Derbi, Timote, Ticiki yeni Trofimi, ke bi tie Asi yaaba.
5 Ama lanya niba den ga ti liiga ki ba guudi ti Trowa. 6
Ya kpanu n ki pia dibinli daana ń pendi, ke Ti kua
ku ñinbiagu Filipi, ki tieni dana mu, ki pundi bi kani
Trowa, ki kali likani dana lele. 7 Laadi daacincinli
daali, tin taanni ki bua ŋmiidi kpanu, Pəli ń maadi
yeni bi dugikaaba. O den bobni ki bua li ya fiifandi,
wan fii i, lanwani ii, o den maadi ke ku yəgsiigu ti
yəgdi. 8 Mu fidsanmu den yabi poli dieli nni, tin den
taani naana. 9 O naaciemo den kaa li takobonli kani
ke bi yi o Etikusi, mi guama den paadi o. Nani Pəli ń
den maadi boncianli yeni ii, li naaciemo mi guama ń
paadi li naaciemo, wan lagdi li dietuaditaali po ki baa
ki kpe 10 Ama Pəli ń jiidi, ki duani ki labni o po, ki
wobi o. K yedi, “Da wadi mani i pala ka, kelima o fo.”
11 Wan guani ki do, ki ŋmiidi kpanu, ki ŋmani. Wan
maadi yeni ba ki pugni hali i siŋafaani, wan cabi ki fii.
12 Ban guani yeni o naaciemo ke o fuo, lan səngi bi
pala. 13 Tinba wani den kua ku ñinbiagu, ki ga Pəli
liiga, ki gedi Aso, tin den ba guudi naani ki taa Pəli ku
ñinbiagu nni. Wani məno den bua yeni i, kelima, o dá
den jagi ke wan təgni u sanu i. 14 Wan cendi ti Aso
yeni, ke ti kuani o ku ñinbiagu ki gedi Mitileni. 15 Tin
fii lankani, ti tieni dayenli i, ki pundi Cihiyo kpendegli
kani, li daalieli ke ti pundi Smo kpendegli, li daataali
daali, tin pundi Mileti dogu nni. 16 Nani Pəli ń den
jagi ke wan təgni Efesa po, o den ki bua wan biani mi
yaama Asi diema nni, kelima o den peli ki bua o ya ba
fidi, wan pundi Jrusalema pantekoti daali i. 17 Wan
pundi Mileti, Wan səni bi niba Efesa, ban yini o po
Kiristi nitaanli nikpelba. 18 Ban pundi o kani, wan
maadi ba, “Yinba məno bani ibá ke hali min ŋmaa n
taali Asi ne, min ye maama yeni yi yognu kuli. 19 N li
ŋua ki tuuni U Tienu tuonli yeni li pali nni yumiinli,
yeni ti ninsiidi yeni Juufinba ń loli ki sedi n po yeni ya
janbi kuli. 20 Yinba məno bani ke mii dəgni yi libakuli
ke li nua yaali n tie bonmənli i po, yeni min tundi yi
maama asala siiga, ki go caa i dansani nni maama. 21 I
bani min tuodi ki waani Juufinba yeni gilekinba ke ban
biidi bi pala bi tuonbiadi po, ki lebdi bi yama ki ŋədi
U Tienu, ki dugi ti Diedo Jesu po. 22 Məlane, Foŋanma
tigi nni, ki caa yeni nni Jerusalema, n naa bani yaali n
ba tieni nni lanpo, 23 Ama Foŋanma tuodi ki waani
nni ke i kudseseli yeni falaciamu guu nni. 24 Ama mii
tama ke n miali tie bonmənli n po, ki ba pani nni min
dudi n nənma banlu yaali n pia n po mayuli po, lani n
tie ke min səni O Diedo ń puogi nni ya tuonli, ki tieni
kasiedi U Tienu ŋanbli laabaalŋamo po. 25 Diidi mani
məlane, n bani ke yinba yaaba ya siiga ke n kpaandi ki
waani U Tienu diema laabaali ne, i kan la n nunga
jiga. 26 Kelima n kadi ki maadi yi i məni dinne, ke
mii pia tagliba kuli ke li nua nisaaloba kuli səma. 27
Kelima, min waani yi U Tienu yanbuama, mii dəgni yi
libakuli. 28 Lanwani ii, yin fangi i yula ki cegni ibá, ki
guudi U Tienu Foŋanma ń guuni ya yankulu ke yin ya
tie yankpaaba/ gobdikaaba. Yin ya faami, yin gobdi
ya yognu U Tienu nitaanli, wan baa yaaba ki taani o
kani yeni o səcema. 29 N bani ke n ya fii, ki siedi ki
ŋa yi, yaaba n tie nani i fuasangbanbiadi yeni ba kua
i siiga, ki kan taa ki cabi u yankulu. 30 N bani ke bi
niba ba kua i siiga, ki bəndi yi yeni bi nufantunda ke
yin tua ŋədkaaba. 31 Lanwani ii, yin sedi taajalalie, ki
guudi. Yin ya tiani ke bina taa n yeni, ke n tundi yi
yienu yeni ñiagu kaa cedi. 32 Məlane, n mubni yi U
Tienu yeni o ŋanbli ñəmaama nui nni, yaama n ba fidi
ki cedi yin paagi ki cie, ki go baa u biinu wan bili ya
ŋalmani o nigagdiŋanba po. 33 N naa kuani n yama
niloba kuli ligi bii o wula lanyaaka o tialakaadi nni.
34 Yinba məno bani ke n ya nui ne kuani n yuli po
buama yeni yaaba n ye yeni nni ya buama i. 35 Lan
tie yaali kuli, n tieni nannanli ki waani yi yin ba todi
a tadma maama yeni i tuona, yeni yin baa tiani O
Diedo Jesu ń yedi ya maama, wan yaadi kiyedi yaama
obá: «Mi yedŋanma ye ŋan teni po ki cie ŋan ga.» 36
Wan maadi yeni, ki gbeni i, ke o gbaani ki jaandi yeni
bikuli. 37 Bikuli den buudi boncianla, ki cuo Pəli tulu
nni ki wobi o. 38 Bikuli den ye yeni li pabənli kelima
ban den gbadi ke o maadi ke bi kan ji guani ki la o
nunga, lani ń pendi i, ke bi ciani o ku ñibiagu kani.

21 Tin cabi ba ki fii, ki kua ku ñinbiagu, ti taa
sansiedu ki gedi Kosi dogu nni, lan fiifandi, ke
ti pundi Rodesi dogu nni, ki pendi lankani ki pundi
Patara. **2** Ti den la ñinbiagu ke ku caa fenesi po, ke
ti kua gu. **3** Tin den nagi Cihipri kpendegli, ti den
balni ki ŋa li ti ganu po, ki toli Siri po, ki gedi ki sedi
Tiiri, ke bi tugdi ku ñinbiagu tuga. **4** Ti den la jesu
ŋɔdkaaba, ki tieni lankani dana lele. Foŋanma den
fandi ba ke bi waani Pəli ke wan da gedi Erusalema. **5**
Ti cangu ǹ den juodi likani, ke ti cabi ba, ki tugni ti
sanu, ke bani yeni bi puoba yeni bi bila piadi ti hali ki
ñani ti u dogu nni. Ke ti gbaani ki jaandi u ñinkunu. **6**
Ti den cabi ba ki kua ku ñinbiagu, ke bi guaniki kuni
bi denpo. **7** Tin den pendi Tiri, tiden suagi ki gedi
Pitolemayisi. Lankani, ti den fuondi tikpiiba, ki juadi
yeni ba dayenli. **8** Lan fiifandi, ke ti fii ki gedi Sesare,
ki kua Filipi yua n tie ban den gandi ya nileledba o
laabaalŋamo tundma po yen yendo deni, ki ye yeni o
9 Li nilo den pia bonpola taa, ke bi tie powandina, ki
pua sawali. **10** Tin tieni likani dana waamu, sawalpualo
bá den ñani Jude, ki jiidi ki cua, ke bi yii o Agabusi,
11 O den nagni tikani ki taa Pəli gbanñagdu, ki loli
o ya taana yeni o nui, ki yedi ne: "Foŋanma ń yedi
yaali n ne, 'Maama ne i, ke Juufinba ba loli yua yeni
ya gbanñagdu ne, ki mubni o bi nilanba nui nni'." **12**
Tin gbadi lan ya maama, tinba yeni ya niba n ye likani
kuli ń taani ki maadi Pəli ke wan da gedi Jerusalema.
13 Ke Pəli jiini, "Be yapo i, ke i buudi ki yagni n yama?
Kelima, N bobni ki gbeni o, Li ki tie ke ban loli nni
baba ka, ama ki go ke Jerusalema nni, O Diedo Jesu
yeli po" **14** Nani Pəli ń den ki bua ke o cengi ti cegli
yeni i, ti ji den ki ŋua ki niidi o, ti den yedi, "O Diedo
yanbuama ń tieni lan buali maama" **15** Lanya dana ń
pendi, ke ti baani ti tuga ki doni ki gedi Jerusalema.
16 Bi ŋɔdkaaba den ñani Sesare, ki ŋɔdi ti lipo. Bi den
yegi yeni nilo ke bi yii o Minasɔn, ke o tie Cihipri yua,
ki den tie ŋɔdkaa, tin baa ye yeni yua. **17** Tin pundi
Jerusalema, ti kpiiba den ga ti cangu yeni li pamanli.
18 Lan fiifandi, ke Pəli gedi yeni ti Jaka kani, Kiristi
nitaanli nikpelba kuli den ye likani. **19** Wan fuondi ba
ki gbeni, ke o dugni ba U Tienu ń tieni yaali kuli bi
nilanba siiga o tuonli sanu po. **20** Ban gbadi lani, ke bi
dondi U Tienu, ki maadi o, "Ti kpiilo, a la ya niba n tuo
ki dugi Jesu po Juufinba siiga ki luo tuda tuda. Bi kuli
sedi taajala lie i, ki baa cəlni li bali yikodi. **21** Be maadi
ba a maama, ke a tundi Juufinba yaaba n ye bi nilanba
siigi, ki waani ba ke ban ŋa Moyiisi maama, ke ban da
kɔndi bi bila, ki go da ŋua bi yaajanba bogda mo. **22** Ti
ji ba tieni ledi i? Li naa pia tama ke bi kan gbadi ke a
cua ne. **23** Lanwani ii, ŋan tieni tin ba waani a yaali.
Niba na ye ne ki niani U Tienu bi ñɔnianu. **24** Taa li
niba, fini yeni bani ń wuli ki ñani li kuali, ŋan pa bipo,
ban kuo bi yudi. Lanwani ii, bi niba ba bandi ke ban
maadi a po ya maama kuli tie tofaama. Bi ba bandi ke
fini mɔko ŋua li bali yikodi. **25** Ama yaali n nua bi
nilanba yaaba tuo ki ga Jesu sanŋɔdma po, ti diani
ba li tisɔnkaali, ki waani ba ke ban cuo bi yula yani i
buli padjiema, yeni mi sɔma, yeni mu yansɔdkamu
nandi yeni mi conconma." **26** Ke Pəli taa li niba, ke li
fiifandi ke o wuli yeni ba, ki ñani li kuali yeni ba, ki
kua ku jaandiegu nni ki waani ban ba tieni ya dana
yeni yukuli ń ba padi ya padli bi ŋanbma po. **27** Ban
den bili ya danleleda ń nagi gbenma, ke Juufinba ñani
Asi ki, ki la Pəli ku jaandiegu nni, ke bi maadi ki fiini
bi niba pala, ki cuo Pəli. **28** Bi den tandi ki tua "Israyeli
niba, todi mani ti. Ya nilo n kpaagi ki tundi bi niba i
kaankuli ya bona n ki cəlni ti buolu, ti yikodi yeni tin
kua naani ne. Lani baba ka; o go kuani bi nilanba ti
jaandiegu nni, ki jɔgni lanya kaangagdiŋanmɔnu." **29**
Kelima bi den kpia ki la ke wani yeni Efesi yuaTrofima,
ke bi yegi u dogu nni, ke bi maali ke o den kuani o
ku jaandiegu nni i. **30** Li ñɔgli den tieni u dogu nni
kuli, ke bi niba sani ki taani, ki cuo Pəli. Bi den dadi ki
ñani ku jaandiegu nni, ki luoni a bulñɔna kuli. **31** Ban
jagi ke ban kpa o, ke li maama kua sejenba yudaano
tubli nni ke Jerusalema kuli ye li ŋmadli nni i. **32**
Lanyognu ke o taa sejenba ki sani ki jiidi ki pundi li
ñɔgli kani. Bi niba ń sejenba yeni bi yudaano ke bi ŋa
Pəli yeni ti puadi. **33** Ke sejenba yudaano nagni ki cedi
ke bi cuo Pəli, ki cedi ke bi loli o yeni i kudseseli. Ke
o buali wan tie yua yeni wan tieni yaali. **34** Bi niba
den tandi ki maadi maayenma, ke tianba mo maadi
maatɔma. Nani seje yudaano ń kan den fidi ki maadi
libakuli kelima ku fuugu po yeni, o den cedi ke bi gedi
yeni Pəli li kpaadidiepaali nni. **35** Ban den pundi a
ŋmaada kani i, bi den tugi Pəli kelima bi niba jadi den
yabdi. **36** Kelima ku niwulgu den ŋua puoli ki yigni
ki tua, "Ban gbeni o maama!" **37** Ban den bua kuani
Pəli li kpaadidiepaali nni ya yognu, ke o maadi seje
yudaano, "N ba fidi ki maadi bonli i?" Seje yudaano ń
buali o, "A maadi Gileki maama? **38** Lanwani ŋaa tie
Ejipti jua yua n den fiini mi janjanma ki kuani jakɔnda
tuda na mi fanpienma nni ka aa? **39** Pəli ń yedi, "N tie
Juufi, ki ñani Tarsi dociamu, Silisi diema nni. N tie

dogcianmənu dotielo i. N mia ke ŋan cabi nni u sanu
min maadi yeni ku niwulgu. 40 Seje yudaano ń cabi o
u sanu, ke Pəli sedi a ŋmaada po ki duoni o nuu, ki
gaani ki toli ku nilgu. Bi kuli ń suoni silbi, ke maadi ba
Ebrewu maama nni ki yedi,

22 «N ninjaba yeni n baanba, cengi mani min pia
ya maama ki bua ki maadi yi, ke yin ga ma». 2 O
niwulgu n den gbadi ke Pəli maadi Hebilu maabuolu
nni, bikuli den suoni Silibi. Pəli den yedi: 3 «N tie Jufi
ki mali taasa Cilisi ya yogu ama den kua Gamali cogu
o naa dogu nni. O den bangi ti yaajanba maama cain,
n den kuani yama kuli U Tienu po nani i kuli n bua
wan maama dinne. 4 N den wangi yaaba n ŋua laa
fala paa, n den loli b jaba yeni b puoba kuli ki kuani
ba li yonmidieli nni. 5 Ba sala yidikaaba cianba yeni b
ni kpe juogi kaaba ba fidi ki tieni siedi ke ban den teni
li tili ke min gadi Damasa ke pan teni ti ninjaba yaaba
tie Jufinba min den gadi naa po ke loli yaaba n ŋɔa o
sɔnu ki cuani ba Jelusaema ki ban pua ba. 6 Li den bua
ki pundi naani o yie sinu yeni mini den pa u Sɔnu ki
caa Damasa nni den nagi. La yo o yen ciangu den ñiliti
ki ñani tanpoli po ki ba Lidini. 7 N den jiidi ba tinga ki
gbadi o nialu ka li maadi Solo Laabaali ki wangi fala. 8
N den gua buali o a tie ŋmaa yonbidaano i? o den
ŋmiani nni Jesu Nasaleti yua ki wang fala. 9 Min yen
yaaba n den yegi bi den la n yenyenma ama bi den
gbadi yua maadi yeni min ya nialu. 10 N den yed: N ba
tieni lede n yonbidaano? N yonbdaano den yedi: Fii ki
pundi Damasa, lan kani bi ba wani a ŋa ba tieni yala
kuli. 11 N den nua kelima yenyenma ciangu n yen
n po, n yegi lieba n den dadi nni ki pundi Damasa.
12 Lan kani ke n den bandi ban yi yua Ananiasa, oja
yen tie nimono U Tienu bali maama po, ya Jufinba ye
Damasa kuli tiedi o po sieda ŋaamo. 13 Wan Ananiasa
den cua min ye naani, ki nagi ni kani ke yedi: N ninjua
Solo, ŋəli, li yogu ki la o. 14 O den yedi: ti ya yaaba ke
U Tienu lugdi ba ka bani o yama buama ki ya tiegi, ki
gu wan ba maadi ya maama o ya ŋɔbu nni. 15 A ba tua
o siedi b niba yaŋa nintuali nni ŋan laa yaala yeni ŋan
badi yaala yeni ŋa gbadi galo. 16 Məla a kaa gu be? Fii
ki ñani a biidi, kelima bi jaandi Jesu ya yeli po. 17 Min
den guani Jerusalema, ya yogu ki den ye li jaandieli
nni ki jandi U Tienu, li den cua n po nani ba yeni.
18 N den u yonbdaano ki yedi: Fii ki ñaa Jerusalema
tonma tonma kelima bi kan gua ŋaaba ban tieni a po
ya sieda kuli. 19 N den yedi: «N yonbdaano, ban məlo
ba ki cuo yaaba ń den ŋua a ki kuani ba a yonbi diena
nni, ki kpa tianba a jaandiena nni. 20 N den tie sieda
yi po ya daali k b den wuli Etina sɔnma, n den taa yi
yapo məmɔni, k guudi yaaba n den ye tiadi.» 21 Ama
n yonbdaano den yedi: «Ti ki gadi kelima n nua ke n
ya gadi hali fagma bi nilanba yapo.» 22 O niwulgu
den ŋmini ke maadi ki den pundi hali li kani ke bi ji
yigniki yedi: «kpa mani ya nibuolu nan ki nano yeni
ki tingi, kelima la ŋa ya nilo na ya pia li miali. 23 ya
yogu ki bi tandi kin landi li liada ki yadi ti tandi, 24 a
mintiela yudaano den cua kua yeni o paalu ki cuo Pəli.
O den seni o niwulgu kuli ki buali Pəli n tieni yaala bi
ya nintuali nni, ki bandi yaala n tieni ki bi taandi ya
tantaani buoli na. 25 Ya yogu ke bi loli Pəli i baabi i, o
den yedi a mintiela kobga yudaano yua n den se o
kani: «Li cabi ke yin pua ya nilo n tie Loma ki daa
buni yeni o?» 26 A mintiela kobga yudaano n gbadi
yeni, o den gadi a mintiela yudaanciamo kani ke yedi:
«a mɔ la ke tin tieni lede? kelima o nilo yeni tie Loma
yua cain.» 27 A mintiela ciamo den gadi ki yedi: «bi
maadi a ya linani Loma cain» Pəli den ŋmini. 28 A
mintiela ciamo den guani ke yedi o «Li en tie faala ka
ki tua Loma yua cain ama yen ya liigi kpiagi.» 29 Lan
yogu yaaba den puo wan Pəli den siedi, ti ja waandi
den cuo li mintiela yudaano kelima waa gbadi ki Pəli
tie Loma yua yi cain ke den lolo yi baabi yeni. 30 Li
daa taa daali, a mintiela yudaano den bua ki bandi i
məmɔni yaala ya po ke Jufinba kɔni yeni Pəli, o den
lodi yi baabi Pəli nungi nni, ki yiini li jandieli yudanba
yeni bi nikpela ki taani ba. O den jiini Pəli ki sieni o bi
kuli ya siiga nni.

23 Pəli den nuali salga yidkaaba taancianli, ki maadi,
"N kpiiba n den ye U Tienu nintuali yeni li
yantiaŋanli hali yeni ya daali ne." 2 Salga yidkaciamo
Ananiasi ń yedi yaaba n den se o kani ke ban pua o
ñəbu po. 3 Pəli ń maadi o, "U Tienu ba pua a mo, diidi
mani li guonpienli ne. A kaa ki bua maani a nuu li bali
maama po ki bu n ya buudi yo oo, ki nan kandi yiko
po ki cabi ke ban pua nni." 4 Yaaba n den se o kani ń
maadi, "A ba sugi U Tienu salga yidciamo yeni yo oo?"
5 Pəli ń maadi, "N kpiiba, n bi ki bani ke o tie salga
yidciamo. Kelima li diani, A kan maadi maabiigu a
dogu yikodaano po." 6 Pəli ń bandi ke li nitaanli nni,
cagyenli tie Farisienba ke li caglieli tie Saduseyenba,
wan doni o nialu ki tandi ki maadi li ni taanli nni, "N
kpiiba, N tie Farisien, ki tie Farisien bijua. Min daani

mi yiedma bi kpienba siiga nni po i, ke bi bua jia nni ti
buudi ne." 7 Wan yedi lani, mi niama ń fii Farisienba
yeni Saduseyenba siiga, mi paadma ń tieni ku nilgu
siiga. 8 Kelima Saduseyenba yedi ke faadma ki ya,
maleki ki ye ki buali foŋanma, ama Farisienba wani
bani ke likuli ne ye ki tie məni. 9 Lanyapo, ban fiini
ku fuugu, ki ya sugdi biyaba. Farisienba gbanbanda bi
tianba ń fii ki cili ku ñəniagu, ki yedi, "Ti nan ki la ya
nilo ne ń pia ya tagli. ŋma bani maleki bii Foŋanma
yaa maadi yeni o?" 10 Ku ñəniagu ń fii ki pugni, o
sejeciamo ń jie ke bi ba ti pua ki papadi Pəli, wan səni
u tondu, ke o sejenba ń jiidi ki fie o li nitaanli nui
nni yeni u paalu ki cua ki kuani o li kpaadidieli liiga
po diepaali nni. 11 Ku ñiagu ń bii, O Diedo ń cua ki
sedi o kani, ki yedi, "Da jie, kelima nani ŋan maadi
ki tieni n po kasiedi Jerusalema yeni, a go ba tieni li
kasiedi Roma nni mo." 12 Lan fandi, Juufinba siiga,
bi tianba ń poli, ki niani ke bi kan di libakuli bi go
kan ñu libakuli hali yeni ban ba kpa Pəli. 13 Yaaba
n den taani ki jagi li janbi ñəlolma den ki luo niba
piina. 14 Ban gedi salga yidkaciamo yeni a nikpela
kani ki maadi, "Ti poli ki niani ke ti kan di ti go kan
ñu libakuli hali yeni tin ba kpa Pəli. 15 Lanwani ii, ŋan
cedi ban maadi o sejeciamo ke ban jiini o i kani na,
yin ŋanbi ki kpaagi o maama nni. Tinba wani tuodi
ki bobni o po, ki ba kpa o ke bi dá ki pundi yeni o i
kani. 16 Ama, Pəli ninsalo bijua ń gbadi ke bi loli ki
sedi ki ba guudi ki kpa o, wan kua li kpaadidiepaali
nni, ki tuali Pəli. 17 Pəli ń yini seje kobgo ciamo ki
maadi o, "Taa o naaciemo ne, ki ciani o o sejeciamo
kani, kelima o pia maama ki bua maadi o." 18 Lanwani
ii, seje kobga yudaano ń taa o naaciemo ki ciani o
o sejeciamo kani, ki maadi, "Pəli yini nni, ke n kua
o kani, ke o maadi nni ke min ciani o naciemo ne a
kani. O pia maama ki bua maadi a." 19 O sejeciamo ń
cuo o naaciemo nuu, ki piadi yeni o, ki buali o, "A
pia be ya maama i ki bua maadi nni?" 20 O naaciemo
ń maadi, "Juufinba taani ki loli ki ba mia ŋan cedi
ban won jiini Pəli bi nitaanli nni, nani bi bua ŋanbi ki
kpaagi o maama nni yeni. 21 Ama, ŋan da cengi bi
maama, kelima, bi ki luo niba piina, ki poli, ki niani ke
bi kan di, bi go kan ñu libakuli hali yeni ban ba kpa
Pəli. Bi bobni ki gbeni o, bi ji guu ŋan ba jagi ki cuo
yaali i." 22 O sejeciamo ń cabi o naaciemo wan ña, ki
nan tuodi ki kpaa o, ki maadi, "Da cedi niloba kuli
ń bandi ŋan maadi nni yaali ne". 23 Ke o yini seje
kobga cianba bilie, ki myedi ba, "Yin bobni sejenba
kobilie yaaba n ba gedi Sesare, yeni tanpuala piilele,
yeni bi kpandanba kobilie. I ba fii ku ñiagu, kudi taa
yognu, ki gedi Sesare. 24 O go den yedi ba ke ban
bobni ti yanjagkaadi, Pəli ń ba jagi yaadi, ki taa o mi
yanduanma nni, ki gedi ki mubni o gobna Feliksi nuu
nni. 25 Ke o diani ya tili ne: "Kolodi Lisiasi n diani
ya tili ne, gobna ciamo Feliksi po, N fuondi a. 27 O
ja ne, Juufinba n cuo o, ki bobni ke ban kpa o, ke n
gbadi ke o tie Roma yua i, ke n ŋədi ba yeni sejenba,
ki fie o bi nuu nni. 28 N den lingi min bandi ban jalgi
o yaali ya po, ke n cedi ke bi jiini o bi nitaanli nni.
29 Bi waani nni ke bi jalgi o ya maama n nua bi bali
maama i, ama ke waa pia ya tagli n buali kuuma bii
ban luoni o. 30 N go gbadi ke bi loli ki sedi o po yeni i
janbi, lani n cedi ke n kagni ki taa o ki səni ke ban
cua yeni o a kani, ki yedi yaaba n jalgi o ke ban bobni
yaali n tie o tagli kuli, ki cua ki waani ke ye ki gbia.
Ya gaani n cabdi." 31 Sejenba ń cəlni o tondu. Bi den
taa Pəli ki gedi yeni o Antipatri ku ñiagu yeni. 32 Lan
fiifandi, sejenba boncianli den cedi ke a tanpuala n
ciani o, ke bani bibá guani ki lebdi li kpaadidieli po. 33
A tanpuala ń pundi Sesare, ki teni gobna li tisənkaali,
bi go den taa Pəli ki waani o. 34 Gobna ń cogi li tili,
o buali Pəli wan tie ya diema yua. Ki bandi ke o tie
Silisia yua i. 35 Wan maadi, Yaaba n kpaani ke ban bu
a buudi ya pundi, n ba cengi a maama kuli ki gbeni. O
den cedi ke bi kubi o Herodi badidieciangu nni.

24 Dana mu bo pendi ke salayidkaaba cianmo
Ananasi yeni bi nikpejuogikaaba, yeni mi
mabanma liiga yua, yua ke bi yi o Tetule lan niba n bo
ciani Poli o dogdaano kani kelima bi bi pia yenba ti
buudi. 2 Ya yognu ke Poli bo sedi o dogdaano nituali
nni, Omabando Tetule bo cili mi maama ke bua wan
jaligi o ki yedi: «o dogdaano ya ŋalibalgi po i ke ti
kuli ye yeni mi yanduanma yeni a maalŋama mə ya
po i ke ti dogu kuli lebdi ki ŋanbi 3 Li tie ŋalbalgi
boncianli a po ti pala nni yeni ŋan tieni yaala kuli; ti
jaandi ŋa hali boncianla Felisi. 4 ki fidi, min da biandi
a yaama, n ba mia a ŋan cengi nni bonŋanla yeni mi
yanfuomama. 5 Kelima ti diidi ki sua ke o ja ne tie ya
nibiado n ba fidi ki fiini ŋanduna nni juufinba pala
ki cedi ban fiini mi yiema. O tie Nasareti jaantieba
liiga yua i. 6 O jagi ki ba fanbi ku jaandiegu i ke ti
cuo o. 7 Ama, Lisia o seje ciamo məndi ki fie o ti nui
nni yeni u paalu, ki gedi yeni o. 8 A ya buali pəli li
maama po, a ba gbadi i məməni tin jalgi o yaali ya po.

9 Ke juufinba todi ki jalgi Pəli ki yedi ke ke ban jalgi o
yaali ya po tie məməni i. 10 Ama gobna ń teni Pəli mi
maama ke wan maadi, Pəli ń jiini, “N gbadi ke a tie ti
buudi yudaano u dogu ne li tieni bina, ke n pali mani
yeni mi ba yaadi mini nba, ki waani i məməni. 11 A ba
fidi ki kpaagi ki bandi ke piiga n dana lie n yeni, mi
gedi Jerusalema ki ba pugi U Tienu. 12 Ban la nni ku
jaandiegu nni, n ki bo gagi yeni nilo, n bi ki fiindi bi
niba pala yiko cogdieli kani yeni u dogu nni. 13 Bi kan
fidi ki teni kasiedi ban jalgi nni yaali ya po. 14 Ama n
tuo a nintuali nni ke ban yi yaali jaanbuofanu yeni, n
li ŋua mani i ki pugi ti yaajanba Tienu, N dugi ki go
cəlni yaali n ye yiko tili nni yeni sawalpuaba ń diani
yaali kuli. 15 N pia li dandanli U Tienu nni nani ya
niba ne yeni, ke mi faadma ba tieni bi niteginkaaba
yeni bi nibiadba po kuli. 16 Lanyapo i ke n tie ania ke
min ya pia ya yantiaŋanli n ki pia tagli U Tienu yeni
bi niba po. 17 Li tieni bina ke mii ye ne, n cua yeni
li todli n dogu yaaba po yeni i ligi bu paabu po. 18
Min tieni lani, juufinba yaaba n ñani Asi den la nni ku
jaandiegu nni ke n tie mi wuliŋanbima bogda, laa den
tie niwulgu nni bii ŋmadli ń ye naani. 19 Bi niba ne
ya pia maamaba, bi ji ba fidi ki nagni a nintuali ki
waani ban jalgi nni yaali ya po. 20 Lanyaaka li niba
ba fidi ki waani juufinba yiko danba nintuali ban la
yaali n po ke laa tiegi. 21 Li nan yaa tie min den ye bi
siiga nni ki tandi ki maadi yaama ke yuakuli gbadi
yaa ka, “Bi kpienba faadma po ya buudi ke bi bua jia
nni a nintuali nni dinne.” 22 Feliksi yua n den bani li
maama fuuli den yedi ke juufinba ń juuni, ki yedi,
“Komanda Lisia ya ñani Jerusalema ki kpeni, n ba jia i
buudi.” 23 ki puogi seje kobga yudaano ke wan ya guu
Pəli bonŋanla, libakuli ń da pədi o, ki da ŋa o nitaanli
nni bá niyendo ń da cua o kani yeni bonli ke o bua
todi o. 24 Lan tieni danaba, Feliksi den guani pəli kani
yeni o denpua Drusila, ke o tie juufi, ki cedi ke bi
yini Pəli ke o ba cengi o yaali n tie ti dudugdi Jesu
Kiristo nni. 25 Ama nani Pəli ń den kubi mi maama
mi teginma po, mi yanduanma po yeni ya buudi n
ba juodi ki cua po yeni, ti jawaandi den cuo Feliksi,
ke o yedi: «Dá guani ki lebdi o, ama n ya baa u sanu
ya yogu, n ba səni ki yini a.» 26 Lan yognu goga, o
den daani ke pəli ba suu o i ligi, lanyapo, ke o den
suani ki yi o ki boe yeni o. 27 Ama bina lie ń pendi, ke
Pərsiwusi Festusi ga Feliksi ki tua gobna, Ama nani
Feliksi den bua juufinba ninmanga yeni, ke o cedi ke
Pəli li luo li kpaadidieli nni.

25 Festusi ń pundi diema nni, lan tieni dana taa,
wan ńa Cesare, ki gedi Jerusalema. 2 juufi salga
yidciamo yeni bi yikodanba ń cua o kani ki waani o ke
bi pia mi maama yeni Pəli, ki bua ban jia ti buudi yeni
o. ki məndi ki niidi Festusi ke wan cengi bi maama.
3 Bi den mia o u sanu ke wan tuo ban janbi Pəli; ke
wan cedi ban taa o ki gedi yeni o Jerusalema, yeni bi
ba fidi ki kpa o u sanu po. 4 Ama Festusi den ŋmiani
ba ke Pəli tie kpaadli i ki ye Sesare kpaadidieli nni,
ke wani məko ba gani lipo. 5 Ke lanwani ii, yaaba
n bua ba fidi ki ŋədi o ban gedi lipo. Ke li ya tie ke
bi pia jalgi bá Pəli po, bi ba fidi ki waani o tagli. 6
Festusi ki tieni likani ke li pendi dana niin bii piiga, ki
fii ki jiidi kigedi Sesare, wan pundi ke li fandi, ke o
kali ti buudi diegu nni, ki cedi ke bi taa Pəli ki cua
yeni o 7 Pəli ń pundi, Jerusalema Juufinba yaaba n ye
likani ń jalgi o boncianla, ki waani wan pia yatagli
ama ke kasiedi naa ye. 8 Pəli ń maadi ki fie o yuli ki
yedi, “N naa tieni yaali n bia Juufinba yiko po, bii ku
jaandiegu po lanyaaka Sesari po.” 9 Ama Festusi den
bua wan mangi Juufinba pali, ki buali Pəli, “A ba fidi
ki do ki gedi Jerusalema ban buu a maama ne lipo
n nintuali?” 10 Pəli ń yedi, “N ye o badciamo Sesari
buudieli kani, ki guu ke ban buu nni lankani i. Mii pia
tagli bakuli Juufinba po nani fini aba ń bani maama
bonŋanla. 11 Ama li ya tie ke n tudi, bá ki tieni yaali
ke li buali n kuuma, N naa jie min kpe. Ama ban jalgi
nni yaali ya po ya ki tuagi sanu, nilo bakuli kan taa
nni ki mubni bi nuu nni. N suagi n buudi Sesari po
i.” 12 Festusi den kali ki juogi yeni o juogikaaba li
maama po, ki jiini Pəli, ki yedi, “A yedi ke a suagi
a buudi Sesari kani, bi ba buu a lankani i!” 13 Lan
tieni dana waamu, ke o bado Agripa yeni Berenisi cua
Sesare ki bua cani Festusi. 14 Ban tieni dana waamu,
ke Festusi taa Pəli maama ki waani o bado, ki maadi,
“Feliksi den cedi ke bi taa niloba ki cua yeni o ne ke
o tie kpaadli. 15 Min den gedi Jerusalema, Juufinba
salga yidkaaba yeni bi cancannikpelba den jalgi li nilo
boncianla, ki mia ke ban buu ki cuo o, ki kpa o 16 Ke n
mo jiini ba ke laa puni sanu ke Roma yaaba ń taa nilo
ki mubni o o yibala nui nni ke baa buni o ki puni o
u sanu ke o ba maadi ki fie o yuli ti buudi kani. 17
Ama ban taani ki cua ne, mii guudi dana, li fiifandi
ke n cedi ke bi taa o ki cua yeni o ti buudi kaanu. 18
Ban den fii ki jalgi o, ki waani wan pia ya tagli kuli,
maamənma bakuli naa den ye. 19 Ban nia ya maama
po tie bi jaandi sanu maama i, yeni niloba ke bi yii o

Jesu, ke o den kpe, ama ke Pəli wani nan yedi ke o fo.
20 Mii den bani min ba kpaagi lanya maama maama,
ke n buali o o ya ba tuo ki gedi Jerusalema ban buu o
maama lanpo. 21 Ama Pəli ń den yedi ke o baa ye li
kpaadidieli nni, ke o suagi o maama o badciamo Sesari
buudi kaanu, n den yedi o ke wan ya ye likani ki guu
hali min ba taa o ki səni o Sesari kani. 22 Agripa den
yedi Festusi, "N moko bua min cengi li nilo maama."
Festusi ń jiini o "cedi saala" "Aba cengi o maama." 23
Lanwani ii, lan fandi, Agripa yeni Berenisi den bobi
bi tiakpiagdi ki cua ti buudi kaanu yeni sejenba yeni
u dogu yikodanba. Festusi den cedi ke bi taa Pəli ki
cua yeni o bikani. 24 Festusi den yedi, "O Bado Agripa
yeni yinba ya nikpiaga n ye yeni ti ne, I la ya nilo ne
ee; Jerusalema Juufinba yeni nekanba yaaba la nni ki
yigni ki tua ke waa dagdi wan go ya pia miali. 25 N
diidi ki sua ke waa tieni yaali n dagdi yeni mi kuuma;
ama wani məno ń suagi o maama O Badciamo kani
yeni, n ba taa o ki mubni o o badciamo nui nni. 26
Ama mii bani min ba diani yaali cima li tisənkaali nni,
ki teni o badciamo, lani n cedi ke n cedi ke bi cua yeni
o i kani o bado Agripa, ke ŋan todi nni min fidi ki
diani yaali n tiegi li maama po 27 Kelima laa tuagi
sanu ke min səni kpaadli kaa diani ki waani ban jalgi
o ya maama po fuuli.

26 Lanwani ii, Agripa den yedi Pəli, "Maadi ki fie
a yuli." Ke Pəli duoni o nuu, ki saa i məni ki
yedi. 2 O badciamo Agripa, n ye li pamanli nni yeni
min ga mi maama a nintuali ki ba maadi ki fie n yuli
juufinba yaaba n jalgi nni nuui nni; 3 Kelima a tie
bancianma daano yaali n nua juufinba yema yeni bi
bogda po. Lanyapo i ke n mia ŋa ke ŋan pa juunli
ki cengi nni. 4 Ti ya ba maadi i məni, juufinba kuli
bani min ye maama hali n jawaama nni n dogu nni
yeni Jerusalema po. 5 Bi bani nni hali mi cilma, ki ba
tuo ki saa i məni ke n den cəlni farisienba yema, ya
jaanbuolu n cəlni mi teginma sanu. 6 Məlane n ji se ne
ke bi jiagi nni ti buudi kelima n lingi ya ñənianu ke U
Tienu den niani ti yaajanba 7 Kelima li tie ya ñənianu
ke ti piiga n cuglieda den pugi U Tienu yeni ti cəlindi
yienu yeni ñiagu ki daani ke ban baa i. O badciamo
Agripa, li dandanli po i, ke juufinba jalgi nni. 8 Beyapo
i ke i siiga nni bá niyendo ki maali ke U Tienu ba fidi
ki faadi bi tinkpiba. 9 Yoguba, n den maali ke mi tieni
bona boncianli ki kəni yeni yaaba n taagi Nasareti
Jesu yeli. 10 N tieni li bona Jerusalema dogu nni. Salga
yidkaaba ciamo ń den puni nni ya yiko po cedi ke
n luoni bi dugikaaba boncianli a kpaadidiena nni, n
den solgi ban den kpa yaaba. 11 N den ŋmalgi bi tuba
yognu kuli ti yikodi codiena nni ki niidi ba ke bi sugdi
U Tienu. N den fiindi n pabienli bi po, ki wangi ba
falaciamo bá i doglami nni məno. 12 Min den tuuni
lanya tuona, n den caa Damasi ke li tie salga yidkaaba
ciamo yikodi sanu nni; 13 O badciamo, li sanu po, u
yensiinu, n den ya yenma n ñilgi ki tuudi ki cie u
yienu, ke mi ñani ŋaljanli nni ki yendi ki lindi mini
yeni n yegni. 14 Ti kuli ń lagdi ki baá, n den gbadi
ke u nialu maadi yeni nni ebrewu maama nni, "Soli,
Soli, be n cedi ki a wangi nni ya falaciamo ne? li paa
a po yeni ŋan taa a taali ki pua li bonmuukaali." 15
Ke n buali "A tie ŋma i, O Diedo? Ke o diedo jiini N
tie Jesu, ŋan falgi yua i. 16 Məla, fii ki sedi a taana
po; lanyapo i ke n dəgdi a po, ki lugdi a ke ŋan tua
n tuonsənlo yeni n kasiedi yaali nua ŋan bani nni
məlane yaali ya po yeni min ba yuandi ki waani a ya
bona; 17 N go ba faabi a min suani a ya dogtieba yeni
ya nilanba siiga nui nni. 18 Ke ŋan luodi bi nuni, ki
ñani ba li biigli yeni Setaani paaciamu nui nni, ki
ŋmagdi ba mi yenma yeni U Tienu po, ke ban fidi ki
baa U Tienu sugli bi tuonbiadi po, ki di min gagdi ki
ŋanbi yaaba faali kelima ban pia ya dudugdi n po.
19 O badciamo Agripa, lanwani ii, n ki fali ŋaljanli
nni bonlakaali; 20 Ama, cincinli, Damasa yaaba po, ki
tuani Jerusalema po, yeni Jude dogu nni yaaba kuli
yeni bi bi nilanba po, n teni ba u tondu ke ban biidi bi
pala bi tuonbiadi po, ki lebdi bi təgu, ki guani U Tienu
kani ki ya tuuni ya tuonŋana n dagdi yeni ti tuonbiadi
sugli. 21 Lanyapo i ke jufinba cuo nni ku jaandiegu
nni ki bigni ke ban kpa nni. 22 Hali yeni məla kuli,
U Tienu todi nni, kelima n se ki saagi i məni bi niba
kuli yeni a nigbenga siiga ke yii nua bontəli kase bi
sawalpuaba yeni Moyiisi ń waani ke yaali n ba tieni
ke laa pia tama; 23 Ke li buali ke Kirito ń la fala, ki
tua yua n ba kpia ki faadi bi tinkpiba siiga, ki fii ki
kpaandi ki waani jufinba buolu yeni bi nilanba mi
yenma." 24 Pəli ń maadi o məmənsaali ki dudi, ke
Festusi tandi ki yedi, "Pəli a tie gaado i, a bancianma
n cedi ke a gaadi." 25 Ama ke pəli maadi, "O nicəlinka
Festusi, mii tie gaado ka, ama n paani n pali i, ki ñani
i məməni lanbona ki maadi yeni li yumiinli 26 Kelima
o badciamo bani lanya bona kuli po, lani n cedi ke n
fuoni n yama ki maadi o, kelima n bani ke bonli ki ye
li maama po ki duagi o; kelima libakuli ki tieeni wuoli

nni. 27 O badciamo Agripa, a dugi bi sawalpuaba po
oo? N bani ke a dugi bi po” 28 Agripa ń maadi pəli,
“A bua li y pugni waamu ŋan maadi kuani n yama
min tuo ki tua Kirito ŋədka yo oo? 29 Pəli ń yedi, “N
jaandi ki miadi U Tienu ke lan tie məla ne yo oo, lan
ba waagi yo oo, lan da tie fini baba ka ama yaaba
cengi n maama dinne ne ń tua nani mini yeni, ama
lan da tie li kpadidieli kudseseli ya po ka.” 30 Ke o
badciamo fii, ke gobna yeni Bernisi yeni yaaba n bo
taani ki kaa yeni ba kuli fii; 31 ban ñani ku dieciangu
nni ke bi maadi yeni bi lieba ki tua, “Ya nilo ne ki
tieni ya bonli n pundi kuuma bii cuoma.” 32 Agripa ń
yedi Festusi, “Bi bi ba fidi ki luodi o nilo ne ki ŋa o li
ya bi ki tie ke o pendi yeni mi maama Sesaari kani.”

27 Ban jagi ke ti ba kua ku ñinbiagu ki gedi Itali,
ke bi taa Pəli yeni ya kpaada n sieni ki mubni
Ogusti sejenba kobga yudaano nui nni, ke bi yii o
Juliwusi. 2 Ti den kua ya ñinbiagu n ñani Adramiti ki
ba balni Asi ñinkunu. yeni ke ti den kua mi ñincianma
nni. Aristarki, Maseduani diema nni Tesaloniki jua
den yegi yeni ti. 3 Lan fiifandi, ti den sedi Sidən
dociamu nni, lankani, Juliwusi den kubi Pəli yeni
mi yanduanma, hali ki cabi o ke o gedi ki ban ga o
kpiiba cangu. 4 Tin ñani lankani, ti den suagi liiga mi
ñincianma nni ki sedi Cihipri kpendegli kani, naani n
legni ti yeni u faalu, kelima u faalu den togdi ti. 5 tin
pendi ki nagi Sisili yeni Panfili ñinkunu, ke ti sedi
Miira, Lusi diema nni. 6 Lankani i ke sejenba kobga
yudaano la ñinbiagu ke ku ñani Aleksandri ki caa
Itali, Ke o kuani ti ku niinni. 7 Tin fii ki cuoni waamu
waamu nani dana bá, ki məndi ki pundi Kinidi, u
faalu ki tuo ke tin tin cuoni, lanwani ii, ti den kpibi u
sanu ki toli ki balni Kreti ñinkunu naani n liegi ki toli
Salməni. 8 Ti den cuoni yeni fala ki balni u ñinkunu
hali ki ban pundi kaanu bá ke bi yii Feri Hafensi ki
u kuu yeni Laseya dociamu. 9 Ti den sedi likani ke
li waagi waamu, kelima Juufinba nəlolma mo den
pendi o, li cenli ti sanu po ji den bia, lanyapo, Pəli
den tuodi ki waani ba, 10 ki maadi, “N yegni, N la ke
tin bua fii ya sanu ne baa pia mi janjanma, ti go ba
biani a bona boncianli, laa tie a tuga yeni ku ñinbiagu
baba ka, ama, ti miana mo.” 11 Ama sejenba kobga
yudaano den cengi o ñinbiakudlo yeni o bondaano
maama i, o den ki cengi Pəli maama. 12 Kelima li
den ki ŋani ku faawaagu ń cua ki naa ti li ñinbiayaali
kani a ninbiakudla boncianla den cegli ba ke ban fii
likani, biya ba məndi ki pundi Foniksi, ku fawaagu
ń naa ba lanpo. Foniksi tie Kreti ñinbiayaali ki ye
yaanga nintuali yeni yanbangu nintuali sanu po. 13
Yanbangu faalu ń cili ki figi suo suo, bi den bani ke
ban bua maama n yeni, ke bi yugdi ti kudkpiagdi, ki
fii, ki balni Kreti ñinkunu, kaa fagi yeni li jaali. 14
Ama lan yani waamu, ku faaciangu yu n figi yeni u
paalu ke bi yii u Erakilən nũani li kpendegli po, ki
figi boncianla. 15 Ku ñinbiagu den ki fidi ki ba tuogi
ku faaciangu; nani kun den ki tuo pegdima yeni ii,
bi ji den ŋa ke ku faaciangu tugi ku ñinbiagu ki caa
yeni gu kun bua naani. 16 Ti den təgni ki balni naani
ke Kawuda kpendegli legni ti; ti den la fala paaa ki
ti fidi ki seni ki ñinbiabigu yaaga n ba faabi ti. 17
Ban fidi ki yugdi ki ñinbiabiga ki kuani, ke bi taa u
baabu, ki loli ki tabni ku ñinbiaciangu. Bi den jie ke
ku ñinbiagu ń da ti gedi ki tuoni Sirti tanbiibenli,
lanwani ii, bi den gbabi ki jiini a ñinbiacaba ki ji ŋa ke
ku faagu tudi ku ñinbiagu. 18 ku taafaagu den figi ki
pua ti hali boncianla, lanwani ii, bi den cili ki ñangi ku
ñinbiagu tuga ki lu mi ñima nni. 19 Li daataali daali
ku ñinbiagu tuonsənba den taa bi tuonsəntiadi ki luni
mi ñima nni. 20 Nani lan den tieni dana ke u yienu
yeni a ŋmaabila den ki ñani, ke ku taafaagu mo pua ti
yeni, ti naa ji den daani ke ti ba baa faabma bakuli. 21
Ban den tieni lanya dana kaa dini liba yeni, ke Pəli
sedi ku ñinbiagu tuonsənba siiga ki yedi ba, “N yegni,
i den ya cengi n gadi, i den kan fii ki cua Kreti tin kua
ya janjanma nni ke ti ye ne yeni tin biani yaali ne
kuli. 22 N ji tigni yi ke yin paani i pala, kelima ti siiga
nni nilo ji kan biani o miali, li ya ki tie ku ñinbiagu
yaagu n ba bia yaa ka. 23 Kelima, ku ñiagu nni, min
cəlni yua ya sanŋədma ki go pugi ya tienu maleki won
legdi n po. 24 ki yedi nni, 'Da jie Pəli, a ba pundi Sesari
nintuali, go diidi, U Tienu ŋancianma po, o guuni a
yaaba n yegi yeni a ne ke obakuli kan biani o miali.
25 Lanwani ii, yin paanii pala kelima n bani ke li ba
tieni wan waani nni maama i. 26 Ama ti ba gedi ki
tuoni kpendegli jaali i.” 27 Tin pundi piiga n ñiataagu,
ke ti li kubi ti sanu Adriatiki ñincianma po yeni, ku
yəgsiigu, a ñinbiakudla tama ke ti nagdi gbangbanli i.
28 Ban bigni mi ñima ñuamu, ki la miada piina (m 40);
lan gedi waamu ban biigi ki la miada piitaa (m 30) 29
Bi den jie ke ti ba tuoni tangbaagu i, lani n den cedi
ke bi jiini ku ñinbiagu kugkpiaga na, ki ji jaandi ke lan
fandi tonma. 30 A ñinbiakudla den bua ban ña ki ŋa
ku ñinbiagu, ki jiini mi faabma ñinbiabiga mi ñima
nni, ki ji tie nani bi bua jiini liiga ya kudkpiagdi yeni,

31 Ama Pəli den yedi seje yudaano yeni sejenba, “Bi
niba ne yaa ye ku ñinbiagu nni, i kan baa faabma.” 32
Lanwani ii, sejenba den jia ki ñinbiabiga baabi ki ŋa
ke ki gedi fagma. 33 Lan cili ki fandi, ke Pəli paani bi
pala ke ban la mi jiema ki di. O den maadi, “Dinne tie
li piiga n danaali n yeni ke i guu kaa di liba kuli; jiema
ki kua i ñəbu nni. 34 Lanwani ii, n paandi i pala ke yin
kali ki bɔgdi mi jiema ki taani ki di, kelima li ba todi
yin baa mi faabma. I siiga bá niyendo kan biani o yudi
bá yuyengu.” 35 Wan maadi lani, ke o taa kpanu, ki
jaandi U Tienu bi kuli ya nunbu nni. Ki ŋmiidi kpanu,
ki cili ki ŋmani. 36 Ke bikuli la li papaali ki dini. 37 Ti
den tie niba 276 ku ñinbiagu nni. 38 Ban dini ki guo,
ke bi luni ban tugi ya ŋalkaama (kpanu tiibima) mi
ñima nni, ki bua ban yuagi ku ñinbiagu. 39 Lan den
fandi i, bi den ki bandi ban nanli ya tinga, Ama bi den
la ñinlaagu ke ku jaali tie tanbiinbenli. Bi den maali
ke ban gedi ki sieni ku ñinbiagu lankani i. 40 Bi den jia
ti kudkpiagdi ki ŋa ke ti mii mi ñima nni, layognu
ke bi pəbdi ki duoni a ñinbiacaba ke u faalu pieni ku
ñinbiagu ki gedi yeni gu li jaali po. 41 Bi den sedi
faali lie ń cendi naani i, ke ku ñinbiagu gedi ki feli ku
tanbiingu nni. Liiga den feli ki cedi ke ku ñinbiagu
se kaanyendu kaa migni. Ama a ñinguona den pua
paama, ki mudi ku ñinbiagu puoli. 42 Sejenba den jagi
ke ban kpa a kpaada, ban da ti dugi ki ciadi. 43 Ama
sejeyudaano den bua wan faabi Pəli, lani n den cedi
ke o yie bi jagli. O den yedi ke yaaba n ba fidi ki dugi
mi ñima ń dugi ki pundi li jaali po. 44 Ya niba n sieni
den ŋədi bi tiaba i a taaba po yaaba n sieni ban baa
yaali ku ñinbiagu nni, ke li ba todi ban dugi ki pundi
li jaali. Li den tieni yeni i, ke tikuli baa mi faabma ki
pundi li jaali (ki tinga) po.

28 Tin den ciadi, ke bi gedi yeni ti li jaali po, ke ti
bandi ke li kpendegli yii Malti. 2 Bi dogtieba den
ki ga ti cangu baba ka, ama bi den cuoni u mu ti po
kelima ki taaga yeni ti waadi po. 3 Ama Pəli ń baani
ti baadi ki tieni u mu nni, ke ku muwalgu tuogi li
waalabli ke li finfini o nuu. 4 Bi dogtieba ń la ke li
waalabli juani Pəli nuu, ke bi ji maadi bi ŋmiali nni k
tua. “Ya nilo ne baa tie nikpalo i, ke sani ki ciadi mi
ñima nni, ama yeni wan ciadi mi ñima nni kuli, U
Tienu teginma naa tuo ke wan ya pia miali.” 5 Ama, o
den yogi ki luni o waa o mu nni, ke bonliba ki tieni o.
6 Bi den guu ke u yukɔnu ń cedi wan məli, bii wan
ti cii ki baa ki kpe i. Ama ban den li kpaagi o ke li
waagi ke liba kuli ki pia o, bi den lebdi bi maalma
ki yedi ke o baa tie bulo i. 7 Mi tinfanma den ye kaa
fagi yeni likani, ki tie li kpendegli yudaano ke o yii
Pubiliyusi ya tinga. O den ga ti cangu bonŋanla hali
dana taa. 8 Li sua ke u yukɔnu yeni ki canbuonga
cuo Pubiliyusi báa. Pəli ń gedi o kani, ki jaandi, ki
maani o nui o po, ki tebi o. 9 Lani ń pendi, ya niba n
den yia li kpendegli po kuli den cua Pəli kani ke o
jaandi ke bi paagi. 10 Bi dogtieba mo den cəlni ti, ki
tieni ti li seli. Tin den bobindi ki bua fii ki cabi ba, bi
den teni ti yaali n tie ti bonbuakaana. 11 Lan tieni
ŋmaali taa, ke ti kua ya ñinbiagu n den ye li kpendegli
kani ku faawaagu yognu, Aleksandri ñinbiagu ke “A
bulileba” nannanli ya ku po 12 Lan pendi, ti den sedi
Sirakusi, ki tieni dana taa. 13 Tin ñani likani, ti fii ki
gedi Rejiyo dociamu nni. Tin tieni dayenli, ke ku faagu
ñani yanbangu ki luodi, dana lie siiga ke ti pundi
Pusolesi dociamu nni. 14 Likani, ti den kadi yeni ti
kpiiba ke bi ga ti cangu dana lele. Ti den kubi yeni i ki
ban pundi Roma. 15 Lankani ke ti kpiiba den gbadi ti
maama, ki tuogi ti hali ke ti da ye Apiwu daaga nni
yeni A Candietaada kani. Pəli ń la ti kpiiba, ke o jaandi
U Tienu ki ba li papaali. 16 Tin pundi Roma, bi den
cabi Pəli ke o ye o baba i wani yeni seje yua n guu o.
17 Lan tieni dana taa ke Pəli yini Juufinba yudanba ki
taani. Ban pundi, ke o maadi ba, “N kpiiba, bake mii
tieni tudma bakuli, ke mi nua ti buolu, bii ti bogda bii
ti jaajanba, bi cuo nni nani kpaadli yeni Jerusalema, ki
mubni nni Roma yaaba nui nni. 18 Ban den buali nni
ibuali, bi den jagi ke ban cabi nni, kelima, baa den
la min tieni yaali ke li dagdi yeni mi kuuma cuonu.
19 Ama Juufinba ń den yie bi maama, li den tua n
po taladi ke mi suagi n maama o badciamo Sesari
kani, Li naa tie ke n pia jalgi bakuli n buolu po. 20
Kelima min suagi ti buudi ne yeni i, ke n mia ke min
kali yeni yi, ki maadi yi min pia ya maama. Kelima
Israyeli dandanli po ke n ye yeni i kudseseli ne.” 21 Ke
bi yedi o, “Ti ki kpeliki ga tisɔnkaali, ke li ñani Jude,
ki maadi a maama, ti kpiiba siiga nni mo obakuli ki
kpeli togdi a maama ki maadi a po bonbiigu. 22 Ama
ti bua tin cengi fini aba kani i, ŋan pia ya maalma
u jaanbuolu yeni po, kelima ti bani ke i kaani kuli,
baa pia maalŋanma bakuli li jaanbuolu po.” 23 Ban
bili o ya daali, bi niba boncianla den cua o kani, wan
ye naani. Ke o waani ba o maama, ki tieni kasiedi,
ki waani U Tienu diema. O den cili siŋaagu hali yeni
ku yenjuogu, ki taa sani lie kuli ki ba lebdi bi yama,

ban tuo ki ga ke Jesu maama tie maamənma, yini n
tie Moyiisi yiko tili yeni bi sawalpuaba maama. **24**
Bi niba bi siiga den tuo ke wan maadi ya maama tie
məmənі, ama bi tianba den ki dugi o maama po. **25**
Nani bi maama ń den ki cendi yeni, bi den yadi ki
kuni ya yogu ke Pəli maadi ba ya lanbona ne, “Mi
Foŋanma den pia i məni man kadi ki waani i yaajanba
o sawalpualo Esayi maama nni. **26** O den yedi, 'Gedi
ya nibuolu ne kani, ki maadi ba, “I cengi yeni i tuba,
i naa gbia; ki nua yeni i nuni, ama i naa gbia niima
nni. **27** Kelima ya nibuolu ne pali tadi ki juagi, baa
gbia bonŋanli yeni bi tuba, ki ŋubni bi nuni. Bi jie ke
ban la yeni bi nuni, ki gbadi yeni bi tuba, ki go gbadi
niima nni yeni bi pali, ki da ti lebdi bi pala, min tebi
ba.” **28** “Lanwani ii, yin ya bani ke bi səni ki waani bi
nilanba U Tienu ŋanbli, ke bi tuo ki ba cengi, ki ba ga
li.” **29** Wan maadi lan ya maama, ke bi yadi, ki gagi bi
ŋmiali nni boncianla. **30** Pəli den tieni binmuna lie i
wan den haya ya diegu nni, ki gaani yaaba n caa o
kani kuli. **31** O den wangi U Tienu Diema maama, ki
go tundi ba yaali n nua O Diedo Jesu Kiristi po yeni li
papaali. Nilobakuli den ki pani o o tuona po.

Roma Yaaba

1 Mini Pəli, Jesu Kiristu tuonsənlo, ke bi yini nni ke
min tua ya tondo ke o gagdi ki baa wangi U Tienu
laabaalŋamo, **2** U Tienu bo tuodi ki niani, ki cedi ke
bi sawalpuaba diani a tilŋama dianŋami nni, ke li ba
tua yeni, **3** Ke li nua o Bijua yua n mali, ki tie Dafiidi
puolŋuanu, yaa tie ti gbannandi po. **4** Ke li dəgdi yeni
U Tienu Foŋanma paaciamu, ki waani ke o tie U Tienu
Bijua ki dugni o iedma bi kpienba siiga, wani yua n tie
Jesu Kiristu, T Diedo. **5** Wani ya po ke ti baa li ŋanbli,
ki tua o tondba ki ba cedi o yeli po bi nilanba ń tuo ki
ya cəlni, ki go dugi o po. **6** Yinba yaaba ke Jesu Kiristu
yini ne, i mo ye li nibuoli siiga nni. **7** N diani li tili
ne yinba yaaba n ye Roma, ki tie U Tienu buakaaba,
ke o gagdi ki yini yi ke yin tua niŋanba: U Tienu ti
Báa yeni ti Diedo Jesu Kiristu ń puni yi li ŋanbli yeni
mi yanduanma! **8** N dá ba tieni U Tienu balga Jesu
Kiristu yeli po yinba ya po, kelima ŋanduna kuli bani i
dudugdi ń caa ki se naani. **9** U Tienu, min tuuni yua
ya po, ke li nua o Bijua laabaalŋamo, tie n kasiedi, ke
n maadi i maama daali kuli kaa cedi. **10** N miadi n
jaandi nni kaa cedi, ke li ya tie o yanbuama po, min
baa u sanu yeni li pamanli ki cua yiani. **11** Kelima
n bua min la yi, ki bəgdi yeni yi U Tienu Foŋanma
paabu, yin fidi ki ya se taajala lie ke li paa. **12** Lani yaa
ka, n ya cua i siiga, ti kuli ń taani ki baa li papaali
kelima yinba yeni mini ń taani ki pia ya dandanli po.
13 N naataani, mii bua min wuoni yi ke n yen kali,
ki jagi ke min cua i kani, ki la yi, ki cie ya luana n
ye i siiga yeni ya nibuoli n sieni; ama hali yeni məla
kuli, n dá ki ba sanu. **14** Li tie n po panli i, ke min gedi
ki la Girekinba yeni bi yanbəndanba, ki gedi ki la a
gbanbanda yeni yaaba n ki kua cogu kuli. **15** Lanyapo,
li tie n po buamənma i, ke min kpaandi ki waani yinba
yaaba n ye Roma po, o laabaalŋamo. **16** Kelima mii ji
jie fee yeni min waani o laabaalŋamo: li tie U Tienu
paaciamu faabma i, yua n daani kulipo; ki cili juufinba
ki tuadi Gilekinba **17** Li laabaalŋamo n dəgdi ki wangi
U Tienu teginma yaama n ŋua li dandanli, ki go tie li
dandanli po, nani lan diani maama: "O niteginka baa
fo o dandanli po. **18** U tienu panbienli ñani tanpoli ki
ddəgdi, ki yie bi niba tuonbiadi kuli po yeni yaali n
ki tuagi i məmənі sanu po bani yaaba n cedi ke bi
tuonbiadi dəgni i məmənі. **19** Kelima lan buali ke ban
ya bani U Tienu po yaali ki duagi ba bá waamu; U
Tienu wani o bá n waani ba. **20** Lanyapo, U Tienu
ŋandi yaadi n ki pia bianu, O paaciamu yuu n ki pia
gbenma yeni o yenyema ki duagi ba; bi nua likuli
yeni bi nuni, hali ŋanduna tagma. Ti ya diidi wan tagi
yaali kuli, bi niba ki pia ban ba yedi yaali ki faabi bi
yula. **(aïdios g126)** **21** Kelima, ban bandi U Tienu, bi naa
kpiagi o nani o tie U Tienu; baa tieni o balga yeni o
tuonŋama; ama bi maalbiidi biani ba ke bi luoni bi
pala ki ki kua li biigli nni. **22** Bi tie ti japaadi ki maali
ke bi tie yanfodanba i, ki na tie gaada. **23** Bi lebdi U
Tienu yua n ki pia juodma yudandi ki nan ŋua ya
bonnannandi tie o nisaalo yua n ba kpe, lani yaa ka ti
bonyugditi, ti yandi yeni a bonbalinkaana. **24** Lani ya
po i ke U Tienu tulni ba ti tuonjəgindi po, ke ban ya
tiendi bi pala ń faadi yaali; ke bi ji tie bi ŋmiali nni,
yaali n pia i fee, hali ki biidi bi gbanu. **25** Bani yaaba n
lebdi ki ŋa U Tienu məmənі, ki nan ŋua mi tofaama,
bani yaaba n kpiagdi U Tienu tagma ki nan ŋa wani o
tagdo yua dagdi yeni ya kpiagdi n ki pia gbenma. Ami!
(aiōn g165) **26** Lanyapo i, ke U Tienu tulni ba ke bi faadi
ti tuonjəgindi yeni i fee tuona: Kelima bi puoba ŋa U
Tienu ń tagi ba yaali ya po ki ŋədi ti cancagindi tuona.
27 Bi jaba moko, lani n yeni, bi ŋa ban tagi o pua yaali
ya po, ki fiindi bi gbanu, ki ŋua b jalieba ki cagni bi
yula ki fiagdi bi bá. Bi ba baa bi gaadyema ń dagdi
yeni ya pani. **28** Nani ban den ki maali ke ban bandi U
Tienu yeni, U Tienu mo ŋmagdi ba bi pala ń bua ya
tuonjəgindi po i, ke ban ya tie ya bona n ki pia mayuli.
29 Bi pala gbie yeni yaali n ki tiegi kuli, mi biadma, mi
ŋaanma, bu nunfanbiadbu, ki nanga, mi kuukpama, li
kənkənli, mi niama, ku tugtongu, **30** Bi tie dokpala,
jonjondanba, yenyiekaaba, japaadanba, maciandanba,
tuonbiididanba, danyiekaaba yeni yanluodanba. **31** Bi
tie yanpiidanba, ŋanwaadanba, bi yama ki siadi bi
nisaallielo po, baa pia niñingbadma mo. **32** Bá ke bi
bani U Tienu buudi po, ki bani ke yaaba n tie lan ya
bona dagdi yeni mi kuuma; baa tie li bona baba ka,
ama bi go taa yaaba n tie li bona po, ki go puuni ba i
məni.

2 Yeni ke fini yua jiagi a lieba buudi ke a mo yaa
tieni li bona ke bi baa jaliga kelima fini n buu ki gɔ
tiendi ti biidi. **2** Ama ti bani ke u Tienu biidi jiama
nua yaaba n jiindi i məni po. **3** Ama fini yua jaligi a
lieba, ke nan tie li bona a maali ke a bu ñaa ti buudi
nni i? **4** Bii a yini U Tienu bua cianla, o sugli yeni o
pasəngili kuli fanmi a? **5** Kelima maa a kangbadima po
n cedi ke U Tienu pali biidi yaa daali ke o jiagi ti biidi.

6 Wan yua bigindi yua kuli yeni o tuona, 7 ki caa liiga
ki kpaani U Tienu kpiagili yeni yaa miali n kan gbeni.
(aiōnios g166) 8 Ama bi japadanba yeni kanmaadi məni
nba, a kangbada yeni bi mutuodanba, 9 yaalidigu yeni
li ŋmadili bu cua yaa nalinga n tieni bonbiilikuli po,
cincinli Sufinba yeni yaaba n ki tie Sufinba. 10 Ama li
pamanli yeni ti ŋandi n yaa ye yaaba n tiendi yaala n
ŋani, cincinli Sufinba yeni yaaba ki tie ba, 11 kelima
U Tienu ki pia bəgili. 12 Li yapo yaaba ke yikodi baa
cuo ba yeni yaaba n yie ti yikodi kuli kpe le nni. 13
Kelima yaaba n cindi ti yikodi kaa tie yaaba n məni
U Tienu po, ama yaaba n suani yeni laa. 14 Kelima
yaaba n ki bani U Tienu yaa kpagi ti yikodi, bi tieni li
po yeni kelima ban məno bu tua yikodi i. 15 Li po,
wangi yiko tuona yanjagili tie sieda, 16 maalima wangi
yaa daali ke U Tienu baa bu bi niba ki təgini Jesu
Krisiti labaamanli po. 17 A yaa yii sufa, a ye ti yikodi
ki kpanmi yeni U Tienu, 18 ki bani o buama yeni li
bona yia ke yikodi bo cabi, 19 A yaa tie a juama yeni li
bonbonli nni ŋmagidi ka, 20 ki yendi bi yanbondanba,
ki tundi bi təba, daa maali ke a mi banma yeni i məni
kaa. 21 Li yaa tie ke a tundi bi niba, be n cedi ke a ki
tundi a baa i? A tundiki ban daa su, a ki suu? 22 Fini
yua tundi ke ban daa conmi a ki conmi i? Fini yua yie
a pada a ki su ti jandie nni i? 23 A wangi a baa ke U
Tienu teni fini o maama ke gɔ ji kuandi o i fe kelima a
ki cəli nni o maama. 24 Kelima bi nundi U Tienu ki
dugini a yaa po i nani lan diani yeni. 25 Ti kɔndi ŋani
li ya sua ke a cəlini ti yikodi, li ya sua ke a yie, a kɔndi
bu tua fanma i. 26 Li yaa sua ke jelo cəlini yikodi, o
gua tie jeli yaa? 27 Jeli yaa cəli nni yikodi, o ki pia
mabili nani fini yua bani o ki yie yeni? 28 Li yapo sufa
məno tie yua lebdi o pali, li ki tie o gbanandi po kaa.
29 kelima ti kɔndi tie li pali nni, i diani po kaa. O nilo
donda ki ŋaa o kani kaa, U Tienu kani.

3 Roma yaaba pia be ke li cie ya nibuoli n sieni, ku
kɔnciagu ñuadi tie be? 2 Lan tieni maama kuli, li
məni boncianla kelima, U Tienu kpia ki mubni bani i,
o ñɔmaama. 3 Be ya po i! Bi siiga nni, tianba yaa dugi,
bi yenyiema ba fidi ki buoni U Tienu ń niani ba yaala
i? 4 Lani waa ye! bá bi niba kuli ya tie tonandanba,
U Tienu wani li tie məmɔndaano i, nani lan diani
maama yeni: «KI fidi ban bandi a maama nni ke a
tiegi, a ya buni yeni bi niba mo, ŋan paadi ba.» 5 Ti
biadma ya dəgdi U Tienu teginma, ti ba maadi be? U
Tienu ya waani o pabienli ti biadma po, waa ji tiegi ii?
(N maadi nani bi nisaalba ń maali maama i) 6 yeni
ka! U Tienu ya ki tiegi o ba bu ŋanduna ledi i? 7 N
tofaama ya dəgdi U Tienu məmɔni, ki waani o kpiagdi,
li ba ga ledi i, ban bu nni nani n tie biidi daano yeni i?
8 Nani nitianba ń tabi ku tuotabgu ki tua ke ti maadi
maama: «Be n cedi ke ti kan ya tiendi mi biadma, man
yuandi ki cua yeni li bonŋanli?» U Tienu ba bu, ki
cuo ba lan buali maama. 9 Lanwani i, i maali ke ti tie
nimənba yo oo? kalam! Kelima ti bontitiedi waani ke
tikuli Jufinba yeni ya nibuoli n sieni kuli ti tuonbiadi
n yendi ti. 10 Nani lan diani maama: «Niteginka ji ki
ye bá niyendo.» 11 nilobá kuli ki pia yanfuoma. obá ki
lingi U Tienu, bikuli bodi, bikuli tua yanpiidanba; 12
Bá niyendo ki ye, ki tiendi yaali n ŋani, bá niyendo. 13
Bi kodgu tie kakuyaanli. Bi kubi bi lanbu ki pua mi
tofaama, bi ñɔgbana gbie yeni ti waaləbdi. 14 Bi ñɔna
gbie yeni ti solindi yeni ku tugtongu. 15 Bi taana yua
mi səma wulma po. 16 U ŋmanbiidi yeni li yubənli n
ye bi sanu po. 17 Bani ki bani mi yanduanma sanu; 18
Bi nuni ki bani U Tienu fangli. 19 To məla, ti bani ke
yiko ń bili ya ñɔmaama, o bili ma yaaba n cəlni li yiko
po i, ke yuakuli ń fidi ki mubni o ñəbu, ke ŋanduna
kuli ń bandi o biidi U Tienu nintuali. 20 Kelima, obá
kuli kan fidi ki maadi ki faabi o bá U Tienu nintuali ki
dugni o cəlni yiko ń bili yaali. Kelima yiko n cedi ke o
nilo bandi ti biidi. 21 Ama, məlane, yiko baba ka; U
Tienu go dəgdi o məmɔni ke bi bandi, ke yiko yeni bi
sawalpuaba tieni kasiedi. 22 U Tienu saa i məmɔni
yaaba n dugi Jesu Kiritu po ki pia li dandanli. Paadma
bá kuli ji ki ye. 23 Kelima yuakuli tieni ti tuonbiidi kaa
ji dagdi yeni U Tienu kpiagdi. 24 Ama U Tienu ŋanbli
po, ke bi faabi ba Jesu Kiritu daafaabma sanu po. 25
Kelima U Tienu bo tuodi ki lugdi wani Jesu Kiristu,
ke o ba tua ti candandi yaaba n dugi o səma po, ki
fidi ki waani o teginma, kelima, yogu bá, o bo ŋa kaa
buni ki cuo bi niba bi tuonbiadi po, ke wan waani o
juunli. 26 ki waani o teginma məlane, ke bi niba ń
bandi ke o teginma po, o ba faabi yua n dugi Jesu
Kiristu po. 27 Be ya po i, ke o nisaalo baa kpiagdi o
yuli? Laa tuo. Ti laa yikodi i? A tuoŋana yikodi bii? N
n, ti dudugdi yikodi po. 28 Kelima ti maali ke o nisaalo
ba mi faabima ti dudugdi po i, ama yiko cəlindi tuona
po ka. 29 Bii U Tienu tie Jufinba tienu baba i? Waa
tie bi nilanba mo ya tienu yo oo? Nn o tie bi nilanba
mo ya tienu. 30 Kelima tienyendu baba n ye, ki ba
faabi yaaba n kua ku kɔnciagu yeni yaaba n ki kua ku

kɔnciagu. 31 Ti ji fanbi yiko, ki ŋua ti dudugdi yoo?
Kalam! Ti dɔgdi ki waani yiko ń pia ya mayuli i.

4 ti baa yedi ledde ti yaaja Abalahanma po o den ba
laa panpaani ti gba nandi po? 2 li yaa den tie k
Abalahanma tuonŋanma po ki den yia o o ni moano n
den baa fidi ki kpiagi wani o ba, ama utienu yaa nin
tuali ka 3 lani yaa po ki diani yedi? Abalahanma den
daani utienu keli po teni ke o yino niteginka. 4 moala
po yua n soani li tuonli baa ba o panpaani o kanbaa ki
yaa nua ke li tie paabu ka ama ke li tie panpaani. 5
li tie yene yua n ki soani tuonli ki nan daani yua n
tiendi mi teginma po o biidi daano po ba coadi o mo
yaa dandanli ki li tiegi 6 yene ke Dafidi mo gaali ki
ŋalibaliga ye yaa nilo ke utienu n ki coadi yua yaa
teginma kelima o tuona po ki nan yedi, 7 li pamanli
ye yeni yaaba n ba sugili bi bi biadima po yeni utienu
n piini yaaba yaa tuonbiidi, 8 li panmanli ye yeni ti
yonbidaano n kan go tiadi yua yaa tuonbidi pon 9
nani laa pamanli baa tie yaaba n kua ku koanciagu
bebe yaa po yo? kelima li yedi k Abalahama den daani
utienu ke utienu nualo ke o tie niteginka 10 o den
tie lede ke o den nuali o teginma? yaa yoginu ke
Abalahama den kua ku koanciagu bi ke o daa den kua
gu? yaa yoginu ke o daa den kua ama ki tie jelo. 11
Abalahama den ba ku koanciagu nannanli ke li tie li
dandanli teginma pengu, yaa yoginu ba ke daa tie jelo
ki wan tua ba yaaba n daani kuli po ke wan nuali bi
mo ki nunmanga ki bi tiegi 12 ki wanga yaaba n tie
junga yaa ba ki laa tie ti coanli bebe kaa, ama ke li tie
yaaba n cuoni li dandanli nni yaa tana, nani ti baa
Abalahama yaa dandanli yeni, hali ke o daa den kua
o koanciaguu. 13 Li naa tie li bali maama yaapo ka
ke u Tienu den niani Abalahama yeni o puoli ŋuani
kuli ko ba cabi ban diedi ŋanduna. Ama ki li tie li
dandanli teginma po. 14 li yaa tie li bali maama yaa
kubima ke ti baa tie o faaajielo lanwaani li dandanli
tie fanfanma u ñoanianu mamo baa bodi 15 kelima
li balimaama baa cuani UTienu pabienli ama li bali
maama yaa ye naani libali maama miidima moko ki
ye. 16 li yaa po ki yaaba n ba ba onñoanianu ba kelima
li dandanli yeni o ŋanbili po, ke lan tindi yaaba n tie
Abalahama puoliŋuani ba yaaba n ki da tie yaaba n
tuo li bali maama bebe ka ama yaaba n pia abalahama
yaa dandanli (yua n tie ti kuli yaa ba) 17 nani lan diani
maama n cabi ki tua yi nibuoli yeni mi diecianma kuli
yaa ba ki go tie yaaba n daani utienu kuli yaa ba yua n
tiendi li miali yaaba n kpe, ki go cedi yaa bonla n ki ye
n tua yaaba n ye. 18 yeni yaa maama n den ye o po
kuli Abalahama dandanli utienu nni kili pia wan guu
yaala yeni wan baa tua mi diecianma kuli yaa ba nani
wan den yedi o, maama, li kuli baa tua o yaa puoli
ŋuani nni. 19 Abalahama dandanli ki den jiidi ba ke o
den pia bina kobiga, ke o gbanandi tadi yeni o pua
Sala bina den pendi ti madi. 20 ama o den kpiagidi
utienu ki daano ke o baa tieni opo o ñoaniani kuli o ki
den tie pajuagili daano. 21 o den ŋanbi ki daani ki go
bani cain ke utienu n niano yaa ñoaniani kuli o baa
tieni la. 22 li yaa po utienu den ŋanbi opo ke o tie
yua n tiegi. 23 laa tie Abalahama bebe yaa po ka, ama
o den diani ki bua wan ŋanbi li kuli. 24 utienu den
guani ki diani ke li tie ti moko yaa po wan baa nuali
yaaba ke ti tiegi tinba yaaba n daani ti yonbi daano
jesu kilisiti yua nden fii bi tinkpiba siiga nni. 25 naan
kani ke o den gaa ti tuon biidi ki kpe, ki gua ki fiini ti
ke ti tiegi.

5 Tin dugi Jesu po n cedike ti laa u faabu, kiguani
ki mangi yeni UTienu. 2 o ŋalibaliga po n cedi ke
ti dugi o po yeni, ti mo pia ti ñuadi o kani. 3 Tin ji
yaa mangidi ti pali fala nni ki nan bandi ke fala n
baadi yeniania. 4 Ania n baadi yenili dandanli. 5 Li
dandanli mo kan bɔndi nilo kelima U Tienu fuoŋanmi
nteni U Tienu buama ti pala nni. 6 K i dugini, yaa
yogunu ke ti daa bo pia paalu, Krisiti bo kpe yaaba n
bo yeti biidi nni po. 7 Yaa yogunu ke nilo ba kpenli o
mɔnkundaano po; laa kandi u bo kpenli numɔno po i.
8 Ama U Tienu wan n tie o buama kelima Jesu bo kpe ti
po, yaa yogunu ke tidaa bo tie biididanba i. 9 Mɔla po
u sɔma n cedike ti ji tie mɔnkundanba yeni i, tijibaa
ciadi yeni U Tienu mutuoli. 10 ke dugini, yaa yogunu
pendi, ti bu tie u yibala i, ke jiti guani ki mangi yeni U
Tienu ki tɔgini u biga kuuma nni po, ke o miali n fie
ti. 11 Laa ki gbeni, tin mangi ti pala ki tienu U Tienu
baligi, ti Diedo Jesu Krisiti po, yua n cedi ki ti guani ki
kangi yeni U Tienu. 12 Nani ti biidi n tɔgini nifosaalo
yendo po ki kuani b niba kuli ti biidi nni ke li baa
yendi bi kuuma yeni, ke yua n ji biidi kuli wan kpe. 13
kelima halin lan ciliti yikodi yogunu i ke ti biidi kua
dulña nni. 14 Ama mi kuuma cili hali Adama yogunu
ke pan pundi Moyisi yogunu, ki gadi liiga yaaba n
bobiidi ki naa naaniAdama yua n bo baadi. 15 Faala
paabi ki naani nani ti biidi yaala. Niyendo yaa biidi
po n cedi ke boncianla bo kpe, Jesu Krisiti ŋalibaliga

yeniu paabu jiidi niba boncianla po. 16 O nuyendo
yua n biidi n baa yen yaala ki taa yeniu paabu. ke
nuyendo biidi puolu po mɔ cedi ke ti buudi baa yeni
kutubŋmaali, ke faala paabu yali baa yeni ti mɔnkundi
mɔ ti biidi boncianla puoli lipo. 17 Niyendo baba
yaa biidi yo baa yeni mi kuuma, boncianla mɔ baa
gaa ŋalibaliga bonciala yeni ti monkundi fala paabu
JesuKrisito baba kani. 18 Lan wani, nani niyendo baba
yaa biidi n cedi ke yuakuli n kpaadi biidaano lani gɔ
cedi ke niyendo mɔnkuntuonli po mɔ cedi ke u paabu
teni li mialibi niba kuli. 19 Nani niyendo kan cɔlini po
n cedi ke yuakulijitie biididaano, to, niyendo mɔ yaa
cɔlini po ba cedi nilo kuli n kpandi mɔnkundaano. 20
To ti yikodi mɔ nan baa ke ti biidi n ŋanmi ki yabidi
i. Ama t biidi n yabi naani, ŋalibaliga ŋam ki gbie
la kani. 21 Lan kuli ne tieni, nani ti biidi n ba yeni
n kuumi n yeni, ŋalibaliga n tɔgini ti mɔnkundi lan
baa yeni yaa miali n ki pia gbema ti Diodo Jesu Krisiti
kani. (aiōnios g166)

6 Ti baa yedi be? Tin ki ye ti tuonbiadi nni ke U
Tienu ŋanbili ye ti po ki pugidi? 2 Kelima; tim
yaaba n kpe ti tuonbiadi po, li baa gaa ledi i tin gɔ
yaa fuo ti tuonbiadi nni? 3 I bani yaa yogunu ke bi
den wuli i U Tienu ñinma Jesu Krisiti nni, ke o kuuma
po i ke i den wuli i? 4 Lanwani, tin den wuli yeni, bi
dentaani ki piini ti yeni o o kuuma nni lan fidi ke
o baa n baa ti kpiagidi, li tie u paalu n den teni ke
Krisiti fii bi tinkpiiba siiga maama, ti moko baa yaa ye
yeni li miapanli yeni. 5 Kelima ti den taani ki yeni
o, ti gɔ baa yiedi yeni o. 6 Ti bani ke tin den tie yaa
niba kpiama, ke ti ji ki tie bani ka kelima bi den taani
kipiini ti yeni Jesu lan fidi ke tin gbannandi yia pia
ti tuonbiadi n bodi ke tin daa ji daa tie ti tuonbiadi
yonbi. 7 Kelima yua n kpe fuodi yeni ti tuonbiadi. 8 Li
yaa tie ke den kpe yeni Krisiti, ti gɔ baa yaa daani
ke ti baa ye ki fuo yeni o. 9 Ti bani ke Jesu den fii bi
kpienba siiga, o kan gɔ kpe kelima mi kuuma ji kipia
paalu o po. 10 Wan den kpe yaa kuuma, li den tie ti
tuonbiadi yapo ke o den kpe yenma li kuli po, ama
mɔla wan gua ye ki fuo, o fuo U Tienu yapo i. 11 Li
tie yenma i mɔ yaa kani, ke yogunu baa, i den kpe i
tuonbiadi po, ama mɔla, i fuo yeni U Tienu, Krisiti
yapo. 12 Lani yapo, yin daa tuo mani ke ti tuonbiadi n
yendi i gbannandi yaala n baa kpe, yin daa tuo mani
ke yaa tiendi i gbannandi bonbuakala yaala kuli. 13
Daa taa mani i gbannandi ki tua jɔngidi tuonsɔntiadi
ama yin taa mani i ba ki teni U Tienu yua n fuo nani
yin kpe ke i gbannandi tua yaa tuonsɔntiadi n dagidi
U Tienu po yeni. 14 Daa cabi mani ti tuonbiadi n paadi
i kelima yiko ji kaa die i U Tienu ŋanbili n ji die i. 15
Ti baa ye be? ti baa tiendi ti tuonbiadi kelima yiko
paalu ji die ti; ama o ŋanbilia po? 16 Lanwani i bani
ke yin tua yua yaa nacenba, i baa yaa cɔlini o, i tie
yua ke i cɔlini o yeni yaa tuonsɔnba? 17 Ama U Tienu
yaa ŋanbili po kelima i den tie ti tuonbiadi yaa yonbi,
ama i tuo ki cɔlini yeni i pali yaa tunda ke bi den teni
i. 18 Bi den ñani i ti tuonbiadi nni kuli ke i jitua mi
teginma yaa yonbi. 19 N maadi nani i gbannandi n
ki pia paalu yeni, li tie yeni ke i taa i gbannandi ki
cabiki tua ti jɔngidi yeni ti tuonbiadi yaa yonbi, yeni
wani cabi mani i gbannandi n tua teginma yaa ma
ŋanmi i yaa yonbi. 20 kelima yaa yogunu ke i den tie
ti tuonbiadi yaa yonbi i, i baga den ki ye yeni buudi.
21 Li loni i po be? ke li yaa tie fe baba? kelima li ñuadi
kuli tie mi kuuma i. 22 Mɔla yin ñani ti biidi nni, i tua
U Tienu yaa yonbi, i ji pia mi tegiŋanma, yaa miali n
kan gbeni. (aiōnios g166) 23 kelima ti biidi paabu ti mi
kuuma i ama U Tienu ŋanbili tie yaa miali n kan gbeni
ti yonmidaano Jesu Krisiti nni. (aiōnios g166)

7 I ki bani, kelima, n maadi yeni yaaba n bani yiko, ki
yiko suani o tuonli hali ki li fagi, o nisaalo yenma
nni. 2 L tie nani yiko n yi cabi o pua wan kuni o ja
yeni, ama li sua nani k o ja kpe, o ji ki ye yeni yiko tili.
Ya yiko kadagu n den taandi wani yeni o ja yeni ji ki
suani. 3 O ja da ya ye ki pia li miali, k o siedi ki kuni
ja tiano, o tie conconli; ama o ja ya kpe, yiko ji pia
nu o po, o ya kuni ja tiano, o ji ki tie conconli. 4 N
naataani, li tie yeni i mɔ ya po, yaali n tie yiko po
wani, i kpe li kuum n o, ki dugni yinba yeni klistu
n bo taani ti gbannandi yeni, i ji pia i diedo, yua n
yiedi bi tinkpiiba siigni, ki tin mɔ n ji fidi ki ya suani
a tuona U Tienu po yeni. 5 Yen i mɔni, tin mɔn da
den ye m kuuma gbannadn yeni, li yiko den kuandi ti
ya maalbiidi n den caa yen ti m kuuma po. 6 Ama
mɔlane, ti ji ñani yiko mabl n o, k dugni ti den kpe
yeni yaali n den kubi ti dansaligi. Ti ji bu fidi ki sɔni
yen U Tienu yeni m maalpanma yaali ki fuoŋanma
ŋmagd ti, ki ji cedi m maalkpelima. 7 Ti ji ba yedi be?
Yiko tie bonbiili yaa? N n, ya yogunu k n bandi ti biidi
ki dugni mi ñɔmaama po i. Tii den bani nunponli li bo
ya ki tie ñɔmaama nni ka. Ki da pia nunponli a lielo
po. 8 Ti biid ji la o sanu k n ji pia li nunponli ŋanduna
ne bona po kuli. 9 Yayogunu, ki da den bani yiko, n fo,

ama min ji te gbadi mi ñɔmaama yayogunu, ki ti biidi
yendi n yinyienu k n ji kpe. 10 mi ñɔmaama bo tie
ki lan baa yeni li miali, ama ki min ya po, li ba mi
kuuma. 11 Ki dugni, ti biidi la o sanu lan kani, ki tugi
m ñɔmaama ki bɔndn nni k n kpe li ñɔmaama po. 12
Yiko ji pia jɔngdi ba, ama m ñɔmaama ki pia tagiliba.
13 Yeni ki yaali n den ŋani yen ji ba yen mi kuuma? N
n, lan ka. ti biidi n ba yenli. Ti biidi wuoni li bonŋanli
ki baadi yen mi kuuma. Li tie yeni ki ti biidi wan yeni,
i mɔni wan tie yaali ki mi ñɔmaama mɔ ji cedi ki ti
biidi ji ŋan ki yabdi ki pendi. 14 Ti bani ki yiko ñani U
Tienu kani, ama min wani tie ya nulo ki bi kuabi ki
ñan nni ti biidi nni ki ti biidi ji ŋa nni. 15 Ki dugni min
ji bani min suani yaali. N suani min bua yaali ka, ama
n suani min ki bua min sɔni yaali. 16 Li tuo k n sɔni
min bo ki bua sɔni yaali. N bani ki li ki ŋani. 17 Lan
wani min mɔno ka suani lan, ya biidi n kubi n yeni, n
cedi kin suani lan ya tuonli. 18 N bani k n ki ŋani, n
bua li bonŋanli tiema, ama ki li nan pa yen ni. 19 N
bua k min ya tie li bonŋanli k nan kan fidi ki tieni,
ama ti biidi yaali k, n k bua yeni, n nan tiendi lani. 20
K n ya suani yaali k n bo ki bua min sɔni, min kan
sɔnli ama ya biidi ye yen nni suani nni tuonli. 21 N ji
te la ki yaali ne n ye yen nni: n ya bua sɔni bonŋanli,
n ji te yi juodi yeni bonbiili. 22 N bua ya yiko n ñan U
Tienu kani. 23 Ama n gɔ lieli ye yen n. N yam n tuo ya
yiko yen, ki cedi k n tie nani dansaligi yen, ki cɔln ti
biidi yiko. 24 N tie cicagdaani paaa. ŋma n bu fabn
nni. Ki ñani n gbannandi yaali bua wan kuan n mi
kuuma nni. 25 U Tienu n ga balgi. Wani baba n bu fidi
k fabn nni ti yombidaano jesu klistu po kelima, n pali
nni, n ŋua u Tienu yiko, qamaq n gbannad'n, n ŋua ti
biidi yiko.

8 Lanwani i, mɔlane, buu-cuoma bá kuli ji ki ye
yaaba n fo Jesu Kiristu nni po. 2 Ki dugni U Tienu
Foŋanma yaama puuni li miali Jesu Kiristu nni, yikodi
faabi nni yeni ti biidi yeni mi kuuma yikodi. 3 Kelima,
yiko ń gbali yaali, ke li ñani ti gbannandi tadingu po, U
Tienu wani fidi ki tieni. O sɔni o bijacelo ya gbannandi
nni n naani yeni ti biidi gbannandi yeni, ki buni ki cuo
ti tuonbiadi li gbannandi nni. 4 O tieni yeni ke yiko ń
waani ti mi teginma sanu ki dudi ti po, tinba yaaba n
cuoni, kaa ŋua ti gbannandi ka ama U Tienu Foŋanma.
5 Yaaba fo ti gbannandi po fiini ti gbannandi buama ya
po i; yaaba n fo mi foŋanma po mo fiini mi foŋanma
buama po i. 6 Kelima, ti gbannandi buacianma tie
kuuma i, mi foŋanma buacianma mo tie li miali yeni
mi yanduanma. 7 Kelima ti gbannandi buacianma tie
U Tienu po yibalma i, kelima maa ŋua U Tienu yiko,
mi kan fidi ki cɔlni yiko. 8 yaaba n fo ti gbannandi
po kan fidi ki tua U Tienu buakaaba. 9 Yinba ya po,
U Tienu Foŋanma ya ye i niinni, yii fo ti gbannandi
po ka, ama mi foŋanma po i. Nilo ya ki pia Kiristu
foŋanma o niinni, waa tie Kiristu yua. 10 Kiristu ya
ye yeni yi, Ti gbannandi ya kpe ti tuonbiadi po, mi
foŋanma baa ye yeni yi, ki tie miali mi teginma po. 11
Yua n yiedi Jesu bi kpienba (tinkpiba) siiga foŋanma
ya ye yeni yi, wani yua n yiedi Jesu bi kpienba siiga
ba guani ki teni i gbannankpiendi li miali kelima
o foŋanma yaama ye yeni yi ya po. 12 Lawani i, n
naataani, ti ji ki pia panli ti gbannandi po ki baa lingi
ti gbannandi buama ka. 13 Kelima i ya fo ti gbannandi
ń bua maama, i ba kpe; ama i ya yie ti biidi, ki kpaa i
gbannandi mi foŋanma paalu po, i baa pia li miali. 14
Kelima U Tienu foŋanma ń gobdi yaaba tie U Tienu
ya bila i. 15 I nan ki ga yonbdi fuoma ka ki go baa
jie; ama i baa ti wubdi ya foŋanma i, mani ya po i,
ke ti yigni ki tua: Abba, Báa! 16 U Tienu foŋanma mi
bá tieni kasiedi, ki waani ti yantiali ke ti tie U Tienu
bila. 17 Lanwani i, ti ya tie o bila, ti go tie o faadila i: U
Tienu faadila, ki ba bɔgdi li faali yeni Kieistu, li ya
tie ke ti tuo yeni i mɔni ki ga fala yeni o, ti ba baa ti
kpiagdi yeni o. 18 N maali ke mɔlane ya fala kan fidi ki
bogni yeni saala ya kpiagdi n ba dɔgdi ti po. 19 Mi
yentagma mo se ki guu yeni li dandancianli U Tienu
bila dɔgdima. 20 Mi tagma den tua yuongu bonli ke li
naa ŋua mani ya buama ka ama o tagdo yaama. 21
Ama li dandanli den ye, ke dayenli, mi mo ba faabi mi
bá yeni ti tuonbiadi yonbdi, ki taani yeni U Tienu bila
ki baa mi faabma ti kpiagdi nni. 22 Ama ti bani ke hali
yeni dinne, mi tagma kuli duni yeni fala ki gbaa yeni
ti madi. 23 Li ki tie mani baba ka, ama ti mo, tinba
yaaba n baa U Tienu foŋanma nani paakpiabu yeni, ti
mo duni yeni fala, ki guu ke wan wubi ti ki daa ki faabi
ti gbannandi. 24 Kelima ti dandanli po i, ke ti baa mi
faabma. Ama, ŋan nua ya dandanli ji ki tie dandanli;
ŋan nua yaali, a go baa daani li ii? 25 Ama ti ya daani
tin ki nua yaali, ti se taajala lie i, ki guu. 26 Lan tie
maama n yeni, mi foŋanma mo go todi ti, ti tadingu
nni, kelima ti jaandi nni, tii bani yaali n dagdi ti po, ki
ba mia. Ama mi foŋanma mini mi bá gbaa, ki duni, ki
miadi tipo. 27 Ke yua fiidi, ki bani yaali n ye ti pala
nni bani mi foŋanma maalma, kelima U Tienu po i, ke

mi miadi bi niteginkaaba po. 28 Tin bani yaali n tie ke,
yaaba n ŋua U Tienu po yeni wan tuodi ki jagi ki yini
yaaba, o taani bonli kuli ki ŋanbdi bi po. 29 Kelima
wan den tuodi ki bani yaaba, o den tuodi bobni ba ke
bi tie o Bijua nannanli, ke o Bijua ń ya tie bijakpelo o
waamu siiga. 30 Wan tuodi ki jagi ki bobni yaaba, bani
i, ke o go yini. Wan yini yaaba, o go faabi ba, wan faabi
yaaba, o go puni ba ti kpiagdi. 31 Ti nan ba maadi be i,
lan ya bona po? U Tienu ya taa ti po ŋma ba yie ti
po? 32 Wani yua n ki den tuo ki ga o Bijua fala nni,
ama, o den mubni o bi niba nui nni, ke o kpe tikuli ya
po, li ba ga ledi i, ke o kan go teni ti bonli kuli o ya
po? 33 ŋma ba fidi ki jalgi U Tienu ń gandi yaaba?
U Tienu n bu, ki faabdi. 34 ŋma ba fidi ki bu ki cuo
ba? Kiristu n kpe ti po, hali ke o yiedi o, ke o kaa U
Tienu jienu po ti yudandi nni, wani n tie ti candaano,
ki miadi ti po. 35 ŋma ba fidi ki paadi ti yeni Kiristu
buama? pupuagdi bii, yanyagdi bii, falabiadma bii,
mi koma bii, bi ya fie ti tiadi ki ŋa ti mubila bii, ti
jawaanciandi bii, ki jugpienga i? 36 Nani lan diani
maama" «A ya po i, ke bi kpa ti hali yentunmunli,
ke bi nua ti nani ba caa yeni ya pee o yankodikaanu
yeni.» 37 Ama, yeni lankuli, yua n buadi ti cedi ke ti
paadi yeni ti yudandi. 38 Kelima n pia li dandanli ke
mi kuuma lanyaaka li miali, bii malekinba, lanyaaka ti
yonbdi, bii mɔlane bona bii ya yogu n ŋua ya bona, 39
Lanyaaka Upaaciamu bii li bonli ń kpedi maama kuli
bii lan ñua maama kuli, lanyaaka tagma bákuli kan
fidi ki paadi ti yeni U Tienu Buama, wan dɔgdi yaama
Ti Diedo Jesu Kiristu nni.

9 N maadi mɔmɔni Krisiti nni, mini ki pua faama
U Tienu fuoma wangi nni ke n ki pia faama. 2 N ye
yeni ti yanyagiciandi yeni li pabɔnli yogunukuli. 3
kelima n bi baa bua ban solini nni ki paadi nni yeni
Krisiti, n kpiiba yapo, yaaba n kpi yeni ti gbannandi
nni yaa ŋamu po. 4 Bani Isalele buolu buudi yaaba, U
Tienu den cedi ke bi tua bimɔnmu, ki dɔgidi bi po o
kpiagidi, ki kuani i yantaadi yeni ba, ki tieni ba o bali
maama, ki dɔgidi bi po ban baa jaandi o maama, ki
niani ba o ñɔniagu. 5 Bi tie ti yaja nba puoli ŋuani,
Krisiti moko den mali li yaa buolu nni ti gbannandi
po. Wani yua n die bonla kuli. U Tienu n pagidi hali
yaa yogunu kuli, Amina (aiōn g165) 6 Mii bua yedi ke U
Tienu ñɔnianu kipia mayuli ka. Kelima yaaban mali
ki tie Isalele puoli ŋuani, bi kuli ka tie Isalele buolu
yaaba mɔmɔni. 7 Laa gɔ tie Abrahama puoli ŋuani
kuli ka tie o bi mɔnmu. Ama li yedi: «Isaka puoliŋuani
n baa tie a buolu» 8 Li bua yedi ke laa tie yaaba mali
nani bi nisaaliba kuli n maa maama n ba tie U Tienu
bila. Ama yaaba n mali nani wani U Tienu n bili u
ŋɔnianu maama n tie o buolu mɔmɔni. 9 U Tienu
n bu niani yaa ñɔnianu n tie ne: «Binli, tin ye yaa
yogunu ne yaa pundi, n baa guani ki cua, sala ba maali
i bonjaga.» 10 Ama lani baba ka, Rebeka yeni Isaaka
den taani bi yaaba ki mali a sanpola bilie. 11 Li bilieda
daa den ke cua li ŋandunli nni, ki buali ban tieni ti
tuonbiadi lani yaa kaa a tuonŋanma ke U Tienu den
gandi ba ke lan togini bi tuona po, ama li den ñani U
Tienu yua yi wanbua yua kani. 12 U Tienu den yedi
Rebeka: «ŋan baa kpaa ki mali yua baa tuo ke daa tie
nacenbiga.» 13 Li ba tieni nani lan diani maama: «N
den bua Jakobo ki nani Esyu» 14 Lanwani, ti baa yedi
be? U Tienu ki tiegi ba? yeni ka. 15 U Tienu den yedi
Musa: «N baa gbia mi ninñinma min bua yua yapo. N
gɔ baa li palisiadili min buayua yapo. 16 Lanwani, laa
ñani yua bua naani kani kaa, bii o mɔndilipo ka, ama
li ñani U Tienu niñingbadima po. 17 kelima li diani ki
yedi Farawon: «N yeni a ke a tua o badiciamo yaala
yapo tie ke n bua min dɔgini n paalu kelima a yapo,
ki gɔ cedi n yeli n pundi ŋanduna kuli nni kelima a
yapo. 18 Lanwani U Tienu gbia mi niñima wan bua
yua yapo ki gɔ juadi li paliwan bua yua ya pali. 19
Yendo bu guani ke yedi nni: Be yapo ke U Tienu fu
yeni ti? kelima ŋma n baa fidi ki yie o yanbuama? 20
Fini o nisaalo, a tie ŋma ke baa nia yeni U Tienu? U
tiagu baa tuo yedi o tiamaalo ke: «Be yapo ke a maa n
nni nanda? 21 o tiamaalo ki pia li bali yeni wan ñani
yɔgikonyenli nni ki maa yaa tiagu n ba tuuni li tuonli
mɔnli, ki ñani laa yɔgikonyenli nni ki maa yaa tiagu n
kan tuuni tuon mɔnli. 22 Ti ji baa maadi be, U Tienu
bua wan waani o pabienli ke dɔgidi u paalu ama ke
nan cuo o ba bonciala ke yaabu ke dagidi, o mutuoli
23 kelima u bua wan dɔgi o kpiagidi n yabi maama yaa
niba n tie nani wan den gbadi yaa tiadi po n ninñima
wan den tuodi ke gandi yaaba ke ban taani yeni o o
kpiagidi nni. 24 Lanwani wa yini ti Sufinba siiga baba
ka, ama o yini ti yaaba n ki tie Sufinba moko siiga.
25 Nani wan yedi o sawalipualo Ose tili maama: «N
baa yeni yaa nibuoli n ki tie n buolu niba, ke gɔ yini
yaa buoli ki mii bua baa min bua yaaba» 26 Li baa
tieni yeni bi po nani kani ke yedi ba: «yii tie n buolu»
Lankani bi yini ba: «U Tienu yua fuo bijaba» 27 O
sawalipualo Esayi den kpaandi ki maadi Isayeli ki yedi:

«Isirayeli buolu yaa tie nani n ñincianma tanbini yeni,
yaaba n baa tindi baa tie waamu. 28 kelima O Diedo ba
tieni ki juodi i tinga nni wan den yedi yaala ke li kan
waagi» 29 Li baa tie nani Esayi n kpia maama ki yedi:
Li miali Diedo u paciamu kuli daani o yua den cedi ke
ti ti siiga nitianba sieni, ti buolu den baa bodi tn tua
nani Sodomi yeni Gomori yaaba yeni. 30 Lanwani ti
baa yedi ledi? Yaa nibuoli n ki tie Isirayeli yaaba ki
den lingi n teginma laa n teginma bi dandanli po. 31
Ama Isirayeli buolu yaaba den lingi n teginmakelima
li bali maama kubima po naa den baa. 32 Be yaapo ke
baa den laa n teginma? Baa den lingi ki baa kelima li
dandanli yapo. Lanwani bi den tuudi li tantuudikaala.
33 Nan lan diani maama: «diidi ke laa, n bili siyoa juali
kani yaa tanli n baa cedi bi niba n baa, Ama yua n
dugi o po kuli, o kan laa i fe baa yaa daali n cuoni.»

10 N naataani, n pali nni buama yeni min miadi U
Tienu yaali n jaandi nni tie ke ban baa u faabu. 2
N tiendi bi po kasiedi yeni bi yankuali U Tienu tuona
po, ama bi nan ki pia li tuonbanma. 3 Ban ki bani U
Tienu teginma sanu, ki nan lingi ke ban bili bi yuli po
teginma sanu yeni, bi ki cɔlni U Tienu teginma sanu.
4 Kelima Kiristu n tieni ki dudi yiko, ke lan tua faabma
bi dugkaaba kuli po. 5 Lani n cedi ke Moyiisi waani
yiko ń bili ya teginma niima nni: "Ya nilo n cɔlni lan
ya teginma baa pia limiali li teginma po." 6 Ama ya
teginma n ñani ti dudugdi kani ń maadi maama n ne:
"Da maadi a pali nni: "ŋma ba do tanpoli? Lani n ba
cedi Kiristu ń ña tanpoli ki jiidi. 7 Lani yaa ka: "ŋma
ba jiidi ki kpientinga nni? "lani n ba cedi Kiristu ń
fii lankani ki yiedi bi tinkpiba siiga. (Abyssos g12) 8 Mi
maama yeni nan maadi be i? Mi maama ye, ki kuu a
kani, ki ye a ñɔbu nni yeni a pali nni. Ti dudugdi ya
maama n yeni, tin wangi yaama. 9 A ya yaadi a ñɔbu,
ki tuo, ki ga ke Jesu n tie O Diedo, ki dugi a pali nni ke
U Tienu yiedi o bi kpienba siiga, a ba baa u faabu. 10
Kelima a ya dugi yeni a pali kuli, a ba baa mi teginma,
a ya yaadi a ñɔbu ki maadi bi niba siiga ke a tuo ki ga,
a ba baa li ŋanbli. 11 Nani i diani ń maadi maama:
"Yua n dugi o po, o kan di fee, 12 Lanwani i, paadma
bá kuli ki ye Juufinba yeni bi nilanba siiga, kelima
bi kuli pia Diedyendo i, ke o yedŋama ki pia banlu
yaaba n jaandi ki miadi o po. 13 Kelima yua n jaandi O
Diedo yeli po ba baa mi faabma. 14 Bi ba tieni ledi i, ki
jaani ki mia ban ki daani yua ya yeli po? Bi ba tieni
ledi i, ki dugi ban ki cengi yua ya maama po? Bi ba
tieni ledi ki cengi o maama, nilo yaa ye ki ba waani
ba? 15 Li ba tieni ledi i, bi tundkaaba ń ya ye, bi yaa
sɔni ba? Nani lan diani maama: "Diidi mani bi cenli ń
ŋani maama, bani yaaba n wangi mi yanduanma, bani
yaaba n wangi a laabaalŋama! 16 Ama, bikuli ka tuo
ki ga o laabaalŋamo. Esayi tuodi ki maadi: "O Diedo,
ŋma nan tuo ki gbadi a tonda maama? 17 Ti dudugdi
ña o nilo ń gbadi yaali kani i. Ban gbia yaali mo nan
ña Kiristu maama kani i. 18 Lani n cedi ke n buali:
"Baa gbadi ti tondu uu? Bi li gbadi, kelima li diani:
"Bi nialu gedi kaankuli, ki kagni ki lindi ki tinga, bi
maama mo yadi ŋanduna nni tinbanli kuli." 19 Ama
min buali yaali da aa: "Isirayeli yaaba ki den bani bii?
Moyiisi den kpia ki maadi: "N ba cedi yaaba n ki dagdi
yeni buolu ń ñuni yi li mutuoli lan tua i po ponponli,
n ba cedi ya buolu n ki pia banma ń fiini i pala. 20
Esayi go paani o pali, ki maadi: "Yaaba n den ki lingi
nni yeni, bani n la nni. N dɔgdi ki waani n bá yaaba
n den ki pia n buama po." 21 Ama o maadi Isirayeli
yaaba po ne: "N tiani n nui yentunmunli ki bua mangi
yeni yaaba n fiindi mi yenyiema yeni a tubkangbada
buolu.

11 Lanwani i, n ji buali ne: "U Tienu ji luni o buolu
yo oo? yeni ka! Kelima n mo tie Isirayeli yua,
ki tie Abalahama puolŋuanu, ki tie Benjamini cuuli
nni yua. 2 U Tienu ki ñɔli ya buolu ke o den tuodi ki
bani hali ke li fagi. I ki bani i diani ń maadi Eli po ya
maama aa? wan den fabni maama U tienu kani Isayeli
yaaba po, ki tua: 3 "O Diedo, bi kpaá a sawalpuaba, ki
tudi ki luni a jaanbinbinda; mini baba n sieni ke bi go
lingi ke ban biani n miali. 4 Ama U Tienu guani ki jiini
o be i? O jiini ki yedi: «N guuni n yuli po niba tuda
lele, yaaba n dá ki gbaani ki pugi o bulo Baali. 5 Li go
tie yeni i, mɔlane, nitianba sieni, ban gandi yaaba U
Tienu ŋalbalgo po. 6 Ama li ya tie li ŋanbli po, lani
naa ŋua a tuona; lanyaaka li nan ji ki tie ŋanbli yeni i
mɔni. Li ya tie ke li ŋua tuana mo, li ji ki tie ŋanbli,
lanyaaka li tuona ji ki tie tuona. 7 Lankuli wangi be i?
Isirayeli yaaba ki baa ban den lingi yaali, ama U Tienu
ŋanbli po, ban gandi yaaba baa la. yaaba n sieni ki
tie pajuaga danba wani ki baa pu. 8 Nani i diani ń
yedi maama: "U Tienu teni ba mi yanpiiyema, bi pia i
nuni ki naa nua, ki pia a tuba ki naa gbia, hali yeni
mɔla kuli. 9 Dafiidi moko yedi: "Bi jedikaanu ń tua bi
po diagu, ki tua taalu bii tingbali, ban pa ki baa bi
tuonbiadi po sugli. 10 Bi nuni ń bɔndi, ban ji da nua,

bi ciamu ń pəli, ki buani bi jumu, ban ya tiibi yognu
kuli. 11 N ji buali da: “Bi tuudma ji tua bi tingbali yo
oo? yeni ka! Ama bi tingbali cedi ke bi nilanba baa mi
faabma, ke li tua bi po ponponli, ki fiini bi pala. 12 To,
bi tingbali ya tua ŋanduna po ŋalmani, ke bi pədma
mo cedi ke bi nilanba baa ŋalmani, bikuli ya lebdi bi
pala, lanya ŋalmani ka baa cie ee? 13 N maadi yinba
i, bi nilanba: Min tie tondo bi nilanba siiga n ne, n
jaandi U Tienu n tuonli po. 14 Li ya bi ba tuo, min
fiini n naataani pala, ki kuani ba li ponponli, ki faabi
tianba. 15 Kelima U Tienu ya luni o buolu, ke ŋanduna
guani ki mangi yeni o, bi ya guani ki ŋədi bi Diedo, li
kan tua miali ka bi tinkpiba siiga aa? 16 Bi yedi ke a
bonkpiala ya ŋani, ki dagdi U Tienu po, li tie ke ku
kpaangu kuli mo ŋani, ki dagdi U Tienu po i. A jiina
ya kpaa, ki dagdi U Tienu po, li tie ke a bena mo dagdi
ki ŋani U Tienu po i. 17 Bi ya cua ki ñani bentiana, ke
fini tilialbu benu, ke a tugni, ki baadi bu tiŋuukaabu
sinma li beni kaanu, 18 ŋan da kpiadi a yuli i beni yeni
yeli po ka. A ya kpiagdi a yuli, ŋan ya bani ke fini ka
tugi a jiina; ama a jiina n tugi a. 19 A ba maadi: “Bi cua
ki ñani i beni, ke n mo fidi ki tugni. 20 Li tie məmənі
ke ya beni n ki pia dandanli i, ke bi cua ki ñani; ke fini
a tuugi kelima a dandanli po i. ŋan ji da pia japaadi,
ama ŋan ya jie. 21 Kelima U Tienu ya ki tuo ki ŋa bu
tiiŋuukaabu beni, o kan di sugli fini bu tilialbu beni
mo ya po. 22 Lanwani i, ŋan cəlni U Tienu ŋanbli,
yeni o maba. A maba yaaba n tudi ki yie o maama po;
ŋanbli fini yua n tiegi po. lanyaaka o ba cua ki ñani
o mo. 23 Bani yaaba n tudi mo, bi ya ki tundi ki ye
mi tudma nni, ki lebdi bi pala, o ba guani ki tugni bi
mo, kelima U Tienu paaciamu po, o ba fidi ki guani ki
tugni bi mo. 24 Fini yua den ñani bu tiilialbu po, ke
bi tugni a yeni bu tiiŋuukaabu, ke a naa tuodi ki tie
bu, bani yaaba n den ñani bu tiiŋuukaabu kani n ji
kan guani ki tugni yeni bi tiibuolu uu? 25 Kelima, n
naataani, n ki bua ke ya yaalidgu bonli ne duagi yi, ki
ba cedi yin yini i yula yanfodanba; Li tie ke Isirayeli
yaaba bi tianba juagi bi pala, ki baá mi tudma nni, hali
ke bi nilanba kuli baa ki kua, ki baa U Tienu ŋanbli. 26
Lani n cedi ke Isirayeli yaaba kuli ba baa mi faabma
nani lan diani maama: “O candaano ba ña Siyən, ki
cua ki ñani ti tuonbiadi Isirayeli yaaba pali nni.” 27 N
ya piini bi tuonbiadi, lani n ba tua n ñənianu yeni
ba. 28 Yaali n nua o laabaalŋamo po, bi tie yibalinba
kelima yinba bi nilanba ya po; ama yaali n nua ban
gandi yaaba li ŋanbli po, bi tie U Tienu ń bua yaaba
kelima bi yaajanba po. 29 Kelima U Tienu yiinu yeni o
paabu ki pia lebdima. 30 Nani yognubá, i den ki tuo ki
ŋua U Tienu ń bili ya sanu, ke bi tudma po, ke i baa U
Tienu niñingbadma yeni, 31 Bi mo tudi U Tienu sanu,
ke yin baa ya niñingbadma po yeni ya po, bi mo ń
baa mi niñingbadma 32 Kelima U Tienu luoni bi niba
kuli mi ti tuonbiadi nni, ke wan fidi ki gbadi bikuli
niñima. (eleēsē g1653) 33 kesaa, U Tienu ŋalmani yeni o
yanfuoma yeni o banma yabi ki go ñua! ŋma ba fidi ki
kpaagi o yanjaga? ŋma ba fidi ki bandi o sanbila? 34
ŋma kpaagi ki bandi U Tienu maalma? bii ŋma n ba
fidi ki tua o ceglika? 35 ŋma kpia ki teni U Tienu bonli
ki ji guu ke wan ŋmiani o? 36 Bonli kuli ñani U Tienu
kani i, wani n die likuli, likuli ye o ya po i. Wani n yeni
ti kpiagdi yeni ti yudandi li bina yeni li bina! Ami! (aiōn
g165)

12 N naataani, n mia yi ki go paandi i pala ke
yin diidi U Tienu niñingbadma po, ki yidi i
gbannandi ya salga fuo, ki ŋani, ki mani U Tienu po.
Lani n ba todi yin fidi ki kpiagi o bonŋanla. 2 Da ŋua
mani məlane jamaano ka. Yin lebdi i pala, ki pandi i
yantiali, ki fidi ki bandi U Tienu buama, yeni yaali
tuagi, ki mani, ki ŋani cain. (aiōn g165) 3 U Tienu ń puni
nni ya ŋanbli po, n miadi i siiga nni yuakuli, ke obá ń
da dongi o yuli, ki maali ke o cie o lieba, ama, yuakuli
ń maali yeni mi yanfuoma, ki dagni U Tienu ń seni o
dudugdi naani. 4 Kelima nani tin pia i gbannanbuoli,
ke ti taani ki tie ti gbanu yeni, li gbannandi kuli naa
taa taa tuona. 5 Lanwani, tinba yaaba n yabi, ti taani
ki tie gbannanyendu i, Kiristu nni. 6 Nani tin pia
yuakuli yeni o yenpaabu, ke bu ŋua wan baa ya ŋanbli
yeni i, yua n pia sawali paabu, wan ya wangi ke li ŋua
o dudugdi ń dagdi maama. 7 Yua n pia tuonli paabu,
wan ya tuuni. Li ya tie tundma paabu, wan ya tundi.
8 Yua n pia ya paabu n paagdi bi niba pala, wan ya
paagdi bi pala; yua pia li todli paabu, wan ya todi
yeni ti bulcindi. Yua ya paabu tie mi gobdima, wan ya
gobdi yeni li yankuali. Yua n pia ti niñinpadi baabu,
wan ya tuuni yeni li pamanli. 9 Mi buama ń ləgdi mi
muyima. Yin ya jie ti biidi. Yin ŋanbi ki mubni yaali
ŋani nuujadlie. 10 Yaali n nua i naataani buama, i pala
ń ya siadi i lieba po; yaali nua ti bulcindi, yin cəlni i
yaba. 11 I gbanu ń ya saagi yeni li tuonli, ki nan ŋa i
kpadje. Yin ya tiegi U Tienu tuona nni, ki tuuni U
Tienu po. 12 I pala ń ya mani li dandanli po. Fala yogu,
yin tieni li juunli ki ya jaandi yognu kuli. 13 Yin ya

todi bi niteginkaaba bi buama banlu, ki ya bobindi
bi canba po ku canmangu. 14 Yin yadi mi yedŋanma
yaaba n wangi yi fala po, yadi mani mi yedŋanma
bi po, ki da solini. 15 Yin mangi i pala yeni yaaba n
mangdi bi pala, ki buudi yeni yaaba n buudi. 16 Yin ya
pia maalyenma i lieba po. Yin da pia japaadi maalma,
ama li yumiinli maalma. Da yini mani i bá ke i tie
yanfodanba. 17 Yua tieni yi biadma, yin da ŋmiani o
biadma. Yin lingi yaali n ŋani bi niba kuli po. 18 Li ya
tie ke li maa i ya po i, ke i ba fidi, yin tieni ania ki ya
ye yeni bi niba kuli mi yanduanma nni. 19 N buakaaba,
da tuu mani panli i bá. yin guudi U Tienu pabienli
cuama; kelima li diani: «Li pantuuli tie n yaali, mini n
ba tuu mi biadma panli, O Diedo n maadi.» 20 Ama,
koma ya pia a yibaliya, ŋan puni o mi jiema, ñuñuunu
n ya pia o, ŋan puni o mi ñima; kelima a ya tieni yeni,
mukuantona i, ke a tugni o. 21 Da ŋa ti biidi ń paadi
ŋa, ama ŋan tieni mi ŋanma, lan paadi yaali bia.

13 Nilo kuli n yaa cɔlni yikodanba, kelima yiko ki ye
ke ki ñani U Tienu kani kaa. Yaa yikodanba n ye
kuli, U Tienu n kaani ba. 2 Lani, yua n yie bi yikodanba
yie U Tienu n sieni ke o bona n baa yaa suani maama,
ke U Tienu mutuoli baa jiidi o po. 3 kelima yikodanba
ki ye ke ban yaa mabindi ŋanma ka, ama ti biidi. Da
jie mani bi ka. I ya ŋanbidi, bi baa pagi i. 4 kelima U
Tienu tuonsɔnba ye i po i. Ama i yaa tie biidi, yaa bani
mani ke bi baa ŋmagi i tuba. 5 Li yaa po i ke ti cɔldi
bo baa tie yeni yanjagili i, ama mabiili ka. 6 Li po, yaa
paa mani i panpaani kelima bi yikodanba tie U Tienu
tuonsɔnba i ki fiini bi tuona nni. 7 Paa mani yua kuli
yin baa paagu yaala: paa mani o lonpo gaali o lonpo, i
panpani daano mɔ o panpani, cɔlni mani yua dagidi
yin cɔlni o, ki selini yua dagidi yin selini o. 8 Daa pia
mani nilo baa yaa panli li yaa ki tie ke yin yaa bua i
lieba baba yaaka. Kelima yua bua o lielo tiendi yikodi
n bua yaala kuli. 9 Yeni, a kan conmi, a kan kpaa nilo,
a kan suu, ŋan daa bua a lielo bonla yeni yaali n sieni
kuli taani ki tie bonyenla: «A baa bua a lielo nani a
baa yeni.» 10 Mi buanma ki duolidi o baa, li po n ke
mi buanma tie mala. 11 Lanwani, i bandi ke u yogu ba
ke yin findi kelima ti fiema nagi ki cie yaa yogunu ke
ti den gaa o. 12 U yɔgisiigu pendi o ke u ti siŋaagu mo
nagi o, tin ŋaa mani li bonbonli nni tuona kuli ki taa
mi yinma jakɔntiadi 13 Yin yaa suani a papientuona
nani lan buali ke tin yaa suani u yensiigu nni yeni. Tin
ŋaa mani li jiedicianli yeni li dañucianli, a concona
tuona yeni ti jɔngindi tuona, a kɔnkɔna yeni i nanga.
14 Tugi mani ti yonmidaano Jesu Kirisiti ke wan tua
i jakɔntiadi ke yin laa ki ji daa kpaani ke yin sɔni i
yanma n kua yaa tuonbiidi nni kuli.

14 Ga mani yua ntadi ti dudugdi nni cangu, ki da
teni o tagli yeni i maakpaga. 2 O nilo ye, ke o
dududi po, ke o di bonli kuli, yua tadi wani ii, di
kpinfaadi yeni luana baba i, 3 Yua n di bonli kuli ń da
nundi yua n ki di bonli kuli, ke yua n ki di bonli kuli
mo ń da jalgi yua n di bonli kuli. Kelima U Tienu tuo
o tuada. 4 A tie ŋma i ki ba jalgi nitiani yonbo? O ya
se ee, o ya baá aa, li tie o canbáa maamam i. Ama o
baa se, kelima U Tienu ba pugni o u paalu ki cedi wan
ya se. 5 Poyenpo, nilo baa maali, ke o cie o lielolo.
Potɔli po, tiano mɔ n maali ke bikuli dɔa i. Yuakuli ń
bili o yuli nni ke o maalma tiegi. 6 Yua n kpaagi li
daali, kpaagi li O Diedo po i; ke yua n di mo, o di O
Diedo po i, kelima o tiendi U Tienu balga. Yua n ki
dini, cuo o yuli kaa dini O Diedo po i, o mo tiendi U
Tienu balga. 7 Kelima, obakuli ki kubi o miali o yuceli
po. 8 Kelima ti fo, ti fo O Diedo po i; ti ya kpe mo,
tikpe O Diedo po i. Lanwani ii, tin fo oo, tin kpe ee, ti
tie O Diedo yaaba i. 9 Kelima, lanyapo i ke Kiristo bo
kpe, ki go fo, ke wan ya tie bi kpienba yeni yaaba fo
kuli Diedo. 10 Ama, fini, be n cedi ke jalgi a kpiilo? Ke
fini mo, be n cedi ke a nundi a kpiilo? Kelima bi ba
jia tikuli buudi U Tienu kalkaanu. 11 Kelima, li diani,
“N fo” O Diedo n yedi lani, “Mini ya po, dunli kuli ba
gbaani, lanbu kuli ń yaadi ki kpiagi U Tienu yeli.” 12
Yeni, ke yuakuli ba togdi o yuli po U Tienu nintuali
o tuada. 13 Lanwani ii, tin da jalgi ti lieba, ama, tin
jagi ki cuo, ke nilo kan tua o lielo po tantuudkaali
bii diagu o naataano po. 14 N bani, ke n pali go paa
Jesu po, ke libakuli ki jɔgni li yuli po. Kase yua maali
ke bonli kuli tie jɔgindi o po. 15 Mi jiema po, a ya ba
yagi a kpiilo yama, lanwani ii, ŋaa ji cuoni mibuama
sanu po ka. Da cedi mani ti jiedi po, Kiristo ń kpe yua
yapo ń bia. 16 Lanwani ii, yin da cedi i tuadŋama ń
tua tuatiigu. 17 Kelima, U Tienu Diema ki tie jiedi yeni
bonñukaama ya maama ka, ama, li tie mi teginma,
mi yanduanma, yeni li pamanli mi Foŋanma nni. 18
Lanwani ii, yua n tuuni Kiristo po, ki tuagi lanya sanu,
U Tienu ba tuo o yema, bi niba mo ń pagi o tuada. 19
Lanwani ii, tin ya ŋua mi buama sanu yeni yaali n
ba ŋanbi yuakuli. 20 Da biidi U Tienu tuonli ti jiedi
po. Tin ya bani ke bonlikuli ŋani, ama, li jɔgni yua n

ba di, ki tua tantuudkaali o lieba po i. 21 Li ŋani ke
nilo ń da ŋmani nandi, ki da ñu daama mo, yeni ya
bonli n ba cedi a kpiilo yama ń ña a niinni. 22 ŋan
pia ya dudugdi, tin ya ye fini yeni U Tienu siiga. Mi
yediŋanma baa ye yeni yua n ki jalgi o yuli wan jagi ki
cuo yaali ya po. 23 Yua ya yama n lengidi, ke o dini, o
ba taa i tagli, kelima laa ñani ti dudugdi kani ka. To
yaali n ki tie dudugdi maama mo, tie tuonbiadi i.

15 Mɔlane, tinba yaaba n pia u paalu ń gbadi a
tadma tadingu niima nni, ki da dongi ti yuli. 2 Ti
siig, yuakuli ń ya tie ti yaali n ŋani, ki mangi o lielo
pali, klan pugni o dudugdi. 3 Kelima bá Kiristo bo ki
dongi o yuli. O bo li tie nani lan diani maama yeni,
yaaba n den sugdi a sugdi guani n yuli po." 4 Kelima,
ban bo diani ya diani kuli tie tinba ya tundma po i,
ke a i diani ń wangi ya juunli yeni yin paandi ti pala
maama, tin fidi ki baa li dandanli. 5 N miadi ke li
juunli yeni mi baagima Tienu ń cedi yuakuli ń taa
yantiayenli o lielo po nani Jesu Kiristo yeni. 6 Ke tin
fidi ki taani yantiayenli yeni ñɔyenbu, ki fidi ki kpiagi
ti Diedo Jesu Kiristo Báa yeni O Tienu. 7 Lanwani ii, yin
ya gaani i lieba cangu nani Kiristo ń ga i cangu maama
ke wan kpiagi U Tienu yeli. 8 Kelima, n yedi ke Kiristo
yua ku kɔnciagu naciemo ki waani U Tienu mɔmɔni,
ke lan dɔgdi ki waani wan tieni yeni i yaajanba ya
ñɔnianu. 9 Yeni bi nilanba ke ban tieni U Tienu balga,
o niñingbadma po. Nani lan diani maama, "Lanyognu
n kpiagi a yeli bi nilanba siiga, ki yiini ki dondi a yeli."
10 Li go diani, "Mangi mani i pala, bi nilanba, yinba
yeni i dogtieba." 11 Ki go diani, "Dondi mani O Diedo,
yinba bi nilanba kuli; bi dogtieba kuli ń dondi o." 12
Isayi go yedi, "Li benpaali ba pudi Jese cugli nni, ki fii,
ki diedi bi nilanba. Bi nilanba ba baa li dandanli o
po." 13 Mɔlane, N miadi ke U Tienu dandanli ń gbieni
yi yeni ti dudugdi pamanli yeni mi yanduanma, ke
yin ya gbie yeni li dandanli Mi Foŋanma paalu po. 14
N kpiiba, mini mɔno pali paa i po, N pali paa i po,
kelima yinba mɔno gbie yeni ti ŋandi, ki gbie yeni
banmabuoli kuli. N pali go paa i po kelima, i ba fidi ki
ya tigi i lieba. 15 N go dangi yi ya tisɔnkaali ne yeni li
pamancianli, ki bua min tiadi yi, kelima U tienu ń
puni nni ya paabu po. 16 Li paabu tie ke n ba tua Jesu
Kiristo n ba sɔni ya naaciemo bi nilanba siiga. Ke min
tua salga yidka, ki waani ba U Tienu laabaalŋamo. N
ba tieni lani, lan todi, bi nilanba paabu ń tua ya paabu
n ŋani ki gbie yeni mi Foŋanma. 17 N pamancianli tie
ke min kpiagi Jesu Kiristo yeli yeni U Tienu ń tieni ya
bona kuli. 18 Kelima mii pia papaali ki ba yedi libakuli
kase Kiristo ń sɔni ya tuonli n po, ki ba cedi bi nilanba
ń la yaalidgu yeni u paaciamu tuona, ki cɔlni. 19 Mi
Foŋanma paaciamu po min cili Jerusalema yeni li
tinkundogi, ki ban pundi hali Iliri, min fidi ki yadi ki
waani Kiristo laabaalŋamo. 20 Lanya sanu nni i, ke n
payianu den tie ke min yadi, ki waanu o laabaalŋamo,
ama, li ki tie ban bani Kiristo yeli naankani ka, li tieni
ke min da ti gedi ki maa nitiano ń bili ya fiagli po
i. 21 Nani lan diani maama: "Yaaba n ki kpeli ki baa
li maalma o maama po, ba bandi o," ke yaaba n ki
kpeli ki gbadi mo ba gbadi niima nni. 22 Lanya po i, ke
li pani nni ke mi cua i kani. 23 Ama, mɔlane, N ji ki
pia kaanu, ki ba kali ya tinbuali ne, li ki luo bina ke
N lingi ke min pundi i kani. 24 Lanwani ii, N ya caa,
Esipañi, n ba jadi i kani, yin ciani nni, li waagi ke n
jiki baa i yegnu. 25 Mɔlane, N caa Jerusalema, ki bua
sɔni bi dogkaaba po. 26 Kelima, li baatie pamancianli
i, Maseduani yeni Acihaya yaaba po, ke ban teni bu
paabu, ki todi talginba, Jeruslema dugkaaba siiga. 27
Nn, li den tie bi po pamancianli i, yende, bi tie bi
pandanba i. Kelima, bi nilanba ya baa bi yenpaabu, li
tie ke bimo ń baa bikani ŋanduna bona i. 28 Lanwani
ii, N ya sɔni lanya tuonli ki gbeni, ki diidi ki sua ke min
taani ya paabu kuli kua bi nui nni, N ya caa Esipañi, N
ba tɔgni i kani. 29 N bani ke min ba pundi i kani, li ba
sua ke i kuli gbie yeni Kiristo yediŋanma i. 30 N kpiiba,
Mɔlane, ti Diedo Jesu Kiristo yeli po, yeni Foŋanma
buama po, N tigi yi, ki paandi i pala, ke yin mua ti jadi
yin jaandi ki miadi U Tienu ya yognu kuli, ki todi nni.
31 Yin ya jaandi ki miadi ke Jude yaaba yaaba n ki cɔlni
yeni ń ŋa nni, min fuodi, ke Jerusalema dugkaaba pali
ń mangi n tuonli po. 32 Ya jaandi mani, ki mia ke U
Tienu buama po, ke min pundi i kani yeni li pamanli,
ki taani yeni yi ki baa mi fuoma. 33 N miadi ke Mi
yanduanma Tienu ń ya ye yeni ikuli. Ami

16 n fuondi n ninsalo yua n tie sancle jaandiegu nni
tuonsoanlo 2 ke yin ga o ti yonbidaano yeli po
maama ndagidi binigagidi ŋanba po yaala n buali yin
todo kuli, kelima wani o ba den tua todika yaa nbi n
yabi po yeni min yaa po kuli. 3 fuondi mani Pilisila
yeni Akilasa n tuonsoalieba ti yonbidaano Jesu Kilisi
yeli po. 4 bani n den luni bi miana ki fie min polo
yaa miali min bebe ka tiendi ba baliga ama yeni li
jaandie yaba kuli 5 fuondi yaa jaandiegu nye bi deni,
fuondi mani Epayineti n doanli moano, o tie kilisiti po

bon kpiali Asi yaa dogu nni. **6** fuondi mani maliyama
yua n soani li tuonpaali yi po. **7** fuondi mani An
dienikusi, yeni Juniasi, n baa n ba yeni n yonbi lieba
bi tie utienu tonda siiga ni moanba yaaba n kpa kicili
uTienu tuonli yeni min. **8** fuondi n danli ANpilia ti
yonbi daano yeli nni. **9** fuondi n tuonsoalielo yudiben
kilisiti nni yeni Sitasine n danli moano **10** fuondi mani
Apilasa wan yua n se ke li pa kilisiti nni yeni, Asitibolo
deni yaaba. **11** fuondi mani ti kpiilo Elodiana, fuondi
mani Narsise den po yaaba yaaba n ye ti yonbi daano
kuli. **12** fuondi mani Trifeni yeni Trifoni yaaba n soani
tuonpaali ti yonbi daano po, fuondi Pilisila wan yua n
soani boncianla ti yonbidaano po. **13** fuondi rufu yua
ke yonbidaan lugido yeni o na yua n tie ti kuli yaa
na, **14** fuondi Asynkilita Fileseno, hermesi, Patroba
Hermasi, yeni ti jaba yaaba n ye yeno. **15** fuondi mani
Filologi, yeni Julie Merde yeni o nisalo Olynpe yeni
o nigagidi ŋanba yaaba n ye yeni ba. **16** yin yaaa
binini mani yi yaba ki fuodi ba. li jaandieli yaaba kuli
fuondi yi, **17** moala ncegili yi yin foagimani yeniyaaba
ncuoni yeni siiga mipaadima yeni a koankoana, yin
kubi n tunda yaala ke yi ga n kani, yin foagidi yeni li
danba **18** kelima laa nibuolu ki suani ti Yonbidaano po
ka, ama bi yaa puona po, yeni ya maama nmani bi
niba po ki boandi yaaba n ki daani, **19** yi coanli n pia
yaa nannanli po pundi li ŋandunli kuli n ye yeni li
pamanli kelima laa bonla po, n bua ke yin yaa tie yaa
danba n bua yaala n ŋani kuli po, ki sani ki ŋa yaala
n bia kuli. **20** li ji kan waagi mi yanduanma Tienu
baa mudi sutaani yuli yi taana tii po UTienu nyaa
ye yeni yi ti yonbidaano Jesu kilisiti po. **21** Timote n
tuonsoanlielo fuondi yi lusiyusa, jasono, yeni Sopateli
n kpiiba. **22** Mini Teryusa n diani li tili ne n fuondi
yi ti yonbidaano yaa yeli po. **23** Gayusa n canba yeni
yaaba n ye li jaandieli nni yaaba kuli, Elasita yua n
kubi udogu ligi fuondi yi, yeni n ninjoa karitusi. **24** ke
ti yonbi daano Jesu kilisiti ŋanbili n yaa ye yeni yi kuli
Amina ke yua n baa fidi ki todi n gbadima min wangi
ya labaali ŋanmo Ti yonbi daano Jesu kilisiti nni, **25**
yua n fidi ki todi yi yeni olabaali ŋamo ke n todiba
Jesu kilisiti nni ke nani yaala doagidi ki waani ŋasiili
nni yaala ke da foagi. **(aiōnios g166)** **26** Ama moala ne o
nisoaginkaaba yaaba ke UTienu den doagidi ba idian
pokuli ke lan fidi ki nibuoli kuli n coanli li dandanli
maama. **(aiōnios g166)** **27** ke UTienu bebe n ga ti kpiagidi
yua n tie o yanfodaano li bina yeni li bina Amina. **(aiōn
g165)**

1 Korantien

1 Pəl, ban yini yua ke wan tua Jesu Kiristu tondo, ke
li ŋua U Tienu buama, yeni n naataano Səsteni, **2**
Ti diani li tili ne, ki ba teni U Tienu nitaanli yaali n ye
Korenta, bani yaaba n baa mi yedŋanma Jesu Kiristu
yeli po, ke bi gagdi ba ke ban tua niŋanba, yeni yaaba
n li taagi ti Diedo Jesu Kiristu yeli hali ban ye naani
kuli, bi Diedo yeni ti yua. **3** Ti Báa U Tienu yeni ti
Diedo Jesu Kiristu ń puni yi mi yedŋanma yeni mi
yanduanma! **4** N jaandi n Tienu yognu kuli, i po, kaa
cedi yeni wan tieni i po ya ŋanbli Jesu Kiristu yeli
po. **5** Kelima wani ya po, i baa ya ŋalmani n yabi, ki
nua mi maama yeni mi banma, **6** Ban tieni Kiristu
po ya kasiedi fiigi bonŋanla i siiga, ke i kubi yeni i
məni ke li paa. **7** Məla, i ji ki luo yenpaabu bá kuli,
yinba yaaba n guu ti Diedo Jesu Kiristu dəgdima. **8** O
ba pugni yi u paalu, ke bi kan fidi ki jalgi yi hali ti
Diedo Jesu Kiristu ń ba cua ya daali. **9** U Tienu tie tin
dugi yua ya po, wani yua n yini yi ke yin ŋədi o bijua
yeni li papienli. **10** N naataani, n miadi yi, ki paandi yi
pala, ti Diedo Jesu Kiristu po, ke yin ya taa ñəbu, ki da
pia paadma i siiga, ama yin ya taa yantiayenli yeni
maalyenma. **11** Kelima, n naataani, n gbadi ke Kolowe
niba maadi ke a kənkəna ye i siiga. **12** N bua yedi ke i
siiga yuakuli maadi maama ne: "Mini n tie Pəl yua
yo! Ke mini, Apolosi yua! Ke mini Sefasi yua! Ke mini
Kiristu yua! **13** Kiristu ji paadi paadi yo oo? Bi kpaa Pəl
i, i po, li dapənpənli po oo? Bii, bi batise yi Pəl yeli po
i? **14** N jaandi U Tienu yeni min ki batise bá niyendo
yi siiga, lan ñani kirisipusi yeni Gayiwusi yaa ka. **15**
lani yaa ka, bi bi ba yedi ke bi batise yi n ya yeli po
i. **16** N go batise Sitefanasi diegu nni yaaba; lan ñani
lankani, n ji ki tama ke n batise nitiano. **17** Kiristu ki
səni nni ke min ya batise bi niba ka, ama ke min ya
wangi o laabaalŋamo, Li naa go tie ke min ya wangi
yeni mi yanfomaama ka, ke Kiristu daapənpənli ń da
tua fanma. **18** Kelima li daapənpənli maawangma tie
yanluomaama i, yaaba n bodi po; ama tinba yaaba
n baa mi faabma po, mi tie U Tienu paaciamu i. **19**
Li go diani ki yedi ne: "N ba buoni bi yanfodanba
yanfuoma, ki biani bi nunfandanba nunfanbu. **20** O
yanfodaano ye le? o gbanbando ye le? Ti jamaano
ne ñəniadaano ye le? U Tienu ki cedi ke ŋanduna
yanfuoma kpandi gaadma aa? **(aiōn g165)** **21** Kelima,
nani ŋanduna yeni o yanfuocema ki bandi U Tienu
yeni U Tienu yanfuoma, li tua U Tienu po yanbuama
i, ke wan faabi yaaba n dugi o po yeni mi gaadmaama.
22 Jufinba buali yaalidgu bona po, ke binilanba lingi
mi yanfuoma. **23** Tinba ti wangi ban kpaa ya Kiristu
li daapənpənli po i; li tie janjanma jufinba po, ki tie
gaadma bi nilanba po. **24** Ama, ban gagdi ki yini yaaba
ya po, ban tie jufinba bii nilanba aa, li tie bi po U
Tienu paaciamu yeni U Tienu yanfuoma i. **25** Kelima
U Tienu gaadma pia mi yanfuoma ki cie bi nisaalba,
ke U Tienu tadingu pia u paalu ki cie bi nisaalba. **26**
N naataani, yin ya bani ke yinba yaaba ke bi gagdi
ki yini i siiga, ti gbannandi yanfodanba ki yabi, u
paaciamu danba ki yabi, bi ŋalmandanba mo ki yabi.
27 Ama U Tienu taa ŋanduna yanluoma bona i, ki tulni
bi yanfodanba, ki taa ŋanduna tadingu bona, ki tulni
u paaciamu danba. **28** U Tienu lugdi ya bona n ki pia
mayuli ŋanduna nni, yeni bi niba ń fali yaali, ke laa
pia fuoma, ki fanbi ban nua yaali ke li pia mayuli. **29**
O tieni lani, ke nisaalo ń da kpiagdi o yuli U Tienu
kani. **30** Wani ya po i, ke i fo Jesu Kiristu nni, wani
yua n tua ti po yanfuoma, teginma, gagdiŋanma yeni
daafaabma, **31** Nani lan diani ki maadi maama: "Yua n
kpiagdi o yuli, wan kpiagi o yuli O Diedo nni.

2 N kpiiba, min den gedi i kani ki ba dəgdi U Tienu
ŋasiili ki waani yeni, n dee kubi mi mabanma bii
mi yanfuoma ka ki muandi yi. **2** Kelima min den ye yi
siiga yeni, ki jagi ki jagi ki cuo ke Jesu Kristo bábá yaaa
ka, min ki bani libá ki ba maadi li po, Jesu Kristo yua
ke bi den kpaa o li dapənpənli po yaa ka. **3** N den cua
yi kani ki tie nani yiamo yeni, ki jawaani pia nni, ke n
jegli paaa. **4** N dee pia mi mabanma leni mi yanfuoma
ka, ki tundi i tundi, ki gɔ muandi n laabaali, ama n
maama nni leni n tunda nni, Foŋanma n den wangi
mi paalu. **5** Li den tie yeni ke yin da taa dandanli ki
teni o nufosaalo yanfuoma ka, ama ki ya dugi U Tienu
paalu po. **6** Ama leni li kuli, leni mi yanfuoma i ke ti
tundi yaaba ke bi yama gagdi Kristo ŋəgkaaba nni.
Li yanfuoma ki tie ŋanduna ne yaama, mi gɔ ki tie
ŋanduna ne badbijaba yaama; ban wan ba bia bikuli.
(aiōn g165) **7** Ti maadi U Tienu ya yanfuoma i, mi den
tie ŋasiili yaama n wuo i, ke u den tuodi ki bobni
ti yudandi po ki sua ke ŋanduna da ki ye. **(aiōn g165)**
8 ŋanduna badbijaba ne, obá naa bani li yanfuoma,
bi den kan cedi ke ban kpaa Yudandi Yonbdaano
dapənpənli po. **(aiōn g165)** **9** Ama nani lani diani U Tienu
tili nni yeni: O nulo nibinli n kan baa lá yaala, ke o
tubli mə n kan baa gbadi yaala, ya maalma n kan fidi

ki kua o nulo pali nni palbi yeni, U Tienu bobni mani
yaaba n bua o po. 10 Tinba i ke U Tienu cedi ke mi
foŋanma wangi ti u ŋasiili, leni i məni, mi foŋanma
wan nua bonla kuli, bá yaala n wuo U Tienu pali nni
məno. 11 ŋma bani yaala n ye bi nifosaalba pali nni?
Nifosaalo bábá n bani o pali nni yaala n ye o pali nni.
U Tienu mə, li tie yeni, U Tienu foŋanma bábá yaa
ka, obá ki bani yaala n ye U Tienu pali nni. 12 Tinba
wan ki kubi ŋanduna ne yema ka ki tuuni li tuonli, U
Tienu n puuni ti u foŋanma ke ti fidi ki bani wani
U Tienu n puni ti ya paabu kuli. 13 Tin maadi yaala
yeni: Ti ki maadi nani nifosaalo yanfomaama n buali
maama ka, ti maadi nani U Tienu foŋanma n tundi ti
ke tin ya maadi maama i. N nua ke ti wangi yaaba n
pia U Tienu foŋanma, yaala n tie U Tienu foŋanma
yaala. 14 Ya nulo ki pia U Tienu foŋanma, kan fidi ki
gaa yaala n ñani U Tienu foŋanma kani. O ya po li tie
gaadmaama i, o kan fidi ki gbadi mi niima nni, kelima
U Tienu foŋanma n yen puni bi niba li banma. 15 Yua
n pia U Tienu foŋanma ba fidi ki ya bani bonla kuli ya
niima nni, ama obá nan kan fidi ki ya bani u ya niima
nni. 16 Kelima nani lan diani U Tienu tili nni yeni,
ŋma bani ti yobdaana maalma, ŋma ba fidi ki teni u i
cegli. Tinba wan nan pia Kristo maalma.

3 N ninjab yen n nipuob, n kan fidi k ya maadi yeni
nani jaanditieba yeni, ama nani min gbannanbuama
danba yeni, nani yaaba da guani k mali jesu nni
yeni. 2 N tieni mi naaŋanma i, ti nandi ka. Hali yeni
məla kuli i da k bobni k dagdi. 3 Kelima i da li tie
gbannanbuadanba i lani ya po i, ke li nunponli yeni a
kɔnkɔna da bii ki ye i siiga. I ki cəlni u gbanu i yema
nni ii, i ki cəlni bi niba yikodi yi cenli ni ii? 4 Nilo ya
yedi: “mini taa Apoləsi po i” ne ki tie gbannanbuama
yema ka aa? 5 ŋma tie Apoləsi, ke ŋma tie pəli? Yi
dugi ya tuonsɔnba po, ke u tienu puogi ba o tuonli. 6
N ŋuundi, ke Apoləsi jɔgni, ama u tienu n cedi ke li
pa. 7 Lan wani ii, yua n ŋuundi yeni yua n jɔgni k tie
liba kuli. Ama u tienu n cedi ke li pa. 8 Məla yua n
ŋuundi yeni yua n jɔgni kuli tie yema i, yua kuli ba
baa o panpaai nani o tuonli n dagdi maama. 9 Kelima
ti tie u tienu tuonsɔnlai. I tie u tienu gɔgdigu, u tienu
tagma. 10 Nani u tienu n puni nni o ŋalbalga yeni. N
bili li fiagli nani tanmaaciamo yeni N bili li fiagli ke
tɔa n maa ki tuani. Ama yua n ba maa ki tuani ń ya
cegi. 11 Kelima oba kuli kan fidi ke maa fiagtianli ke li
kandi ban bili yaali, lani n tie jesu kiristo. 12 Məla,
yaa n maa fiagli po yeni wula yoo, muadi yoo? 13 U
yensiinu ba dogdi ki maani o tuonli n dagdi maama.
Kelima o mu ba bigni o ku waani yua kuli tuonli ń
dagdi maama. 14 O nilo ń maa yaali ya məni ki ciadi,
o bo baa o panpaai. 15 Ama li ya juu (sia) oba la
fala waamu, ama bi ba faabi'o u mu po 16 I bani ki
tie u tienu yekaanu, ke u tienu fuoma ye i niinni?
17 Nilo ya biidi u tienu yekaanu, u tienu ba biani'o.
Kelima u tienu yekaanu tie kaan ŋanmu i nani yimba
yeni. 18 Nilo ń da bɔndi o yuli. Nilo ya maali ke o tie
yanfodaano ti jamaano ne, wan go tu a gaado, yeni, o
baa pia mi yanfuoma. (aiōn g165) 19 Kelima ki tinga nni
yanfuoma tie u tienu po gaadma i. Kelima bi diani: “o
gaadma yaalidi o yanfodaano. 20 Yaali n pugdi u tienu
bani ki bi yanfodaama yantiana tie bonyuyuodi i “
21 Lanwani i, li ji ki buali japaadi bi niba po. Kelima
yinba n yeni buoli kuli. 22 Lan tie Pəli ii, Apoləsi ii, bii
Sefasi, li ŋandunli, mi yema aa, bii mi kuuma, m ɔlane
ya bona bii ya bona n ba yuandi ki, lan kuli, yinba n
yeni. 23 Kiristo n yeni yi mə, ke kristo mə tie U Tienu

4 Lanwani i, bi nua ti ke ti tie Kiristu naacenba, U
Tienu ń gagdi ki lugdi yaaba ke ban ya wangi o
banma yaama n duagi 2 Bi nan ki buali bontəli yaaba
n wangi mi yeduagikaama ki kandi li papienli yeni ti
dudugdi. 3 Mini ya po, li ki maadi nni libá kuli yeni
yin jia n buudi bii bi bujiaba ń jia n buudi. Mini n bá
mo kan bu n buudi kelima n naa pia biidi bá kuli. 4
Ama lani ka kuni nni i məni, yua n ba jia n buudi n tie
O Diedo i. 5 Lanyapo i, li ki buali ke yin jia buudi bá
kuli, ke u yogu dá ki pundi, guudi mani hali O Diedo
cuama, wani n ba tieni mi yenyenma ki dɔgdi yaali n
duagi li biigli nni kuli, ki ba dɔgdi yaali n wuo bi niba
pala nni kuli. Lanyogu i, ke U Tienu ba teni yuakuli
wan dagdi yeni ya kpiagdi. 6 N naataani, yinba ya po
i, ke n taa mini yeni Apolosi yema nannanli, ki bua
waani yi, ke yin togdi ti yema, ki da tieni ki pendi
yaali n diani ki bili, ke i siiga, nilo ń da kpiagdi yendo,
ki fali o lielo. 7 Kelima ŋma n cedi ke a ki taa yeni a
lieba? A pia be ke laa ñani U Tienu kani? To, li ya tie
ke U Tienu n puni a, be n cedi ke a kpiagdi a yuli nani
ŋaa baa li U Tienu kani ka yeni i? 8 Məla i guo, məla
i ji tie ŋalmandanba i, bá ke tii ye i kani, i cili ki ji
diedi u kaanu. U tienu ń todi yin diedi u kaanu, ti
mo ń ti fidi ki diedi yeni yi! 9 Kelima, li naani ke U
Tienu cedi ke timba bi tondba n juodi bi niba kuli ya
siiga, li tie nani ti buudi jia ki cuo ti ke li buali ke tin

kpe yeni i. Kelima bi ñani ki sieni ti asala siiga nni, bi
niba yeni malekinba siiga nni. 10 Kiristu po cedi ke
ti tie gaada, ama, yinba, i pia li miali Kiristu nni, ki
tie yanfuodanba; tinba tadi, ke yinba tie paatieba. Bi
kpiagdi yi yela, ki nan fali tinba! 11 Hali yeni məla
kuli, mi koma, u ñuñuunu, yeni mi mubima n bua kpa
ti. bi cagni ti, ki wangi ti fala; ke ti waa, tii bani tin
caa naani. 12 Ti tuuni yeni ti nui, ki cəgi, bi sugdi ti,
ke ti kpiagdi U Tienu; bi cagni ti, ke ti tuo ki gaani. 13
Bi ya tabi ti ku totabgu, ti yen jiini mi yama ki maadi
yeni li padingli; ti ji tie nani ŋanduna baadi yeni, nani
bi niba ń yie ki luni yaali hali yeni məla. 14 Mii diani
yi ne kuli ki bua min kuani yi i fee ka, ama n diani yi
nani n bibuadkaamu yeni. 15 Kelima i ya ti pia Kiristu
tundkaaba tuda piiga, lani naa wangi ke i pia Báanba
ke bi yabi ka, kelima mini n todi yeni o laabaalŋamo,
ki cedi ke i mali Kiristu nni. 16 Lanwani i, n mia yi ke
yin ya togdi n yema. 17 Lanyapo, n sɔni Timote i kani,
wani yua n tie n bibuadga, ke o dudugdi yabi O Diedo
po; wani n ba tiadi yi min pia ya sanbila Kiristu po,
yeni mi tundi maama ti jaandiedi nni, kaankuli. 18
Nitianba i siiga nni gbie yeni ti japaadi nani n ji kan
cua i kani yeni. 19 Ama, li ya tie O Diedo yanbuama, li
ji kan waagi, n ba cua i kini, ki bandi yaabi n fiindi ti
japaadi paaciamu, li ki tie bi maama ka. 20 Kelima U
Tienu diema ki tie maama ka, ama paaciamu i. 21 I
bua be? Min cua i kani yeni balju bii yeni mi buama
yeni mi yandingma i?

5 N gbia ke bi maadi i maama ki tua ke mi conconma
ye i siiga ke lan ya conconma buolu ki ye bá bi
nilanba kani; mi yabdi hali ke i siiga, yendo dua yeni a
báa denpua. 2 I yabdi ti japaadi! yii tuo ki biidi i pala
li tuonbiadi po, ki ba beli ki ñani i siiga yua n tieni lan
ya tuonjəgindi! 3 Bá ke n fagi yeni yi ti gbannandi po,
n nan ye i siiga yeni n yantiali. N jia ti buudi ki cuo
yua n sɔni lan ya cancagindi nani n ye i siiga yeni. 4
Ti Diedo Jesu Kiristu yeli po, yinba yeni n yantiali
ń taani ki ye yeni ti Diedo Jesu Kiristu Paaciamu, 5
Li buali ke yin cedi ke setaani ń biani lan ya nilo
gbannandi, o naano ń fidi ki baa u faabu ti Diedo Jesu
ń ba cua ya daali. 6 I kpiagdi i yula fanma i, yii bani
ke li dabinli waamu ne ba fiini ti bugdi kuli ii? 7 yin
buoni mani li dabinkpeli, yeni, i ba tua bugpaandi,
nani yin ki pia dabinli yeni, kelima bi padi Kiristu ti
paak pabiga o. 8 Lanwani i, tin jaani mi jaanma lan da
tie yeni li dabinkpeli, ki da tie i janbi yeni mi biadma
dabinli, ama yeni ya kpanu n ki pia dabinli lani n tie
li papienli yeni i məmɔni. 9 N diani yi li tili, ke yin
da pia dɔnligu yeni yaaba n tie mi conconma, 10 mii
maadi ŋanduna nni concona kuli ka, bii bi fafagdanba
yeni a suuda, lani yaa ka yeni yaaba n ŋua i buli ka; li
ya bi tie yeni i, li bi buali ke yin ña ŋanduna nni i. 11
Məlane, min diani ki waani yi yaali n tie ke yin da cuo
dɔnlgu yeni yua tua ke o tie i naataano, ki nan conbi,
ki tie fafagdaano, bii ki ŋua i buli, bii ki tie suudo,
lan yaa ka nisugdo, bii daañugaado, lan yaa ka yua n
buadi jodi dima; yin da taani ki di yeni lan ya nilo. 12
N ya jia niinpo yaaba buudi, li ba pugni nni be? I kan
jia ti buudi yeni i siiga nni yaaba ka aa? 13 Yaali n nua
niinpo yaaba, U Tienu ba jia bi buudi, yin beli ki ñani
o nibiado i siiga.

6 I siiga nni nilo ya baa maama yeni o lielo, o ba yini
o bi nilanba kani ti buudi ki kan gedi bi nimɔnba
kani ii? 2 I ki bani ki bi nimɔnba ba jia ti buudi yeni
ŋanduna aa? 3 I ki bani ki ti ba jia ti buudi yeni
malekinba aa? Li ba gaa ledi keti kan jia ti buudi yeni
mi yema mabidi? 4 I ya ba fidi ki jia mi yema maabidi,
li tieni ledi i, ke yi ba liidi ki kpaagi li maama ki ŋa
yaaba n ki pia mayuli i jaandi ni taanli nni i? 5 N
maadi yi, li tie i fee i. Nilo ki ye i siiga nni ki ba fidi
ki jia maama nilo yeni o naataano siiga nni yeni mi
yanfuoma aa? 6 Ama nilo ń yini o kpiilo ti buudi
daano yua ki dugi kani. 7 Yaali n məni tie ke kɔnkɔnli
n ji da ye kristo nitaanlinni. Lani tie biginli i po. Li ga
ledi ke kan ŋmali o biidka tubli. Li tien ledi ke janbdi
i lieba? 8 Li tie ke i tieni mi tudma i kpiilo po 9 I
bani ke yua n ki tiegi kan di u tienu diema faali ii? Da
cengi mani mi tofaama, ti cancangindi, i buli jɔdma,
mi conconma, mi naaŋmaama ya jaba n dua yeni bii
jalieba, 10 bu subu, mi ŋaanma, li daañugaadli, ku
totabgu, yeni jodi. Oba kuli kan di u tienu diema faali.
11 B tianba i siiga nni tie yeni i, bi ŋuudi i pala ke i
ji ŋani, ki guan ki mangi yeni u tienu. Ti badciamo
jesu kristo yeli po yeni u tienu foŋanma po. 12 “Bi
cabi nni buoli kuli” ama li kuli ka tie bonmɔnli, ki
pia mi buama. Bi cabi nn buoli kuli ama n kan tua
bonliba kuli yonbo. 13 Mi jiema ye ku puogu po, ke ku
puogu mɔ ye mi jiema po. Ama u tienu ba biani lan ya
bona kuli. Ama u gbann ki ye mi conconma cagindi po
ka, ama ti yonbdaano po. O tuonsɔnlo ba lingi bonli
kuli u gbanu po. 14 U tienu bu faadi ti diedo yeni
tinba o paa ciamu po. 15 I ke bani ke i gbanu ti(u
tienu) kristo gbannandi ii? N ba taa kristo gbannandi
ki taani yeni li poconconli ii? Lani ń da tieni! 16 I ke

bani ke yua n taani yeni conconli tua gbannanyendi
yeni ooo? Mani lan diani maama “bani bilie kuli taani
gbannanyengu” 17 Ama yua n taani yeni o diedo ba
taani ki tua yeni o yantiayenli. Yin fangi i yula yeni
mi concomma cancangindi. Ya tuonbiidi n sieni ke
nilo ba tieni km taabi o gbanu, ama mi conconma
cancangindi tie ya tuonbiidi n taabi o gbanu i. 18 Sani
mani ya bontitiedi ke ŋani, ya tuonbiidi n sieni kuli
jɔgni ti gbanu i. I ke bani ke mi conconma biidi ti
gbanu i. 19 I ki bani ke i gbanu tie u tienu foŋanma
yekaanu uu? Yaama n ye i niinni. Yin gaa yaama u
tienu kani. Yeni, l ji ki yeni i yuli ii? 20 Kelima bi cɔdi,
ki daa yi. Ama yin taa l gbanu ki kpiagi u tienu yeli.

7 Mɔlane yaal n nua ya bona po k dian ne, li ŋan yen
nul n da nagn pua. 2 Ama m buam po, ja kul ba
pia o pua, k pua kuli pia o calo 3 O ja ba ten o pua
yaal n taanb k b ye yen lieb, o pua n mɔ da bel o calo
yaal k'o mia'og kuli, 4 o pua k pia yiko o gbannand
po, k li ya k tie o calo ka, yen mɔ'i ko ja k pia yiko
o gbannand po k li ya k tie o pua yaa ka 5 Da yied
man yen yin taan i lieb m buam sanu n k li ya k tie ki
taan k kal k cuo yanjagl, yeni ki b ŋanb k ya jaand, k
ŋanb k kɔbn i lieb, yeni k sitaan kan fid k bign ni. 6 N
maadi li bona nan cegl yeni, l k tie yen yikod kan, n
miad k nil kul 7 n ya tie nan min yeni. Nil kul pia ya
paabu ko gaa u tienu kani, l paabu ye jiag jiag 8 Yinb
yab k pia puob yen a pakuana, n maadi k l ŋan i po, i
ba ye li yinyienun nan min yen 9 ama, b ya kan fid k
cuo b ba, li bual k ban kuan lieb, klma l ba su b po
yen ban kuan lieb k da sien k ye m buam fala n 10
Mɔlane n tien ni ya yiko ne yinb yab kuan lieb, min
ka, ama u tienu. Pua kan sied k ŋaa o calo, 11 ama o ya
tienl, o ji kan kun ja tian, o ba ye oba, lan ya ka wan
guan k mangi yen o calo, ja mɔ kan bel o denpua 12
Ama yaal n sien kul u tienu n maad, k fid k nil yua pia
pua yua k jaand n tien mɔndl k da bel l pua, k ya ye
yen'o, 13 li tie yeni ya pua kuni ya ja k jaandi, k li ja
bo sun k wan kuan li pua, o pua yen mɔ k pia ya yiko
ko b bel l ja 14 Klma o pua jaandi tod li ja ko fuo t
ŋandn, o pua yua k ban k'u tienu ye fuo ti ŋandn k
dugn o ja jaandi po, lan ya ka, i bid kan ya fo ti ŋandn,
ama mɔlane b fuo ti ŋandn 15 Ama li ya tu k yua k
ban u tienu sied, ŋaogu wan ya caa, li sanu n ni, o
ja bii o pua ji k cɔlm o puoni. U tienu yi'ti k tin ya
fuo laafiaa n. 16 k dugn o pua, a k bani naan kani ba
fie a calo, bii fin o ja naan ka b gaa a denpua miali
17 Yua kul n ya fuo u tienu n bo tag'o k wan ya fuo
nand, u tienu n yin yua kul o tuonln, ne tie n yikod ti
jaanddieln. 18 Yinb yab kul kɔnd ya yognu k'u tienu
bo yin nii? da kpaan man yin ñan bii yin piin i kɔnd
bam ka, yua k'u tienu yin'o ko k kpel k ban'o bual
ban kɔnd'o? li k tie niinl ye ban kɔnd'o. 19 yaal n tie
bonmonli k tie ti kɔndi ka, ama yaal n ŋanb k mɔn
tie ti cɔlnd u tienu ñɔmaamn 20 N ninjab, n nipuob,
lan tie ya tuonli kul, k t suan, tin sien k ya ceg k l
paa. 21 I bo tie yonbi ya yognu k u tienu bo yini nii? li
bo pia'i o yanpudgu? ama i ya b fid k yal iba, kagn
man, 22 ya nilo k u tienu yin'o k o bo tie yonbg, li
daan'o n yal oba u tienu po, li tie yeni yua n yal oba,
ya yognu k u tienu yin'o ko dindanl yab, o ji yi tie jesu
yonbo'i. 23 B den daa'i yen ya daagu n pa, lan, da tie
man b nib yonbi. 24 Yua kul n sien k ya fuo u tienu
maamn nan ya yognu k u tienu yin'o k o dindanl yab
yen. 25 Yinb yab sien k k ban jab, n pia yiko ba kul
k l tie i yal yonbidaan nungn, ama ya du man i lieb
po yen ti tienu po. 26 Li ya po, yen ya fala(cicagm)
mab'i kul, l ŋan yen k yin ya ye i ba'i. 27 I lol ŋasiil
yen pua k nua li puobianli sanun ni? da kpaan man k
yin wad i pala. I lol ŋasiil yen pua, bii i ye yanli? da
kpaan man yin tien puobianli. 28 Ama li ya tie ki tien
puobianli, yin da tie biid. Yab n kuan liebi, fala yen a
maba boncianli yi gbadb ya yognu k b ye yen liebi, n
bua yin kua li maba n. 29 N maadi ne, n ninjab yen n
nipuob: o yogu k yabi, mɔlane, yab pia puob n ya ye
nan b ya bo k pia yen. 30 Yinb ya buud, tien man nan i
k pia ninsiid yen, yinb yab ye li pamanlin n, yinb yab
tie nimɔnb, yinb yab daa bona kuli, ya tiend man nan
ya danb k pia lba yen, 31 Yinb yab n kpend yeni li
ŋandunli, i bontitied n ya naan nan yab k pia ñuad li
ŋandunl yen, klma, li ŋandunli ji caa o juodma. 32 N
bua k yalnba yal tie cicagbuol kuln, yua k kuan pua
bii k kun ja, yi tug oba k cab t yonbdaano, k mangi
yonbidaan pali, 33 Ama yua tien puobianli, yi tug oba
k cabi ŋanduna ne bona, kpaan wan mangi o pua pali,
34 Yua k kuan pua bii k ban ja, tug oba k cabi u tienu
tuona, o kpaan wan ya ŋan o gbannand yen o nalg
kuli, li tie yeni mɔ ya pua k kun ja po mɔ, o yi tug oba
k cabi ŋanduna ne bona, k kpaan mangi o calo pali. 35
N maad ne, k lan fid k tod'i, k da baad yen jeje i po,
ama lan ya mɔn i po u tienu sanun k gbanñagl n da
kua'i. 36 Ama, ya daan'o mali ko k ŋanb k kub o pua k
dugn o buakaal yabd yen wan tien o puobianli nan
wan bo sun maama, 37 L k tie bonbiil, ama o kal k jag

ko kan tien puobianli k mabl ba kul k ye o po, ko b fid
k cuo oba, l baa tie bonŋanl yen o ya k kuan'o. 38 Li
tie yeni k wan kuan o pua, o kub k ŋan, li tie yen mə
yua k kuan pua po, o ŋanb k kub k l ŋan boncianli. 39
Opua ŋanb k kub o calo ya yognu k b da fuo, ama o
calo ya tua yua k ye (yua kpe), o b fid k guan k kun ja
tian, ama li kul ne u tienu sanun ni, 40 N, n ya po, o
ba ye li pamanli nan wan ye maam. N maadi ne k gɔ
sien k ban k n gbie u tienu fuoŋanmi.

8 Məla po, tin maadi mani t padinandi maama. Tin
ban yaali "t bani, ki yua kuli bani li niman nni. 2
Mi banma daano waangi oba i, ama yua pia mi buama
liba daano. Nilo ya yedi k o bani, ama wan ya bani k o
da ki bani ki gbeni. 3 Ama yua bua u tienu, u tienu mə
bani wani. 4 Yaali ntie ti padnandi ya ŋmanma, t bani
ki padli ki tie pu, k u tienu mə tie yendi'o. 5 Kelima a
bona boncianli ye polu po yeni tinga nni ke bi niba
yiil u tienu, ke li gɔa tie məmɔma ki dugini boncianli
ya po u tienu buoli yabi. 6 Ama t ya po u tienu tie
yendo o, jesu kristo, yua ya po i ke bonli kuli ye, ke ti
məa pia i miani, 7 Yeni li kuli ne boncianli ki bani ki
tie yeni, bonciali bo maani ti padinandi ŋmanma hali
yeni məlane. Bani ki se ke li paa yeni, bi gɔa jɔgini bi
maalima nni. 8 Mi jiema ka bu todi'ti ke tin ŋanbi ke
nagini u tienu, li jiema ki pugidi ti liba kuli, ti ya din
gɔga, li gɔ kan wadi'ti bonli. 9 Ŋanbi ki diidi mani, ke
da cedi ke yin yal iba po n cedi ke yuan k ŋanbi ki sie
te da baa. 10 Ki dugini, nilo ya la'ŋa ka kaa ki di o
tingbandiegun nni, li kan paani o mə ya pali wan di
ii? 11 Ŋan yedi ka pia mi banma po ba te cedi ki yua
da ki paagi wan bia, lani n tie a ninja yua ki jesu bo
kpe o po yeni. 12 A ya biidi a naataani ke gɔa biid bi
pala, a biidi jesu n yeni. 13 Lani cedi mi jiema po ya ba
cedi nilo n ba ti biidin nni, n kan di lan jiema k da tua
tantudli n naataanu po. (aiōn g165)

9 Mii ye min bua maama ka? N k tie tondka kaa?
Mii la ti diedo jesu? I ki tie n tiig luana kaa n diedo
tuonli sanu nni? 2 N ya ke tie tondkaa bi niba kani, n
gɔ ki tie i məa ya kani? K dugini yinma n tie n tondika
tuonli siedanba ti diedo kani. 3 Yaabi n ŋua ke suli
yeni, min ba bualiba yaal n ne: 4 Tii pia u sanu tin je k
gɔ ñuu? 5 Tii pia sanu yali kje tin kuani pua t jaandi
lielo bonpuogaa nani t tondika liebi, nani Sefa yeni ii?
6 Bii min yeni Barnabas bebe k dagidi yeni tin da suani
tuonli ki pugidi ii? 7 U la sije n ba suani k k gaani
paogu? Bii ŋma ba ŋu gi tiiga k kan mua li luanli i? Bii
u naakpaali ki dagidi yeni wan ñu o nee biima i? 8
Min jiin yaali ne tie o nufosaali bama yaa? Li maama
ki ye ti yikod n nnii? 9 Kelima li diani Moyis yiko tilin
nni ki yedi: "a kan loli o nua yua n ko kpaabu ñəbu ".
10 O bua wan maadi o nua yua ke ti bani ne yaa? Li ki
tie o nufosaalo po ka ko maadi ii? Li tie məni, li diani
ti ya po yo, kelima yua ko u kpaabu kuli, ko yeni li
dandanli, ke yua yendi mə gɔa guu o paogu mə i. 11 Ti
ya buli mi tañumn nni bon bulkaali, li pia tagli yeni
tin yendi tinga ne po ñuad yaa? 12 Nu təba ya pia yiko
i po lan buali maama, tin ka bao ŋam k yeni ii? k ba di
i ñuadi i? Ama tinba, t tuo li kuli, ke k bua tin tua
tantudli jesu labamanli po. 13 I bani ke yabi n suani li
jaandidielin ni gaani bi paogu lan kani bii? 14 Utienu
məno yedi, ke yabi n muandi o laabaali kuli, baa gaa li
ñuadi. 15 Ama, min, n ke buali paogu po, n gɔa ke
da ya tili ne ke yedi ke n ba buali paogu ka, n ya kpe
məno li cie yeni min buoni n kpiagidi. 16 K dugini, li
sua ke n muandi u ntienu laabamanli maama, la ke tie
ke n bua n waani n yuli ka, yubonli n po n ke muandi
li laabamanli. 17 N ya suani yeni n pali kuli, n je li
ñuadi, ama n ya suani lan buali maama, li nan tie n
tuonli ke bi bilin nni. 18 To, n ñuadi ji tie be yo? Li tie
ke min muandi faala i li laabamanli, ke da buali paogu
po. 19 Lan ya po, mii gɔ pia maama yeni nilo, n ji tie
yua kuli ya naaciemo i, lani tie min fidi ke ŋmagidi bi
kuli ke ban bandi u tienu. 20 Juifnba nunga nni, n tie
juif ke fidi ke ŋmagidi juifnba ke ban bandi u tienu.
Yabi n suani yeni ti yikodi, n mə tieni nba nani n mə
suani yeni ti yikodi yeni ke nan ki suani yeni ti yikodi,
lan fidi min ŋmagidi boncianla ke guani yenbi u tienu
sanu nni. 21 Yabi n suani yeni ti yikodi mə n tieni b ba
nani yabi ke suani yeni ti yikodi yeni, ama jesu ya
yikodin, ki fidi ke baa yeni yabi ke bani u tienu ban
bandi'o. 22 Mii den pia tuonli yeni yabi n ke pia mi
tuama yeni, ke fidi ke ba yeni yabi n den ke pia tuama
yeni ban bandi u tienu. 23 N tieni bonli kuli ke lan fidi
ko laabamanli n da biidi. Məla wani n ba fidi ki di li
ñuadi. 24 I kie bani ke bi niba ya bigini li naataali(li
nasanli) yua kuli tiini, ama ko yendi n ba paadi? 25 Li
naataali daano bigindi oba yo ke gu li daali, ban gba
ke ban gaa ya paogu yeni nan ke pia min pendima,
ama, tinba wani, tin ke bani ke beli yaali tie, ya miali
ke pia gbenma ya fegligi. 26 Lan wani ii, mii gba pama
ka. 27 Ama n ye niini n gbanu i wan tua yonbo, lan
fidi min da todi təba, ke ji luo n yaali.

10 N buakaaba, bandi mani ke o twalgbangu n
bo legni ti yanjanba po ki bi fidi ki puodi o
kpencianmu. 2 Moyis n bo wuli'ɓ li məglni yeni li
ŋunlni. 3 K bi jeni ke gɔ ñuni bi jaandikaaba jiema. 4
Kelima bi ñuni li tangbaogun ñuma, ke li tangbaogu
n den tie bi jesu. 5 Ama u tienu pali den ki mangi
təba po, ke bi kpe ki bili i tinkuongan, 6 Məla, li bona
tie binbigu ti pok lan fidi ke tin da pia ti gbannandi
buama nani bani yeni. 7 Da tiendi mani nan yabi
ki jaandi yeni, i diani po li maadi ki bi niba, di, ki
ñu, ki jelni yeni ti gbannandi buama. 8 Ki tiendi mi
conconma boncianli, yeni ki nib trubaam kpenl li
po. 9 Da bigindi mani jesu, li po i ki wee den juni ki
kpa boncianla. 10 Da sɔnmni mani ki bulnbulni nani
mi kuuma maleki n kpa yabi yeni. 11 Li bona ba ki
bua waani'ti binbigu, ke gɔa diani ki bili yua ba mali
ŋanduna juog yogu. (aiōn g165) 12 Li ya po, yua mali ko
ŋani ki gbeni n ya cegi ki ji da ba, 13 Biginli kan ji cua'i
ke li ya ki tie bi niba bigina ka, ama ti yonbidaano se
ki li paa, o kan ŋaa ke lan cie i paalu, o ba luodi ya
ganli ki ba sedi ki guudi. 14 Li ya po, n buakaaba, sani
mani ya bontitiedi n paadi'ti yeni u tienu. 15 N maadi
nani bi nimɔnba yeni, yeni, yi ba fidi ki mali m maama
ne po. 16 Ya dama ke ti yi yadi mi yediŋanma yeni ki
tie jesu sɔm ka aa? ya kpanu ke ti yi bogidi yeni, k
tie jesu gbannandi ka aa? 17 Kelima kpanu yenga n
ye, ke tinba kuli n taani ki tie li kpanu. 18 Diidi mani
Isahel buolu, bani ka dini li jaandbinbindli po jiema
aa? 19 N ba tienb ledi? padili ki tie pu? ki buali jiema
tie padijiema. 20 Ama n maadi, bi paditieba pada tie
sitaan yaali, u tienu yaali ka, n bo ki bua'i yeni sitaan.
21 I kan fidi ki di yeni u tienu ke bia di yeni sitaani, i
kan fidi ki ya bua canbanba bonblie, 22 Bii t bua bigini
u tienu uu? ti pala pa ki pundi lani kani ii? 23 Li kuli
cabi ama li kuli ki pia ñuadi, “li kuli cabi ama li kuli
ki ŋani” 24 Oba n da kpaani o yuli po ñuadi, ama ya
ñuadi n tie o liebi yaali. 25 I ba fidi ki je jiekuadikaali
kuli, ke da tiendi buali. 26 Kelima ŋanduna tie u tienu
yaali, yaali n ye kuli mə tie o yaali. 27 Yua ki bani u
tienu ya yin'a, k a tuo ki jeni, ŋan da buali buali. 28
Ama, nil ya maadi,” ne tie padijiema” da di mani ki
dugini ban waani ki bani niiman nni yeni ya po. 29 N
ke maadi i yanjagli ka, ama i lielo yanjagli po. Be tieni
o tiani ya po n cedi m la li mabili? 30 Li ya sua k n
jaandi ki di, be ba cua yeni li mabili n po i? 31 Məla
po, yin di bii yin ñu yooo, ya tiendi mani li kuli ki
kpiagidi u tienu yeli. 32 Da biidi mani jufnba, greknba
bii u tienu jaandidieli. 33 Nani min bua ke min mangi
yua kuli pali bonli kulin, ke k kpaani n yuli po ñuadi
ka ama boncianli yali ke min fidi ki faabiba.

11 I togd man n nan min togd Jesu maam yeni. 2
Məlane n tien'di balg yen yin tiad n po bonl kuln
ni, yen yin tuo k lol o ñəbu nan min waan ni maam
yeni. 3 N bo bua k yin ya ban məlane, jesu n tie pia
miali kuli ya canba, yeni ko ja tie o pua canba, k'u
tienu tie jesu baa. 4 Ya ja kuli jaandi, bii k muandi u
tienu maami, k sien ki piig o yuli, o fal o canba'i 5
Ama ya pua kuli n jaandi bii ki muandi u tienu maami,
k k piig o yuli k cɔln o canba. lL baa tie yeni o ya bo
kuo bii k ceb o yudi, 6 klma, li ya tie k pua k piig o
yuli, o ba kuo o yudi. li ya mab ya pua yen wan ceb bii
k kuo o yudi, wan ba li cabli k yiln o yuli. 7 Klma, ja
kan fidi k wuoni o yuli, k dugn o tie u tienu ninnangu
yen o kpiagdi. Ama o pua tie o ja ya kpiagdi. 8 K dugn
o ja k ñani o pua tagmn ka, ama o pua n ñani o ja
kani. 9 B k tag o ja o pua po ka, ama o pua tag o ja
po. 10 L po n cedi ko pua ba pia ti yudandi nananli
o yul po. K dugn malek nba po 11 Li ya po, u tienu
nungn, o pua kan yendi oba o ja kani, li tie yeni k'o ja
mə kan yendi oba o pua kani. 12 ñan o pua n tie o ja
gbannand, k'o ja mə fuo k dugni o pua po. K bonli
kuli ñaa u tienu kani. 13 Bu man i ba, li cab k pua n
jaandi u tienu k k yil cabli? 14 Li ŋandunli k wang'ti k
ja yud ya fag k pend l tie fee o po'i? 15 Ama pua yudi
ya fag k pendi, li tie o po yudandi, k dugn o yud n
tie o yicabl. 16 Ama li ya tie k nil bua pugn bonli li
maam po, t k pia san tianu, ba yeni ya jaanddiena n
tie u tienu yali 17 O tunda n ni, n k fuondi, klma ya
yognu kuli ki taan, l k tie yaal n ŋan po ka ama yaal
n bia po. 18 K dugn boncincinli, n gbad k'i ya taan i
lieb jaanddieln, m bogdma yi ye i siiga n, n gaa k tie
məni. 19 K biyiekaabi ye i siiga n ni, yab n tuo yen i
məni n baa ban li niba 20 Ya yognu kuli ki taan liebi, i
k dii u tienu jiema ka. 21 Ya yognu k dii, yua kuli yi
dii (je) o yul po jiema yo, k fidi k yab n sien n dii, m
kom pia yenb, k tianb tulni yen l daaguoli. 22 I k pia
den yal ki ba dii(je) k bia ñu? I laa u tienu jaanddieli
yeni yab k pia bonli yaaa? N b fid k fuondi, n kan pagi
lpo. 23 Klma yaal k n maadi ne, n gaa li paabu u tienu
kani. Ya ñiagu məno k b kuad jesu, o tugi kpanu 24 k
tien balgi k gben, k jend k maad “ne tie n gbannand k
cab i po, ya tiendi man yeni k ya tian n po 25 Yeni ko
tugi m daam mə k maadi: “m daam ne tie boncelu

(naataanpanl) m sɔmn, ya tian man n po ya yognu
kuli ki ñu'g.” 26 Ya yognu kuli ki ba je n gbannand k
ñu m daam ne, i ba guani (muandi) jesu kuuma yen o
guanma. 27 Li ya po, k je bii k ñu ya daami ka k dagd
yenli, li tie bonbiili jesu gbannand yen o sɔmn. 28 Yua
kul n mia sugl o biid po'o, k fid k gaa o salg ŋang. 29
Klma yua n gaa o salg k k dagd yenl, kpaan o yul po
buudi. 30 L po n ced k b nib boncianli i siign ne k pia
laafiaa, k cagn, k tianb kpenli. 31 Ama, ti ya mia sugl
ti biid po, b kan te bu'ti. 32 Ama, ya yognu kuli k'u
tienu bun'ti, k t cɔlm'o, yeni k o kan bian'ti yeni l
ŋandunli. 33 Li ya po n ninjab, n nipuob, ya yognu ki
nagn o salg ŋang kani, mɔnd man k tien m maagbadm
i siign. 34 Yua k kom kub'o, wan je o den po, k yin te
da taag k bilg buud i po, ya bona sien kul k dian n ne,
n bu ŋmagd l kul li ya tie k n pund kuli.

12 N naataani, yaali n nua U Tienu Foŋanma paabu,
n ki bua ke i ye yanbɔnma nni. 2 I bani ke yin
den tie nilanba, i den cedi ke bi dia yi, ke i ŋua ya buli
n ki maadi, nani ban den tundi yi maama. 3 Lanyapo
i, ke n kadi ki maadi yi, ke obá ki ye, ki maadi U Tienu
Foŋanma yeli po, ki ba yedi: “Sola Jesu!” Ama obá
kan fidi ki yedi: “Jesu tie O Diedo! “li nan ya ki tie U
Tienu Foŋanma yeli po yaa ka. 4 Bu paabu buoli yabi,
ama foŋanyenma baba i; 5 I tuoncagbuoli yabi, ama O
Diedo yendo baba i; 6 I tuonbuoli yabi, ama tienyendu
baba n tuuni lan ya tuona kuli tikuli po. 7 Yuakuli
baa mi foŋanma paabu, ke bu tie todli li nitaanli kuli
po. 8 Lanwani i, yendo ba fidi ki baa Foŋanma paabu,
ke bu tie yanfuoma, o tiano mo ń baa paabu, ke bu
tie maabanma, ama foŋanyenma baba ya paabu i.
9 nitiano mo ba fidi ki baa ti dudugdi ya paabu, ke
bu ñani foŋanyenma yeni kani, nitɔa mo ń baa ku
tebgu ya paabu, ama foŋanyanma liga i. 10 One ba
fidi ki baa yaalidgu tuona paabu, nitɔa mo ń baa U
Tienu sawalpuama paabu; o tiano mo ń baa ya paabu
n ba todi o, wan fidi ki gagdi mi foŋanma yeni ya
cicili n sieni; nitiano mo ba fidi ki baa ki ya maadi i
maabuoli, tiano mo ń fidi ki ya sɔgindi i maabuoli.
11 Foŋanyenma yeni liga n tuuni lan ya tuona kuli,
ki puuni yuakuli nani wan bua maama. 12 Kelima
nani u gbanu ń tie yendu, ki nan pia ti gbannandi
boncianla yeni, nani u gbanu gbannandi kuli, hali tin
dɔa maama kuli, taani ki tie gbanyendu baba, Kiristu
mo tie yeni i. 13 Bi batise tikuli foŋanyenma baba
yeli po i, ki ti taani ki tie gbanyendu, ti tie Juufi yo
oo, Gileki bii nilanba yoo, yonbi bii (die n bá niba)
bulcinba yo oo; tikuli ñuni foŋanyenma baba ya kani
i. 14 Lanwani i, u gbanu ki tie gbannanyengu baba
ka, ama ya gbannandi buoli n yabi. 15 li taali ya bi
yedi: “Min ki tie nuu yeni, mii ye u gbanu nni” lani
ya po ba fidi ki cedi lan da ye u gbanu nni ii? 16
Li tubli ba fidi ki yedi: “Mii tie nunbu ka, lani ya
po mii ji taa yeni u gbanu” lanyapo li ji kan ye taa
yeni u gbanu uu? 17 U gbanu kuli ya bi tie nunbu,
u bi ba tieni ledi, ki ya gbia mi maama; bii u bi ya
tie nunbu, u bi ba tieni ledi, ki ya nubni u nuulu. 18
Mɔlane, U tienu bili gbannangu kuli u gbanu nni wan
bua maama. 19 Ti gbannandi kuli ya bi taani ki tie
gbannanyengu, u gbanu bi baa ye le i? 20 Lanwani i,
Mɔlane ti gbannandi yabi, ama gbanyendu baba i 21
Bu nunbu kan fidi ki maadi u nuu: “Mii pia a buama”;
nani li yuli ń kan fidi ki maadi a taana: “Mii bua i
maama”. 22 Ama ya gbannandi n naani ke ti tadi ki cie
yeni, tini mo n pia mi buama u gbanu po. 23 Lanwani
i, tin maali ke ya gbannandi n ki dagdi yeni jilma yeni,
ti fangi tini i, ti ŋanbi ki wuondi ti fee gbannandi ki
cie ya gbannandi n sieni. 24 Ama ya gbannandi n ki
tie fee yaadi, li ki buali tin wuoni ti. U Tienu bili ki
tugni gbannangu kuli ki bua ke yaadi n ki dagdi yeni
jilma yeni ń baa jilma. 25 Lan fidi ke paadma ń da ye u
gbanu nni, ama ke ti gbannandi ń ya todi tiyadi. 26
Gbannanyengu ya kɔni, ti gbannandi kuli taani gu ki
kɔni i; gbannanyengu ya baa ti kpiagdi, ti gbannandi
kuli mangdi bi pala yeni gu. 27 I tie Kiristu gbanu
i, ki tie o gbannandi, yuakuli o yuli po. 28 U Tienu
cili ki kaani o nitaanli nni bi tondiba i, mi liema bi
sawalpuaba, mi taama yiko gbanbanda (tundkaaba), li
puoli po, yaaba n tie yaalidgu bona ye, ke yaaba n
tebi a yiema ye; bi todkaaba mo ye, bi gobdikaaba mo
ye, ke yaaba n maadi i maabuoli mo ye. 29 Bi kuli tie
tondiba yo oo? Bi kuli tie sawalpuaba yo oo? Bi kuli
tie tundkaaba y o oo? 30 Bi kuli pia yaalidgu tuona
paabu uu? Bi kuli pia bi yianba tebma paabu uu? Bi
kuli fidi ki maadi i maabuoli ii? Bi kuli ba fidi ki sɔgni
i maabuoli ii? 31 Lanwani i, yin ya bua ya paabu n
ŋani ki cie. N go ba waani yi ya sanu n ŋani ki cie.

13 Bá n ya maadi bi niba maabuoli kuli yeni
malekinba maabuoli kuli, ama ki naa pia buama,
n tie nani ya longa ke bi pua ki pendi, bii ya kudi
ke bi pua ke ti tie ku fuugu yeni. 2 N ya bi pia mi
sawalpuama paabu bii yaalidgu bona paabu lani yaa

ka mi banma paabu; n ya bi pia ya dudugdi n ba fidi ki
yugdi a juana, n ya ki pia mi buama, mii tie pu 3 N ya
bi teni n ŋalmani kuli ke bi todi ki dini a luoda, n ya bi
cabi ke bi juu n gbanu, n ya ki pia mi buama, min tieni
yaali kuli tie fanma i. 4 Mi buama tie juuli i, mi gbie
yeni mi ŋanma; mi buama ki pia nanga; mi buama ki
pia yuongu; maa go pia japaadi mo. 5 Maa tie libá,
ke li tie bɔndima, maa lingi mi yuli po ñuadi, maa
fiindi pali, maa kpaagi bonbiigu mo. 6 Maa mangdi mi
pali yeni janbi, ama mi mangdi mi pali yeni i mɔmɔni
sanu. 7 Mi pia sugli bonli kuli po, mi dugi bonli kuli
po, mi daani bonli kuli po, mi tuo ki ga bonli kuli. 8
Mi buama ki kpenli hali bada. Sawali puama pia mi
juodma, i maabuoli ba gbeni, mi banma ba ti bodi. 9
Kelima ti bani jenli i, sawali mo pua jenli i. 10 Ama
yaali n gagdi ki ŋani ya cua, yaali n tie bonjenli ba
bodi. 11 Min bo tie biga, n bo maadi nani biga yeni, n
bo maali nani biga yeni, n bo wangi n maalma nani
biga yeni; min tua nikpelo, yaali n tie bonwaama
kuli bodi n kani. 12 Mɔlane, ti nua bonli kuli nani ki
maduubga yeni, ke li nan dá duagi ti po, ama ti ba ti
la ti yaba i nunu ń tuogi i yia; Dinne n bani bonjenli,
ama n ti ba bandi nani ban bandi nni maama yeni. 13
Mɔla, bona taa n ye: ti dudugdi, li dandanli yeni mi
buama; ama yaali n yabi ki cie tie mi buama i.

14 Ya lingi mani mi buama. ya tuadi mani ania, ki
lingi mi foŋanma paabu, ama yin ŋanbi ki lingi
mi sawalpuama paabu ki cie. 2 Kelima, yua n maadi mi
maalanma, ki maadi yeni bi niba ka, ama o maadi yeni
U Tienu, kelima nilobá ki gbia lanya maama, foŋanma
n cedi ke o maadi yaalidgu bona. 3 Yua n pua sawali
wani i, o maadi yeni bi nisaalba i, o tundi ba, ki wangi
ba o bona niima nni, ki paandi bi pala, ki sɔngdi bi
pala. 4 Yua maadi mi maalanma tundi o yuli; yua
pua sawali tundi U Tienu nitaanli, ki wangi ba a bona
niima nni. 5 N bua ke yin ya maadi mi maalanma,
ama min bua yaali ki cie, tie ke yin ya pua sawali ki
wangi U Tienu maama. Yua n pua sawali cie yua n
maadi mi maalanma, li nan yaa tie ke o ba maadi ki
yuandi ki sɔgni, Jesu nitaanli ń gbadi niima nni yaa
ka. 6 N naataani, mɔlane, n ya cua i kani, ki maadi mi
maalanma, n baa pia i po be ya mayuli i, n yaa maadi
ki dɔgdi i po bonli, bii ki waani yi banma, lan yaa ka
ki pua yi sawali U Tienu maama po bii ki waani yi
banma maama yaa ka? 7 Ya bona n ki fo, ki nan pia ku
fuugu nani ki yelga yeni ku kogdigu yeni, ya tiendi
ya fuugu n ki pia gagdima, bi ba tieni ledi, ki bandi
ki yelga n piebi yaali, bii ku kogdigu n pua yaali? 8
Bi ya piebi li naatunli, ke laa wangi ke li tie tɔbu po,
ŋma ba bobni bu tɔbu po? 9 Lan tie maama n yeni
yinba mɔno ya po, i ya maadi ke i maama ki gagdi
ki ña lan buali maama, bi ba tieni ledi, ki bandi yin
maadi yaali? kelima i maadi fanma i. 10 I maabuoli ń
yabi ŋanduna nni maama kuli, maabuolu ki ye kaa pia
gbadma; 11 N ya ki gbia nilo ń maadi ya maama, n baa
tie o po nilamo, ke o mo tie n po nilamo. 12 Li tie yeni,
i mo ya po, nani yin lingi foŋanma paabu yeni, lan ya
tie Jesu nitaanli tundma po i, ke i lingi ke yin baa bu
boncianla. 13 Lani n cedi ke yua maadi mi maalanma
ń ya jaandi, ki baa mi maalanma sɔginma paabu. 14
Kelima n ya jaandi mi maalanma nni, n pali ye i jaandi
nni, ama n yantiali wani naa pugdi libá kuli. 15 N ji ba
tieni ledi i? N baa jaani n pali nni, ama n baa jaandi
yeni n yantiali mo; n baa yiini n pali nni, n go baa
yiini yeni n yantiali mo. 16 Lani yaa ka, a ya jaandi U
Tienu a pali nni, li ba tieni ledi i, yua ye li nitaanli nni
ki nan ki bani bonli ń ga Ami! a jaandi po, kelima o
nan ki bani ŋan maadi yaali. 17 ŋan tie ya jaandi mɔni
boncianla, ama a lielo ki gbia niima nni. 18 N jaandi U
Tienu yeni min maadi mi maalanma ki cie i kuli; 19
Ama li nitaanli nni, n ya maadi maama mu yeni n
yantiali, ke mi pia mi bundma, bi jaantieba po, mi cie
maalanma tuda piiga. 20 N naataani, da maali mani
nani i tie bila yeni; ama, yaali n bia po, yin ya tie bila;
ama i maalma nni yin ya tie ya niba n cegdi. 21 Li
diani yiko tili nni, ki yedi: “N ba sɔni maabuoltɔma
niba, ki cedi bi nilanba ñɔna ń yaadi ki maadi yeni n
buolu, ama, yeni lani kuli, bi naa cengi n maama,” O
Diedo ń maadi yaali n yeni. 22 Lanyapo, i maabuoli tie
maalma i, ki nan ki nua bi dugkaaba po, ki nua yaaba
n ki dugi po. U Tienu maama sawalpuama wani tie
maalma ki naa nua yaaba n ki dugi po, ama ki nua
yaaba n dugi po. 23 Lanwani i, Jesu nitaanli nni, bikuli
ya maadi mi maalanma, bi nilanba yeni yaaba n da ki
dugi Jesu po ya kua bi siiga, bi kan yedi ke bi tie gaada
ka aa? 24 Ama bi kuli ya pua sawali, ki wangi U Tienu
maama, nilamo bii yua n ki dugi Jesu po ya kua bi
siiga, bi ba sia o pali, lani yaa ka bi ba waani o yaali n
tie o tuonbiadi, 25 Yaali n tie ŋasiili ki wuo o pali nni
ba pibdi, hali wan baa ki labni, ki pugi U Tienu, ki
kpaandi ki maadi ke U Tienu ye i siiga. 26 N naataani,
ti ji ba tieni ledi i? I ya taani ki ba jaani, bi niba i siiga
nni pia i yani ii, maawangkaama aa, bondɔgdikaali ii,

maalanma aa, maasɔginkaama aa, yuakuli ń todi ke
lan tundi li nitaanli. 27 Yaaba n maadi mi maalanma
ya ye, ki pundi bilie, bitaa, bii ki cie; bikuli ń maadi ki
tii, nitiano ń ya ye ki sɔgni ban maadi yaali. 28 Yua ba
sɔgni yaa ye, ban ya ŋmini, ke yuakuli ń ya maadi o
bá nni yeni U Tienu. 29 Yaali nua bi sawalpuaba po,
li buali ke bilie bii bitaa ń maadi, ke yaaba n sieni ń
kpaagi ki bandi bi sawali niima nni. 30 Yaaba n kaa
ki cengi yeni, yendo ya la dɔgdima, yua n bi maadi
ń suoni. 31 Kelima i kuli ba fidi ki pua sawali yendo
yendo, lan todi ke i kuli ń baa mi bangma, ke i kuli ń
baa mi tundma, ki paagi i pala. 32 Bi sawalpuaba n
die mi sawalpuama foŋanma. 33 Kelima U Tienu ki
tie ŋmadli ya tienu ka, ama mi yanduanma Tienu.
Nani bi nigagdiŋanba nitaanli nni yeni, 34 Bi puoba
ń ya ŋmini li nitaanli nni, kelima baa pia sanu yeni
ban maadi; ama ban ya cɔlni nani yiko ń bili maama.
35 Bi ya bua bangma yaali ya po, ban buali bi ciaba
denpo; kelima li tie kuali i, ke pua ń ga maama Jesu
nitaanli nni. 36 U Tienu maama ñani i denpo yo oo?
Bii mi jiidi ki cua yinba baba ya kani yo oo? 37 Nilo ya
maali ke o tie sawalpualo, bii o ya tama ke U Tienu
foŋanma ye o niinni, wan ya bani ke min diani i po
yaali ne tie O Diedo maabilkaama i, 38 Ya nilo n yie,
ki fali ma, yin ŋa o. 39 Lanwani i, n naataani, yin ya
lingi mi sawalpuama paabu, ki da pani ke ban maadi
maalanma. 40 Ama ke bonli kuli ń ya cuoni lan buali
maama yeni mi sigdima, ke ŋmadli ki ye.

15 N baà naataani n bua min tiad'i u Tienu laabaali
yua ke i bo gaa ki ta i dandanli ki tieni ki tieni
liennyeni 2 Li laabaali n ba cedi yi bàà ti candandi.
Li ya sua ke li ŋanbi diani nani mi bo muadi maam.
Ama li ya tie yeni wani i daadanli tie fam i. 3 min
cindi ki luani yaali tie min mo bo gaa yaali. Kirisi kpe
t biidi po nani lan bo diani nandi u Tienu tili yeni. 4 B
bo pii'o ke dana taa daali ke fii bi tinkpiba siiga nni,
nani lan bo diani maam u Tienu tili nni 5 O bo dɔgidi
ke Cfasi la'o. Ke li guani ke dɔgidi ke o ŋɔdikaaba 6
yaaba bo ciae niba kobiniin la'o. 7 Ke lan po pendi ke
o dɔgidi ke Saaki la'o, ke o todikaaba kuli mɔ la'o.
8 kuli po n bo pendi min ji bo juodi n ji bo tie nani
nuyuoyuogu yeni. 9 N ji bo k dagidi yeni ban yii'n
o tondo mɔno. Kelimaa n tieni bi jaantieba niba t
tuonbiadi. 10 Ama u Tienu ŋalibalgo po n tie min tie
yua dinne. Li ŋalibalgo ki tua fam i. Li todi mɔno ke n
sɔni ki cie bi kuli. Mini kaa sɔni u Tienu ŋalibaligo
yua ye yen'n yeni n sɔni li tuonli. 11 Li ya tie mini li
ya tie bani tin pua ya sawalo nne i mɔ gɔ bo tuo ki gaa
lani. 12 Bi ya muandi ki jesu yiedi bi tinkpiiba siigan
nni, li ba tieni ledi i buolun nni yin yedi ke yiedima
ki ye tinkpiigun nni bii ke kpienb ki yiedi ii? 13 bi
tinkpiiba ya ki yiedi, lan wani jesu mɔ den ki yiedi, 14
Ke li ya tie ke jesu ki yiedi, ti jaandi ki pugidi bonli,
ti dandanli ke pia la caa naani bii lan pugidi yaali.
15 Lani ti tie faogu dam yaa u tienu nungan nni. Ke
dugni ti kpaandi kaana kuli ke u tienu yiedi jesu, 16
ama ko nan ki yiedo, ke ti la ke kpieba ki yiedi, ke bi
tinkpiiba ya ki yiedi, jesu mɔ ke fidi ki yiedi. 17 ke
jesu ya ki yiedi, i dandanli kuli tie bo ninnana i, ke
sieni ki ye i biidin bii mi tudima nni, 18 Li gɔ waani
ke yaaba n bo dugi Kirisi po o ki kpe yeni wan bia
fam i. 19 Li ya tie ke ti yenma ki tinga ne baba po i
ke t dugi Kirisi po. Lanwani t bonli n ŋanbi pia mi
niñima ki cie yua kuli. 20 Kirisi fii bi tinkpiba siiga
wani gɔ kpia fii bi tinkpiba siiga nni. 21 Lanwani mi
kuuma bo cua o nisaalo ya po i. Onisaalo n gɔ cua
yeni bi tinkpiba fiima. 22 bi niba kuli kpenli kelima
ti tie Adam yabila i, ki bi kuli guani ki la li miali ke
dugni jesu po. 23 Bonli kuli pia li yognu, jesu gedi ke
ba bobni kankaani, ama o te ba guani, li te baa tie
tianbi yogu i. 24 ya puoli ke juodima yogu ba cua. Li
yogu ke Kirisi ba taa li bali ki ŋmiani o báa u Tienu. Ki
sua paadi bi batieba kuli bi yikodanba kuli yeni yaali
n pia u paaalu kuli. 25 Li tie taladi ke wan ŋmaa yeni o
taana ki biani yaaba tie o yibala kuli. 26 O yibalo yua
ke o baa juodi ki gbeni o maama tie mi kuuma. 27
Kelimaa o ŋmaa bi kuli yeni o taaana i. Ama lanwani o
teni ke Kirisi die li bonla kuli i. U Tienu wan ji k ye
lan kuli nni. 28 Ya yogu ke b baa yedi ke wani ji die
bonli kuli, wani yua tie u Tienu bijua mɔ ji baa taa o
bá ki maadi ke yua bo cedi ke die li kuli n yaa die'o ke
u Tienu n ya tie bonli kulikuli bonla kuli nni. 29 Ke
yabi ke bani u tienu ki tie padipadla baa ye ledi? Ke li
ya tie yeni mɔni ke tinkpiiba ki yiedi, yabi nwuuli u
tienu ñunma wuuli bi le ya po i? 30 Ke tinb, be ya
po i ke ti bigidi ti miana yogu kuli? 31 N kpiiba li tie
mɔnmɔni ke n ye m kuuma nni daali kuli ama laa
tie ke n pia li pamancianli t diedo Kirisi kani i yaa
maama po 32 Li ya tie ke bi niba n nua a bona nanda
baba i. Min bo kɔni yeni t muayandi Efesi dogu nni
n bo baa bàà be ya ñuadi lienn. Bi kpienma yaa fii
bimtinkpiba siiga nni. Tin je ki gɔ ñu saala t baa kpe.
33 gɔ bàà li yantiali ki daa tie tuonbiadi. Ki jiini i yula,
ke t yenma n ya tiegi. 34 Tin daa tie tuonbiadi kelimaa

b təba ki bani u Tienu. Nmaadi ke fei n cuo'bi li po i.
35 o nulo baa t maadi bi tinkpiba baa fiiledi? B baa
guani ki cua yeni be ya gbananbuolu i. 36 Yinba b
yanpiidanba ŋan buli yaala yaa kpe li kan fidi pudi. 37
buli yaala yeni yaala baa pa ki do laa naani. Fini yua
buli dibinma bii bonli ba bonbinma baba; 38 u Tienu
n yi ten'o wan bua ya gbananbuolu. Bonbuoli kuli o
yi ten'o ya gbanandi n dagidi yen'o. 39 i T gbanandi
kuli ki táá. O nisaalo gbanandi ye t yandi gbannandi
ye, a bonyugida gbannandi ye ke jami gbannandi ye.
40 po bona ye ke i tinga po mə ya bona ye. U yienu
n ñiligi maam yeni o ŋmaali n ñiligi maam, yeni a
ŋmaaabila n ñiligi maam laa táá táá. 41 ŋmaabiyenli
ñiligima yeni ŋmaabitəli ñiligima k gɔ ki táá. 42 Li tie
yeni bi kpienma fiima bi tinkpiba siiga nni. Yaali ke
b buli baa bedi ke yaali fii bi tinkpiba siiga nni kan
bedi. 43 B buli 'ti ke t tadi ama t baa guani fii ki pia u
fidu. B bul'o m tadima nni ke o fii bi tinkpiba siiga nni
yeni t yudandi. 44 B bul'o yeni o nisaalo gbannandi
ke o fii bi tinkpiba siiga nni yeni ya gbannandi n pia
u Tienu fuoma miali. O nisaalo gbannan ya ye. o ya
gbannandi n pia u Tienu fuoma miali. 45 Lani n cedi
ke li diani ke: o nikpialo Adam tuo ya miala n fo. 46
Ama yaali n pia u Tienu fuoma miali k tiebonkpiali
kaa. Laa tie tanpoli yua kaa bo kpia ama i tinga nni
yua. Ke tanpoli yua yuandi. 47 O nikpialo bo ki tinga
yua ke o lielo tie tanpoli yua. 48 Ki tinga nni yua n tie
maama i tinga yaaba mə tie yeni. Tanpoli po yua n tie
maama tanpoli yaaba mə tie yeni. 49 Nani tin ki tin
nananali yeni t mə baa kubi ki tinga nannangu i. T gɔ
baa bàà tanpoli yua nannanli. 50 N kpiiba min maadi
yaali tie ke t gbannandi yeni mi sɔma kan fidi je u
Tienu diema nni faali. Yaala n baa bedi mə kan fidi
je yaali kan fidi bedi faali. 51 Diidi mani n maadi li
bondəgidikaali: t kuli kan kpe ama t kuli baa lebidi. 52
Li baa tie yenma i nani u nungbangu kabima yeni. li
naatuli piebima juoga. 53 kelimaa li naatuli ya piebi
yaa yogu ya gbannandi bedi n baa lebidi ya gbannandi
k bedi. Yeni li ji baa tie nani u Tienu maama n bo yedi
maama yeni. 54 Ama yaala n bedi ya t tua yaala k
bedi, ke ya gbannandi n baa kpe mə lebidi ki tua yaala
kan kpe; Lan yogunu ke ya maama n diani baa tieni
ki dudi. Ki paadi m kuuma ki nal'o. 55 M kuuma a
paalu ye le i? M kuuma a jatiagu ye le i? (Hadēs g86) 56
M kuuma jatiagu tie t tuonbiadi ke t tuonbiadi fidu tie
yiko i 57 Ama ke t jaandi u Tienu yua ten'ti m paadima
Yesu Kirisi kani. 58 Lanwani n naataanbuadiba, ya
se mani kaanyendi ki daa lengidi ki ya tuuni t diedo
tuona ke li caa liiga daali kuli. ki ya bani ke t tuona
kan bia fam i.

16 Yaali n tie bi niŋanma taanlin, i mə yi jiini, nani
min den cabi Galasi jaandidieli yabi maama yeni.
2 I siigan nni, yua kuli laadi kuli o da cincinli daali, n
bili o palu n dagidi maama, ya paabu ko cuo ko ba teni,
ke sua ke ti pundi. 3 N ya ye yeni, n ba diani ya tila ba
gedi Jerusalem ke waani i maba, ya niba ke lugdiba, 4
li buali ke min gedi min məno, n ba cuoni li cenli. 5 N
ba togini i kani li ya tu k n pendi Maseduani, 6 li ba
fidi min tieni yeni dana lie k pundi yeni o fawaogu
yogunu, ke fidi ke yin cian nni min caa naan. 7 Məla
wani, n ji k bua min ya paa o sanu po ka ke fuondi,
ama min tieni yeni dana lie u tienu ya cabi. 8 Yeni lan
ya kuli n ba ye Efes ke pundi pantekood. 9 Kelima o
ganciangu luodi n po ke n b kua faala, ke yibalnba
yabi. 10 Timote baadi, ŋaogu mani ke wan yali oba,
kelima o suani yeni min u tienu maama sanu nni. 11
Oba n mabnd'o, cianma yeni o laafiaa ke wan pundi,
kelima n gu n ninjab boncianli. 12 Yal n nua n ninja
Apolos po, n paani o pali ke wan fidi ke pundi yeni o
ninjab i kani, o den ke bobni ke ba cua i kani məlane.
13 Ya kubi mani i dandanli ke li paa. Ya tie mani jabi,
ke paandi i pala. 14 Yin suani yaali kuli, sə mani yeni
mi buanma. 15 N ninjabi, n gɔa pugidi ke maadi, i bani
ke Sitefan diegun yabi n tie tindanba Akayi dogun
ke tuadi li ŋaniali u tienu maama muandu nnii, 16
Ya pia mani li cəln bi po yeni ya niba tugi bi ba ki
cabi u tienu maama muandu po. 17 N pali mangi yeni
Sitefan n ye ti siigan nni, ke mangi Fortinati po, ke
mangi Akayikis po, bi mia sugli ke i kuli ke pedi, 18
Kelima bi sɔngi mini yeni i kuli ya pala, tiadi ke tieni
mani li danba balgi. 19 Asi jaandidied fuondi, Akilas
yeni Pisil, yeni ya jaandidiena n ye bi dogun kuli tieni
i fuondi ti yonbidaano sanu nni. 20 N ninjab kuli tieni
i fuondi, fuondi mani i lieba kuli u tienu ñɔsumanli
po. 21 Min Pəl, min məno n da'i li tili ne. 22 Nilo ya
yedi ke k bua u tienu, yubonli li daano po. Ti diedo ba
guani. 23 Ti yudaano jesu yediŋanma n ya ye yen'i. 24
M buama ti yonbidaano jesu n sedi ke guudi. Ami.

2 Korentien

1 Min Pəli U Tienu buama po i ke n tua Jesu tondi
o min yeni ti ninjua Timote n dangi yaa tili ne. Ti
fuondi i Korinti jaandieli nni yaaba kuli yeni yaaba n
ye Lakayi diema nni kuli. **2** Ti Baa yeni ti yonmidaano
Jesu Krisiti yanduama n yaa ye yeni i ke gɔ yadi i po o
ŋalbaligi o. **3** Ke U Tienu yeli n baa ti kpiagidi wan
yua tie ti yonmidaano Jesu Krisiti Tienu ke gɔ tie u
Baa. Wan yua n jie bi niba ninbaagu ke gua paagidi bi
niba pala bonlikuli nni. **4** O paagidi ti pala yaa yogunu
ke ti ye fala nni, ke ti mɔ n yaa paagidi yaaba n ye fala
nni yaa pala. **5** Nani tin laadi fala boncianla Krisiti po
yeni i, yeni mɔ i ke ti laadi li papaali ki dungini o po.
6 Bi baa cangini ti ke dugini a papaali yeni a ŋalbaliga
po, lanwani, ti yaa tie papadanba ti tɔgini a papaali
yia n suani yeni ti yaa yogunu kaa laadi fala yeni ti. **7**
Ti dugi i po boncianla kelima i taani ki la fala yeni
ti. Yeni ke i baa taani ki laa li papaali mɔ yeni ti. **8**
N buakaaba, ti kan wuoni yaa fala ke ti den laa Asi
nni. Li fala den cie ti paalu mɔ ki ti den ki pia malima
yeni laafia. **9** Ti den nua nani ti kuuma pundi yeni, ti
den ki tie ke tin yaa du ti po kaa, ama U Tienu po,
yua yiedi bi tinkpiba. **10** wani n den guu ti li fala nni,
wani n gɔ baa guu ti yaala n bu cua ti kuli. I mɔni po,
ti daani ke u baa li ñangi ti yeni. **11** ya todi ti mani
yeni i jaandi. Lanwani niba boncianla jaandi baa cedi
tin la ŋalbaliga yaala n baa cedi ki boncianla n tieni
U Tienu baliga ti po. **12** Mɔla, yaala n tie ti pamanli
tie ti yanjagili sieda ke ti den pia. I mɔni po, ti yaa
pagi yeni ti ŋandi yeni mi yanfuonma ñani U Tienu
kani, ama li yanfuonma ki ñani nilo kani kaa, U Tienu
ŋalbaliga po i. **13** Ti daa a tila ne ke yin cogi ki gbadi
li niima nni, n pali paa i po. **14** yeni yin cengi ke ti
yonmidaano daali pali baa yaa mani ti po ke ti mɔ ya
pala mani i po. **15** kelima n pali mani i po, lani ke n
bua cindi ki cuai kani ki yin gaa ŋalibaliga taalima lie.
16 N baa tɔgini i kani yo ki fidi gadi Maseduani ki gɔ
guani i kani ke ti kuli n gadi Sude. **17** Min den jagi li
cenli po yeni, n den ki ŋanbi ki cuo yaaa? Bii i maali
ke n den kubi n yuli po maalima yaa, ki pia malima
lie ke n baa yie ke gɔ tuo yenma? **18** U Tienu n tie o
mamɔnmaadoki bani ke tin maadi yaala ki tie yaaba
baa tuo lanyaaka yaaba n kan tuo kaa. **19** kelima U
Tienu biga Jesu Krisiti yua ke den maadi o po, Silivin,
Timote yeni mini wani ki tie yua n yie lani yaa kaa
yua n tuo. **20** U Tienu yaa puoni kuli tie mini, li po ti
bo yi gaa Ameni ki duani o yeli. **21** U Tienu n lugidi
tinba yeni yimba Krisiti nni ke tin ŋanbi ki yaa kubi
ke li paa. **22** U ŋagini ti po, ke baa kuani ti o tagima
yogu baa. **23** N tugi U Tienu ke o tie n sieda ki dugini
yaala yapo ke n den ki bua ke ngadi Krinti, den tie
kemin fagini yeni. **24** Li ki tie ke ti den bua bigini ki
bandi dandanli n se naani ka, ama ti kuli n sɔni yeni li
pamanli kilima i cegi li dandanli nni.

2 N bo jagi ki cuo ke n kan guani i kani yeni li
pabiidili. **2** N yaa biidi yi pala ŋma baa fidi mangi n
pali, li tie yinba yaaba ke n biidi yi pala yeni. **3** N diani
n yeni ke lan fidi n yaa cua yi kani, yinba yaaba n
bo baa mangi yi pala n daa biidi n daa biidi n pali, n
dugi yi kuli nni ke n pamanli tie yi mɔ ya pamanli.
4 Kelima min bo diani yaa yogunu, n pali bo biidi
boncianla, ki gɔ bandi. N bo ye yeni t ninsiidi mɔ ke
laa tie ke nbua min biidi yi pala kaa ama ke yi bandi
min pia yi po ya buaciama. **5** nilo ba ya bo cua yeni li
pabiidili, laa tie ke o biidi min baba ya pali kaa. Ama
o biidi yi kuli ya pala yo ke min daa madi ke i siiga
nni nitianba ki maadi ki pendi. **6** Bi niba boncianli ya
fuuni li daano li dagidi. **7** Li ya pendi yi di sugili o po
ki paani o pali ke opali n daa biidi ki pendi. **8** Lanwani
u Tienu baa puni yi o ŋanbili ke bonli kuli nni yi ya
tundi a tuadiŋanciama nni yeni m buama. **9** N diani yi
ki bua min bigini ki bandi yi ya pia m tuoma bonli
kuli nni. **10** Yi ya báá sugili nilo po n mɔ baa bàà sugili
o po. **11** Lani n baa cedi sitaani n da ti fidi ti kelima ti
bani o sani. **12** Baa o Diedo n bo luodi n po u sanu
min bo pundi Troasi dogu nni ke baa waani u Tienu
laabaaliŋanmo, **13** Nbo k pia m yanduama kelima mii
bo la n kpiilo Titi. Lani yaa po n ŋaa Trasi yaaba ki
lebidi Maseduani. **14** Ama ti ya tiendi u Tienu baligi,
wani yua cedi ke ti paadi u yogu kuli Kilisi nni. Ki
cedi ke ti yadi kaan kuli o banma nulumanmu. **15**
Kelima ti tie u Tienu po Kilisi nuulimanu. Yaaba n
tindi yeni yaaba nye m bodima sanu nni. **16** Ya niba n
ye m bodima sanu nni, laa nuuli wani tie m kuuma
nuulu i ki cuoni yeni m kuuma. Yaaba n baa tindi mɔ
li nuulu tie li miali nuulu i ki cuoni yeni li miali bi po
ŋmaa dagidi yeni laa bona? **17** Tii tie nani yaaba n
kuadi u Tienu maama yeni ke li kuadi ba t ñuadi kaa.
Ama tinba ti maadi u Tienu maama yeni li papienli
nani wan sɔni ti ke tin yaa maadi maama kilisi nni

3 Yi go bua yi guan nni ke kua ya yema nni ki yinba
moan lo n ba die yi yuuli? yigo pia mi buama yeni

ya tili nba wani yi baa kuni maama n cua yi kani? 2
yinba, yinba n tie ti ya tili yaali n dianni ti pali nni. Ke
cabi bi niba kuli n cooji li ki go ya bani li. 3 Ke ŋan
wani ki a tie kilisit tili, yaali n ñani ti kani, yaali ki
dia nni yeni tidianni ñi moanma ka ama yeni o tienu
fuama yua, ki laa tie a tanpaba po ka, ama bi niba ya
palanni. 4 Lani n teni ki ti pia li papaali o tienu nni ke
duginni kilisiti po. 5 ba ki ti tie ya danba n pia o paalu
ki ba guudi ya banla n ñan tiya kani, ti bama kuli na o
tienu kani. 6 mani pagiti ki ti tie ya tuosoanba n tunni
o ŋantaadi paano ya ni nni, ki laa tie ti banma ka, ama
yeni otienu fuoma yua, kilima mi banma biandi o nilo,
ama o fuoma yua coubi li miali. 7 Moanla li ya tie ya
tuoli n den tunni yeni ya. Tili n den diani a tanpaba
po ki yegi yeni mi kuma den cuanni ti kpiagidi yali ki
Isalele yaaba kan fidi ki diidi mousa nunga, kilima o
tienu kpiagidi den gbie o nunga ya kpiagidi n den pia
mi pendima. 8 o tienu fuoma yua n tunni ya tunni ya
tuoli kan ba ya kpiagidi n cie yen nni? 9 Ya tuoli ki bi
ba fidi ki bu cuoŋa ya cuani ti kpiagidi, ya tuoli n gi
ki pia buudi ya kpiagidi ba yabi! 10 yen lan kuli, ya
kpiagidi n den tieni yema po ki tie kpiagidi, kilima
laa kpiagidi pendi. 11 Mi n maadi yaala n pia n pendi
ma ya dgidi yeni ti kpiagidi yaala gi ki pia pendima
maan ka ye ali yali yogu n tu yogu! 12 Ti pia la papali,
ki ti yali tiba, 13 laa tie musa, n den yi ta licabili ki
pini o nunga, ki Isalele yaaba buolu kan fidi ki yaadi
tuogo yeni binunga yeni wan gbie yeniya kpiagidi n
ba pendi. 14 Ama bi yantiali ye ti juandi nni, hali din
nne juandi baa ye bi ya cogi atikpela la bi po, kilima
kilisiti nni bebe kiliba na. 15 ama, ba dinne, biya cogi
mousa, li yantiali n piigi bi palaa. 16 Ama, ya danno n
ta o yuli ki puni o tiyondano, laa (cabili) yantiali ba
ña. 17 Tiyondano tie fuoŋama n ye nanni, li dano tie
yua yali o ba. 18 Ti kuli, ya nunga la ki bandi o tienu
kpiagidi, ki libidi toangu pui ti tua nani wani ki ba ya
kpiagidi n ñani o ya kani nani tiyondano, wani yua n
tie fuoŋama.

4 Yenii, tinga li tuol, nan wan gbad tipo miniñuma
tindatie ya nub wad tipala. 2 Toma, tiŋa ya soani n
tie fie yeni ŋasili kul. 3 Ama tilaabal ŋamo ya wo, liwo
yaaba bu bia ya po i. 4 Yeyapo, Liŋaduli tienu juani
yaaba ke daani. Yeni bi kan fid k la o tienu laabal
yeyema, o kristi yal lan tie o tienu nan nant. (aiōn
g165) 5 Tisongidi ti maama ka, ama Jesu christi yaa
n tie ti yomdaano, tinb o tuo sonla yaaba n tie Jesu
bukaaba. 6 O tienu biba n maad: “Ke mi yeyema n
yed liboaboali, “yen miyed tipala, mi yeyema n teni
o tienu tikpiagidi, Jesu nugani. 7 Ama tipia ya faal
yen oyoagu ya cualine, klma o palu kul tie o tienu
ya yaalela tie tiyaka. 8 Ama bimadt: bobuolu kul ya
po. Ama ti yam ŋmad, Ama ti yam k yaad. Tinaan luo
tidugidi o tienu po. 9 Bimadti ama o tienu naŋati, bi
puati ama o tienu naŋa k bi kpati. 10 Ti kubi dalkul
tikum Jesu yelini, ki lan fid Jesu mial n yed tigbanand.
11 Tinb yab da pialimial, titogidi dal kul m kum ke
lan fid Jesu mial yed tingbanand kul. 12 Lan mimoni
yapo, m kum soani li tuoli tigbanandi ni, ama ke li
mial soani li tuoli i ya gbanandi ni 13 Ama mani lan
diani ke tukul pia dandanli yeni o fuom yua yema. N
daani, lani n ced k n maadi'i ma daani, lanin ced ki mo
maadi yema. 14 Ti bani ke yua yied tiyomdaano Jesu
bu yied timo, ki tugi tinba yeni yiba kul ki ged yenti
o nituali. 15 Ki lan fid libolikuli n tua i buama, nani
o ŋabli n yiad k mani nul kulyapo yeni'i, ki o ŋabli
tuona moa pudi k kpiagidi o yel. 16 Yen tibu kan wad
tipala. Batiya kpe, ti nano baali pande dal n tu dal. 17
Tin ye yayuogune, fala yua ye tipo tie wamu ne, ke
bobidi ya kpiagidi n waagidiki goaki pia bigima. (aiōnios
g166) 18 Tin da noa ti nuoa yaali ka, ama tin ya noa tin
ke noa yaali yabona n pia minoalima kan wagi, ya
bona n ke pia noalima wagidibocienla. (aiōnios g166)

5 Ti bani ke ti gbannandi. yaali tie nani tingani diegu
ne yaa bedii, ti baa pia tanpoli po yaa dieli, Lani n
tie mi tagima. Lanya d'Iéna nifosaalo nuu kaa maa.
Ama li tie yaa dieli n baa se li bina yeni bina i. (aiōnios
g166) 2 Tin daa ye ti gbannandi yeni, ti daa duni, ki
suni ke Tin laa tanpoli po yaa liadili. Mani n tie mi
tagima, 3 Tin baa lia yeni di ji kaa paa niyanli. 4 Li tie
mɔmɔni tin laa ti gbannandi yaa gbɔngu ne, ti duni ki
tugi, laa tie ke ti bua tin laandi kaa, ama ti bua tin
lebidi ti tiadi, ke li miali yaali n gaa mi kuuma yali. 5
Yua n tieni lanbona kuli n tie U Tienu, wan yua n teni
ti U Tienu kuŋanma ke li tien nani i puoni yeni. 6 Yeni
lankuli, tin yaa bani ke tin daa ye yeni ti gbannandi
yaala n ne, ti fagi yeni U Tienu. 7 kelima tii cuoni
yeni tin nua yaala kaa ama ti cuoni yeni ti dugidugidi.
8 kelima ti kuli ke li bo bualii, ke tin fagidi yeni ti
gbannandi i, ki fidi ki nagini U Tienu. 9 Lanwani i, tin
tugi lan tua tin beli yaala, tin ye ti gbannandi yaa,
bii kaantiani, tin mɔndi ke yaa ŋani o nunga nni. 10
kelima ti kuli ne baa pundi Jesu yua baa bu bi niba

kani, lan yogunu ke yuakuli baa gaa wan daa bo pia i
miani ki sɔni yaala, bonŋanli yoo bii bonbiigu i. 11 Tin
jie O Diedo yeni, ti cegli yuakuli wan yaa bani ke U
Tienu bani tin tie yaala kuli. 12 Tin daa tugi ti ba ki
cabi, ama ti bo bua i pala n yaa mani ti po i. Ama ti
pia tin baa ŋmiani yaala yaa baa n wangi bi baa ke
a bani bonli yeni i. 13 Bi yaa yedi ke tii pia yama a,
U Tienu yaali, ama bi yaa yin ti yandanma mɔ, li tie
yaa buama i. 14 kelima Jesu buama tie mabili ti po,
ki dugini, ti bani, ke lanwani, tie mɔni i o niyendo
kpe yuakuli po, lan wani, yuakuli kpe o ke Jesu kpe
yuakuli po, lanwani, yaaba n fuo ki fuo bi baa po kaa,
ama yua n ba kpe ki yiedi po i. 16 Lanpo cedi ke tii bu
buudi, yeni o nifosaalo malima kaa nani tin bo ki bani
ki maali laa maalibiigu Jesu po yeni. 17 Yeni lankuli,
nilo yaa gaa Krisiti, o ji tie nipaano i, o bonkpela kuli
bodi o, yaala n sieni kuli ji tie bonpaanli. 18 Lankuli
ñani U Tienu yua tɔgini Jesu kani guani ki mangi yeni
ti ki ji teni ti li guamangili tuonli. 19 kelima U Tienu
bo ye Krisiti nni, ki guani ki mangi yeni u ŋandungu
ki ji ki tiani biidi po, ki guani tugi mi guantaanma
maama tuonli ki bili ti. 20 Yeni, tim ji tie Jesu sieda
nba i nani U Tienu ji togidi ti yaa kani ki gua ki yi bi
niba. Ti miadi sugli Jesu yaa buanma po o «yin guani
ki mangi yeni U Tienu.» 21 O tugi Krisiti ke o kpandi
saliga ti biidi po. Wan yua den ki ban ki biidi liba, u
cedi ke o kpandi biidi daano tinma yapo o, ke tin ji
kpandi, U Tienu mɔnkundanma.

6 Tin taani ki suani yeni, ti miadi U Tienu, ke yin daa
ŋaa yin gaa yaa ŋalibagi a yeni, n tua fanma kaa. 2
kelima o yedi: «Mi yaama yogunu n ŋmagidi ki nɔnli a
nunga nni, ke o faabu daali, n den todi a.» Diidi mi
yaama yogunu n ne, Dinne n tie u faabu daali. 3 Ti
bo ki bua tin tua tantuudili ipo, ke ban daa ti maadi
ti mabiidi i, ti tuonli ne po. 4 Ama ti waani yuakuli
kani, ke i tie U Tienu tuonsɔnmɔnbi i, li juuli nni, li
mabili nni, ku pawadigu nni, ti puadi nni, 5 dansaligi
nni, li ŋmadili nni, a tuonpaala nni, ke kan guani ki
guo, mi koma nni, 6 ti ŋandi nni, li banma nni, ke
mani yeni bi niba yen U Tienu fuoŋanma nni yeni
mi nataanbuama nni, 7 i mɔmɔni nni, U Tienu paalu
nni, ki kubi ti mɔnkundi jakɔntiadi ti nugi nni. 8 Ti
suani ti panpagidi nni, yeni i fe nni, ke bi maadi ti po
ti maabiidi i, ke bi tɔba mɔ pagi ti i, ke bi sugi ti ke ti
tie faaɔgi danma, ama ke tinma n maadi i mɔmɔni. 9
Ti suani nani nilo ki bani ti yeni ke bi niba nan ŋanma
ki bani ti, nani bonkpiena yeni i, ke ti nan pia i miani,
nani bi ŋmali ti tubili ti tuonli po yeni i, ama ke naa
kpaa ti. 10 Ti suani nani ti pala wadi yedi yeni i, ke
ti nan ye li pamanli nni, nani talgi nba yeni i, ke ti
nan todi bonciala ke bi tua piada, nani tii pia li baa
yeni i, ama ke ti nan pia bonli kuli. 11 N kpiiba Korinti
yaaba, ti maadi i i mɔmɔni kuli ki gbeni o, ke ti go
luodi ti pala kuli ki teni o. 12 Ti ki wuoni bonli ti pala
nni, ama yinma n kubi mi maama ki wuodi i pala nni.
13 N maadi yeni nani mu binmu yeni, yin yaa pia ti
po, tin pia i po yaa maalima. 14 Daa yegidi mani yeni
yaaba n ki bani U Tienu kelima be yaa taanli n ye
i mɔmɔni yeni mi faama siiga nni? Be yaa taanli n
ye mi yenyenma nni yeni li bonbonli nni? 15 Be yaa
taanli n ye Jesu yeni Sataani siiga nni? 16 Be yaa taanli
n ye yua n jaandi yeni yua n ki jaandi siiga nni? Be
yaa taanli n ye li jaandieli nni yeni li tingbandieli siiga
nni, kelima tinba n tie U Tienu yua fuo yaa jaandieli
nni nani U Tienu n yedi maama: «N baa ye bi siiga
nni, n baa tie bi tienu ke bi tie n niba» 17 Lani n cedi:
«ke ṅ yedi: «ña mani bi siiga nni ki ŋanbi i baa, O
Diedo ṅ yedi, ke gɔ da sii jɔngidi bonli, ke n baa gaa i.
18 N baa tie i po baa ke i tie n jawaaba yeni n jafanba.

7 N buakaaba nani u ñɔnianu n tie t yaala yeni, Tin
ŋuudi t ba ki ñani t jɔgidi t gbanandi yeni t yantiali
nni; ki ya tiendi ania ki caa liigaki pundi li bianu u
Tienu fangili nni. 2 Kpaani mani u kaanu t pala nni.
Tii biidi oba kuli po. Tii guli oba tii dini oba kuli bonli
ba. 3 Min maadi yeni mii bua jaligi kaa; ama nani
min bo kpia yedi maama yeni. Yi ye t pala nni tin
ye yeni t kpe kuli. 4 N dugi yi po ke n pali gɔ mani i
po boncianla. yeni ti ye ya fala nni kuli n ye yeni li
pamanli. 5 Hali tin pundi Masedoini tii bàà fuoma. T
bo la fala buolu kuli ke cancanli po bi niba kɔni ye ti 6
Ama uTienu yua paandi m ninñidanba pala yeni n bo
cedi ke Tiit pundi ki paani ti pala. 7 O cuama baba kaa
bo mangi ti pala. Wan bo waani k e yinba ba mɔno n
bo paani o pali maama n gɔ bo paani ti pala. O bo
maadi: n bua k i guani la'i yeni t ninsiidi ke i pala kɔni
n po. 8 N bani ke min bo diani yi ya tili bo biidi i pala.
Ama mii mua n yaa bo dian'li. 9 N pali mani mola. Laa
mani n pali ke n biidi i pala kaa. Ama kelima i pabiidili
bo teni ki lebidi yi yama. Kelima i pabiidili yeni bo tie
uTienu n bua ya pabiidili buolu i. 10 Kelima li pabiidili
cuoni yeni m yanlebidima ki kpendi yeni m tindima
ki kan mua lipo. Ama ŋanduna ya pabiidili baa cua
yeni m kuuma. 11 Diidi mani laa pabiidili u Tienu n

bua yaali ya buolu n yeni n cua yeni yaali ne. Li tigi yi
ke yi məndi. Li go cie yeni kelima li teni ke yi mia
sugili. Yi pala mo biidi li po. Li go teni ke t jiwaandi
cuo yi. ki teni ki yi go bua ke yi la nni. Ki teni ke yi
bàà li yankuali. Ki tundi i tagili daano yeni tundi fala.
Bonla kuli nni yi waani ke yi pia tagili baa kuli. 12 Ba
yeni min bo diani li tili. Min bo diani li tili yua laa
bo tie yua bo biidi po kaa. Laa go bo tie yua ke bi go
biid'o kaa. N bo bua ke i siiga nni yua kuli la u Tieni
nunga yi puni yi yula maama ti po. 13 Lani n cedi ke ti
paagi. Laa tie li paagi ti baba kaa. Ama ti pala go bo
mangi kelima ti la Tiit ya pamanli kelima yi kuli n bo
diani o yama maama 14 Baa n ya pagi n yuli waamu yi
po Tita kani mii la i fe li po kelima li dəgidi ki mini bo
pagi o kani maama tie mənməni nani ti bo yi maadi
ya maama kuli n tie mənməni maama. 15 O ya tiadi yi
kuli n bo gaa u cangu yeni li fangili yeni i jiejie maam
ki jegili yeni; o buama yi po yi ŋanbi pugini. 16 N pali
mani kelima n baa fidi ki dugi yi po bonli kuli nni.

8 N buakaaba, ti bua yin bandi, U Tienu n suani
maama Maseduani jaandieli nni ki təgini u ŋalbaliga
po i. 2 Yeni yaa fala n den baa kuli, bi gua li ye li
pamanciali nni. Yeni bi taladima kuli, bi den tieni
ti bulcindi hali boncianla. 3 kelima n tie sieda, bi
bulcintuona kuli den tie yanbuanma. 4 Bi den buali
ti ke tin cabiba ke bi mən kua bi niŋanma nni. 5 Li
den tie yaalidigu kelima bi daa den cindi ki taa laa
bilaa ki cabi U Tienu yo, ke U Tienu buama nni ke ti
yuandi ki tugi bi baa ki cabi ti mə. 6 Li po n cedi ki ti
den daani Titi, ki wan yua den cindi ki suan yeniba n
guani ki juodi o tuoli yeni ti bulcindi. 7 Yin pia yaali
kuli n tie yaa ŋalimani cianla i n ki pia li dandanli, ki
bani U Tienu maama, ki bani i məni, ki suani li tuonli
yeni pakənli ki bua ti. Məndi mani ki waani i bulcindi
yeni li papienli. 8 Li ki tie mabili kaa ki yin tieniyeni i
lieba n deni səni yeni li pakənli, n bua diidi ki laa U
buama tie yeni li papienli? 9 Ama i bani yonmidaano
Jesu Krisiti ŋalibaliga, o den tie ŋalimani daano, ki tua
taligi ti yaa po ke lan fidi o taladima n tua o piama. 10
Min maali yaala i po n ne: N ban ke lan n dagidi ipo,
ki dugini yin cili hali jelo ki suani ti tuonli, lan baa
baa ke o məni, yimba n jagi i yanma n ni ki cuo ki səni
li tuonli. 11 Məla məndi mani ki juodi li tuonli. I pala
n da kəni ke i jagi ki cuo yinba sənimaama yeni ki
kan fidi yeni, səni mani yin paani yaala. 12 Ke dugni
nilo yaa puni paabu yeni li papienli U Tienu bi tuoli
paabu, o nua u daani n pia yaali, o ki nua wan ki pia
yaala kaa. 13 Li ki tie ke tin yin kpegdi tin pia yaala
ki teni ti lieba ka, ki guani ki yacagini. Li buali ke ti
kuli n yaa də i. 14 I yaa pia, yin bəgidi ki todi yaaba
n ki pia. Li yaa pədi yaa daali, ban məndi ti todi i
yeni i bi laa ke li ŋani. 15 Nani lan diani U Tienu tili
nni; «yua n bo wuadi ke li yaabi bo ki dii sieni, yua n
bo wodi ke li waa mə bo ki dini ke li pədi o.» 16 U
Tienu n gaa balga yeni wan cedi ke Tite pali kəni i po
nani ti mə yaa pali n kəni i po maama yeni. 17 Ti den
səni o i kani ke o den tuo ki gadi. Li den sua ke o pali
kəni li gadima po yo ke o den tieni toni ki gadi. 18 O
den yegi yeni o nataano yua ke ti jaandiedi kuli den
bani o li mamənli po. 19 Lani baba ka, ti jaandiedi nni
yaaba kuli den taani ki lugidi o ke wan ciani ti ke ti
gadi yeni u paabu yua ke ti gaani. U Tienu məno yaa
yudaandipo i yeni ti mo yaa baanma po i ke ti suani
li tuona ki todi lieba. 20 Ban teni ti ya paabu ne tie
ligigbengi, ti ki bua jaligi baa n ti baa li lig po. 21 Ti
kpaani tin tieni yaala n ŋani, U Tienu nunga nni baba
ka, ama bi niba nunga nni mə. 22 Bani yeni tinba ki
pugini ti kpilo ba ke o gbadi a maama ki bia suani li
tuoŋanli i dandanli yapo. 23 Tite wan tie o yegini o ki
suani ki todi, Ti nataano yaaba n yegi yeni o wan tie U
Tienu tonda i. Bi suani ke ban duoni Krisiti yeli. 24 Li
wangi ki li bua yeni i məni Krisiti yaaba n la ki bandi
ke ti pia i məni yeni tin yaa pagi bi nunga nni.

9 Min nua ke li tie n po taladi min diani yi yaala n
tie bi nigagidiŋanba todi li po. 2 Kelima n bani yi
yanbuama, ke pagi n baa li po Maseduani yaaba kani.
N waani ba ke Akayi diema yaaba bobini bi todima
hali ya binli n pendi ke yi pakənli n paagi bi niba
bonciali pala ke bi mə ji bua ban todi. 3 N səni ti
kpiiba yi kani, kelima mii bua min pagi maam lan
tua fam fam. N bua ke yi bobini gbeni nani min yedi
maama. 4 Lani yaa kaa, li baa pia t po i fe ke gɔ pia yi
mə. Tin bo dugi yi po maama ke min pundi ki yedi
yen Maaseduani yaaba ke yi bobini ki gbeni. 5 Lani
yaa po n la ke li tie taladi ke min səni ti kpiiba yi
bo niani ke yi baa teni ba yaala, lan fidi yi bobini ki
gbeni yeni t bulcindi ki naa tie yeni nilo. 6 Yi bandi
ke yua buli waamu baa yedi waamu. Yua buli ke li
yabi baa yendi ke li yabi. 7 Yua kuli n teni wan jagi
ki cuo maama o pali nni, ke daa teni yeni pabiidili.
Lan ya naani ke bi niin'o yeni kelima u Tienu bua yua
teni yeni li pamanli. 8 U Tienu baa cedi o ŋanbili n ya

wuligi yi po bona kuli nni ke yogu kuli yi ya pia ke li
kandi ki fidi ki sɔni tuonŋanli kuli. 9 Nani lan diani
maama: O yadi o piama a luoda po kelima o tegima ki
pia juodima. (aiōn g165) 10 Kelima yua puni o kpaalo a
bonbuola ki gɔ pun'o li bonjekaali ba teni yi tɔginiyi
yi tegima baa teni ibonbuoli lan fidi ki buli ki pundi
ke cua yenili bonluankaana yaala n yabi. 11 O baa cedi
yi yaa pia bonli kuli. Ke yi yaa tieni yeni t bulcindi
u yogu kuli ke bi niba n ya tiendiu Tienu balgi. 12
Kelima li todima ki todi bi nigagididanba baba kaa.
Ama li tie pamancianli yeni ya ŋanbili n yabi u Tienu
po kani. 13 Bi niba kuli ya pagi, i kpiagidi i Tienu yeni
yi cɔlini o laabaaŋanmo ki gɔ tieni yeni t bulcindi. 14
Bi pamancianli nni yi po, bi jaandi u Tienu ki mia'o
yeni m buama boncianla yi po kelima wan puni yi ya
ŋanbicianli po. 15 U Tienu n gaa balg ya paabu yabi ke
kandi yaa po.

10 Min Pɔlo n tiadi yi Kirisi yumiindima po yeni
o dingima po. Min yi miini u yuli n ya ye i kani.
Ama n pali yi paa yi po n ya fagi yeni yi. 2 N mia yi
ke ya yi cua yi kani yi daa yi tieni yaala n baa teni
min ya pia i po ki mabili. N nua ke li baa fidi mabini
nitianba yaaba nua ke ti tiendi yaala n siiga ne ŋua
obinisaaliba n nua maama. 3 Baa ti tie nisaaliba. Tii
bo tiendi u tɔbu nani bi nisaaliba n tie maama kaa.
4 kelima ti togidi ti yibala yeni ya tɔtiadi naa tie bi
nisaaliba. Li tie ya tɔtiadi n pia u Tienu paalu i yua
fidi buoni yibali -nba kaanpaali. 5 Tin guli ya maalima
kuli tie yantiajapaadi kuli ki yie u Tienu bandima.
ki go cuo ya ya yantiali ŋani kuli ki bua Kirisi. 6 T
bobini ki baa cuo yiema yi tuoma ya dagidi canyiin ya
yogunu. 7 Nuali mani canyiin yaala ye i nintuali nni.
nilo ba ya nua ke o tie Kirisi yua, wan ya tiani ke tinba
mo tie Kirisi yaaba nanawan mo tie Kirisi yua maama.
8 O diedo bo dini li bali ke min tod'i yi gedi liiga o
sanŋɔdima nni laa tie ke min guli kaa. fe kaa pia mini
li po. 9 Mii bua lan ya tie nani n bua jieni yeni n tila
yeni. 10 Kelima bi tianba yedi: Polo tila mɔni paaa
ki gɔ pia u paaciamu. Ama o ya ye ti siiga wani o tie
tadimo ki gɔ k pia fuoma 11 yi ŋanbi bandi bonyenli
tin ye fagima ki da a tila ki maadi maama ti ya cua
i kani mo ti baa tieni yeni. 12 T kan tuo taa ti yula
ki kpabi yeni yaaba pagi bi ba. Bi luo yama ki guani
ya wangi bi ba ke ŋmaa cie ba. guani waani ban tie
yaaba. 13 Tinba wani kan pagi ti yula yeni ya tuonli ke
u Tienu bili 'ti. ama t baa paagi ti yula yeni wan puni
ti ya sanu ke ti pundi yi ye naan kani. 14 Tii pagi ti ba
Kelima tii pendi ti banlu kani Ama ti bo pundi i kani
ke ti waani Yesu laabaaŋamo. 15 Tii pagi ti ba ki pendi
ti banlu. tuontiana po. Ama t dugi ke i dandanli baa
yabidi i tinga nni yua ke yi suani. ke li tinga n yabidi.
16 Ki fidi ti kpaandi u Tienu laabaalŋanmo ya diema n
ye t liiga. 17 Ama yua jigini o yuli o jigini o diedo nni
18 Ama yua pagi o ba kaa baa fidi waani ke o dagidi
yenli u Tienu n pagi yua n dagidi yeniti panpagidi.

11 N miadi ke yin taa ki cabi nni, n gaadma po.
Ama, i gbia n niima nni. 2 Kelima, N ponbi yeni
yi. N pia mi ponponbiadma i po, kelima, n cedi ke i
tua jayendi baba ya cikpenga. N teni o ñɔnianu, ke
n ba taa yi, ki puni Kiristo, nani powandiali yeni. 3
Ama, ke lan ba baa maama kuli, nani o waa ń taa bu
nunfanbu, ki bɔndi Efa yeni ii, i maalma ń da fagdi
yeni i buacianma Kiristo po. 4 Kelima, li ya tie ke
nitiano cua ki waani yi Jesu tiano, ke laa tie tin waani
yi yua. Bii, li ya tie, ke i ga fuotɔma, ke maa tie U
Tienu Foŋanma. Lanyaaka, ke i ga laabaaŋantɔma, ke
maa tie yi den kpia ki ga yaama. I ba tuo ki ga lankuli
bonŋanla! 5 Kelima, N bani ke mini ka juodi, ki waa
ki cie ban yi yaaba tondcianba. 6 Ama, bayeni min
ki bani maabanma, n ki luo banma wani. Ln li baa
maama kuli, yeni lan tie yaali kuli, ti cedi ke i bandi
likuli. 7 Min miini n yuli, ki jiini n nba, ke min duoni
yi, ki waani yi o laabaalŋamo yeni, n tieni biidi yo oo?
8 N fie jaandietɔdi ya piama i, ki bua todi yi. 9 Min de
ye yeni yi, bonli ya den pɔdi nni, N naa den tie i po
tugli, n kpiiba yaaba ñani Maseduani n den todi nni.
Lan li baa maama kuli, N den cuo n yuli, kaa tua i
po tugli, ki go kan tua li mo. 10 Nani Kiristo mɔmɔni
ń ye n niinni yeni, li ya tie ti kpiagdi maama, bi ka
muni nni Acihaya gaanma nni. 11 Be n tieni? Kelima
mii bua yi ii? U Tienu bani. 12 Min tie yaali, N baa li
tie yeni i, ke min piini ya sanu ke bi taa, ki ba jalgi
nni, ki na duoni bi yula, ke ban tuuni yaali tie yenma
yeni tinba ya tuona. 13 Kelima, ya niba ne tie tofaama
tondba i, ya tuosɔnba n pua mi tofaama. Bi lebdi bi
yula ki tua Kiristo tondba. 14 Li ki pia yaalidgu, kelima
Setaani mɔno yi kpandi mi yenma maleki i. 15 Laa
pia lidma ke o naacenba mo ń yi kpandi ya naacenba
n ŋua mi teginma. Bi juodma n ba waani bi tuona
mayuli. 16 N go maadi yi: Nilobakuli ń da maali ke
mii pia yuli. Lani n ya tie i maalma mo, yin nan ga
nni nani min tie maama, yeni, li ba duoni nni. 17 Min
maadi ya dandanli maama, ke li tie nani japaadi yeni,

ki tie O Diedo ń bua yaali, N maadi nani yua ki pia
yuli yeni i. 18 Nani bi niba boncianli dongi bi yula ti
gbannandi buama po yeni, N mo ba duoni n yuli. 19
Kelima, i gaani mi yanluomaama, yinba yaaba n tie
yanfodanba! 20 I gaani yaaba n kuandi yi ti yonmdi
nni maama, yaaba n di yi jodi, yaaba n falgi yi, ki
nundi yi, ki maali ke bi cie yi, bii yaaba n pua yi i
tanpabi. 21 N ba maadi yi ke li pia i fee yeni yin tadi
ki tuo lankuli. Ama, nilo ya duoni o yuli, N maadi
nani gaado yeni, N mo yi duoni n yuli i. 22 Bi tie
Ebrewu yaaba bii? N mɔ tie wani i. Baa tie Israyeli
yaaba ka aa? Nmɔ tie wani i. Baa tie Abrahama yaabila
ka aa? N mɔko tie wani i. 23 Bi tie Kiristo tondiba i,
bii? (N maadi nani n yuli nni ŋmadi yeni i), mini n
tie tondo, ki cie. N cie ba li tuonpaali nni, N cie ba
a kpaadidiena nni kuama, min ga ya puaciandi, mi
janjanma nni, N nuudi mi kuuma. 24 Juufinba kani, bi
pua nni taalma mu i “Yenli ki ye yeni lanbana piina”.
25 Bi pua nni yeni a finfiba taalma taa. Bi lugdi nni a
tana yenma. Taalma taa i, ke mi ñima den bua di nni.
N tieni yentunmunli yeni ñia mungu li biigli nni, mi
ñincianma nni. 26 N tieni li sancenli boncianla, ke mi
yema biagi n po i kpeni po, ki baa a suuda janjanma
nni, ki nuudi mi kuuma yeni n dogu nni niba, ki nuudi
mi kuuma yeni bi nilanba, mi janjanma u dogciamu
nni, ki la fala ku tinpiengu nni, mi ñincianma po, ki
nuudi mi kuuma yeni bi nannandi kpiiba. 27 N sɔni a
tuonpaala, ki la falaciamo, u guanpiendu, ku ñiagu,
mi koma yeni u ñuñuunu cuo nni, n tieni dana, kaa
dini, ti waadi, u yogtianu ke n ye mubili. 28 Ti ya piani
Lankuli, Bi ŋua nni yeni li nunmɔnli yeni min pia ya
yanyagdi ti jaandiedi po. 29 ŋma n tadi, ke mini ki
tadi? Bi tulni ŋma i, ti biidi nni, ke laa sia nni. 30 N ya
ba duoni n yuli, N ba doni n yuli yeni yaali n wangi n
tadingu i. 31 O Diedo Jesu Tienu yeni o Báa yua n die ti
kpiagdi hali ya yugo n ki pia gbenma, bani ke mii pua
tofaama! (aiōn g165) 32 Damasa po, O Badciamo Aretasi
yogu, Gobna bo cedi ke bi guudi Damaseni yaaba dogu
i kaani kuli, ki lingi ke ban cuo nni. 33 Ama, bi den
kpieni nni ku baabuogu nni, ki loli u baabu, ki biini li
takobonli ki jiini nni u bilinciamu / guoncianli tiipo,
ke n ciadi bi nui nni.

12 N baa fidi waani n ba ama laa n kaa bàà ñuadi
li po. n bua min ya maadi o diedo dɔgidima 2 N
bani ja baa ne Kirisi nni li gedi piiga n bina na. O bo
doni tanpoli tuadima taa po. Mii bani o ya bo doni
yeni o gbannandi bii o bo kim doni yeli. Mii bani. U
Tienu baba n bani. 3 N bani li ja ke ye yeni ogbannandi
baa o gɔ̀ yaa ye yeni o gbannandi. Mii bani u Tienu
baba n bani. 4 o bo doni ŋalijanli nni ki gbadi maama
baa ke li pia 'o u jiwaamu yeni wan maadi. 5 N baa
fidi ki waani i yuli lan daano po. Ama ki daa waani
min ya yuli. li yaa tie mini ya tadima yaa kaa. 6 N yaa
bua waani n bá li kaa tie min maadi bontianli ke laa
tie mɔni. ama n baa miini n yuli. ama n kan waani
nba, k nilo daa nua ki cie wan nua bii wan gbadi ke n
tie yua. 7 Bii u dɔgudu ne n baa waani yali. Lani n
baa cedi t japaadi n daa kua nniin. Kelima setaani ba
yeni yieno ba k l maabi 'n. n kan fidi pua jaapaadi.
8 Taalm taa ke n mia o diedo ke wan fagini n yeni
wani. 9 Ama ke o yedi: n ŋalibalgo dagidi ŋa kelima
n paalu suani ya yogu ke ŋaa pia tuama i. kelima n
paaciamu suani ya yogu ke tuama ki ye i. Lanwani
min baa wangi n tadima ki fidi kirisi paaciamu n ya ye
n niinn. 10 N pali mani n tadima po. t sugidi kani, a
maba nni. m niñima nni Kirisi po. Kelima yaa yogu ke
n tadi lan yogunu i ke n paa. 11 N ji ki pia yama ki
dugini i maba po kelima b tondikaaba ciamo ki cie
nni yeni min k tie puu. 12 Yaali n waangi ke n li tie
tondikaa n siiga nni tie min juuni sɔni li tuonli yeni u
yaalidigu. 13 a jaandielama cie yi be yo. Lani yaa kaa n
naa den k tua tugili yi po. mia mani sugili n po lani ya
biidi. 14 Diidi, n bobini ki gbeni ki bua cua ki fuodi yi
taalima bonmtaa po. N kan tua tugili yi po. Kilima n k
kpaani yi yaa buama kaa. yinba mɔno i. A bila kaa baa
kpaani ki dingi b danba ama mu binmu danba n baa
kpaani ki siendi a bila 15 Li mani n po yeni min tieni li
panli k gɔ baa tundi tiendi yi naani po. N ya bua i ki
pugidi yi mɔ kan ŋanbi ki ya bua'n kaa. 16 Ama n k tie
tugili yi po. Nani mi n tie nunfandaano yeni n taa u
nunfanbu ki cuo yi. 17 N taa nilo k baa t ñuadi yinba
yaaba ke n sɔni yi. 18 N paani Tili pali ke wan gedi
yi kani ki cedi sɔni nitiano i kani. Titi bàà ti ñuadi
yi poo oo? T kuli ki cuoni sanyendi kaa? T ki tɔgini
sanyendi. 19 Yi maali ke t bo bua ti waani ti yula ke ti
tie nimɔnma yoo oo u Kirisi u Tienu nintuali nni? tin
maadi yaala kuli tie ki yi suagi. 20 Kelima n jie ke m
cuama min la yi ke yi tie nani min bo bua maama. ke
yi mɔ n la n ke i k tie nani yi bo bua maama. N jie ki
la a kɔnkɔna, i nangi, la pabienli, li nunponbiadili, u
tuatabigu N Tienu daa miini n yuli i kani. 21 n jie ke n
ya cua n Tienu baa miini n i siiga nni, njie ke n baa
buudi kelima tianba po. Bani yaaba bo kpia tieni t

tuonbiadi ki lebidi bi yama ki ŋaa ban bo tiendi ya
jɔgidi yeni ya conconma yeni ya cancangidi kuli.

13 N ji caa i kani mi taataama n yeni. Yaali n tie
maama kuli, kasiedinba bilie bii bitaa n ba togdi,
man jia. **2** Min den cua mi taaliema, n den tuodi ki
maadi yi, bá dinne min ki ye i siiga, n go tuodi ki
maadi ke yaaba n den kpia ki tieni ti tuonbiidi yeni
yaaba n sieni kuli ke n ya pundi i kani, n kan teni yi
nunmanga **3** Nani yin lingi kasiedi yaali n wangi ke
Kiristu maadi yeni ñɔbu, wani yua n ki tadi i nungu
nni, ama ki pia u paaciamu i siiga nni. **4** Kelima bi
kpaa o li daapɔnpɔnli po ki dugni o tadungu po, ama
o fo, U Tienu paaciamu po; tinba mɔko tadi o niinni
ama ti baa ti fo o niinni U Tienu paaciamu po, ki
tiendi bonli kuli i siiga. **5** Kpaagi mani i bá i siiga
nni, ki diidi i ye yeni ti dudugdi i; bigni mani i bá ki
diidi. I dá ki bandi ke Jesu Kiristu ye i siiga nni? li
ki kandi pɔdma bá ya pani yi. **6** Ama n maali ke i ba
diidi ki sua ke pɔdma bá kuli ki pani ti. **7** Ama ti jaadi
U Tienu ke yin da tieni bonbiadli bá kuli. li naa tie
ke ban bigni ti ki pagi ti ka ama ke yin ya tie yaali n
tiegi lan waani nani pɔdi ye ti siiga. **8** Kelima ti naa
pia paalu bá kuli ki ba dɔgni i mɔni; ti ya paalu ye i
mɔmɔni po i. **9** Ti pali mani boncianla ti tadungu po,
ama ke i mo nan paa; tin jaandi ki miadi yaali n tie ke
i banma ń gedi liiga. **10** Lani ya po i ke n diani yi li
tili ne, min ki ye yeni yi yeni, ki ba waani yi lan ya
bona kuli, n ya ti pundi i siiga nni ya yogu, min da taa
nunmɔnli yeni ya yikodi ke O Diedo puni nni, ke min
ya wangi yi a bona niima nni ki da biidi i po ka. **11** N
naataani, yaali n sieni ke n ba maadi yi tie ke yin ya
ye li pamanli nni, i banma ń ya nuadi ki pugdi, yin ya
sɔngdi i lieba pala, yin ya pia yantiayenli, yin ya ye
yeni mi yanduanma, mi buama yeni mi yanduanma
Tienu ń ya ye yeni yi. **12** Lɔni mani i lieba, ki fuondi i
bá yeni i fuondŋami. **13** Bi niŋanba kuli fuondi yi. **14**
O Diedo Jesu Kiristu ŋanbli, U Tienu buama yeni U
Tienu Foŋanma yanyenma ń ya ye yeni ikuli!

Galati

1 Mini pəl o tando n diani li ti li yinba kilisto ni tana
yab n ye Galati po. Miien tua tona kelima bi nisa
liba n səni n ni ka, laatie OTienu denn yuogi ni təa
wan səani n ni mo. N den tua tona kelima Yesu Kristo
lani Ba U Tienu, yua n den fiini obi tin kpiba siga, n
den səani n ni. **2** Mini yeni n kpiba ysu yaba, yaba
n yen ne yeni n ni kuli, taan ki fuon di yi. Ti Ba O
Tienu yen ti yomdan Yesu Kristo nya ŋanbidi yi. **3** Ti
Ba O Tienu yen ti yomdan Yesu Kristo ñalibaligo yen
o yanduam a n ya ye i po. **4** Ŋmei cabi oba i ti biipo i
ki fidi ŋaati ti bidi n ni O Tienu Ti ba ya yan buama po
i. **(aiōn g165)** **5** Ŋme nga ticiagidi a bina yen a bina! Ami
(aiōn g165) **6** Li paki n ni yen yin jaligi gi lebidi ki ba ŋa
O Tienu yua n yini yi Kelima Kristo ŋanbili po ki ba
ŋə di labaliŋan tə. **7** Mən mən ni labaliŋantə ki ye, n
madih yeni kelima bi nitiaba yagi yi yama, ki məondi
ki ba lebidi ba labaliŋame yuo n madi Kristo mama
fuuli. **8** Ba tinba ti ya wangi yi ya la vaŋamo n ki ta
yeni tin den kpa wangi yi yua, ba maleegi ya mani
tampali ki tie yeni, yua n tieni yeni kuli, O Tienu n
cuo o. **9** N go yedi, yi məala tin den kua yedi yi yala
hali jagu nulo ya wangi yi ya labaŋano n i taa yeni yin
den cia ga yua, O Tienu n cuo o. **10** Nani n məandih
ke bi nisaliba kin bua bi bi nbua OTienu ne? Nani n
məadih ki bua kebi nisaliba pala nya mani bi po ya?
Yeni ka. Bi nisaliba pala nya bi mani n po, n kan bi ya
tie Kristo yonbo. **11** N kpiba yesu n ni, n kadi ki wane
yi min den wani yi ya labaliŋamo ki nani bi nisaliba
kani ka. **12** Mi den gbadi o ni salo kani ka, o nisalo kaa
den banyi n ni o mama fuuli mo, Yesu Kristo n den
dəagidio n po. **13** Yi den gbadi min den yua jufinba
jama ki tien di mama, ke la yogunu n den wangi O
Tienu ni tanli fala hali ke li bua, ki məandi ki babalini
li. **14** N den bandi jufinba jandi bangima ki go ŋuu
ma ki cie n buala yaba n ta yeni n ni sala boncianla,
ki go cie ba yeni min den pia li yan ku ali ki ŋua ti
danbogida mama. **15** yen O Tienu den ŋanbi n po ki
gandi n mi ki ga gidi n ni lali ke n daa mali ki ga yini
n ni o tuonli po. **16** O dn dogidi o bi joa, lan jidi min
muand o maan yaab ki ban O Tienu, li gogunu n de la
gbamadi, mii la som. **17** Mii den gedi Jelusalem a ki
lingi yaab n den kpa tie Yesu tondi ba A ma n den
gedi Arabi Li ya puoli n den guani damas dogun. **18**
Bina ta n den pendi, n den gedi Jelusalem ki ba bandi
sefa, n den sedi o kani pii ya n danu muu. **19** Li kani
yesu tuadi ba siiga, ni den la təa, li ya tie ti yomdan
nijua ya ka. **20** Min diani yi po ya mama na, mi pua
Faama, O Tienu nuga n ni. **21** Li ya puab n den gd Syri
yen Cilisi dogi. **22** Jude Klista yaaba den k bandn. **23** Bi
den gba ki li maad bebe ki tua: yua n den manbidi ti
yen ji muand li dandanl maam yam ko den kpan wan
bid. **24** Bi den kpiagidi O Tienu ki li tie n po.

2 Piiga n bina puoli po, k n guani ki gedi Serusalem,
min yeni Barabas. Ti bo yugi Tit ki pugni ti po. **2** L
bo tien n nani dangdi yeni, k n fii ki gedi k min maadi
ba li laabaa manli a buolfana po. li maama kuli den
pia lan ŋanbi ki nua yabi. Ki da te bundi ki ya siani
fanma. **3** Ba n yegnu Tit məno, wani yua bo tie Grek
yua, məno bo ki tie niili ka yen wan kəndi. **4** Li kuli ne
ki dugni bi ŋalacidam yaabi kua ti taanli, ki kpaani
k tin da yali ti ba ti yudaano jesu klistu nni. K bua
tin gbali ti tuonli. **5** Ti nan ka ŋaa ba, ti baa deli ba
kaana kuli nni. ti Diedo kan cabi li danba ki ban fidi
ki tieni bonli, hali ban təgni naani kuli. **6** Ba yaabi n
den tie yudam naa den beli bontianli, li laabaamanli
n pundi i kanio. **7** Ama, ban la k min den tie yua bi
muandi o laabaamanli a jela yen po. **8** Yua n den Pial
a kənjikpela yudaano, wani nt ien min mə a jela yaabi
n k bani jesu ya yudaano. **9** Jesu yaaba siiga, yaaba n
den tie nani i benjieli yeni, Jaka, pieri yeni Jan, bani n
den laa U tienu ń ŋanbi n po maama bii bi den cuo
mini yeni Barnabasa nijieni ki yogi ki dəgdi ke bi ta
yeni ti. Bikuli den tuo ke mini barnabasa bi ya tuni
yeni bi nilanba siiga ke bi mo, Jufinba siiga. **10** Bi den
mia ti gə ke tin yaa tiani bi tadladi danba po, min den
tienla. **11** Sefasi ṅ den pundi Antiosi min den ki tuo o
po kelima o naa den pia moni. **12** Wan den kpia ki
cua, pieri den yi di yeni yaaba ṅ ki tie sufinba. Ama
bi niba n den pundi, o den sani ki ŋa yaaba n ki tie
sufinba kelima, o den jie i kənmu. **13** Sufinba siiga,
bi tianba moko den cili ki ŋədi lani ya tugmonbuolu
ke Barnabasa moko den taani yeni ba lan ya palieda
nni. **14** Yaa yognu ke n den bandi ke baa jie ŋəa li
laabaamonli, n den wani sefasi bi kuli nunga nni.
“Fini yua tie sufi ke nan ye nani bi yanbondama yeni,
a baa tieni ledi ki niini ba ban yaa ye nani sufinba
yeni?” **15** Tinma yaaba mali sufinba ti ki tie “yaaba n
yie O Yudaano”. **16** Ti bani ke li baakuli kan fidi ki
tieni yeni u paalu ki naa tie krisiti buanma. Ti cua
Jesu Krisiti nni ke tin fidi ke ya naani yeni Krisiti yua
kelima tagma bakuli kan fidi ki tieni yeni li balmaama

po. 17 Ama li ya tie ke ti lingi ki bua ki baa i məməni
kelima Krisiti yaapo. Li sua ke tinba sufinba moko
tie tuonbiadidanba. Nani li bua ki yedi ke krisiti tie
tuonbiadi naciemo bii? kalam. 18 Li ya tie ke n gɔ
maa mini den mudi yaala; tua mini nba li balimaama
miidka. 19 N den tuo ki kpe li balmaama po kelima n
den bua min ya ye yeni U Tienu. 20 Lanwani, laa gua
tie mini n ye ki fuo, krisiti yua n ye ki fuo nni. Min pia
yaa miali n gbannandi nni məla, n piala kelima n dugi
wani U Tienu bijua po, wani yua bua nni ki puni o yuli
ki kpe n po. 21 Mii bua ki fali UTieni ŋanbli kelima li
ya tie li məmənsaali baali kelima li balmaama kubma
yaapo, lani ki krisiti den kpe fanma fanma.

3 O Galaad yab i pia yama yaa ŋma bəndi i nuga
kaa ki bi baa kpa yesu?! 2 Diimani mi bua buali ki
bandi yaala: l tie yiko tuona nni kiden gaa foŋama bii
l dandanli tundli? 3 yima galati yaaba bii yanluom
yoo yin den cili yeni u tienu fuoŋama nani məla yi
baa ki juodi yeni yi ya muandli. 4 Yin den la ya yema l
dandanli nni naani lden tie fanma fanma po yoo laa
tie fanma fanma po kaa 5 U tienu yua puuni u foŋam
ki tieni isiiga m banciama yeni o tiendi la kelima i
tiendi l balimaama n bil yaala bii? kelima i den gbadi
o laabaaliŋamo ki daani. 6 yi kpaagi mani Abraham
po u den daani u Tienu ke u Tienu mo den cuadi opo
la kiml tie tiegima 7 Məla l bua waani ki yaabi n pia
l dandanli n tie Abraham puoliporuani. 8 I diani l
den tuodi ki wani k u tienu baa saa bi nilamba po
moməni kilema bi dandanli po lan ya po u den tuodi
ki wani Abrahameya laabaŋamo n tie na: «i nibuoli
kuli baa l seli kelima a yapo. 9 yeni ya pon daaani
u Tienu naniAbrahami yeni baataani yeni o ki ba l
seli. 10 Yaaba n dugi yiko tuona po ye ñɔpola nni
kelima li diani «sola yua ke o yenma yeni u tuona ki
tie nani li bali tili nni ṅ yedi maama». 11 O baa kan
baa i məmoni U Tienu nintuali kelima li bali maama
yapo, o nimɔno baa ya ye ki fuo li dandanli yapo. 12 Li
balmaama naa taa yeni li dandanli, ama mi yedi«ya
nilo ṅ tiendi likuli baa ya ye kelima li yapo». 13 Krisiti
dn daa ki faabi ti yeni li balmaama ya ṇɔpola den tua
ŋɔpola ti yapo, kelima li diani«sola yua ke bi jonni o
ku daagu po kuli». 14 Li den tua yeni ke bi nilanba baa
Abrahama seli kelima Jesu krisiti yapo ke ti kuli baa U
Tienu ṅ den puoni ti yaala kelima li dandanli yapo,
lani ṅ tie fuoma. 15 N kpiiba, cedi manni mi taa yaala
n tiendi a nisaala siiga ki dogdi min bua yedi yaala. O
nilo ya ŋaa ñəbu bonli po, oba kuli kan borinla bi ki
pugni li po. 16 Məla, U Tienu den puoni Abrahama
yeni o puoliŋuamu a ñɔpola. Laa o puoliŋuamu nani li
tie boncianla yeni, ama yendi bebe yeni o puoliŋuani,
lani ṅ tie krisiti. 17 Songi mani min bua yedi yaala nne:
U Tienu ṅ den bogni ki bili yaala ki puoni ke o bua
kubi la yeni li balimaama yaama n den yuandi ki cuo
kobina n bina piita puoli kan fidi ki cua yeni ñəniamu
ti po. 18 U Tienu ŋalmani baadi kelima li libalmaama
kubma yapo, lan go tie u ñəniamu yapo yo ke U Tienu
den puni Abrahama o ŋanbli. 19 Lanwani be yapo
ke li balimaama ye? Min den pundi ki dɔdgi bi niba
tuonbiadi, U Tienu den niani u ñəniamu yua yaapo n
baa cua. Malekinba den dɔgdi ma. 20 O candnbaalo
kan ya ye niyendo baba yapo. Ama U Tienu wan tie
yendo. 21 Naani ke li balimaama nia yeni U Tienu
ñəniani bi? kalama. Li ya tie ke li den pia ya balmaama
n baa fidi ki pa li miali, lanwani, li balmaama den baa
fidi ki cua yeni li məmɔsaali. 22 Ama i Diani dɔgdi ke
bi nisaaliba kuli ye ti tuonbiadi buadi nni. Ama yaaba
ṅ daani kuli ñ baa U Tienu ṅ niani ya ñənianu kelima
li dandanli Jesu Krisiti yapo. 23 Hali ke li dandanli
maama daa den ki cua, li balmaama den kubi ti nani li
kpaadidieli nni yeni hali ke U Tienu n baa dɔgdi ti
laa dandanli. 24 Lanwani, li balmaama den tie nani o
biyuolo yeni ki gobidi ki gedini Krisiti kani ke ti baa
li məmonsaali kelima li dandanli yapo. 25 Məla ke
li dandanli maama cua laa biyualo naa go die ti. 26
Kelima yikuli tua U Tienu bijaba kelima li dandanli
Jesu Krisiti nni yapo. 27 Yinba, yaaba n den batisi
Krisiti nni, yi la wani Krisiti nani i liadli yeni. 28 Bi
gagidma naa go ye sufinba yeni nilanba siiga, i yonbi
yeni yaaba n die bi yula siiga bi jaba yeni bi puoba
siiga, kelima yikuli tie yenma Jesu Krisiti nni. 29 Yi ya
tie Krisiti yaaba, i tie nani Abrahama puolŋuani ki baa
baa U Tienu ṅ den niani yaa ŋalmani.

4 L ya tie k ofal tie biga, in maad k wa pia padm yen
o yono, ba wan l tie canba mam kuul. 2 Yaab kubo
yen yaab guo po o faal kul o bonwaamn baa die hali
o ba n den bil ya yogunu n te pund. 3 L tie yene t
mɔ, yayognu k t den tie bid, t den ye yonbdin yen
ŋanduna tuon biid. 4 Ama o tienu n den bil ya yogunu
n te pund cain, o den sɔn o bijua ŋanduna nni ko pua
malo, t yikodin. 5 K wan faab yaab ye t yonbdinni k
lan fid tin tua o tienu biid. 6 Lan ya po, klma yi ɔia o
tienu bija wan o tienu n den sɔn o bijua fuom yua t

palan k o kpaand g tua “n ba o tienu”. 7 Lan wani, a ji
k tie yonb, a ji tie o tienu bijua. ŋan tie o tienu bijua
yeni yeni a tie faali k t ɔgni 0 tienu balg po. 8 Yog
tianu, k ba ban o tienu, i dond ya tieni k tie lan. 9
Ama məla e band o tienu, bii o tienu bandi? k gun
k kuan eba t yonbdin. 10 E gbelg a dana, e ŋmaal, o
yogu yen a biina. 11 N yie yen min sɔn e po faam
faam. 12 Ya tie maan nan min yen, lkmaa n mɔ tie
naani yinb yene. ninjab n miade sugl. 13 E k bidin.
eban kn gbannand n den kpaa yognu y k n den cind k
tunde o tienu kadaaɔgu. 14 Min den k pia laa fia i den
k yien i den ñungin ama i den gaa nani o tienu maleg
yene nan jesu kilisu 15 Yin pia ya pamancianli yeni
kua le? N tieni i po siedi ke laa yogu, li ya den baa
fidi, yi den baa bɔgdi yi nunceli ki pa nni. 16 Nani
min maadi i i məmoni yeni, n ke i tua yibali bi? 17
Yaaba n kpia ke bi bua ke yi yeni, yanyaga ki ŋani. Bi
bua ke yin paadi yeni nni ki ŋɔdba. 18 To, li ŋani ke
yin yaa pia li yankuali ŋanli boncianla yogu kuli, laa
tie min ye yeni yaa yogu baba ka. 19 N bila, n go baa
llaadi i po ya fala n tie nani U maditugkɔnu hali yin
pan baa Krisiti tagbuolu i nni. 20 Min bua yaala tie
ke n baa ye yeni i məla lebdi mataali yeni i kelima n
yama yagi i po. 21 Waani nni manni, yinba yaaba ń
bua ke li balmaama n ya die i, i gba li balimaama n
yedi yaala yoo? 22 Li diani lienni ke Abrahama den pia
bonjala lie, o puotuado Agala den mali opo yendo, yua
ki tie yonbo, Sala yen mo den mali o po yendo. 23 O
puotuado n den mali yua den mali nani o bi nisaalba
kuli yi maa maama, yua n den ki tie yonbo n den
mali yua den mali kelima U Tienu ñɔnianu yapo. 24
Laa poliedba maama tie nani kpanjanma ki dɔgdi U
Tienu ŋantaadiliedi. O ŋantaadi yendo yua n den kua
Sinayi juali kani naani yeni Agala. Wani n mali yaaba
kuli tie i yonbi i. 25 Agala yeni tie sinsyi juali yaali
n ye Arabi diema nni ki naani yeni ya Jerusalema
dogu n ye məla, yua n ye ti yonbdi nni yeni o bila
kuli. 26 Ama Jerusalema dogu n yu n ye tanpoli die u
yuli wuni n tie ti ya naa. 27 Kelima li diani: «Fini ki
ŋɔliga, yua ki mali ŋan ya ye yeni li pamanli, yeni, fini
yua n daa bani u maditugukɔnu, ŋan kpaani kelima a
pamanli po, kelima ku ponanbangu bila baa yaba ki
cie ya pua n ye leni o calo ya bila. 28 N kpiiba, yinba n
tie u ñɔnianu bila nani Saka yeni. 29 Nani yua n den
mali kelima mi fuoma paalu po gala maama, li go tie
yeni məla. 30 Ama i Diani yedi lede? Li yedi: «Deli o
puotuado yeni o bija kuli kelima o bijua kan taani ki
je li faali yeni yua n ki tie yonbo ya bijua» 31 Lanwani,
n kpiiba, ti tie o potuado ya bila ka, ti ki tie yua n ki
tie yonbo ya bila.

5 Kristo ñani ti ti yonbdi nni, ke tin yali tibá i cain.
Lan wan ii, ŋanbi ki ya kubi mani ke li paa, ki ji
lebdi ki kuani yibá ti yonbdi nni. 2 Yin ŋanbi ki cengi
min Pəli n maadi yaala ne: I ya cedi ke bi kɔndi yi,
Kristo n tieni yaala ji kan ya lbá yipo. 3 N bua ŋanbi ki
maadi yi bonyenla ki ledi: Yua cedi ke bi kɔndi o kuli,
li tie mabli i li daano po, ke wan ya cəlni yiko buali
yaala kuli. 4 Yaaba n kpaani ke ban cəlni yiko ki tua bi
nimɔnba U Tienu nunga yeni, paadi leni Kristo, ki
ñani U Tienu ŋalbalgo nni. 5 Tinba wan dugi ke mi
Foŋanma n ba cedi ti dudugdi po tin tua nimɔnba U
Tienu nunga nni. 6 Kelima Jesu Kristo nni, a kɔndi ii,
ŋaa kɔndi ii, laa pugdi lbá. Ama ŋan ya pia ti dudugdi
ki waani tini nni a buama. 7 Yin bo tiini ke li ŋani:
ŋma bo jia yi sanu, ki pani yi ke yin da cəlni i məmɔni?
8 Yaala n pani yeni ki ñani yua n yini i kan kaa. 9 A
dabina waama ne n yen fidi ki doni kpanu yoma. 10 N
pali paa yi po, ti Yonbdaano nni, ke yi maalma kan
kpiadi. Ama yua n ba ŋmadi yi yama, ya tie bá yua, U
Tienu ba dadi o tubli. 11 Ke mini ii, n kpiiba, li ya tie
ke n gɔ muandi ke bi niba n kɔndi, be ya po i ke bi
gɔ wang nni fala? Kristo kuuma li dapɔnpɔnli po ji
kan ya ku yaalidgu! 12 Yaaba n cuoni leni li ŋmadli yi
siiga, taani ki bua ban jia bi jatiadi kuli ki luni. 13 N
kpiiba, U Tienu yini yi ke yin yali yi bá i, li ki tie lan ya
po yin ji ya ye ti gbannandi nni ka. Ama, ya tuuni man
ki todi yi llieba lan waani ke i bua ba. 14 Kelima, yiko
kuli taani ki ye ñɔmaayenma nni: Ya bua a lielo nani
fini yeni. 15 Ama, i ya jundi yi lieba, ki janbdi yi lieba,
yin ya bani ke li caa ke yin biani yi lieba. 16 Lan wan
ii, cedi man mi Foŋanma ń ya ŋmagdi yi yenyienu,
yeni yi ji kan fidi ki ya tuuni yi gbannandi n niani
yaala ke laa ŋani. 17 Kelima, o nufosaalo gbannandi
n niani yaala ki tuo mi Foŋanma po. Mi Foŋanma
mɔ n niani yaala ki tuo o nufosaalo gbannandi po.
Lan bonliedla kɔni leni biyaba, ke yin da tuuni yi
buama. 18 Mi Foŋanma ya ŋmagdi yi, yiko ji pia u
nugu yipo. 19 O nulo gbannandi nianbiidi n kuandi
o, mi conconma nni, jɔgndtuona nni, ti cagndi, 20 a
pada nni, li ñɔgdili, ti yibalindi, a kɔnkɔna, ki nanga,
li pabienli, ku ñɔniagu, mi paadma, li ponponbiadli,
21 li dañubiadli, ku jewuugu, leni laa bonbuoli kuli.
n maadi yi nani min bo kpia ki maadi yi yeni, yua

tuuni lani kan kua U Tienu Diema nni. **22** Ama, mi
Foŋanma bonluankaala n tie, mi buama, li pamanli, mi
yanduanma, li pañiili, mi todma, mi ŋanma tienma,
mi tegnma, mi pasɔngma, mi yandingma; **23** U Tienu
ñɔmaama ki yie laa bona. **24** Yaaba n tie Jesu Kristo
yaaba wan taa bi gbannandi buama leni ti nianbiidi ki
kpaa li dapɔnpɔnli po i. **25** Mi Foŋanma ya ye leni ti,
tin cedi man ya ŋmagdi ti yenyienu. **26** Tin da dongi
tibá fama, tin ŋaa man ku makpaangu leni ki nanga ti
lieba po.

6 N kpiiba, i ya lá i lielo ke o tiendi ti biidi, yinba
yaaba ke U Tienu Fuoma ye leni yi, yin ŋmagdi o
suoo leni mi yanfuoma. Fini yua ŋmagdi a lielo ń ya
bani abá po, ki da ti baa li bignli nni. **2** Ya todi man i
lieba, yeni i cɔlni Kristo ñɔmaama n yeni. **3** O nulo ya
maali ke o tie nugbenglo, ki nan ki tie puu, o bɔndi
obá i. **4** Yua kuli n gbegdi o yenyienu, o ya diidi ki
sua ke o yenyienu ŋani, o pali baa mani o bá po, ama
lan da tie ke o pua ki kpabndi wan leni o lielo ka. **5**
Kelima yua kuli ti ba taa o yuli po tugli i. **6** Ban tundi
yua U Tienu maama, ń bɔgdi wan pia yaala ki teni o
tundka. **7** Da bɔndi man i bá, bi ki fanbdi U Tienu. Yua
buli yaala, o ba ti yendi lani. **8** Yua buli o gbannandi
buama, o ba ti yendi o gbannandi yaala i, lani n tie mi
kuuma; ama yua n buli mi Foŋanma n bua yaala ba
ti yendi mi foŋanma yaala i, lani n tie ya miali n ki
pia gbenma. **(aiōnios g166)** **9** Tin da ŋaa man mi ŋanma
tienma, kelima ti ya wadi ti pala, ke li daali pundi, ti
ba yendi tin den buli yaala i. **10** Lan wan ii, ya yogu,
ke ti ba fidi ki buli kuli, tin ya tie bi niba mi ŋanma,
yaama n ŋanbi ki nua Krsto yaaba. **11** Diidi man ya
tisɔnkaciandi ke n diani leni n nugu ki teni yi. **12**
Yaaba n niindi yi ke yin kɔndi yeni, ban n wangi bi bá
ki bua bi niba ń ya pagi ba; kelima bi bua ban lɔgdi
yaaba n muandi Kristo kuuma li dapɔnpɔnli po n laadi
ya fala i. **13** Kelima yaaba n kɔndi mɔno ki cɔlni U
Tienu ñɔmaama; ama bi bua yin kɔndi ki ya gbengdi
yi bá. **14** Min wan ki pua ti japaadi li bá po, li yaa tie ti
Yonbdaano Jesu Kristo kuuma li dapɔnpɔnli po yaa
ka. Kelima man ya po ke mii li bá ŋanduna po, ke
ŋanduna mɔ ki ti li bá n po. **15** Kelima, ŋan kɔndi ii,
ŋan ki kɔndi ii, laa pugdi li bá; bonmɔnla tie ke ŋan
lebdi a yenyienu i. **16** Yaaba n cɔlni li sanu leni yaaba
n tie U Tienu bila leni mɔni, U Tienu n teni ba mi
yanduanma ki gɔ jie ba nunñima. **17** Obá n ji da fandi
ki mabni nni, kelima min gaa ya fala kuli banma ye n
po, ki wangi ke Jesu Kristo n die nni. **18** N kpiiba, t
Yonbdaano Jesu Kristo n yadi yi po o ŋedŋanma! Ami!

Efesia

1 Min Polo, Yesu kirisi tondo kelima u Tienu
yanbuama po. N diani li tisɔnkaali ne ki fuodi yinba
yaaba n tie ya niba n gagidi ki ŋani yeni ya niba
dugi Jesu Kilisi nni ki ye Efesa po. **2** T baá u Tienu t
yonmdaano Yesu Kilisi ŋanbili po yeni o yanduama n
ya ye yeni i. **3** Tin pagi u Tienu yua tie t yondaano
Yesu kilisi báa. Wani n seligi 'ti u Tienu nni sela buoli
kuli Kilisi nni tanpoli po **4** U Tienu bo tuodi gandi 'ti
nni hali ke ŋanduna daa bo tagi. Ke tin ya tie ya niba
gagidi ki ŋani, kaa pia tagili baa kuli o nintuali nni. **5**
O bo tuodi taa'ti ke ti tua o bimɔnmu Yesu kilisi po. O
yanbuama yeni o yanjagiŋanli po ke o bo tieni n yeni
6 Lanwani tin ya pagi o ŋanbili yaal n pia t kpiagidi.
Wan puni 'ti yaali kelima o bibuadiga po. **7** Yesu n bo
faabi'ti kelima o sɔma po i ke ti bàà sugili ti tuonbiadi
po. yeni ke owaan'ti o ŋanbili nyabi maam t po **8** U
tienu bo yadi ti po lan ŋanbili ke li yabi, ki puni'ti
m yanfuonma yeni m banma kuli. **9** O bo dɔgidi t
po, o yanbuama bondɔgikaala, wan bo tuodi bili ya
yanjagiŋanla kilisi nni **10** Lani n tie ke u yogu ya pundi
wan taani li bonli kuli yaala n ye tanpoli po yeni yaala
ye ŋanduna nni kuli, ke li kuli n t tua yenma. Ke kilisi
n ya die li kuli. **11** Kilisi ya niinni ke u Tienu bo tieni li
bonla kuli nani wan bo kpa Jagi ki bil'o maam. O bo
gandi ki gagidi 'ti ke t tua o yaaba. **12** O bo tieni n yeni
ke tinba yaaba bo bili t gudima n ya pagi'o. **13** I mɔ ko
bo gbadi i mɔnmɔni maama lani n tie li lanbonmanli
yua cua i po n tindima. i bo tuo ki daani kilisi o yua
niinn. Utienu bo teni i o maalima, lani n tie u Tienu
fuoŋanma yua bo niani u ñɔnianu ke baa pundi t yua.
14 U Tienu fuoma yua ye yeni'ti n wangi ke t baaa
dii ya faali ke u Tienu bo guuni 'ti. Lani n tieni ke u
Tienu bo faabi'ti canyiin. T ya pagi o kpiagidi. **15** Li tie
lan ya po i ke mini bo gbadi dandanli, o yonmdaano
Yesu po maama yeni i buama bi nigagidiŋanba kuli
po. **16** N tiendi u Tienu balgi i po u yogunu kuli. ki
taagi i kuli ya yela min jaandi ya yogunu. **17** U Tienu
yua tie t yonmdaano Yesu Kilisi báa yeni yua n pia t
kpiagidi kuli n teni o ke o fuoma n yendi t yantiana,
ki gɔ dɔgidi i po u Tienu ke yin bandi o mɔnmɔni. **18**
N gɔ miad'o ke wan yedi i yantiana nuni ke yi fidi ki
bandi ya gudima n tugi, yeni o yinu yeni wan bili o
nigagidiŋanba po. Yaa ŋalmano ke o pia t kpiagidi.
19 n gɔ miadi ke yi bandi o paalu yua n tuuni tinba
yaaba n dugi o po ya niinn n yabidi ki kandi maama.
20 u paalu yua n tuuni niinn yeni n tie wan bo suani
yua ki fiini fini kilisi bi tinkpiba siiga nni ke o go ye ki
fo ki o jienu tanpoli po. **21** Wani kilisi kaa lankani ki
die m diema danba kuli, li bali danba kuli, bi paatieba
yeni bi yonmbidaba kuli. O yeli cie yeli kuli yaayogu
yene yeni ya yogu baa t cua kuli. **(aiōn g165)** **22** U Tienu
bili a bona kuli ki bili kilisi niinn ke cedi k o tie wan
yiini yaaba kuli yudanciamo. **23** Kilisi naataanli tie o
gbannandi ki tie o yedagidikaama, wani yua n dagidi
bi kuli po li bonli kuli nni.

2 Yogunu ba i bo tie kpenba kelima i tagili yeni yi
tuonbiadi po **2** li yoguni yi bo ŋua ŋanduna sanbiidi
yeni ŋanduna tagibiidi bado yua yaa yantiana n suani
mɔla u Tienu yiedikaaba pala nni. **(aiōn g165)** **3** Tinba
kuli bo kpia tieni yeni. Ki tiendi nani lan niba n tiendi
maama mɔla ne. Ki ŋua t gbannandi bonbuakaala ki
tiendi t gbannan yeni li yantiali n bua yala kuli. Bi bo
mali 'ti ke t tie u Tienu pali n be yaaba ya po nani
nifosaalo kuli yene. **4** Ama u Tienu ninñingbadima
cianma po o bua tinba hali ki li yabi. **5** Lanwani t
bo tie tinkpila i kelima ti biidi po. O bo guani puni
li miali yeni kilisi. Li tie o ŋanba paabu ya po ki yi
faabi. **6** O taani ki fiini tinba yeni Yesu kilisi, ki duoni
ki kuani 'ti yeni wani tanpoli po diema nni **7** O bo tie
lani kuli ki bua waan'ti o ŋanbili n yabi maama kaa
pia bianu, hali ya yogu n baa ti cua kelima o ŋanma ti
po Yesu kilis nni. **(aiōn g165)** **8** Li tie o ŋanbili -paabu ya
po i ki tii faabi yi ba lan kelima li dandanli ya po yo. **9**
laa tie a tuona po mɔ yeni wani, oba kuli n daa jingidi
o yuli li po **10** T tie u Tienu nugu tuonli. A tagi'ti Yesu
kilisi nni ki t ya suani o tuonŋanma. Wan bo tuodi ki
bili ke ti ya suani yaala. **11** Ya tiani mani line bo mali
yi ki yi tie ninlanba. ban yi yaaba a jogida, kelima bi
niba n tieni ya kɔciagu b gbannandi po. Li bo cedi
ke bi yi a jifela. **12** Lanyogunu i bo fagi yeni kilisi. yi
bo k pia bonla Isaraheli buolu yaaba kani. Yi bo tie
canba Isarayeli buolu ŋantaadi nni. yaala ŋua wan
bo ñani'ba ya ñɔniani nni, yi bo ye ŋanduna nni gaa
pia guudima ba kuli, gaa pia ŋantaado yeni u Tienu
mɔ. **13** Ama mɔla Yesu kilisi mɔ ya nni ke yinba yaaba
bo kpia ye fagima yeni yi nagini u Tienu kani lelima
kilisi ya sɔma po **14** Wani Yesu n tie t yanduanma yan
taani nibuoli lie, Jufi-nba yeni bi nilanba ke bi tua
nibuolu yendu. O bo puni'ba o gbannandi, ki mudi ya
pagili n bo paadi 'ti yeni t lieba lan tie m yibalima. **15**
O bo buoni li bali maama yeni lan bo pia ya kuana

kuli ki taa lan nibuoliediba ki tagi nibuoli paanyendu
wani o ba ya niinn gi tieni n yanduanma. 16 O bo bua
wan mangi tinba yeni u Tienu ki kpe li daapɔnpɔnli
po ki buoni ti yibalima ke ti tua nibuoluyendu. 17
Wani Yesu n bo cua ki wangi ti m yanduanma ya
laabaalŋanmo yinba yaaba bo ye fagima yeni yaaba
bo ye kɔnma kɔnma nni. 18 Wani yaa po ke ti kuli bàà
u sanu ke baa fidi pundi báa kani. nani o fuoyenma u
Tienu nni yaaba n daani o niinni. 19 Lanwani i gɔ tie
nilanba bii canba mɔ. I ji tie tanpoli yaaba i ki ji taa
buoliyendu yeni u Tienu nigagidiŋanba, yeni u Tienu
deni yaaba 20 Yi tie nani a tanmaatana yeni ke bi máá
i ya tanpuuli n tie u Tienu tondiba yeni o saawalipuala
po wani Yesu kilisi n tie laa tanpuuli ya tanjuga 21
Wani Yesu ya niinn ke yi la li dieli gi maa bonŋanli ke
li kpedi ki tua u Tienu dieli ya la n gagidi ki ŋani o po.
22 B máá ki tuani yinba mɔ o ya niinn ne kelima o
fuoma ya po i ke i taani tie u Tienu n ye naani.

3 U tienu tieni li kuli ne yinba yaaba n ki tie jufinba
yaaba yapo ke min Pɔl ke n ye li yomdieli nni Jesu
Kristi po. 2 N tama ki bani ke U Tienu selgi nni yeni
wan teni nni a tuona min sɔni i yapo. 3 O teni nni laa
tuonli kelima yaa ŋasiili ke n bo waani yeni po. 4 I
yaa cɔgi min waani i yaa ŋasiili yeni, i baa bandi ke n
bandi i maamɔni Kristi po. 5 Yognuba o bakuli bo ki
bani yaa labamanli n kpendi po, kelima o den liegi
dulṅa, ama mɔla U Tienu dɔgila ki waani o yeginkaaba
yeni o tundikaaba. 6 Li mamɔni tie ke yaaba n ki tie
jufinba bɔgidi yeni jufinba U Tienu baŋanli, ki tie U
Tieni niba, ke baa biidi yaa bona ke U Tieni puoni
ba kelima bi kuli tuo Jesu Kristi. U Tieni Labaamanli
n yeni. 7 N ji tie U Tieni tondo ke baa yaa muandi
o labaamanli, yaa tuonli ke n bo ke dagidi min sɔni
ama ke U Tieni lebdi nni u paalu po. 8 Yeni min li wa
maama kuli, U Tienu teni nni o paalu o buama po ke
min muandi yaaba n ki tie jufinba po li labaamanli
yeni Kristi n tieni yaala ti po, ke li yabi boncianla,
ke nilo kan fidi ki waani. 9 Min baa sɔni yaala tie ke
min waani yuakuli U Tienu n bogindi yaala. Yaala
ke U Tieni wuonla hali ke li fagi, hali yaa yognu ke
o bo tagi a bona kuli. (aiōn g165) 10 U Tienu n bogini
yaala, o waani o maleke paala tanpoli po o niba yaaba
n tuo Kristi. 11 U Tienu bo bogini lani ti po, o bia
tieni lani Jesu Kristi tuonli po. (aiōn g165) 12 Yeni ti yaa
jaandi, ti baa fidi ki pundi U Tienu kani yeni papaali
ke jiwaani ki ye yeni ti, kelima ti tuo Jesu yua sɔni U
Tienu tuonli. 13 N miadi ke yin da wɔdi i pala min
laadi yaa fala ne po li yomidieli nni i yaa po, lani n
baa todi yin kpaadi. 14 Kelima U Tienu tieni li kuli ne
i yaa po i, n gbaandi ki jaandi U Tienu ti ba. 15 O tie
yaaba n gaa o maama qui kpe yeni yaaba n ye ki tinga
ne po kuli. 16 N jaandi ke u paalu po, U Tienu n teni i
o paalu ke bia teni i o fuoŋanma i fuomi nni. 17 N
jaandi ke Kristi n kua i pala nni kelima i tuo o, ke yin
yaa tie nani yaa tiigi ke o jiina kpa ŋama yeni yaa dieli
ke bi maa o tantiagu po yen. 18 Ke lan fidi yin gbadi
yeni yaaba ke bi paadi ba U Tienu po. Kristi buama
pianu, faginu yeni juanu yabi. 19 Li buama yabi hali ke
ti kan fidi ki gbadi, ama n miadi ke U Tienu n gbie i
nni. 20 U Tienu baa fidi ki tieni yaala n cie tin miado
yaala yeni tin maali yaala o po. 21 O yeli po, li pamanli
n yaa ye yeni a bina yeni a bina. Amen (aiōn g165)

4 N ye lio yonm dieli nni t Diedo Yesu po ki diani ki
bua puni i cegili. Yin mɔndi ke i yenma n ya ñani
wan yiini ki bua yi ya ye maama. 2 Yi yaa jiindi i ba
yogu kuli ki ya pia li pasɔngili yeni li mindili gi yi bàà
sugili i lieba po. Lan kuli mbuama nni. 3 Mɔndi mani
ki ya táá nɔbu ki ya ye yeni i lieba m yanduanma nni
4 B dugikaaba kuli tie gbannanyendo i. U Tienu fuoma
mɔ tie yendo i ke b gɔ lugidi n ke u Tienu n puoni
yaali kuli n tieni 5 O candaano tie yendoYesu kilisi
yua ke t kuli daani. K gɔ ya bani ke m ñinwulima mɔ
tie yenli Jesu yeli po. 6 U Tienu tie yendi ki tie t kuli
báa wani n ye t kuli niinn ki suani o tuonli 7 U Tienu
buama nni ke u teni Dugkaa kuli m tagimi paabi nani
yua kuli n bua maam. 8 Nani lan bo diani maama a
tila nni: o gedi yeni i yonmi t yonbidi nni. K gɔ teni
u buolu u paabu 9 Ya mataali n yedi ke o doni bua
waanî o jiidi Jelusalemi bi tinkpiba nni ki pan pua u
tɔbu. 10 Kirisi yua bo jiidi tinga nni ki paadi sotaani
yeni ke b bo kpaa'o k o fii bi tinkpiba siiga nni ki ji
la ya kaanu ŋani tanpoli yeni t kpiagidi ki fidi die
bonli kuli yeni u paalu. 11 O lugidi b dugikatɔba ke
b tie tondikaaba, tianbi saawalipuala, laabaalŋanmo
tundikaaba, pateri-nba bii tundikaaba. 12 Li tieni n
yeni ke lan fidi bobini u Tienu niba. Ban fidi sɔni li
tuonli lan buali maam k gɔ todi kilisi yaaba kuli ban
paa m tagima nni 13 Wan ŋanbi bua yali tie ke t kuli n
ŋanbi ki ya pia dudugiyenli; ki ŋanbi bandi u Tienu
bijua, ki kpedi ki yaa tie nani yaaba n bandi kilisi k
gbeni canyiin yeni. 14 Lan fidi t daa tie nani bila yua
ke b baa fidi pua'o faama yeni. 15 Ama t baa bua u

Tienu k gɔ dugi a tunda po ki mə ti fidi nandi yeni
Yesu 16 O tuo ke b dugukaaba n taani kpedi ki ya bua
b lieba. 17 Lani po n cedi ke n paandi i pala t diedo ke
i yenma n daa tie nani yaaba ki bani u Tienu yeni
18 B kan fidi tieni li yantiali ki bandi yaa tie faagu
bii mənməni 19 B ji k bani fei k ji suani ya tuona k
nua; b gɔ ji kan fidi cuo bi ba yeni t jɔgintuona. 20
Ama i bandi ke Kirisi boo tie yeni kaa 21 Nanai yi ji
gbadi Kirisi maama ke o gɔ tundi yeni; i ji bandi ke m
yeŋanma tie ti ya tuagi Yesu n waan'ti maama i. 22
Jesu bo tundi 'ti ke ti ñəli ti tɔgikpeli yeni t maalbiidi
yaaldi o nilo. 23 Li tie taladi yi lebidi i maalma. 24
ki guani taa i mənməni maalŋanma yua ke u Tienu
bua; nani ya niba n paadi bi bá ki ji cuoni Yesu ŋandi
n yene. 25 Lan wani i ji ŋaa k daa pua i lieba faama
ki dugini t kuli ne ji tie u Tienu diema yaaba i. 26
Apali ya bɔndi ŋan daa ŋaa a pabɔnli n cua yeni t biidi
bii ŋan ba t biidi nni. A məndi ŋaa li muituoli ke u
yienu daa ba. 27 Lani tie ŋan daa ŋaa sitaani n bigin'a
ŋan baa t biidi nni. 28 yaaba n jaani ban ji daa jaani
ban ŋmigidi ki sɔni li tuonli ŋanma, ki kubi b yula
ki gɔ fidi tod'i bii ki ñani yaaba n ye m cacagma nni
29 Yi daa maadi jadimaama ama ya maama n mani
ki gɔ məni. ki fidi paani yaaba bua pali yeni yaaba n
songi yi. 30 Daa biidi mani u Tienu fuoŋanma i maama
nni yeni i maalima nni. kelima wan taani 'ti ki tie t
guudima ki ba ñani'ti t biidi nni. 31 Daa pia mani
langbina i lieba po, u tugutongu, m biadima. 32 Yi ya
mani yeni i lieba, ki pia m niñinma i lieba po ki báá
sugili nani u Tienu n bo teni 'ti faala kirisi niinn yeni.

5 N buakaaba, yatogd mani U Tienu, 2 Ke yaa fuoma
tua nani Jesu n buali maama yeni ke yedi ke o
baa selgi yaala n ŋani U Tienu po. 3 Bandagi jɔngili,
kpikpuligu n daa ye i kani. 4 Daa maadi mani mabiidi,
majɔngidi kelima i tie U Tienu n baa bu yaaba. Li
dagidi ke tin yaa tie U Tienubaliga ki dugini o buama
po yaa yogunu ke ti pagi yeni bi niba. 5 ŋambi ki bandi
ke yua n tie conconma, jɔngidi, padibiidi, kpipulgu
ki pia yiali Jesu yenU Tienu kani. 6 Niln da bɔndi
yeni macanba. Laa tietiedi biidi U Tienu pali. 7 Yimba
yeni li niba n daa taa baa pu. 8 kelima i dentie li
bɔnbɔnli, məla i ji ye yomidaano yinyenma nni. Yaa
cuon mani nani mi yinyenma n bila yeni, 9 kelima
mi yinyenma ncedi ke o nilo tie ŋamibuolu kuli, yaa
ŋanma n ke dagidi yeni i məni. 10 ke tie yaala n ŋani
O Diedo po. 11 Da tugdi mani li bɔnbɔnli nni liba ama
yin fagidi yenba. 12 Kelima li pia i fe yeni yin waani
ban sɔni yaala li ŋmini ŋminli nni., 13 Yaala n legini
mi yenyenma kuli 14 kelima miyenyenma yendi li
kuli. Li po n cedi ke li yedi: «Findi fin yua gɔ, ki ña
bi tinkpiiba siiga, ke Jesu n yendi a.» 15 Yin daa fuo
mani a nibiada yeni, ama yin yaa tie yandanba. 16
kpaani mani u yogunu kelima a dana bia. 17 yin daa
ye mani yaaba n ki pia mi yama kaa, ama məndi mani
ke yaa ye Jesu buama nni. 18 Yin daa bu yeni idanba,
yinda fiagidi o nilo, cedi mani mi tagiŋanma n yaa ye
yeni. 19 Yaa pagidi mani i lieba pala yeni i yanma nni,
yandaano dondili yani yeni mi tagiŋanma n waani
ti yaa yani. 20 Yaa tundi ki tiendi U Tienu baliga ki
dugini ti yonbidaano Jesu krisiti n tieni yaala ti po. 21
Jiini mani i ba bi niba kanikelima yi ŋua krisiti. 22
Bi puoba, n yaa jiindi i ba i ciaba kani. yin jiini i ba
Jes kani yeni. 23 kelima o ja n tie o baa nani Jesu n
mə tie baali jaandieli nni yia tie o gbannandi ke o tie
fabidaano. 24 Nani li jaandieli nni n jiindi o baa Jesu
kani yeni, li buali ke bi puoba mə n yaa tie yeni bi
ciaba kani bonli kuli nni. 25 Bi jaba, yaa bua mani i
puoba nani Jesu n bua li jaandieliki cabi o ba, 26 ki fidi
ki ŋanbi o kelima o wuli yeni mi maama, 27 ki lan fidi
ke tin yaa ŋani ti jaandieli nni ki da pia jɔngidi, tol,
ba nanangu ba kuli, ama ti ŋandi. 28 Məla bi jaba ba
bua bi puoba nani bi gbannandi celu yeni. Yua bua
o pua, bua o gbannandi. 29 O baa ki ba ki nundi o
gbannandi, ama o wuu ki ŋanbidi nani yomidaano n
tie li jaandieli maama; 30 kelima ti taabi o gbannandi.
31 Li po i ke o ja siedi o ba yeni o na kani ki taani o pua
ban taani gbannandi. 32 Li tuoli nni yaaba, min bani
kelima Jesu ye li jaandieli nni. 33 Ke yua kuli n ya bua
o puo nani o ba yeni, ke o pua mə n yaa cəlini o calo.

6 Yinba abila yin tuo mani yi danba maama nani
O Diedo n bua maama. Kelima lani n tiegi. 2 ŋan
kpiagi a ba yeni a na, li tie U Tienu bali makpiama n
yegi yeni u ñɔnianu. 3 Ke ŋan fidi ki ba ki yaa pia li
pamanli. ke ŋan yaa ye ki fuo lani n waagidi ki tinga
po. 4 Yinba bibaa nba mo yin da manbidi yi bila hali ki
fiidi bi pala. Ama yin yaa wubi ba, ki tundiba, ki bangi
ba nani O Diedo n bua maama. 5 Yinba i yonbi, yin
yaa tuodi mani i canbaa nba maama yeni i jeje yeni mi
digibima yeni payenli nani yin tuo ki baa tieni Kilisiti
n yedi yaala maama. 6 Yin daa tiendi yeni ban nua yi
yaa yogunu bebe ka, ki da tie ke yi bua ki mangi bi
nisaaliba yaa pala, ama yin tie Kilisiti yonbi yeni, yin

tieni la yeni li paŋanli U Tienu yanbuama po. **7** Yin
sɔni mani yeni li payenli, kelima yi tuuni Kilisiti po i.
Laa tie bi nisaaliba po ka. **8** Yi bani nilo kuli baa gaa O
Diedo kani wan sɔni yaa tuonŋanli pani ke ŋan tie
yonbo bi yua n die o yuli. **9** Yinba canbaanba mo, yin
yaa tiendi yeni bi po. Yin ŋa ki mabinga, ki yaa bani
ke yinba yeni bani kulitaa canba tanpoli po yeni wan
waa tiendi gagidima bi niba yeni bi yaba. **10** Yaala
n sieni tie li ne yin yaa baadi yi fida O Diedo kani,
yua yaa paciamu n cie yi paali kuli nni. **11** Yin bobini
mani U Tienu n puni yi yaa tɔtiadi kuli ki yin fidi ki
yaa se ke li paa. Ki yie ki tuogi yeni (o biado) sutaani
nunfanbiadi bu kuli. **12** Kelima tii kɔni yeni yaaba n
pia gbanandi yeni sɔma ka ti togidi ki kɔni yeni mi
diema danba, yeni li bali paciami danba yeni yaaba n
die li biigili ŋandunli badijaba yeni mucicibiadimu yaa
mu ye nni fawaama nni. **(aiōn g165)** **13** Li tie lani yapo
yin ta U Tienu n puni yaa tɔtiadi kuli, ke yin fii ki sedi
ki yie yaa daali nbiayaa ti cua ke yin paadi, ki go yaa
se ki paa. **14** Lanwani, yi yaa se mani bonŋanla ke li
paa ki yaa ñɔgiciamu i maami nani o gbannagidigu, ki
la mi tegima kuditiadili. **15** Ki pili li yan kuali nani ti
cacaadi yeni, mi yanduama labaaliŋama wangima po.
16 Yin taa mani li dandanli ki yaa kubi yogunu kuli
nani ku gbankuondigu yeni, ki yin fidi kigbindi mi
biadima daana n taa yi yaa mupiemi kuli. **17** Yin yaa
ciibi mi faabima kuli fogiliga yeni U Tienu fuoŋanma
jugi siega yaaga ntie U Tienu maama. **18** Fuoma yua n
teniyin yaa jaandi yogunu kui i jaandi buolikuli, yeni
bu miabu buoli kuli, ki yaa jaando yeni lijuunmoanli
U Tienu nigagidiŋan ba kuli po. **19** Yin yaa jaandi
mani n po, ke min baa yaa di n ñɔbu ki mɔdi yaa
yogunu ke wan panni min ba maadi yaama. Ki min
fidi tenibanbandi o labaaliŋamo bondɔngi kaali yeni li
papaali **20** n tie o labaaliŋamo tondo, ki pili o yonbo
dansalibiaga, ki min yaa pia ti pa paali ki maadi o
labaaliŋamo nani lan pundi min waanomaama. **21** T
i siiga yua n tie ti kpibuado ti ninja O Diedo tuonli
nni baa teni yin bandi n labaali yeni min tiendi yaala
ke yi moko n bandi li kuli. **22** N jɔnni i kani lan yaa
po bebe ki yin bandi ti yema lan paagi yi pala. **23** U
Tienu yua n tie ba yeni yonbidaano O Diedo n pa ti
ninjaba nni mi yanduama mi buama yeni li dandanli.
24 ke li ŋanbili n yaa ye yeni yaaba nbua ti Diedo ti
yonbidaano yaa buama n kan lebidi hali abada.

Filipi

1 Pəli yeni Timote Jesu Kiristo tuonsənba dangi
ya tilisənkaali ne Filipi dogu niŋanba yaaba n
ŋua Kiristo yeni Kiristo nitaanli liiga yaaba yeni a
tuonjaana liiga yaaba po; **2** yin ya ye yeni Ti Báa yeni
ti Diedo Jesu kiristo ŋalbalga yen bi yanduanma. **3**
N ya tiadi i po ya yognu kuli, n yi jaandi ki tieni n
Tienu balga. **4** N ki sundi min jaandi ya yognu kuli,
ikuli po, ke min jaandi yeni li pamanli. **5** Kelima yin
baa ya laabaaliŋamo biinu hali li daacincinli, ki taa
ki cua yeni məla ne. **6** N pia li dandanli ke yua n
cili li laabaalŋamo i niinni ba suagi ku dudili hali
Jesu Kiristo daali. **7** Li tie məni ke n pia pali nni
buama ikuli po, kelima ikuli ye n pali nni. Ikuli den
tie n jakɔdlieba, ki baa ŋalbalga, ban den luoni nni li
kpaadidieli nni, n buudi jiama yognu yeni min den
saa i məni o laabaalŋamo po ya yogu. **8** Kelima, U
Tienu tie n kasiedi ke n pia mi buacianma yeni min
ya ye yeni ikuli yeni Kiristo niñinpadi. **9** Min jaandi
ki miadi yaali ikuli po tie, ke i buama ń ya yabdi ki
pugdi mi banma nni yeni li yantiaŋanli nni. **10** Ke
yin fidi ki gagdi yaali yaali n ŋani, ki dagdi, ki ya tie
ya niteginkaaba n ki pia taglibakuli Kirito guanma
daali. **11** Ke yin ya gbie yeni mi teginma luanli yaali n
ñani Jesu Kiristo kani, U Tienu kpiagdi yeni o teginma
po. **12** N kpiiba, n bua yin ya bani ke min la ya fala
kuli ki pani nni ke min yadi ki waani o laabaalŋamo.
13 Məlane, laa ji duagi Roma sejenba yaaba n guu li
kpaaddieli yeni u dogu nni nitianba kuli po, ke bi
luoni nni li kpaadidili nni kelima n yadi ki wangi ya
laabaalŋamo n nua Kirito po i. **14** Yaali n pugdi, ti
dudugdi danba boncianli yadi ki wangi o laabaalŋamo
Kiristo po yeni li papaali yeni ania, kaa ji jie kelima
bi dudugdi U Tienu po ji cie, Bi maadi Jesu maama
kelima bi la nni ke n yadi ki wangi o laabaalŋamo
li kpaadidieli nni. **15** Li tie məni ke bi niba ye, ki
wangi o laabaalŋamo li nunpoli yeni ki nanga po. Ama
nitianba mə li tuagi u sanŋamu i ki yadi ki wangi. **16**
nitianba tuuni kelima bi bua Kiristo, ki tie ania, ke ban
yadi ki waani yaaba n ki bani Kiristo o laabaalŋamo.
17 Ama yaaba n tuuni Jesu po, ki lingi bi yuceli buama
ki tuagi u sanŋamu, bi lingi ke ban ŋmadi n yama li
kpaadidieli nni i. **18** Lani ki pia mayuli, Bi niba yadi
ki wangi o laabaalŋamo Kiristo po, lan tie məni ii,
tofaama, n pali mani kelima o laabaalŋamo nan li yadi
ki suagdi i. Yende, n pali baa li mangdi ki pugdi i. **19**
N pali mani kelima n bani ke U Tienu ba faabi nni,
ki ñani nni li kpaadidieli nni. O ba tieni la kelima n
bani ke i jaandi n po ke Kiristo Foŋanma todli mə ye
yeni nni. **20** N pali paa, ke n bani ke n kan gbali n
tuonli, məlane, n ji pia li papaali nani min den li pia li
yognuba yeni. **21** Mini ya po n yema tie ke min kpiagi
Kiristo yua n tie n miali i, mi kuuma tie mini ya po
ñuadi i. **22** N ya baa pia miali tinga nni ne, li tie ke
min ya tuuni Kiristo po i. N ji ki cili ki bani min ba
lugdi yaali. **23** N buama yabi ke min yaadi ki ban ya ye
yeni Kiristo, lani n pia mayuli n po. **24** Ama yinba ya
po, li bi baa ŋani ke min min ya ye i. **25** Yaali n pugdi,
n bani ke n baa ye yeni yi, ki todi yi, i banma yeni i
dudugdi Kiristo nni ń suagi ki cie. **26** Lanwani ii, n ya
guani i kani, Kiristo ŋalbalgo po, i pala ba mangi. **27**
Yin ya ŋua ya yema n dagdi yeni Kiristo laabaalŋamo.
Lanwani ii, li ya tie ke n fidi ki guani i kani bii min ki
fidi ki guani, min ya ye mi yeŋanma nni, ke i laabaalo
wangi ke i pia yantiayenli, ki kubi ti dudugdi ke li paa
o laabaalŋamo po. **28** Da cedi mani i yibalinba ń jieni
yi. I papaali ba kadi ki waani ke U Tienu ba biani ba,
ki nan faabi yinba. **29** Kelima U Tienu ŋalbalgo po, o
puni u sanu ke yin la fala yeni Kiristo ki go waani i
ddugdi o po, **30** I ba kɔni ki paadi yaaba n pangi o
laabaalŋamo tuonli. ki mua ti jadi nani yin la ke n
tuuni maama, ki go li bii ki kubi ti jakɔndii.

2 Li ya tie ke kiristo paagi i pala, li ya tie ke o buama
pugni yi u fidu, nidugka ya ye, ki jaandi foŋanma
yeli po, **2** yin cedi n pamanli ń nuadi kelima yin taa
buayenma, ki ye yeni mi taakalma, ki pia yantiayenli.
yeni po. **3** Da maali mani ke yinba n cie yaaba n sieni
ki ləgdi mi tubonma. yin ya pia li yumiinli, ki ya cəlni
iyaba. **4** I siiga nni oba ń da lingi o yuli po buama
baba, wan ya lingi yuakuli buama. **5** Yin ya pia Jesu
kiristo ń bo pia ya maalma **6** Báa ke o den tie U Tienu,
o naa den bogni o yuli yeni U Tienu. **7** Ama o jiini
o yuli, ki bogni o yuli yeni tuonsənlo ti siiga nni, ki
miini o yli ki tua naaciemo. **8** O tuo, ki miini o yuli, ki
cəlni hali yeni o kuuma, hali yeni li daapənpənli po
kuuma. **9** Lanyapo i, ke U Tienu mo duoni o, ki teni o
ya yeli n cie a yela kuli. **10** O tieni lani ke Jesu yeli po,
dunli kuli ń gbaani o nintuali, tanpoli po, ki tinga po
yeni ki tinga tiipo kuli. **11** O teni lani ke lanbu kuli ń
yaadi ki saa i məni, ke Jesu kiristo tie Badciamo, Ti Báa
U Tienu kpiagdi po. **12** Lanwani ii, n buakaaba, nani
yin cəlni yognu kuli, ke laa tie n nintuali nni baba

ka, ama məlane bá min ki ye yeni kuli yin ya tuuni
yeni ti jawaandi yeni mi gbannandigbima, ki lingi i
faabma. 13 Kelima U Tienu n ye i niinni ki pugdi mi
yanbuama yeni ya tuona n tie o pamancianli 14 ŋan
tuuni ya tuonli kuli, ŋan ŋa i fanfabni, yeni i bulmi. 15
Ya tuuni mani yeni ki ya tie məməndanba yaaba n ki
pia tagli, U Tienu bila yaaba n ki pia taglibakuli. Ya
tuuni mani yeni, ki ya ñilgi, ki tuudi nani ya yenma n
yendi ŋanduna, ya nifiima n biidi ki tudi u sanu siiga
yeni. 16 Ya kubi mani limiali maama ke li paa, ke mi
baa ya məni n pia ti kpagdi Kiristo daali. Lanwani ii, n
ba bandi ke n ki sani nənma fanma bii ke n ki səni
fanma. 17 Ama, bá bi ya kpa nni, ki wuli n səma, ki
yidi salga, i dudugdi po, n pali baa mani, min mangi n
pali yeni ikuli. 18 Li baa tie yeni i mo yapo, yin waani i
pamanli, ki mangi i pala yeni nni. 19 Ama, n pia li
dandanli O Diedo Jesu nni, ke o ba səni Timote i kani
ke li kan waagi, lani ii, n ba ga i laabaalo lan paagi
n pali. 20 Kelima, mii pia nitiano yua ya ya tuada n
wangi yeni i məni, ke o pali siadi i po. 21 Kelima bikuli
lingi bi yuceli ñuadi i, bi naa lingi Jesu Kiristo bona
ka. 22 Ama, i bani Timote ń səni ya tuona o báa po ki
waaani wan pia ya mayuli, lanwani ii, o səni yeni nni,
o laabaalŋamo yadiwaanma nni. 23 Lanwani ii, n daani
ke n ya fidi ki bandi n maama n ba juodi maama kuli
ii, min səni o i kani 24 Ama mini məno dugi O Diedo
po ke li kan waagi ke mii guani i kani. 25 Ama n maali
ke li ŋani ke min səni Epapeoditi wan guani i kani. O
tie ninja yeni n tuonsənlielo yeni n jakəndlielo, ki tie i
tondo yeni i naaciemo yaali nua min pia ya buama po.
26 Yin gbadi ke o yia, li den kpa o gbanu ki yagni o
yama, ke o den bua wan ya ye yeni i kuli. 27 Kelima o
den yiagi paaa, ke li den sieni waamu wan kpe. Ama
U Tienu den waani o niñingbadma o po, li ki tie ani
baba ya po ka, n mo yapo ke min da ye yeni yanyagdi
ń tuu yanyagdi. 28 Lanwani ii, n ba jalgi ki səni o, wan
guani i kani, yin la o, i pala ń mangi, mini mə ń fuodi
yeni ti yanyagdi. 29 Yin ga Epafroditusi cangu yeni O
Diedo yama li pamanli nni. Yin ga o yeni ya cəlingu n
dagdi yeni li nibuolu. 30 Kelima Kiristo tuonli po i, ke
o den nuudi mi kuuma. O den luni o miali, ki səni ya
tuona ke i bi kan fidi ki səni, ki todi nni.

3 Yaali n sieni, n kpiiba, yin mangi i pala O Diedo
nni. N ki cəgi yeni min tundi ki dangi maayenma
po, ki kpaagi i tuba. mi ba todi ki faabi yi. 2 Yin
fangi i yula yeni i sangbanli. yin fangi i yula yeni ti
tuonbiadi danba. Yin fngi i yula yen ku kənciabiigu
danba. 3 Tinba wani, ti pala mani kelima ti ŋua mi
foŋanma i ku pugi U Tienu yeni i məməni. Tinba n ku
ku kənciaməngu, Ti jaandi U Tienu yeni mi Foŋanma
i. Ti kpiagdi mani i Jesu yeli po. Tinba wani ki kuani
ti dandanli ti gbannandi nni. 4 Nilo ya bi ba dugi ti
gbannandi po, ki mangi U Tienu pali, li bi baa tie mini
i. 5 Mini kua ku kənciagu, ban mali nni li daaniili
daali i. N tie Israyeli yua i, Benjamina cugli nni yua.
Nilo ki tie Ebrewu buolu ki pundi nni. N yaajanba kuli
bo tie Ebrewu buolu i. N cəlni Moyiisi yikodi yeni li
tundma kuli, ki tie Farisieni. 6 Min den bua ya tuoni n
tie min ya falgi bi Kiristo nitaanli, lanyapo, n den ki
pia taglibakuli ke yi nua yiko. 7 Lanya bona kuli den
tie n po ñuadi i, n ji diidi ki sua ke li tie yaali n ki
pia mayuli i kelima Kiristo po. 8 N ji nua bonli kuli
ke li tie n po tingbali i, kelima n Diedo Jesu kiristo
bancianma po, yaama ya po ke n ñəli likuli, ki ji nua li
nani ti tətəgdi yeni, ke min fidi ki nagni Kiristo. 9 wan
diidi nni, ke laa tie mi cəlni yiko ka, ama lan ya tie
min dugi Kiristo po, ya teginma n ñani U Tienu kani,
kelima ti dudugdi po. 10 Ke min fidi ki bandi Kiristo
yeni o faadma paaciamu, ki taani yeni o o falaciamo
nni, ki nandi yeni o o kuuma nni ki lebdi n yema, 11 Li
ya tie ke li ba fidi, ne yeni bi tinkpiba fiima yogu. 12 Li
ki tie ke n baa a bona kuli ka, bii ke n bandi bonli
kuli ki gbeni ka. Ama, n tiini ki lingi ke min cuo ki
mubni, kelima Kiristo n cuo mini mə. 13 N kpiiba, n ki
maali ke n fidi ki mubni li, ama bonyenli ye: N sundi
yaali n dugi li puoli, ki nan ŋua yaali n ye li liiga. 14 N
tiini ki deli yaali n ye liiga, ke min baa li seli paabu, ki
ya pia ya miali n ki pia gbenma yeni U Tienu. O yini
nni lanyapo i, ke Jesu Kiristo diidi ki sua ke n dagdi
yeni li. 15 Lanwani ii, tinba yaaba ya dudugdi n cie,
tikuli ń ya pia yantiayenli. I ya pia maaltəma mə, U
Tienu ba dəgdi ki waani yi. 16 Tin ya bani ke tin sani
ki pundi naani ne, ti dudugdi baa suagdi ki pugdi Jesu
Kiristo nni i. 17 N kpiiba, ikuli ń ya tie yaaba n togdi
mini, yin ya nua yaaba n cuoni ki togdi n nannanli.
18 I siiga boncianli yedi ke bi dugi Jesu Kiristo nni,
ama, bi yie wan tieni ti po yaali li daapənpənli po. N
tundi ki maadi yi li po i, n go ji maadi məlane mani n
yeni, ki buudi. 19 Bi ba juodi bi miali mi tudma nni i,
kelima bi tienu tie bi puogu i, ke bi seli mə tie i fee, bi
maalma dagdi ŋanduna bona po baba i. 20 Ama, ti ya
deni ye tanpoli i, naani ke ti baa guu ti Diedo yeni ti
candaano Jesu Kiristo. 21 O ba lebdi ti fee gbanu, wun

nandi yeni o kpigdi gbannandi. O ba tieni la kelima ya
paaciamu po ke o yendi bona kuli.

4 Lanwani ii, n dɔnlbuadba, n bua yi boncianla, yinba
n tie n pamanli yeni yaaba ya po ke U Tienu ba pa
nni n panpaani. N buakaaba, yin ya kubi O Diedo sanu
ke li paa **2** N paandi Efodi pali, ki paandi Sentise pali,
ke ban ya pia yantiayenli O Diedo sanŋɔdma nni. **3**
Ke fini, n jaantielielo, n mia ŋa ke ŋan todi bi puoba
yaaba ki go sɔni yeni nni, ki todi ke ti yadi ki waani o
laabaalŋamo, yeni Klema, yeni n tuonsɔnlieba yaaba
ya yela diani li miali tili nni. **4** Yin mangi i pala O
Diedo yeli po, yognu kuli; n waani mi liema ke yin
mangi i pala. **5** Bi niba kuli ń bandi i nimɔndi, O Diedo
cuama ji ki fagi. **6** Da fabni mani bonlibakuli po. Ama,
ya maama n ye kuli, yin Jaandi, ki gbaani dunli, ki
tieni balga ki ñani i buama ki piani U Tienu. **7** Yeni, U
Tienu yanduanma yaama n cie yantiaŋanli kuli, baa
guu i yantiana yeni i maalma nani jakɔndo yeni Jesu
Kiristo nni. **8** Yaali n pugdi, n kpiiba, Yaali n ye, ki
tie mɔmɔni, ki pia ti kpiagdi, ki tiegi, yaali n ye kaa
pia jɔgindi, yaali n tie buama yaali, yaali n dagdi yeni
mayuli, yaali n dagdi yeni li seli yeni ti kpiagdi ń ya
tie yin baa pia ya maalma. **9** Yin bangi yaali, yin ga
yaali yeni yin gbadi yaali n kani, yeni yin la yaali n
yema nni, yin taa li ki sɔni tuonli; yeni ke U Tienu yua
n tieni mi yanduanma baa ye yeni yi. **10** N pali mangi
boncianla O diedo po, yeni yin yuandi ki guani ki
pandi i todli yeni i yankuali n niinni. Bá i ya den pia
todli n po, i nan den kan baa sanu. **11** N ki yedi yeni ki
bua maadi ke bonli pɔdi nni ka. Kelima, n bangi min
ba tieni maama, bá lan li baa maama kuli, n pali ń
ya mani. **12** Bonli ń pɔdi nni ii, n ba bandi mi yema;
bonli ń ki muani nni mɔ, n go bani li yema. Lan li
baa maama kuli, n bani li guoli, ki go bani mi koma,
n bani li baali ki go bani mi luoma **13** Yua n puuni
nni u paalu yeli po, n ba fidi ki tieni likuli. **14** Ama i
den ŋanbi yeni yin den todi nni, lan den paa n po ya
yogu. **15** Yinba, Filipi yaaba, i bani ke min den cili
o laabaalŋamo yadiwaanma, ki ñani Maseduani ya
yogu, Kiristo nitaanlibakuli ki den todi nni, ki teni nni
bii ki ga bonli n kani kase yinba baba. **16** Bá min den
ye Tesaloniki, i den sɔni li todli ke li cie taalyenma,
yaali n pɔdi nni po. **17** N ki maadi ki lingi todli ka,
ama, n lingi ya luanli n ba pugni i piama i. **18** N baa
bonli kuli, ke bonli ji ki muani nni. N buama kuli tii. N
ga yin nagni Epafroditi ya paabu n po. Bu den tie ya
tolaale nuulu n mani, nani ban yidi ya U Tienu ya
salga ke o ga yeni, ke li mangi o yeni. **19** N Tienu mo
ba diidi o kpiagdi Jesu Kiristo nni, ki puni yi yin bua
yaali kuli, ke li nua o piama. **20** Mɔla, Ti Báa yeni Ti
Tienu ń baa ti kpiagdi li bina yeni li bina. Ami. **(aiōn
g165)** **21** Fuondi mani n po bi dugikaaba kuli. Bikuli tie
U Tienu yaaba i. Nekanba dugikaaba yeni mini kuli
mo fuondi yi. **22** Yaaba n ye nekanba kuli mo fuondi
yi; li ŋanbi ki nua ya dugikaaba n tuuni o badciamo
Sesari badciagu nni. **23** N buacianma n tie ke ti Diedo
Jesu Kiristo foŋanma ń todi yi yeni ki nunmanga.

Koləsi

1 Pəli, Jesu ŋodka U Tienu yanbuama po, yeni Timote
ti naataano, **2** Ti dangi ban paadi ti kpiiba yaaba
U Tienu po, yeni ya naataani n duu kiristi nni, ki ye
Koləsi dogu nni ya po i, U Tienu ti Báa ŋanbli yeni
mi yanduanma i po. **3** Ti tiendi, ti Diedo Jesu Kiristi
báa balga, ki go jaandi impo. **4** Ti gbadi ke bi maadi
yin pia ya dudugdi Jesu Kiristi nni yeni ya buama
ke i pia ban paadi yaaba kuli U Tienu po. **5** Kelima
ban bili ya dandanli tanpoli po, ki guuni i po. I cindi
ki gbadi li dandanli maama i məməni maama nni,
Laabaalŋamo. **6** yaama n pundi i kani, ki loni a luana,
ki yadi ŋanduna nni yeni i kani mo, nani li daacincinli
yin den cengi, ki bandi U Tienu ŋanbli i məməni nni
yeni. **7** Ne tie o laabaalŋamo, nani yin bangi yua ti
naataanbuodo yeni ti tuonsənlo, Epafra kani, wani
yua n tie Kiristi tuonsənməno i po yeni. **8** Epafra
cedi ke ti bandi yin pia ya buama foŋanma po. **9** Li
buama ya po, hali tin gbadi ya daali i maama yeni
məlane, ti ki pedi jaandi i po, ki miadi ke yin gbie
yeni o yanbuama banma, o yanfuoma nni kuli yeni mi
foŋanma niima nni gbadma **10** Ti li jaandi ke yin cuoni
yeni li seli nani O Diedo ń faadi maama. Ti jaandi
ke yin loni ya luana n ŋani i tuadŋama nni kuli, ke
yin suagi liiga U Tienu bangima nni. **11** Ti jaandi ke
o yudandi paaciamu yu n ba ciani yi li məndili yeni
li juunli nni ń pugni yi u paalu, bonli kuli nni. **12** Ti
jaandi ke lan tieni yeni, li ya ke i jaandi ki tie ti Báa
balga, li pamanli nni yeni wan puni ti u fidu, ke ti
baa u biinu ya faali ke o bili ban paadi yaaba o po
yeni siiga. **13** O faabi ti, ki ñani ti li bənbənli yonbdi
nni, ki kuani ti o Bijuabuadga diema nni. **14** O biga
po i ke ti baa mi daafaabi ma yeni ti tuonbiadi po
sugli. **15** Nilo kan fidi ki la U Tienu, O biga n tie o
junjungu, ke ti nua o. O tagma kuli siiga, wani n cindi
ki mali. **16** Kelima wani ya po i ke bi tagi bonli kuli
yaali n ye tanpoli yeni yaali n ye tinga po, ban nua
yaali yeni ban ki nua yaali. Lan tie ti badigbandi, bii
mi diedma, gobna bii ti yikodi, wani n tagi bona kuli o
ya po, **17** O bo ye, ke bonlibakuli dá ki ye, o yapo i ke a
bona kuli taani ki ye lan buali maama **18** Wani n tie ti
gbannandi, U Tienu nitaali yuli. Wani n tie ti yikodi
kuli ñiali mi cilma, wani n cindi ki mali, yua n yiedi
(faadi) bi kpienba siiga, lani n cedi ke a bona kuli siiga,
wani n ye liiga. **19** Kelima U Tienu yanbuama po i, ke
a yabindi yeni o kpiagdi kuli ye Kiristi nni. **20** Ki fidi
mi taakalma ń tieni wani yeni bona kuli siiga o bijua
yeli po, o təgni o səma yaama n wuli li daapənpənli
po, ki bili mi yanduanma tinga po bona yeni tanpoli
bona kuli po. **21** Yinba mo, yognuba, i bo tie nilanba U
Tienu po, ki tie o yibala i maalma nni yeni yin bo tie
ya tuonbiadi po. **22** Ama, məlane, U Tienu cedi ke i
guani ki mangi kelima Kiristi yua n kpe gbannandi po,
ke yin fidi ki sedi o nunga nni ti ŋandi nni, ke pədma
bakuli yeni tagli bakuli ki ye. **23** Li bo tieni ke yin fidi
ki kpaa a jiina, ki da pia begma ti dudugdi nni, ki go
da fagdi yeni yin den gbadi ke bi maadi, ki go waani
tanpoli tagma kuli po ya laabaalŋamo dandanli. Li tie
ya laabaalŋamo ya po ke mini Pəli tua tuonsənlo **24**
Məlane, n pali mani min laadi ya fala po i po, ki gbieni
n gbannandi yeni ya fala n pədi Kiristi o gbannandi
yaali n tie U Tienu nitaanli po. **25** N tuuni U Tienu
nitaanli po nani U Tienu ń puogi nni ya tuonli i po, ke
min waani U Tienu maama kuli. **26** Ban den dəgni
ya məməni n hali li bina yeni li nifiima, ama ke li ji
dəgdi o niŋanba po, **(aiōn g165)** **27** U Tienu bua ke ban
bandi ku yaalidgu yudandi ŋalmani bi nilanba siiga
nni; li tie lanya Kiristi i i niinni, ti yudandi dandanli.
28 Ti kpaadi ki wangi o ya maama i, ti paandi nilo kuli
pali, ki bangi nilo kuli yeni mi yanfuoma, ke tin fidi ki
seni nilo kuli ke o cie ki dagdi ke bonlba kuli ki pədi o
Kiristi nni, **29** Lani ya po i ke n tuuni boncianla yeni
mi tuama ke mi cəlni o todli paalu yu n ye n niinni
yeni u paaciamu.

2 Kelima n bua yin bandi min kəni ya kənli i po ń
paa maama yinba yeni Lahodise yaaba yeni ya niba
n yabi kaa bani mini nbá məko. **2** Ke mi taakalma
yeni mi buama yeni ya ŋalmani n ñani ya məməni n
duagu U Tienu yaalidgu banma niima nni, yaama n tie
Kiristi, ń gbieni bi pala yeni li papaali **3** Mi yanfuoma
yeni mi banma ŋalmani kuli duagi o ya niinni i. **4** N
maadi yi lani ke nilo ń da bəndi yi mi tudma maabandi
5 Bá yeni n gbannandi ń ki ye yeni yi, ama n yantiali
taani ki ye yeni yi. N pali mani yeni mi la ke i kubi
ke li paa, ki go ciibi i dandanli Kiristi nni. **6** Yin ya
cuoni Jesu Kiristi sanu nni nani yin den ga o maama
maama yeni. **7** Yin kpa i jiina paama o niinni, yin
cəlni ban waani yi ya banma, ki ya maa i dandanli
po po, ki jaandi o bonŋanla. **8** Yin ya faami ke nilo ń
da dia yi diagu yeni o maalcianma maabandi yaama
n tie fafanma yeni mi tuofaama maama, yaama n
maa bi niba maasuagu po yeni ŋanduna ne tuonbiadi
danbogda po, ki naa ŋua Kiristi banma. **9** Kelima, U

Tienu munli kuli ye o gbannandi nni i. **10** O ya yeli po
i, ke i baa bonli kuli, wani n die bali kuli yeni yikodi
kuli. **11** O ya yeli po i ke U Tienukuani yi u kɔnciagu,
ama li naa tie bi niba nui ya kɔnciagu ka, ti tuonbiadi
gbannangu ñanma, ama, Kiristi ya ciagu. **12** Bi pii
wani yeni yinba i ñinwulma nni, o ya yeli po, i ke i
yiedi (faadi) kelima i dandanli U Tienu paaciamu po.
Lanya paaciamu n yiedi Kiristi ki ñani o mi kuuma
nni. **13** Yognuba, i den kpe i tuonbiadi yeni i jelma po
i, o guani wani yeni yinba li miali nni, ki dini sugli ti
tuonbiadi kuli po. **14** O piini ban diani ya panli cuonu
ti po, yeni ya tili nni ke bi den diani lanya yikodi. O
ñani likuli, ki kpa ki tabni li daapɔnpɔnli po. **15** O
landi gobna yeni yikodanba paatiadi, ki seni ba asala
siiga. ki yuani ba o yudandi po li daapɔnpɔnli po. **16**
Lanwani ii, yin da cedi nilo ń jia i buudi kelima yin di
yaali bii yin ñu yaali ya po, bii jaanma bá po lanyaaka
ŋmaapaano po bii fuodma dana po. **17** Lanya bona
kuli tie ya bona n ba yuandi ki cua ya junjungu i,
ama i mɔmɔni wani ii, li tie Kiristi i. **18** Yinda tuo
nilo ń fie i yudanyema kelima bi kpali li yumiinli,
ki jaandi malekinba. Lanya nilo kuani o yama wan
nua yaali nni, ki ji tua yuondaano ke laa pia niima,
kelima o nisaalmaalma po. **19** O ji ki pia Kiristi banma
bawaamu, wani yua n tie li yuli, lani n dingi u gbanu
kuli, ki cedi ke ti gbannandi kuli taani ki tuugi yeni a
tuga yeni a jiina, ke u gbanu kpedi, ke U Tienu dingi
u. **20** I ya taani ki kpe yeni Kiristi, ke li ŋua ŋanduna
ne ya yebiadma po, li nan tieni ledi ke i ŋua ŋanduna
ń niini ki bili ya kuana, ki tua: **21** "Da jelni mani yeni
ne, da leni mani ne, da sii mani ne"? **22** Lanya fuuna
yeni li tunda tie bi niba yaa, ki nua ya bona bona
ke ya sɔni yeni a ŋan biidi bii ŋan di ki buodi. **23** Li
fuuna naani yeni nisaalo yanfuoma yeni i, ki ŋua nilo
jaanbuolcelu, nufanu yumiinli, ki niindi ke lan kubi u
gbanu yeni u tonu, ki nan ki pia ya mayuli n ba todi
tin bandi ti gbanu bonbuakaali yaali n dagdi ti po.

3 Lan wani, yi yaa den fiel len kilisite tinkpiba sign,
yaa ling man yaa bonl n ye tanjol po, kilisiti n ka
naankani u Tienu jienu jo. **2** Yaa duana ma e yoma
tampal bonl nni, ki da kuand yi yam ŋanduna ya bonla
nni. **3** Yi kpe, ke e miano mo wuo len Christu u Tienu
kan. **4** Christu, yuoin tie emiana, yaa go cuo ki daagiel
o yul ya yugunu, emoko batani ki dodgidi len o kpiagid
nni. **5** Lanwan, yin kpa man ŋan dund bonbuoko
biadil, yaal n die yigban-onbuoli, m conconm, ti
cagindi, buol kul, ti glanand bon buakabiadil, yaal n
jaagini yaa buamo kul len mi ŋalimon buam, yaala
n tie nan e buli ŋoodimo yen. **6** Laa bonla ya po yo,
ke u tienu pabienl cuonu baa cua bi niyiekaab po, **7**
Yimbaden tie yene yin den ye ti tuon biad nni yaa
yogunu. **8** Ama moala, yin ŋaa man yaalo n tie ne
kul: li pabienl, li mutuoli, enanga, ku tuotabigu len
yaa majoagind n ña yi ñoana nni kul. **9** Yin da pua
Jaama leni yiyaba, kelima viden landi u tagikpelu
len u bontienkaala nani li lia dili yeni **10** Gi lani u
tagipaanu, u tienu yuon tagi u n pandi yu yogunu
kul, yu n naan len o, ke yin pundi gi bandi o cain.
11 Laa tagipodnu nni mi gagiolima gi go ye Jufonba
len yaaba n kaa tie Jufinba siiga, maa go ye yaaba n
kud ya siiga, maa go ye yaaba n kaa maabdi gilesi
maama leni ya moatieba n yi sita yaaba, maa go ye
leni i yonbi leni yaaba n die bi yula siiga, kilisiti tie li
kuli, gi go ye bikuli nni. **12** Yi tie u Tienu n gandi gi
goyidi yaaba o yuli po, gi tie o buakaaba. Lanwani
yin ya la mani nani li liadili yeni mi ninñigladima
leni li ŋanbili, leni li yumiinli leni mi dingoma, leni li
juunli. **13** Yi siiga nilo ba ya la ke o lielo tieni o yaala
n bia, wan da yemidi o po wan tie maama kuli, wan
da yemidi o po wan tie maama kuli, wan pa o sugili.
Nani Krisito nden puni yi sugil maama, yimo n ya
puuni yiyaba sugili yeni. **14** Yin la laa bonŋanl kuli
nani li liadili yeni, yin ñagini mani mi buama nani gu
gbanñagidigll yeni, yaama n baa taandi gi luoh yikuli
yenma nani lan dagidi maama. **15** Krisitu yan duama
n ya die yi pala nni kelima yin tuugi leni Krisitu gi tie
gban nanyendi o niinni yeni. Moamoani ll Tienu yini
yiyin ya mani leni yiyaba yi yama n ya dua. Yin yo
ye mani leni i tuondi u Tienu po. **16** Kristu maama
ŋaliman n ya gbie yi pala nni. Va bangi mani yiyaba
gigo tundi yiyaba leni mi yan fumuanma. Ya yiini
mani pisominba, len ya yani n pagi u tienu, leni ya
yani n doogidi U Trenu Suoma yua n bangi yi yaala, gi
yiini gi pagi u tienu len i twcenoli yaala kuli, tieni
mani likul yomdano Jesu yeli po, gi ya tuondi ll tienu
Kelima Wani Jesu yapo **17** Laa bonla kuli tie yaala n ba
ti cua ya jinjingu, li bonmoanba liba tie Kristu. **18** Bi
nuba ye, yaab n bangi ke o nulo n kpal ke o wadi o
yuli gi jaandi male ekunba. bi nua ke bi tie liiga yaaba
kelima ban la ya bonlekaala po, gi gbenbidi biyula
fanfanma bi yantiana po, yan naani len bi nisaaliba
kuli yantiana. yind da tuo manike laa nibuolu n biigi
yedi ke yii dagidi gi kan ba yi nuama panpaani. **19** Bi
tiendi yeni kaa tuugi leni Kristu yua n tie li yuli: Wani

Krisitu ya niinni ke o yaaba, yaaba n tie o glannandi,
baadi yaala n dagidi bi miali yema po gi tuugi yenma
ti gannandi nni kelima ti jiini leni ti tuga po, gi kpedih
nani u Tienu n tendi ke bi kpedih maama. 20 Yi ya
kpe leni Kristu gi paadi leni ŋanduna maasuayu, be
yapo ke yi go tuo ke ŋanduna kuana die yi nani yi da
tie ŋanowna yaabo yeni? 21 Be yapo ke yi tuo gi ŋua
laa kuana ya n tie: Nan da ta, ŋan da leni, ŋan da sii
22 Akuli maadi ya bonla n pia mi tienna go ba bodi ya
maama. Akuli ŋua binisaaliba n bili gi bangi yaala 23
A kuana yeni tie nani a pia mi yanjuomo kelima a cedi
bi niba n gandi ban baa jaandi maama, gi go bili bi
niba nya Wadi bi yula gi Wangi bi gbannandi pala,
ama ŋaa pio mayuli gi ba todi bi nuba ban ya paani bi
gbannandi bonbuakaala. 24 yi bani ke yi bo taan len
obila kuli gi ba wan bili yi po ya ŋalimani ke yi tie
yi panpaani, kelima yitu uni t yomdano Kristu po.
25 Yuo n tieni yaal a n bia kuli bo ba o biodimo pan
paani, kelima u Tienu gi gagioli bi nuba leni biyaba.

4 Canba nba n ya tiend b tuon sonla yal ŋan gdagd,
kdugn: mɔ pia canba ku ye tapol po. 2 ŋam k ya
jaand man yen a donda yanin. 3 Ya jaand man tya po
mɔ, ku tien n fid k fuod l ganl u ñɔmaan po, k min fid
k tund b nub Kristo ciila, yal ya po nced k n y c dan
salgn. 4 K gɔ ced k yuakul n ŋam k bando nan m bi
bu maad nand yen. 5 ya ye man yen n yanfuom yen
cincanl yab k gɔ da biand n yaam. 6 I maani nya yeg
yen i ñɔgaal, k man n gbadim, lanfid yin band yi bu
jiin yua kul nand l'an ya man o. 7 N ninjua, n buad
o, u tien tuonsu gbengl yua tieg, n tuonsanlielo yua
kb yiu Tisik yen, bu waani min tie yua. 8 N ban yo k
sono i kann, k yin band tin ye nand, wan fid g sɔng i
pala. 9 N sɔna yen n ninjua buad'o Onesim yua tie i
mɔ ya yua. B bu waani tin yen nanad kul ne kam ne.
10 Aristark, n yom yegnu fuondii, yen Barnabas ninjua
Marc, yua ya poi kb den dien k Maadi ku ya pund i
dogn yin ŋam g gau bonŋanf yeni 11 Jesu yua kb yiu
Justus yen mɔ, fuondi b kul ne tie konjakpela i, k tie
yab biba mɔn todn kn fiel k san u tien tuonl, k gɔ den
sɔng n pal. 12 I nataanu Epafras Jesu Kristo tuonsunl
fuondii, u l gba i poi u jaandin, k mɔkiya pan set k
gben, k gɔ gbad bonkul ya niimin yin jiin iba canii u
fien buamin 13 K dugn n tiend kasied u po ku l gba
yim yen Laodise, yen Hirapoli yab kul po u jaandin. 14
N donl buad'o dogda Luc fuondi, yen demas 15 Fuond
man t ninjab yab ye hal Laodise yen Nin fas yen u
jaandiogn yab, yab yen u den yen kul n po na. 16 I
ya pan cog u kadaaog ne i denpo k gben, yin mond
Laodise yab n mɔn cog l kadaaog, k yin yuand k ga
min den ten Laodise jaadiog ll ya kadaaog yen, k cog l
mɔ. 17 Yin ji maad arsip: ŋam k diid u Tien tuonl yal
ka den ga yen, k ŋam g son lan ya ŋan. 18 Min pɔl
monondien ne yen n nuu. ya tien man n po k n ye
dansal gni u Tien balg n ya yen i.

1 Tesalonika

1 Mini pɔlo, Siliven yeni Timote, n diani li tili ke
fuondi yinba tesalonika jaandieli yaaba n ye u tienu
yua n tie baa nni yeni ti diedo jesu kilisiti nni, ke o
ŋanbili yeni o yanduanma n ya ye yi po. **2** Ti tuondi u
tienu yoginu kuli, ti tiadi yi yela ti jaandi nni yi po. **3**
Ti tiadi yoginu kuli ki kaa cedi yi dandanli tuonli po
yeni yi tuuni yeni mi buanma maama po, yeni yi pia
ya dandanli sedima, ti diedo jesu kilisiti yua n tie u
tienu ti baa nintuali. **4** N ninjaba u tienu buakaaba,
ti bani ke u tienu den yini'yi. **5** Tii den wangi'yi o
laabaali ŋanmo yeni mi maama bebe ka, ama yeni u
tienu fuonma yua paacianmu po, yeni li pamancianli
kelima la bɔn'yi, yi bani tin den ye yi siigan yeni ya
tɔgu buolu yi ŋanmu po. **6** YI den tua yabi n ŋɔdi
tinba yeni ti yonbidaano yaaba n gaa u tienu maama
ba o fala cianmu siign yeni u tienu fuonma yua n
puuni ya pamanli po. **7** Ke yi fidi ki tua ban ba tɔgidi
yaaba yeni yabi kuli ye Masaduana yeni Akayi po. **8**
Kelima laa tie yi ya kani yeni Maseduana, yeni Akayi
bebe ke u tienu maama den ya yaali, ama i kaani kuli
yi dandanli maama den yadi ke laa gɔ tie tiladi nilo n
gɔa maadi li po. **9** Kelima bani bi ba tie sieda li po
yeni tin den ba ya cangaanma yi kani, yeni yi den
lebidi ke ŋoadi(ŋɔdi) u tienu ke ŋaa i buli, ti ba ŋoadi
u tienu yua n fuo ke tie moamoni. **10** Moala yi gu o
bijua jesu, wani jesu yua n den fii bi kpienba siigin ke
den faabi ti u tienu pabienli yaali n ba cua.

2 N ninjaba, yinba bani ke n pundma i kani laa tua
fanma. **2** Ama tin la ya fala yeni, ya sugidi Filipi
dogin nni, nani yin bani maama tin den taani ki cuo
ke loli lan ya papaali yeni ti tienu, ki tin waani u
tienu o laabaali ŋanmo ke yaani a maba. **3** Kelima tin
den tundi ya tunda, naa den tie ki baandi yi yeni ya
yantiali ki ŋani janbi maam. **4** Ama yeni u tienu den
diidi ki sua ki ti dagidi k o teni'ti o maama, yeni wani
tin den maadi lan ya maama ka k bua tin mangi bi
niba pala ka, ama tin den bua ki ya mangidi wani u
tienu ya pali. **5** I bani ke tin den ye i siigan ya yognu,
ti den ke wang'i ti ñɔmandi ka, ti gɔa den pia ŋalmani
buama yantiali u tienu tie ti sieda lan ya bonli kuli
po. **6** Tii den lingi bi nisaliba ya kpiagidi ka, yaabi ba
ñaa i kan bii yaabi ba ñaa kaan tianu mɔ, ya yoginu
ke ti den pia u paalu ke tieni yeni nani tin tie kilisiti
tondiba po. **7** Ama t den ye mi siigan yeni mi yanjiima,
nani o pomado n kubi o bila maama yeni. **8** Yeni, ti
pali den siadi li po, ti den ye yeni li pamanli, ke tin
waani o laabaali ŋanmo, ba u tienu maami beba ka,
ama tinba mɔno ya miali yenm po, kelima i buanma
ti po i, den pundi lan kani. **9** Kelima, yi ya tiadi, n
kpiiba, ti tuonli yeni ti fala u ñiagu yeni u yienu kuli,
tin den tuuni ka ke bua ke tua oba kuli po tugili, ya
yoginu ke ti den wangi yi o laabaali ŋanmo **10** Yi tie
sieda li po, u tienu mɔ tie sieda, ke tii den pia tagili
yaali ke li ba fidi ke jagili ti yi siiga. **11** Yi gɔ bani
ke tin den ye yi siiga, ti den ye i po nani bibaa n tie
maami o bid po yeni, ke puun yi i tundi, ke paagidi i
pala, ki gɔ tiendi i po sied. **12** Ke yi ya cuoni maama
n ŋani u tienu po, wan yua yi yi o badi dienma nni.
13 Li ya po, yoginu kuli baa tiendi u tienu baliga ke
dugini o ŋanbili po, yeni ya yoginu kuli ke ti gbadi u
tienu maama, u tienu maama, yanma, ke ti den tuo
ganma, ke la ke tie nisali yantiali ka, ama nani man
tie maama, u tienu maama yanma tie maamɔni ke
tuuni yabi pia ti dugidi mi po. **14** N kpiiba yi den ŋɔdi
u tienu n yini yabi jesu kilisiti nni ya jaandidiena ye
Jide, kelima i doginu yaaba den waani fala nan bi ya
dogun jifnba n den waanb 'ba ya fala. **15** Bani den kpa
o diedo jesu yeni bi nisɔginkaaba. Ke waani ti mɔ kog
laa fala biado, ba ke bua u tienu maama, bi tie bi niba
kuli yibali. **16** Bi yiedi ti po ke tin da wangi bi nilanba
u tienu maama ke bi mɔ baa m faabma, bi tieni ke li
pundi bi tuonbiadi po. Li pundi u tienu n cuo'ba. **17**
Tinba, ynbi n ninjabi, yoginu ba tin siedi i kani, ama
tin den siedi ke ŋaa'yi yeni ti gbannandi ne. Ti pali
wani den ta yi po. **18** Ti den bua tin gɔ cua yi kani,
mini yeni pɔl, ama ti bobini li po taalimi lie, ke sitaani
pani'ti. **19** Kelima bee n tie ti papaali saala po, bii ti
pamanli, bii ti kpiagidi, laa tie yinba yeni nitɔba, ti
yonbidaano jesu kilisiti n ba te gua cua a? **20** Kelima
yinba n tie ti kpiagidi yeni ti pamanli

3 Tin den ki fidi ki juuni yeni tin waagi yeni maama
po, ti den jaggi ke min yeni Silasi n ba ye yeni Ateni
beba. **2** Ke sɔni ti kpiilo Timote i kani, o taani ke suani
yeni u tienu, ki tie ti tuonsɔnlielo Kilisito laabamanli
muandun nni. Ti sɔn'o ke wan paagi i pala, ki tundi
yin ya se bonŋanla i dandanlin nni, ki siiga n oba kuli
yama n da ŋmadi yeni ban wangi ya fala po, **3** kelima
u tienu jagi ti po lan nni. **4** Ya yognu k n den ye yen'i,
ti den tuodi ki wangi ke bi ba waan'ti fala, li gɔa tieni
nani tin den yedi maama. **5** Nani min den kan fidi ke

juuni ke kan la'i yen, n den sɔni Timote i kani ke wan
bandi yin se li dandanli nni maama, kelima n den jie
ke mi tulima daano n da te tunlini ke cedi ke ti tuonli
i siigan n tua fanma. 6 Ama Timote n ñani i kani ke
kpeni ke la ke waagi o puni'ti ya laabaali n mani. O
gɔ waan'ti yin pia ya dandanli yeni ya buama n tie
nandi. O maadi ki bua yin la'ti nani tinb n bua tin lai
maama yeni. 7 Lan ya po ti kpiiba, baa tin li ye yeni, o
yinyienu biadu, ke laadi fala, ti pala pa yeni yin pia li
dandanli 8 Mɔla ti yama dua kelima i se ke li pa ti
yonbidaano jesu kilisito nni. 9 T kan fidi ki tuoni u
tienu lan dagidi tin pia ya pamanli o kani ki dugini
po. 10 U yensiinu yeni ku ñiangu kuli ti miadi u tienu
yeni ti pala kuli ke tuo tin gedi i kani ki todi ke yin
baa ki biini yaala n pɔdi i dandanlin 11 Ti baa u tienu
yeni ti diedo jesu n ŋanbiti po u sanu tin gɔa cua ki
lai. 12 Ke u tienu n pugni i siigan mi buanma yaali ke
ti pia i po. 13 Wan todi, ke i pala n ŋanbi ki cie ke yin
ya gbie yeni tiŋani u tienu nungan nni ya yoginu ke ti
yonbidaano jesu ba guani yeni o maleknba.

4 Mɔla wani, n ninjabi, ti paandi ti pala ki gɔ cegi
ti diedo jesu tuonli po, i gɔ gbadi ti laabaalo yaal
n tieni kuli, yin ba cuoni maama ki fidi ki ya ŋani
u tienu nungan, maaḿɔma, i gɔ li cuoni yeni, yin
ŋmigdi ke gɔ sɔni ŋanma ke pugini. 2 I nan tiani tin
den naani maama ki baa suani ti diedo jesu sɔnu ni.
3 U tienu n bua yaali tie ke yua kuli n kubi o yuli ti
ŋandin ni ke gɔ cuo oba yeni mi conconma. 4 Ke yua
kuli n fidi ki cuo oba yeni mi conconma ke bia maadi i
mɔni. 5 Oba kuli n da ŋaa ti nianbiidi n kuni o yuli,
nani yaaba n ke bani u tienu n suani maama yeni. 6
Oba kuli n da di o lielo jodi bii ke jaanbi o lielo i tuona
nni, kelima ti diedo ba bu ke ŋmali yua biidi tubli nani
tin den waani maama yeni. 7 Kelima u tienu ke yi'ti ke
tin ya suani jɔgindi tuonli ka, ama tin ya ye ti ŋandin.
8 Lani cedi yua yie ke kan cɔnlin tin yedi ya maama ne,
naa yie yinbi ka, o yie u tienu yua n ten'ti o foŋanmo
i. 9 Yaali n tie i liebi buama, la ke tie ke ban diani tili
ke waani ka, kelima u tienu mɔno bo tuodi ke waani
yin ba bua i liebi maama. 10 Maamɔnmi, i gɔ li suani
yen Maseduani dogni kuli i siigani, ama yin ŋanbi ke
pugini. 11 N gɔa cegli ke yin ya tie suoo ke suani i
tuoli nani tin den waani maama yeni. 12 Yin ya kubi
yeni, i mɔni nni lan ya pia li cɔnlin yeni yaabi ki bani
u tienu ke liba n gɔ da pɔdi i. 13 N kpiiba, n ke bua ke
nilo n ya ye li bonbonlin i yaali ntie bi tinkpiiba ya po,
ke lan ŋmadi o maalima nani yabi n ke pia ban daani
yaali. 14 Ti ya tuo ke jesu bo kpe ke bia yiedi, u tienu
ba yiedi'ti mɔ ti kaadin yeni jesu. 15 Ke dugini nani u
tienu tili n yedi maama, ke tinbi yabi n da pia i miani
ki gu jesu guanma; ti kan gaa liiga yeni bi kpienma ka.
16 Kelima ti diedo ba cedi maleknba siigan yendo n
yigini, li naatunli n gɔa mɔa tapolu po, yabi n du jesu
po ke den kpe ban kpia ke yiedi. 17 Ke tinba yabi n
da sieni ki pia i miani, wan yugdi ti kuli ke do yen'ti
tapolu jesu ke yeg yeno li pamanlin nni. 18 Yin ya
paandi i liebi pala li maama po.

5 Mɔla yali n nua o yogu yeni a dana ke tie lan tieni
tili ka, 2 kelima i bani ke o diedo yogu ba cua nani
o suudi yeni u ñiagu. 3 U yogu cuon, b tɔba b maadi: li
kuli tie pamanli yeni tin ye li guunlin.” ama u tienu
fala b jiidi ti po nani ti madi n yi cuo o pua i, yeni
bi kan ñaa leni palbi. 4 Ama n ninjaba, i ke ye li
bonbonlin k li daali n te ba i po nani o suudi yen ka. 5
Kelima i kuli tie mi yinyinma yeni li daali yabi. I ke
tie o ñiagu yabi ke buali bonbonlin. 6 Mɔla, da gɔa
man nani bi tɔba yeni. Ama ya cengi mani. 7 Kelima,
yabi n gɔa o ñiagu 8 Nani tin tie u yienu bila yeni,
ti baa ŋani, ke la li dandanli yeni m buanma, k ciibi
ŋalbaga. 9 Kelima u tienu ke lugdi'ti ke u mutuoli
n ba ti po ka ama ti yonbidaano jesu buanma po.
10 Ke kpe ti po, ke nua ti gɔgi, ti fuo yeni wani. 11
Mɔla, ya taagi ke gɔa ya todi mani i lieba nani yin ban
maama yeni. 12 Ti jaandi k yin ya bani ke cɔnlin bi
cianbi yeni yabi n ŋmagdi u tienu tuonli. 13 Ti miadi
ke yin ya pia mi buanma bi po ke dugni tuona po.
Ya ye mani li pamanli ni. 14 Ti pug'i, maadi mani
yabi n fuo li ŋmadlin ya paandi yaab ye a maaban, ke
todi talignba, ya jie man b nunbaogu. 15 Cuo mani
iba ke nilo n da ŋmiandi biandma, ama ya ŋua mani
yaali ŋani ŋmianma yua kuli kani. 16 Ya ye mani li
pamanlin yogu kuli. 17 Ya jaandi mani ke da sedi. 18
Ya tiendi mani baligi bonli kuli po, kelima u tienu
bua yeni jesu po. 19 Da jundi mani mi tagma. 20 Da
yie mani mi dɔgdima. 21 Ama ya bigidi mani li kuli.
Ŋɔdimani yaali n ŋani. 22 Yie mani bonbiili kuli. 23
Mi yanduanma tienma n paag'i, ke i tagima, i nalimu
yeni i gbannandi n ya ye o kani ke jeje ki ye hali ti
diedo jesu cuanma. 24 Yua n yini ŋani, wani n gɔ bi
tieni. 25 N lieba, ya jaandi mani ti po. 26 Fuondi mani
i lieba kuli ti ŋandin. 27 Yonbidaan po i ke nmaadi, ke

bi numɔnba kuli n cogi li tili ne. **28** Ke ti diedo jesu
baliga n ya ye yeni

2 Tesalonika

1 Pəli, Silasi leni Timote n diani ya tili ne, Tesalonika
jaandtieba yaaba n dugi U T ɩenu, ti Báa leni ti
Diedo Jesu Kirisiti nni. **2** U Tienu ti Báa leni ti Diedo
Jesu Kirisiti ŋanbili leni mi yanduanma ń ya ye leni yi.
3 N kpiiba, Ti baa jaandi U Tienu yi po yogu kuli. Lan
buali maama n yeni kelima i dudugdi kpedi boncianla,
ke i buama i lieba po pugdi. **4** Lani n cedi ke tinba ti
bá maadi i maama leni li pamanli U Tienu jaandiedi
nni. Ti maadi i pañiili (juunli) leni i dudugdi leni ban
wangi yi ya falaciamu, ti maadi yin tuodi ki gaani
faligima po. **5** Li tie maalma i U Tienu buujiali po.
Lan ba juodi maama, i ba dagdi yeni yin kua U Tienu
Diema nni kelima i la fala o po. **6** Li tiegi ke U Tienu ń
ŋmiani yaaba n den falgi yi u falciamu, **7** ki nan sɔngi
i pala, yinba yaaba ke bi waani falaciamu. O ba tieni
la ti Diedo Jesu ya ñani ŋaljanli nni ki guani leni o
paaciamu malekinba. **8** O ba jiini yaaba n ki bani U
Tienu leni yaaba n ki cɔlni ti Diedo Jesu laabaalŋamo
u muciamu nni, ki tuu li panli. **9** Bi ba pa bi tuonbiadi
panli ki fagi leni O Diedo leni o paaciamu yudandi.
(aiōnios g166) **10** O ba tieni la, o ya guani ya daali ke o
buolu ba dondi o, ke o dugkaaba ń kpaandi o yudandi.
11 Lani ya po i, ke ti baa tundi ki jaandi i po. Ti jaandi
ke ti Diedo ń tieni siedi ke i dagdi leni U tienu ń lugdi
ki yini yi. Ti jaandi ke wan niani ya ŋanma ń tieni ki
dudi o buama nni leni i dudugdi tuona. **12** Ti miadi ke
U Tienu, Ti Diedo Jesu Kirisiti ŋanbili po, Ti Diedo Jesu
yeli ń baa ti kpiagdi i po, ke yi mo ń baa ti kpiagdi o
po.

2 n nua ti Diedo Jesu Kiristu cuama, yeni tin ba taani
ki kali yeni o, n naataani, ti mia yi sugli, **2** ke yin
da ŋa ban lebdi i yantiaŋanli faala, lani yaa ka ban
ŋmadi yi yama, yeni ya maama n naani sawali, bii
maabanma, lani yaa ka tili ke bi tua ke li ñani ti kani,
nani O Diedo guanma yogu pundi. **3** La baa maama
kuli, yin da cedi ban taa bu nunfanbu ki bɔndi ki tulini
yi; kelima li buali ke mi yenyiema ń kpia ki cua yo, ke
tin la ti tuonbiadidaano ń legdi, wani yua n tie mi
bodma bijua. **4** yibali yua n dongi o yuli ku tua ke o cie
U Tienu bii ke o cie yaali n dagdi yeni ti kpiagdi, hali
ki kali U Tienu jaandiegu nni, ki yini o yuli ke o tie U
Tienu. **5** I ki tiani ke n den maadi yi lanya bona min
den ye i siiga ya yogu? **6** To mɔlane, i ji bani yaali n
pani o ke wan da legdi ke o yagu dá ki pundi. **7** Kelima
mi biadma yaalidgu tuona ji tuuni i; li buali ke yua n
dá pani o yeni, ń bodi, ki pandi o u sanu. **8** Lanyogu,
mi biadma daano ba legdi, ti Diedo Jesu ń piebi o
faama, ki biidi o sani, ki cedi o cuama yenyenma ń
biani o cain. **9** Li biadma daano legdima ba ña setaani
aalu kani i, yeni yaalidgu tuona yeni li bulbɔndi yeni
mi tofaama. **10** O pia ya nunfanbiadibu n ba bɔndi ki
biani yaaba n ki tuo ki ga ke i mɔmɔni buama n ba
faabi ba. **11** i, U Tienu ba sɔni bi po ya paalu n ba tulini
ba, ban ŋɔdi mi tofaama sanu, **12** ki fidi ke ban bu ki
cuo yaaba n yie mi teginma sanu, ki tiendi mi biadma
ki mangdi bi pala kuli. **13** Tinba ya po, n naataani,
O Diedo buakaaba, ti baa tundi ki jaandi ki tiendi U
Tienu balga i po, kelima U Tienu tuodi ki lugdi yi hali
mi cilma, ki ba faabi yi, mi foŋanma ŋanbli po yeni i
dudugdi i mɔmɔni nni ya po. **14** Lanyapo i, ke o taa
ti laabaalŋamo sanu, ki yini yi ke yin baa ti Diedo
Jesu Kiristu kpiagdi. **15** Lanwani i, n naataani, yin
ya see taajalalie, ki ya kubi yin ga ya tunda yeni ya
ñɔmaama mi maama kani yeni a tila kani. **16** Ti Diedo
Jesu Kiristu yeni U Tienu T Báa, yua buadi ti, ki puni
ti ya baagli yeni ya dandanli n ki pia gbenma o ŋanbli
po, **(aiōnios g166)** **17** Wan sɔngi i pala, ki pugni yi u paalu
a tuonŋama po yeni maaŋanma kuli po.

3 Mɔla, n naataani, jaandi man ti po, ki fidi ke ti
Yonbdaano maama n yadi tonma, ke ban tuo ki gaa
leni ku cɔlngu nani lan bo tieni i kani maama yeni. **2**
Ke U Tienu ń ñani ti a nibiada leni bi tondanba siiga,
kelima, bi kuli ki pia ti dudugdi. **3** Ti Yonbdaano ŋani,
o puni ti u paalu, ki gɔ guu ti leni ti tuonbiadi. **4** Ti
Yonbdaano cedi ke ti pia li dandanli yi po, ke i tie,
ki gɔ baa tie tin miadi yaala. **5** Yonbdaano n todi yi
yin bandi U Tienu buama, ki todi yi yin pia li juunli
nani Kristo yeni. **6** N naadaani, ti miadi ti yonbdaano
Jesu Kristo yeli po, ke yin fagdi leni ya niba n ye ku
yenyebiigu nni kuli, ki gɔ ki cɔlni yin gaa ya tunda
ti kani. **7** Yinba mɔno bani yin ba togdi ti maama,
kelima ti den ki ye leni ku yenyebiigu nni ka. **8** Obá
den ki teni ti ti jiedi faala ke ti dini; ama, ti den yen
tuuni yienu leni ñiagu ki laadi fala yo, ki je; ke tin da
tua tugli obá. **9** Li ki tie ke ti bo ki pia yiko leni ban
teni ti ti jiedi ka, ama, ti bo bua yin togdi tinba mɔno
ya yenyienu i. **10** Kelima, ya yogu ke ti den ye i kani,
ke ti bo maadi: Yua n ki bua ke sɔni tuonli, wan da je
mɔ. **11** Ama ti nan gbia ke bi maadi ke bitɔba ye i siiga
ki ye ku yenyienbiigu nni, kaa bua ke bi sɔni tuonli,

ama ki nan ye ti bonyoyuodi nni. **12** Ti miadi li danba,
ki balni ba Jesu Kristo yeli po, ke ban ya tuuni ki je bi
fala po leni mi yanduama. **13** Ama yinba n kpiiba, yin
ya tie mi ŋanma. **14** Li ya tie ke yua ki cɔlni tin maadi
yaala li tisɔnkaali ne nni, yin ŋaa o ki da nagdi o, ke i
fee n cuo o. **15** Yin da kubi o nani i yibalo ynei ka,
ama ya cegli o man i ninjua yeni. **16** Mi yanduanma
Yonbdaano mɔno n puni mi yanduanma yogu kuli,
bonla kuli nni! Yonbdaano n ya ye leni i kuli! **17** Min
Pɔli n diani li tili ne leni n nugu, ki fuondi yi. **18** Ti
Yonbdaano Jesu Kristo ŋalbalgo ń ya ye leni yi!

1 Timote

1 Pəli, Jesu kiristi tondo nani lan ŋua U Tienu ti
candaano yeni Kiristi Jesu, ti dandanli bali maama
yeni, **2** N dangi ya tili ne, Timote, n bijua ti dudugdi
yeni i məni nni po: U Tienu, ti Báa yeni Jesu ti Diedo
ŋanbli yeni mi niñingbadcianma, yeni mi yanduanma
ń ya ye yeni a. **3** Nani min den waani a ke ŋan tieni
maama ki fidi ki gedi Maseduani yeni i, ŋan ya ye Efesi
dogu nni ki fidi ki waani bi niba ban ba təgni ya sanu,
ki da lebdi yenŋədma bi tunda nni. **4** Ban da cengi bi
tunda nni a togda yeni ya nifiima n ki pia gbenma,
ki nan fiindi mi ñəniama, kaa pugdi bápu ke li ŋua
ti dudgdi U Tienu tuona po. **5** Ama li bali maama ń
ŋua yaali n tie mi buama yaama ñani li papienli nni,
li yantiaŋanli nni yeni ya dudugdi n tiegi i məməni
sanu nni. **6** Ya niba n lebdi ki taa santianu, tudi ki kua
ya maacianma n ki pia mayuli nni. **7** Bi bua ban tundi
bi niba li bali maama, ama ki nan ki gbia ban maadi
yaali yeni ban wangi yaali niima nni. **8** Ama, ti bani
ke li bali maama ŋani, li ya tie ke nilo taa ma ki səni
ya tuona n tuagi ti yikodi sanu **9** Ti nan bani ke li
bali maama ki bili yaaba n tiegi po ka, ama yaaba n
ki cəlni yiko yeni yaaba n fiindi mi yenyiema po i, a
yenyieda yeni ti tuonbiadidanba, yaaba n ki ŋua U
Tienu yeni bi yanbəndanba po. Mi bili yaaba n biani
bi danba miali yeni a nikpala po i. **10** yaab n kuani bi
yuli mi conconma nni, yaaba n taa nintuali, ki dua
yaaba, a nisuura yeni a sanjiala, bi tuofaadanba, a
tingbangbaaba yeni yaali n ki tuagi ti dudugdi sanu
kuli po, **11** Lan ya bangma ŋua O cabŋandaano U Tienu
ń piani nni ya yudandi laabaalŋamo i. **12** N maali ke ti
Diedo Jesu Kiristi yua n pugni nni u paalu, kelima
o diidi ki sua ke n duu o po i ke o puogi nni lan ya
tuonli, **13** Mini yua n den fanbi U Tienu yikodi, ki go
tie jadi daano, n baa U Tienu ŋanbli kelima n den ki
bani ki tie lankuli. **14** Ama Ti Diedo ŋanbli təgni min
pia ya dudugdi yeni ya buama Jesu Kiristi nni, ki paadi
likuli. **15** Ya maama ne məni boncianla, ki go pia ti
dudugdi yuakuli po, ke Jesu Kiristi cua ki tinga po ki
bua faabi ti tuonbiadi danba i. Mini n biidi bi siiga nni
ki cie. **16** Ama lanyapo i, ke n baa mi niñingbadma
ke li wangi ke mini n cindi ki la Jesu Kiristi ń pia ya
juunli. O tieni lani, ke lan tua nannanli yaaba n duu
o po hali ya miali n ki pia gbenma. **(aiōnios g166)** **17**
Məlane, ti kpiagdi yeni ti yudandi tie hali ya yognu
badciamo, yua ya miali n ki pia gbenma, ban ki nua
yua, Tienyendu baba yaadi, li bina yeni li bina, Ami!
(aiōn g165) **18** Timote, n biga, min teni a ya maabilkaama
ne, ke mi ŋua ban den pua a po ya sawali yeni, li tie
ke ŋan kəni li kənkənməmənli; **19** ŋan ya pia ti dudugdi
yeni li yantiaŋanli. Bi tianba buoni li, ke li tulni ba, ke
bi fagdi yeni ti dudugdi. **20** Himene yeni Alekisandiri
ye bi siiga nni, N sagni bani yeni sutaani, ke ban bangi
ban ba təgni ya sanu ki ji da fanbi U Tienu yikodi.

2 Lanwani ii, n dá ba paani a pali, ke ŋan ya tie i
jaandi, ki miadi u sanu, ki miadi sugli, ki tiendi uU
Tienu balga bi niba kuli po, **2** bi badcianba yeni yaaba
n pia yikodi kuli po, lan todi tin ya ye ya yema n ŋua
mi yanduanma, li yanŋaali, U Tienu sanŋədma yeni li
seli nni. **3** Lani n ŋani ki dagdi U Tienu ti candaano po.
4 Li tie o po buamənma, ke bikuli ń baa mi faabma,
ki bandi i məməni cain. **5** Kelima, tienyendu baba n
ye, yeni candanyendo baba, bi niba yeni U ienu siiga
nni, Jesu yua n tie Kiristi yeni nilo. **6** Wani n yidi o
yuli salga bi niba kuli po. Lani n wangi wan tieni ya
kasiedi lan buali ya yognu. **7** Lanyapo i, ke bi bili nni
ke n tie tundka yini tondo. N maadi i məni i, n ki pua
tuofaama ka. N tuonli n tie min tundi bi nilanba ti
dudugdi yeni i məməni sanu nni. **8** N bua bi niba ń ya
jaani ban ye naani kuli, ki yi doni bi nui ti ŋandi nni,
ke pabienli ki ye ki buali tama. **9** N go bua bi puoba
ń ya bobi bi tialakaadi lan buali maama, ke li ŋua
li fangli yeni bi gbannandi cəlungu sanu, ban da la,
ki pili bii ki pangi bi udi yeni wula bii anjilfa, ki da
yie ya tialakaadi dunga n paa. **10** Ama, N bua ke ban
ya ŋanbidi bi yula lan buali maama nani ya puoba
n wangi ti dudugdi bi tuonŋama po yeni. **11** O pua
bi baa bangi bonli kuli li ŋminŋminli nni i, yeni u
cəlungu sanu nni, **12** Li ki cabi ke o pua ń tundi o ja
lanyaaka wan ya pia ti yikodi o ja po, ama o baa ye li
ŋminŋminli nni i. **13** Kelima, bi cindi ki tagi Adama i,
ki tuani Efa. **14** Bi nan ki bəndi ki tulni Adama ka, ama
bi bəndi ki tulni o pua i, ke o kua mi tudma nni, ki
miidi li kuali. **15** Yeni lankuli, o ba baa mi faabma ti
madi po, li ya tie ke ke o ŋədi li miinli, ti dudugdi, mi
buama yeni ti ŋandi sanu.

3 Ya maama ne tiegi li ya tie ke nilo bua tua gobdika;
o lugdi ya tuonli n məni boncianla. **2** Li buali ke
gobdika kan ya pia jalgi bákuli, ki ya pia oyendo baba,
ke o yama dua, yua n pia li miinli, yua cegni o yema, ki
banili cangaali, ki ba fidi ki tundi niba **3** O kan kuani o
yuli li daañuli nni, yua ki pia jadi, ama yua gaani sugli,

ki pia li juunli, kaa kpaani o yuli po baali. 4 O baa bani
o diegu kubma, ke o bila cengi o maama, ki cəlni. 5
Kelima nilo ya ki bani o diegu kubma, o ba tieni ledi i
ku kubi U Tienu nitaanli? 6 Li ki buali ke wan ya tie
kɔnpanga, o japaaciandi ń da ti cedi sutaani ń buu ki
cuo o. 7 Li go buali ke wan la kasiedi kaantianu, lan
todi o wan da baa mi tudma bii sutaani diagu nni.
8 Bi todkaaba mo baa tie məmənsaala i, ki fagi yeni
palalie danba, li daañucianli yeni mi ŋalmanbuama. 9
Bi baa kubi bi dudugdi ń dəgdi bi po ya məməni yeni
li yantiaŋanli. 10 Bi dá ba cindi ki biigi ba, ki diidi yo,
bi ya ki pia tagli bákuli, ban fidi ki cili bi tuonli. 11 Bi
puoba mo baa tie yaaba n maadi i məni, kaa jondi nilo
po, ki pia li yumiinli, ki tie payenli buama danba lan
tieni maama kuli. 12 Bi todkaaba baa tie poyendanba,
yaaba n ŋanbi ki tundi bi bila, ki kubi bi dansanu
bonŋanla. 13 Kelima, yaaba n tuuni bi tuona bonŋanla
ba baa li seli yeni li dandanli kelima bi dudugdi Jesu
Kiristi nni. 14 N diani ki maadi a ya bona ne, ki daani
ke min cua a kani yognubá. 15 Ama, ki fidi lan todi a,
li ya tie ke mii cua tonma, ŋan bandi a yema U Tienu
diegu nni, yaagu n tie U Tienu yua tundi ki pia miali
nitaanli, i məməni jumu yeni yi daasiedu. 16 Lipo n
cedi ke tikuli taani ki tuo ke: “Mi yenŋədma məməni
tie yaalidgu bonli i” O dəgdi yeni ti gbannandi, ke
foŋanma saa i məni o po, ke malekinba la o, ke o
wangi o laabaaliŋamo bi niba siiga, ke bi dugi o po
ŋanduna nni, ke bi duoni o ti yudandi nni”.

4 Ama mi fuoma kadi ki maadi ke li kan waagi,
nitianba ba ŋa ti dudugdi, ki ŋədi mi tulinma yeni i
buli tundma. 2 Li ba tua yeni kelima bi yantiali ŋədi
mi tuofaama yeni mi muyima. 3 Bi ba beli li pokuandi
yeni ti jakundi, ki beli U Tienu ń tagi ya bondikaali, ke
yaaba n dugi o po, ki go bani i məni ń ya taagi ki di ki
tiendi U Tienu balga yeni dima 4 Kelima U Tienu ń
tagi yaali kuli ŋani, ke tin ba taa yaali ki tieni U Tienu
balga kuli ki pia luma. 5 Kelima U Tienu maama yeni
mi yenŋədma ŋanbi likuli. 6 A ya waani lanya bona a
kpiiba, a ba tua Jesu Kiristi tuonsənməno yua ke o
dini o ti dudugdi lanbona yeni ya tundigama ke a ga.
7 Ama, ŋan ñəli a pociana ń faadi ya concontelmi, ki
nan faadi li papienli sanu 8 Kelima, u gbannansaagu
tuona ń pugdi yaali ki pia fuoma, ama mi yenŋədma
sanu məni bonciala li kouli po, li cəlini məlane yema
yeni ya yema n ba yuandi ki cua nənianu. 9 Ya maama
ne ki pia tama ki nan selindi yua n ga ma. 10 Kelima
lanyapo i, ke ti tie ania, ki tuuni boncianla. kelima ti
dugi U Tienu yua n fo, ki go tie bi niba kuli candaano,
yaaba n duu o po yaali n cie. 11 Kadi ki maadi li bona
ki go tundi a. 12 Obakuli ń da fali a sɔpaanma, ama
ŋan ya tie yaaba n wangi ti dudugdi bi maama nni. 13
Ya fiini mi cogma nni, mi tundma nni, ki ya paandi bi
niba pala hali mi ba cua. 14 Da yuandi ya yenpaabu
n ye a niinni, ban den pua sawali ke yaaba n ŋua U
Tienu nikpelba maani a po bi nui, ke a baa yaabu.
15 ŋan ya fiini li bona nni bonŋanla, ŋan taa a yuli
kuli ki cabi li bona, yukuli ń bandi ke a tuona cuoni
bonŋanla, ki caa liiga. 16 ŋan guudi a yuli, ki diidi a
tundma nni bonŋanla, ŋan ya tie ania li bona nni,
kelima a ya tie yeni, a ba fie a yuli ki go fie yaaba n
cengi a bangima.

5 Da nanbi k manboli mani o jakpelo, ama ya pa andi
u pali, nani biba yeni; ya paandi u nupaəngu pala
nani i nataani yeni. 2 A puociana nani binaa nba yen,
b puobidi nani t ninsiaba yeni, l papielem 3 Seln a
pakuana yaab n ŋanbi k tie pakuana. 4 L ya tie k l
pakuali pia t bidi lan yaka a yabila ban ñigni k ya pia t
ŋandi b diogun, k gɔ ya tiendi b danba ban tund b
yaali, k l ma l ŋani u tienu po 5 Yua tie pakual yeni
məni, k tie yuan cuo li ba k ta u dindanlik cabi u Tienu
k gɔ jaandi, k miadi u tiensugli yieni yen ñiɔgu. 6 Ama
ya pakualo n kpaani dulña ne yenyienu kpe'u ba l
ya tie ku fuo. 7 Tund'ba mani l bona k ban ji da pia
jalgi ba. 8 L ya tie k yua k nanbi k ŋanbi k ŋmagdi
o nibi yaabi ŋanbi k tie u diogun ya yaabi, biani u
məmənigaama, yu k bani u Tienu yaali su yen'o. 9 K
fidi ban yini pua k u tie pakualo wan məndik ya pia
bina piiluobo k ya tie yua n den kunni ja yendo baba.
10 K yua kul ya bani k u tuona den ŋani k den wlubi
tu bidi, k den gaani b canba, k den ŋuudi b nuŋanba
taana, k den todi b cicagdanba, k den tiendi tuoŋan
buoli kul 11 Ama ŋan yie t pakuabidi, k l ma ya yognu
k u ja nianga paadi yenba yen Jesu b ji yi kpaani ban
guani k kunni b jabi 12 K ji k cəlni b cincin-puoni
yaali k b den puoni Jesu yeni 13 K baa ji pia tuonli
ba yeni, b ji waa yiegi a ñiana ni. L gɔ k tie k b waa
fanm - fanma mə ka b waa yeni t mayiyuodi yen i
tuali, k maadi ya maama k laba. 14 L po n cedi k n
bua ya pakua bidi n da k kunni b jaba, k ban guani k
kunnib jabak mali t bidi, k ŋanbi k kub'ba a dioguni, k
da ŋa t ninnanda ya sugdi'ti. 15 k l ma pakɔtianba
ŋa a sanu yo k ji ŋodi staanni 16 Kreso-yua diogun
ya pia a pakuana wani n ji baa tod' ba k lan fidiyaali
lan ji da tie tugkpiegli u jaandiogu po, k wani məndi

fid k todi yaab nanbi k tie pakuana. 17 Ya jaandiog
liig yaaba nanbi k suani b tuonli k l ŋani b dagdi yeni
ban ŋanbi k la b tuonlsel bonŋanli. l nam ŋanbi k
nua yaab n tundib niba u Tienu maama 18 kl ma u
Tienu Kadaəgu yedi: ya nua taand' a ka pua i dii, a ji
kan pibin u ñəbu. k l tuonsənli dagidi yeni wan ga u
tuonsən- ŋmapaəgu. 19 Nul ya ba yeni u jaandiogliig
yua maama, ŋan da gaa, l ya k tie b lie, b ta yaa ka 20
Yaab tundi k biidi nan fu yeb'ba b lieb kul nungn k
yaab sieni n ji ya jie. 21 n maad'a hal u tienu ne po,
hal Yesu kreso po, yeni u tienu malek po, ya cənlni
min yed'a uaal ne kul, k ba lugdm ba n da ye i siign.
22 Da yi peli k maandi a nugi nul po, k gɔ da kuandi
a nugu nutano biidn. Fin məno, Cuo a. ba k ya ye t
ŋandin 23 Da ñu miñima baba ka. A ya yi tieni nan
nu o daməngu mə waama k lan ya ŋanbdi a tugun k
dugni a tugyianu yen po. 24 B tianb ya biidi k wuo b
wlaama ba k b da buni b buudi məno. Ama b tianba
yaali yi waagi yo ban t fioli bandi. 25 Nani a tuon
ŋama n k kluo yeni l gɔ tie yeni k t tuon biidi mə kan
fidi k wuo ni.

6 Yaaba n ye ti yonbdi cacagma nni ń ya nua bi
yonbdanba nani yaaba n dagdi yeni ti kpiagdi, ke
ban da ti fanbi U Tienu yeli yeni o bangima. 2 Yaaba
ya canbaanaa n ŋua U Tienu, ń da fali ba, ki ya tama
ke bi tie bi kpiiba i; ama ban ŋanbi ki ya tuuni bi po
kelima bi tie dugikaaba yeni buakaaba yaaba n gbaa
ke ban tieni ba yaali n ŋani. ŋan ya wandi lanya bona,
ki go cedi ke bi cəlni li bona. 3 Nilo ya pia bangtianma
ke maa taa yeni a yaama, bii kaa tuo U Tienu bangima
yaama n ŋua ti Diedo Jesu Kiristi ñəmaama yeni mi
yenŋədma bangima, 4 O tie yuondaano, ki naa bani
libakuli. Yaali n pugdi, o pia ku ñəniagu yeni mi niama
yianu, uni n cuoni yeni ki nanga, a kənkəna, ti sugdi,
ku tuotabgu, 5 Nufanu nunfandanba ñəniama yaama
n ki pia gbenma. Bi tudi i məməni sanu, ki maali ke
mi yenŋədma tie ŋalmani tuonli i. 6 Lani n yeni mi
yenŋədma yeni li pamanli n tie ya ŋalmani n yabi
ñiali. 7 Kelima ti ki cua yeni libakuli ŋanduna nni ne.
Ti go kan gedi yeni libakuli mo. 8 Lanwani ii, ti ya
pia tin ba di yaali yeni tin ba ŋagni ti gbanu yeni
yaali, li dagdi ti. 9 Ama, yaaba n kpaani ke ban tua
ŋalmandanba, bani n baali mi biigma nni, ku diagu
nni, yeni ya ŋalmanbuama n ki pia mayuli, ki tulni ba,
ki kuandi bi niba u ŋmanbiidu yeni u dogu biidma nni.
10 Kelima, mi ligibuama n tie ti tuonbiadi kuli jiinjali;
nitianba ba i ligi, ki ji bodi ki fagdi yeni U Tienu sanu,
ki kuani bi yuli ti yanyagdi nni. 11 Ama fini, U nilo,
ŋan sani ki ŋa lanya bona ki na lingi mi teginma, mi
yenŋədma, ti dudugdi sanu, mi buama, li juunli, ti
niməndi. 12 ŋan kəni ti dudugdi kəkənməmli, ŋan cuo
ban yini a ya miali n ki pia gbenma ya po, yaali ya po
ke a tieni kasiediməno a dudugdi po bi nib boncianli
nintuali. (aiōnios g166) 13 N miadi a U Tienu yua n tieni
bonlikuli li miali nintuali yeni Jesu Kiristi yua waani
kasiedməno o dudugdi po Pənsi Pilati kani, 14 ke ŋan
kubi U Tienu ñəmaama bonŋanla ki ŋədi ya yema n
ki pia taglibakuli, haliyeni ti Diedo Jesu Kiristi ń ba
dəgdi. 15 Yua n ba kadi ki waani ti kpiagdi yudaano, u
paaciamu daano, bi badcianba ya badciamo, bi diediba
ya diedo, yua n kubi ya miali n ki pia gbenma, li yogu
ya pundi, 16 Yua n ye ban kan nandi ya yenma kani,
yua ke niloba kuli ki kpeli ki la, ki go kan la halibada,
yua n yeni ti yudandi yeni u paaciamu. Ami! (aiōnios
g166) 17 ŋan tundi ŋanduna ne ŋalmandanba ke ban da
tie japaadanba, ki go da kuani bi dandanli ya piama
n ki pia dugdi po, ama, ban ya daani U Tienu nni,
wani yua n puuni ya piamənma n pia ti po li pamanli
todma. (aiōn g165) 18 ŋan tundi ba, ban ya tie yaali n
ŋani, bi piama ń ya yabi a tuadŋama, ti bulcindi yeni
ya nuu n tiani yama nni. 19 Bi ya tie yeni, bi ba taani
ki dogni ya piama ya fiagli n paa ki ŋani, ki fidi ki baa
ya miamənli. 20 Timote, ŋan ŋanbi ki guudi ban teni a
yaali ki nan ŋa ya maacianma n ki tie maamənma,
kaa pia mayuli, yeni u nufanu bancianma ñəniagu 21
yaagu ke yaaba n tudi ki fagdi yeni ti dudugdi taa ke
gu tua bi tuonli. U Tienu ŋanbli ń ya ye yeni a.

2 Timote

1 Min pəl yua tie Jesus tondo kelima u tienu
yanbuama po wan səni k min waani u tienu n den
niani ya miali n ye Jesus kristi nni ya maama **2** n
bibuadiga Timoti, n fuondi: ti baa u tienu yeni yesu
kristi ti diedo n yadi pun ŋa l ŋanbili, m yanduama
yeni ŋalibalga. **3** N tuoni u tienu min tuuni yua po
yini ya pali siedi n ŋani nani ti yaajanba n den tuuni
opo maama **4** N tiani a ninsiidi po ki gɔ sun k la ŋa n
pali mangi. **5** N tiani a dandanməl po a yaa Lowisa
yeni a naa Yunisa n den kpel pia ya dandanli buolu, n
bani cain ka mo ko pia ldandanbuolu. **6** Lan po i: ki
bua ŋan yaa tundi tigi nani o muu yeni u Tienu n den
puni a ya ŋanbili-paabu min den maani apo n nii ya
yogunu. **7** U Tienu k puni ti yaa fuoma k pia jeje o
puni ti ya fuoma pia li papaali yeni mi buama yeni l
yukubili. **8** Daa jie mani fe yeni yin tiedi ya sieda o
diedo po, daa jie ba fe fini mono yua ye t yonmdli nni
g dugn i o ya po. taa ya paalu k o tienu tieni k tuo m
cacagnma dugn i u Tienu ñɔmaamapo **9** Wan fie'ti k
gɔ yin'ti k ti ya ye m foŋanma nni, L ya sua k u tiel'i
laa tie ti ya tuona po kaa, ama u den tuodi k bobn i ki
dugni o ŋalbalgo po. **(aiōnios g166)** **10** Məla ti candaano
yesu kristi cuama ŋanduna dogidi po l ŋanbiliwan
yesus den paadi m kuuma paalu ki dɔgdi ti po l miali
yala n baa ye ya yogunu kuli ki dugni o labaaŋanli
wanginma ya po. **11** Utienu den puogn i ke me tua l
labaalŋamo wangika yeni o tondo yeni u bangika **12** L
po n cedi k laadi ya fala ne məlane ama mi jie i fe
l po baawaamu kelima m bani mi daanu yua ki go
bani ke pia u paalu ki ba fidi ki kubi m pianli haali l
daal n pundi **13** ŋan den gbadi n kan yaa mamɔma ba
tie a po bontogidikaala. ŋan ya ŋua ma k se ki paa l
dandanla nni ti pia yaala yesus kristi nni **14** ŋan ya
kubi u tienu n den piana ya pianŋanli kelime u Tienu
foŋam yua ye yeni ti nni ya paalu po. **15** A bani ke
ti diema yaaba ba Asi diema lebidi ki ŋa nni Fijela
yeni Elimojena tie b siiga yaabi **16** O diedo n ya gba
Onisifola yeni o deni yaabi po m niñima kelima o den
yi duani i yama k mangidi i palawan den jie ki fe n
kpaadi i po **17** Wan den cua loma ya yogunu o den
tieni ania ki lingi nni haali k la nni **18** O diedo n gbadi
opo mi nñima o guacuama daali. a bani ki cie nilo
kukli wan den nni ya todima kuli min den Efesa.

2 Fini n big, ya pagd a pal yen ya ŋalbalgin yen yesu
kilisu niini. **2** A tunda yal k a bang n kan k kasielb
bocial tuo a po, bogdli ya nub k a dan bi po k ba fid
ki wan bitab. **3** ŋan tuo ki ga fala yen nni, nan yesu
kilisu ya nannangu yen. **4** Yua n kua t sojed k bua wan
mang o canba pal kan jəd o yeyienu boam bona po. **5**
Nasanlo k o ga e panpan kaa cɔnln ban blo ya kuana.
6 Ya kpakuolo n ko paa n tie yua n ba cil ki mang o pal
taagu po. **7** Maal ŋamma min mara yal yen yom dan
ba nan gbad l bona kul. **8** Fin n tiad yesu kilisu po,
yua fi bi kpienb sigan, dafid yabil, yal naan yen min
muandi ya labal. **9** Lan labal poe kin cangin, hal ki
ban lolin nan o kukpal yen. O tienu maam, lan wan ki
luol. **10** N gan li maaba kul yen li junl, kilisu yab ya po
k o tienu gagd, lan fid bimən la ya fabu n yesu kilisu,
yen ya kpagidi n ki pia gben yen yal yeg yenl. **(aiōnios
g166)** **11** Klma li maama tie moamoɔn ne: li ya tua k t
kpe yen o, yen wan, ti ba fuo yen o. **12** Li ya tua ki ti
tugn yen o t ba pia o palu. Ama ti ya yieo omoɔ ba
yie ti. **13** Ti yaa tieg yeno, wan wan baa ye n tiegman
klma o kan fid ki yie o ba. **14** Lane ki li bual min ya
tiada yog kul. O tienu ki bua n niam: la pugd pu. Li
yaa tie lan bid yab n song yaa ka. **15** Pag aba ki sed
o tienu nug nan ya nulo n bobn, k kua li tuonl kaa
pia wansan k ŋa li tuonl, klma o wangi o tienu maam
yen e mumən. **16** ŋa ti miyoyod yen yamb n k tie li
dandal yab. yab ta bi ba k tenb, b fagd yogu kul yen
o tienu. **17** Li nub maam tie nan li bofuodl yen ki li
ŋman k ban gben t gbanand. Li tie nan d yimane yen
filet yene. **18** Bi den fagd e mon ki mali kin yiedm
tienped o, yeni, bi ji ye ki ŋand bocianl li dandanln. **19**
Li yogunu goga, o tienu tan pupal se yen no maam yal
tie o po bam: yomdan baan yaab n tie o yaab, yua n
taa yomdan yel kul ba fagidi yen o. yam i dan ban yab
tie o nub “yua n ye ki o tie ti yom i dan, wan fagd
ti bid.” **20** O dieciangun, wula yen a ligi babaa bi be
ka ye, li yɔgli yen ti dad ya boba. Cincin na yal tie b
yumandaciab yi yale. A tien a mən na tagn kul. **21** Li
ŋan, nulo ya cua oba min mad yal kul po. o baa tie ya
bobl n bobn a tuonŋanma po, k gud pli pli, ki mon o
danopo, ki pia n yaam a tuonŋanna kul po. **22** Fagd
yen ya yeyienu n ba bid o nupano. Sɔn a palyukiba l
dandanl, n buam, yen n yanduam yen ya dab n ban
o tienu. **23** Yie ti yajaga bid yen yayajaga n ki pia
tanpul; a ban kili cuon yen a konkona. **24** Ama, la wan
ti yomdan o tuinsonlo wan ya pia konkona. li bəl ki
wan ya pia n buam yua kul po. Ki ba fid tund, ki go

ga amaaba. 25 O ba ŋagd yen li pisonl yab n ki ban o
tienu. ŋaa ban o tienu ya kan lebd bi yeyienu ban baa
emonn? 26 bi ba guan ki ba bi yeyien ŋannu ki ŋan
stan jalm yal n kub ti yonbdan ki bi suan o buam.

3 Yi ban k bona kul gbem yogu ba paa hal bocienl.
2 Bi nub ba waan b ba paa, k ba bua elig ciam bi ba
duond bi ba yen ki kan cɔoln nul, bi ba sugd o tienu,
yen bi go kan cɔoln b danb, bi ba tie mundanb kan
cɔln o tienu bona. 3 bi kan muɔ bi ñunŋim yen sugl
nub, bi ba tie fagu danb bi kan fid kub bi ba, bi ba tie
nkum danb yen bi ka bua boŋanl. 4 Biba tie yaal ki
bi buɔ yal, kba waan biba. Biba kuɔr binub, biba buɔ
bobiigu cie O tienu. 5 Ama bkaan fini yaa tie danka
mɔni, kelima babuɔ yale tie U tienu Fuoŋaam yaa
palo. Da ŋuɔ laa nubi. 6 Bitiam baa fidi kuɔ a diena
botienni ke ñuun ñɔk bi puo yaab k ka haal yoko. 7
Ya puo n pia ŋanduna buam hal bocienl, ama ba fid
bang li mumuni. 8 Nan Jannes yen Jambile n den yiie
Moiis maam, lan Jab moko yie e mɔamɔan. Bi tie ya
nub ya malm n ki ŋan, bi dandanl moko ki pa a bigna
yogunu. 9 Bi kaan fidi ya di kca, kelima yua kul baa la
bi garem. L den tien o nan ya bomlieb fakodaanpo 10
Ama fini, a den tien nania k cɔal n maam, n yeyie nu,
n yaan jaga, n ddaan, n junl, n buam, n faala. 11 Fini
mɔro a den la binuba dmabni ŋlire yen n den la ya
falaa paa Antiyɔsini, Ikoniɔm yen Listri dogoni. N den
la ya falaa kuli a n den kobiyen yokuli n Yɔmdaan
den faabni. 12 Moni yab kul tuo ke biba fo yen U tien,
yen Yesu Kristi ba la falaa. 13 Amaa, a nub biada yen
atigbadaan yok kuul ba kuɔ li tuolbidini, bina tund
kua ti tuondbidini ki buande biba yen biliem. 14 Ama
fini ŋam yaakub a den baang yali yen dandal kul len
yua kan ka den baango. 15 haal nan a den tie big, a
den baang o tienu omaama mɔni, yal ba fid ten yal
ŋan ki tien faabu yesu kilisu nni. 16 Kelma minmɔn
kul ñan o tien kan yal ñan ki ba fid tund o nul nni, ki
ba fid ki jalgo. Ki ba ŋangd o yen ki ba fid ki paago,
o yeyienu ya naani yen o tienu buam ya saanu. 17
Lan ba tod otienu nulo wan ya bobd oba cain ki suan
tuonl ŋanl kul.

4 U tienu nintuali nni yeni jesu kilisi nintuali nni
ke ti ten'a ya ñɔbonli ne bani yaaba baa bua yaaba
fuo yeni yaaba n kpe kuli bi kpiagidi kani. 2 ya wangi
u tienu maama ki ya se ki paa, uyogu ya pundi yeni
laa pundi kuli. yie yaala ki ŋani, ki baagi bi niba yeni
itundi yeni li padingili. 3 Kelima u yogu cuoni ke bi
niba kan kuni i mɔmɔani tundi, bi ba teni bi yula u
faagu bankaaba i. Yaaba baa bnagi ba bani bi bà n
bua yaala. Li bontienikaana nni, ke bi bua ki ya cengi
yaali baa mangidi bani bi bà ya tuba nni. 4 Bi ba ñaani
bi tuba k daa cengi mɔmɔani maama i, ki ŋa yaali n
jɔgni. 5 Ama fini u tienu nulo ŋan daa tie yua sɔngi li
bonli kuli nni, ki pa fala yognu ki sɔni u tienu maama.
Hali lan pundi maama. 6 Mini wan cabi im yuli lan ya
ye mani n gednma yognu pundi 7 N kɔni i mɔmɔani
kɔnli; ngbeni n cenli; n kubi n dandanli. 8 U tienu
maam feliga biili po, ya badi fogiliga ke yonmdaano
yua tiegi n ba teni n yaaga ti buudi daali. Li ka tie
mini baba ka, ama li baa tie yaaba gbadi o buama
maama kuli. 9 Tieni ania fini a bà ki tuodi ki cua
n kani. 10 Kelima Demasi ŋaani duliña buama po i.
O gedi Tesaloniki. Kresansi gedi galati Titi mo gedi
dalimati. (aiōn g165) 11 Mini ye luk baba n ye. Ta Maarki
yin yegi cua, kelima o baa pia buam a tuona po. 12 N
sɔni Ticiki hali Efesi. 13 Li liadili yua ke n ŋA Troasi
Karpisi deni a cuoni n kani ŋan ya kubi. Yeni a tila, a
tilikpela. 14 O maano Alesanda den mi biadima hali ke
pendi buama, o yonmdaano ba ŋmian'o o tuona. 15
ŋan cuo a bà yen'o, kelima o tie yibali ti maama po.
16 N cincin fala nni o bà kuli den k sedi taani nni bi
kuli den sani ki ŋaa n i. ban daa ta ki jalig'i. 17 Ama
n yomdaano gaa n, ki go kpaagi n ke min fidi ki ya
wangi o labaŋanmo ki fidi ke bi nilanba n gbadi. Yeni
k o den gaani o yangbanlo ñɔbu nni 18 N yomdaano
ba tugi nni ki ya ñandi n ti tuobiadi kuli nni, ki go gaa
n i o kpiagidi deni tanpoli naani n ŋani wan ya die ti
kpiagidi yognu n tu yognu amina. (aiōn g165) 19 ŋan
fuondi n po Pisika yeni Akilasi, yeni Onesifode deni
yaaba kuli n po. 20 Erasti sedi Kolinta, k ŋa Tolifima
yua yia Miiliti 21 Mɔndi ki cua k u fawaagu daa pundi.
Ebulisi, Pudensi, Linis, Klodia yeni i naataani kuli
fuondi ŋa. 22 T yomdaano Jesu kilisi fuoŋanma n ya
ye yen'a k u Tienu ŋanbidi n ya ye yeni i kuli.

Tidi

1 li tiline tie Pəl n tena, wani tie U tienu Tuosɔnlo
yen Jesu ŋətielo, yaab k U tienu lukdbi. O den lukd
minn k n coanbi U tienu dandaanl ni yen k go waanbi
mumuni kul tunda yal tie ti dandanlepo. **2** Yen lan fidi
bin yaa pia ya mial kaan gbeni. Ya Tienu k puɔ faag
den puon ti yal mieli kaan gbel haali yoknu. **(aiōnios**
g166) **3** O yogn den pudi, Pəl den waano omaam yen
olabaal moni yaal ke o den teni, yeni U tienu yaa
palopo yuaan ti Fietua. **4** N fuoda, Tidi n big buaadi
kiti ya dendalin: N Jaandi k U tienu t baa yen Yesu
Kristu ti Fietua n tena o ŋalebalk yen n yanduam. **5**
N den ŋaaŋaan Kreti dogoon yen lan fidi naan jodi
letuol ki guani k bobni dogu kuli jandierin liga jabaa
yen min den waan maanma. b **6** L buəl k ligi yaaba kul
lin yaa pia ya yeyienu ŋaan yen waan da tie ncocom.
li boal k be yaan firi daan o bilaa po, o bilaa yeyenu
lin yaa ŋaan cien k go yaa ŋaam jini bibaa. **7** L yaapo,
li buəl ki jandiogu ligi yua da pia nangma, kelima o tie
U tien deni liga yua. li ya po cedi ko ka tie yoa pia
bidi onini ba pibinli, okan ya tie dañulo, likonkonl
dano. Ki da pia ya bona k coyeni efe. **8** wan ya tie o
cangalo, o ŋanmu yadonl, o baa tie yoa ŋaam maali,
k tuoli ŋani, o yeyinnu kaan pia jɔgnd ki go ya tie
yoa cəln oba. **9** wan ŋami k ya kubi labal ŋamo ya
nanani ban den tundo yalaa. Li ya po obaa fidi k ya
pagdii olieba nani atud ŋamaa ki yie yala k tie lani. **10**
Kelima bocienli yie ke bi kaan coəl U tienu mumuni.
Bi ŋmand bi nuba yula k baan yaa ŋoa yala tie b ma
faagu. Ti la binubanii bocienl ñaani Jufi yaaba ni. **11** L
buəli ki nan munni bi ñanaa, kelima bi gulg ti diedi
kul k moandi yalan kii bual, kelima bi kpaan ne ligi.
12 Kreti yaaba den pia yoa k bi den yio sawal pual, O
madi; k bi yaa nubaa tie faodanba, Bi tie ya yandi bia,
yen ajidiciama yen bi kpaljidaanba. **13** Didi mani ya
bubud ŋan: L buəl k yin yaa ŋaanm jalgbi yen ban fid i
ki ya pia li dandanl ŋanli. **14** ki baan da ŋoan Juifbaa
maam yeni ya yikodi ki bi nub biliki fidi ki ŋmagdi
binubi yaal tie mumuni. **15** “yen yaa ba ŋam ŋani O
tienu, lekul ŋani” ama ya nuba pia ti jɔkn yen n kan
daama. Ba pu k ŋani bi nugani. Bi malma yen bi yan
jagli kul jognoo. **16** L ya po b mədo made k bi ban O
tienu, ama bi yeyienu k ta yen O tien maam. Kelima
nul ki buabi yen bi kan fedi suan tuol ŋanl ba kul.

2 Fin wan n maad o tienu maam nann o tienu
kadaogn maad nand yen. **2** Maad a nukpela k ban
ya tie caanba mamodam. k b nu ban ya colin ba, ban
ya pie i malŋam, ki ya pie u palu l dindanlin. K ban
ya pie n buom b lieb po ki ya pie l ñingl. **3** A puo
nikpela mon n ya pie n mal ŋam o tienu nungaan, a
puo nikpela n da tie puobiad ba. Ban bie da tie ya b
tug b ba k caab yen m daam. A puo nikpela n ya tien i
cegl ŋann. **4** o puo nikpela n cegl i puo bid ban ya pie
i yan luom k bie ya buoa b caalb maam yen b biid
maam. A puo nikpela n te k t puo bid n dagd k bie
ŋaan. **5** T puo bid n ya tie puo yanfodanba k bie ya
kagii, ban jin bi ba b caalb nungan. lan n tie o tienu
maad yal en maam n ya tuol. **6** A maad nacenb mən, k
b yen yem n ya ŋan k dagd. **7** fin mono n ya suɔn a
tuon ŋama b nubin ya lad a kan, a cegli n ya tuol k bie
ya pie u colung. **8** A maam n ya tuol k b nuba daa
niena. k lan te k i yibal la n ya ye i fein. k ban da fid k
jalg tii. **9** A go te ki yanb mon ya coln b caanbaam
bonl kulin. ban ya manngd b caanbaab paala. **10** K ban
da bond b caanbaaba paala. K bie da fa u faag, ban
ya wang b ba k b tie numonb lan n b wan k o tienu
maam tie mumom. **11** Ala o tienu ŋalbalg bo dogd
nan u falu n ñanan k bad b nub po yeni. **12** u falu n
yi ced tin ña o tienu mutuolin k go san k fagd yen
ŋanuna yab n suan ya tuonbiid n, mola ne wan t ji b
fid k yaye ya, yen yem n ŋam k dagd yen ti, k bie gbie
yen ya cəlung k t b tien o tienu. **(aiōn g165)** **13** Ti ya guu
k t tuonan yaa k t suan n ya mangd o tienu pal k bie
gbengd u b ja jiesu sanl t baa colin o maami. **14** Wan n
tug u ba k yid salg t bid po k bua wan ŋam ti t bid
buolu kul, t bo ye yene k bie ŋud ti yen o som yal bo
wul i dipunponl po yen ya nuba ku bo lugd ba. **15** Did
yal k a b tun k ten b nub. ŋam b paag nub pala nand.
ŋan son la yen yikod. k u ba n da fid k mab n d na.

3 Ya tiadi'bi ban yi tieni bi yudanba yeni bi yikodanba
n bua yaali, ki cəlni 'bi k go yi bobni i bà ki cegini
tuonŋanli kuli sɔnma po. **2** Tiadi'bi ki ban daa maadi
mabiigu nulo po, ki ləgidi a kunkɔna, ki cəlni i lieba,
ki gɔ jiini i bà i lieba kani. **3** Ti mo bo ki cengi niba k
gɔ ki cəlni. K bodi kaa ji yeni ti bà mi cacagnma nni
yeni u manu nni. Ti bo ye ti biidi nni yeni ki nanga
nni. Ti bo k bua ti lieba ki go pia ti yantiabiidi ti lieba
po. **4** Ama u Tienu ti gaaka numəndugu po yeni o
buama po, **5** O gaa ti po ki laa tie ti tuoŋanma yeni ti
mənkundi po ka ama o sugli po. O gaa ti mi ñinwulma

malma nni yeni fuoŋanma lebidima nni. 6 Jesu Kristi
ti gaaka po, u Tienu yadi fuonŋanma ti po ke li yabi. 7
O bo tieli li ki dugi k o ŋanbidi po tin mɔ n tua faadiila
li manpaanli nni. (aiōnios g166) 8 Sawalo ne tie ti dugi o
po i. N bua k ŋan yaa maadi ki dugi li bona po i. Lan
fidi yaala ki yaaba n dugi uTienu po n tieni a bonŋana
b liigi. 9 Ama lɔgidi yikodi makpaga, a kunkɔna, yeni
u buolu paadnma. Li tie ya bona ki dagidi yenli k gɔ
ki mɔni 10 fagini a bà yeni ya daano maadi ki guani
ledi ki bua mi paadinma ki siiga nni. 11 Ki bani ke o
nulo ne ki tuagi u sansiedu, k o tie ti biidi ki go bu
ki cuo o bà 12 Mini n ba ti sɔni ŋa Artmasi bii Tiki,
kagini a bà ki cua n kani Nikopoli min cuo ke n baa ye
naani gu faawaagu 13 kagini ki baa yeni Zenasi, yiko
gbanbandiciamo, yeni Apolosi, k lba n daa pɔdi. 14 Ti
niba ba bangi a tuoŋanma sɔnmi ki fidi ñani i payiani
yia mɔni ki daa tie ya niba kan fidi tieni bonli lan ba
binmi 15 Yaaba n ye ne kuli fuondi ŋa. Fuondi yaaba n
bua ti ki gɔ dugi ti po.

Filimo

1 min Pəl yua tie dansalg Jesu kristo po yeni ti nijua
Timote fuod filimo ti dɔnli yen ti tuosonlielo. **2**
Appia ti nisaalo yen Archik yua tie ti sije lielo Otienu.
3 Otienu ti ba yen ti yomdano yesu n ten yi o palu
yen li pamanl. **4** N tug nni ki band Otienu ya yogu ki
jandi a po. **5** N gba ki b maad ŋanpia ya buam yen ti
dugid yal ka pia ti yomdan yesu po yen yab n daan o
niini. **6** N miad Otienu ki ya ŋuntagu ki ti pia n ya
tiee yen a tuona, yen a boŋama yal ki ti baa sonn. **7** N
waan li pamancianl yen li paapal ya yogu kin gbad
ka suan yen n buam po maam. n nijua, klma a paag
dankab paal. **8** lan n ced, yen ya ŋaam k kilisu ten
min waang tuonl. **9** li ŋan n buam po min mia ya
miabun, k ya li tie min tie yua: Min pəl ki tie nikpelo,
mada k n tie yonbl yesu kilisu po. **10** N miada omiabu
yaltie n big onesimi, k ji tua e nanlgan ba ne kamane,
yomdiegun. **11** waa den cili pia buam ama monlan ji
mon min yen fin ya po. **12** N suano wan guana kan o
tie nan ngbanand bogdm. **13** N ya po bi bua waa ya ye
n kan: o bi ba fid ga o tuonl ki son n po li laba manl
po. **14** Mi bua mintien bonl ka gbad a ŋonbun lan fid
ya ŋanbu ka ba tien n da paalu po ba n kalgm, ama
lan ya tie a buam. **15** klma ŋma ban li ba fid onesimi
den paad yena lan fid nan guan k lao yogu kul. **(aiōnios
g166)** **16** La tie nan o yombo, ama ki tie yen o yombo.
nan ya ninjua buado. O tien paa, o ba tie a po lede. Nn
waan tie ji yen ninjal ti yomdan ni. **17** O ñutaagun ya
nin, gao nan li bi ya tie min. **18** Wan pia a po yal yen
wan pia a po yapanl min ba paa. **19** N dian yal ŋuan n
ya nugu “min pəl, n ba panŋ a panl. n bua min tiada
ka moa pia n panl”..... N bua min tiada ka moa pia n
panl: fini modo. **20** Man, n nijua tien n po ya ŋanb?
yomdan po: song n paal kilisu buam po. **21** N danga
ya tilin yen paal kul ka ba ñian mi mia maama. N
ban molane ka ba tien lan cil mi mia maama. **22** k go
kpan n po o diegu, n dan k nian ne monla e miadi. **23**
Epafrad yua ye yomdiegun yen ni yesu kilisu, fuonda.
24 Mark kristark, demas, yen luk n tuosonlieb mu
fuonda. **25** Ki ti yomdan yesu kristu ten o ŋaalbalk.

Eblenba

1 Yogu ba u Tienu bo yi tɔginini i sani boncianli ki
cedi o sawali puala n maadi yeni t yaaja -nba, ke li
bo yi ki luo taalm ŋaa. **2** Ama juodi dana yaali ke t ye
ne, u Tieenu cedi ke o bijua maadi yeni ti. U Tienu
tagi bonli kuli yeni wani. Ke taa'o ke o tie yua ba
yenddi bonli kuli. **(aiōn g165)** **3** O yii nni ke t nua u Tienu
yudandi. Utienu n tie maam o ko tie n yeni. O maama
yua pia u paalu yeni n cedi ke ŋanduna nni, bonli
se li sisienu. O bo cedi ke bniba biidi piini ki gbeni,
ke o ji doni ki kali u Tienu yudandi jienu poli po. **4**
ke u Tienu cedi ke o cie maleki -nba. Nani u Tienu
n bo cedi ke o cie'bi yeni; ke o pul'o ya yeli n pia t
yudandi ki cie b yela. **5** U Tienu k bani maadi maleki
-nba ke nene: «a tie n bijua i dinne min tie a báa»
o gɔ ki bani maadi maleki: «min baa tie báa a mɔ n
ya tie n bijua.» **6** Nani u tienu n bo sɔni o bijua yua
pia u nugu bonli kuli po ya yogu ŋanduna nni. ke o
maadi ke: «maleki -nba kuli n ya pug'o” **7** maleke-nba
po wani u Tienu maadi ke: «o yi cedi o maleki -nba
n kpandi nani u faagu yeni ke o tuonsɔnla n kpandi
nani u muupieni yeni.» **8** Ama o bijua ya po wani u
Tienu maadi; «u Tienu a baa kaa a badkpagili po i
u ygu n tuu yogu ke bonli kuli fangi 'a» ke a kubi a
badidanbili ki ŋmagidi bi niba yeni t mɔnkundi **(aiōn
g165)** **9** ŋan buadi t mɔnkundi ki yiedi t tuonbiidi yeni
po n cedi ke a Tienu lugidi ŋa ki tieni m kpama a yuli
po yeni li pamanli. O bua fini ki cie a liebi kuli **10** Ke u
Tienu gɔ maadi: «O yondaan ki ciliga yogu fini tagi ki
tinga ki gɔ tagi poli yeni a nugi. **11** Poli yeni tinga
baa bodi ama fin wani baa ye li kuli ne baa cadi nani
liadili yeni. **12** ŋan pɔbini 'bi nani ban yi pɔbini li
liadili maam yeni b baa lebidi'bi nani ban lebidi u
tiagu maam yeni. **13** U Tienu gɔ k bani maadi maleki
ba ke. «kali n jienu» caa yeni min ba cedi ŋan paadi a
yibala **14** maleki -nba tie b le i? B tie yaaba tuuni u
Tienu po ki dond'o ke o yi sɔn'bi ke ban gedi ki todi
yaaba ba la gaa po.

2 Lan ya po n cedi ke li buali ke t ŋanbi gaa ya tundili
ke t gbadi k daa tudi sanu. **2** ki dugini maleki -nba
n bo muadi t yaaja -nba yaa laabaal yua ya tie yaali ke
bi niba dugi li po, ke li go bo tie ke nil kuli kpiagidi
kaa cɔlni li laabaal ke li cua yeni u tubidadu o po wan
kpiagi maam **3** Li ji ba tieni ledi ke likan cua yeni
tin'ba po. Li ya sua ke t ñɔli kaa yiini li fiema maama
yaali mɔni paaa? ki dugni o yonmdaano mɔno bo kpia
maadi li fiema maam, ke yaabi bo gbadi maad'ti ke li
maam tie mɔni. **4** ke u Tienu mɔ maadi ke li maama
tie mɔnmɔni ki sɔni u yaalidugu yeni u palugu tuona
ke gɔ puni bi niba fuonŋanba puulu nani o yam n bo
bua maam. **5** Yeni i mɔni tin maadi ŋanduna yua po
ne, u Tienu k cabi ke maleki -nba kaa ke ban ya die
6 Li diani u Tienu tili nni ke «U tienu o nisaalo tie
be i? ke a baa tiani o po i? o nulo tie be i ke a baa
nua o nunga nni? **7** A bo yuani u yogu waamu ke
maleki -nba cie'o ki yuandi ten'o t yudandi yeni li
seli. **8** ki cedi ke opia u nuu bonli kuli po. Utienu n
bo cab'o ke o pia u nuu bonli kuli po yeni. Bonli ki
sieni ke waa pia u nuu li po. Ama tinba wani daa nua
ke o pia u nuu bonli kuli po **9** Tin la yaal n ne: yua
ke u Tienu bo yuan'o u yogu waaam yeni ki cedi ke
maleki -nba cie'o yeni Yesu i. ama mɔla u Tienu guani
ten'o li seli yeni t yudandi. Ki dugini o tuo ki cagini ki
kpe bi niba kuli po. U Tienu ŋalibaligo po i ke o tuo li
cacagikuuma. **10** Yeni i mɔnmɔni u Tienu n tagi bonli
kuli. Bonli kuli tie o yaal i, o bo bua ke o bila boncianli
n gaa o yudandi. Lan po n cedi ke l bo dagidi yeni wan
cedi Yesu n yaa tie yua dagidi yeni wan sɔni o tuonli.
Ki dugini wan tuo gaa fala yua yeni po. Yesu n ko tie
yua luodi u sanu ki cedi ke lieba baa m fiema. **11** wan
cedi ke bi niba ŋani ki dagidi u Tienu po. Wani yeni
yaaba ke o cedi ke b ŋani ki dagidi u Tienu po yeni
táá báa i. Lan po n cedi ke o jie i fei wan yiin'ba o
ninjanba **12** ke gɔ maadi: «N baa waani n ninjanba
ŋan tie yua a tantaanli siiga nni min yi dondi ŋa.»
13 Ke Yesu gɔ maadi ke: «n baa dugi n Tienu po i”k
gɔ maadi mini yeni ya bila ke u Tienu kubi yeni» **14**
Lani ya bila n tie niba ki fuo ki pia t gbannandi yeni
mi sɔma. Yesu mɔ tie nufuoga i i bani yeni? Ki kpe
ke wan biidi sotaani yua pia u paalu m kuuma po.
15 Ke yaaba b yenma nni kuli b bo jie m kuum ki tie
yonmi yeni wan ñani'ba lieni. **16** Yeni i mɔnmɔni Yesu
k cua ke wan todi maleki -nba kaa. Obo cua ke wan
todi Abrahami yaabila i. **17** Lani po n bo cedi ke o bo
nandi yeni o ninjanba ke fidi ke tua sala yidikaa-nba
kuli ciamo yua pia m ninñinma bi niba po ki ciibi u
Tienu tuonli nni. yeni ke o bo táá o bá ki yadi sala ke
piini bi niba biidi. **18** Li biginli n bo bàà'o ke o la fala
boncianla yeni po n cedi ke yaabi ke a bigina ba bàà'bi
ke o ba fidi ki todi 'bi.

3 N naataani yinba yaabi tie u Tienu yaaba ke o yiin'i,
ke yi taani tua o buolu yeni, lani i nuubina n ya
maa Yesu po. Utienu sɔni wani ke tin dugi yaali po ki
maadi bi niba nunga yeni, wan ya tie li sala yidikaaba
kuli ya ciamo. **2** O bo lugidi wani ke wan sɔni li tuonli.
Ke o gɔ sɔni li tuonli lan buali maam nani Moyisi n bo
sɔni maam u Tienu deni yaaba po ke l k kpiadi yeni **3**
Yesu bo dagidi n yeni ki gaa t yudandi yaali n yabi ki
cie Moyisi. Li tie nani o tanmaalo n yi máá deni yeni.
B yi pagi o tanmaalo i b yi k pagi deni kaa. **4** Yeni
i mɔni deni kuli pia yua máá i. Ama u Tienu n máá
bonli kuli **5** Moyisi bo tie tuonsɔnli ki tuuni lan buali
maam u Tienu deni yaaba po. Otuonli bo tie ke wan
ya wangi bi niba u Tienu n bo maadi ti yaali. **6** MɔLA
kristi n ji tuuni lan buali maam. Ama wani tie u Tienu
bijua ki pia u nuu o báa u Tienu deni. Tnba n tie o
deni li ya tie ke ti pala páá; ke t gɔ pia tin daan yaali
ya po. **7** Lani ya po i ke fuoŋanm maadi ke: «dinne
n ya gbadi u Tienu nialu" **8** Yi daa ñali i tuba nani i
yaaja -nba n bo yie ke b kan songi, ki bigin'o ya yogu
ke b bo ye ki tinkuonga n yeni **9** UTienu bo maadi:
Lani tinkuonga nni ke i yaajanba bo bigini ke ban
diidi'n yeni ban bo li la n tuona. **10** Bina piina n siiga
kuli lani ke n pali bo biidi b po ke n maadi. b li tundi
tudi usanu i baa bani n sɔni. **11** Li pabienli nni ke n
poli ki maadi: «Bkan baa ya dogu nni ke mini u Tienu
bo bobini b po, ke ban kua ki fuodi. **12** Lani n naataani
cuo mani i ba i siiga nni ke oba n daa pia maalibiigu o
pali nni. ki yie ki ñɔli o dindaano ke lan fagini'o yeni
u Tienu yua fo **13** Ama ya paandi mani i lieba pala
daali n tuu daali; ya yogu ke t ji ye ne, ke i siigs nni
oba daa baa t biidi nni ke lan cedi wanyie u Tienu **14**
Yeni i mɔnmɔni t tua Kristi yegini n yeni. li ya tie ke t
ŋanbi se ke li paa yaa caa juogi tin bo kpia se maam
yeni. **15** Lan diani u Tienu tili nni ki maaadi yaali n ne.
«dinne i ya gbadi u Tienu nialu yi daa ñali ituba, nani
i yajanba n bo yie ke b kan songi u Tienu yeni. **16** Yeni
i mɔnmɔni b le bo gbadi u Tienu nialu i? ki yie kaa
songi'o i? Laa tie yaaba bo ñani Ejibiti dogu nni ke
Moyisi ŋmagidii'ba yeni kaa aa? **17** U Tienu pali bo
biidi b le ya po i bina piina siiga nni? Laa tie yaaba bo
tieni ti biidi ki kpe ki tinkuongi n kaa aa? **18** Ke b le i
ke uTienu bo poli ki maadi ke b kan baa kua dogu baa
nni ke o bo bobini b po ke ban kua fuodi yeni i? Laa
tie yaaba bo yie ke b kan songi yeni kaa aa? **19** Lani t
la ke b bo ki fidi kua ki dugini b bo ki dugi u Tienu po.

4 Tin cuo mani t ba ke u Tienu nbo puoni ya puoni
yeni oba n daa ŋaa lan paad'o ke o kan baa li fuom.
2 Ki dugini t mɔ gbaddi li laabaali maama nani yaaba
bo ye i tinkuongi n yeni. B bo k bàà ñuadi li po. Kelima
ya yogu ke b bo ba gbadi li laabaali b bo k tuo gaa ke li
tie mɔnmɔni. **3** Yeni i mɔnmɔni tinba yaaba n tuo ki
gaa li laabaali. Tinba n bo la u Tienu fuoma. O maadi
li fuoma po ke: «b kan baa kua ya dogu nni ke mini u
Tienu bo bobini b po ke ban kua fuodi yeni» u Tienu n
bo madi maam n yeni. ke nan sua o bobini li fuom, ki
sɔni o tuonli ki gbeni hali ŋanduna cilgi yogu. **4** Ki
dugini li diani u Tienu tili ki maadi ke dana lele daali
ke; U Tienu ba sɔni o tuona kuli ki gbenike dana lele
daali o ba fuodi. **5** li gɔ diani lani kani ki maadi. B kan
baa kua ya dogu nni ke mini u Tienu bo bobini ke ban
kua ki fuodi yeni. **6** Yaaba bo k kpia gbadi li laabaali
bo k la u Tienu n bo bobinini ya fuom b po yeni ki
fuodi. ki dugini b bo k tuo gaa ke li tie mɔnmɔni. yeni
lan kuli u nunfanbu ye ke ba fidi la li fuom ki fuodi. **7**
Lan po n cedi ke u Tienu guani seni lidaali ki yiini li
daali ki dinne. U Tienu bo maadi yeni t yaaja -nba l bo
waagi yo. Ke o cedi ke Daafidi maadi li daali po t ba
kpia ki diani maam ne. «dinne i gbadi u Tienu nialu yi
daa ñali mani i tuba.» **8** Yeni i mɔnmɔni li bo ya tie
ke Josuwe cedi ke b la m fuoma, u Tienu ji bo kan
maadi datianli po. **9** Lani li bua waani ke m fuoma
da sieni ki ye u Tienu niba po. Li fuoma tie nani u
Tienu n bo fuodi dana lele daali yeni. **10** Lani yua la u
Tienu n bo puoni m fuoma yua ki fuodi o mɔ gbeni
o tuona ki ji fuo nani u Tienu n bo gbeni o yaali ki
ji fuo maam yeni. **11** Lan ya po tin yaa gbaa ke tin
bàà li fuoma ki fuodi. ke oba n daa ŋma t yaajanba
taabuogu nni ki yie k kan songi u Tienu ki m tudima
nni. **12** Yeni i mɔnmɔni u Tienu maama tuuni li tuonli
ki gɔ pia u paalu. Li gɔ mani ki cie ki juga yua ñɔna lie
kuli po. Li kua hali t gbanu nni ki pan sia li pali; ki
kua hali t tugida yeni a kpaba nni. ki waani t pala nni
y. eni t maama nni yaali n ŋanai yeni yaali ki ŋani
13 Ba bonli ki ye ki wuo u Tienu po. Wan tagi yaala
kuli o nua li kuli ki bani yaali n tie kuli. O kani ke yua
baa t dugini wan sɔni yaali kuli. **14** Tin pia ya sala
yidikaaba kuli ciamo yua ne k pia o lielo. Wani. Wan
tie Yesu, u Tienu bijua yua doni hali poli po ki pundi
uTienu kani. Lanwani li buali ke tin ŋanbi yaa kubi
t dugi yaala po i. ke lan yaa paa **15** tin ji pia ya sala
yidikaa kuli ciamo yua ne k tie tyua kan fidi ki jie ti
m ninbaadnm t gbalm yogu kaa. B bigin'o kaan kuli

nani tinba yeni. Ama waa bani tieni biadi. 16 Lani t ya
nagidi u Tienu badikpagili kani yeni li papaali, lan
kani ke li ŋmadili ye. U Tienu ba jie'ti ninbaagu ke tin
la o ŋalbalgo ya yogu ke t bua.

5 B yi lugidi sala yadikaa ciamo bi niba siiga nni. Ki
kaan'o ke wan ya suani u Tienu tuonli bi nba po.
Otuonli tie ke yi puni u Tienu u paabu i. ki gɔ yid'o
sala bi niba biidi po. 2 Nani wani mɔno n tie m gbalm
daano yeni. Lani o ba fidi ki songi m yam ki todi yaaba
tie yanbɔndanba ki tu u sanu 3 L gbalm po i ke l buali
ka yi yidi sala. Laa tie bi niba biidi baba po kaa ama
yeni wan mɔno ya biidi po. 4 Oba k bani dini o bá
yudandi ke wani n tie sala yidikaa kuli ciamo. Ama u
Tienu n yi dini o nulo nani wan bo dini Abrahami
maam yeni 5 Li gɔ tie n yeni Kiristi mɔ ya po. Wani
mɔno kaa bo dini o ba ke o tie sala yidikaa kuli ciamo.
Ama u Tienu n bo din'o ki maadi; «a tie n bijua i dinne
mini n tie báa» 6 K gɔ maadi tianli kani ke: «fini n tie
sala yidikaa yogu n tuu yogu nani mɛlikisedɛki yeni»
(aiōn g165) 7 Yesu n bo ye ki tinga ne po o bo jaandi ki
doni o nialu ki fabini ki miadi ya Tienu n ba ñani' m
kuuma nni. Wan bo jiini o ba u Tienu nunga yeni ke o
bo songi o jaandi 8 Yeni wan bo li tie u Tienu bijua
nandi kuli, wan bo cagini ya cacabuolu bo cedi ke o
bandi li cəlini. 9 Wan bo sɔni o tuona ya yogu ki gbeni
canyiin ke o cedi ke yaaba n bo cəlini'o kuli la ya
fiema k pia gbenma. (aiōnios g166) 10 Ke o Tienu dini'o
sala yidikaaba kuli ciamo mɛkisedɛki sala yidikadima
sanu nni 11 t pia a bona boncianli k baa maad'i l po.
Ama l paa yeni tŋanbi waani li niima nni yi gbadi ki
dugini i k gbia a bona niima nni tonma. 12 Lan pundi
ya yogu ne li ji bo buali ke yinba n yaa tie canbáa-nba
ki ya tundi bi niba. Ama ke i gɔ daa bua ban ya tund'i
ban kpia tundi o nulo yaali u Tienu maama po. Li ji po
tie ke yi yaa je t jekpiagidi. Ke i ŋaa lan'o ki bua m
biinm 13 Yuaŋaan biinm mɔ nan daa tie canpandiga
i. O daa kan fidi tieni m paadima li bonŋanli yeni u
bonbiigu. 14 Ama t jekpiagidi tie b cianba yaali. Ban
tundi je li jiema yeni, bani n bo fidi ki tia ki paadi li
bonŋanli ye u bonbiigu.

6 Lanwani ŋaa mani ti ji yaa gaani bi cianba tunda ki
ji ya caa liigi. ke ya tundili ke t bo kpia gaa Kiristi
po yeni, tin daa tundi se li po. Li ji k buali ke ti guani
ŋanbi tundi ya bona ne po kaa. Lan tie bi niba n ŋaa
ya bontiotiedi bo buali yeni b kuuma yeni, ki ya dugi
u Tienu po. 2 yeni ya tundili ke b tundi m ñinwulima
po, yeni ban yi maani i nugi o nulo po ki jaandi o po
yeni yeni bi kpienma fiima. Yeni u Tienu buudi jiama
yua pia u lebdu yeni po. (aiōnios g166) 3 Li buali ke tin
gedi liiga i. 4 Yeni i mɔni yaa danba ke u Tienu yienma
fandi'ba, ke b gaa u Tienu paabi, kki gaa fuoŋanba,
ki bani u Tienu maama n mani maam, 5 ki bandi
ŋanduna yua baadi paalu n tie yaali, ki yuandi baa
yeni, (aiōn g165) 6 oba ji kan fidi cedi bani n guani ki mɔ
kua b biidi po, ki dugini b guani kpaa u Tienu bijua li
daapɔnpɔnli po n yeni. ki cedi ke bi niba ji bàà u sanu
ki sugid'o. 7 Ya tinga po ke i taagi baa yogu kuli ke li
sɔngili ye, ke yaaba ko li tinga ke laadi ban bua yaala,
uTienu yi yadi u fuoŋanma li po i. 8 Ama li yaa tie ke
i konkoni yeni m jiama n pa li tinga po, li tinga tie
fam i. Li kan waagi yeni uTienu n poli li tinga u ñɔbu.
ban juodi ki sia'o u muu. 9 laniwani n dɔnli -nba li ya
tie ke t maadi n yeni mɔno, t pala baa paa i po ke i
tuagi u sanu yua ŋani ki baa cedi yi la m fiema 10
Ki dugini u Tienu tie mɔnkundaan i. o kan sundi ya
tuona kuli ke i sɔni, yeni m buama yaali ke i waani o
po kuli ki gɔ daa li suani kiristi yaaba kuli po. 11 Tin
bua yaala tie ke yua kuli n ŋanbi ya kubi ke li paa ki
daa ŋaa caa yeni juogi n yeni ke i la yi guu yaaala
yeni i pala kuli. 12 t ki bua yi ŋaa li kpajɔli n cuo'i. T
bua yi mɔ ŋmaa yaaba bo dugi u Tienu po, ki juuni
ki gaa u Tienu puoni t taabuodi nni. 13 UTienu n bo
puoni Habrahami yeni o bo puon'o ki poli u Tienu
yeli po i. ki dugini oba bo ye ki cie'o ke o ba poli ki
taa o yeli. 14 O bo poli ki maadike: «yeni i mɔni nba
yadi m yediŋanba a po, ki cedi a yaabila n mali ki yaa
yabi” 15 Ke Abrahami juuni ki guudi ki la u Tienu n bo
puono yaali. 16 Bi niba n yi maadi m maama yaali
ki gɔ poli yeni, b yi poli ki taa yua cie'bi yeli i. Ke li
ñɔpoli n daa pia o ñɔniagu 17 Lani u Tienu bo bua ke
yaaba n ba gaa o puoni n ŋanbi ki bandi ke o maama k
pia lebidima n yeni. Lan po n bo cedi ke o puoni ki
gɔ poli. 18 Ke lan cedi t pala n yaa paa boncianla. U
Tienu ki pua faama pálibi, Lani cedi ke t pala paa ke
wan bo puoni ki gɔ poli yeni ke li pia m lebidima. T
doni u Tienu t candandi ke o puoni n paagi t pala
ke ti ŋanbi ki yaa kubi ya dandanli ke t pia ne. 19 Li
dandanli tie t yenma po nani kudikpiagili yua yi kpaa
ki ya kubi ŋanduna mi ñinma n yeni, laa pia gbenma.
Tin daanni yua nni yi kua tanpolu po jaanddɔnciangu
nni. ki pendi u cincenciangu yua juani yeni ki kua
hali deni. 20 Lan kani ke Yesu liidi ki kua t po, ki tie

sala yidikaa kuliciamo. Mɛkisedɛki sala yidikaadinma sanu nni, ki baa ye yogu n tuu yogu. (aiōn g165)

7 Wani mɛkisedɛki bo tie salɛmi bado i. ki gɔ tie u Tienu sala yidikaa. Abrahami n bo pua u tɔbu ki paadi b batieba, ki lebi kuni wani mɛkisedɛki n bo tuog'o, ki yadi m yediŋanba o po. 2 Abrahami taa wan bo pua u tɔbu ki fie yaali kuli, ki bɔgidi taalm piig, ki taa yenma ki teni mɛkisedɛki. Yenma, Mɛkisedɛki yeli niima tie o bado yua tie mɔnkundaano. ke bonmlie po ke o teni salɛmi bado, ke li niima nni laafia bado. 3 ki bani mɛkisedɛki naá bii o báa, lani yaa kaa o yaaja. laa diani kaanu ki maadi o maadi daali po bii o kuuma po. O tie nani u Tienu bijua yeni. ki baa tie sala yidikaa u yogu tuu yogu. 4 Laa mɛkisedɛki nbo tie li nigbengili yua waa. T yaaja Abrahami mɔno bo taa wan pua u tɔbu ki fie yaali kuli ki bɔgidi taalm piig ki yenma ki ten'o. 5 Moyisi yiko bo cabi Lefi yaabila yaaba tie sala yidikaaba yeni. ke ban yaa gaani Isaraheli yabi buolu ban la yaali li binl nni. li bɔgdima piig nni. yenma. B ninjanba isaraheli buoli ke b bo yi gaani. Ke b mɔ nan tie Abrahami yaabila. 6 Mɛkisedɛki wani bo ki tie Lefi yaabili kaa. Ama o nan bo gaa Abrahami n bo pua u tɔbu ki gaa yaal kuli bɔgdima piiga nni yenli. ki gɔ yadi m yendiŋanma wani Abrahami yua bo gaa u Tienu puoni yeni po 7 Laa pia tama tama yua bani ke yua tie ciamo n yi yidi m yedŋanma ki biga po. 8 Lefi yaabila yaaba n gaani bi niba n yi la yaala li binli nni bɔgidma piiga nni yeni tie yaa niba t ba kpe i. Ama mɛlikisedɛki yua gaa Abrahami kani bɔgidima piiga n ni yenli ye wani tie yua fo i. Nani lan diani o po maam u Tienu tili yeni. 9 t ba fidi ki maadi ke Abrahami n bo teni Mɛkisedɛki bɔgidima piig n yenli yua yeni ke Lefi mɔ bo teni o yaali yeni wani yua ke o yaabila bo gaani bi niba n yi la yaali binli n bɔgidima piig nni yenli 10 Ki dugini mɛlikisedɛki n bo cendi Abrahami yaa yogu yeni. Li bo sua ke wani Lefi daa ye Abrahami daa sɔma nni ke b daa mal'o 11 UTienu bo teni Isaraheli yabi o yikodi ke li yikodi wangi ke Lefi cugili yaaba baba n baa tie sala yidikaaba. Ama li bo ya tie sala yua ke b ba yidi yeni te ke Isaraheli yaaba ŋani canyiin u bTienu nunga nni. Sala yidikaa yua bo ba cua kuli bo baa tie nani Harɔni yeni. Li sala bo kan fidi cedi ke bi niba n ya ŋani canyiin u Tienu nunga nni yeni po n bo cedi ke sala yidikatiano cua ki tie nana mɛlikisedɛki yeni. 12 Lanwani li ya tie ke sala yidikaa dinma lebidi, li tie ke yiko n mɔ lebidi. 13 Tyonmdaano yua ke u Tienu tili maadi o po ne, o tie cugi tianli nni yua i. Li cugili nni oba k bani sɔni sala binbindili tuonli 14 Yua kuli bani ke t yonmdaano tie Suuda cugili n yua i. Moyisi tili nni, naan kani ke o maadi sala yidikaaba po; o k maadi lba li cugili po. 15 Diidi mani yaal cedi ke li ji ŋanbi fandi t nunmu po tie ke sala yidikaa tiano cua ki tie nani Mɛlikisedɛki yeni 16 Wani bo k tua sala yidikaa nani yaabi ke yokodi bo lugidi'bib cugili nn yeni kaa. Wan pia ya miali n kan baa gbeni paalu po i ke o tua sala yidikaa. 17 Yeni i mɔni li diani u Tienu tili nni ki maaadi ke: «fini n tie sala yidikaa u yogu tuu u yogu nani Mɛlikisedɛki yeni” (aiōn g165) 18 Yeni ke b piini yiko yua bo kpia ye ki dugini li yiko bo k pia paalu, li gɔ bo k pia ñuadi 19 Yeni i mɔni yaal n ye ŋanduna nni kuli Moyisi yiko bo k fidi cedi ke li ŋani canyiin u Tienu nunga nni. 20 Yaal pugini tie ke u Tienu bo puoni i puoni i ki poli. Tiabi tua sala yidikaaba ke puoni ba ki pugini l po 21 Ama Yesu wani yua bo din'o sala yidikaa bo puon'o ki poli ki maad'o: «mini o yonmdaano npuoni ne ki poli, min yedi yaali lani n ba tieni n kan ban baa lebidi: a baa tie sala yidikaa u yogu n tu yogu.» (aiōn g165) 22 Yeni ke Yesu po u Tienu ji cuo u dɔnlugu yua yen'ti ŋanbi mɔni boncianli 23 Yaal n pugini tie ke yaaba bo tua sala yidikaaba bo yabi ki dugini m kuum bo cedi ke b kan ya tundi ki ye ki tuuni li tuonli 24 Ama Yesu bo li fo i yogu kuli ke o sala yiodikaa k pia gbenma yogu n tuu yogu. (aiōn g165) 25 Lani po n cedi ke o pia u paalu yua pia gbenma ki ba fidi fie yaaba nagidi u Tienu ki dugini o po. Kelimaa wani li fo i yogu kuli ki jaadi ki miadi u Tienu b po. 26 Lani Yesu n tie sala yidikaa ciamo yua dagidi yen'ti. Wani ke u Tienu pali mani o po ke waa kpiadi k gɔ k pia biidi ke o paad'o yen t biidi danba ki don'o u polu ya polu. 27 wani ki tie nani sala yidikaaba cianliebi yeni kaa. La k buali ki daali kuli wan yi kpia yidi sala o biidi po o, ki t yuandi ki yidi sala bi niba biidi po. O taa o bá i ki yidi sala yenmi 28 Moyisi yiko n ko kaandi sala yidikaaba cianba yaaba bo tie yaaba ba fidi tieni t biidi. Ama Moyisi yiko puoli po. U Tienu maadi ki poli ki kaani o bijua ke o ji baa tie sala yidikaa kuli cianmo yua dagidi yeni wan sɔni o tuonli u yogu tuu yogu. (aiōn g165)

8 Mɔla tin yedi yaala nne; Ti pia obadciamo ke o kaa O Diedojienupo. 2 O tie o kanŋamo niŋamo O Diedo kpaagcianmo kaa tie o nifosaalo ka. 3 Kelima badciamokulitieyua tiendi sala yeni a pada i. Li ŋani ke yuakuli n yaa pia wan baa puni yaa paabu i. 4

Məla O DIedo ji bo ye ki tinga nni. O kan yaa tie
padidaano kelima lanya niba ji den ye i. 5 Bi den tie
niŋama nani Moyize n den gaa O Diedo maama yaa
yognu ke o den maa lipadidieli«ke ŋantieni bonli kuli
nani yaa yognu ke bi den waani a li juali po yeni. 6
kelima jesu gaa o badciamo maama kelima o tie o kani
paalo i məmənipo. 7 kelima lanya puoni ya den tie
puoməni, puondi ji kan yaa ye. 8 O Diedo ṅ den bandi
li ŋandunli biidi, o bo yedi: «Diidi mani a dana kpendi
ke n baa cuo o dənlipaangu yeni Israel yeni judas. 9 Li
kan ya tie nani o dənlikpeligu yua ke n bo cuo yeni bi
yajanba ka yaa daali ke n bo cuo bi nuu ki gadi yenba
Egypte tinga n ni. kelima bi naa cuo dənli ŋangu kaa
n go naa ji tiani bi po. O diedo n yedi. 10 «Diidi mani
ya dənlipaangu ke n ji baa cuo yenba Israel yaaba yaa
dana n kpendi» N baa ñani yikodi bi maalima n ni n
gɔ baa diani bi pala nni. N baa tie bi Diedo ke bi mo
tie n niba. 11 Bi ji kan yaa findi yaaba ki maadi «A
bani o Diedo» kelimabi kuli baa yaa bani nni ki cili ki
biga ke yaa caa o nikpelo bi siiga nni. 12 «kelima n baa
gaa bi biidi n ġɔ kan yaatiani bi biidi po» 13 Bi baa yaa
tua«boncanli i» O sundi o dənlikpeligu po. wani n
yedi yaa dənlikpeligu ji bodi.

9 Məla, baa o dənlikpeligu den yaa pia maa, yaaba
n nua ki tinga bogda po. 2 kelima sala yudaano den
bɔgidi yaa diegu nni ke o kpagu den se ke n jiema ye
n den yii o kanŋamu. 3 ke naan kani n den liegi wamu
tie o kaanŋanmuciamo. 4 Li den liegi o kaaŋamu
ciamo. Lie nni o tadiciangu den se ki gbie li baali. 5
O dənli ciangu tinga po den gbie bacianli ke ti kan
fidi waani. 6 Ban den bogini ki gbeni, bi padidanba
den kua cincanli po dieli nni ki tieni bi bogida. 7 O
badiciamo baba i ṅ den kua yaa dieli n tuani yema
binli yenma səma o ba yaapo yeni yaaba n den tieni
yaa biidi ke ba bani lipo. 8 Mi fuoŋanma daano bo
waani ke o sənŋamo nan daa luodi o diekpeligu nan
daa yaa baa ye. 9 Lan den wangi yaa yognu ne. Li sala
yeni li pada kuli nani li daa kan fidi ki lebidi nilo. 10 O
ban maadi mi jiema, mi ñima yeni yaa sala buolubo ye
kuli. 11 O badiciamo bo cua nani a bonŋana yaala n bo
cua yeni. 12 Li ki tie i ŋuabi yeni i ne səma ka. Li bo
tie yaa səma moni ke o bo kua apadiciama kani binli
yema. (aiōnios g166) 13 kelima i ŋuabi, i ne səma yeni
n fantanma piema yaala n ji bo ki moni bo paadiba
yeni O Diedo bi gbannandi fiema. 14 Be n bo cedi ke o
badiciamotuo ki tieni o səma o Diedo. O bo mali wan
ṅani li mi bənma nn i ki kuani ti o Diedo kani? (aiōnios
g166) 15 Lanya po O tie O dənŋanmo candanbaanlo.
Kelima naani ke i polidi ye, li tie taladi ke ban waani
ka cincinli yua kpe. (aiōnios g166) 16 Kelima i puondi
pia saala li yaa tie ke kuuma ye. Kelima waa go pia
fuomake yua n tieni baa ye. 17 Yeni ke cincinđənligu
den tieni ke səma ki ye. 18 Kelima ya yogunu ke
Moyize bo ñani mala o niba kuli po, o bo taa i ne yeni
i ŋuabi səma yeni mi ñima ki wuli bi niba po. 19 ki
yedi: «Li ne tie O Diedo dənligu səma ke O Diedo teni».
20 Obia bo tieni yeni a padiiama po yeni li bogiditiadi
kuli. 21 Mala bo tie bonli kuli n yi ŋanbi yeni mi səma
i. Səma yaa bo ye sugli bo ki ye. 22 Li yaa po i ke bo
kpa ti yandi yaala n moni baa ya tie yeni a bonmona i.
23 kelima o badiciamo ki kua naani le bi togidi ke laa
tie yeni i məmənі. 24 O den ki kua ki bua wan tieni
maama kaa ki kua o kanŋamu binli kuli yeni tiama ya
səma. 25 Li ya bo tie yeni li bo kan ya ŋani ban ya
tieni ohali li ŋandunli n cili ya yognu. Yenma baba i
ke o tieniwanimono kipieni ti binli. 26 Nilo kuli ba
kpe yenma, lan ya pendi, ti buudi n cua. (aiōn g165) 27
Nilo kulibakpe yenma, lan yaa pendi ti buudi ṅ cua 28
Yeni ke o badiciamo bo kpe ki yiedi ki waani yaaba n
daani ki guu.

10 U tienu balimaama den pia yaa bonŋanla n baa
ti cua yaa yinyinga laa tie laa bonŋanla n tie
maama cain. Yaaba n nangidi U Tienu kan fidi ke
ya tie niŋanma li yaa tie ke bi tiendi a pada yognu
kulinani o padiciandaani. 2 Li yaa bo tie yeni, ti bo kan
fidi ki yaa tiendi laa pada yeni bi bo wuli mi ṅinŋama
yenma baba i. Yaaba n bo ñuadi bo kan fidi ki yaa tiani
ti biidi po. 3 Ama yeni lani yaa paditiadi ti biidi binli.
4 Ama i ne yeni i ṅuabi səma kan fidi ki piini biidi. 5
Mi fuoŋanma n den mali li ŋandunli nni, odenyedi:
«ŋan da bua pada yeni sala. ŋan ŋanmbi a gbanandi n
po». 6 ŋaa taa bonbiili yeni apada ki tieni a pamanli.
7 Li yapo o bo yedi «diidi mani landiani nandi n po ki
bua tieni ŋan bua maama.» 8 O bo cindi ki yedi; «ŋan
bo gaa pada yeni sala yenibonbiidi ti biidi po, ŋaa bia
bo taa ke li tua a pamanla» Li bo tie yaa pada ke bo
tieni yenibimala. 9 O bo gua yedi; «A laa, n cua ke
min tieni a ŋan bua yaala» O bo buoni cincin mala
ke bua mi yanduama n tieni yaa mala n tuani po. 10
«Lanya buama po i ke fuoŋanma bi fie ti yenma ki ti ji
ye yenmani nni. 11 Tianli po, bi padidanbi fii ki sedi
ki dənli yeni U Tienu daali kul. Bi tiendi daali kuli
a pada ama baa fidi ki ṅani biidi. 12 Tianli po kristi
tieni bogidi yenla i hali yenidulṅa gbenma ki pieni ti

biidi. O kaa U Tienu nujendu i. 13 ki guu ke o yibala n
kpe. 14 kelima bogidi yenli po ŋanbi bi niba yen dulṅa
gbenma. 15 O cincinli o yedi; «diidi yaa dɔnligu ke
n baa tieni yenma. 16 N baa kuanma n yaa mala bi
pala nni ki bia diani la bi malima nni. 17 N ji kan yaa
tiani bi biidi po yeni bi jije i. 18 Mɔla naani n tuo sugli
abonapo, paadli ba kuli ki ye ti buudi po. 19 Lanya po
n kpiilo, naaninpia ti dugdi kua yenioyudaano sɔma.
20 Diidi wan luodi yaa sɔnu ti po yeni o gbanandi. 21 O
padiciamo n ye U Tienu kani yeni tin nangini yeni
ti dugdi ki ŋani ti pala nni malima biidi kuli. 23 Tin
kubi mɔ ti biidi tuoma kelima U Tienu ye yeni ti. 24
Tin tugi nani bonŋanla ti kuli yaa po. 25 Tin daa ŋaa
dɔnligu ti siiga nani tiama n tieni maama. Tin yaa
paagidi ti lieba pala. 26 Lanya kaa ti yaa tiendi ti biidi
tin bua maama, ti nan kan bandi mɔmoni, pada yaala
n piini ti biidi naa ye. 27 Li puoli ti buudi ye ki guu
ti ke o muu baa di U Tienu yibala kuli. 28 Yua n yie
Moyize mala kuli baa kpe ke niba lie bii bitaa nua o.
29 Be ya fala n ji guu yua tabi U Tienu biga yua ke yaa
dɔnligu tieni yeni mi sɔma ki tie dɔnliguŋanla. Yaa
sɔma n den ŋaa Kristi yaa yaala. 30 Kelima ti tiani yua
maadi«min i o jamualo» U Tienu baa bu liŋandunli.»
31 li tie bonŋanli yua n baa U Tienu nunga. 32 Ama
yin ya tiani a dankpela po yaa daali ke i den ŋani mi
yenyenma nni, nani yen den cagini maama. 33 I den
bili ti sugidi yeniti fiagidi. 34 kelima i pala den siadi
yaaba nden ye limabili nni ki bia den tuo yeni pamanli
mi piama gaama. I denbanike ipia ya piama kangbeni.
35 Lanya po daa ŋamani ipala n wadi. 36 kelima i pia
mi junma U Tienu n bogidi yaala po. 37 O yognu ya
pugni wanma, yua nbaa cua baa cua. 38 Yua mɔni baa
yaa ye ama o ya siedi n kan ya tiani o po. 39 Ama ti ki
tie yaaba nsiedi. Ti tieyaaba daani ki gu bi nanliga.

11 Mɔla li dandanli tie yaasanbili daani paani. Li tie
yaala gu yali ke a daa la. 2 Lanya po ti danba bo
gaa Kristi. 3 Li dandanli po, ti tuo ke li ŋanduli den
tagi U Tienu buama po wan bua maama. (aiōn g165) 4 Li
dandanli ya po i, ke Abel bo teni U Tienu yaa padli n
cie cain. Lanya po i ke ti den la ke li ŋani. Ke U Tienu
bo pagi o o sala po. Li dandanli po, Abel bo maadi
yaala n ñani o po. 5 Li dandanli po i ke Enɔki den ñani
ke ji la kuuma; «o den ji la kelima U Tienu bo ñani
o» kelima ki fidi ban ñani o, o den yedi ke U Tienu
pali mani o po. 6 dandanli yaa ye li pa yeni U Tienu
pali n yaa mani a po. Kelima yua gaa U Tienu baa yaa
daani ke o ye. 7 Li dandanli yapo ke Nowe bo bandi li
sɔnbiŋanli. Ke o den kɔni yeni liŋandunli ki yendi
li dandanli gaama. 8 Li dandanli po i ke Abraham
bo fidi ki gadi naani keo bo gaa o faali. O bo caa ke
a bani wan caa naani. 9 Li dandanli po ke bo ye ki
tinpuonkagi nni o caani yeni. 10 kelima o den guu
yaa dogupienu ke U Tienu maa. 11 Li dandanli gaama
yaa po i ke Abraham fidi ki baa ki biga yeni o pua
Sara n bo tie ŋɔlga. Li den tieni yeni wan bo padi kuli
kelima bi bo ye yeni bi dandanli yua n bo puonma
po. 12 Lanyapo i ke yeni wan bo ciandi kuli, ke o baa
bacianli. Bi ji bo yabi nani i ŋmabinmu yeni nani mi
ñinciamo tanbiiniyeni ke kan tuo cɔdi. 13 Bi kuli bo ye
yeni li dandanli ke puoni ba kuli ki tieni. Bi bo bandi
ke bi tie canba ki tinga po. 14 kelima yaaba n maadi
lanya maama kuli lingi ban baa yaa ye naani. 15 Bi bo
yaa bua ban ñani yaa dogu, nani bi guani ki kuni. 16 Bi
bo lingi dogu ŋanu ke o diedo den tuo ki gaaba ki lingi
u dogu bi po. 17 Lan ya po i ke Abraham n bo la yaa
ŋanma ke o teni Izaka, li bo tie o bija yenga keo bo tuo
ki teni o wan bo la lidandanli. 18 Abraham ke o bo yedi
o. «ke izaki po ke o miana ba ñaa.» 19 Abraham bo tuo
ke U Tienu baa fidi ki fiini Izaka. 20 Li dandanli po i ke
Izank yadi mi yediŋanli Jakoba yeni Izai po. Yaala n
den nua yaa bona n kpendi po, 21 Li dandanli po i
ke Jakoba n bo n bo bua kpe yaa yognu ke o bo yadi
yediŋanma o biga zozefa po. Zakoba bo ñii o lanbanli
po. 22 Li dandanli po i ke zozefakuuma bonagidi ke o
maadi yeni Israel bibi bi Egipti gadima po ke madiba
ke ban tugi yeni o kpaba kuli. 23 Li dandanli po i ke
Moyizi wan bo mali ke o danba bo wuoni o ŋmaalita i
kelima o bo ŋani, ki pendi. Bi bo ki jie o bado mala. 24
Lanya po i ke Moyize n bo kpaadi o bo yie ke ban daa
yuu Farawon bisalo bija. 25 O bo tuo li mabili yeni
UTienu yaaba ki cie yeni wan yaa ye o manu nni. 26 O
bo tuo i fe yeni Kristi kani ki cie Egipiti baali kelima o
nunbina kuli bo ye ya baali n kpendi po. 27 O bo tuo
ki gaa Kristi ke li tie baa cianli o po ki cie Egipiti baali.
O bo ki jie o bado, o bo tuo fala ki daani yua ke waa
baa ki laa. 28 Li dandanli po i ke o bo tuo yaala n ye
Israyeli. 29 Li dandanli po i ke o bo puodi li mɔgi mɔnli
nni naani ki tinkuonga po, Egipiti yaaba bo bigni ke
ban puodi bi bo baa mi ñinma nni. 30 Li dandanli
po i ke Jeriko guona bo baa yaa yognu ke bo lindiba
danalele. 31 Li dandanli po i ke Raaba li conconli bo
kikpe. 32 Ti bia baa fidiki pugni be? kelima o yognu
pɔdi yeni tin maadi Gedewon, Baraka, Samison, Jepiti,

Davidi, Samiali yeni a labaali muanda kuli maama. 33
Yaaba n den fidi bi tuoma po ki paadi bi baditieba
diema ki kuani mi yanduama, ki baa i puondi. 34 ki go
gbindiyaa fantama n co jama ki sanikifaabi bi yulamu
jugisiemu ñona nni, ki paani i yiani, ki tua jakɔnda bu
tɔbu nni, ki deli bi nilaba tɔgola. 35 Li dandanli po
den cedi ke potɔba baa ke bi kpiiba n kpe gɔ ki fii bi
tinkpiba siiga. Bi den waani bi nitianba mo fala ke
baa tuo ki ga mi faabima kelima bi den bua ki baa
yaa tinkpifiima ŋani ki cie. 36 Bi den ṅuadi bine ki
pua ba i baliji, ki go kpaa bi tianba ti kpaadi ki kuani
ba li kpaadidieli nni. 37 Bi den lugidi bine a tana, ki
go waani bi tianba yeni mu jugisiemu. Bi nitianba
mo den tie luoda ki gɔgɔdi ki yie ti pegbanli yeni
ti ŋuagbandi, ke bi niba bia bipo ki wangi ba fala.
38 ŋanduna ki den pundi ki yaa pia laa nimoanba o
niinni. Bi den gɔgɔdi mi fanpienma nni yeni i fali nni
kuli. 39 Baa ke bani kuli den baa ke U Tienu tieni bipo
o siediŋamo kelima bi dandanli yaa po, baa den baa
wan den niani ba yaala, 40 kelima U Tienu den jagi
tipo yaala n ŋani ki cie, kaa bua ban ŋanbi ki dagidi
cain ke tii ye lienni.

12 To, kelima yaa siedinba n yaba boncianla lindi ti
nani ku tawaligu yeni, tin tugidi mani yaa tugili
n yie tipo kuli leni yaa tuonbiadi nyaba ki lindi ti, ki
yaa siani yeni li juunli yaa nuama n bili tipo. 2 Tin
yaa siani ki nua Jesu yua n tie li dandanli cilika yenili
ŋanbika. Kelima yaa pamanli n den bili o po yaa po, o
den tuo li dapɔnpɔnli yaa kuuma, ki fali yaa fe n ye
lienni, ki kali U Tienu bali kalikaanu jienu po. 3 Yin
kpaagikpaagi opo mani, wani yua n denjuuni yeni ti
tuonbiadi danba n den yie opo maama kuli ke lan todi
yi yin da cɔgi ki luo li papaali ki cedi. 4 Yin kɔni yaa
kɔnli yeni tituonbiadi yeni, yi daa kɔni hali kebi wuli
yi sɔma. 5 Yi sundi U Tienu n tundi yiyaa tundi nani
bibaa nbaa tundiobila maama ki yedi: «N bijua ŋan da
fali o Diedo Ntundi a yaa tundifala, ki da luo lipapaali
wan fuyeni a yaa yogunu. 6 Kelima o Diedo tundi wan
bua yua yeni fala, ki pua wan nua yua ke o tie o biga
kuli.» 7 Yin juunimani yeni laa fala. U Tienu tiendi yi
yeni kelima o nua yi ke tie o bijaba. Ki bonjaga n ye ke
o baa kan tundi o tundifala? 9 Ti baanba yaaba n tie
nisaaliba den tundi ti tundifala ke ti fangi ba. Lawani
lii pundi tin miini ti yula ti Baa yua n ye tanpoli kani,
ke tin yaa pia li miali. 10 Ti daanba den yen tundi
ti tundifala u yogunu waamu bebe nani ban sua ke
li dagidi maama, ama U Tienu tundi ti tundifala ti
ŋamu po ke tin taani yeni o gagidiŋanma nni. 11 Li tie
mɔmɔni ke tundifala kuliyen cili ki yaa tie pabiidili
bonla kaa tie pamanli. Ama li yen yuandi ki cuani lan
bangi yaaba yaa po mi teginma yeni mi yanduanma.
12 Lanwani yin paagi mani yi nii yi n yɔgili, yeni yi
duna ya n tadigi. 13 Yi taana n yaa ŋua yaasani n
cuubi ke yua n diani taali n da kpigidi, ama lin paagi.
14 Yin lingi mani mi yanduanma yeni bi niba kuli, ki
go lingi mi gagidiŋanma, kelima yua n naa pia mani
kan le o Diedo. 15 Yin fangi mani yi yula ke oba n da
muni o yuli U Tienu ŋanbili. Yin go fangi mani yi yula
ke yaa jiinu n bia ki to kuli n da tua a benkpela, ki
cuani ti yanyagidi ki yaa jɔgindi bi niba bonciala. 16
Yin go fangi mani yi yula ke oba n da tie conconma
daano, yeni yua n faliyaala n gagidi naniEsayiyen, yua
n den kuadi onikpedikelima jeyenmapo. 17 Yi bani
ke lan pendi, wan den bua obaa n gaali o, waa den
baa. Baa keo den lingi yeniti ninsiidi, waa den fidi
ke o baalebidi jagili. 18 Yii nagini ban den baa fidi
kisii yaa juali, yaali n co mi fantama. Yii nagini ku
gbangbadibiadigu yeni li biigiciali yeni ku fanciangu
19 yeni kakaci piebima yeniu nialu fuugu nden ye
naankani. Yaaba n den gbadilaanialuden mia ke wun
da gomaadiba baamayenmaki pugini. 20 kelima baa
den fidi yaa ñɔbonli n tie ne: «Baa yaanga yaa sii li
juali, ban ludi o a tana» 21 Ban den laa yaala yeni kuli
den pia i jeje hali ke Musa yedi: «N jie ti jawaandi
hali ki digibi.» 22 Ama yi cua Siyono juali, lani ntie U
Tienu yua n ye ki fo yaa dogu, yaa Jelusalema n ye
tanpoli kani, malekinba yaaba n yaba ki pundi a tuda
tuda yaa kani. 23 Yi cua yaaba n tie U Tienu bikpiala,
ban diani yaaba yaa yelatanpoli po nitaanli kani, yi
cua U Tienu kani, bi niba kuli bujialo kani. Yicuabi
niteginkaabanaani n ye naakani, bani U Tienu n ŋanbi
yaala ke bi dagidi cain kani. 24 Yi cua Jesu kani, wani
yua n tie o ŋantaadipaano yaa candanbaalo, yeni o
sɔma kani yaama n mii ki maadi yaa maama n ŋani
ki cie Abela yaa sɔma n den maadi yaala. 25 Fangi
mani yi yula ki da yie ke yi kan cengi yua n maadi
yeni yi mɔla. Kelima yaaba n den yie kaa cengi yua n
sɔgini ba U Tienu maama ŋanduna nni naa den fidi ki
sani ki ciadi. Lanwani ti yaa yie kaa cengi yua n ye
tanpoli po, laa pia tama ke ti kan fidi ki sani ki ciadi.
26 Laa yogunu o nialu den teni ki tinga digibi, ama
mɔla o niani ti yaa ñɔnianu n tie na: «Yenma goga,
nbaa teni ki tinga n digibi. Li kan yaa tie ki tinga bebe

ka. N baa teni tanpoli moko n digidi.» 27 Lan yedi:
«Yenma goga, » yeni waani ti ke yaala n tagi ki baa
fidi ki digibi kuli, baa pendi, ke yaala n kan digidi mo
n suagi ki yaa ye. 28 Lanwani, kelima ti baa baa yaa
diema n kan digibi, tin yaa ye leni i tuondi, ki kpiagidi
U Tienu ki ŋua o yeni li fangili yeni ijejeke li mani
opo. 29 kelima ti Tienu tie yaa fantama n bolindi.

13 Suagi mani ki yaa pia mi buama yi kpiiba po.
2 Yin da sundi mani ki yaa gaani bi canba cangu.
Kelima bi tianba den tieni yeni ki malekinba cangu
kaa bani. 3 Yin yaa tiani mani a kpaada po nani yi
moko taa yeni ba ki tie kpaada yeni. Yin go yaa tiani
ban faligi yaaba po, ki bani ke yi moko ye ti gbanandi
nni ki tie ban baa fidi ki faligi yaaba. 4 Bi niba kuli n
yaa jigindi li potaali, ki da tuo li potaaliyaa duanun
tabi yeniti jɔgindi. Kelima, U Tienu baa jiati buudi
yeni mi conconma buoli danba kuli. 5 Yin da pa
maniyi yula i ligi buama po. Ama yin yaa mangidi yi
pala yeni yin pia yaala mɔla kelima U Tienu yedi: «N
kan ŋa ŋa, N kan lu ŋa hali abada.» 6 Lanwani tipia li
papaali ki yedi: «O Diedo n tie n todika, n kan jie pu.
O nisaalobaa fidi ki tieni nni be?» 7 Yin yaa tiani mani
yi gobidikaaba po, bani yaaba n den waani yi U Tienu
maama. Yin kpaagi mani bi yema yeni bi juodima ki
yaa togidibi dandanli. 8 Jesu kilisiti tie yenma wonli
yeni dinla yeni yaa yogunu kuli. (aiōn g165) 9 Yin daa
gaa ti tundi yuodi, kelima li ŋani ki pala n yaa gbie
sugli. 10 Tin pia yaa padibinbinli, yaaba n tuuni li
kani naa pia sɔni n ñani li jiema ki je. 11 Ama ti yandi
yaaba ke bi kpaba ti biidi po sɔma ke o padibado cua
yeni li o kaangagidiŋami nni. Ama bi yen ñani ban
kodi yaa yandi li ñagilinni niinipo. 12 Ama jesu mɔ
bo cagini bi niba po yeni o sɔma. 13 Lanwani tin ña
mani ki gedi o kani li ñagili nni niinpo, ki taani yeni o
ofe nni. 14 Kelima nekanba ŋanduna nni tii pia yaa
dogu n baa ye yaa yogunu kuli, ama ti lingi yu n baa ti
cua. 15 Lanwani kelima Jesu po, tin yaa pali mani U
TIenu po yaa padili n tie ti pagidi yaa yogunu kuli, la
tie ti ñɔna n yaa pagi o yeli. 16 Yin daa sundi ki yaa
tiani mi ŋanma yeni ti bulcindi, kelima lani ntie yaa
pada buolu n mangidi U Tienu pali. 17 Yin yaa tuodi
ki ŋua mani yaaba n gobidi yi, ki yaa fangi ba kelima
bi gu yi naani, ki bani ke bi baa togidi U Tienu yi
maama. Yaa tiendi mani yenike ban fidi ki yaa togidi
ma yeni li pamanli kinaa yenbidi, kelima li kan yaa
pia yipo fuomaba. 18 Yaa jaandimanitipo kelima ti
bani cain ke ti pala siadi ŋani ki go bua ti tagi nyaa
tiegili bonla kuli nni. 19 Min miadi yaala hali bonciala
tie ke yin yaa tiendi yeni ke U Tienu npa nni u saanu
min gɔ ki cua yikani tontoni. 20 Mi yanduama Tieni
yua n den fiini ti Diedo Jesu bi tinkpiiba siiga wani
yua n tie i pe yankpaciamo, kelima o sɔma yaama yaa
yogunu kulipo. (aiōnios g166) 21 Wani n teni yin fidi ki
yaa tiendi yaala ŋani kuli. Wani go teni Jesu Kilisiti
n yaa baadi ti kpiagidi hali yaa yogunu kuli. Amina.
(aiōn g165) 22 N kpiiba, n mia yi ke yinjuuni kiga i nnaa
tundi, kelima min diani yipo yaa maama ki fuu. 23 N
bua yin bandi ke bifaabi ti kpiilo Timot. O yaacua n
kani tonma, ti baa yegi kicua ki le yi. 24 Yin fuondi
mani yi gobidikaaba kuli yeni bi nigagidiŋanba kuli.
Yaaba n ye hali diema fuondi yi. 25 U Tienu ŋanbdi n
yaa ye yeni yikuli.

Jaki

1 Min jaki, u tienu yeni jesu kilisito naaciemo, n
diani yinba piig n buolilie yaaba n yadi yadi ke ye
ŋanduna nni kuli po, n fuodi bonŋanla. **2** N kpiiba,
yin ya nua ya bigina kuli n cua i kani ne tie panmanli
ya bona. **3** Kelima i bani ke dandanli bignma ba cua
yeni i juunli. **4** Ama yin ŋaa ke li juunli n sɔni o tuonli
ke juodi cain. ke yin tua ke yaabi n ŋani ke dagdi cain,
ki da ke luo ba bonli kuli. **5** I siigan, nilo ya ke pia mi
yanfuoma wan mia u tienu yua tieni bi niba kuli yeni
li bulcindi, o kan fun yeni, o ba teni. **6** Ama wan mia
yeni li dandanli, ke da mali ko b la bii o kan lai? Yua
mali ko kan la tie nani mi ñinciamu guona, o faalu n
figi ke pendi ya yognu yeni. **7** Ya nilo n tie yen kuli n
da mali ko ba la liba kuli o yonbidaani kani. **8** O tie
pala lie daano ke se kaan yendu o bontitiedin kuli. **9**
Ti kpiiba nni yua n tie luodo pali n ya mani yeni u
tien'o n sen'o maama. **10** Yua n tie piado mɔ pali n ya
mani yeni u tienu n jiin'o maama, kelima o ba kpe
nani o mua puugu yeni. **11** O yienu pudi ke o wulgu
boncianli cedi ke ti muadi kuodi, ko puugu mɔ suodi,
lan pia ya jawama mɔ bodi, o piado mɔ bu juodi ke
suodi yeni o bontitiedin nni. **12** Li pamanli ye yeni
yua n fidi ki juuni li biginlin nni, kelima bi ya bigno,
li kan paadi'o, oba la li miali yali ke kilisito yedi ko
ba teni yabi n bua'og yeni. **13** Bi ya tunlin o nilo ya
yognu, wan da yedi: “o tienu n tunlin nni” kelima bi
kan tunlin u tienu wan tieni yaali n bia, wan u tienu
mɔ kan tunlin nilo ba kuli. **14** Nilo kuli tunlini yeni o
maalma, ke kua ti biidin ke li baadi yeni mi kuuma. **15**
Lan wani, o maal biidi ya punbi, li ba mali ti tuonbiidi,
ti tuonbiidi mɔ ya yendi o gbannandi kuli i, lan cua
yeni mi kuuma. **16** N kpibuadiba, yin da bɔndi mani
i yula. **17** Li seli yeniya paabu ŋani ñana polu, mi
yinyiema baa kani, naani ke bɔnbɔnli, yeni lebdima ki
ye. **18** U tienu yanbuama po i, ko den mal'ti, kelima o
mɔnmɔni po ke tin ya tie o tagma nni kuli o kpiagdi.
19 N kpibuadiba, yin bandi ya bonli ne, li pundi ke yua
kuli n cengi tontoni, ki da maadi tonma, ke da biendi
o pali tontoni mɔ. **20** Kelima o nisaalo pabienli kan
fidi ki yeg yeni u tienu sanu. **21** Lan wani, yin lu mani
yaali n tie jɔgindi yeni mi biadima kuli, ke ya ŋua u
tienu n buliya maama i pala nni yeni kelima li ba
fidi ki tindi i maalma **22** Yin da cengi u tienu maama
beba, ke bondi i yula k mi cengma dagdi ama yin ya
tiendi lan yedi yaali mɔ. **23** Kelima yua n cengi u tienu
maama ke nan k tiendi lan buali yaali yua n nua o
nungo n tie maama e nunualiga nni. **24** O ya siedi
wan sundi tonitoni. **25** Ama yua n cengi bonŋanla ya
balimaama n ŋani cain, ki faabi bi niba, ki tiani wan
cengi yaali, ki tiendi lan yedi yaali, lan nilo la li seli
wan tiendi yaal kuli nni. **26** O nilo ya tama ko juuni
ke naa cuo u lanbu, o bɔndi o yuli. Lan ya nilo ya
jaanma tie fanfanmi. **27** Ya jaanma ŋani cain, ke nan
ke pia jɔngindi ti baa u tienu nintualin tie: ki ya todi a
kpieba yeni a pikuana bi fala nni ke gɔa cuo oba yeni
ŋanduna jɔngindi.

2 N kpiiba, yinba yabi n daani ti yonbidaano jesu
kilisito yua n pia ti kpiagdi yen, la ke ŋani yin ya
tiendi n gagdima bi niba siigan nni. **2** Min bani yaali
tie: ne o nilo ya cua ke kua li nintigilin, ke pili wula
biagi bii i ligi mɔni biaga, ke gɔa yie ya tiadi n pia
ti kpiagidi, ke o luodo mɔ kua ki yie akpalcala. **3** I
yi jigndi yua yie ti tiakpiagidi yen, ke yedo: “kali ne
tijigdi ya kalkaanu po, Ama ke nan yedi o luodo “fini n
ya se lan kani bii fin wani n kali tinga nni t taana po. **4**
Nani yii tiendi m gagdima i yanma nni ke gɔa yi i yula
buud danma yeni i maal biidi kaaa? **5** N kpibuadiba,
cengi mani, nani u tienu ke gandi yaabi n tie a luoda
ŋanduna nuni po ke ban tua piada li dandanli nni
kaaa? Ke gɔa baa wan nian ke ba puba yabi n bua'og
kuli o diema nnii? **6** Ama yinba, n fali a luoda. Nani a
piada ka mabndi ii, ke caa yeni bi buudanba kani. **7**
Bani ka biidi ya yeŋanli n ye i nni. **8** Li ya tie k a kubi
u tienu diema bali maama, nani lan diani maami yeni.
Li yedi: ŋan ya bua a lielo nani ŋan bua ayuli maama
yeni.” **9** Ama yin ya tiendi m gagdima bi niba siiga
nni, i tiendi tuonbiidi, li bali maama mɔ buni ke cuo i,
kelima yi ke miado. **10** Yua tuo ke kubi li bali maama,
ke nan gɔa miindi ba maayenma bibe, o pia i talgi li
kuli po. **11** Kelima u tienu yedi: “ŋan da conmi” wani
gɔa maadi: “ŋan da kpaa nilo” lan wani ya conmi, bii
ke kpaa nilo, a biidi u tienu maama yeni. **12** Lani, yin
maadi ke gɔa tiendi yal kuli, yin bani k u tienu ba jia i
buudi ke ŋaa. **13** Kelima u tienu n ba jia ti buudi ya
yognu yeni, o kan jie mi ninñima yua den cagni o
lielo po **14** N kpiiba, i li ke li baa ŋani o nilo n yedi ko
pia li dandanli ke na ke suani tuonli li po, li pia be ya
todima, o dandanli ba fidi ke tindo o? **15** I kpiilo ja
bii pua ya luo ti tiayiekaadi, ke gɔa luo daali kuli li
bonjekaali. **16** Ke i siigan yendo yedi o, ya kuni yeni
mi yanduama, ke ban tongi o mu ke di ke guo, ama

ke nan ke pun'o yal n tie tilad o yema po, li pia i laa
fuoma? 17 Li dandanli mɔ tie yene, li yaa pia atuona
li tie yali n kpe. 18 Ama, o nilo ya yedi: “fini a pia li
dandanli, n mɔ pia a yuona n ba yedi'o; waan nni,
a dandanli yali n ke pia tuona, n mɔ ba waan na n
dandanli kelima a tuona po. 19 A daani k u tienu ye
ke tie yendo beba, a tiendi ke liŋani. Ba a cicilibiada
mɔ daani yene, ama bi jie ke digidi(jegli). 20 Fini, o
yanluodaano ne, ŋaabani ke ya dandanli ke pia tuona
tie fanfami. 21 Nani ti yaja Abalaham tuonŋana po i n
cedi ke bi den yi'og o niteginka? Nani wan den tuo ke
ba yidi o bijua Isak sala li padibinbindli po yen ka cedi
ko tiegi i? 22 A la ko dandanli den taani ke yegi yeni o
tuona, ko tuona yen mɔ den cedi ko dandanli ŋani
ke dagdi cai i n. 23 Yeni ke diani yedi yaali n tieni:
Abalaham den daani u tienu, ko u tienu nuali o po
lan ya bonli ke li tie teginma, lan ya po ke bi yi'ug
u tienu dɔnli. 24 I la o nilo tiegi kelima o tuona po
i. la ke tie li dandanli beba po ka. 25 Li gɔa tie yeni,
liu poconconli Lahabi, o tuona po i ko tie niteginka
kelima o den gaa bi tɔndikaaba cangu ke cedi ke bi
tɔgni san tianu ke kuni. 26 nani ya gbannandi ke pia
naano n kpe maama, li tie yeni ke ya dandanli ke yegi
yeni a tuona mɔ kpe.

3 N ninjabi, bi tundikaabi n da yabi i siigan nni, ke
sieni ke ya bani ke bi te ba bu'ti hali lan ya paa. 2
Ti kuli maadi tin bua yaali, nilo ya ke maadi yali n tie
o pakɔnli, o tie ya nilo n tie niŋanmo, ke gɔ sieni ke
cɔnlin nni o gbannandi. (ke cuo oba) 3 Ya yognu ke ti
taa i baabi ki loli i taam ñɔna po, bi yi cɔln'ti ke tiendi
tin bua yaali. 4 Diidi mani o ñinbiagu, wani yeni o
yabndi kuli, niyendo ŋmagdo ko caa wan bua naani. 5
Li tie yeni, ke o nilo lanbu tie bo ñidiga ke nan ke
sengi oba kɔnman nni, o mu ñidiga n yi te di ke biani
li fuali kuli. 6 O lanbu mɔ tie mu, ya ŋandunli n gbie
yeni o yinyɔgu, ke jɔgndi o nusaalo gbannandi, ke
biidi ti tajenli yenma, ke wan oba mɔnosieni ke ye a
maba nni. (Geenna g1067) 7 I yanbuoli kuli yeni polu po
mu nuami kuli, tinga nni bo balinkaana yeni mi ñim
nni bonfuoda kuli ye o nilo yikod po. 8 Ama nilo kan
fidi ke paadi o lanbu, ke li tie ya yianu, ko gbie yeni
mi kuuma lɔbdi 9 Ti tugdi ti lanbu ke yiini ke dondi u
tienu, t gɔa tugdi wani ke maadi ti maabiidi u tienu n
tagi yaali ke tieni o ninnangu po. 10 Ya ñɔbu n maadi
mi maaŋanma yeni, lani n gɔa maadi ti maabiidi. N
ninjabi, da ŋaa mani lani n ya tie yeni. 11 Bonga kpeli
ke ye ke puubi mi ñu yia maligi ke gɔ puubi ya ñuma
milgi ii? 12 O kankanmu, n ninjabi, ba fidi ke loni luan
tɔla ke li ya ki tie kankana i? Li tie yeni ke yañumi kan
fidi ke ya maligi nani sicili ñuma yeni? 13 Ŋmaa i, i
siiga nni, gbie yeni mi yanfuoma yeni o nunfanbu i?
Wan jiini oba ke wani o tuona nni, ko gbie yeni mi
yanfuoma. 14 Ama, li ya ke i pia i pala nni ti maalbiidi,
da dongi mani iba ke gɔa da pua faama ke sieni ke
nua i mɔni. 15 Li yanfuoma ke ñani polu po ka ama
i tinga ne po, li tie gbannadi yeni sitaani yaali. 16
Kelima naani ke i nanga yeni ti gbannadi buama ye,
mi tudima yeni ti bontitiedi biidi buoli mɔ gbie e. 17
Polu po yanfuoma n cindi ke mɔni, ke gbie yeni mi
buama, dagdi, ke taagi, ke gbie yeni sugli, ke tieni a
luaŋanma, ke k pia lugdima ke gɔa tuagi. 18 Laafiaa
luana ñaa yabi n maadi i mɔni kani.

4 A kɔnkɔna yeni ti maa bidbidi ñaa le ee? Li ki
tie i bonbuakaanan ka ke i kɔn yeni i ninjab bi
dandanlin nni? 2 I ponponcianli po cedi ke i k pia
pu. I tie nikpala ke suani ke beli yaali ki kan la. I gba
ke gɔa tuadi li ŋaniali ki yi k laadi bonli ke dugni i
ke buali u tienu. 3 I buali ke b yi ki tieni, ke dugni
yi bani yin miadi maama ke kpaani ke buama n ti. 4
Yeni yin tie concona maama kuli, i k bani ke ŋanduna
ne buama tie kɔnkɔnli yeni u tienu i? Fin yua n bua
n donl yeni li ŋandunli, tie u tienu yibali. 5 A tila
wangi'ti li kuli ke maadi ko u tienu n bua'ti ya po i
ko kuan'ti o fuoma. 6 Ama i ke bani, u tienu tieni ya
paabu yabi, li po ke i diani maadi ti: u tienu bieli bi
japadami ama ki di sugli taligi po. 7 tug man i ba ki
cabi u tienu, ke kɔni yeni sitaani ke wan sani k fagdi i
kani. 8 Nagni mani u tienu, ke wan fidi ke kɔbni ti. pit
mani i nui, biidi daam, ke ŋanbi i pala, ŋalaci danbi. 9
Ya ye mani o paasiadgun nni, ya mɔ mani, ya buudi
mani! cedi mani ke laadi n tua kumɔni, ke i pamanli n
tua yinyog i po. 10 Jiin mani iba u tienu nungan, ke
wan doni. 11 N ninjabi, da maadi mani liebi po, a ya
maadi a ninja po, a bu a ninja, a kɔn yeni yiko i, u
tienu yiko. A ya kɔni yeni yiko, a ji ke cɔnlni yiko. ama
a bu'gi. 12 Yendi beba n tie budi daano, u tienu, wani
beba n ba fidi ke faabi bii ke biidi. A tie ŋmaa, fin yua
bu a lielo yeni. 13 Cengi mani, yinbi yabi n maadi:
“dinla, bii saala. ti ba gedi ya dogu ne, ti ba tuadi lieli
po ke su bii ke ba ti ñuadi. 14 ŋmaa n bani yaali n ba
cua saala, yeni nulo yema n ba tua nandi? I tien nani
ya walu yi cua ke pendi leni. 15 I bo ba yedi nanda: “u

tienu ya bua ti baa fo ke sɔni ya tuonli ne bii lielo. 16
Mɔlane, i wangi iba i tuona po. Japaadi buoli kuli tie
fanma. 17 Leni yua bani mi ŋanma tienu, ke yen ke
tiendi, o tieni biidi.

5 Mɔlane, yinbi bi ŋalmandanbi, ya buudi mani
bonciali yeni ya yubonli ba te cua i po. 2 I ŋalmano
bedo, ke a dundula mua i tiadi. 3 Ke i wula yeni i ligi
kuli kua i tanmɔni, ke li tanmɔni te ba fi ke sedi i po,
ki di i gbannandi nani o mu yeni. I taani i ŋalmano i
dajijuogi daali. 4 Diidi mani ya paogu ke i bo ba paa ka
ke pani i tuonsɔnbila yabi n koni i kpaabu, ke bi yiogni
yeni m tuama! Ke yabi den taani i bonkukuodi yigni
pundi hali li kɔnli ya tienu kani. I yali iba ke tiendi yin
bua yaali i tinga po. 5 I pala kuli gbie yeni o mangu
yeni yin ke muani bonli gi tinga ne po ke wangi tianbi
fala yen mi cicagmi. 6 I cagni ke gɔ kpaa talginba. 7
N ninjab, ya tie mani sugli dam ke gu jesu guanma,
nani o kpaalo n yi gu o kpaabu ñuadi maami yeni. Ya
gu mani nani i cincin taagi yeni i taajijuogi yeni. 8 I
mɔn ya gu ke bobdi i pala ke jesu da ke guani. 9 Da
mɔ mani i liebi po, n ninjab, ke ban te da bu'i. Diidi
mani, buud daani n se o buliñɔbu yeni. 10 N ninjab,
tiadimani u tienu tondikaabi yeni o yegnkaabi n bo
laadi ya fala k pia ya pagniili u tienu maama muandun
nni. 11 Diidi mani ti yi yabi n juuni “niŋanma.” i den
gbadi job n po puni ya juunli, ke u tienu ji bo te cedi
ko juodi ti ŋandin. 12 Ke fidi li kuli, n ninjabi, da poligi
mani polu po, bii tinga po, ke buali liba kuli ya po.
Ama, yin tuo yal yin ji da lebdi, yin yie yal mɔ, yin
ji da guani ke tuo, ke fidi k yin da ba ti buudin. 13
Ŋmaa'i i siigan ne sieni ke ye fala n nni? Wan jaandi
ŋanma. Ŋmaa n ye li pamanlin nni? wan yin i biayani
ki dondi. 14 Nilo yia i siiga ne k pia laafiaa'i? Wan yini
o jaandidiegun nikpela ke ban jaandi o po ke sɔg'o m
kpaŋaqnma. 15 Ke bi dandanli u tienu n nni ba cedi
ban paagi, k o ya tieni biidi kuli u tienu ba di sugli o
po. 16 Ya miadi mani sugli i biidi po yeni i liebi po, ke
fidi ki la laafiaa. O niŋanmo jaandi mɔni boncianli. 17
Eli bo tie nani tinba yeni, k jaandi hal ŋanma k mia u
tienu ke taaga n da baa, ke taagi k baa ke biini bina
taa yeni ŋmaali luobi. 18 Ke o gɔ guani ki jaandi, ke gi
taagi baa ke gi tinga fii yeni o luana. 19 N ninjabi, li
ya tie ki siigan nni nul sani ki fagidi yeni u tienu, k
o lielo guani yeni'o 20 wan ya bani ki yua n gɔgdo,
o faabi li daano ke gɔ ñani'o m kuum taana nni, ke
wuoni o biidi boncianli.

1 Pieri

1 Mini, Pieri, Jesu Kirisiti ń lugdi yua ke o tua o
tondo, n dangi yi li tili ne, yinba yaaba n dugi o po,
yinba yaaba ke U Tienu lugdi ke yin ŋədi wani o bá. N
dangi yinba yaaba n kua Pəntu, Galati, Kapadəsi, Asi
leni Betani diema nni, yinba yaaba n fagi leni ŋaljanli,
yin dagdi leni ya diegu. **2** U Tienu, ti Báa lugdi yi na
wani o bá ń bo tuodi ki jagi maama, ke o Foŋanma
paadi ki seni yi, ke yin ya cəlni Jesu Kirisiti, ke o səma
ń cedi yin tua yaaba n dagdi U Tienu nunga nni. N
miadi ke U Tieni ń waani yi o buama, ki puni yi mi
yanduanma. **3** Dondi mani U Tienu, wani yua n tie ti
Diedo Jesu Kirisiti Báa! Wan bua ti ya po i, ke o cedi
ke ti go dá pia li miali. Kelima, o cedi ke Jesu Kirisiti
gəa ki yiedi mi kuum puoli, ti bani ke o ba tieni ti
po nani wan niani maama **4** O cedi ke ti ba fidi ki
daani ya bona ke begni ti po ŋaljanli nni, ya bona n
ba waagi li bina leni libina. **5** U Tienu guu ŋa leni o
paaciamu kelima a dugi Jesu po. O guu ŋa nani lan
buali maama, Tin ye ya yenyienu ne juodma, o ba fie
a Setaani paalu nui nni. **6** A pali mani kelima yaala n
ba ti cua po ama məlane i biidi i pala waamu, kelima
ya bigna nmabndi waau waamu. U Tienu tuo ki cabi
ke ban ya bigndi yi na ban bigndi wula ki bua bandi
li ya li ya pia mayuli, kaa pia jəgndi. ya bigna ke a
laadi ne ŋani a po. **7** li bigna tie ke lan waani ke a dugi
Jesu po. Li məni boncianla U Tienu po ki cie ki tinga
nni wula kuli, yaali ke u mu ba fidi ki biidi. Kelima a
dugi Jesu po, U Tienu ba kpiagi **8** I bau Jesu bá leni
yin ki la o. Bá leni yin ki nua o məlane, i pala mani
boncianla; **9** kelima i dugi o po, U Tienu faabi yi i
tuobiadi po. **10** Bi sawalpuaba bo cili hali ke li fagi
ki maadi ya tondu ke U Tienu waani ba wan ba tini
maama ki faabi yi dayenli. Bi kpaagi boncianla li bona
po. **11** Bi den bua ban bandi Kiristu yantiali yaali n ye
bi niinni ne maad ŋma ya maama i. Bi go den bua
ban bandi lan ba tieni ya yogu. Bi tieni yeni kelima
li yantiali yeni den tuodi ki waani ba, ke Kirisiti ba
la fala, ki kpe, ke o kuuma puoli, o yudandi bona ba
yuandi ki dəddi. **12** Li den dəgdi ki waani ba ke lan
ya bona ki tuodi ki legdi, ki ba tieni bani ya po ka,
ama yinba ya po i, ke bi waani yi o laabaalŋamo, U
Tienu Foŋanma yaama n ñani tanpoli paalu po, ke bá
malekinba legdi, ke ban la yeni bi nunbu, ki bandi
cain. **13** Laniya po i, ke li buali ke yin ñagni yi ciamu a
gbana, ki baa mi maalŋanm, ki ŋa ti japaadi, ki ya ye
yeni li dandanli ki sedi taajalalie, ki guudi ya ŋanbli n
ba cua yeni Jesu Kiristu dəgdima **14** Yin ya tie nani ya
bila n cəlni yiko yeni, ki da togdi ya ŋalmanbuama ke
yi den pia yin den tie yanbəndanba ya yogu. **15** Nani
yua n yini yi gagdi ki ŋani yeni, imo ń ya tie yaaba n
gagdi ki ŋani i tuona nni kuli, nani lan diani maama:
16 I baa tie yaaba n gagdi ki ŋani, kelima n gagdi ki
ŋani. **17** Li ya tie ke i jaandi ki miadi i Báa yua bu ti
buudi ke ti ŋua yuakuli yeni o tuona, kaa pia lugdima,
yin ya ye yeni li fangli hali tiga ne i miali banlu. **18**
Yin ya bani ke li ki tie yeni ya ŋalmani n ba dudi, lani
yaa ka i ligi bii wula ka cedi U Tienu daa ki faabi yi
yeni yin dini ya faali yi yaajanba fanfanma yenyienu
po **19** Ama yeni Kiristu səma yaama n pia mi buama
boncianla, nani ya pabiga n ki pi biidi kaa go pia pədi
yaama yeni. **20** Bi den tuodi ki lugdi o ke ŋanduna da
ki tagi, ke li ti dəgdi ki waani i ya po mi juodma yogu.
21 Wani ya tuona po i, ke i dugi U Tienu po, wani yua
n yiedi Jesu bi tinkpiba siiga, ki puni o ti kpiagdi, ke i
dudugdi yeni i dandanli ń ya maa U Tieni po. **22** Nani
yin ŋuudi i pala ki ŋədi i məməni, ki baa pia payenli
buama yaama n ki pia jəgindi yeni i, yin ya bua i lieba
boncianla yeni i pali kuli. **23** Kelima i baa li miapaali,
ke li naa ñani ya bonbuola n ba dudi kani ka, ama
ya bonbuola n ki pia dudma kani; lani n tie U Tienu
maama yaama fo, ki baa tundi ki ye hali ya yogu n ki
pia gbenma. **(aiōn g165)** **24** Kelima gbannandi kuli tie
nani ku muagu yeni i, ke o kpiagdi kuli mo tie nani
ku muapuugu yeni. Ku muagu ya kuodi, ku puugu
mo ń baa; **25** Ama O Diedo maama tundi ki ye hali li
bina yeni li bina. Ke lanya maama tie ban waani yi ya
laabaalŋamo yeni i. **(aiōn g165)**

2 Laani yaapo, yin ŋaa n biadima yen bond buol kul,
palalie malm, l poponl yen ti sugid buol kul. **2** Nani
a canpandaa nbua n bim yinb n yaa bua naaŋanma n
tie O tienu. **3** Li yaa tie ke, yi leni ki laa k O tien ŋaan.
4 Nagman O tienu kan ya tanl n fo ki binub lun kO
tienu gand line, ke li pia mayul boncianl. **5** Yin b yaab
moa tie nan ya tana n fo ten baa maa yi yin tua O
tien fuom diegu. O fuom n ye naan kan. lan yi baa tua
yaasalayidlo ngagd O tienu po, k pad o po yaa pad n
pagidi, ki go man o po, kelma Yesu kristo yaa po **6** Li
dian ki yed: Diid n bli siyon dogu nni li tanpuukal,
min gand yaal ki ltie tanmonl yua n dug li tanl yen po
kul kan fiag. yen l tingbal tancianl. **7** Laa tanl tie jingd
yinb yaab n daan po. Ama yaab n kaa daan po wan,

l tie b tan maab n den yie yaa tanl, lan n tua l tan
puukaal. 8 B tuud klma baa tuo k daan o tienu maam.
k b ji ba li tund k ya tie yene. 9 Ama yinb wan, yi tie
ban den gand yaa buolu, o bad o salayidla, yaa buolu
n gagd k ŋan, wan baa yaa buolu yucel po. o yin yin k
yin yi ña l biigl ni, k kua o yenm. 10 Ji den kpel ki tie
o buolu ama mɔlanne k ji tie o buolu, yii den kpel
baa k o gbad ji po nuñima, ama moala o gbad yi po n
nuñima. 11 N buakaab n mia k go tund yi, yinb yaab n
tie camba yen b canb ŋanduna ni, k yin yaa yied k
da tiend o toabu yen yi maalmma. 12 Yin ya pia o
yinyienu ŋaamu yen yaban k ban o tienu sigin. lan
wan b ya mad k tien yaal n bia, ban la e tundŋama
k kpiagd o tienu, o cuam daal. 13 Lan wan, yin yaa
jind yi yula klma yomdan po, b nuba n din ya bol
danba kul kan, la tie n diem bad. 14 B gobnanba kan
wan soan yaaba ban yaa pa e tagl danba b biadman
panpaani, k yaa pag yaab n tiend yaal n tiel mɔa. 15
klma, otienu bua k yin yaa tiend yaal n ŋan yeni, k fid
k mumɔni b yanbaandamb yen b yanbidanb ñoana. 16
yin pia n yam, k ji da tie n yam ya kpiagd n ba tie n
biadm, ama yin yaa tie nan o tienu naacenb. 17 Yingni
b niaalba kul, k bua yi lieb, yaa jie man o tienu, k
conl ni o bado. 18 Yinb b naacenb, yin yaa fangi yi
canbaanb, k miid y yula b kan, laa tie yaab n ŋan k go
ding bebe kan ka, ba yaaba yaa yama n pa mal ya kan.
19 B ya faligid o mial k waa pia tagil, k o tuo k gaa
klma o fang o tienu, l tie yaa bonl n ŋan. 20 bi ya faligi
yi klma yi tiend t tuonbiad k yijuun, l baa cuan yi po
be yaa pagd? ama ya tiend yaal ŋan k b falii, k yi juun
l tie yaa bonl ŋan o tienu nintual. 21 o tienu den yin
yi lan yaa po, klma kilisu wan oba modo den laa fala
yinb yaa po, k ŋaa yi lisan tong buol, k yin yaa ŋua o
ya fuunu. 22 Wan, waa den tien tuonbiad kul, baa den
gbad bandugu o ñoabu ni. 23 Ban den sugo ya yogunu,
waa den ñian. ban den falgd o ya yogunu, waa den
fun yenba. ama o den tend o yul yua n jiag t buud yen
n tegm. 24 wan yua n den tug ti tuonbid o gbanand ni
o daagu po, k tinb yaa n kpe ti tuonbiad po yeni n ya
ye k fo k baa tiend t ŋand, l tie klma o yied ya po k yi
paag. 25 Yi den tie nan yape n bod yen, ama moala yi
guan yi yankpaagamo kan, wan yi guud ka ya kan.

3 Yinba bi puoba, yin ya jiindi yibá ki cɔlni yi ciaba;
yeni bi jaba siiga, yaaba n ki cɔlni U Tienu maama
n lá bi denpuoba yenyienŋamu po, ki mɔ n cɔlni U
Tienu maama. 2 Ban lá ke yi yenyienu ye u bá, ki ŋani,
kaa pia jɔgndi. 3 Yi ŋamu n da tie yu ke bi niba baa
nua kav, nani ki piani ti yudi, ki pili wula biamu leni li
laani, ki la ti tiagbengdi, 4 Ama, lan ya tie ya ŋamu n
ye yi pala nni, mi tagma nni ŋamu yu n tie li papienli
leni mi yanduanma, n pia ya dunga n yabi U Tienu
kani. 5 Li tie yeni, yogu bá ke bi puoŋanba bo jiini
bi bá ki cɔlni bi ciaba, ki daani U Tienu nni, 6 Li tie
nani Sara n bo jiini o bá ki cɔlni Abrahami, ki bo yii o
oyonbdaano yeni. Li ñani o kani ke yi tua bi jifanba, ki
tuuni a tuonŋana, ki jeje bá kan fidi ki ŋmadi yi yama.
7 Bi puodanba, ya ye leni yi denpuoba mi yuafuoma
nni, ki ya bani ke bi tie yaaba ki pia paalu ki pundi yi,
ya cɔlni ba kelima ban leni yinba n ba taani ki baa U
Tienu kani ŋalbalgo leni li miali. Yin ya fo yeni, ke libá
n da tua bonpankaala yi jaandi po. 8 N maajuodma tie
ne; yi vkuli n ya pia maalyenma leni yi lieba, ki ya
gbia yi lieba ninñima, ki gbie leni mi buama yi ninjaba
po, ki gɔ ya pia mi ninñingbadmav, ki ya jiindi yibá yi
lieba kani. 9 Da taadi mani ti biadi ki pa ti biadi, lan
yaa ka ki taa ti sugdi ki pa ti sugdi; ama yin ya gaali yi
lieba kelima lan ya po i ke o yini yi ke yin baa o kani li
seli. 10 Yua bua wan ya pia li miali, ke saala po lan ya
ŋani o po, wan cuo o ñɔbu yeni o biadima, k go ŋa u
faagu. 11 Wan ŋa u bonbiigu tiema ki yaa tie yaali
ŋani, ki ŋɔdi mi yanduanma. 12 U Tienu nubina ma
o numɔma po k o gɔ cengi bi jaandi. Ama u Tienu
nungi mɔni yaaba tiendi ti biidi po. 13 ŋma bo fidi ki
biidi ŋa ya yogunu k a tie yaali ŋani. 14 Ama li ya sua
k a laadi fala ki dugni ŋan ŋua i mɔmɔani ya po mi
yediŋanma tie a yaali. Yin daa jie ki gɔ daa ŋmadi i
yama. 15 Yeni lan kuli doni mani jesu yeli i pal nni. ki
ŋanbi bobni ki ya guu yaaba ba buali yi yaala ya po
cedi k i dugi u Tienu po. Ama yin yi tieni li kuli ne
suoo yeni li cɔlini. 16 Yi mɔndi ki tɔgu n ya ŋani, ki
yabi sugdi jesu ŋɔdima po, bii g maadi ti mabiidi ti po,
ban fiagi. 17 A li ya tie u Tienu buama po ti la fala
mi ŋanma tiema po latu yeni ti la fala ti biidi tiema
po. 18 Kristi mo la fala yema t biidi po, wan yua bo
tiegi, o la fala tim yaaba bo tie ti biididanba po. Ki
wan fidi ki nagini ti u Tienu kani. Bi bo kpa'o yeni o
gbanandi, ama k o naano yiedi. 19 O tagnmi bo gedi u
tinkpiigu nni ki muadu u Tienu laabaali 20 Ban yaaba
bo ye li mabili nni ki bo k cɔlini ya yogu k u Tienu
bo puni li juuli ki guu Noe yognu yeni ya yognu k
o bo kpaagi gu ñinbiaciangu yaali k u Tienu bo fie
nibyiani mieli mi ñinma nni. 21 Li tie mi ñinwulma
bonnannanli yua gaa ti dinne ki laa tie nani o ŋuudi
ti jɔgndi ti gbanu po ka. Ama ya bontitiedi n ŋani u

Tienu nungi nni Jesu Kristi yiedima nni. 22 Yua ye u
Tienu jienu po wan doni poli naan kani ki menekinba,
u paaciandanba, yenibi yiko danba cəlin'o.

4 Lan wan, klma kilisu den laa fala o gbanand po.
Yi mon bobn k sed lan yantial, klma yua laa fala o
gbanand nni paad t biid. 2 Lan ya po, ya dana sien o
po hal omial bianu, yin da go mad ki bua ti gbanand
buam ka, ama o tienu buam. 3 Li yaabd klma ya yogu
n pend eden sonn yab n k ban o tienu ya tuona li po
n conconma, yen t gbanand bon bua kaal biadla po,
li da ñugaadl k di k ñu pend yen e buuli po. 4 Li tie
boncanl, yin da tie tomtom k ban kua n conconm
sanu nni yen ban ya pua e po ofagu. 5 Ama bi baa wan
yua bonmn k ba jaa t buud yab n fuo yen yab ban kpe
kul. 6 L tie lan ya po k b den wan o tienu labaal yab n
kpe kul, k ban fid k ya pia o tienu mial klma n fuom
po, ban den bun b nub gbanand po klpen. 7 Bonl kul
jijug nag. yin ya fani k ŋanb ya kub e yula k ya paa e
jaand nni. 8 Lan fid bonl. Yin ya buaman e lieb yen
e paal kul, klma n buam piin t biid boncianl. 9 Yin
yaa gaan e lieb cangu, k da yied man. 10 Nan yi tie o
tienu ŋalbal bogid ka ŋama, yua kul ya suan o lielo po
yen ya paal ko den ga. 11 Nul ya maad, lan ya tie nan
o tienu maam. Nul ya pia o tienu wuol wan ya pial
yen ya paalu k o tienu tien lan fid bon kul o tienu
ya kpiagd yesu kilisu po. yua die t kpiagd yen o palu
abina yen abina, amina. (aiōn g165) 12 N buakab, lan ludi
y nan boncanl yen, yen ya fala n bacia k bigne kul. 13
Ama e paala n yaman, klma y tan yen kilisu o falan,
okpiagd ya cua ya yogu e paala baa mann paa. 14
Biya sugdi y klmakilisu yel po, li pamanl n ya ye yene
klma t kpiagd fuom yen o tienu fuom ye yene 15 Ama
e sigan o ba kul n da laa fala klma o tie o nikpalo,
nan o nayigo bii yua tien yal n k ŋan, k go da kua b
tiammaam nni. 16 ama yua la fala klma o tie danka,
wan da jie efe li po, wan kpiag o tienu yel. 17 O yogu
pund k t ti buud ba cind o tienu den. lan wan, li yaa tie
k t buu cili yen tinb, yaaba n yie ka gaa o tienu labaal
ŋamo y jodima ji ba tie lede? 18 Nan e dian n maad
maam. o niŋamo ya la fala o foam poyua yie o tienu
yen tie tuonbiad daano mɔ te? 19 lan wan, li pund k
yaban lad fala k li tie o tienu ya buam po n suag k ya
tiend yal ŋan k ŋan b nanlmu yua tagiti ya nug nni.

5 Diid ya maam k n mad yimb a nikpela yab ye i ya
siign, min o nikpelo nan ban yen, kilisu falaa sieda
po. yen k go ye ya ciagd n ba te cua. 2 ŋaanbi kub man
o tienu yand yab ye e nugun, lan di tie nan mabl ka,
ama n yambuam, yen o tienu po. la di tie ŋmapangu
po ka ama l pa pienl. 3 Lan da tie e po nan paalu yim
yen yab ced k baa in bɔdm, ama yin ya tie man yaban
mɔn ti yand po. 4 ya yogunu ko yankpabaad bo legd
oba ten yi ya baad folga n pia t ciagd n kan ba bia. 5
Yimb yaab n tie jawaaba mɔn jiman e ba a nukpela
kan. yal tie e buol kan kul, k ya pia min yan jim, klma
o tienu tie ŋalbalg yab jiin b baa kul. 6 Jinman e ba o
tienu nugupaalu po. lan fiidi k wan duon yi o yogu
ŋamu po. 7 Yen yin tugd man e maalm kul, klma o
mɔnno ŋam ki kubii. 8 Ya tie dogdma, ŋam ya kub
man. e nando sitan fangi nan liyanbol yen k kpan yua
ko ba ŋmano. 9 Pado man yen ya dandanl pa paa,
band man k lan faala n kuan e ninjab l ŋandunlin. 10
Ya tienu pa kan kul, k yi yi yesu kilisu ciagd yogu kul
tu, k l ya po e ba cagni wamu, ko ba te guani k pag
yi, k ten yi l junli, opaalu k go tien yi yal ke baa te
ŋanmbised. (aiōnios g166) 11 Wani pia o paalu yogu kul
tuu! amina! (aiōn g165) 12 N tɔgn silivain po t ninjua yua
tieg k n dian k bua pag e pala k maad k ya ŋalbalg
tienu k yi ŋuan n tie e mumon. 13 Babilona jandiogu
yab fuond yi, yen mark n bijua mɔ. 14 Fuond man e
lieb k gobini ilieb kul, k yanduam ya ye yene.

2 Pieri

1 Siimon Pier, Jesu Kristo ŋuantieb yen u tuon sunl,
ku din yab ga t mə ya dindal liel, kl tie t tienu
mon kund yen t letua Jesu Kristo po. **2** T tienu yen te
yomdaano Jesu ŋal balg yen u yan duam nya ye yen i
3 Nan u tien paalu ntenti yal bu piel g tod ti tin ya pia
l mia yen t ŋand, lan na yua yinti n ten ti ya bam kl tie
u yabdu yen u ŋanol po, **4** lan yul ceod ku puoni yal
yab k gɔ ŋan ŋam k yoyen ti klan Piet lan tɔgn l kan
yin mə ji ya naan yen u tien, nan yin san k ŋa t jɔgnd
yal ye dul nan kdugn t nian biid po. **5** Li ya po mono
ced ki bu mond k tug i dindan l k taan yen t ŋand, i ya
taan yen ti ŋand yin pugn n bam. **6** i ya pugn n ban m
yin ya tie bon kul k dagd, i ya tie g dagd yin pugn f
juunl, i ya pugn l juunl yin pugn l paniigl, i ya pugn l
paniigl yi pugn tŋaand **7** i ya pugn t ŋaand yin pugn n
buam yen i lieb i ya pugn n buam yen i lieb i nugi m
ya tien i leib po. **8** G dugn l kul ya yeyenti, boŋanli, l
kanŋa t pam t yomdan Jesu banm n. **9** Ama yua k pia l
banm kul ne tie juam i, u k nɔ Pagm, u sund o tuon
bikpela kul piinu u. **10** L ya po ced k maad n nidjab k i
yin mond g ya se gal tie. Wan yini yen wan Lougol:
nand, k dugn i ya se yeen, i kan ban k baa. **11** Lani k t
bu kua t yomdaan Jiesu Kristo diem n. **(aiōnios g166)** **12** L
po ced kn bu mond Kŋam ktiedi l bona, yen yin den
lban mono k yin gɔ ŋam kya se dinne i momonin. **13**
n la kl tie n po ninmonli min da pia imian ne min
mond k find i k ŋam k ce gli. **14** Nan tyom dano Jiesu
Kristo n dan dogd k Waantnand yen, n ban kinkuum
jikpag. **15** Ama n mond k n kuum puolpo mono, yin ŋa
tian lbona po. **16** T ktug kpelug lanya ka kpanjam ka k
tundi yiesu paalu yen u guanm, ama t tudi nan tinm
mono nlao yen t nimbinl yeni. **17** u ga tba u tien kan t
kpiagol yen t yabnd ya yogu k t Tienu bu maadyeno
tapolpo k maad u ne tie n bibuadigi, n ta n buam kul
tu g tien u ya poi. **18** k t den ye yeno l jualpo kt gbad u
niel k l nan tapol po **19** T gɔ ban k tin ŋam g cɔln n
magnuam yal ne kl tie nan l fidle yal yien l bubonl na
tie momoni ya ca yen lan pan Panel ku siŋagun. ŋma
big n ji Pii ti paln. **20** Tn gɔ ŋam g ya ban k u tien
magnuam ne g dabd t sogl Tuntuna, **21** K dugn l ktie
nuPosaal yanbuam po ka knmagnuam bang nan, ama
foŋam n ŋmagol b mub kb maad u Tien po.

2 O dogu nni bo pia i sawalipua fadanba, l bia ti baa
tie n yeni i siiga, k bo ti cua yeni m bangitudikaama
k bo yie diedo yua den cua k fabi ba, k cua yeni bi po
to tondi. **2** B tianba bo ti ŋɔdi bi faagu sanu nni ki baa
m cacagma nni ' **3** tugtogu po b, bi bo su'i yeni n tie
faagu. ban yaaba k b ŋua 'b hali k li fagi l mabli po k b
ye biidma k pia gbem. **4** kelima u tienu den yabidi
meleke ba yaa biid ama o kagdi b po o mubuogu i, k
ji guu b buud daali. **(Tartaroō g5020)** **5** U tienu gɔ daani
ŋanduna niba yaabi ye hal ya yogu ba k dad b tuba. u
den cedi ki taagi baa k biani ya nuba bo cɔln'o, Ama o
bo fie Noe o mɔkundaani. **6** O tienu gɔ bo dadi b nuba
tuba k juu Sodome yen Gomore dogu o muu k li buodi
ki tɔ fantam. yaal bo cua bo tie tubdadli yaab k cɔln'o
po. **7** Ama o bo ñani Loti “Loti bo tie numɔni” k bo
yiq'u yeni l dogu niba n tieni ban bua yaali k b yiyienu
pia i fee. **8** Wan l niteginka den ye yeni yanyagiciandi
yen wan gba k gɔ ban tie b niba ya biadima **9** kul ya po
o diedo faabi yaaba fangi ki nan bo dadi b niba tuba ti
buudi daali. **10** o bujiali cuonu ba cuo yaaba n ŋua t
gbananbonbuakala yal njoagini k go fali o diedo bali.
11 Bani meleki nba yaab pia u fidu yeni u paacianmu k
cie b bangi- faadanba k fali 'b ki bia gɔ k sugi ba. **12**
Ama lan niba tie nani ti yandi yeni b sugidi ban k ban
yaala b ba kpa bi nani ti yandi yeni **13** Ban sɔmi ya
tuonbiidi yeni ti t bo la l tuonbiidi ñuadi o yienu k bo
sɔni b gbanandi n bua yali, b gɔ kan taan yeni, k bo je
m jiema b bontitiedi biid b yela k gɔ kuandi ba i fei. b
tie k bɔndi k l mani bi po. **14** Ban l kpaani b puobi
k bua ban yaa tie t biidi yokul. B bɔndi yaaba k pia
dudugidi kristo nni, k b ŋua'b. Bsuni k bonla kuli n ji
ya tie b yaami. Bani k u tienu tɔ'b o ñɔbu. **15** b daan o
san ŋanmo k bodi k fagidi, g gɔ bo sɔd bijua Balam
sanu. wan balaam bo bua ti jiedi, k ban ji ban ban bo
tie'o yaali k wan sundi o biid po. **16** Ama u tienu den
fu yen' o o bontitiedi po. k cedi k'o ŋub'o ya yang k
maad, maadi yen'o nani nifosaali nialu. k beli wan u
tienu tondikaaba balaam k wan sundi o jadituona. **17**
ya nib n du o faagu tundli ne, tie nani cakuoma yeni b
bia baa tie nani ya tawaligbagu k u faagu pie k l kand
yeni. U tienu bobn l yiali b po l bɔnbɔnli. **(questioned)** **18**
Byi bobni yeni b mabami boncianla k l nan k pia niim
nni, k taa o nulo n nian yaala k ŋan yeni k dian[o u
diagu, k cuo ya nibi n da k gbaa k yie yeni yaaba nyie
u tienu sanu **19** b yi puo'b yaali n kuai k ban mɔno
nan nua k b gbanandi bua a bona yeni. k bo bianba. **20**
Yeni l sua k ya sua k niba gba gba k t ñan ŋanduna ne
jɔgndi tuona kelima ti diedo yesu kristi o candaano ya
bandima po b juodima baa bia ki cie bi cilma. **21** Lan

danba bo ya k ban t m ɔnkundi sanu, bani n ŋan yeni
ban bandi l sanu, k gɔ daan u tienu maama yaal k
bo tund'byeni. 22 Li tie bipo nani ya kpanjami n tie
məməni yeni. “o gbanlo gɔ ki di o siindi” yeni: bi ya
wali duoñua o gɔ ki pangidi ti bgidi nniɔ.

3 N buakaaba, diid mani kadaadi lie po n yeni k n
da ii. N dangi li kuli ne ki bua tiandi ya tunda ki
den ga yeni, k kpaani ki yin ya pia mi maalŋanbi. 2 K
lan fidi k yin ya pia tiani U Tienu niñuantieba n den
maadi ti yaali k tɔgni t yonbidaano yeni ti fiedo yiko
nba. 3 Ya tunda ki den gaa bi tundikaabi kani yeni, k
lan fidi ki yin ya bani k dajijuogi da naan, b nibi b
cua k ya laa yii ki sugdi. 4 K tua, wan den puoni ti k
o b guani yeni, o ji ye le i? Kilima hali ti yajanba n
kpe l da li tie nani lan den cili maami yeni. 5 Bi bua
sundi k U Tienu maami po i k tapoli yeni i tingi den
tagi, yeni k o den taani mi ñima kaan yendu kani, ki
cedi ki tingi ji bil kuonli. 6 Li bona po i k mi ñuma
den yili ŋanduna ki dini ya miana n den ye. 7 Polu
yeni i tinga ya ye məlane, U Tienu yedi k o baa ye i ki
guu ya daali k u te ba bu bina buudi, ki biani yaabi ki
cɔlmo. K o polu yeni tinga n di o mu k buodi. 8 Ama n
buakaaba bonyenli baba n ye ki bo kan sundi, yeni ti
yonbidaano ya po, daayenli tie nani bina tudli yeni, k
bina tudli tie nani daayenli yeni. 9 Bi tianbi maali k ti
yonbidaano yuandi yeni wan den puoni yaali, ama o
pia ti po li pañiili, kilima waa bua ki nuli n bia fami,
ama o bua ki yua kuli n lebdi o pali ki ŋaa ti biidi
tiema. 10 Ti yonbidaano n bi cua ya daali, li baa tie
nani o suudi n yi libdi bi nibi yeni. Li daali tapoli po bi
bodi, k yaali n ye poli kuli n di o mu, ki tinga yeni yaali
n ye i tingi po kuli mə bo di o mu. 11 Nani li bona kuli
n bo di o mu yeni, tin ji ya bani ti cenli yali n wangi k
ti cɔlni U Tienu, ki gɔ ŋuagu yeni ti pala kuli. 12 Nani
tin guu ya daali k U Tienu seni k gɔ ba guani tonmi
yeni, li daali k tapoli po bona kuli baa di o mu, ki yali
n ye tapoli po n dondi o muwalu nni. 13 Ama ti guu o
puoni nni, tapoli panli yeni tinga panli (ŋandunpanli)
naani ki məməni ye. 14 Lani n cedi, n buakaaba, tin
fidi ki ya guu li bona kuli, tin bobni ti ba ki da pia
jɔgdi yeni i jalgi ba kuli, ki ya ye mi yanduanma nni.
15 Bandi mani ki ti yonbidaano pañiili tie tiya fabui.
Nani ti ninjua buado pɔl mə ń den diani yaali, yeni ya
yanfuom ko den pia. 16 O maadi li maami ya tila n
kuli k o dangi, ka lanbona ye lienn k li maama niimn
m gbadma paa. K bi yanbondanba yeni yaabi da ki
banil li niimn sɔgnd li maam k li bo guani ki bianba.
17 Yinbi n buakaaba, yin bani li po yeni, tuodi mani ki
cuo i ba, k da ŋaa ki ti nibiidi tudima n lebdi nani yin
den kubi k li paa maami yeni. 18 Ama məndi mani ki
bandi ti yonbidaano Jesu kritu. K o ŋalbaligo yeni o
yudandi n cili məlane, k da pia juodima. Ami (aiōn g165)

1 Jan

1 Yal den cindi ki ye cilga, tin gbad yaal, tin la yaal,
yen tin nubina, tin ñuadi yaal k t nugi sii k l nɔ l
miali nɔmaam. **2** kelima l miali bo wuodi, ki ti la'o ki
mə ji tie o sida, k muadi l miakangbenl, yua den ye ti
baa kan k ti ji la'o. **(aiōnios g166)** **3** tin la yaal yeni tim
gbadi yaal ti kpaandi yi k mə fid ya ye yen ti. Ama tin
titaanyema ti yen yeni ti ba yeni u bijua Jesus kristu i.
4 T da l bona k ti pala ŋanb k ya mani. **5** mi mama yua
k ti ga u kan k maadi, l tie k u tienu tie yenyenma
ka pia bɔnbɔnli. **6** Ti ya ye k ti taa ye k nan cuoni l
bɔnbɔnl nni. ti pua faama i. ti tuagi mɔni sanu. **7** Ama
ti ya cuon i m yenyiema nni nani wan m ɔno n ye m
yenyiema yen i, t kul baa ta ye i, k u bijua Jesus sɔmi
piidi ti biidi. **8** Ti ya yedi k ti pia biidi, t bɔndi ti baa i,
ti piaki maamɔnmi **9** ti ya maadi ti biidi l tiegi g bia
dagdi k ban mia sugli ti po. kñan ti ti tuonbiadi n i **10**
T ya ye k t k pia biid t pua faama u tienu ñɔmaama k
ye yen ti.

2 N yaabila, n da i li til ne k tien i ki yin daa biid.
Ama li ya tie ki nul tien biid, t pia o todka t baa U
Tienu kani. Wani n tie jesu klisto o mɔnkundaano. **2** O
tugi o ba ki yidi salgi ti biidi po, ki ti biidi n piini. Li ki
tie tinbi baba ya biidi ka, ama ŋanduna niba kuli ya
biidi po i. **3** Ti ya cɔlni o yikonba, lani wangi ki ti band
o. **4** O nuli ya maadi: k o bani U Tienu ki nan ki cɔlni o
yikonba, o tie faagu daano, ki li daano pia maamɔnba,
5 Ama, yua n cɔlni U Tienu maama, U Tienu buama
ŋanbi ki ye yen o, yeni, ti bu fidi k bandi k ti ye yen o.
6 Yua maadi k ki ye yen U Tienu, li daan o yinyienu
mə baa tien nani jesu yinyienu n bo tie maama yeni.
7 N buakaaba, li ki tie yiko bonpanli ka k n tieni, ama
li tie yiko kpeli ki bo ga hali ciliyogu, li yiko bonkpeli
tie ya maama ki den bani yeni. **8** Yen li kuli ne li tie
yiko bonpanli k n dian k ten i, yaali n tie maamɔni,
yinba yen wani ya siign tie ki li bonbonli yaadi, ki mi
yinyenma cua. **9** Yua maadi k o ye mi yinyenma nni,
ki naa bua o ninjua, o gɔ da li ye li bonbonli nni, **10**
Yua bua o ninjua n ye mi yinyenma nni, li ba kuli kan
fidi ki cedi ki wan ba ti biid n. **11** Yua ki bua o ninjua,
ye li bonbonli nni, o cuoni li bonbonli nni, ki ji ki bani
wan caa naani, ki dugni li bonbonli juani o nuni. **12** N
dian i li til ne, yinb n yaabila, ki dugni U Tienu tieni
sugli i biidi po ki dugni o yeli po. **13** Yinb bibaanba, ki
dugni i bani yua bo ye hali ciliyo, yinb o nupangu,
n dian i, ki dugni i paadi o bonbiugu-daan o. yinb n
yaabila, yin ban U Tienu po yeni, n cedi k n dian i li
tili ne. **14** Yinb bibaanba, n dian i ki dugni i bani yua
bo ye hali ciliyogunu, yinbi o nupangu, n dian i ki
dugni i kubi ki li pa, ki ga U Tienu maama ki bil i pala
nni ki paadi sitaani. **15** Da bua mani ŋanduna, ki gɔ da
bua ya bona ye ŋanduna nni. Li ya sua ki nul buadi
ŋanduna, U Tienu buama ji ki ye li daan o nni. **16** ki
dugni, ya bona ye ŋanduna ne kuli, ki ñani U Tienu
kani ka, ama ŋanduna nni, o nufosaalo n niani yaali
yen o nuni n nua yaali, yen o jagbelima ki ña ti baa
kan ka, ama li ña ŋanduna nni. **17** ŋanduna yen bi
niba n niani yaali k li ŋani, ji pendi. Ama yua tie U
Tienu n bua yaali wani, baa li ye yogukuli. **(aiōn g165)** **18**
Abila, i jijuogu yognu, nani yin den gbadi ki bi maadi
ki klisto yibala yabi boncianli: li po n cedi ki ti bandi k
i jijuogu yogunu pundi. **19** Bi ñani ti siiga nni, ama
bi den ki tie ti yabi ka. Bi bo tie ti yabi, tinba yeni
bani n bo baa ye. Li tieni ki lan waani, ki bi ki tie ti
yabi. **20** I ya po, i ga mi yediŋanma yua bo tie niŋamo
yen kani. Ki kuli piua mi banma. **21** N dian i kelima i
bani i maamɔni ka, ama i ban li, k faagu ba ki ye i
maamɔni nni. **22** ŋma n tie faagudaan o i, o faagudaan
o tie yua yie ki jesu ki tie klistu i? li daan o tie klistu
yibalo, yua nia ti baa yen o bijua. **23** Yua ki bani U
Tienu bijua, ki bani U Tienu mə, yua tuo ki ga U Tienu
bijua, o ga U Tienu mə. **24** Yin den gbadi ya maama
hali ciliyogu yeni, ye i pala nni, i ji taani ki ye yeni U
Tienu bijua i yen U Tienu. **25** Wan puoni k o bi ten ti
yaali n tie: ya miali ki pia gbema. **(aiōnios g166)** **26** N dian
i li bona ki li nua ya niba kpaani ki ban buon i. **27**
Yinba wani, wan den ten i ya fuoŋanba ye yen i. L
ji ki buali ki nul n tundi ka; ama nani o fuoŋanma
n tundi a bona nni kuli ne, ki li tie maamɔnba n ye
k k tie faagu ka yeni. Ya ye mani nani fuoŋanma n
tundi maama. **28** To, mɔlane, n yaabila, ya ye mani
yeni klistu ki fidi ki ya pia li papaali ya yogunu k o t
bu legd, k o legdm daali ki fee n da di ti, ki bi fagdi
yen o. **29** I ya bani k o tie yua kuni o mɔnkundi, yin gɔ
ya bani ki yua ntie ti mɔnkundi kuli, U Tienu n mal li
daan op.

3 Diidi mani U Tienu n bua ti maama, lan fidi k ban
yin ti o bila! T gɔ li tie mə. ŋanduna ya ki ban ti,
kelima b k ban o. **2** N ŋuankaaba, mɔlane ti ji tie U
Tienu bila i, k tin bua ya tie yaaba da ki legdi(dɔgd),
ti baa naani yen o, kelima wan li naadi, ti ba la o

yeni. 3 Yua n pia li dandanli, o ŋani nani wan ŋani
maama yeni. 4 Yua tie biid, k cɔln U Tienu maama, k
t biid tienma tie U Tienu maama yema. 5 I bani ki
jesu ba ki bua piini ti biidi, o naa gɔ pia tagiliba kuli.
6 Yua ga o maama ji kan tieni biidi, yua tien biidi,
o k la o, k gɔ k ban o. 7 A bila, nul n da bond i. Yua
maadi i mɔni, mɔn nani wani mɔ n mɔn maama yeni.
8 Yua tie biidi, tie sitaani yua i, kelima hali mi cilima
yogunu, sitaan tie biidaano. U Tienu bijua cua ki bua
wan biidi sitaani tuona. 9 Yua mal(ga) U Tienu nni, o
ji kan tieni biid, kelima o ye yeni U Tienu yanfuoma, k
o ji kan fidi ki tieni biidi, kelima U Tienu tie o baa i. 10
Li kani ki t bu bandi U Tienu yeni sitaani bila. Yua ki
tuagi i maamɔni sanu yen yua n k bua o ninjua, k tie
U Tienu biga. 11 Kelima yin den cili ki gbadi yaali, li
tie k ti ya bua ti lieba. 12 K da naani yeni kayen yua
den tie nibiigu, k kpa o ninjua. Be ya po i k o den kpa
o? Kelima o tuona den bii, k o ninjua tuona ŋani. 13
N naataani lan da lid i, li ya tie ki ŋanduna yie i. 14
Ti bani ki ti ñani mi kuuma yo, ki ji pia li miali, ki
dugni tin bua ti lieba yen po. Yua ki bua o lieba ye mi
kuuma nni. 15 Yua ki bua o lielo tie nikpalo, ki bani ki
nikpalo ki pia miakangbenli. (aiōnios g166) 16 O buama
po i, k o cabi o miali ti po, yeni k ti mɔ bi lu ti miali ti
naataani po. 17 Li ya tie k nul pia ŋanduna ne piama,
k nan nua k o ninjua ye mabli nni, k o kan tod o, be
wangi k o pia U Tienu buama? 18 N bid, t buama n da
tie nɔbun nni yen lanbu po ka, ama lan ya tie ti tuona
nni yen i mɔni. 19 L kani k ti baa bandi yeni i mɔni tin
ie yaaba, k ti pala n ya pa o po. 20 Li ya tie k tin tien
yaali mabndi ti pala, t ban k U Tienu yabi ki cie ti
pala, k o gɔ bani bonli kuli. 21 N bibuadi, li sua ki ti
tuona ki mabndi ti, ti pia li papaali U Tienu kani. 22
Tin miadi yaali kuli ti laadi, kelima ti cɔnlni o yikonba
k gɔ tiendi o buama. 23 O yiko n ne: tin ya daani o
bijua jesu yeli po, ki bua ti lieba nani o yikonba n
wangi ti maama. 24 Yua cɔln U Tienu lanbona, o tie o
yua i, k o ye yen o; ki ti bani k o ye yeni ti k dugni o
fuoŋanma yaali k o tien ti.

4 N buakaaba, bi niba boncianla yaaba n kubi mi
tofaama laabaali wangi bi dogtieba lanya laabaalo
i. Ama, li buali ke yin kpaagi boŋanla ki cengi ban
tundi maama, yeni i, i ba bandi bi bangima ŋua U
Tienu mɔmɔni bii maa ŋua i. 2 N ba waani yi yin ba
tieni maama ki bandi nilo ya wangi ya mɔmɔni n ñani
U Tienu foŋanma kani. Yaaba n kadi ki maadi ke Jesu
Kirisiti ñani U Tienu kani, ki tua nilo nani tinba wangi
ya laabaali n ñani U Tienu kani 3 Ama yaaba n ki kadi
ki maadi yeni, ki wangi ya laabaali n ñani U Tienu
kani. Bi tie Kirisiti yiekaaba ya tundkaaba i. I gbadi ke
bi niba bua ban pundi ti siiga. Bá mɔla, bi ji ye ne i. 4
Nani yinba ń tie n buakaaba yeni i, i tie U Tienu yaaba
i, ki yie kaa dugi ban wangi yaali, kelima U Tienu yua
n paani i pala ke i tiendi wan bua yaali pia u paalu,
ki cie ŋanduna yua. 5 Ti ya diidi yaaba n wangi mi
tofaama yeni, bani leni bi niba tie yaaba n yie ke bi
kan kpiagi Jesu yeli i. Lani n cedi ke ban maadi yaali
ñini ŋanduna ne niba kani i, lan n cedi ke li niba mo
cengi ba. 6 Tinba wani tie U Tienu yaaba i. Yua n bani
U Tienu kuli cengi tin tundi ba yaala. Ama ya nilo n ki
tie U Tienu yua ki cengi tin wangi yaali. Tin ba tieni
maama ki tieni mi paadima ki bandi yaaba n n tundi
ya mɔmɔni n ñani U Tienu kani, leni yaaba pua bi
lieba mi tofaama. 7 N buakaaba, li buali ke tin ya bua
ti lieba, kelima U Tienu paandi ti pala, ki puni ti u
paalu, ke tin buadi ti lieba, ki pugni i, yaaba n bua bi
lieba, bi dugikaaba ji tua U Tienu bila i, ki bani o. 8 U
Tienu waani bi niba o buama. Lani n cedi ke yaaba n
ki bua bi lieba, bidugikaaba ki bani U Tienu. 9 N ba
waani yi U Tienu ń tieni maama ki waani ke o bua ti:
O sɔni o biyendga ke wan cua ki tinga po ki paani ti
pala, tin baa ya miali n ki pia gbenma o yeli po. 10 U
Tienu kadi ki waani ti yaali n tie ki ŋan buadi nitɔa
yeni i mɔni: Liki ki wangi ke ti bua U Tienu ka, ama ke
U Tienu n bua ti. Li po n cedi ke o sɔni o bijua ke wan
yidi o bá salga, ke wan fidi ki tieni ti tuonbiadi po
sugli. 11 N buakaaba, nani U Tienu ń bua ti maama ne,
li tie ti po taladi tin ya bua ti lieba! 12 Nilobá kuli ki
kpeli ki la U Tienu. Yeni lankuli i, ti ya bua ti lieba, li
wangi cain ke U Tienu ye ti niinni, ke ti bua ti lieba
nani wan bua tin ya tiendi maama. 13 N ba waani yi
ke tin baa dugi maama ke ti ye U Tienu nui nni ke
ti mo ye o nui nni: o puni ti o Foŋanma. 14 Tinba bi
tondiba la U Tienu Bijua, ki kadi ki maadi yaaba n
sieni leni i mɔni, ke Ti Báa sɔni o ke wan faabi ya niba
n ye ya fala n ki pia gbenma bi tuonbiadi po ŋanduna
nni. 15 Lanwani i, U Tienu ye leni yaaba saa i mɔni
Jesu po. Bi yedi, “O tie U Tienu Bijua.” Lanwani i, bi ji
li ye U Tienu nui nni 16 Ti la U Tienu n bua ti maama
ki cegdi, ki ji dugi ke o bua ti. Lani n cedi ke ti bua ti
lieba. Kelima U Tienu yenyienu tie ke wan ya bua bi
niba i, yaaba n bua bi lieba kaa cedi ye U Tienu nuinni
ke o mo ye bi nui nni. 17 Li buali ke tin buadi ti lieba

leni payenli. Ti ya tieni yeni, ke u yogu pundi ke U
Tienu ń jia ti buudi leni ti baa daani ke o kan jalgi ti.
Ti baa daani kelima ti ye ŋanduna nni U Tieni nui nni,
nani Kirisiti wani o bá ń ye U Tienu nui nni maama.
18 Ti kan ya jie U Tienu li ya tie ke ti bua o lini i məni,
kelima yaaba n bua U Tienu leni i məni ba fidi ki kan
ya jie o. Ti ba fidi ki ya jie kelima o ba ti dadi ti tuba.
Lanwani i, yaaba n jie U Tienu ki bua o leni payenli
19 Ti bua U tienu leni ti lieba bi dugikaaba kelima U
Tienu n kpia ki buadi ti. 20 lanwani i, yaaba n tua
"N bua U Tienu" ama ki nan nani o lielo dugika pua
tofaama i. Yaaba n ki bua bi lieba dugikaaba, yaaba ke
bi nua ba, kan fidi ki ya bua U Tienu yua ke ba ki kpeli
ki la. 21 Bili mani i yama nni ke U Tienu ń bili ti po ya
ñəmaama n yeni. Ti ya bua o, ti baa li buali ke tin
buadi ti lieba bi dugikaaba.

5 Yaaba kuli n tuo ke Jesu tie Kirisiti tie U Tienu
bila yaaba ke U Tienu mali ba. Ke yua n bua Báa
baa bua Báa bila ti lieba bi dugikaaba mo. 2 Tin ba
tieni maama ki bandi cain ke ti bua U Tienu bila leni i
məni, li tie ti ya bua U Tienu ki cəlini o ñəmaama lan
buali maama. 3 N maadi lani, kelima, ki buadi U Tienu
niima nni tie tin cəlni o ñəmaama. Ki tieni wan buali
yaali nan ki paa. 4 Tinba yaaba ke U Tienu cedi ke ti
tua o bila fidi ki yie, kaa tieni yaaba n ki dugi ń buali
ti ke tin tieni yaali; ti pia mi tuama ki cie yaaba n ki
ŋua U Tienu. Ti ba fidi ki yie mi tudma sanu kelima ti
dugi Kirisiti. 5 ŋma n tie ya nilo n paa ki cie yaali n ki
ŋua U Tienu? Li tie yua dugi ke Jesu tie U Tienu Bijua.
6 Yin maali Jesu kirisiti po. O tie yua n ñani U Tienu
kani, ki jiidi ki tinga po. U Tienu kadi ki waani ke wani
n səni Jesu ya yognu ke Jan wuli Jesu mi ñima nni.
Ama o kuuma puoli, mi səma bo ñani o gbanu nni. K
U Tienu foŋanma saa i məni, ke Jesu Kirisiti ñani U
Tienu kani i. 7 Lani bona taa ne tie nani nibuoli taa
n saa i məni yeni. 8 U Tienu Foŋanma jiidi mi ñima
nni Jan ń wuli Jesu ya yognu, yeni Jesu səma ń ñani
o gbanu nni, wan kpe ya yognu li dap. oənpənli po.
Lani bona taa kuli maadi ti bonyenli i, Ke Jesu ñani U
Tienu kani. 9 Ti maani ki dugi nitəba ń maadi ti yaali.
Ama ti bi baa dugi U Tienu ń yedi yaali ke mabli bá ki
ye. Ke o go tuodi ki waani yaali n nua o Bijua po 10
Yaaba n dugi U Tienu Bijua po bani bi yenyienu nni
yaali n tie məməni, o po. Ama yaaba n ki dugi U Tienu
ń yedi yaali yi o mi tofaama daano i, kelima bi yie kaa
dugi U Tienu ń tuodi ki waani yaali o Bijua po 11 U
Tienu ń yedi ti yaali n ne: "N puni yi ya miali n ki pia
gbenma" Ti baa tundi ki fo, li ya tie ke ti kubni ti bá
o Bijua nui nni. (aiōnios g166) 12 Yaaba kubni biyuli U
Tienu Bijua nui nni baa tundi k fo leni U Tienu. Yaaba
n ki kubni bi yula o nui nni, kan ya tundi ki ye. 13 N
diani ya tili ne yaaba n dugi ke Jesu tie U Tienu Bijua,
lan fidi ki todi yin ya tundi ki ye. (aiōnios g166) 14 Tin
kubni ti yuli o nui nni yeni, ti daani boncianla ke o
cengi ti, li ya tie ke ti mia o ke wan tieni yaali kuli, o
yen tuo i. 15 Ke ti ya bani ke o cengi ti, tin mia o yaali
kuli, lanwani i, ti ba fidi ki ya daani ke tin mia yaali
kuli. 16 Li ya tie ke a la a lieba, dugkaaba, ke bi tie
yaal n ki ŋanbi ki bia, ki ba paadi ba leni U Tienu, ŋan
la yeni i, a ba fidi k mai bi po ke U Tienu ń teni ba
li miali, li tie wani yua ya biidi n kan paadi o leni U
Tienu i. Ama, bi niba ye ki ba fidi ki tieni ya tuonbiadi
nba paadi o leni U Tienu li bina leni li bina. N ki yedi
ke ban jaandi wani yua n tieni lanya tuobiabuolu ka.
17 Tuonbiadi kuli ki ŋani U Tienu nunga nni, ama
tuonbiadi kuli ka ba fidi ki paadi ti leni U Tienu hali
mi kuuma. 18 Ti bani ke nilo ya tie U Tienu biga, o
kan ya tundi ki tie ti tuobiadi, ki ledi. Kelima U Tienu
Bijua guu o ke Setaani, o biado ń da duoli o. 19 Ti bani
ke ti tie U Tienu bila i, ama o biado n kubi ŋanduna
kuli. 20 Ti go bani ke U Tienu Bijua cua ti siiga, ki puni
ti u paalu ke tin gbadi i məməni; ti kubni ti yuli wani
yua tie i məni U Tienu Bijua, Jesu Kirisiti nui nni. Jesu
Kirisiti tie U Tienu leni i məni, ke wani n puni ti u
paalu ke ti baa ya miali n ki pia gbenma. (aiōnios g166) 21
N yedi yi, yinba yaaba n tie n buakaaba, fangi mani i
yula ki da ŋua ya tieni n ki pia paaməni

2 Jan

1 Mi u nikpeli n diani ya tili ne fi Kiria u tienu n gadi
yua yen u bidi yi ku bua'b yen məni. Min kukua
ka buaba ama yaab bandi u tienu muməni **2** U tinu
moməni yua ye yen ti po k gɔ baa ye yen ti yqgu kuli
(aiōn g165) **3** T ŋanbidi, sugili yeni laafia n ya ye ti. **4** M
pal den mangi min den lá ka bila bila cuoni e məni
sanu nani t ba yikodi n bo buali maama. **5** Məda mi
bua bual'a yaal, Kiria min diana ya tilii k tie mabli kaa
m tie tin den pia yaama hali m cilma nni l tie tin ya
bua liebi. **6** K m buam tie ti ya ŋua ti ba u tienu yikodi
lan ya yikodi k ti baa ŋua nani ti bo bangi nandi i
cilga. **7** M tulma damban ba cua k yadi u dogu nni kaa
tuo k Jesus den cua k te nifosalo k pia gbanandi. lan
nubuolu tie m tulma daano n yeni wan k tuo Jesus. **8**
Cuo mani i baa, k daa biani i tuonl ñuadi ama baa
u paabu. **9** Yua ya caa banfagli kaa tuagi Jesus sanu
wan ya bani k waa pia tienu ama yua tuagi o sanu pia
ba yeni o bijua. **10** L ya tie k nul cua kaai kani kaa
waani nani ti maadi maama ne yi daa ga'o i deni.
yi bia daa fuod'o. **11** kelima yua maadi: i fuondi! mə
tuuni t tuonbiidi sanu i. **12** m pia m maama boncianli
k bua k diani i po ama mi bua k diani yeni o mag i
o kadaaugu po. ama n bua cua yua kuli yaadeni k ti
pagi yeni ti lieba ñəba nni k yua kuli pal n mangi. **13**
Anisalo yua k u tienu lugd'o yeni fuond ŋa.

3 Jan

1 Min o nikpelo, n diani li tili ne ki teni n buado
Gayusi yua ke n bua o leni məməni. **2** N buado,
n bua ŋan ya pia laafia, ke a bona kuli ń ya cuoni a
yenyienu nni, nani ŋan cuoni maama fini leni U Tienu
siiga yeni. **3** N pali mangi a po, kelima a ninjaba Kristo
yaaba den cua ne ki maadi nni, ke a ye i məməni sanu
nni nani ŋan den li ye lini maama yeni. **4** Lbá ki ŋanbi
ki mangi n pali nani min ti gbadi ke U Tienu bila kuli
cuoni i məməni sanu nni. **5** N buado, a sɔni lan buali
maama ti ninjaba Kristo yaaba po, bá ban li tie bi
canba məno. **6** Ban yaaba n cua ki maadi nni ke a pia
mi buama ku jaanddiegu yeni, n miadi a ke a todi ba
U Tienu n bua maama ke ban gedi bi sanu. **7** Kelima
Jesu Kristo po n cedi ke bi cuoni li sanu; kaa gaa lbá
yaaba n ki bani U Tienu kani **8** Lan niba ke li dagdi ke
tin gaa ba, tin ya taa ki ye, ki tie U Tienu tuonsɔnla i
məməni sanu nni. **9** N den diani maama bá ki teni ku
jaanddiegu, ama Diotrefi yua bua wan ya tie liiga yua
yeni, ki tuo ti maama. **10** Lan ya po n cedi, ti ya ti cua,
n ba togdi yi wan tie yua, leni wan maadi ti po ya
mabiidi; laa dagdi o po, ke o gɔ ki gaani ti ninjaba
Kristo yaaba, ki gɔ yen pani yaaba n bua ban gaa ba, ki
beli ki ñani ba ku jaanddiegu nni. **11** N buado, da togdi
bonbiigu tienma, se yaala n ŋani. Yua tie yaala n ŋani
U Tienu bani o, yua tie yaala n bia kan lá U Tienu. **12**
Bi niba kuli pagi Demetrisi, tinba məno tie sieda o
po, fin məno bani ke ti sieda tie məni. **13** N gɔ pia mi
maama boncianla ki bua maadi ama n nan ki bua ke n
diani ma li tili nni ki teni a. **14** N maali ki kan waagi
leni min lá ŋa, ke tin ŋanbi ki boe. Mi yanduanma ń
ya ye leni a. N dɔnlinba fuondi a. Fuondi fuondi ti
dɔnlinba.

Jude

1 dude, jesu kilisu tuonsənl k go tie jak nijua, fuond
yaab kul k o tienu yimb, k go bua yaab k kub b kul
jesu kilisu nnin. **2** Ko ŋamu, n yanduam yen o tien
buam n ya pugidi y po hal boncianla. **3** N buakaab,
n den bua yi hal boncianla k diani y po yal tie t kul
tan pia ya fabu. Ama n sua k li tie n po tila min diani
k tundi yi k yin kəni l dandanlin kənl, o tienu den
ten ya nuba ŋan ya dandanl o yog kul. **4** Ya nub k
e dian den maad k b bujial cuonaa b wuoni kua ti
sinsigin. ba conl o tienu, b lebd o tienu ŋalbalg k l tie
n cənma, b go yie yesu kilisu, wan bebe n tie t canba
yen t yomdaano. **5** ŋa man min gua tiade ya bona k yi
ban, t yomdaan den faab o buolu t yombd Esipit nnin.
yomdan den yuand biid yaab den yie b kan cuonlo. **6**
O tienu kub, k loliba yogu kul l bonbənlin hal l bujial
dacianl dal, ya malekin baa na den kub ban pia ya
yial. **(aïdios g126)** **7** S odom nub, gomod yen dogi ku
kul yaab po, mon den kua n concom yen cangdi bul
kul. l ya po b jii b mən ya mu k pia gbem, k b ji sua
bonannangu. **(aiōnios g166)** **8** In yen, l nubaa bontitiedi
tie yemi: L dangd ced k b jəgnd b ba k yie yomdaano
paalu, k sug o malegba yaab pia t ciagd tanpolipo.
9 Ama misiel maleg mən den yie sitan k kən yeno
mussa gbanand po. Ama wa den bua wan sugo, k den
maado k yomdaano n mabno. **10** Ama l nub sugd ban
k ban yaal. Ama ban ban yal yen n cagdm, nan t yand
k pia l yanjagl, b biand b yula. **11** Yubəl b po! b ŋəd
k tongn caïn sanu, nan in piam ya boam, b go gbad
baa nan balaam mə yen; k san k ban bia, k go fiini n
janjanma k bodi nan qor yen. **12** li tie bani n jəgni yin
n taani k di ya jiema. b yen di k go ñu k l pend, ka jie
fe, k nua bi ya yula bebe. b tie nan o faalu n tud ya
tawalgbəng ke tienn yi taag yen, b go tie nan l fal
ya tiidin naa loniba yogunu, ama k kuodi k kpe kum
lie k be ŋabi. **13** B nann nan n ñincianma ƙñinguona
n lengdi dəgidi b tuona n pia ya fe k lu t ñinpupudi
gbangbanl po, nan ya ŋmabia yaab gəd k ye yogu kul
tuu l bənbənlin. **(aiōn g165)** **14** B mon go conl henok n
den pua ya sawaalo, hal adam ya yabia bonbi lele k
den yedi: diid man, yomdaano ba cua yen o maleg
tudl. **15** yen wan jia o bud yua kul, yen k go maad
yaab k den conlo kul, ban den tiendo yal kul k go den
yieo yen l biid dam n den sugo, k go maad yal kul o
po. **16** L nub ye l pabienlin yogu kul, k mən b yul po, k
l kuandb t bua biid. B kub a lanbongbenga k bəndi b
nub k bua ban laa b kan l baoli. **17** Ama yimb yaab tie
n dənl ba, n gua tiade man yesu kilisu tuonsənl n den
maad yal. **18** B den maade: «a dena jog yogu, yab ba
ñuad o tienu po, b baa te fuo b yul po buam k go yie o
tienu”. **19** L tie lan nube! b cuon yen n paadm, b ŋua b
gbanand bon buam kal, baa pia o tienu fuom **20** Ama
yimb, n buakab, maman e mial, l dandanlŋanl l tanpul
po. yaa jand man o tienu fo ŋam po. **21** ŋambi kub
man o tienubuam k ya guu man ti yomdaano yesu
kilisu o ŋamu po, o ba tienti ya mial n k pia gbem.
(aiōnios g166) **22** Yaa pia man n ñiñum yab n tam tam
po. **23** Fab man yab ba fiid k ya ye k ñanb o mun, yab
sieni yaa pia man b po n niñim, ama yen o jijeogu, da
nagdman k b bona n da puo yi. **24** Hal yua ba fiid k
guud yi n da ba k go fiid wann yii o ciagd, yin da pia
ban fid k nangue yal yen l pamenl cianl. **25** Otienu
yend yua faab ti yen t yomdano yesu kilisu po, wan n
pia t ciagd yen ti baad gbengd, o paalu yen yiko, yogu
kul, məmonlan yen hal mial n kan gben yogu! amina.
(aiōn g165)

Mi Dəgdima

1 Ne tie U Tienu ń dəgdi yaali Jesu Kiristi po, ke
wan waani o tondba yaali n ba tieni taladi, ki nagi
məko. O səni o maleki o tondo Jan kani ke o waani o.
2 Jan tieni kasiedi ki kadi ki waani ke wan den la yaali
kuli tie U Tienu maama yeni Jesu Kiristi kasiedi. **3** U
Tienu ń yadi o yedŋanma yua n ba cogi yeni yaaba
n cengi ya sawali maama ne, yeni yaaba n cəlni li
sawalli maama bi yema nni kelima u yogu nagi. **4** Jan
n diani ya tisənkaali ne Kiristi jaancagleleda yaa n
ye Asi diema nni po: U Tienu yua bo ye, ki ye, ki go
ba cua, yeni o malekileleda yaaba ye o badigbandi
nintuali nni, **5** yeni Jesu Kiristi yua n tie o kasiedməno,
yua n cindi ki mali bi tinkpiba siiga yeni ki tinga po
badcianba ya badciamo ń puni yi li ŋanbli yeni mi
yanduanma. Wani yua n bua ti, ki daa ki faabi ti, ti
tuonbiadi po yeni o səma. **6** O cedi ke ti tua O Báa
U Tienu po salga yidkaaba buolu; Ti yudandi yeni u
paaciamu tie O yaali hali ya yogu n ki pia gbenma.
Ami! **(aiōn g165)** **7** Wani n yeni, o ñani ti tawalgbandi
nni; nunbu kuli ba la o, bayeni yaaba n den muu ki
londi o kuli. Ki tinga po nibuoli kuli ba fabni o po.
Nn! Lani n yeni, Ami! **8** O Diedo U Tienu yedi, "Mini
n tie 'alfa yeni omega' lani n tie mi cilma yeni mi
juodma, "Yua n bo ye, ki ye, ki go ba yuandi ki cua,
u paaciamu daano." **9** Mini, Jan, i kpiilo yeni yua n
taani ki ga yeni yi Jesu falaciamu, U tienu diema yeni
ya juunli n ye Jesu nni, bi den səni nni ban yii ya
kpendegli Patimosi po, U Tienu maama po yeni Jesu
kasiedi po. **10** O Diedo daali, n den ye yeni Foŋanma.
N den gbadi n puoli po ya nialu n yabi, ki tie nani
li naatunli yeni. **11** U den maadi, "Diani ŋan la yaali
tili nni, ki səni ki teni Jesu jaancagleleda yaaba n ye:
Efesi po, Simirni po, Pergami po, Tiyatiri po, Sardesi
po, Filadelifi po yeni lawodise po." **12** Ke n gbagi ki
bua diidi ŋma ya nialu n maadi yeni nni, min gbagi,
n la wula fidsantuankaani lele. **13** I fisantuankaani
siiga nni nilo den ye ki naani yeni o nisaalo bijua, ki la
liadfagdili ke li jiidi hali o taabiamu, ke o benli ñaagi
wula gbanñagdu. **14** O yuli yeni o yudi den pieni nani
ti kunkundi yeni, ke o nuni tuudi u mupienu. **15** O
taana den tie nani ti kudməndi yeni, ban duadi ya
kudməndi u maafanu nni yeni, ke o nialu tie nani a
ñinguona fuugu yeni. **16** O den muubi ŋmaabila lele o
jienu, ke o ñəbu nni ña ya jugsiega n mani kaani lie
kuli. O nunga den ñilgi ki tuudi nani u yensiiñigdu
yenkpaana yeni. **17** Min la o, ke n baa ki gbaani o
nintuali nani n kpe yeni, ke o maani o nuujienu n po
ki yedi nni, "Da jie. N tie yua n cindi yeni yua n juadi,
18 yeni yua n fo. N den kpe, ama diidi N fo hali ya yogu
n ki pia gbenma! N go kubi mi kuuma yeni bi tinkpiba
diema piemi. **(aiōn g165, Hadēs g86)** **19** Lanwani ii, ŋan diani
ŋan la yaali kuli, yaali n ye məla ne yeni yaali n ba
yuandi ki cua. **20** Yaali n duagi ŋan la ya ŋmaabileleda
nuujienu, yeni wula fidsantuankaani lele niima nni n
ne: a ŋmaabileleda tie kiristi jaancagleleda malekinba
i, ke i fidsantuankaani mo tie li jaancagleleda."

2 Diani ne ki teni Efesi Kiristi jaancagli maleki: Ne
tie yua n muubi ŋmaabila lele o nuujienu, ki cuoni
wula fidsantuankaani lele siiga nni ya lanbona i,
2 "N bani ŋan tieni yaali yeni ŋan səni ya tuoncianli yeni a
juunli məndli (ŋaniali). N bani ke ŋaa tieni nibiadba
nunmanga. N bani ke a bigni yaaba n yedi ke bi tie
tonda kaa tie ba, ki bandi ke bi tie faagu danba i.
3 N bani ke a məndi ki juuni, ki go ga fala hali boncianla n
ya yeli po, ama, li naa wadi a pali. **4** Ama, n ba jalgi a
yeni ŋan lindi a cincinbuama. **5** Lanwani ii, ŋan ya
tiani ŋan cindi ki baa naani. ŋan tuubi, ki guani ki ya
tiendi ŋan den kpia ki tiendi maama. A yaa tuubi, n
ba cua a kani ki ñani a fidsantuankaanu, un ye naani.
6 Ama n bani yaali n tie a ŋandi: a yie Nikolasi yaaba
tuada, N mo ń yie yaali n yeni. **7** Yua n pia a tuba
wan cengi foŋanma ń maadi Kiristi jaancaga yaali.
Yua n kəni mi jama, ki paadi, n ba puni o u sanu wan
di li miali tibu yaabu n se U Tienu Diema nni.'" **8**
Diani ki teni Simiirni jaancagli maleki: Yua cindi yeni
yua n juodi, Yua n den kpe ki go ji fo lanbona n ne:
9 N bani a cacagma, yeni a namu ama a tie piado i.
N bani yaaba n yedi ke bi tie Juufinba ki naa tie ba
jonjongu. Bi tie Sutaani jaandiegu yaaba i. **10** Da jie ya
fala n bili ki guu a. Diidi! Sutani bobindi ki ba cuo ki
luoni i siiga nni nitianba li dansaldieli nni, yin la fala
dana piiga. Yin ya dugi n po hali yeni mi kuuma, n
ba puni a li miali badfegliga. **11** Yua n pia tubli wan
cengi Foŋanma ń maadi Kiristi jaancaga yaali. Yua n
kəni mi jama, ki paadi, kan la mi kuuliema fala." "
12 Diani ki teni Pergami Kiristi jaancagli maleki: 'Yua n
kubi ya jugsiega n mani kaani lie lanbona n ne:
13 N bani ŋan kua naani, Sutaani badigbandi ń ye naani n
yeni. Yeni lankuli, a juuni ki kubi yeli. N bani ke yii
nia ke yii dugi n po, bayeni Antipasi, n kasiedo daali,
yua n dugi n po hali boncianla, ke bi den kpa o i siiga

nni, Sutaani ń kua naani n yeni. 14 Ama n pia i jalgi
waamu a po: I siiga, bi niba ye, ki ŋua Balaami tundma
boncianla, Yua n den tundi Balaki ke o tulni Israyeli
bila, ke bi dini i buli padjiema, ki go conbi. 15 Lani n
go yeni, i siiga nni, nitianba ŋua Nikola yaaba bangma
ke li paa. 16 Lanwani ii, ŋan tuubi! A yaa tuubi, N
ba cua tontoni a kani, ki pua bu təbu yeni ba yeni
n ñəbu nni jugsiega. 17 Yua n pia tubli, wan cengi
Foŋanma ń maadi Kiristi jaancaga yaali. Yua n kəni
ki paadi, n ba teni o yaali n tie Maani, ki wuo, n go
ba teni o tanpienli, ke yepaanli diani lipo, ya yeli ke
niloba ki bani, kase yua baa li baba." " 18 Diani ki teni
Tiyatiri Kiristi jaancagli maleki: U Tienu Bijua yua n
pia a ninbina nani umupienu yeni, ke o taana tie nani
ban duadi ya kudməndi yeni lanbona n ne: 19 "N bani
ŋan tieni yaali: A buama a dudugdi a tuonli yeni a
juunli məndli. N bani a tuona, a buama, a dudugdi,
məndli, a tuona məlane cie ŋan den cindi ki tieni
yaali. 20 Ama min jalgi a yaali ya po n ne: A cabi o
pua Jesabili, yua n tama ke o tie sawalpualo yeni u
sanu. O tundima po, o tulni n tonda ke bi tieni mi
conconma, ki go dini i buli padjiema. 21 N bili o po u
yogu waamu, wan baa ki tuubi, ama waa bua wan mia
sugli o conconma po. 22 Diidi! N ba lu o u yianu, wani
yeni yaaba n tieni mi conconma kuli ba la falaciamo,
kase bi ya tuubi bi tuonbiadi po. 23 N ba pua ki kpa
o bila, Kiristi jaancaga kuli ba bandi ke mini n fiidi
ki bani yaali n ye mi maalma yeni a pala nni kuli.
N ba teni i siiga nni, yuakuli yeni wan səni o tuona
maama i. 24 Ama yinba yaaba n sieni Tiyatiiri nni,
yua n ki ŋua lanya tunda, kaa bani ban yii yaali ya
bona n wuo Sutaani ŋasiili nni - yinba wani, n yedi yi,
'N kan tugni yi tugtəli.' 25 Lan baa maama kuli, yin
ya kubi ke li paa, hali min ba cua. 26 Yua n kəni mi
jama ki paadi, ki tiendi min tieni yaali hali yeni mi
juodma, n ba puni u paalu, wan diedi i nibuoli kuli.
27 O baa diedi ba yeni u badkudigbiamu, o ba pua ki
mumudi ba nani ku yəgu tiamaakaadi yeni.' 28 Nani
min ga N Báa kani maama, n mo ba teni o ku siŋaagu
ŋmaabiga. 29 Yua n pia tubli, wan cengi Foŋanma ń
maadi Kiristi jaancaga ya maama."

3 Diani ki teni Sardisi Kiristi jaancagli maleki: Yua
n kubi U Tienu malekinba lele yeni ŋmaabila lele
lanbona n ne: "N bani ŋan tieni yaali. A yeli doni ke a
fo, ama, a kpe o. 2 Findi ki paagi yaali n sieni ki caa
mi kuuma po, Kelima n naa la a tuonŋana N Tienu
nintuali. 3 Lanwani ii, ŋan ya tiani ŋan ga yaali yeni
ŋan gbadi yaali. Ya cəlni li, ki tuubi. Ama a ya ki findi,
n ba cua a kani nani suuro yeni, a kan bandi min ba
cua ya yognu ki woli a. 4 Ama, bi niba ye waamu Sardi
dogu nni, bani ki jəgni bi tialakaadi. Banwani ba la ti
tiapiendi, ki cuoni yeni nni, kelima bi dagdi yeni li. 5
Ya nilo n kəni mi jama, ki paadi, o ba la ti tiapiendi,
N kan piini wanya yeli li miali tili nni, n go ba taa
o yeli n Báa yeni o malekinba nintuali. 6 Yua n pia
tubli wan cengi Foŋanma ń maadi Kiristi jaancaga
yaali." " 7 "Diani ki teni Filadelfi Kiristi jaancagli:
Yua ŋani, ki go tie o məmənmaano lanbona n ne - o
kubi Dafidi dieluodpiemi, o ya luodi obakuli kan fidi
ki luoni, o ya luon i, obakuli kan fidi ki luodi. 8 "N
bani ŋan tieni yaali. Diidi! N luodi a po ya bulñəbu
ke nilo bakuli kan fidi ki luoni. N bani ke a pia mi
tuama waamu, yeni lankuli, a cəlni n ñəmaama, kaa
yedi ke a ki bani nni. 9 Diidi! Yaaba n tie Sutaani
budieli yaaba, yaaba n yedi ke bi tie Juufinba, ki naa
tie ba; bi pua faama i. N ba cedi ban cua ki gbaani a
nunga nni, lani ke bi ba bandi ke n bua ŋa 10 Nnli
ŋan cəlni n ñəmaama, ki juuni ki ga fala, N mo baa
kubi a ki guudi a mi biigma yognu, ya biginli n kpendi
ŋanduna kuli po, ki ba bigni yaaba n ye ki tinga po. 11
N kpendi, li kan waagi. ŋan ŋanbi ki kubi ŋan pia yaali
nilo bakuli ń da ti fie a badfegliga. 12 Yua n kəni mi
jama, ki paadi, n ba seni o nani jaantalga yeni n Tienu
jaandiegu nni, o baa tundi ki ye lankani kaa pia ñama.
N ba diani o po n Tienu yeli, n Tienu dociamu yeli
(Jeruselema paano yua n ñani n Tienu kani, o diema
nni ki jiidi), yeni n yepaanli. 13 Yua n pia tubli wan
cengi Foŋanma ń maadi Kiristi jaancagaa yaali." " 14
"Diani ki teni Lawodise Kiristi jaancagli maleki: 'Yua
n tie Ami, o kasiedidugika, o məməndaano, yua n die
U Tienu tagma kuli. 15 "N bani a tuona kuli, ke ŋaa
tuoni, a naa go səngi mo. N bi sugni ke ŋan ya səngi
bii ŋan ya tuoni! 16 Lanwani ii, nani ŋan balgi yeni -
ŋaa tuoni, kaa go səngi mo yeni - N ba siini ki ñani a
n ñəbu nni. 17 Kelima a yedi, 'N tie piado i, N den pia
ŋalmani boncianla, n ji ki pia bonli kuli buama.' Ama
ŋaa bani ke fini n ŋanbi ki tie cacagdaano, ban jie yua
mi niñima, luodo, juamo, ki ye mubima (niiyanli). 18
Cengi n cegli: ŋan daa n kani ban tongi ki duadi ya
wula, ki tua piado, yeni ya tialakaadi n pieni ki ñilgi,
ki la ki wuoni a mubili fee, daa mi kpama, ki səgi a
nuni, ki fidi ya nua. 19 N tundi ki go bangi min bua
yaaba, ki bangi ba ban baa ye maama. Lanwani ii, ŋan

baa mi yama, ki tuubi. 20 Diidi! N se bu bulñəbu kani,
ki kuogi. Yua n gbadi n nialu, ki luodi li ganli, n ba kua
o deni, ki di yeni o, wan di yeni nni. 21 Yua n kəni mi
jama ki paadi, n ba puni o u sanu, wan kali yeni nni n
badigbandi po, nani min kəni mi jama ki paadi, ki kaa
yeni n Báa o badigbandi po yeni. 22 Yua pia tubli wan
cengi Foŋanma ń maadi Kiristi jaancaga yaali." "

4 Lanya bona ń pendi, ke n diidi, ki la U Tienu Diema
bulñəbu ke li yaa, min bi cindi ki gbadi ya nialu
yeni den maadi yeni nni nani bi piebi naatunli yeni, ki
tua, "Do ki cua na, ke min waani a ya bona ne ya pendi
yaali n ba tieni kaa pia pedma." 2 Lanyognu, Foŋanma
den taa nni, ke n la ke ti badigbandi bili U Tienu
diema nni, ke o nilo kaa tipo. 3 Yua n den kaa tipo
den naana ya wula tanli n tie Jasipa yeni Sariduani. U
taanianu den kagni ki lindi ti badigbandi. Li taanianu
(waakpeli) den naani emerodi. 4 Badigbandi piilie
n tina den kagni ki lindi ti badigbandi, ke nikpelba
piilie n bina kaa tipo, ki laá ti tiapiendi, ki ciibi wula
badfeglimu bi yula po. 5 I taañigdi, li taadunli yeni i
taatatandi den ña ti badigbandi kani. Fidsanciandi lele
den co ti badigbandi kani, li fidsandi den tie U Tienu
ciciŋamlelemu i. 6 Li məgli nani maduudiga yeni den
bili ti badigbandi nintuali, ki pieni, ki ñilgi nani li
tanciencienli yeni. Bonfuoda na den ye ti badigbandi
kaalindma, ki pia a ninbina bi nintuali yeni bi puoli
po kuli. 7 O bonfuodkpialo den naani yeni yanbəli, ke
o lielo naani yeni naabiga, ke o taalo den pia ja nunga
i, ke o naalo naani yeni kapaciigu (jiebani yugdili).
8 Lanya bonfuodinaada yeni, yuakuli den pia fiabi
luoba, ke i gbie yeni i nuni ipo yeni i kubinma nni kuli.
Ñiagu yeni yienu kuli bi den maadi kaa cedi, ki tua,
"o gagdiŋamo, o gagdiŋamo, O Diedo U Tienu tie o
gagdiŋamo, O Paaciamu daano, wani yua n die likuli,
ki bo ye, ki ye ki go ba cua." 9 A bonfuoda ya jaandi ki
dondi yua den kaa ti badigbandipo, ki kpiagi o yeli,
ki tieni o balga ya yogu kuli, (aiōn g165) 10 bi nikpelba
piilie n bina yeni yi gbaani yua kaa ti badigbandi po
yeni nintuali. bi den yi gbaani yua n fo hali ya yogu n
ki pia gbenma nintuali, ki cibdi bi badfeglimu ki lu
tibadigbandi nintuali ki yedi, (aiōn g165) 11 Ti Diedo yeni
ti Tienu, A dagdi yeni, ti yudandi yeni ti kpiagdi yeni
u paaciamu. Kelima fini n tagi bonli kuli, a yanbuama
po i, ke li bona tagi ki go tundi ki ye"

5 N go den la yua n kaa ti badigbandi po yeni ke o
muubi o jienu li tigbabkaali, ke li diani li faanunga
po yeni ki puoli po kuli. bi den kpá li tanpənba alele.
2 N den la ke maleki paaciandaano ke o tandi yeni u
paalu ki maadi, ki tua, "ŋma dagdi yeni wan gbabdi
li tigbabkaali ne, ki mudi o tanpənba?" 3 Obakuli
tanpoli bii ki tinga po lanyaaka ki tinga tiipo ki dagdi
yeni wan gbabdi li tigbabkaali na bii ki cogi li. 4 N den
buudi li pabienbubuuli, kelima baa den la yua n dagdi,
ki ba fidi ki gbabdi li naa tigbabkaali bii ki cogi li. 5
Ama nikpeyendo den yedi nni, "Da buudi. Diidi! Juda
buolu yangbanlo, Dafiidi benli bundpanma kəni mi
jama ki paadi, o ba fidi ki gbabdi li tigbabkaali ne, ki
mudi li tanpənba." 6 N den la ke pebiga, ke ki se ti
badigbandi yeni a bonfuoda yeni bi nikpelba siiga nni.
ki den naani ke be kpa ga. ki den pia yina lele yeni
nuni lele; yini n tie U Tienu foŋanleledma, wan səni
yaama ki tinga po. 7 O den gedi ki ga li tigbabkaali yua
n kaa ti badigbandi po nuujienu nni. 8 Wan den ga li
tigbabkaali, a bonfuodnaada yeni piilie n nikpelba
na yeni den baa ki labni ki pebiga nintuali. Bi siiga
nni yuakuli den pia kogdigu yeni wula tadbuoga ke
ki gbie yeni li ŋubŋanli, yaali n wangi bi dugkaaba
jaandi. 9 Bi den yini yanpanbu, ki tua, "A dagdi yeni
ŋan ga li tigbabkaali, ki mudi li tanpənba. Kelima bi
den padi a, ki yidi a salga, ke a daa ki faabi bi niba
U Tienu po yeni a səma, yaaba n ñani i nibuoli kuli,
maalanma kuli, yeni i dogi kuli. 10 A cedi ke bi tua
Badciamo diema yeni salga yidkaaba ki tuuni ti Tienu
po ki baa die bonli kuli ki tinga po 11 N go den diidi ki
gbadi malekinba boncianli niali, bi den kagni ki lindi
ti badigbandi, a bonfuodnaada yeni bi nikpelba. Bi
kuli ya cəli den pundi miiliandi kobi lie 12 Bi den tandi
ki maadi, "Ban den padi ya pebiga, ki yidi salga dagdi
yeni wan ga u paaciamu, ŋalmani, mi yanfuoma, u
fidu, ti yudandi yeni a donda." 13 N go den gbadi ke
tagma kuli yaama n ye tanpoli, ki tinga po, ki tinga
tiipo, yeni mi ñincianma nni - yeni yaali n ye kuli - ki
maadi ki tua, "Fini yua n kaa ti badigbandi po yeni
fini ki pebiga, ń ga a donda, ti kpiagdi, tiyudandi u
paaciamu yeni u fidu ki diedi bonli kuli li bina yeni li
bina." (aiōn g165) 14 A bonfuodinaada yeni den yedi,
"Ami!" ke bi nikpelba baa ki labni ki pugi.

6 N den diidi ki la ki pebiga ń luodi tanpənleleda
yeni nni yendo, ki gbadi ke a bonfuodnaada yeni ke
yendo tándi nani i taatantandi yeni ki maadi nni, "cua
na!". 2 Ke n nənli ki sua tanpieno i. yua den jagi o den
kubi li dabanli, ke bi teni o ki badfegliga. Ke o ñani

nani jakondo yeni, ki ba kəni mi jama ki paadi. 3 Ki
pebiga ń luodi tanpənlielo, ke n gbadi o bonfuodlielo
yedi, “cua na!” 4 Ke tantiano ñani, ki tie tanməno. Ke
bi puni yua n jagi o u sanu ke wan fie mi yanduanma
ki fagni ma ki tinga, biniba ń ya kpa bi lieba. Bi den
teni li tanjaglo ki jugsiecianga. 5 Ki pebiga ń luodi
tanpəntaalo, ke n gbadi o bonfuodtaalo yedi, “cua na!”
Ke n la ke tanbəno ñani, ke yua n jagi o kubi ki kelga o
nuu nni. 6 N den gbadi u nialu ke u ña ni a bonfuoda
yeni siiga ki yedi, “Kpanu tibii cilo yenli dagdi yeni
bəgdma piiga pani, ke olije kpanu tibii cilo ataa dagdi
yeni bəgdma piiga pani. Ama ŋan da biidi mi kpama
yeni ku daaməngu.” 7 Ki pebiga ń luodi tanpənnaalo,
ke n gbadi ke o bonfuodnaalo yedi “Cua na!” 8 Ke n
la tantinbengu. o tanjaglo den yii mi kuuma, ke bi
tikpiba diema ŋua o. Bi den teni ba u sanu ke ban kpa
ki tinga niba bəgdma na, yeni ki jugsiega, mi koma, u
yianu yeni ki tinga po bonfuodbiada. (Hadēs g86) 9 Ki
pebiga ń luodi tanpənmuulo, ke n la li jaandbinbinli
tinga, ban den kpa yaaba kelima U Tienu maamapo
yeni ban kadi ki saa i məməni, ki tie ni kasiedi po. 10
Bi den tandi ki maadi ki tua, Li go ba waagi ya caa yeni
u laa yognu i, fini yua n tie li bonli kuli diedo, yua n
gagdi ki ŋani, ki tie o məmədaano. Hali u laa yogu i ke
a ba bu yaaba n ye ki tinga po, ki tuu ti səma panli?” 11
Ke bi teni yuakuli liadfagdpienli, ki maadi ba ke bi ba
guudi waamu hali bi yegni, ban ba kpa ya tuonsənba,
bi ninjaba yeni bi ninsiaba ki pugni bi po nani ban
den kpa bi mo maama yeni. 12 Ki pebiga ń luodi
tanpənluoblo, Ke n nuali ki sua ke mi timigcianma
tieni. ke u yienu ga ki bəndi nani ti pakuatiabəndi
yeni, ke o ŋmaalo kuli lebdi ki tua nani mi səma yeni.
13 Tanpoli po ŋmaabila den cenli ki baali tinga po
nani ku faaciangu ń yi figi bu kankanbu, a kankana ń
ya cenli ki baali maama yeni. 14 Ke tanpoli fuadi ki
yaadi nani ban yi gbabi li tigbabkaali maama yeni. ke
a juani yeni a kpendega kuli fii ki lie a kaani. 15 Ke
ki tinga po badcianba, yeni a nikpiaga, sejegbanga
yudanba, bi ŋalmandanba, bi paatieba yeni yaaba n
sieni kuli, i yonbi yeni yaaba n die bi yudandi kuli den
sani ki wuoni a juana nni, ti tankuodi nni, i tanfali nni
16 Bi den maadi a juana yeni ti tangbaadi, “Baa mani
tipo! Legni mani ti, tin da la yua n kaa ti badigbandi
po nunga yeni ki pebiga pabiencianli. 17 Kelima bi
pabiencianli daacianli pundi. ŋma ba fidi ki ya ye e?”

7 Lani ń pendi, ke i la ke malekinba bina se i
tinkunnaadi kani, ki cuo ki tinga faama ki kubi, ke
mi kan fidi ki figi ki tinga po, mi ñincianma po, bii i
tiidi po. 2 N den la maleki tiano, ke o ñani puoli, ki
kubi U Tienu yua n fo tanpən. Ke o tandi yeni u paalu,
ki maadi yeni malekinba bina yaaba ke bi puni u sanu
ke ban waani ki tinga yeni mi ñincianma fala, ki yedi
ba: 3 “Dá da waani mani ki tinga, mi ñincianma yeni
i tiidi fala hali mi ba tieni tanpən maalma U Tienu
tuonsənla yutuna po.” 4 N den gbadi ban den tieni
tanpən maalma yaaba ya yutuna po cəli ń dəa maama:
Israyeli nibuoli kuli niba kobga n piina n tuda na n
den baa tanpən maalma: 5 niba piiga n tude lie den
ñani Juda buolu nni, ki baa li maalma piiga n tude
lie den ñani Rubeni buolu nni, piiga n tude lie den
ñani Gaadi buolu nni, 6 piiga n tude lie den ñani Aseri
buolu nni, piiga n tude lie den ñani Nefitali buolu
nni, piiga n tude lie den ñani Manase buolu nni, 7
piiga n tude lie den ñani Simeyən buolu nni, piiga n
tude lie den ñani Lefi buolu nni, piiga n tude lie den
ñani Isakaari buolu nni, 8 piiga n tude lie den ñani
Sabulən buolu nni, piiga n tude lie den ñani Josefi
buolu nni, piiga n tude lie den ñani Benjamini buolu
nni, bani n den baa tanpən maalma bi yutuna po. 9
Lanya bona ń pendi, ya niwulgu ke bi kan fidi ki cədi
bi niba ń dəa maama - bi den ñani ŋanduna diema
nni kuli, i dogi kuli, nibuoli kuli yeni maalanbuoli -
Ki se ti badigbandi kani, ki pebiga nintuali. Bi den
laá liadfagdipiena, ki kubi ti biadi bi nui nni, 10 ki
tandi yeni u paalu ki tua, “Mi faabma tie U Tienu yua
n kaa ti badigbandi po yeni ki pebiga yaama i!” 11
Malekinba kuli den se ki lindi ti badigbandi yeni bi
nikpelba yeni a bonfuodnaada, bi den baa ki labni ti
badigbandi nintuali, ki pugi U Tienu, 12 ki tua, “Ami!
Ti Tienu n die ti kpiagdi, ti yudandi, mi yanfuoma,
balga, li seli, u paaciamu yeni u fidu hali ya yogu n ki
pia gbenma! Ami!” (aiōn g165) 13 Bi nikpelba yeni siiga,
yendo den buali nni, “Bile n laá a liadpiena ne, bi ñani
le i?” 14 Ke n jiini o, “Canbáa fini wani nan bani.” Ke o
maadi nni, “Bi tie yaaba n ñani falaciamo janjanma
nni. Bi ŋuudi bi tialakaadi ke ti péndi ki pebiga səma
nni i. 15 Lanyapo i ke bi bi seé U tienu badigbandi
kani, ki pugi o yienu yeni ñiagu kuli o diegu nni. Yua
n kaa ti badigbandi po ba caani o badciagu, ki kuani
ba ku niinni. 16 Koma ji kan cuo ba ki buali ñuñuunu.
U yienu kan sia ba ki buali wulgu bakuli. 17 Kelima
ki pebiga yua n ye ti badigbandi sinsiiga nni baa tie

bi gobdika, o baa gobdi ba li miali ñinbunli kani, U
Tienu ba fiadi bi ninsiidi, ki yendi bi nunga."

8 Ki pebiga ń mudi tanpɔnlelelo, tanpoli diema
nni den ŋmini silbi ke li pundi mindi piitaa (md
30) **2** N den la ya malekileleedba yaaba n den seé
U Tienu nintuali yeni, ke bi teni ba a naatuna. **3**
Maleki tiano den cua, ki kubi wula tadkuaga, ki sedi li
jaanbinbinli kani. Bi den teni o li ŋubŋanli boncianla
ke wan ŋubni, ki tieni i jaandi yeni bi dugkaaba kuli
wula jaandbinbinli po, ti badigbandi nintuali. **4** Li
ŋubŋanli muñii den ñani maleki nuu nni, ki yegi yeni
bi dugkaaba jaandi ki doni ki pundi U Tienu nintuali.
5 Maleki den taa wula tadkuali, ki pádi li jaandbinbinli
mu, ki luni ke u jiidi ki tinga po, ke i taatantandi, li
taadunli, i taañigdi yeni mi tinmigma (tindigibima)
tieni. **6** Malekileleeda yaaba n den kubi a naatuna
yeni den bobindi ki ba piebi a **7** Malekikpialo den
piebi o naatunli, ke n la ke ya taatana n ŋmadi yeni u
mu yeni mi sɔma. Bi den yadi ke likuli jiidi ki tinga
po, ke bɔgyenli buodi bɔgdima taa siiga; tiidi taa siiga,
tiiyenga den buodi, ke ti muasɔngdi kuli buodi. **8** O
malekilielo den piebi o naatunli, ke bi tudi ki luni
bonli ke li naani juacianli, ke li co u mu, mi ñincianma
nni. Ke mi ñincianma bɔgdima taalma taa tua sɔma, **9**
ya bonfuoda n ye mi ñima nni bɔgdima taalma taa
kpe, ki ti ñinbidi bɔgdima taalma taa mudi ki yoyodi.
10 Malekitaalo den piebi o naatunli, ke ya ŋmaabiga n
gbengi ki tuudi nani fidtabkaali yeni ñani tanpoli ki
jiidi ki baa i kpeni yeni a ñibuna bɔgdima taalma taa
po. **11** ki ŋmaabiga yeni yeli den tie "U tonbiadu", ke
mi ñima bɔgdima taalma taa tóngi bagibagi, ke bi niba
binciala kpe kelima ya ñima n to bagibagi (nani bu
kpegbu) yeni po **12** O malekinaalo den piebi o naatunli,
ki pua ki bɔndi u yienu, o ŋmaalo yeni ti ŋmaadi
bɔgdima taalma taa, ke likuli bɔndi; U yienu yeni ku
ñiagu bɔgdima taalma taa den ki pia yenyenma. **13** N
den nuali ki la ya maleki n den yugi ti tawalgbandi
siiga nni, ke o tándi ki yii yaaba n ye ki tinga po yeni
ki tua "hayaaa, hayaaa, hayaaa, falabiado kpendi ki
tinga yaaba po, kelima malekitaadiba yaaba n ba piebi
bi naatuna ki tieni ya fuuciangu."

9 Ke o malekimuulo piebi o naatunli, ke n la ke
ŋmaabiga ñani tanpoli ki baá ki tinga po Bi den
teni ga ki kpientinga caañuangu piemi. **(Abyssos g12)** **2**
Ke ki luodi ki kpientinga caañuangu, ke ya muñii n
tuoni begibegi ña u caañuangu nni nani u maafanu
nni yeni. Ke u yienu yeni mi faama ga ki bɔndi yeni ku
kpienbuogu muñii. **(Abyssos g12)** **3** Ti naasuudiden ñani
i muñii nni, ki lali ki tinga po, ke bi teni ti u paalu
nani ki tinga po nami yeni. **4** bi den yedi ba ke ban da
biidi ki tinga po muadi, ki da go biidi bonpiabli bii
tiiga bakuli, ama ban ya woli ya niba n ki baa tanpɔn
maalma bi yutuna po. **5** Bi den ki puni ti u sanu ke ban
kpa ban woli ya niba, ama ke ban waani ba falabiado
hali ŋmaali mu. Bi lɔbdi kɔnu baa fuuni nani o namo
ń yi juni nilo yeni i. **6** Lanya dana nni, li niba ba lingi
mi kuuma ki kan baa ma. Bi ba fáádi mi kuuma, ama
mi baa sani ki fagdi yeni ba. **7** Li naasuudi den naani
yeni ban bobni ya taami bu tɔbu po yeni i. Ti yula
po den pia bonli ke li tie nani wula badfegliga yeni,
ke ti nunmu naani bi nisaalba nunmu. **8** Ti yudi den
naani puoba yudi, ke ti ñina tie nani yangbanli ñina
yeni. **9** Ti tɔbtiadi den tie kudi tɔbtiadi, ke bi fiabi
fuugu tie nani ya taami yeni ya tantudidi n tiini bu
tɔbu nni yeni. **10** Ti juona denpia ti penlɔbdi nani i
nami yeni; ti juona nni den pia ya paalu n ba waani ti
gbannandi fala hali ŋmaali mu **11** Bi badciamo den tie
ki kpientinga nni caañuangu maleki i. O yeli Ebrewu
maama nni tie Abadɔn, Gileki maama n mo Apoliyɔn.
(Abyssos g12) **12** Mi cincinyebiadma pendi n yeni. Diidi!
lani ya pendi, janjanbiadma lie go ye, ki kpendi. **13** O
malekiluoblo den piebi o naatunli, ke n gbadi u nialu
ki u ñani ya yina n ye li wula jaandbinbinli yaali n
ye U Tienu nintuali yeni nni. **14** U nialu den maadi
malekiluoblo yua den kubi li naatunli yeni, "Lodi ki
ŋa malekinaada yaaba ke bi den loli ki kpaa Efrati
kpenciamu nni yeni." **15** Ban den bobni ya malekinba
ya yogu, ya binli, ya ŋmaalo, ya daali yeni ya yognu
(kudi) cima den pundi ke bi lodi ba ke ban kpa ki
tinga po niba bɔgdima taalma taa. **16** N den gbadi
Seje tanpuaba cɔli, bi den tie miiliyɔn kobilie **17** Li
bondɔgdikaali nni min den la i taami yeni a tanjagla
maama n ne: Bi tɔbtiadi den tie kudi, ki mɔni nani u
mu yeni, ki bɔni nani bulo yeni, ki tie bo duudi nani
(cidbili) yeni. I taami yula den tie nani yangbanyula
yeni i, ke bi ñɔna nni ña u mu, i muñii yeni cidbili.
18 Bi niba bɔgdima taalma taa den kpe kelima lanya
janjanbiadma taa yeni po: ya mu, ya muñii yeni ya
cidbili n ña bi ñɔna nni yeni po. **19** Kelima, i taami
yeni paalu den ye bi ñɔna nni yeni bi juona nni i -
kelima bi juona den tie nani wee yeni, ke bi go pia ya
yula n bilgi a nala (ti yiadi) bi niba gbanu po. **20** Ya
niba n den sieni, ban den ki kpa yaaba yeni bi yiadi,

nan den ki tuo ki tuubi bi tuonbiadi, bi go den ki cedi
kaa pugi i buli yeni mu cicibiadmu, wula, ti kudi, ti
kudmɔndi, ŋanjilfa, a tana, yeni ti daadi yia; ya bona
n ki nua, kaa gbia, kaa go cuoni mo. 21 Baa go den tuo
ki tuubi bi nikpali po, bi suagu yeni bi ñɔgibiadi po, bi
conconma po, bi subu yeni bi jodi dima po.

10 N den la maleki tiano, paaciamu daano ke ñani
tanpoli, ki kpendi Ti taawalgbandi den pibni o,
ke waakpeli ye o yuli po. O nunga den tie nani u yienu
yeni, ke o taana tie nani u mu jaantalginba yeni. 2 O
den kubi ya tigbabkaaga n gbabdi o nuu nni, o den
seni o taajienu mi ñincianma nni, ki seni o taaganu
ki tinga po. 3 O den yigni paama nani o yangbanlo
ń biegi maama. Wan den yigni, taatantandi lele den
tandi ki waani bonli. 4 Taatantandi lele ń den tandi ki
waani yaali, n den bua diani, ama n den gbadi u nialu
ke u maadi, "ŋan pii ŋasiili taatantandi lele sawali
po, da diani lanya maama." 5 Min den la ya maleki
ke o seé mi ñincianma yeni ki tinga po yeni, den
duoni o nuujienu tanpoli. 6 O den poli yua n fo hali
ya yognu n ki pia gbenma yeli po, yua tagi tanpoli
yeni yaali n ye lipo, ki tagi ki tinga yeni yaali n ye
kipo, ki tagi mi ñincianma yeni yaali n ye mi niinni
kuli, maleki den yedi, "Li ji kan waagi (yognu bakuli ji
ki ye". (aiōn g165) 7 Ama ya daali ke o malekileledo ba
piebi o naatunli, lanya daali i ke U Tienu yaalidgu
tuonli ba sɔni ki dudi, nani wan den tuodi ki waani o
tondba bi sawalpuaba maama yeni." 8 Minden gbadi
ya nialu ke u ñani tanpoli po yeni go den yedi nni:
"Gedi, ga maleki yua n seé mi ñincianma yeni ki tinga
po yeni ń muubi ya tigbabkaaga ke li gbabdi yeni."
9 Ke n gedi maleki kani ki maadi o ke wan teni nni
ki tigbabkaaga. Ke o maadi nni, "Ga ki tigbabkaaga
ki ŋmani ga. ki baa to a tugu nni, ama a ñɔbu nni
wani ii, ki baa malgi nani ti siadi yeni i. 10 Ke n ga
kitigbabkaaga maleki nuu nni, ki ŋmani ga. ki den
malgi nani ti siadi yeni n ñɔbu nni, ama min ŋmani ki
gbeni, ke n tugu nni ji to. 11 Ke bi yedi nni, "A go ba
pua sawali, ki waani bi niba, i dogi, i nilanbuoli yeni
bi badcianba diema boncianla nni."

11 Bi den teni nni sabmuanu, ke min taa un tua
bonbiigtiagu, ki yedi nni, "Fii ki biigi U Tienu
jaandidiegu yeni li jaandbinbinli, yeni yaaba n pugi ku
niinni. 2 Ama, ŋan da biigi ku jaandidiegu cancanli,
kelima bi cabi li bi nilanba. Bi ba ŋmaa ki fanbi u
dogcianŋamu hali piina n ŋmaali lie (ŋm 42) 3 N
ba puni n kasiedi tondba yaaba n laá ti pabɔntiadi
yeni, u fidu ban ya pua sawali hali tudli n kobilie
n dana piiluoba 4 Lanya kasiedinba tie Olifie tiliedi
yeni ya fidsantuankaanlieda yia n den seé ki tinga
Diedo kani yeni. 5 Ya nilo bigni ke wan tieni ba yaali n
bia, u ba ña bi ñɔbu nni ki biani bi yibalinba. Yua n
bigni ke wan tieniyaali n bia kuli, o ba kpe yeni i. 6 Li
kasiedinba pia u fidu yeni ban luoni ti taawalgbandi,
ke taaga kan nii ya yogu ke bi pua sawali. Bi pia ya
paalu ke bi ba cedi mi ñima ń tua sɔma, ki lu falaciamo
janjanbuoli kuli ki tinga po, ban bua ya yognu kuli. 7
Bi ya tieni bi kasiedi ki gbeni, ki yanbiadga yagi n ba
ña ki kpientinga buoñuangu nni ba pua bu tɔbu yeni
ba, ki paadi ba, ki kpa ba. (Abyssos g12) 8 Bi gbannandi
baa bili u dogciamu sanciamu po (ban tieni nannanli
ki yini yuu Sodoma yeni Ejipti), naani ke bi den kpaa
ki tabni bi Diedo. 9 Ya niba n ñani i nibuoli kuli, i dogi
kuli yeni i maalanbuoli kuli baa nua bi gbannandi hali
dana taa yeni bɔgdima. Bi kan tuo ban pii ba kuli nni.
10 Yaaba n ye ki tinga po baa mangdi bipala, ki tiendi
u badu bi kuuma po. Bi ba sɔni bi paabu ki teni biyaba
kelima ya kasiedinba ne den wangi ki tinga po yaaba
fala. 11 Ama dana taa yeni bɔgdima pendima, li miali
faawaama ba ña U Tienu kani, ki kua bi niinni, ban fii
ki sedi bi taana po. Ti jawaanciandi ba kua yaaba n ba
la ba kuli. 12 Bi ba gbadi ke nialu ñani tanpoli, ki tándi
ki yedi ba, "Do mani ki cua ne!" Lanwani ii, bi ba do
tanpoli ti taawalgbandi nni, ke bi yibalinba nua ba.
13 Lanyognu, mi tinjegicianma ba tieni, u dogciamu
bɔgdima taalma piiga ba libi. Niba tuda lele ba kpe li
tinjegibma nni, ti jawaanciandi ba kua yaaba tindi,
ban kpiagi tanpoli Tienu yeli. 14 Falabiado janjanliema
pendi n yeni. Diidi! O falabiadtaalo janjanma kan
waagi yeni mi cuama. 15 O malekileledo den piebi o
naatunli, ke u nialciamu ñani tanpoli ki yedi, "Ki tinga
badciamo diema ji tua ti Diedo yeni o Kiristi diema
i. O baa diedi ma hali ya yognu n ki pia gbenma"
(aiōn g165) 16 Ke piilie n nikpenaadba yaaba n den kaa
bi badigbandi po yeni baa ki labni. Bi den pugi U
Tienu. 17 Bi den yedi'"Ti jaandi a, ti Diedo U Tienu,
u paaciamu daano, Yua ye, ki bo ye, kelima a taa a
paaciamu fidu, ki cili ki diedi bonli kuli. Li bonli kuli
yudaano, yua ye, ki bo ye, ki go ba cua, 18 Li gaadli
den cuo ki tinga po yaaba, ama a pabienli jiidi ki
cua. U yogu pundi bi kpienba po, ke ŋan jia bi buudi
ki jaandi a tondba bi sawalpuaba yeni a paabu, bi
dugkaaba, talginba yeni bi paatieba kuli yeni yaabi n

den fangi a yeli. U yogu pundi ke ŋan biani yaaba n
den biidi ki tinga." 19 U Tienu jaandidiegu tanpoli po
den luodi, ke ŋantaadi lolma kpagu nua ku niinni.
I taañigdi yenyenma, li taadunli, i taatantandi, mi
tinjegibma yen ki taacianga yeni a taatana den tieni.

12 N den la maalcianma tanpoli: pua n yeni, ke laá
u yianu nani liali, ki ŋmaa o ŋmaalo po, ki yili
badfegliga, ke ki pia ŋmaabila piiga a lie o yuli po. 2
O den punbi, ki mɔa yeni u tugpunbyianu, ki gbaa
ke wan mali. 3 N den maaltɔma mo tanpoli: Diidi!
Bonfuodcincilingu yu bia, ki mɔni, ki pia yula lele
yeni yina piiga, ki ciibi badfeglimu lele o yula po. 4 O
juoli den baandi tanpoli po ŋmaabila bɔgdima taalma
taa ki lu tinga tinga po. O bonfuodcincilingu den seé o
pua yua nbua mali yeni kani, ki guu, ke o ya mali, wan
nali ki biga. 5 O den mali bonjaga, yua n ba ti diedi i
dogi kuli, ki ya gobdi yeni ti kudi badgbiamu. Bi den
ñani ki biga, ki duoni ga U Tienu yeni o badigbandi
kani, 6 ke o pua sani ki gedi mi tinfanpienma nni,
U Tienu ń den bobni u kaanu o po. Lanwanni ii, bi
baa kubi o likani hali dana 1.260 7 Mɔla, bu tɔbu den
pua tanpoli. Miiciheli yeni o malekinba den tuogi
yeni o bonfuodcincilingu yeni o mo ya malekinba.
8 Ama o bonfuodcincilingu den ki pia paalu ki ba
paadi. Lanwani ii, wani yeni o alekinba ji den ki pia
kaanu tanpoli. 9 O bonfuodciamo, o cincilingu, ya
waakpeli ke bi yii o bulo bii Sutaani, yua n den tulni
ŋanduna kuli, bi den tudi ki jiini, ki luni o, wani yeni
o malekinba ki tinga po. 10 N den gbadi nialciamu
tanpoli, ke u yedi: "Mɔla, mi faabma, u paaciamu, Ti
Diedo badidiema yeni o Kiristi yikodi. Kelima bi tudi
ki jiini ti kpiiba tonandaano, wani o tingbangbaabo
yua n den kaa ti Tienu kani, yienu yeni ñiagu kuli, bi
po. 11 Bi kɔni mi jama ki paadi o yeni ki pebiga sɔma
yeni bi kasiedi lanbona, kelima bi den luni bi miana
kaa jie bá mi kuuma. 12 Lanwani ii, Tanpoli yeni yaaba
ye lipo ń ya mangdi bi pala. Ama falabiado ki tinga
yeni mi ñincianma po kelima mi biadma yudaano
jiidi i kani. O gbie yeni pabiencianli, kelima o bani
ke wan pia ya yognu ji ki pia mayuli (o juodma ji ki
fagi). 13 Ku bonfuodcincilingu ń bandi ke bi tudi ki
luni o ki tinga po, ke o ŋɔdi ki woli ya pua n mali
bonjaga yeni. 14 Ama bi den teni o pua ku kapaciigu
fiabciandi, ke wan yugi ki gedi ban den bobni o po
naakani mi tinfanpienma nni. Bi baa kubi o lanpo
i, yognu bá, i yogni yeni u yognu bɔgdima, naani n
fagi yeni o waaciamo ń ye naani. 15 O waaciamo den
wugdi mi ñima nani u kpenciamu yeni, ke man ŋɔdi
ki tugi o pua. 16 Ama ki tinga den yaadi ki ñɔbu ki
nuudi ku bonfuodcincilingu ń den siini ya ñincianma,
ki todi o pua. 17 Lanyapo, ku bonfuodcincilingu den
gaadi yeni li pabiencianli, o pua po, ki gedi ki woli o
pua puolŋuani, ki pua bu tɔbu yeni ba, bani yaaba n
cɔlni U Tienu ñɔmaama, ki tieni kasiedi Jesu po.

13 Ku bonfuodcincilingu den sedi ku tanbiingu nni,
mi ñincianma jaali po. N go den la ke yanga ñani
mi ñincianma nni. ki den pia yina piiga yeni yula lele.
O yina po den pia mu badfeglimu, ke o yuli kuli po
bi diani ya yeli n fanbidi, ki sugdi U Tienu. 2 Min
den la ya yanga den tie nani naamunpieno yeni. Ki
taana den tie nani a bonpiena n yii ya yangbengli
wursi taana yeni, ke ki ñɔbu naani yangbanñɔbu. Ku
bonfuodcincilingu den puni ga ku paalu ku badigbandi
yeni ku fidu ke gan diedi bonli kuli. 3 Ki yanga
yuyenli den naani ke bi den kpa ga, ama ki kuuma
yiagu yeni den gbeni, ke ki paagi. Li bonli den yaalidi
ŋanduna yaaba, ke bi ŋɔdi ga. 4 Bi go den pugi ku
bonfuodcincilingu, kelima ku den puni ki yanga yeni
ku fidu. Bi den pugi ki yanga mo, ki maadi yognu kuli,
"ŋma tie nani ki yanga ne yeni?" bii "ŋma ba fidi ki
mɔa yeni ga?" 5 Bi den teni ki yanga ya ñɔbu n maadi
mi japaamaama, ki sugdi U Tienu. Ki den baa u sanu
ki ba bili o yema hali piina n ŋmaali lie (ŋm 42). 6
Lanwani ii, ki yanga den yi yaadi o ñɔbu, ki maadi ki
sugdi U Tienu: ki fanbdi O yeli, Wan ye naani, ki sugdi
yaaba n ye U Tienu diema nni. 7 Bi den puni ki yanga
u sanu ke gan pua bu tɔbu yeni U Tienu dugkaaba,
ki paadi ba. Bi go den puni ga u paalu ke gan diedi i
nibuoli, diema, i maabuoli yeni i dogi kuli. 8 Yua n
den ye ki tinga po kuli ba gbaani ki pugi ga, yua ke o
yeli den ki diani li miali tili nni, ki pebiga, ban den
kodi yaaga hali ban den taga ŋanduna ya yogu ya tili.
9 Yua n pia tubli kuli, wan cengi. 10 Yua n tagi ke ban
cuo o ti yonbdi, o ba gedi ti yonbdi. Yua n tagi ke ban
kpa o yeni ki jugsiegs mo, bi ba kpa o yeni ki jugsiega.
Ne tie kpaandi bi nigagdiŋanba po, ke ban tieni li
juunli, ki kɔni yeni mi jama ti dudugdi nni. 11 N den la
yantianga, ke ki ñani ki tinga nni. Ki den pia yina lie
nani pebiga yeni, ki maadi nani ku bonfuodcincilingu
yeni. 12 Ki den bili ki go kubi ki yankpiaga yema, ke ki
dá ye, ki cedi ke ki tinga yeni yaaba n ye kipo kuli
gbaandi ki pugi ki yankpiaga yaaga ya yiagu n den

gbeni, ke ki baa laafia yeni. 13 Ki den tiendi yaalidgu
tuona boncianla. ki den cedi hali ke u mu ñani tanpoli
ki jiidi ki tinga po asala siiga. 14 Yaaba n den ye ki
tinga po den nua gan tiendi yaali i, ke ki tulni ba. Ki
den yedi ba ke ban tagi ya yanga n pia ku yiagu ki nan
tindi yeni nannanli. 15 Ki den baa u sanu ki ba kuani
mi fuoma li nannanli yeni nni, lan ya maadi, hali ki
cedi ban kpa yaaba n yie ke bi kan gbaaniki pugi ki
yanga. 16 Ki go den mabni yuakuli, bi paatieba yeni
talginba kuli, bi ŋalmandanba yeni a luoda kuli, yaaba
n yeni bi yudandi yeni i yonbi kuli, ke ban tieni bi
nuujienu bii bi yutuna po ki yanga maalma. 17 Yua
n den ki pia ki yanga maalma kuli, o den kan fidi ki
kuadi bii ki daa bonli. Li maalma den tie cəli lanba i,
ki tie ki yanga yeni yeli. 18 Li buali mi yanfuoma. Yua
n pia li banma kuli, wan tieni li cəli, ki bandi ki yanga
yeni yeli cəli. Kelima li tie nisaalo cəli lanba i, lani n
tie 666.

14 N den nuali ki la ki Pebiga ke ki seé n kani,
Siyɔn juali po. Ya niba n den ye yeni o den tie
144.000, ke li diani bi yutuna po o yeli yeni o Báa yeli.
2 N den gbadi nialu ke u ñani tanpoli, ki fu nani ya
ñingola yabi yeni i taatantandi ya fuugu yeni. Min
den gbia ya fuugu den naani kogdipuala n pua bi
kogdidi yeni. 3 Bi den yini ti baantiadi yanpaanbu ti
badigbandi nintuali, a bonfuodnaada yeni bi nikpelba
kani. Nilo bakuli ki fidi ki bangi lanya baantiayanbu,
kase 144.000 yaaba ke bi daa ki faabi ki tinga po yeni.
4 Bani n tie yaaba n ki jɔgni biba mi conconma po,
kelima bi den cəlni bi gbanu, ki pendi bi pala. Bani
n den ŋua ki Pebiga gan den caa naani kuli. Bi den
daa ki faabi bani i, bi niba siiga nani a bonluoka -
kpiala yeni U Tienu po yeni ki Pebiga po. 5 Baa den la
tofaama bakuli bi ñɔbu nni, baa den pia jalgi bakuli. 6
N den la maleki tiano, ke o yugi hali tanpoli, o den pia
ya laabaalŋamo n ki pia gbenma hali ya yognu kuli
tondu, ki bua waani yaaba n ye ki tinga po, diema
kuli, nibuoli kuli, maabuoli kuli yeni dogi kuli yaaba.
(aiōnios g166) 7 O den kpaandi paama, ki tua, "jie mani
U Tienu, ki teni ti yudandi, kelima o buudi jiyognu
pundi. Gbaani mani ku pugi o, wani yua n tagi tanpoli,
ki tinga, mi ñincianma yeni a ñinbuna kuli," 8 Maleki
tiano, maleki lielo, den ŋua, ki tua, "U baá, u baá,
Babilona u dogciamu, yuu n den cedi ke diema kuli
yaaba ñuni ya daamɔngu ntie mi conconma daama,
ki gaadi." 9 Maleki tiano, malekitaalo den ŋua ba ki
tandi paama, ki tua, "Nilo ya gbaani, ki pugi ki yanga
yeni ki nannanli, ki go cedi ke bi tieni ki maalma o
yutunli po bii o nuu po, 10 o mɔko ba ñu U Tienu
pabienciali daamɔngu, ya daamɔngu ke baa ŋmadi
ñima, ki kuodi U Tienu pabienli tadñukaaga nni. Ya
nilo n ñuni gu, falaciamo, u mu yeni cidbili ba kuani
o ti yanyagdi U Tienu malekiŋanba yeni ki pebiga
nintuali. 11 Bi fala munii do ki ña hali ya yognu n ki pi
gbenma, ke baa pia fuodma yienu yeni ñiagu kuli,
bani yaaba n gbaani ki pugi ki yanga yeni ki nannanli
yeni ya nilo n li ga o yeli maalma kuli. (aiōn g165) 12 Ne
tie kpaandi yeni cegli, ke yaaba n tie nigagdiŋanba
yeni yaaba n cəlni U Tienu ñɔmaama, ki dugi Jesu po,
ke ban juuni ki ga fala." 13 N den gbadi nialu, ke u
ñani tanpoli, ki yedi, "Diani ne: Mi yedŋanma ye yeni
yaaba kpe O diedo sanŋɔdma nni." "Nn," Foŋanma n
maadi, "Lanyapo, bi ba baa m fuoma bi tuonŋana po,
kelima bi tuadŋama baa ŋua ba." 14 N den diidi ki la
taawalgbanpiengu. Yua n den kaa li taawanlgbandi po
den tie nani O Ja bijua yeni. O den yili wula badfegliga,
ki muubi ya muaciegu n mani o nuu nni. 15 Ke maleki
tiano ñani ku jaandidiegu nni, ki tandi ki yini yua kaa
ku taawalgbangu po yeni: "Taá a muaciegu ki cili ki
ya ce. Kelima mi cema yognu pundi ii, ke ki tinga po
kpaangu mo beni." 16 Lanwani ii, yua n den kaa ku
taawalgbangu po yeni den luni o muaciegu ki tinga
po, ke ki tinga po kpaangu taani. 17 Maleki tiano den
ñani tanpoli jaandidiegu nni, ki mo kubi ya muaciegu
n mani. 18 Ke maleki tiano mɔko ñani li jaandbinbinli
kani, ki pia u fidu u mu po. O den tandi paama, ki
yini yua n den kubi ku muacemangu yeni, ki yedi,
"Taa a muacemangu ki ce tinga po daamɔngu tiidi
luana, kelima li luana ji beni o." 19 Ke maleki luni
o muaciegu ki tinga po ki taani ku daamɔngu tiidi
luana. O den kuodi akuli U Tienu pabienli cunciangu
nni. 20 Bi den tudi ki ñani ku cungu yeni u dogu nni,
ki luni; ke mi sɔma wuli ki puubi hali boncianla ki
pundi hali i taami tankpadi kani ki gbie ya tinfanma n
pundi badu guadi tudli n kobiluoba, lani n tie cilo
dajena kobitaa (km 300)

15 Lani ń pendi, n den la maaltianma tanpoli, ya
maalcianma n pia yaalidgu: Malekinba lele, yeni
fala janjanma lele, yaama n tie fala janjanjuodkee,
kelima yeni mani, U Tienu pabienli ba tieni ki dudi. 2
N den la yaali n naani kpalba mɔgli, ke li ŋmadi yeni u
mu. li mɔgli yeni puoli po yaaba n den kɔni mi jama ki

paadi ki yanga yeni ki nannanli yeni ki yeli cəli lanba.
Bi den kubi ya kogdimu ke U Tienu den teni ba. 3 Bi
den yiini Moyiisi, U Tienu tond baantiayanbu yeni ki
pebiga yanbu: “A tuona yabi ki go ŋani, O Diedo, U
Tienu, U Paaciamu daano. A sanu tiegi ki go ŋani,
ŋanduna dogi kuli badciamo. 4 O Diedo, ŋma kan jie
ŋa ŋma kan kpiagi a yeli? Kelima Fini a baba n tie
yua n gagdi ki ŋani. ŋanduna niba kuli ba gbaani a
nintuali, ki pugi a, kelima yuakuli bandi a tuadŋama
yaa tiegi.” 5 Lanya bona ń pendi, n den nuali ki la ke U
Tienu yiko tili kpagu dieli luodi tanpoli. 6 Malekinba
lele den ñi u kaangagdi-ŋanmənu nni, ki kubi fala
janjanleledma. Bi den laá ya tiadi n ŋani boncianla,
ki ñilgi. ki ñaagi bi bena po wula gbanñagdidi. 7 A
bonfuodnaada yeni nni yendo den teni malekinba lele
yeni wula tadbuomu lele ke mu gbie yeni U Tienu yua
fo hali ya yognu n ki pia gbenma pabienli. (aiōn g165) 8
Ku jaandiegu den gbie yeni ya muñii n ña U Tienu
yudandi yeni o paaciamu nni. Nilo bakuli kan den fidi
ki kua hali yeni ya yognu ke fala janjanbiadleleda yeni
kua ki dudi.

16 N den gbadi ke u nialciamu maadi yeni
malekileleda, ki tua: “Gedi mani ki ban wuli U
Tienu pabienleleda yaa n ye i tadkuana nni yeni, ki
tinga po.” 2 Maleki kpialo den wuli yaali n den o
tadkuali nni ki tinga po. Ya tugyiadi n kəni boncianla
den cuo yaaba n den pia ki yanga maalma bi gbanu
po yeni yaaba n den gbaandiki pugi ki yanga yeni
ki nannanli. 3 O malekilielo den wuli o tadkuali n
pia yaali mi ñincianma nni. ke mi ñima tua səma,
nani nikpiemo səma yeni, ke mi ñima nni bonfuoda
kuli kpe. 4 O malekitaalo den wuli o tadkuali n pia
yaali i kpeni yeni a ñinbuna nni ke i ñima tua səma.
5 N den gbadi ke mi ñima maleki yedi, “A tie yua
n tirgi, yua ye, ki go bo ye, yua n gagdi ki ŋani,
kelima a jia ya bona ne buudi. 6 Kelima bi wuli a
dugkaaba yeni a sawalpuaba səma, a teni ba mi səma
ke ban ñu; ban dagdi yeni yaali n yeni.” 7 N den gbadi
ke li jaandbinbinli jiini, “Nn, O Diedo, U Tienu, U
Paaciamu daano, a buujiali tie məməni, ki go tiegi.”
8 O malekinaalo den wuli yaali n den ye o tadkuli
nni u yienu po, ke li puni u sanu ke un sia bi niba
yeni u mu. 9 Ku wulgu boncianla n den midi ba, ke
bi jobni, ki sugdi U Tienu, yua n pia u paalu fala
janjanbiadma ne po. Bi den ki tuo ki tuubi, bi go
den ki teni o ti yudandi mo. 10 O malekimuulo den
wuli o tadkuali ń pia yaali ki yanga badigbandi po, ke
ki bali diema ga ki bəndi nani li ciñuuli yeni. Ke bi
juni ki ŋmani bi landi u gbannankənu po. 11 Bi den
sugi Tanpoli U Tienu kelima bi gbannankənu yeni bi
nankpieyiadi po, ki nan go li yie ke bi kan tuubi bi
tuonbiadi po. 12 O malekiluoblo den wuli o yogdi o
tadkuali u kpenciamu, Efrati nni, ke ñima kuli fuadi,
ki bobni ya sanu ke ya badtieba n ñani puoli ba təgni
ki cua. 13 N den la cicibiadmu taa, ke mu naani ya
sanpənda n ña o bonfuodcincilingu, ki yanga yeni
sawalpua-tofaadanba ñəna nni yeni. 14 Kelima, bi tie
sutaani ciciimu, ke mu tiendi yaalidgu maalma yeni a
bona. Bi den ña ŋanduna kuli badtieba kani, ki bua
taani ki bobni bu təcianbu U paaciamu daano U Tienu
daacianli daali. 15 (“Diidi! N kpendi nani o suudo yeni!
Mi yedŋanma baa ye yeni yua n bobni ki guu, ki laá o
tiaŋandi, ki da ti ña mubima ban la o fee.”) 16 Bi taani
ba ya kaanu n yii Ebrewu maama nni Armagedən 17
Lani ke o malekilelelo yogdi o tadkuali mi faama nni,
ke u nialciamu ñani U Tienu diegu nni, ti badigbandi
kani, ki yedi, “Li səni ki tii!” 18 I taañigdi yenyenma,
li taadunli, i taatantandi yeni mi tinjegcianma den
tieni, ya tinjegcianma n ki kpeli ki tieni yeni lanya
paalu hali ban tagi o nisaalo ke o ye ki tinga po. Li
tinjegibima den pia lanya paalu i. 19 U dogciamu den
bəgdi kaani taa i, ke i dogciami libi, ki mumudi. Yeni
ke U Tienu tiadi Babiloni U dogciamu po, ki teni lanya
dogciamu ya ñunñutadga n gbie yeni ya daaməngu n
tie U Tienu pabienciali. 20 A kpedega kuli den bódi, ke
baa ji nua juana mo. 21 A taacengbenga yaa ya kpiagu
pundi cilo piitaa n na (kg 34) den baali ki tinga po
ki ñgni bi niba, ke bi soli u tienu kelima lanya fala
janjanbiadma den yabi boncianla.

17 Malekileleda yaaba n den kubi a tadkuana yeni
siiga, yendo den nagni n kani, ki maadi nni, “Cua
na, n ba waani a ban ba jia ya poconconkpeli yaali n
kaá mi ñincianma po, ti buudi, ki cuo o ya cuonu. 2 Ki
tinga po badcianba den tieni mi conconma yeni wani
i. Ki tinga po nibima ñuni o ya conconma daaməngu i,
ki gaadi.” 3 Li maleki den taa nni ti dangdi nni, ki
gedi yeni nni mi tinfanpienma nni, ke n la pua ke o
kaá yanməngа po, ke ki kaani kuli gbie yeni ya yela n
sugdi U Tienu. Li yanga den pia yula lele yeni yina
piiga. 4 O pua yeni den laá tiaməndi ke ti məni colcoli,
ki lani ki go pili wula, a ligtana, a lanbila, laani yeni li
biana yeni li biamu. O den muubi wula tadñukaaga ke

ki gbie yeni ya bona n pia i sinsini yeni o conconma
jɔgindi kuli. 5 O yutunli po den pia ya diani ya niima
nni duagi: “Babiloni, u dogciamu, a poconcona yeni
ban singi yaali kuli ki tinga po ya naá.” 6 N den la ke
li pua ñuni bi dugkaaba yeni Jesu kasiedinba sɔma ki
guo, ki gaadi. Min den la o, n yama kuli den ŋmadi.
7 Ama maleki den buali nni, be n cedi ke li yagni a
yama? N ba waani a o pua yeni wan jagi ya yanbiadga
niima nni, ya yanbiadga n pia yula lele yeni yina piiga
yeni. 8 ŋan nua ya yanbiadga ne bo ye, ama ki ji ki
ye mɔlane, ama ki go ba ña ya buogu n ñua, kaa pia
bianu nni, ki do ki guani ki ya ye. Ki ba guani ki tugni
mi bolima sanu. Yaaba n kua ki tinga po, yaaba ya yela
n ki diani li miali tili nni hali ban tagi ŋanduna, ya
la ya yanbiadga n den ye, ki ti bodi, ki go bobindi ki
ba guani, li ba cuo ba ku yaalidgu boncianla. (Abyssos
g12) 9 Ki fidiki gbadi ya bonli ne niima nni, li buali
mi yanfuoma boncianla. Yula lele yeni tie juana lele
yaa ke o pua kaá apo yeni i. 10 Bi go tie badcianba
lele i. Badcianba mu baá o, yendo ye, yua n sieni dá
ki cua; o ya cua mo, o nan kan waagi ki ye. 11 Ya
yanbiadga n den ye, kaa ti ye ne mo tie badciamo i, o
niilo n yeni; ama o tie badcianleledba yeni siiga yendo
i, bi ba bolini o. 12 ŋan la yina piiga yaa yeni, tie
badtieba piiga yaaba n dá ki pia diema i, ama bi ba baa
ti yikodi nani badtieba yeni, ki tieni nani kudyengu
yeni yeni ki yanbiadga. 13 Bi pia yanjagyenli, ki puni
ki yanbiadga bi paalu yeni bi fidu. 14 Bi ba pua bu
tɔbu yeni ki pebiga, ama ki pebiga ba kɔni mi jama ki
paadi ba kelima o tie bi diediba ya Diedo, bi badcianba
ya Badciamo i, ke ban gagdi ki yini yaaba, ban lugdi
yaaba yeni yaaba n dugi Jesu po kuli ye yeni wani i. 15
Maleki den yedi nni, “ŋan la ya ñima li poconconli ń
kaá naani yeni, tie gogtieba hali yaaba n yabi, i dogi
nibima yeni i maabuoli kuli. 16 Yina piiga yaa ke a la
yeni, ŋani yeni ki yanbiadga ba fiini mi yibalma yeni
li poconconli. Bi ba kuani o i yanbani, ki cedi ban la o
mubima, bi ba ŋmani o gbannandi, ki sia o, wan di ki
buodi u mu nni. 17 Kelima U Tienu bobni ki kuani o
yanjagli bi pala nni, ke ban tuo ki teni ki yanbiadga
bi bali, hali U Tieni maama ń tieni ki dudi. 18 ŋan la
ya pua yeni, tie u dogciamu yu n diedi ki tinga po
badtieba kuli i.”

18 Lanya bona ń pendi, n den la maleki tiano ke
o ñani tanpoli, ki jii. O den pia u paaciamu yeni
u fidu, ke o yudandi yenyenma den yendi ki tinga
kuli. 2 O den tandi yeni u nialciamu ki yedi, U baá,
u baá, u dogciamu Babiloni! U tua mu cicibiadmu
yekaanu, ti maalbiidi ciciimu wuonkaanu, yeni ya
bonyugibiada n jɔgni, ke bi fali kuli ya wuonkaanu. 3
Kelima i nibuol kuli ñuni o conconbiadma daamɔngu
ki gaadi Ki tinga po badtieba conbi yeni o. Ki tinga
po kpenkpenda baa ŋalmani kelima o paaciamu yeni
o conconyema po i.” 4 N go den gbadi nialtianu ke
u ñani tanpoli, ki yedi, “N buolu, Sani mani ki ña u
niinni, ki da ti ga o tuonbiadi biinu, tin da ti cedi
yin baa o fala janjanbiadma nni. 5 O tuonbiadi dogni
dogni hali ki pundi tanpoli, ke U Tienu tiadi wan tieni
ya biadma kuli. 6 Tuu u mani li panli nani wun tieni
yi maama, Wun den tieni yi maama, yin tieni u yeni
taalma lie, wun den ŋandi ya tadñukaaga nni ke i
ñuni yeni, yin mo ń ŋandi yeni taalma lie wun ñu. 7
Nani wun den dongi u yuli, ki ye u ŋamu nni yeni,
yin ŋmiani u mi cacagma yeni u tonu. Kelima u yedi
u pali nni, 'N kaá nani badpua yeni, mii tie pakuali,
n go kan kali pakuadi mo'. 8 Lanyapo i ke daayenli,
fala janjanbiadma ba naa u: mi kuuma, ti pakuadi
pabɔnli yeni mi konbiadma. U ba yidi ku buodi u mu
nni, kelima O Diedo U Tienu tie U Paaciamu daano, ki
ba buu ki cuo u.” 9 Ki tinga po badtieba yaaba n den
tieni mi conconma yeni u, ke u diedi ba u yemanma
po yeni, ya la u juubuodma muñii, bi ba buudi, ki
fábni u po. 10 Bi baa seé hali fagma, ki nu u cacagma
yeni ti jawaanciandi, ki tua, “Falaciamo, falaciamo u
dogciamu po, Babiloni, U paaciamu dogciamu! Kelima
kudyengu baba dagdi, a buudi ń baa a yuli po ki cuo
ŋa.” 11 Ki tinga po kpenkpenda buudi ki fábni u po,
kelima obakuli ji ki daa u kuadma, 12 Ya kuadma n ten
wula, ti ŋanjilfa, ya ligtana n pia mayuli, i badlaani,
a cabñiñila, a cabŋana, ya caba n mɔni colcoli, ya
tiidi n nu ki mani, a kpagŋama, a luonñina tiadi
yeni a tadmu, ya taaba yeni ya daadi n pia mayuli
tiadi, ti kudmɔndi, ti kudpiendi, a tanñiñila, 13 ya
tulaale, yeni i kpinpadi, li ŋubŋanli, ku daamɔngu, mi
kpama, mi yondingma, kpanu tiibima, ti yanbidi yeni
a yangbenga, i taami, ti turdi, i yonbi yeni bi nisaalba
naani. 14 ŋan den faadi ya bonluanli hali yeni a pali
kuli sani ki fagdi yeni a. ŋan den ye ya ŋamu nni yeni
a ya kpiagdi nni kuli yaadi ki ŋa a, a ji kan baa lanya
yema palbu (hali abada). 15 Ya kpenkpenda n den pia
li kuadma, ki baa ŋalmani u yanbuama po, baa se hali
fagma kelima u cacagma jawaandi po, ki buudi, ki
fabni ninsiipiendi. 16 Bi baa tua, “Falabiado, falabiado

u dogciamu po, yu n den laá ya tiadi n ñilgi, ki ŋani, ki
məni; ki bobi wula yeni ya ligtana n pia mayuli tiadi,
a lanbila, i badlaani! 17 Kudyengu dagdi, ke a piama
kuli bodi." A ñinbiakudla kuli, ti ñinbiadi tuonsənla
kuli, yaaba n pia sanu mi ñima nni kuli yeni yaaba n li
baadi ti ñuadi mi ñima nni cenli po kuli, den sani ki
gedi ki sedi hali fagma. 18 Ban den la juuma muñii,
bi den buudi, ki tua, "Ulaa dogciamu n tie nani ya
gogciamu ne?" 19 Bi den yadi ti tandi bi yula po, ki
buudi ki fabni, "Falabiado, falabiado u dogciamu po,
yu ya baali po, ke yaaba n pia bi ñinbiadi mi ñima
nni kuli den tua ŋalmandanba. Kudyengu baba dagdi,
ke u bodi cain." 20 Yin mangi mani i pala u yema ne
po, yinba bi nigagdiŋanba, Yinba bi dugkaaba, Jesu
tondiba yeni bi sawalpuaba, yin mangi mani i pala,
kelima U Tienu tuu i ya panli i ki buni ki cuo u!" 21 Ya
maleki n pia u paaciamu den yugdi ya tangu n tie
nani li naali yeni, ki luni mi ñincianma nni, ki yedi,
"Maama ne i, ke bi ba lu u dogciamu Babiloni yeni
ti jadi un jiidi, ki mii, ke bi ji kan la u palbu. 22 Bi
ji kan gbadi ti kogirdi, mu yelmu, a naatuna, yeni
ti baantiadi yani u niinni. Bi ji kan la tuonsənbanlo
bakuli a niinni. Bi kan gbadi naali fuunli a niinni jiga
palbu. 23 Fidsanga yenyenma ji kan yendi a niinni. Bi
ji kan gbadi pocaano yeni pocaancalo nialu a niinni,
kelima a kpenkpenda den tie ki tinga po naabiiganba
(badbijaba), ke a tulni i nibuoli yeni a suagu. 24 Bi den
la u niinni bi sawalpuaba yeni bi dugkaaba səma, yeni
ban den kpaá yaaba kuli ki tinga po səma."

19 Lanya bona ń pendi, n den gbadi u nialu tanpoli
ke u tie nani ya nuwulgu n yabi fuugu yeni, ke u
maadi, ki tua: "Aleluyaa. Ti Tienu n die mi faabma,
ti yudandi yeni u paaciamu kuli. 2 O buudi jiama ti
məməni ki go tiegi, kelima o jia ti buudi, ki cuo li
poconconkpeli yua n den tulni ki tinga po nibuoli
yeni o conconma. O tuu li panli wani li poconconli ń
wuli o tondba səma yaama o yuli po." 3 Bi go den yedi
mi liema: "Aleluyaa! O muñii ña ki do hali ya yognu
n ki pia gbenma" (aiōn g165) 4 Piilie n nikpenaadba
yeni a bonfuodnaada yeni, den baa ki labni ki pugi U
Tienu yua n kaa ti badigbandi po. Bi den tua, "Ami.
Aleluyaa!" 5 Ke u nialu ñani ti badigbandi kani ki
yedi, "dondi mani Ti Tienu, Yinba yaaba n tie Ti
Tienu tondba, Yinba yaaba n fangi o, talganba yeni bi
paatieba kuli." 6 N go den gbadi ya fuugu n tie nani
ya niwulgu n yabi ya fuugu yeni, nani mi ñincianma
ñingola, nani i taatantandciami yeni ke ku maadi ki
tua, "Aleluyaa! Kelima O Diedo diedi bonli kuli, U
Tienu yua n bili o yiko bonli kuli po, wani n die likuli.
7 Cedi mani tin mangi ti pala, ki ya ye li pamanli nni, ki
pugi o yudandi kelima ki pebiga pocaajaama pundi, ki
o pocaano mo bobni ki guu. 8 Bi puni o u sanu, ke wan
bobi 'len tiadi', ya tiadi n yua, ki ŋani cain, ki ñilgi ki
tuudi, ki pia mi ñuadma" (Kelima len yuayuaga wangi
ya nibuolu n gagdi ki ŋani tuadtiegiŋama i.) 9 Maleki
den yedi nni, "Diani ne: Mi yedŋanma ye yeni ban yini
yaaba ki pebiga pocaali badu (jaanma) po." O go den
yedi nni, "Ya maama ne tie U Tienu ya maamənma i"
10 N den baa ki labni o ki bua nugi o taana ki pugi o,
ama o den yedi nni, "Da tieni lani! N mo tie a, fini
yeni a kpiiba yinba yaaba n tieni Jesu po kasiediməno
yeni, tuonsənlielo i. Gbaani ki pugi U Tienu kelima
Foŋanma n cedi ke bi teindi kasiedi Jesu po." 11 N go
den la ke tanpoli luodi, ke n la tanpieno. Yua n den
jagi o den yii dugka yeni məməndaano. O jiagi ti buudi
yeni mi teginma, ki pua bu təbu. 12 O nuni den tie nani
mupienu yeni, ke o yuli po ciibi ya badfeglimu n yabi.
O den pia li yeli ke li diani o po, ke nilobakuli ki bani
li niima nni, kase wani baba. 13 O laá ya liadfagdili ke
bi ñua mi səma nni, keo yeli tie U Tienu Maama. 14
Tanpoli sejenba den ŋua o, ki jagi tanpieni, ki laá len
yuayuaga tiapiendi yaadi n ŋani cain. 15 O ñəbu nni
den ña ya jugsiega n mani kaani lie kuli, wan kubi
yaaga ki pua ki jiindi i nibuoli, o ba diedi bikuli, ki
ya gobdi ba yeni bi badba kudgbiamu. O ŋmaa ban
ŋmangi ya kaanu ki ñangi ku daaməngu yeni, yu n
tie U Tienu, u paaciamu daano pabiencianli nni. 16 O
pia yeli, ke li diani o liadli yeni o panli po: "bi badba
Badciamo yeni bi diediba ya Diedo." 17 N den maleki
ke o seé u yienu nni. O den kpaandi yeni unialciamu,
ki maadi yeni ti ti tawalgbandi nni bonyugrdi ki tua,
"Cua mani, taani mani U Tienu badciamu kani. 18 Cua
mani ki di bi badba gbannandi, bi paatieba gbannandi,
u paaciamu danba gbannandi, i taami yeni i tanjagla
gbannandi, yeni bi niba kuli gbannandi, i yonbi yeni
die- n-yudandi danba, talganba yeni yikodanba kuli."
19 N den la ki yanbiadga yeni ki tinga po badcianba
yeni bi sejenba. Bi den taani ki bua pua bu təbu yeni
yua n jagi o taamo yeni o sejenba. 20 Bi den cuo ki
yanbiadga yeni mi tofaama sawapuaba yaaba n den
tiendi yaalidgu bona ki nintuali. Ki den taa li yaalidgu
maalma i ki tulni yaaba n den tuo ki ga ki yanbiadga
maalma, ki go gbaani ki pugi o nannanli. Bi den luni

bani bilie kuli ya mubuogu n pia cidbili nni, ke bi
dá fo. (Limnē Pyr g3041 g4442) 21 Yaaba n sieni wani i, ya
jugsiega n ña yua n jagi o taamo ñɔbu nni yeni n den
kpa bikuli. Ti bonyugrdi kuli den dini bi gbannandi.

20 N go den la maleki ke o ñani tanpoli ki jii. O den
kubi ya fañuangu n ki pia banlu piemi, ki muubi i
kudseseli. (Abyssos g12) 2 O den cuo o bonfuodcincilingu,
waakpeli yua n tie mi tofaama yudaano bii sutaani,
ki luoni o hali bina tudli. 3 O den tudi ki luni o u
fañuangu nni, ki luoni ki kpali. wan baa ye naani ki
ji da bɔndi ki tulni i nibuoli hali bina tudli. Lanya
puoli po, bi ba luodi ki ŋa o wan tieni u yogu waamu.
(Abyssos g12) 4 N go den la ti badigbandi. Yaaba n den
kaá tipo den tie ban den cabi yaaba ti yikodi ke ban ya
jiagi ti buudi. N go den la ban den kpa yaaba kelima bi
tieni kasiedi Jesu po yeni U Tienu maama po. Baa den
tuo ki gbaani ki pugi ki yanbiadga bii ki nannanli,
bi go den yie kaa ga o maalma bi yutuna bii bi nuu
po. Bi den guani ki baa li miali, ki diedi yeni Kiristi
hali bina tudli. 5 Ya kpienba n sieni den ki guani ki
ba miali hali bina tudli yeni juodma. Lani n tie mi
cincinyiedma. 6 Foŋanma yeni mi gagdiŋanma ye
yeni yua n baa lanya cincinyiedma! Mani ya pendi, mi
kuuliema nan ki pia paalu bakuli b po. Bi baa tie U
Tienu yeni Kiristi salga yidkaaba, ki diedi bonli kuli
hali bina tudli. 7 Bina tudli yeni ya pendi, bi ba luodi
ñani sutaani o kpaardieli nni. 8 O go ba ña ki ya bɔndi
ki tulni i nibuoli ŋanduna tinkunnaadi kuli, lani n tie
Gog yeni Magog, ki yini ki taani ba ban pua bu tɔbu.
Bi baa yabi nani mi ñincianma tanbiini yeni. 9 Bi den
doni mi tinfanma po, ki sedi ki jia ki lindi bi dugkaaba
jongu, u dogbuadu. Ama u mu den ñani tanpoli, ki
jiidi ki dini ba. 10 Bi den luni mi tofaama yudaano yua
n den bɔndi ki tulni ba yeni u mukpenu nni naani ke
cidbili co, ban den luni ki yanbiadga yeni mi tofaama
sawalpuaba naani yeni. Bi baa laadi falaciamo yienu
yeni ñiagu kuli hali ya yognu n ki pia gbenma. (aiōn
g165, Limnē Pyr g3041 g4442) 11 Lani n pendi, n go den la ti
badigbanpien - ciandi yeni yua n kaá tipo. Ki tinga
yeni tanpoli den sani ki fagdi yeni o ki naa ji bani ban
caa naani. 12 N den la bi tinkpiba, bi paatieba yeni
talganba kuli, ke bi seé ti badigbandi kani, ke a tila
pɔbdi ki bili. Bi den pɔbdi titɔli mo, Li Miali Tili. Bi
den jiagi bi tinkpiba buudi ke li ŋua yaali n diani a tila
yeni nni, ki cɔlni bi tuada (tuona) 13 Mi ñincianma
den cedi ke ya tinkpiba n ye mi niinni ñani. Mi kuuma
yeni ki kpientinga mo cedi ke yaaba bi niinni mo ñani;
bi den buu bi tinkpiba ke li cɔlni yuakuli ń tieni yaali
o yema nni. (Hadēs g86) 14 Bi den tudi ki luni mi kuuma
yeni ki kpintinga u mukpenu nni. (Hadēs g86, Limnē Pyr
g3041 g4442) 15 Ban den diidi kaa la yaaba ya yela L Miali
Tili nni kuli, bi den luni ba u mukpenu nni i. (Limnē Pyr
g3041 g4442)

21 Lani ń pendi, n go den la tanpolpaano yeni ki
tinpanga, kelima tanpolikpelo yeni ki tinkpelga
wani den sani ki bodi, ke ñincianma mo ji den ki ye.
2 N den la ya dogciamu n gagdi ki ŋani, Jerusalema
paano, yuu n ñani tanpoli, U Tienu kani, ki jiidi, ke
bi bobni u nani ya pocaano ki guu o calo yeni. 3 N
den gbadi u nialciamu, ke u ñani ti badigbandi kani,
ki tua, “Diidi! U Tienu yekaanu ye yeni bi nisaalba,
O go baa ye bi siiga nni, yeni ba. Bi baa tie O buolu,
ke U Tienu wani Obá baa ye yeni ba, ki tie bi Tienu.
4 O ba fiadi bi nunga nni ninsiidi kuli, ke kuuma ji
kan ya ye, ki buali pabɔnli, bubuuli, cacagma, fala, a
bonkpela kuli po taa; a ji kan ya ye. 5 Yua n den kaá ti
badigbandi po yeni den yedi, “Diidi! N tieni a bona
kuli bonpaana.” O den yedi, “Diani ya maama ne kuli,
kelima mi pia ti dudugdi, ki go tie mɔmɔni.” 6 O den
yedi nni, “Ya bona ne tieniki tii! Mini n tie Alfa yeni
Omega, mi cilma yeni mi juodma. Ñuñuunu ya pia
yua, n ba teni o li miali ñinbunli ñima wan ñu faala,
ke maa pia pani. 7 Yua n kɔni mi jama ki paadi, lanya
bona kuli ba tua o faali, N baa tie o Tienu, ke o mo tie
N bijua. 8 Ama bi jawaandanba, yaaba n ki dugi n po,
ti cancagindi danba, a nikpala, a concona, ti ñɔgibiidi
danba, yaaba n ŋa i buli, yeni bi tofaadanba kuli, bi ya
yekaanu baa tie u mukpenu, naani ke cidbili co. Lani n
tie mi kuuliema.” (Limnē Pyr g3041 g4442) 9 Maleki lele yeni
siiga, yua n den kubi tadkuana lele ke a gbie yeni fala
janjanma yeni yendo den nagni n kani, ki yedi, “Cua
na. N ba waani a o pocaano, ki pebiga pocaano.” 10 O
den tugi nni ti dangdi nni ki duoni nni ya juacianli
n kpedi po, ki waani nni Jerusalema ya dogciamu n
gagdi ki ŋani, yuu n ñani tanpoli, U Tienu kani, ki
jiidi. 11 Jerusalema den pia U Tienu yudandi, ki ñilgi,
ki tuudi nani ya ligtanli n pia mayuli yeni, ki tie nani
jasipa ligtanpienli yeni. 12 U den pia bilinguoncianli,
ke li pia bulñɔjala piiga a lie yeni malekinba piiga n
bilie ke bi guu. Bi den diani a bulñɔjala po Israyeli
piiga n nibuoliedi yela. 13 Puoli den pia bulñɔjala
taa, yaanga, bulñɔjala taa, yanbangu, bulñɔjala taa,

nintuali mo bulñəjala taa. 14 U dogciamu bilinguonli
den pia piiga n fiaga lie (tanpuuna), ke ki pebiga piiga
n ŋədkaaliedba yela taabi apo. 15 Yua n den maadi yeni
nni den kubi bonbiigkaali ke li tie wula sabmuanu, ki
bigindi u dogciamu, u bulñəjala yeni u bilinguonli. 16
U dogciamu nannanli den tie bonŋmabidagdili; ke u
fagmu yeni piamu dəa. O den bigindi u dogciamu yeni
yeni u sabmuanu bonbiigikaali. U fagmu, u piamu
yeni u kpedma den dəa i, lani n tie sitadi piiga n tuda
lie bii cilodajena tudalie n kobilie n dajena piilie (km
2220) 17 O go den bigni u bilinguonli piamu ke u tie
nuukpanduna kobga n piina a na bii miarinba piiluoba
a luoba (m 66) bi nisaalba biginma ke (mi taa yeni
maleki biginma). 18 Bi den maa li bilinguonli yeni
jasipa ligtana i, ki maa u dogciamu yeni wulaŋamo
yaali n ñilgi ki tuudi nani maaduubga yeni. 19 Bi
den ŋmadi ya ligtanbuoli n pia mayuli boncianla i, ki
maa li bilinguonli tanpuuna. Bi den cindi yeni Jasipa,
ki tuani saafiiri, mi taama den tie kaliseduani, mi
naama emerodi, 20 mi muuma den tie sardoniksi, li
tanpuuluobli den tie sarduani, li leleli den tie krisoliti,
li niinli den tie berili, li tanpuuyiali den tie topaasi,
piiga po yaali dentie krisopasi, piiga n tanpuuyenli
den tie hiyasenti, ke li piiga n tanpuulieli tie ametisti.
21 Li piiga n bulnəjalieda den tie piiga n badlaani lie i;
bulñəjabu kuli den tie badlaanyendu i. U dogciamu
sanjala den maa yeni walaŋamo i, ke li ñilgi, ki tuudi
nani ki maaduubga yeni. 22 Jaandiegu bakuli den ki ye
u dogciamu nni, kelima O Diedo, U Tienu, U Paaciamu
daano yeni ki pebiga n den tie u jaandiegu. 23 U
dogciamu den ki buali yienu bii ŋmaalo yenyenma
po, kelima U Tienu yudandi n den yendi u niinni,
ke ki pebiga mo tie u fidsanga. 24 Lanya dogciamu
yenyenma n baa yendi i nibuoli ke bi cuoni. Ki tinga
po badtieba ba cua yeni bi kpiagdi u niinni. 25 U
bulñəjala kan ya luo u yensiinu, ñiagu mo kan ya ye
lankani. 26 Bi ba cua yeni i nibuoli kpiagdi yeni bi seli
u niinni, 27 Bonbiili yeni yaali n ki ŋani kuli kan kua
lankani palbu. Ya nilo n tieni tuonbiadi bii cagindi
tuonli kan kua lanya dogu nni, Ama kase yaaba ya
yela diani Ki Pebiga Miali Tili nni baba.

22 Maleki go den waani nni li miali ñima kpenciamu,
ke u pieni ki ñilgi, ki tuudi nani li tanciencienli
yeni. mi den ña U Tienu yeni ki pebiga badigbandi
kani, ki puubi 2 Mi den puubi u dogciamu sanjacianli
siiga. Kpenjaali po kuli, li miali tibu den seé, ki luoni
piiga n luoabuoli lie, ŋmaalo kuli, bu tibu yeni faadi
tie tebgu i i nibuoli po. 3 Solindi ji kan ya ye. U Tienu
yeni ki pebiga badigbandi baa ye u dogciamu nni, ke o
tuonsənba tuuni o po. 4 Bi ba la o nunga, o yeli ń ya
taabi bi yutuna. 5 Ñiagu ji kan ya ye; bi ji kan ye bua
fidsanga bii yienu yenyenma, kelima O Diedo U Tienu
baa yendi ba. Bi baa die boli kuli hali ya yognu n ki pia
gbenma. (aiōn g165) 6 Maleki den yedi nni, "Ya maama
ne maadugikaama yeni məmənі. O Diedo, Foŋanma
yeni sawalpuaba Tienu səni o maleki ke wan waani
yaali n ba yuandi ki tieni, ke li kan waagi." 7 "Diidi!
N ba cua ke li kan waagi! Mi yedŋanma ye yeni yua
n cəlni li tili ne sawalipuama maama." 8 Mini Jan,
mini n tie yua n gbadi, ki go la lanya bona. Min gbadi
ki go la li bona, n den baa ki labni maleki taana po
ki bua pugi ma o, wani yua n den waani nni lanya
bona kuli. 9 O den yedi nni, "Fangi a yuli ki da tieni
lani! N tie a tuonsənlielo i, fini yeni a kpiiba yeni bi
sawalpuaba yeni yaaba n cəlni li tili ne maama kuli ya
tuosənlielo. Gbaani ki pugi U Tienu!" 10 O den yedi
nni, "Da wuoni li tili ne sawalpuama maama, kelima u
yogu ji ki fagi. 11 Ya nilo n ki tiegi, wan tugni ki ya tie
yaali n ki tiegi. Yua n jəgni mo ń ya ŋua ki tiendi o
jəgintuona. Yua n tiegi ń suagi ki ya tie yaali n tiegi.
Ya nilo n gagdi ki ŋani mo, wan suagi ki ya tundi ki
tie nigagdiŋamo." 12 "Diidi! N kpendi ke li kan waagi.
N pani paabu ye yeni nni, ke n ba pa yuakuli ke li ŋua
wan səni maama. 13 Mini n tie alfa yeni omega, o
kpialo yeni o juodka, mi cilma yeni mi juodma. 14
Mi yedŋanma ye yeni yaaba n ŋuudi bi liadfagda,
kiba baa u sanu ki di li miali tibu jiedi, ki go təgni a
bulñəjala ki kua u dogciamu nni. 15 I sangbanli, a səla
yeni ti ñəgbiidi danba, yaaba n tiendi mi conconma, a
nikpala, yaaba n ŋua kipugi i buli yeni ya niba n ŋua
mi tofaama sanu kuli baa ye niinpo i. 16 Mini, Jesu,
N səni n maleki ke wan tieni kasiedi lanya bona po
Kiristi nitaana kani. Mini n tie Dafiidi Jiinjali, yeni
o puolŋuanu, u siŋaafaanu ŋmaabiga." 17 Foŋanma
yeni o pocaano yedi, "Cua na!" Ya nilo n gbadi kuli,
wan yedi, "Cua na!" U ñuñuunu ń pia yuakuli, wan
cua na, yua n bua ma kuli, wan cua ki baa li miali
ñima faala ke pani bakuli ki ye. 18 N tieni kasiedi ki
waani yua n gbadi li tili ne sawalpuama maama kuli:
Ya nilo n pugni bonli li maama po, U Tienu ba pugni o
falabiado janjanma yaama n diani li tili ne nni. 19 Ya
nilo n wadi bonli li tili ne sawalpuama maama po, U
Tienu mo ba wadi o biinu ban diani li miali tibu yeni u

dogcian-gagdiŋamu yuu ya po li tili ne nni. **20** Ya nilo
n tieni kasiedi ya bona ne kuli po, wani n yedi, “Nn, i
mɔni! N kpendi ke li kan waagi.” Ami! Cua na, O Diedo
Jesu! **21** O Diedo Jesu ŋanbli ń ya ye yeni yukuli. Ami.

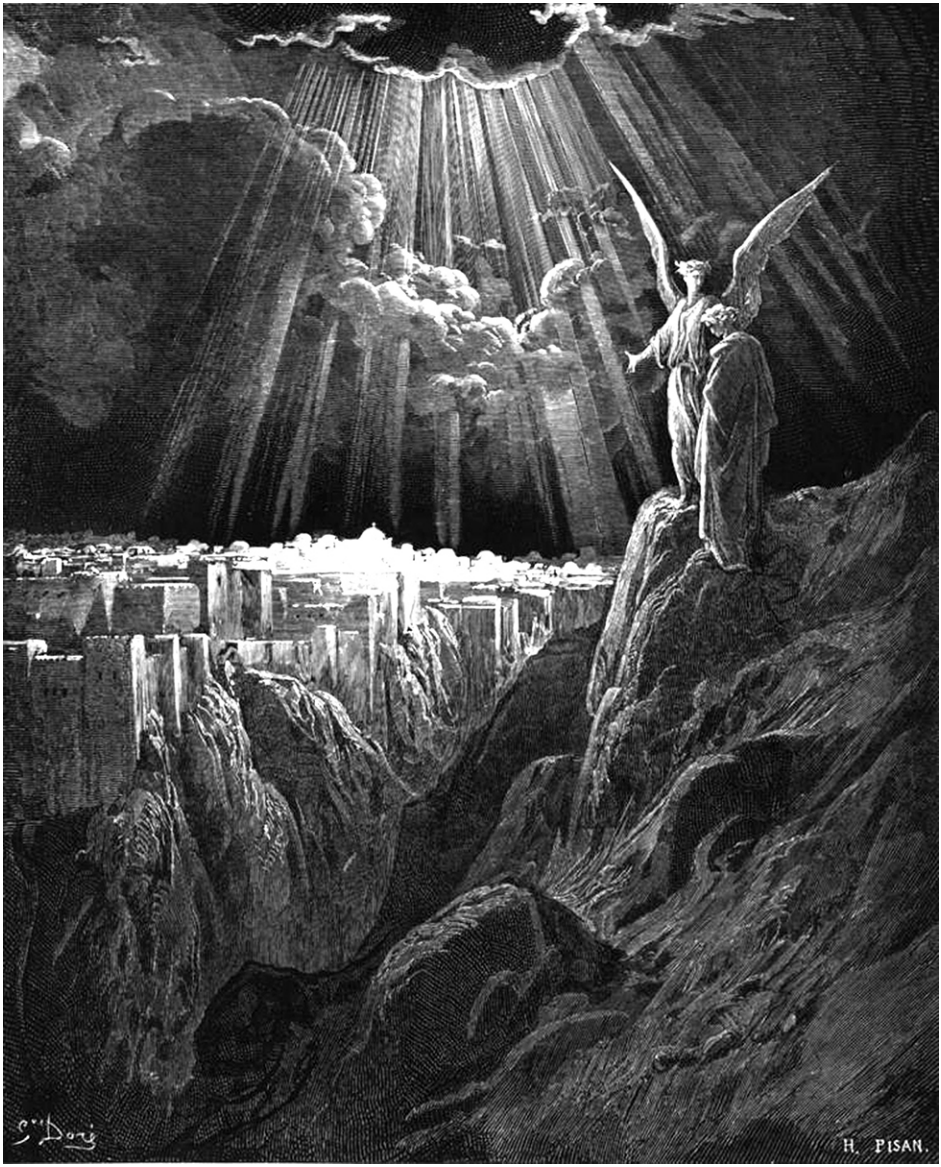

N den la ya dogciamu n gagdi ki ŋani, Jerusalema paano, yuu n ñani tanpoli, U Tienu kani, ki jiidi, ke bi bobni u nani ya pocaano ki guu o calo yeni. N den gbadi u nialciamu, ke u ñani ti badigbandi kani, ki tua, "Diidi! U Tienu yekaanu ye yeni bi nisaalba, O go baa ye bi siiga nni, yeni ba. Bi baa tie O buolu, ke U Tienu wani Obá baa ye yeni ba, ki tie bi Tienu."

Mi Dɔgdima 21:2-3

Reader's Guide

Gourmanchéma at AionianBible.org/Readers-Guide

The Aionian Bible republishes public domain and Creative Common Bible texts that are 100% free to copy and print. The original translation is unaltered and notes are added to help your study. The notes show the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of afterlife destinies.

Who has the authority to interpret the Bible and examine the underlying Hebrew and Greek words? That is a good question! We read in 1 John 2:27, *"As for you, the anointing which you received from him remains in you, and you do not need for anyone to teach you. But as his anointing teaches you concerning all things, and is true, and is no lie, and even as it taught you, you remain in him."* Every Christian is qualified to interpret the Bible! Now that does not mean we will all agree. Each of us is still growing in our understanding of the truth. However, it does mean that there is no infallible human or tradition to answer all our questions. Instead the Holy Spirit helps each of us to know the truth and grow closer to God and each other.

The Bible is a library with 66 books in the Protestant Canon. The best way to learn God's word is to read entire books. Read the book of Genesis. Read the book of John. Read the entire Bible library. Topical studies and cross-referencing can be good. However, the safest way to understand context and meaning is to read whole Bible books. Chapter and verse numbers were added for convenience in the 16th century, but unfortunately they can cause the Bible to seem like an encyclopedia. The Aionian Bible is formatted with simple verse numbering, minimal notes, and no cross-referencing in order to encourage the reading of Bible books.

Bible reading must also begin with prayer. Any Christian is qualified to interpret the Bible with God's help. However, this freedom is also a responsibility because without the Holy Spirit we cannot interpret accurately. We read in 1 Corinthians 2:13-14, *"And we speak of these things, not with words taught by human wisdom, but with those taught by the Spirit, comparing spiritual things with spiritual things. Now the natural person does not receive the things of the Spirit of God, for they are foolishness to him, and he cannot understand them, because they are spiritually discerned."* So we cannot understand in our natural self, but we can with God's help through prayer.

The Holy Spirit is the best writer and he uses literary devices such as introductions, conclusions, paragraphs, and metaphors. He also writes various genres including historical narrative, prose, and poetry. So Bible study must spiritually discern and understand literature. Pray, read, observe, interpret, and apply. Finally, *"Do your best to present yourself approved by God, a worker who does not need to be ashamed, properly handling the word of truth."* 2 Timothy 2:15. *"God has granted to us his precious and exceedingly great promises; that through these you may become partakers of the divine nature, having escaped from the corruption that is in the world by lust. Yes, and for this very cause adding on your part all diligence, in your faith supply moral excellence; and in moral excellence, knowledge; and in knowledge, self-control; and in self-control patience; and in patience godliness; and in godliness brotherly affection; and in brotherly affection, love. For if these things are yours and abound, they make you to be not idle nor unfruitful to the knowledge of our Lord Jesus Christ,"* 2 Peter 1:4-8.

Glossary

Gourmanchéma at AionianBible.org/Glossary

The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven special words to help us better understand the extent of God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies. The original translation is unaltered and a note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Compare the meanings below to the Strong's Concordance and Glossary definitions.

Abyssos g12

Greek: proper noun, place
Usage: 9 times in 3 books, 6 chapters, and 9 verses
Meaning:

Temporary prison for special fallen angels such as Apollyon, the Beast, and Satan.

aïdios g126

Greek: adjective
Usage: 2 times in Romans 1:20 and Jude 6
Meaning:

Lasting, enduring forever, eternal.

aiōn g165

Greek: noun
Usage: 127 times in 22 books, 75 chapters, and 102 verses
Meaning:

A lifetime or time period with a beginning and end, an era, an age, the completion of which is beyond human perception, but known only to God the creator of the aiōns, Hebrews 1:2. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

aiōnios g166

Greek: adjective
Usage: 71 times in 19 books, 44 chapters, and 69 verses
Meaning:

From start to finish, pertaining to the age, lifetime, entirety, complete, or even consummate. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Koine Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

eleēsē g1653

Greek: verb, aorist tense, active voice, subjunctive mood, 3rd person singular
Usage: 1 time in this conjugation, Romans 11:32
Meaning:

To have pity on, to show mercy. Typically, the subjunctive mood indicates possiblity, not certainty. However, a subjunctive in a purpose clause is a resulting action as certain as the causal action. The subjunctive in a purpose clause functions as an indicative, not an optative. Thus, the grand conclusion of grace theology in Romans 11:32 must be clarified. God's mercy on all is not a possibility, but a certainty. See ntgreek.org.

Geenna g1067
Greek: proper noun, place
Usage: 12 times in 4 books, 7 chapters, and 12 verses
Meaning:
Valley of Hinnom, Jerusalem's trash dump, a place of ruin, destruction, and judgment in this life, or the next, though not eternal to Jesus' audience.

Hadēs g86
Greek: proper noun, place
Usage: 11 times in 5 books, 9 chapters, and 11 verses
Meaning:
Synonomous with Sheol, though in New Testament usage Hades is the temporal place of punishment for deceased unbelieving mankind, distinct from Paradise for deceased believers.

Limnē Pyr g3041 g4442
Greek: proper noun, place
Usage: Phrase 5 times in the New Testament
Meaning:
Lake of Fire, final punishment for those not named in the Book of Life, prepared for the Devil and his angels, Matthew 25:41.

Sheol h7585
Hebrew: proper noun, place
Usage: 66 times in 17 books, 50 chapters, and 64 verses
Meaning:
The grave or temporal afterlife world of both the righteous and unrighteous, believing and unbelieving, until the general resurrection.

Tartaroō g5020
Greek: proper noun, place
Usage: 1 time in 2 Peter 2:4
Meaning:
Temporary prison for particular fallen angels awaiting final judgment.

Glossary +

AionianBible.org/Bibles/Gourmantche---Gourmantche-Bible/Noted

Glossary references are below. Strong's Hebrew and Greek number notes are added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Questioned verse translations do not contain Aionian Glossary words and may wrongly imply *eternal* or *Hell*. * The note placement is skipped or adjusted for verses with non-standard numbering.

Abyssos

Luka 8:31
Roma Yaaba 10:7
Mi Dɔgdima 9:1
Mi Dɔgdima 9:2
Mi Dɔgdima 9:11
Mi Dɔgdima 11:7
Mi Dɔgdima 17:8
Mi Dɔgdima 20:1
Mi Dɔgdima 20:3

aïdios

Roma Yaaba 1:20
Jude 1:6

aiōn

Matiewo 12:32
Matiewo 13:22
Matiewo 13:39
Matiewo 13:40
Matiewo 13:49
Matiewo 21:19
Matiewo 24:3
Matiewo 28:20
Marka 3:29
Marka 4:19
Marka 10:30
Marka 11:14
Luka 1:33
Luka 1:55
Luka 1:70
Luka 16:8
Luka 18:30
Luka 20:34
Luka 20:35
Jan 4:14
Jan 6:51
Jan 6:58
Jan 8:35
Jan 8:51
Jan 8:52
Jan 9:32
Jan 10:28
Jan 11:26
Jan 12:34
Jan 13:8
Jan 14:16
Jesu Tondiba Tuona 3:21
Jesu Tondiba Tuona 15:18
Roma Yaaba 1:25
Roma Yaaba 9:5
Roma Yaaba 11:36
Roma Yaaba 12:2
Roma Yaaba 16:27
1 Korantien 1:20
1 Korantien 2:6
1 Korantien 2:7
1 Korantien 2:8
1 Korantien 3:18
1 Korantien 8:13
1 Korantien 10:11
2 Korentien 4:4
2 Korentien 9:9
2 Korentien 11:31
Galati 1:4
Galati 1:5
Efesia 1:21
Efesia 2:2
Efesia 2:7
Efesia 3:9
Efesia 3:11
Efesia 3:21
Efesia 6:12
Filipi 4:20
Kolɔsi 1:26
1 Timote 1:17
1 Timote 6:17
2 Timote 4:10
2 Timote 4:18
Tidi 2:12
Eblenba 1:2
Eblenba 1:8
Eblenba 5:6
Eblenba 6:5
Eblenba 6:20
Eblenba 7:17
Eblenba 7:21
Eblenba 7:24
Eblenba 7:28
Eblenba 9:26
Eblenba 11:3
Eblenba 13:8
Eblenba 13:21
1 Pieri 1:23
1 Pieri 1:25
1 Pieri 4:11
1 Pieri 5:11
2 Pieri 3:18
1 Jan 2:17
2 Jan 1:2
Jude 1:13
Jude 1:25
Mi Dɔgdima 1:6
Mi Dɔgdima 1:18
Mi Dɔgdima 4:9
Mi Dɔgdima 4:10
Mi Dɔgdima 5:13
Mi Dɔgdima 7:12
Mi Dɔgdima 10:6
Mi Dɔgdima 11:15
Mi Dɔgdima 14:11
Mi Dɔgdima 15:7
Mi Dɔgdima 19:3
Mi Dɔgdima 20:10
Mi Dɔgdima 22:5

aiōnios

Matiewo 18:8
Matiewo 19:16
Matiewo 19:29
Matiewo 25:41
Matiewo 25:46
Marka 3:29
Marka 10:17
Marka 10:30
Luka 10:25
Luka 16:9
Luka 18:18
Luka 18:30
Jan 3:15
Jan 3:16
Jan 3:36
Jan 4:14
Jan 4:36
Jan 5:24
Jan 5:39
Jan 6:27
Jan 6:40
Jan 6:47
Jan 6:54
Jan 6:68

Jan 10:28
Jan 12:25
Jan 12:50
Jan 17:2
Jan 17:3
Jesu Tondiba Tuona 13:46
Jesu Tondiba Tuona 13:48
Roma Yaaba 2:7
Roma Yaaba 5:21
Roma Yaaba 6:22
Roma Yaaba 6:23
Roma Yaaba 16:25
Roma Yaaba 16:26
2 Korentien 4:17
2 Korentien 4:18
2 Korentien 5:1
Galati 6:8
2 Tesalonika 1:9
2 Tesalonika 2:16
1 Timote 1:16
1 Timote 6:12
1 Timote 6:16
2 Timote 1:9
2 Timote 2:10
Tidi 1:2
Tidi 3:7
Filimo 1:15
Eblenba 5:9
Eblenba 6:2
Eblenba 9:12
Eblenba 9:14
Eblenba 9:15
Eblenba 13:20
1 Pieri 5:10
2 Pieri 1:11
1 Jan 1:2
1 Jan 2:25
1 Jan 3:15
1 Jan 5:11
1 Jan 5:13
1 Jan 5:20
Jude 1:7
Jude 1:21
Mi Dɔgdima 14:6

eleēsē

Roma Yaaba 11:32

Geenna

Matiewo 5:22
Matiewo 5:29
Matiewo 5:30
Matiewo 10:28
Matiewo 18:9
Matiewo 23:15
Matiewo 23:33
Marka 9:43
Marka 9:45
Marka 9:47
Luka 12:5
Jaki 3:6

Hadēs

Matiewo 11:23
Matiewo 16:18
Luka 10:15
Luka 16:23
Jesu Tondiba Tuona 2:27
Jesu Tondiba Tuona 2:31
1 Korantien 15:55
Mi Dɔgdima 1:18
Mi Dɔgdima 6:8
Mi Dɔgdima 20:13
Mi Dɔgdima 20:14

Limnē Pyr

Mi Dɔgdima 19:20
Mi Dɔgdima 20:10
Mi Dɔgdima 20:14
Mi Dɔgdima 20:15
Mi Dɔgdima 21:8

Sheol

Genesis 37:35
Genesis 42:38
Genesis 44:29
Genesis 44:31
Numbers 16:30
Numbers 16:33
Deuteronomy 32:22
1 Samuel 2:6
2 Samuel 22:6
1 Kings 2:6
1 Kings 2:9
Job 7:9
Job 11:8
Job 14:13
Job 17:13
Job 17:16
Job 21:13
Job 24:19
Job 26:6
Psalms 6:5
Psalms 9:17
Psalms 16:10
Psalms 18:5
Psalms 30:3
Psalms 31:17
Psalms 49:14
Psalms 49:15
Psalms 55:15
Psalms 86:13
Psalms 88:3
Psalms 89:48
Psalms 116:3
Psalms 139:8
Psalms 141:7
Proverbs 1:12
Proverbs 5:5
Proverbs 7:27
Proverbs 9:18
Proverbs 15:11
Proverbs 15:24
Proverbs 23:14
Proverbs 27:20
Proverbs 30:16
Ecclesiastes 9:10
Song of Solomon 8:6
Isaiah 5:14
Isaiah 7:11
Isaiah 14:9
Isaiah 14:11
Isaiah 14:15
Isaiah 28:15
Isaiah 28:18
Isaiah 38:10
Isaiah 38:18
Isaiah 57:9
Ezekiel 31:15
Ezekiel 31:16
Ezekiel 31:17
Ezekiel 32:21
Ezekiel 32:27
Hosea 13:14
Amos 9:2
Jonah 2:2
Habakkuk 2:5

Tartaroō

2 Pieri 2:4

Questioned

2 Pieri 2:17

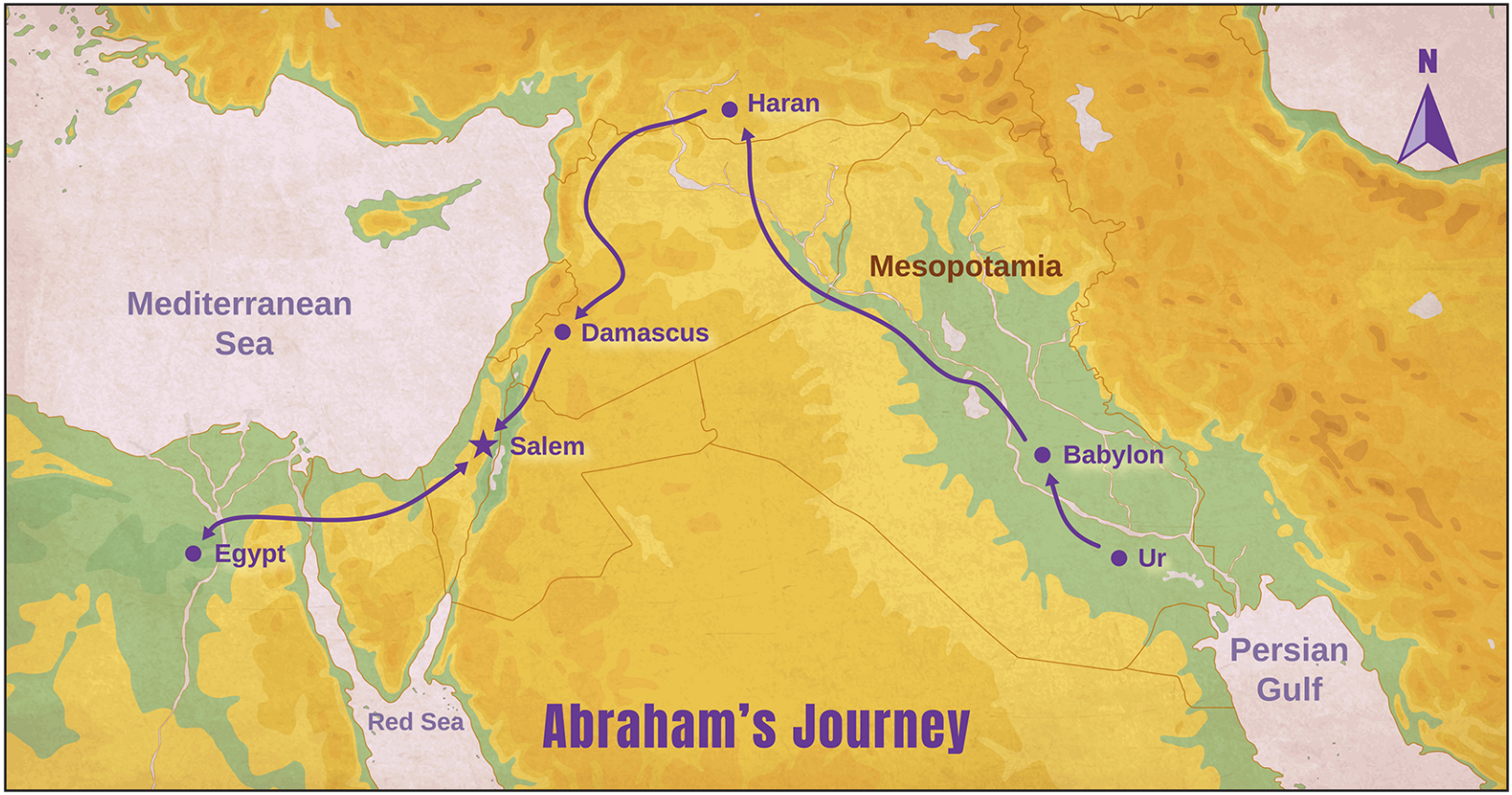

Li dandanli po i ke Abraham bo fidi ki gadi naani keo bo gaa o faali. O bo caa ke a bani wan caa naani. - Eblenba 11:8

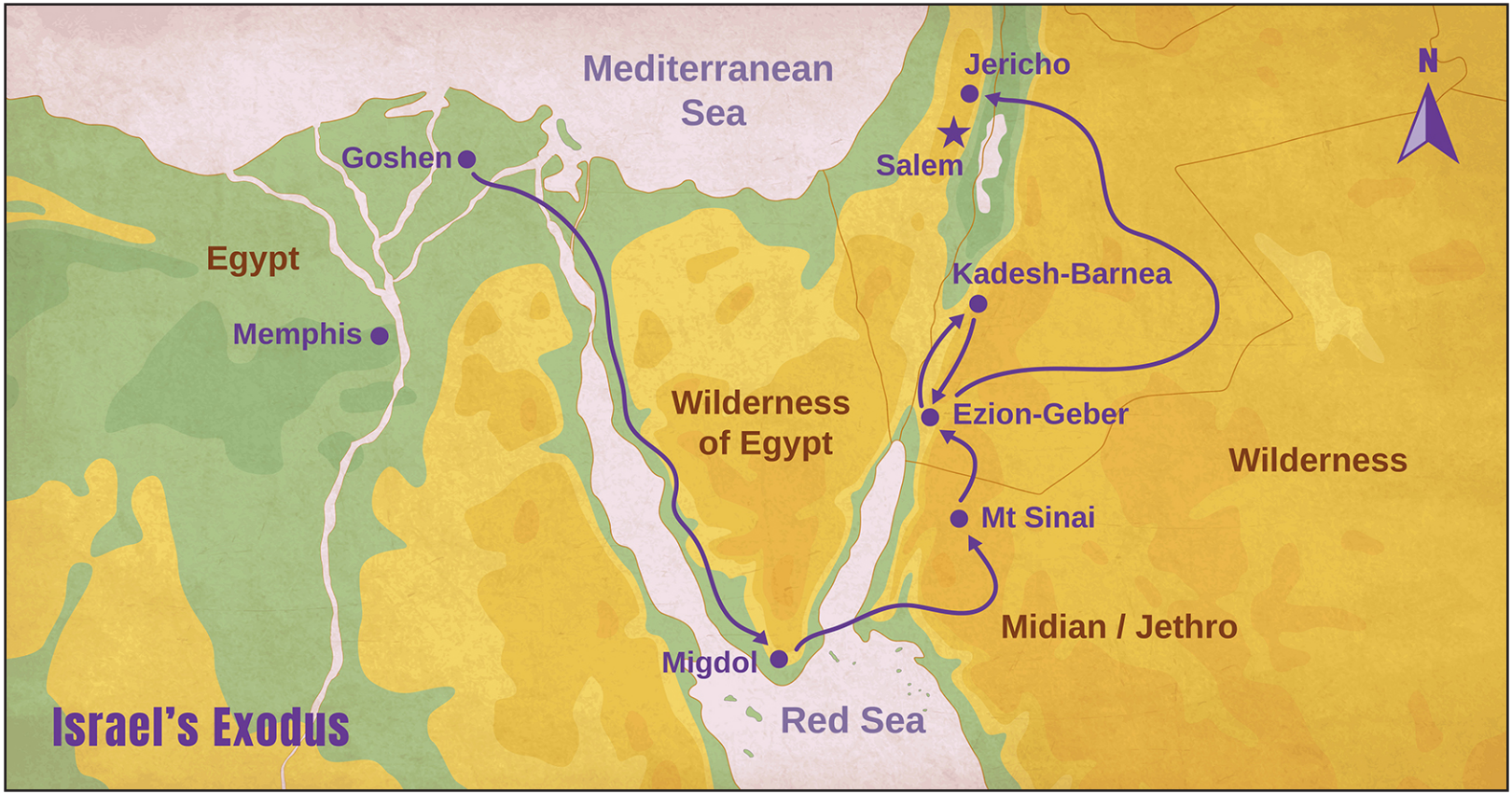

"When Pharaoh had let the people go, God didn't lead them by the way of the land of the Philistines, although that was near; for God said, 'Lest perhaps the people change their minds when they see war, and they return to Egypt'" Exodus 13:17

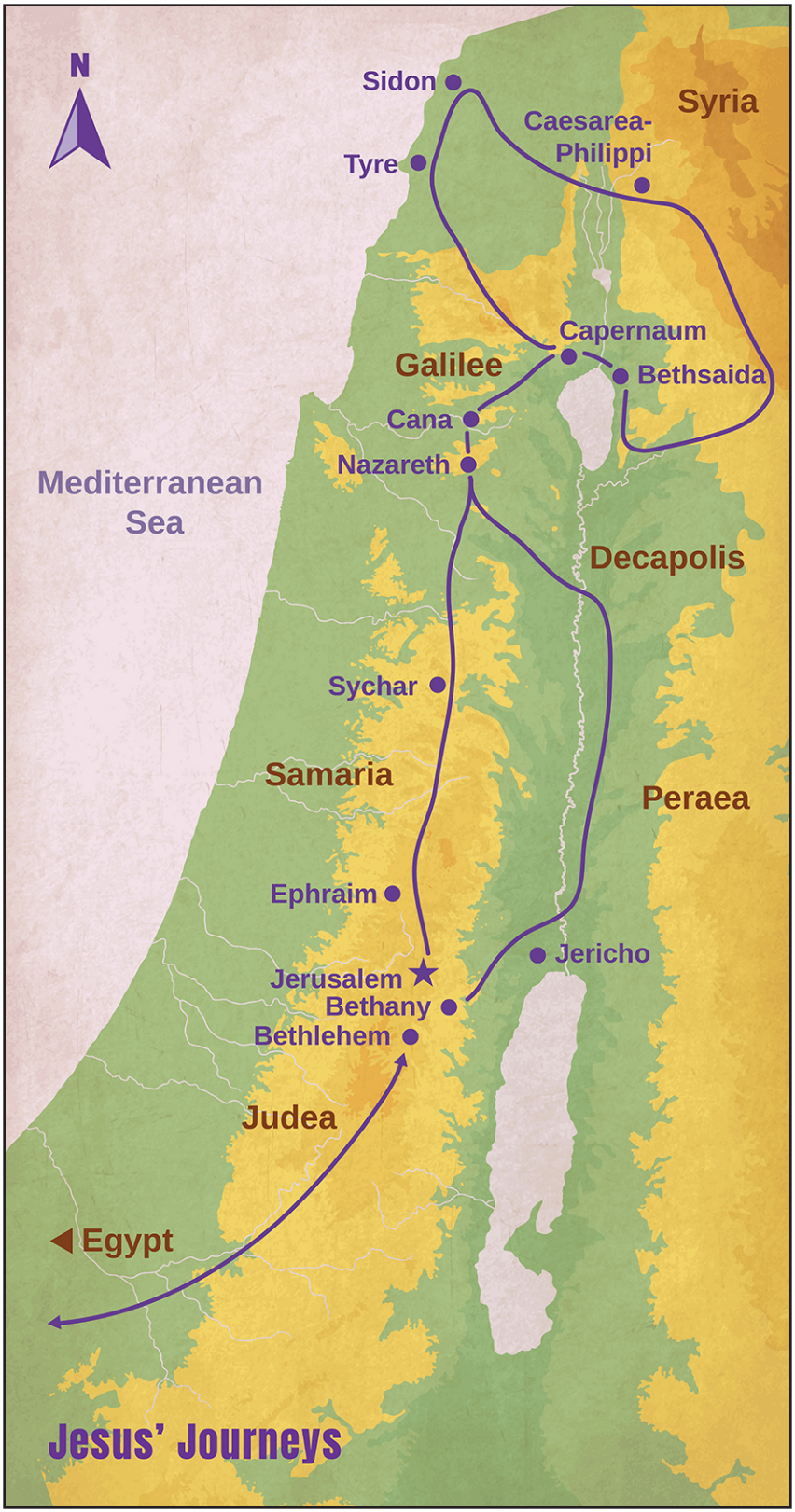

Kelima o nisalo bija ki cua ki bua ban yaa sɔni o po ka, ama ki wani mono n yaa suani tianba po, ki gɔ puni o miali ki kpe ki da ki faabi bi niba bonciala. - Marka 10:45

Mini Pəli, Jesu Kiristu tuonsənlo, ke bi yini nni ke min tua ya tondo ke o gagdi ki baa wangi U Tienu laabaalŋamo, - Roma Yaaba 1:1

Creation 4004 B.C.

Adam and Eve created	4004
Tubal-cain forges metal	3300
Enoch walks with God	3017
Methuselah dies at age 969	2349
God floods the Earth	2349
Tower of Babel thwarted	2247
Abraham sojourns to Canaan	1922
Jacob moves to Egypt	1706
Moses leads Exodus from Egypt	1491
Gideon judges Israel	1245
Ruth embraces the God of Israel	1168
David installed as King	1055
King Solomon builds the Temple	1018
Elijah defeats Baal's prophets	896
Jonah preaches to Nineveh	800
Assyrians conquer Israelites	721
King Josiah reforms Judah	630
Babylonians capture Judah	605
Persians conquer Babylonians	539
Cyrus frees Jews, rebuilds Temple	537
Nehemiah rebuilds the wall	454
Malachi prophecies the Messiah	416
Greeks conquer Persians	331
Seleucids conquer Greeks	312
Hebrew Bible translated to Greek	250
Maccabees defeat Seleucids	165
Romans subject Judea	63
Herod the Great rules Judea	37

(The Annals of the World, James Uusher)

Jesus Christ born 4 B.C.

New Heavens and Earth

	Christ returns for his people
1956	Jim Elliot martyrd in Ecuador
1830	John Williams reaches Polynesia
1731	Zinzendorf leads Moravian mission
1614	Japanese kill 40,000 Christians
1572	Jesuits reach Mexico
1517	Martin Luther leads Reformation
1455	Gutenberg prints first Bible
1323	Franciscans reach Sumatra
1276	Ramon Llull trains missionaries
1100	Crusades tarnish the church
1054	The Great Schism
997	Adalbert marytyrd in Prussia
864	Bulgarian Prince Boris converts
716	Boniface reaches Germany
635	Alopen reaches China
569	Longinus reaches Alodia / Sudan
432	Saint Patrick reaches Ireland
397	Carthage ratifies Bible Canon
341	Ulfilas reaches Goth / Romania
325	Niceae proclaims God is Trinity
250	Denis reaches Paris, France
197	Tertullian writes Christian literature
70	Titus destroys the Jewish Temple
61	Paul imprisoned in Rome, Italy
52	Thomas reaches Malabar, India
39	Peter reaches Gentile Cornelius
33	Holy Spirit empowers the Church

(Wikipedia, Timeline of Christian missions)

Resurrected 33 A.D.

Where?			When?							
			Innocence		Fallen				Glory	
			Eternity Past	4000 BC Creation	Fall to Sin No Law	1500 BC Moses' Law	Advent of Christ 0-33 AD	Church Age Kingdom Age	Great White Throne	New Heaven and Earth
Who?	God	Father	God's Perfect Fellowship John 10:30	God's Perfect Fellowship with Adam in the Garden of Eden No Fall No Death Gen 1:31	Living in Unapproachable Light, 1 Timothy 6:16				God's Perfectly Restored Fellowship with All Mankind in the Holy City No Hades No Dead Rev 20:3	All Restored Acts 3:21
		Son			Pre-Incarnate, John 8:58		Incarnate, John 1:14	Paradise, Luke 23:43		
		Holy Spirit			Everywhere, Psalm 139:7		Indwelling Believers, John 14:17			
	Mankind	Living Mankind	No Creation No people Gen 1:1		Serving the Savior or Satan on Earth, Ephesians 2:1-5					
		Deceased Believing Mankind			Blessed in Paradise, Luke 16:22					
		Deceased Unbelieving Mankind			Punished in Hades until the final judgment, Luke 16:23 and Rev 20:13					
	Angels	Holy Angels			Serving Mankind at God's Command, Hebrews 1:14					
		Imprisoned Angels		No Fall No Unholy Angels Gen 1:31	Imprisoned in Tartarus, 2 Peter 2:4 and Jude 6				Lake of Fire Prepared for the Devil and his Angels Mat 25:41 Rev 20:10	Fallen Angels Forgiven? Col 1:20 Yes? Heb 2:16 No?
		Fugitive Angels			Rebelling Against Christ Accusing Mankind 1 Peter 5:8 and Revelation 12:10			Thalaasa, Rev 20:13		
		First Beast Demon						Lake of Fire Revelation 19:20		
		False Prophet Demon								
		Satan						Abyss Revelation 20:2		

Destiny

Gourmanchéma at AionianBible.org/Destiny

The Aionian Bible shows the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of after-life destinies. The underlying Hebrew and Greek words typically translated as *Hell* show us that there are not just two after-life destinies, Heaven or Hell. Instead, there are a number of different locations, each with different purposes, different durations, and different inhabitants. Locations include 1) Old Testament *Sheol* and New Testament *Hadēs*, 2) *Geenna*, 3) *Tartaroō*, 4) *Abyssos*, 5) *Limnē Pyr*, 6) *Paradise*, 7) *The New Heaven*, and 8) *The New Earth*. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The key observation is that fallen angels will be present at the final judgment, 2 Peter 2:4 and Jude 6. Traditionally, we understand the separation of the Sheep and the Goats at the final judgment to divide believing from unbelieving mankind, Matthew 25:31-46 and Revelation 20:11-15. However, the presence of fallen angels alternatively suggests that Jesus is separating redeemed mankind from the fallen angels. We do know that Jesus is the helper of mankind and not the helper of the Devil, Hebrews 2. We also know that Jesus has atoned for the sins of all mankind, both believer and unbeliever alike, 1 John 2:1-2. Deceased believers are rewarded in Paradise, Luke 23:43, while unbelievers are punished in Hades as the story of Lazarus makes plain, Luke 16:19-31. Yet less commonly known, the punishment of this selfish man and all unbelievers is before the final judgment, is temporal, and is punctuated when Hades is evacuated, Revelation 20:13. So is there hope beyond Hades for unbelieving mankind? Jesus promised, *"the gates of Hades will not prevail,"* Matthew 16:18. Paul asks, *"Hades where is your victory?"* 1 Corinthians 15:55. John wrote, *"Hades gives up,"* Revelation 20:13.

Jesus comforts us saying, *"Do not be afraid,"* because he holds the keys to *unlock* death and Hades, Revelation 1:18. Yet too often our *Good News* sounds like a warning to *"be afraid"* because Jesus holds the keys to *lock* Hades! Wow, we have it backwards! Hades will be evacuated! And to guarrantee hope, once emptied, Hades is thrown into the Lake of Fire, never needed again, Revelation 20:14.

Finally, we read that anyone whose name is not written in the Book of Life is thrown into the Lake of Fire, the second death, with no exit ever mentioned or promised, Revelation 21:1-8. So are those evacuated from Hades then, *"out of the frying pan, into the fire?"* Certainly, the Lake of Fire is the destiny of the Goats. But, do not be afraid. Instead, read the Bible's explicit mention of the purpose of the Lake of Fire and the identity of the Goats, *"Then he will say also to those on the left hand, 'Depart from me, you cursed, into the consummate fire which is prepared for... the devil and his angels,'"* Matthew 25:41. Bad news for the Devil. Good news for all mankind!

Faith is not a pen to write your own name in the Book of Life. Instead, faith is the glasses to see that the love of Christ for all mankind has already written our names in Heaven. *"If the first fruit is holy, so is the lump,"* Romans 11:16. Though unbelievers will suffer regrettable punishment in Hades, redeemed mankind will never enter the Lake of Fire, prepared for the devil and his angels. And as God promised, all mankind will worship Christ together forever, Philippians 2:9-11.

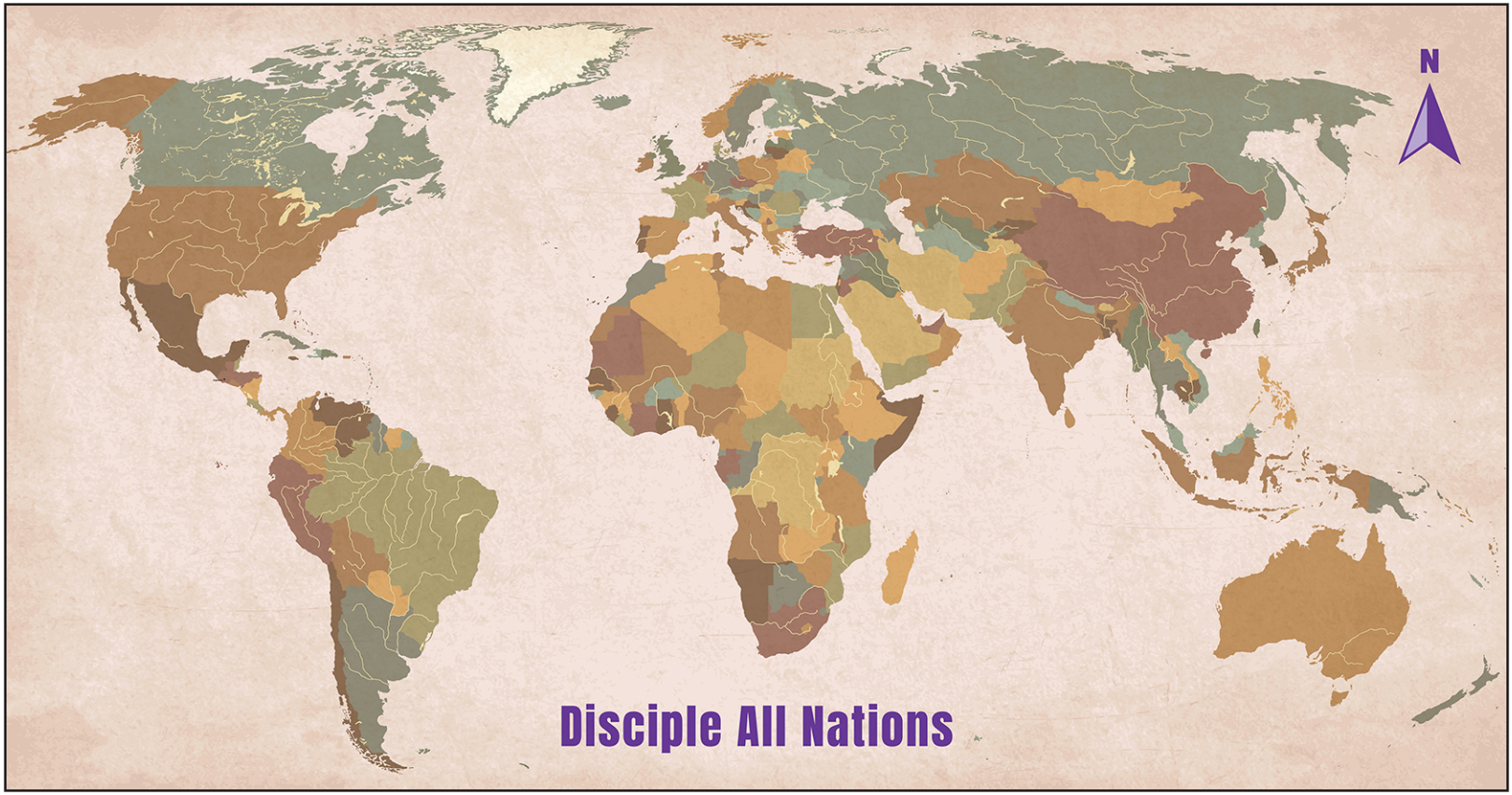

Gedi mani i nibuoli kuli nni ki ban batise ba, Báa yeni Bijua yeni U Tienu Foŋanma yeli po, ban tua n ŋɔdkaaba. - Matiewo 28:19